4258

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల—౧.

బసవపురాణము

13.13.

పాల్కురికి సోమనాథకవి

ఆంధ్రగ్రంథమాల—౨.

బ స వ పు రా ణ ము

గ్రంథకర్త

పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త

బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

ప్రకాశకుఁడు

కాశీనాథుని నాగేశ్వర రావు

౧౯౨౬]

[రు. ౨-౮-౦

చెన్నపురి

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున

ముద్రితము

బసవపురాణము

(సంపుటీకరణక్రమము)

చిత్రములు

దుల ఫలములనుండి నిత్యమైన మోక్షమునకు మరలినది. కర్మకాండకును, జ్ఞానకాండకును సంఘర్షణము గలిగినది. వేదములందలి మంత్రములకును, బ్రాహ్మణములకును సమన్వయములేక కర్మలు పరిహాసపాత్రము లైనవి. జ్ఞానప్రధానములైన జైనబౌద్ధాదిమతములు ప్రబలినవి. కర్మదీక్షాపరాయణు లైన బ్రాహ్మణులకును, బ్రాహ్మణేతరవర్ణస్థులకును వైదికమతలక్ష్యమునందు భేదదృష్టి గలిగినది. జైనబౌద్ధమతములు ప్రబలి బ్రాహ్మణప్రాబల్యమును తగ్గించినవి. జైనబౌద్ధమతములు బ్రాహ్మణ్యమును బ్రతిఘటించినను బ్రాహ్మణులపట్ల శత్రుత్వమును బూసలేదు. బౌద్ధధర్మములు బ్రాహ్మణకర్మలను ఖండించినను బ్రాహ్మణధర్మమును గౌరవించినవి. ధమ్మపదమునందు బ్రాహ్మణవర్గ మనునధ్యాయము గలదు. ఆవర్గమునందు బ్రాహ్మణధర్మములు నిర్దేశింపఁబడినవి. వైదికమతపరిణామమునందుఁ గర్మయోగమును, జ్ఞానయోగమును భక్తిమార్గము జీవయాత్రయందు సమన్వయము చేయుచున్నది. కర్మమార్గము జ్ఞానమార్గమునకు సాధనంబైనను బ్రాహ్మణాధీనంబైన నిత్యకర్మానుష్ఠానము ప్రాణకళను గోల్పోయి ప్రజల నిత్యజీవయాత్రకు నిరర్థకమైనది. కర్మాధికారులు గాని ప్రజలు జీవయాత్రయందు దారి తెన్ను తెలియక పరితపించుచుండిరి. తత్త్వజ్ఞుల సిద్ధాంతములును అందరానిఫలములై, ప్రజ లజ్ఞానాంధకారమునందు మునిఁగియుండిరి. ఇట్టి విషమదశయందు వర్ధమానుఁడు, సిద్ధార్థుఁడు మొదలగు క్షత్రియవీరులు బ్రాహ్మణాధికారమును బ్రతిఘటించి జైనబౌద్ధాదిమతములను స్థాపించి, ప్రజలయందు నూతనమైన ప్రాణకళను బ్రతిష్ఠించిరి.

జైన బౌద్ధమతములు

సిద్ధార్థవర్ధమానులు నిర్జీవమై క్రూరమైన కర్మకాండను, దుర్గ్రాహ్యమైన జ్ఞానమార్గమును నిరసించి ప్రజాజీవనమునందు ధర్మమార్గమును బ్రతిష్ఠించిరి. బుద్ధదేవుఁడు సంకుచితమైన బ్రాహ్మణకర్మానుష్ఠానమును నిరాకరించినను విశాలమైన కర్మసిద్ధాంతమును బ్రతిష్ఠించెను. యజ్ఞయాగాదిపరమైన కర్మ విశ్వవ్యాపకమైన కర్మభావమును బొందినది. వైదికమతమునందు మంత్రోద్దిష్టమై యిష్టదేవతాపరమైన కర్మ బౌద్ధమతమునందు సర్వవ్యాపకత్వమును బొందినది. వైదికమతమునం దప్రధానముగ నున్నకర్మ బౌద్ధమతమునందుఁ బ్రధానస్థానము నాక్రమించినది. జాతిమతకులభేదములు లేక, శుభాశుభకర్మ

ఫలము "అవశ్య మనుభోక్తవ్యం" అను సిద్ధాంతము హిందూమతమునందు సుప్రతిష్ఠితమైనది. కర్మసిద్ధాంతము పునర్జన్మసిద్ధాంతమును బరిపాటిచేసినది. కర్మసిద్ధాంతము, పునర్జన్మసిద్ధాంతము హిందూబౌద్ధమతములందు సమానప్రతిష్ఠను బడసినవి. జైనబౌద్ధమతములు 1000 ఏండ్లు భరతఖండమునందుఁ బ్రబలినవి. దేశమునం దంతటను మఠములు, విహారములు, స్తూపములు వెలసినవి. సన్న్యాసులు, శ్రవణకులు వేనవేలు దేశమునం దంతటను వ్యాపించిరి. దైవారాధనలేని బౌద్ధమతము సంకరమై, ప్రాణప్రతిష్ఠలేక, ప్రజాజీవనమునకు నిరర్థకమైనది. శంకరాచార్యులు జైనబౌద్ధమతములను ఖండించి వైదికమతమును బునరుద్ధారణచేసెను. శంకరాచార్యులు జైనబౌద్ధమతములను ఖండనముచేయుచు శైవవైష్ణవాదిషణ్మతముల నామోదించెను. శంకరాచార్యులు కర్మసిద్ధాంతమును, పునర్జన్మసిద్ధాంతమును సర్వాత్మత్వసిద్ధాంతముతోను, సర్వబ్రహ్మసిద్ధాంతముతోను మేళవించి, వైదికమతపరిణామమును వేదాంతమునందు సార్థకము చేసెను. వైదికమతసంప్రదాయములైన ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతమతములు స్థాపితములై, వైదికకర్మలు, జాతికులభేదములు పుష్టిని బొందినవి. ప్రాకృతజనులు జీవయాత్రయందుఁ గడతేరుటకు వైదికకర్మల కనధికారులు; జ్ఞానమార్గము దుర్గమము. ఈవిషమదశయందు రామానుజుఁడు, చైతన్యుఁడు, బసవేశ్వరుఁడు మొదలగు మహాభక్తులు బయలుదేరి ప్రజాజీవనమును సుఖప్రదముచేయుటకుఁ బూనుకొనిరి.

భక్తిమార్గము

వ్యక్తావ్యక్తములకును, కర్మజ్ఞానమార్గములకును, సగుణనిర్గుణోపాసనములకును మానవహృదయమునందు భక్తిమార్గము సంధిబంధనముగ నున్నది. రుద్రేంద్రవరుణాగ్ని దేవతార్చనలతో నారంభమైన వైదికమతము "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" యనుతత్త్వపరిజ్ఞానపరిణామమును బొందినది. ఈపరిణామాంకురములు ద్వైతాద్వైతములందును, శైవ వైష్ణవములందును, నిర్గుణసగుణోపాసనలందును, కర్మభక్తిజ్ఞాన యోగములందును, నిగమాగమపురాణములందును జిజ్ఞాసువులకు గోచరంబగుచున్నవి. మానవుని నిత్యజీవితమునందు దుఃఖనివృత్తికిని, సుఖప్రాప్తికిని దైవసందర్శనము పరమసాధనముగ నున్నది. జైన బౌద్ధ మతములు సంసారము దుఃఖసాగరమనియును, సన్న్యాసము సుఖసాధనమనియును నుపదేశించినవి. అద్వైతము సంసారము మాయాకల్పితమని యుపదేశించినది. పండి

తులు, బ్రాహ్మణులు కర్మలతోను, సిద్ధాంతములతోను, సన్న్యాసాశ్రమముతోను గాలయాపనము చేయుచున్నను ప్రజ లజ్ఞానాంధకారమగ్నులై దుఃఖవేదన ననుభవించుచుండిరి. వైరాగ్యము, నిర్లిప్తత్వము, నిర్లక్ష్యము, నిస్పృహ, నిస్సహాయత్వము పరిపాటియై, భారతీయచైతన్యము నిర్వీర్యమైనది. ఈ విషమావస్థయందు బసవేశ్వరోపస్థితమైన వీరశైవము మతధర్మములందును, లక్ష్యమునందును, సాంఘికార్థికపరిస్థితులందును మహాపరివర్తనమును గలుగఁజేసినది.

శైవము

శైవమతపరిణామము వైదికమతపరిణామమునకుఁ బ్రత్యక్షప్రమాణముగనున్నది. వైదికమంత్రోపస్థితుఁడైన రుద్రుఁడు వేదాంతమునందు శివరూపపరిణామమును బొందుచు, "శివోఽహం" అను తత్త్వమును సువ్యక్తముచేయుచున్నాఁడు. శివుఁడు యజ్ఞపురుషుఁడు. శివుఁడు సగుణనిర్గుణపరబ్రహ్మ. శివుఁడు హిమాచలమునందు గౌరీశంకరుఁడు; రామేశ్వరమునందు రామలింగేశ్వరుఁడు; కాశ్మీరమునందు మహాదేవుఁడు; మధురయందు సుందరేశ్వరుఁడు; కాశీయందు విశ్వేశ్వరుఁడు; సౌరాష్ట్రమునందు సోమనాథుఁడు; శ్రీశైలమునందు మల్లికార్జునుఁడు. శివాలయములు దేశాన్యతములై శైవమతవ్యాప్తిని దెలియఁజేయుచున్నవి. పాశుపతులు, కాలాముఖులు శివపూజాపరాయణులు. శైవులు లింగరూపమునను శివునిఁ బూజించుచు శివోత్కర్షను జేయుచున్నారు. అథర్వశిఖయందలి "ఈశ్వరః శివ ఏవచ......శివ ఏకో ధ్యేయః శివఙ్కరః", స్కందోపనిషత్తునందలి "జీవశ్శివ శ్శివో జీవః స జీవః కేవల శ్శివః" మొదలగు వాక్యములు శివోత్కర్షను దెలుపుచున్నవి. శైవులు శివాలయములయందును, పీఠములయందును, స్వాంగములయందును లింగమును బ్రతిష్ఠించి పూజించుచున్నారు. శివలింగార్చనమును అద్వైతమతస్థాపకులు శ్రీశంకరాచార్యులు వారిపీఠమునందుఁ బ్రతిష్ఠించిరి.

శివలింగము

అవ్యక్తము నిర్గుణము, నిరాకారము, నిరహంకారము, నిరవద్యము. అవ్యక్తమును వ్యక్తమైన విశ్వమంతయును అనంతములైన నామరూపములను సేవించుచుఁ బ్రసవించుచున్నది. అవ్యక్తము లింగాకృతిని విశ్వవ్యాప్తమై యొప్పుచున్నది. ఆకాశలింగము, వాయులింగము, తేజోలింగము, ఆపోలింగము, పృథ్వీలిం

గము అవ్యక్తమునకు వ్యక్తస్వరూపములు. ఆవ్యక్తలింగస్వరూపములందుఁ బార్థివలింగము సగుణనిర్గుణస్వరూపములను గలిగి పూజాపాత్రమైనది. పార్థివలింగమును స్త్రీపుంసయోగ చిహ్నముగను బండితులు కొందఱు నిర్ణయించినను, మహాత్మునకు బీజచిహ్నముగ నున్న లింగమున కీలక్షణ మప్రధానము. లింగము షడక్షరీమంత్రరూపమని శైవాగమములు విశదముచేయుచున్నవి. ఈలింగ మాకాశాదిపంచభూతములందును గోచరం బగుచున్నది.

శివలింగమును వర్ణవివక్షతలేక సకలవర్ణములవారును బూజించుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు దేవతార్చనలందును, సకలవర్ణములవారును దేవళములందును శివలింగమును బూజించుచున్నారు. లింగధారులు లింగమును స్వీయాంగములందు ధరించుచు శైవులును, వీరశైవులును నగుచున్నారు. లింగధారణము గూఢార్థమును, బాహ్యార్థమును గలిగి, వీరశైవమున కపూర్వమైన వ్యక్తిత్వమును గలుగఁజేయుచున్నది.

వీరశైవము

వీరశైవము వైదికమతమును, జైన బౌద్ధమతములను బ్రతిఘటించుట కేర్పడిన శైవమతము. శైవమతము భరతఖండమునందు — ముఖ్యముగ దక్షిణప్రాంతములందు — వ్యాపకమునుబొందిన ప్రాచీనమతమని శైవాచార్యులచరిత్రలు తెలుపుచున్నవి. ద్రవిడాంధ్రకర్ణాటకదేశములందు శైవము వ్యాపించినవిధమును భక్తులచరిత్రములు విశదముచేయుచున్నవి. శంకరాచార్యులు జైనబౌద్ధమతములను నిర్వీర్యములఁజేసినను ప్రజాసామాన్యమునం దామతములు వ్యాప్తిని గాంచియున్నవి. అద్వైతసిద్ధాంతములు ప్రజలకు దుర్బోధ్యములు. జైనబౌద్ధమతములు నాస్తికమతములు. అద్వైతసిద్ధాంతములు, జైనబౌద్ధమతములు వైదికకర్మల ప్రతిభను తగ్గించినవి. ప్రజాహృదయమునందుఁ భక్తిమార్గము ప్రబలి నూతనవికాసము గలిగినది. ప్రజాహృదయమునందుఁ గలిగిన నూతనోత్సాహమును వీరశైవము పల్లవింపఁజేసిన విధమును బసవేశ్వరచరిత్రము తెల్లము చేయుచున్నది. బసవేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణకులమునందు జన్మించినను ఉపనయనమును నిరాకరించి వీరశైవదీక్షను బూనిన పరమశివభక్తుఁడు. వీరశైవము కర్మమార్గమును నిరసించుచున్నవిధమును వీరశైవసిద్ధాంతములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. బసవేశ్వరుఁడు నపు

…ను నిరాకరించుచుఁ దండ్రికిఁ జెప్పిన సమాధానము కర్మనిరసనమును జేయుచున్నది.—

శూలి భక్తుల కెత్తుకే లది త్రాటి - మాలల కెత్తుట మఱి తప్పుగాదె?
కర్మపాశంబు లొక్కట్టఁ దగ నీగ్గి - కర్మంబు త్రాళ్లు దాఁ గట్టుకోఁదగునె?
రుద్రాక్షభసితాదిముద్రలు దాల్చి - క్షుద్రముద్రలు దాల్పఁగూడునే చెపుమ?
యీరీతిఁ ద్రాటికిఁ దూరమై యున్న - వీరమాహేశ్వరాచారదీక్షితుని
నిర్మితోభయకర్మనిర్మాల్యు నన్నుఁ - గర్మాబ్ధి ముంచుట ధర్మమే నీకుఁ?
గ్రచ్చఱఁ గన్నులఁ గానవు గాక - వచ్చునే బసవని వడుగు సేయంగ
బ్రహ్మశిరోహరుఁ బ్రమథైకవంశ్యు - బ్రహ్మవంశ్యుం డని భావించు టెట్లు?
జాతిగోత్రాతీతు సద్గురుజాతు - జాతిగోత్రక్రియాశ్రేయుఁ జేయు టెట్లు?
అకులస్థుఁడై యున్న యభవుని భక్తు - నికి నేకులం బని నిర్ణయింతువు?

*　　　*　　　*　　　*　　　*

"ధర నన్యదేవతాస్మరణమాత్రమున - నిరువదెన్మిదికోట్లు నరకంబు లొందు"
నన శ్రుతు లందును వినవె బాపనికి - దినకరపావకదిక్పాలకులను
హరివిరించ్యాదుల నఖిలదేవతల - ధర మూఁడుసంధ్యలఁ దాఁ గొల్వవలయుఁ
గొలువక తక్కినఁ గొలిసె బ్రాహ్మ్యంబు - కొలిచెనేనియు భక్తి వోలినఁ గావునను
బ్రాహ్మణుఁడేనియు భక్తుఁ డెట్లగును? - బ్రాహ్మణుఁ డెట్లగు భక్తుఁడేనియును?
మావిడిబీజంబు మహిమీఁద విత్తఁ - గా వేమగునె పెక్కుగథలేమి చెప్ప?
సహజలింగైక్యనిష్ఠాయుక్తి భక్తి! - బహుదేవతాసేవ బ్రాహ్మణపథము;

*　　　*　　　*　　　*　　　*

కర్మమార్గం బగుఁగాక బ్రాహ్మ్యంబు - నిర్మలశివభక్తి నిష్ఠితం బగునె?

—బ. పు. ౧౯, ౨౧-పుటలు.

వీరశైవమునకుఁ బ్రధానదీక్ష లింగధారణము. లింగధారణమునకుఁ గుక్షి, కరము, ఫాలము, కంఠము, శిరస్సు, వక్షఃస్థలము ముఖ్యస్థానములు. లింగధారు లందఱును జాతిమతకులభేదములు లేని శివభక్తులు. బ్రాహ్మణులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, మాలలు మొదలగు అష్టాదశవర్ణములవారును వీరశైవులై కులభేదములను నిరసించినవిధమును బసవచరిత్రము విశదముచేయుచున్నది. బిజ్జలునకు బ్రాహ్మణులు బసవేశ్వరుఁడు వర్ణసంకరము చేయుచున్నవిధమును దెలిపినపుడు బసవేశ్వరుఁ డొసఁగిన ప్రత్యుత్తరము భక్తితత్త్వమును విశదము చేయుచున్నది.—

వేదంబు లాదియో విధికల్పితంబు - లాదియో జాతుల కది యెట్టు లనినఁ
జను వేదచోదిత జాతులు రెండు - వినుము ప్రవర్తకంబును నివర్తకము
భవకర్మసంస్కారి భువిఁ బ్రవర్తకుఁడు - శివకర్మసంస్కారి భువి నివర్తకుఁడు
సన్నుతవేదార్థచరితంబు లుండ - మొన్నఁ బుట్టినకులమ్ముల మాట లేల
స్రష్టృకృత్రిమగునట్టి జాతులు గావె - యష్టాదశంబులు నవి యేల చెప్ప
మిక్కిలి పదునెనిమిదివర్ణములకు - నిక్క మారయ భక్తనియమంబు కలదు
భాగ్యహీనుండు దాఁ బసిఁడిఁ బట్టిన న-యోగ్యంపులోష్టమై యున్నట్లు శివుని
ప్రతిబింబమూర్తి యా భక్తుఁడు భవికి-మతిఁ జూడఁ మానవాకృతి నుండు గరణిఁ
గావున శివభక్తగణముల మహిమ - భావింపఁదలఁప నీప్రాప్తియే చెపుము.

—బ. పు. ౨౮౯-పుట.

వర్తమానకాలమునందువలెనె జాతిమతకులవైషమ్యములతో నిండి నిర్వీర్యమైన సంఘమును వీరశైవము భక్తిపాశబద్ధముచేసి వీర్యవంతముచేసినవిధ మాశ్చర్యమును గలుగఁజేయఁగలదు. వీరశైవులు లింగపసాయితశస్త్రములను బూని శివద్రోహులను, జైనులను జంపుట ఘోరకార్యమైనను వీరశైవ ప్రభావమును విశదముచేయుచున్నది. జగదేవుఁడు వీరతాంబూలంబును గొని బిజ్జలుని సంహరించి, ఆత్మహత్యను జేసికొనెను. నాచిదేవయ్యయును, పండ్రెండువేల శివభక్తులును జైనులను సంహరించినవిధము భయంకరమై వీరశైవదీక్షాప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. వీరశైవమచిరకాలముననే కర్ణాటాంధ్రద్రావిడదేశములందు వ్యాపించి ప్రజాహృదయము నాకర్షించుటకు వీరమాహేశ్వర భక్తియును, సాంఘికవ్యవస్థలును గారణంబులు.

వీరశైవసంఘము

వీరశైవమునకు శివభక్తి, లింగధారణము, విభూతిరుద్రాక్షధారణము, పంచాక్షరీమంత్రము, లింగపసాయితశస్త్రధారణము ప్రధానలక్షణములు. వీరశైవమునందు శివభక్తి వీరస్వరూపమును దాల్చుచున్నది. శివభక్తిపరవశులైన భక్తులు తమ కన్నులను, దారాపుత్రాదులను, ప్రాణములను శివార్పణముచేసి కైవల్యమును బొందినవిధమును భక్తులకథలు దెలుపుచున్నవి. కన్నప్ప, సిరియాలుఁడు, నిమ్మవ్వ, కుమ్మరగుండయ్య, చౌడయ్య, బొమ్మయ్య, వైజవ్వ, దూడయ్య, శ్వపచయ్య, కక్కయ్య, గుడ్డవ్వ మొదలగు భక్తులకథ లత్యద్భుతమైన వీరభక్తిని దెలుపుచున్నవి. భక్తులప్రాకృతనామములె చిత్తపరివర్తనమును దెలుపుచున్నవి. వీరశైవధర్మము సాంఘికపరివర్తనమును, మతపరివర్తన

మును ప్రతిపాదించినది. వీరశైవసంఘమునకు బసవేశ్వరుఁడు దండనాయకుఁడు; మాహేశ్వరులు సేనాపతులు; భక్తులు సైనికులు. భక్తసైన్యము శత్రుమిత్రాభిమానమును, ప్రాణమానధనాభిమానమునులేక శైవధర్మనిర్వాహణమును జేయఁబూనినది. జంగములైన శివభక్తు లందరును శివస్వరూపులు. వీరశైవులు బ్రాహ్మణులు-మాలలు, పండితులు-పామరులు, ప్రభువులు- ప్రజలు, స్త్రీలు-పురుషులు, దొంగలు-దొరలు మొదలగు భేదావరణము లేని శివభక్తులు. శివభక్తులు వారిసర్వస్వమును జంగముల కర్పించిశివానందమును బడయుదురు. వీరశైవము జంగమభక్తిని, భవినిరసనమును బోధించినది. లింగధారణము లేని వారందఱును భవులు. భవులు నిరసింపఁబడినవిధమును బసవపురాణము, వీరశైవాగమములు విశదము చేయుచున్నవి. వీరశైవము బ్రాహ్మణ్యమును, యజ్ఞయాగాదులను, కర్మలను నిరసించి నిందించుచున్నది. పాల్కుర్కి సోమనాథాది బ్రాహ్మణులు కొందఱు కులగోత్రములను విసర్జించి వీరశైవదీక్షను స్వీకరించి కృతార్థులైరి.

మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు మొదలగువారు వీరశైవదీక్షను బూనియును గులముతోఁ బొత్తును విడువఁజాలక, వీరశైవసంఘమునందుఁ జేరఁజాలకపోయిరి. "భక్తిమీఁదివలపు బ్రాహ్మ్యంబుతోఁ బొత్తుఁ-బాయలేను నేను బసవలింగ" యనుచు మల్లికార్జునపండితుఁ డాక్రోశమును జేయుట లింగధారణస్వీకారమును, బసవమతస్వీకారాభిలాషను సూచించుచున్నది. లింగధారణస్వీకారము కాక కేవలము శైవమతస్వీకారమునే తెలిపినయెడలను బసవలింగనామసంస్మరణమునకును, భక్తివలపునకును నర్థము గనుపడదు. పితృమేధాదికర్మల విసర్జనమె లింగధారణమునకు నిదర్శనముగనున్నది. ప్రస్తుతము లింగధారిబ్రాహ్మణులందు వాదప్రతివాదములకు మూలమైన ఖననసంస్కారమును లింగధారణమును సూచించుచున్నది. బసవేశ్వరునికాలమునందును, సన్నిహితకాలమునందును శివభక్తిపరవశులై అష్టాదశకులములవారును లింగధారణను గొందఱు, వీరశైవదీక్షను గొందఱును గైకొనిరి. లింగధారణదీక్షను గైకొనినవారియందుఁ గొందఱు సంబంధబాంధవ్యములను విసర్జింపఁజాలక కులాచారముల నవలంబించుచుండిరి. లింగధారులయ్యును వీరశైవాచారపరాయణులు గానిబ్రాహ్మణవైశ్యాదు లుంటకు కిదియే కారణమై యుండవలయును. వీరశైవప్రతిభ తగ్గినతరువాతను

బ్రాహ్మణులు, వైశ్యులు లింగధారణదీక్షను బొందుట యసంభవము. ఆంధ్ర దేశమునందు లింగధారిబ్రాహ్మణులకుఁ బీఠము లేకుండుటకుఁ గారణము మత త్రయబ్రాహ్మణుల ప్రాబల్యమును, వీరశైవప్రాబల్యమును, బ్రాహ్మణలింగధారుల యప్రాబల్యమును నని యూహింపఁదగియున్నది. పండితత్రయవంశజులు (శివలెం కమంచెనపండిత శ్రీపతిపండిత మల్లికార్జునపండితవంశజులు) పీఠస్థులనియే వ్యవ హరింపఁబడుచున్నారు. లింగధారిబ్రాహ్మణులు వీరశైవనామము నెపుడు స్వీకరిం చినను భిన్నమతములవారును, భిన్నవర్ణములవారును వీరశైవులై, వర్ణాశ్రమధ ర్మములను బారఁద్రోలుటకుఁ జేసినమహాప్రయత్నములను వీరశైవమతచరిత్రము విశదముచేయుచున్నది. వీరశైవమతమునకు నేఁటికినిగల ప్రాబల్యమును గర్ణాట కదేశమునందుఁగల వీరశైవమఠములు విశదము చేయుచున్నవి. వీరశైవమఠా ధిపతు లితరమతాధిపతులవలె సకలగౌరవములను బొందుచున్నారు. వీరశై వము తలపెట్టిన కులావరణనిర్మూలనము దుస్తరమైనది. లింగాయతులు, జంగ ములు, సాలెలు, జాండ్రలు ప్రత్యేకకులమువారై, మరికొన్ని కులము లేర్పడినవి. వైదికధర్మ ప్రాబల్యము తిరిగి తలయెత్తినది. భక్తిప్రధానమైన వీరశైవము నిర్జీ వమైన యాచారసాంప్రదాయబద్ధమై సాంఘికప్రయోజనములకును, మానవ కల్యాణమునకును నిరుపయోగమైనది.

వీరశైవతత్త్వము

వీరశైవతత్త్వార్థము నిగూఢముగ నున్నది. వీరశైవమునకు బాహ్యము నందువలె అంతరంగమునందును లింగధారణము బీజముగ నున్నది. వైదికమత మునందలి దేవతార్చనము, వేదాంతమునందలి తత్త్వార్థము, జైనబౌద్ధమతము లందలి సంఘారాధనము, వివిధమతములందలి కర్మారాధనము వీరశైవభక్తియం దు సంయోగమును బొందినవి. లింగార్చనము, లింగైక్యము, జంగమభక్తి, వీర దీక్ష వీరశైవమునందు సంయోగమును బొందినవి. వీరశైవులు జైనబౌద్ధమత ములను ఖండించి ఆమతస్థులను హింసించినను, ఆమతధర్మములు వీరశైవమునం దుఁ బ్రతిష్ఠను బడసినవి. బౌద్ధమతమునకు మూలస్కంధములైన, “౧. బుద్ధం శరణం గచ్ఛ, ౨. ధర్మం శరణం గచ్ఛ, ౩. సంఘం శరణం గచ్ఛ”యను మూఁడు ధర్మములును గురులింగజంగమశరణు రూపములను దాల్చినవి. ఏతద్ధర్మానుష్ఠా నము వ్యక్తికైవల్యమునకును, మానవకల్యాణమునకును సాధనంబుగ నున్నవిధ

మును నిగమాగమాచారములు తెల్లముచేయుచున్నవి. వీరశైవులు జాతికుల భేదములు లేక జంగమలింగములకు శరణాగతు లగుచుందురు.

గురులింగజంగమాకృతిశివభక్తి - యరిదిసుజ్ఞానంబు నాప్రసాదములు
నలిఁ గరణములుఁ బ్రాణంబులు నగుచుఁ - దలఁపంగ దేహచైతన్యము లగుచుఁ
గ్రమమున నెలకొన్నఁ గనుసంతల్లి - భ్రమలేక గాఢమిన ప్రజ్ఞచే నంత
గురుఁడు లింగంబని గుఱుతుగా నెఱిఁగి - యరయ లింగము గురుం డనియు నెఱింగి
గరిమ జంగము లింగంబుగా నెఱిఁగి - మఱలి లింగము జంగమంబుగా నెఱిఁగి
ఘనజంగమము గురుస్వామిగా నెఱిఁగి - ఘనగురువరుని జంగమముగా నెఱిఁగి
యొకరొకరొక రింటు నుండుట నెఱిఁగి - యొకరీతి మువ్వురు నొకటిగా నెఱిఁగి
యిట్టివిజ్ఞానమహిష్ఠుఁడై మనసు - ముట్టి మూర్తిత్రయంబును భజింపుమను
బరమసదానంద భరితాత్ముఁడగుచు - నరుదైన గురుకరుణాబ్ధిఁ దేలుమను.

—దీక్షాబోధ ౬౮-పు.

జీ వ యా త్ర

జీవయాత్రకుఁ బరమప్రయోజనము బ్రహ్మానందమయమైన విశ్వకల్యాణము. జీవుఁడు జీవయాత్రను జేయుటకు విశ్వమంతయును స్వాగతం బొసంగుచున్నది. జీవుఁడు జీవయాత్రను జేయుటకు విశ్వమంతయును విశ్వేశ్వరజీవవిశ్వభావములను, జ్ఞేయజ్ఞాతృజ్ఞానభావములను, కార్యకర్తృకారణభావములను, గురులింగజంగమరూపములను, సాధ్యసాధకసాధనభావములను సంభవ మగుచున్నది. అవ్యక్తమైన పరమాత్మకును, వ్యక్తమైన విశ్వమునకును వ్యక్తావ్యక్తమైన జీవునియందు ధర్మప్రతిష్ఠ గలుగుచున్నది. జీవుఁడు సహజముగ వ్యక్తమైన విశ్వమునందు దేహభ్రాంతిని బొంది సుఖప్రాప్తికి దూరస్థుఁ డగుచున్నాఁడు. అవ్యక్తమును గనుగొనుటకు సాధనంబైనవ్యక్తము స్వయముగను ప్రతిబంధకమగుచున్నది. జీవయాత్రయందు వ్యక్తావ్యక్తములపరిజ్ఞానము మతములకు, ధర్మములకు, కర్మలకు, సాహిత్యములకు, కళలకు, శాస్త్రములకుఁ బరమఫలము. అవతారమూర్తులు, మహర్షులు, తత్త్వజ్ఞులు, జ్ఞానులు, యోగులు, త్యాగులు, శాస్త్రజ్ఞులు, ధర్మజ్ఞులు, కర్మజ్ఞులు, భక్తులు జీవయాత్రాఫలమును సాధించుటకుఁ జేసిన తపఃఫలమును బ్రపంచవిజ్ఞాన మనంతముగ బోధించుచున్నది. నిగమాగమములు, దర్శనములు, గీతలు, ధర్మశాస్త్రములు, పురాణములు, కావ్యములు, నాటకములు, కళలు సువ్యక్తము చేయుచున్న ఈయనంతవిజ్ఞానము జీవయాత్రకు సాధనంబైనను, జనసామాన్యంబునకు దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. జీవక్షేత్రమునందు

వ్యక్తావ్యక్తములకు ధర్మప్రతిష్ఠను సమకూర్చుటకు భగవద్భక్తి పరమసాధనముగ నున్నది. జీవయాత్రను దేవయాత్రను జేయగలవిధమును వైదికమత ధర్మము లనంతవిధములను నిర్దేశించుచున్నవి. దేహధారుల కవ్యక్తమును గ్రహించుట దుస్తరము. అవ్యక్తము వ్యక్తముద్వారా గ్రాహ్యమగుచున్నది:

శ్లో. క్లేశోఽధికతర స్తేషా మవ్యక్తాసక్తచేతసామ్,
అవ్యక్తా హి గతి ర్దుఃఖం దేహవద్భి రవాప్యతే.

జీవయాత్రను, విషయయాత్రను జేయక శివయాత్రను జేయుటకు సర్వకాలసర్వావస్థలయందును శివసందర్శనసంస్మరణసంకీర్తనములు సాధనములుగ నున్నవి. జీవయాత్రను శివయాత్రను జేయుటకు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు గురులింగజంగమార్చనలందు భక్తిపరవశములు కావలయును. జీవయాత్రను దేహయాత్రార్థము గాక ఆత్మయాత్రార్థము చేయవలసిన విధమును సాధకునకు వీరశైవము వివరము చేయుచున్నది.

సాధకుఁడు

మానవశరీర మద్భుతమైన నిర్మాణము. ఆ నిర్మాణమునందలి కీలులను గనుఁగొనుటకు మహానుభావులు సమర్థులు. దేహేంద్రియాదుల కీలులను ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించినను అతీంద్రియరహస్యములను నిర్ణయించుటకు మహాయోగులు సమర్థులు. తత్త్వజ్ఞులు దేహమునందుఁగల తత్త్వములను భిన్నవిధములను నిర్ణయించుచున్నారు. సాంఖ్యులు, యోగులు ౨౫ తత్త్వములను, వీరశైవులు ౩౬ తత్త్వములను నిర్ణయించుచున్నారు. సృష్టిక్రమమునందనులోమవిధాన మాకాశజన్యమైన శబ్దముతో నారంభమగుచున్నది. పంచభూతములు, స్థూలసూక్ష్మములు పది, దశేంద్రియములు, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములు, జీవుఁడు ఇరువదియైదుతత్త్వములు. స్థూలమైనశబ్దమునకు నాదము లింగరూపము. అవ్యక్తమున కాదిమవ్యక్తస్వరూపము నాదము. ఆనాద మంతర్లింగరూపమున విశ్వమునందంతటను విలసిల్లుచున్నది. మానవదేహమున సహస్రారమునందు దేదీప్యమానముగ విరాజిల్లుచున్నది. బుద్ధక్రీస్తుకృష్ణావతారములందు దీదివ్యతేజమును భక్తులు సందర్శించి చిత్రించిరి. సకలమహాపురుషులయందును దేదీప్యమానమగు తేజము ప్రత్యక్షముగ నున్నది. నాదసంజాతమైన లింగశరీరము సకలదేహాంతర్యామియై జీవయాత్రను మోక్షయాత్రను

జేయుటకు సాధనంబుగ నున్నది. జీవయాత్రను కైవల్యయాత్రను జేయుటకు బాహ్యలింగధారణమును, నంతర్లింగధారణమును నుపయోగపడఁగల విధమును వీరశైవాగమములు వివరించుచున్నవి. ఈ రహస్యమునే అపరోక్షానుభూతి యందు శంకరాచార్యులు విశదముచేయుచున్నారు:

శ్లో. యత్ర యత్ర మనో యాతి బ్రహ్మణ స్తత్ర దర్శనాత్,
మనసో ధారణం చైవ ధారణా సా పరా మతా. —అపరోక్షానుభూతి.

శ్రీగురుకటాక్షము అధికారియైన భక్తునకు వీరశైవదీక్ష నొసంగి కృతార్థునిఁ జేయుచున్నది. వీరశైవదీక్ష కధికార లక్షణములను బసవపురాణము, వీరశైవదీక్షాబోధ ఇటులు వివరించుచున్నవి:

తగనివారికి దీక్షఁ దగఁ జేయుఁగురున - కగుఁ బ్రమాదంబు మహాదేవుచేత
గురువులు శిష్యునిగుణవిశేషముల - నరయక దీక్షఁ జేయఁగ నెట్లు వచ్చు
బాలురకును మద్యపాయికి మ్లేచ్ఛ - శీలికి మాంసభక్షికి సజ్జనునకు
ఆతురునకు వేశ్య కంగహీనునకు - నీతి గాదట వ్యసనికి దీక్షఁజేయ
నివి దెలియకఁ దీక్ష లిచ్చినగురున - కవు నరకంబని హరువాక్యమనుచు.

*　　*　　*　　*　　*

గురునాథుఁడలిఁగ గన్గొని వత్స, వినుము - హరదీక్షనిమ్మన్న నా పట్టుమనుచు
శిష్యునిశక్తియు శిష్యునిభక్తి - శిష్యుభావనముఁ బరీక్షింప కేఁపగునె
యామమాత్రుఁడు దీక్ష యగుటయే చాలు - నానిరీక్ష నాచరణంబు మర్మటము
మొదలు సర్వస్వంబ్వముఁ బాయవలయు - మనము గర్వముఁ బాసినుకయుండవలయు
పత్నితనిష్ఠుర కోపమాలిన్య - మాత్సర్యశాఠ్యడంబము లుండఁదగదు
కష్టలోభజ్ఞానకామమోహాది - దుష్టగుణంబులు దొలఁగంగవలయు
గుదపాదపాణివాగ్గుహ్యచాపల్యములు - గదిసిన వశవర్తి గామండవలయు
శాంతంబు ముఖవికాసంబు సద్వృత్తి - దాంతి నీతియు నెల్వ దయయును వలయు
సంతోషమును గరిష్ఠబుద్ధియు ధర్మ - చింతయు సద్గుణశీలంబు వలయు
మొగమోటయును దానమును వినయంబు - తగవు ధర్మార్థ సాధకబుద్ధి వలయు
సుచిత్తజ్ఞతయు సత్క్రియోద్యోగధర్మ - రచన పరోపకారంబును వలయు
శివుఁడె దైవంబని చేపట్టవలయు - శివమహోత్సవములు సేయంగవలయు
నిత్యశివార్చనాన్వితుఁడు గావలయు - సత్యంబు గురుపరిచర్యయు వలయు
భయభక్తియును శివపరతంత్రమతియు - నియమవ్రతంబులు నిష్ఠయు వలయు
నీగుణంబులుగల్గ కెట్లియ్యవచ్చు - నాగమోక్తరబసు హరభక్తిదీక్ష. —వీ. దీ. బో. ౧౩-పుట.
శత్రులై సను లింగసహితులై యున్న - మిత్రులకాఁ జూడుమిమా బసవన్న!
పట్టినవ్రతములు ప్రాణంబుమీఁద - మెట్టిన విడువకుమీ బసవన్న!

వేఱుభక్తులజాతి వెదకకుండుటయే - మీఱినపదము సుమీ బసవన్న !
చిత్తజాంతకుభక్తిఁ జెడనాడుఖలుల - మృత్యువుగతిఁ ద్రుంపుమీ బసవన్న !
వేదశాస్త్రార్థసంపాదితభక్తి - మేదినిఁ వెలయింపుమీ బసవన్న !
తిట్టిన, భక్తులు కొట్టినఁ, గాలఁ - మెట్టిన, శరణనుమీ బసవన్న !
యేఁ దప్పువట్టుదు నిలఁ బరస్త్రీల - వీఁడఁ గన్నార్పకుమీ బసవన్న !
సాధ్యమా భక్తప్రసాదేతరం బ - మేద్యంబకాఁ జూడుమీ బసవన్న !
నిక్కంపుభక్తికి నిర్వంచకంబు - మిక్కిలి గుణము సుమీ బసవన్న !
ఏప్రొద్దు జంగమం బేనకాఁ జూడు-మీ ప్రసాదముఁ గొనుమీ బసవన్న !
నాలుక కింపుగా శూలిభక్తులను - మేలకా నుతియింపుమీ బసవన్న !
యేమైన వలసిన యెడశైవఁ దలఁపు-మీ మమ్మ మఱవకుమీ బసవన్న !

—బసవపురాణము, ప్రథమాశ్వాసము-౨౫.

గురువు శిష్యునకుఁ జిన్మయదీక్ష నొసంగి హస్తమస్తక సంయోగమును, పంచాక్షరీ మంత్రోపదేశమును జేసి, లింగమునకుఁ బ్రాణకళాన్యాసము చేసి లింగాంగసంయోగమును జేయుచున్నాఁడు. జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములవలనఁ గలుగుచున్న జ్ఞాన మారూఢము గాక చంచల మగుచున్నది. దశేంద్రియములు సామాన్యముగ దేహయాత్రయందు లగ్నమగుచు సుఖదాయకం బగుచున్నవి. జీవయాత్రయందు జీవున కారూఢజ్ఞానము గలుగుట కాత్మావలోకనము సాధనముగ నున్నది. ఆత్మావలోకనము బాహ్యాభ్యంతరములందు లింగనిరీక్షణమూలమున సాధ్యమగుచున్నది.

కాన నీయిష్టలింగము భావగమ్యుఁ - డై నిన్నుఁ బ్రేరేప నలరింతు క్రియలు

*   *   *   *   *

తవిలి లింగముఁ జూడఁ దాఁ జూచు రూపు - వివరించి లింగంబు విన విను ధ్వనులు
సారిది లింగము సోఁక సోఁకు స్పర్శనముఁ - బరమలింగము భుజింప భుజించు నవియుఁ
నెగడి లింగంబు ఘ్రాణింప ఘ్రాణించుఁ - దగ లింగదృష్టిచేఁ దా ద్రష్టయగును
సరి నిట్లు ప్రాణైకసహచరుండగుచుఁ - జరియించుభక్తుండు సర్వాంగలింగి
ప్రాణాంగములు దనప్రాణలింగంబు - ప్రాణాంగములు గాఁగ నమరించి చేష్ట
లును లింగమందుఁ గీల్కొలిపి తా నంత - యును లింగమయమయి యుండు నాశరణు
నేనని మది నిర్ణయింతుఁ గీర్తింతు - నామహాత్ముని యుపమాతీతమూర్తిఁ
జలబుద్బుదము నీట సమసినయట్లు - వడగండ్లు నీటిలో వర్షించునట్లు
కాఁకల నింగిలీకము రసమైన - జోకఁ గాష్ఠము లగ్గి సోఁకి తా మగ్ని
యైనట్లు లింగంబునం దైనలీన వుఁ - దాను లింగక్రియఁ దగ లింగమయ్యె
మది నెవ్వఁ డెయ్యది మరిగి ధ్యానించు - నదియె వాఁడగున వెల్ల నాడుచునుండు
నదియ కర్మంబుచే నలరింపుచుండు - విదితంబుగా నిది వేదవాక్యంబు.

—వీరశైవదీక్షాబోధ ౨౨, ౯౦-పుటలు

లింగనిరీక్షణ మతీంద్రియజ్ఞానమును బ్రసాదింపఁగల విధమునకు సిద్ధపురుషుల యనుభవము ప్రసిద్ధముగ నున్నది. దివ్యదృష్టి, దూరశ్రవణము, దివ్యజ్ఞానము, అష్టసిద్ధులు, శివత్వము గలుగుచున్నవి. స్థూలశరీరము సూక్ష్మశరీరమునందును, సూక్ష్మశరీరము లింగశరీరమునందును, లింగశరీర మాత్మయందును, ఆత్మ పరశివునందును లీనమై, శివసాయుజ్యము గలుగుచున్నది. సాధకుఁడు పరశివుఁడైనను దేహభ్రాంతిని దనదృష్టిని దేహయాత్రయందు లగ్నముచేయుచున్నాఁడు. సాధకునిదృష్టి దేహయాత్రనుండి శైవయాత్రయందు లగ్నమగుటకు మలత్రయమును విడువవలయును.

ఆణవమలమును బాయుటకు మాతాసతీసుతాదులభ్రాంతిని వదలి తాను శివాంశమైన చైతన్యస్వరూపమని కనుఁగొనవలయును.

సకలంబుఁ దానయై సర్వేశ్వరుండు – సకలంబు నాడించు చైతన్యమూర్తి
శివుఁ డట్టిచైతన్య చేతనాత్మకుఁడు – తవిలి ప్రేరేపంగఁ దా నాడు జగము
తల్లి పార్వతియును దండ్రి శివుండు – నెల్లభక్తులు తన హితబంధుజనులు
ననుచు నానాపురాణాగమార్థములు – నను జెప్పెఁ గావున నుందుండి నీవు
నాది నీశ్వరబీజమగు దైతిగాన – భేదంబులెల్లఁ గల్పితముగా నాత్మఁ
జింతించి తెలియుము స్థిరమాట నీవు – అంతన పాయు నీకాణవమలము.

—వీరశైవదీక్షాబోధ ౩౨–పుట.

మాయామలంబు తొలంగుటకుఁ గులభ్రాంతిని, స్త్రీపురుషభ్రాంతిని విడిచి, సర్వత్ర ఆత్మసందర్శనంబును జేయవలయును.

శిలలలో పలఁ జనించిననేమి పసిడి – శిలయుఁ బానగునయ్య! చింతింపనట్లు
మానవులందు సంభవులైననేమి – మానవులగుదురె మాభక్తవరులు
పూరుషులైన నపుంసకులైన – నారులైనను బ్రాహ్మణాదులయినఁ
జండాలులైనను శంభుఁ బూజింప –నొండేమి రుద్రసామ్యులు విచారింప
నదిగాక నీవు నీయాత్మను గాంచి – వనలకుండినఁ గలవ్యామోహ ముడుగుఁ
మఱిదాన తొలఁగు నీమాయామలంబు – తొరలునహంకృతి దోడ్తోన యడఁగు.

—వీరశైవదీక్షాబోధ ౩౯–పుట.

కార్మికమలమును బోనాడుటకు యథాలాభసంతుష్టుఁ డగుచు, తన సంపదలను గురులింగజంగమములకు సమర్పించి వారి తీర్థప్రసాదములను స్వీకరింపవలయును.

ప్రాణేశ్వరునకుఁ బ్రాణార్థంబులొసఁగు - జాణవై ధనమిమ్ము సద్భక్తులకును
వినుము వెండియు నొక్క విత్తమే కాదు - తనుమనోధనములు దగఁ గురులింగ
జంగమావళి వినిశ్చయ మెట్టులనిన - సంగరలింగదీక్షాకాలములను
త్రివిధమూర్తులకును శ్రీగురుస్వామి - త్రివిధమిమ్మనియె నా త్రివిధ మెట్లనిన
తనువెప్పుడును గురూత్తమునకు మనముఁ - దవరలింగమునకు ధనము భక్తులకు
ఘనమనోవాక్కాయకర్మసత్క్రియలఁ - దనగురునియనుజ్ఞఁ దప్ప కిచ్చినను
ఘనములకెల్లను ఘనమైనలింగ - మను శ్రీగురుండును మువమార నిచ్చు
నటుగాక దీక్ష నీ వాసించినపుడు - తటుకునఁ దను మనోధనముఁ ద్రిమూర్తు
లకు సమర్పింప వాలాయఁబుగాన - నొకటియు నీది గాకుండుటఁ దెలిసి
త్రివిధమూర్తులకును ద్రివిధవస్తువుల - నవిరళప్రీతి నీ వర్పించితేనిఁ
బట్టించు సద్భక్తిభావ మంతటను - గట్టిగాఁ దొలఁగునీ కార్మికమలము.

—వీరశైవదీక్షాబోధ ర౩—పుట.

ఆణవమలమును, మాయామలమును, కార్మికమలమును బాసినసాధకుఁడు ధర్మప్రవర్తకుఁడై, శ్రీగురుకటాక్షమునకుఁ బాత్రుఁడై, లింగధారణరూపమైన చిన్మయదీక్షను బొంది శివస్వరూపుఁ డగుచున్నాఁడు.

శివలింగస్వరూపుఁడైన సాధకుఁడు శివలింగస్వరూపులైన జంగమభక్తుల తీర్థప్రసాదములను గైకొని ప్రకృతికల్పితములైన భేదావరణములను విడిచి గురులింగైక్యమును బొందుచున్నాఁడు.

సకలమతములకును లక్ష్యము జంగమసేవ. ప్రాణహింస చేయక ప్రాణులకు సంతోషమును గలుగఁజేయుటయే ఈశ్వరపూజాఫలమని మతములన్నియును జాటుచున్నవి. బసవేశ్వరుఁడు లింగధారులైన భక్తులను జాతిమతభేదములను విసర్జించి పూజించి, మానవసోదరత్వమును జంగమరూపమునను స్థాపించిన విధమును బసవచరిత్ర రమ్యముగను బోధించుచున్నది.

సా ధ న

సాధకునకు దుఃఖనివృత్తిని, సుఖప్రాప్తిని గలుగఁజేయుటకు శివాత్మకమైన విశ్వమంతయును సంసిద్ధముగ నున్నది. దేశకాలపాత్రల సంస్కారముల కనురూపముగ బహువిధములైన సాధనములను మహానుభావులు కల్పించి సాధకులకుఁ దరణోపాయము విశదముచేయుచున్నారు. వైదిక, బౌద్ధ, జైన, శైవ, వైష్ణవ, శాక్తేయాది భారతీయమతములును, యూద, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయాదిమతము

లును, షడ్దర్శనములును, కర్మ జ్ఞాన భక్తి హఠ సన్న్యాసాది యోగములును కైవల్యప్రాప్తికి సాధనంబులుగ నున్నవి. సాధకునకు సకలసాధనములును ధర్మ క్షేత్రమైన శరీరమునందుఁ బ్రత్యక్షముగ నున్నవి. దేహేంద్రియవశీకరణము సాధనలకు మూలము. సాధకుఁడు జీవయాత్రయందు దేహేంద్రియాదిసాధనలను దేహయాత్రకు వినియోగించిన దుఃఖమును, ఆత్మయాత్రకు వినియోగించిన సుఖమును గలుగుచున్నవి. శ్రీకృష్ణుఁడు భగవద్గీతయందు జీవయాత్రను ఆత్మ యాత్రను జేయఁగలవిధమును జక్కఁగా బోధించెను.

శ్లో. యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబన్ధనః,
తదర్థం కర్మ కౌంతేయ, ముక్తసఙ్గ స్సమాచర.
యజ్ఞశిష్టాశిన స్సంతో ముచ్యన్తే సర్వకిల్బిషైః,
తే త్వఘం భుఞ్జతే పాపాః యే పచ న్త్యాత్మకారణాత్. —భగవద్గీత, అ. 3-౯, ౧3.

మానవులు యజ్ఞములను ఆత్మార్థముచేయునపుడు, పుణ్యమును దేహా ర్థము చేయునపుడు పాపమును బొందుచున్నారు. మానవులు కర్మలను పర హితార్థముచేయునపుడు మోక్షమును,స్వకామ్యార్థము చేయునపుడు బంధమును బడయుచున్నారు. గీతాశాస్త్రము బోధించుచున్న ఈపవిత్రభావమునే వీరశైవ ము గురులింగజంగమసాధనరూపమున సార్థకముచేయుచున్నది. సాధకుఁడు సకలప్రపంచమును లింగరూపమునను నారాధించునపుడు దేహభ్రాంతి పోయి పర శివధ్యాన గలుగుచున్నది. దేహమునందుఁ గర్మేంద్రియములు, జ్ఞానేంద్రియ ములు పంచభూతములను నాశ్రయించి విషయములను భోగించుచు జీవస్వరూప మును విస్మరింపఁజేయుచున్నవి. జీవస్వరూపమును గనుఁగొనుటకు, నిరంతరమును విషయవాసనలను ఆత్మార్పణముచేయుటకు మనోనిగ్రహము పరమసాధనమని మహానుభావులు బోధించుచున్నారు. వేదాంతులు వేదములందును, యోగులు యోగములందును, కర్మోపాసకులు యజ్ఞములందును, ఆగమజ్ఞులు ఆగమము లం దును నీపరమరహస్యమును బోధించుచున్నారు. సాధకులు ఇంద్రియములను మన స్సునందును, మనస్సును జిత్తమునందును, చిత్తమును బుద్ధియందును, బుద్ధినహం కారమునందును లయముచేసి, బ్రహ్మానందమును అనుభవించుటకు లింగనిరీక్ష ణము పరమసాధనమని వీరశైవము బోధించుచున్నది.

సహస్రారమునందుఁ బరంజ్యోతియై ప్రకాశించుచున్న పరబ్రహ్మమును సందర్శించుటకు దేహేంద్రియాదులు జ్యోతిస్స్వరూపమును బొందవలయును,

ఇంద్రియాదులను వేధించి ఆత్మప్రసాదమును బడయుటకు దేహము మంత్ర పూతమై చిన్మయము కావలయును. భూతశుద్ధియోగము ప్రతిపాదించినషట్చక్ర నిరూపణమును వీరశైవము షట్స్థలపూజ, షల్లింగసందర్శనము రూపమున భక్తుల నిత్యజీవనమునందు సమన్వయము చేయుచున్నది. వైదికమతమునందుః గాముష్యార్థములకును, మోక్షమునకును మంత్రోపాసన ప్రాముఖ్యమును బడసిన విధమును వేదములు, వేదాంగములు విశదముచేయుచున్నవి. భూతశుద్ధికిని, కైవల్యమునకును బంచాక్షరీమంత్రము ప్రధానసాధనమని వీరశైవము వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఆమహామంత్రము షట్చక్రములను, షట్స్థలములను వేధించి నాదరూపమున సహస్రార మునందు సదాశివరూపమునను వెలుంగుచున్న విధ మును శ్రీమత్ శంకరాచార్యులు సౌందర్యలహరియందు మనోహరముగను వర్ణించియున్నారు.

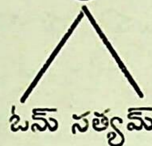
శ్లో. క్షితౌ షట్పఞ్చాశ ద్ద్విసమధికపఞ్చాశ దుదకే
హుతాశే ద్వాషష్టి శ్చతురధికపఞ్చాశ దనిలే,
దివి ద్విష్షట్త్రింశ న్మనసిచ చతుష్షష్టి రితి యే
మయూఖా స్తేషామ ప్యుపరి తవ పాదామ్బుజయుగమ్. —సౌందర్యలహరి-౧౪.

శ్లో. మన స్త్వం వ్యోమ త్వం మరు దసి మరుత్సారథి రసి
త్వ మాప స్త్వం భూమి స్త్వయి పరిణతాయాం నహి పరమ్,
త్వమేవ స్వాత్మానం పరిణమయితుం విశ్వవపుషా
చిదానన్దాకారం శివయువతి భావేన బిభృషే. —సౌందర్యలహరి-౩౫.

శ్లో. సహయజ్ఞాః ప్రజా స్సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః,
అనేన ప్రసవిష్యధ్వ మేష వోఽ స్త్విష్టకామధుక్.
దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః,
పరస్పరం భావయన్తశ్శ్రేయః పర మవాప్స్యథ. —భ. ౩ అ. ౧౦-౧౧.

మానవుల పురోవృద్ధికి కర్మలను సాధనంబులనుగ భగవంతుఁడు నిర్మిం చెను. ఆకర్మలు దేవతారాధనమునకు వినియోగపడునపుడు శ్రేయఃప్రాప్తికి సాధనంబు లగుచున్నవి.

సహస్రారము

ఓమ్ సత్యమ్

షల్లింగములు	షట్‌స్థలములు	షడక్షరి	షట్‌చక్రములు	షడ్వ్యాహృతులు
మహాలింగము	ఐక్య	ఓమ్	ఆజ్ఞా	ఓమ్‌తపః
సత్యప్రసాదలింగము	శరణ	య	విశుద్ధ	ఓమ్‌జనః
చరలింగము	ప్రాణ	వా	అనాహత	ఓమ్‌మహః
శివలింగము	ప్రసాది	శి	మణిపూరక	ఓమ్‌సువః
గురులింగము	మాహేశ్వర	మః	స్వాధిష్ఠాన	ఓమ్‌భువః
ఆచారలింగము	భక్త	న	మూలాధార	ఓమ్‌భూః

సాధకుఁడు ఆజ్ఞాచక్రవర్తియై తపోలోకమునందు దివ్యదృష్టినిగలిగి మహాశివలింగమును గాంచునపుడు ఓఙ్కారాతీతమై సదాశివైక్యమయమైన సాయుజ్యము గలుగుచున్నది. సహస్రారము లింగైక్యమునకు ముఖముగ నున్నది.

వీరశైవాగమములందు వేదాంతమంత్రశాస్త్రములరహస్యములు భిన్నరూపములను సమన్వయమును బొంది, భక్తియోగప్రభావమును నిత్యజీవనమునందు విస్తరింపఁజేసినవి. ఆత్మవికాసమునకును, సంఘబలమునకును, భక్తప్రసాదమునకును, శివసాయుజ్యమునకును వీరశైవము పరమసాధనముగ నేర్పడినది.

పరమాత్మునిఁ గనుఁగొనుటకు భక్తి పరమసాధనమని అన్నిమతములును దెలుపుచున్నవి. విశ్వరూపసందర్శనమునకు భక్తి పరమసాధనమని శ్రీకృష్ణుఁడు పరమభక్తుఁడైన విజయున కుపదేశించినవిధము భక్తిప్రభావమునకు నిదర్శనము.

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహ మేవం విధోఽర్జున,
జ్ఞాతుం ద్రష్టు ఞ్చ తత్త్వేన ప్రవేష్టు ఞ్చ పరన్తప!
మత్కర్మకృ న్మత్పరమో మద్భక్త స్సంగవర్జితః,
నిర్వైర స్సర్వభూతేషు య స్స మా మేతి పాండవ! భగ. ౧౧-అధ్యా. ౫౪-౫౫.

విహితసదాచారవృత్తి సద్భక్తి - సహజజంగమలింగసద్భక్తి గలిగి
విను శివలాంఛనవిశ్వాసియైన - ఘనుఁడు భక్తుం డనఁగా నుతికెక్కు
పరధనంబును బరభావలఁ గోర - కరవి లింగైకనిష్ఠాత్ముఁడై పేర్చి

భావశుద్ధియు దృఢభక్తియుఁ గలుగ - మావారు భక్తుని మాహేశుఁడంద్రు
ప్రేమ లింగమున కర్పింపని ద్రవ్య - మేమియు నంటక నిష్టలింగప్ర
సాదంబు భోగింప సావధానమున - నాచట వర్తించు నతఁడు ప్రసాది
యనురక్తి లింగంబుఁ బ్రాణంబుఁ గూర్చి - ఘనతరప్రాణలింగశరీరి యనుచు
నేసుఖదుఃఖము లెఱుఁగక శివుని - దాసుఁడై కొలుచునాతఁడు ప్రాణలింగి
తనకు లింగము పతి దాను ధర్మపత్ని - యని నమ్మి పంచేంద్రియములసౌఖ్యంబు
దా నెఱుంగక లింగతత్పరుం డగుచు - జానొంప శివుఁ గొల్వ శరణుఁడౌ నతఁడు
ఒలసి షడ్వర్గషడూర్మిషడ్భ్రమల - నలర కష్టవిధార్చనంబును లేక
శర్వునకుఁ దనకు సందింత లేక - నిర్వాణపద మంది నిర్వాణుఁడగుచు
ఒగి శిఖికర్పూరయోగంబుభంగిఁ - దగిలి వర్తించునాతఁడు శివైక్యుండు.

—దీక్షాబోధ ౮౧–౮౩.

శ్రీకృష్ణపరమాత్ముఁడు ఉపదేశించిన భక్తిమార్గమునే లింగధారణ రూపమున వీరశైవము వ్యక్తముచేయుచున్నది. సాధకుఁడు చిత్తమును శివుని యందు లయముచేయుటకు నిరంతరమైన శివధ్యాన సాధనముగ నున్నది. అభ్యాసమువలన ధ్యాస కల్గుచున్నది. జంగమార్చనలవలనను అభ్యాసమును, కర్మఫలత్యాగమును, శివసందర్శనమును గలుగుచున్నవి. బాహ్యాభ్యంతర ములు గురులింగజంగమలింగార్చనలందు సాధకునకు భక్తిస్వరూపము గోచరం బగుచున్నది. బసవచరిత్రయందు సామాన్యజనులు మహాభక్తులై శివసాయు జ్యమును బొందినవిధము మనోహరముగ వివరింపఁబడినది. బసవమతము వైదికమతమును బ్రతిఘటించినను నిగమాగమపురాణాదులందుఁ బ్రతిపాదితము లైన సాధనలను స్వీకరించి లింగధారణకుఁ బ్రముఖతను గల్పించినది. వీరశైవము కొంతకాలము మహావ్యాపకత నొందినది. కాలక్రమమునఁ జిన్మయదీక్ష, లింగ ధారణము కులాచారములై, భేదాచరణమును గల్పించి, వ్యక్తివికాసమునకును, సంఘజీవనమునకును, మానవకల్యాణమునకును నిరర్థకములై, వీరశైవప్రతిభను తగ్గించినవి.

సాధ్యము

జీవుఁడు జీవయాత్రయందు శివస్వరూపమును బొందుటయే జీవయాత్రకుఁ బరమప్రయోజనము. "అహం బ్రహ్మాస్మి," "తత్త్వమసి," "శివోఽహం" ఇత్యాది మహావాక్యార్థములను జీవయాత్రయందు సార్థకముచేయుటకు వీరశైవము తల పెట్టినది. లింగధారణము శివభక్తులందు ద్వైతభావమును బోఁగొట్టి అద్వైతభావ

మును వ్యక్తముచేయుచున్నది. పరమశివుఁడు, జీవుఁడు, ప్రకృతి; ఆత్మ, జీవుఁడు, దేహము; గురువు, లింగము, జంగము; భావలింగము, ప్రాణలింగము, ఇష్టలింగము; లింగశరీరము, సూక్ష్మశరీరము, స్థూలశరీరము; నాదము, బిందు, కళ: ఇత్యాది త్రివిధభావరూపములను విశ్వమంతయును గోచరం బగుచున్నది. సృష్టికి వ్యక్తరూపమైన నాదము విశ్వమును లింగరూపమున నావరించి కళారూపమునను సువ్యక్త మగుచున్నది. నాదము చైతన్యకళారూపమున సహస్రారమునందు విలసిల్లుచుఁ బ్రాణకళల నాకర్షించుచున్నది. ప్రపంచ మంతయును చైతన్యాధిష్ఠిత మైన జంగమస్థావరరూపములను బ్రభవించుచు శ్రేయఃప్రాప్తికి సాధనంబుగ నున్నది. బాహ్యాంతరములందు లింగధారణము పంచభూతములను, దశేంద్రియములను, అంతఃకరణచతుష్టయమును వేధించి సాధ్యమును జేరుటకుఁ బరమసాధన మని వీరశైవము బోధించుచున్నది. లింగాంగి జంగమలింగ ప్రసాదమునందు ఇష్టార్థసిద్ధిని, గురులింగప్రసాదమునందు భావార్థసిద్ధిని గలిగి, నైష్కర్మ్యఫలసిద్ధిని బొందుచు, శివకైవల్యమును బొందుచున్నాఁడు. సాధకుఁడు లింగాంగసంయోగమును బొంది ద్వైతభావమును విడిచి, గురులింగజంగముల తీర్థప్రసాదములను సేవించి, అద్వైతసిద్ధిని బొందుచున్నాఁడు. వీరశైవమతసాంప్రదాయములు తీర్థప్రసాదములమహిమను విశేషముగ బోధించుచున్నవి. శ్రీగురుప్రసాదము స్థూలరూపమునను, భావరూపమునను సాధకునిఁ జిన్మయునిఁ జేసి, శివభక్తగణమునందుఁ జేర్చుచున్నది. జంగమార్పితములైన యిష్టపదార్థములు శివార్పితములై మహాప్రసాదభావమున సాధకునకు శివప్రసాదమును గలుగఁజేయుచున్నవి. మానవుల సుఖదుఃఖములకు కోపప్రసాదములు గారణంబులుగ నున్నవి. కోపము పశులక్షణమై దుఃఖమును, ప్రసాద మీశ్వరలక్షణమై సుఖమును గలుగఁజేయుచున్నవి. భక్తియుక్తమైన శ్రీగురులింగజంగమప్రసాదము శివసాయుజ్యమునకు సాధనమై యున్నది. భావప్రాణేష్టలింగపరమైన శ్రీగురులింగజంగ మైక్యాత్మకమైన వీరశైవతత్త్వము, వీరశైవమునకు శివాద్వైతమును బ్రతిపాదించుచున్నది. శైవసిద్ధాంతములు ద్వైతప్రతిపాదకము లనియును, ద్వైతాద్వైతప్రతిపాదకము లనియును, అద్వైత ప్రతిపాదకము లనియును భిన్నాభిప్రాయములు ప్రబలియున్నను వీరశైవము శివాద్వైతమును బ్రతిపాదించుచున్నదని పండితాభిప్రాయము.

ఆలింగమునకుఁ బంచామృతస్నపన – మొలిఁ గావించి సర్వోపచారముల
నర్చించి ధూపదీపాదు లర్పించి – చర్చింప సూక్ష్మమై సకలదిక్కులను
బరమసత్కళ మున్నె భరితమై యున్కి – నరయ శిష్యునిశిరంబం దున్నకళను
గని గురుమూర్తి యాకర్షించి లింగ – మునయందు మంత్రోక్తముగఁ బ్రతిష్ఠించి
యాలింగమును శిష్యహస్తాంబుజమునఁ – గీలించి నీవింకఁ గృపతోడ నుండు
మని దేవుఁ బ్రార్థించి యతని కర్పించి – వినయస్థుఁడగు శిష్యు వీక్షించి నీకుఁ
బ్రాణలింగ మితండు భావించి యెపుడుఁ – బ్రాణపదంబుగాఁ భజియింపుమండు
ధరియింపు మేప్రమాదము లేకయుండ – ధరియింపఁగాఁ బ్రమాదము వచ్చెనేని
ప్రాణపరిత్యాగ మర్హంబుసుమ్మ – ప్రాణలింగుల కని పదిలంబుపరచి
సుహితాంగలింగైక్య శోభనక్రియల – సహజైక్యసత్ప్రసాదాంగుఁ జేసి
సహజవాయుప్రాణ సంబంధ మాఁచి – విహితలింగప్రాణవిశ్వాసుఁ జేసి
యమలాత్మఁ జిజ్జ్యోతియందు సంధించి – విమలతత్త్వార్థవివేకంబు నొసఁగి
యిద్ధజీవన్ముక్తిహేతువై తనరు – శుద్ధశైవరహస్యసూక్తులఁ దెలిపి
స్వానుస్వకీయప్రసాదంబు నొసఁగి – వేదోక్తసద్భక్తివర్తనఁ గావింప
నూహించి గురువాక్యమౌలి శిష్యుండు – దేహభావములఁ దద్దేవు ధరించి
ఘనుని నిత్యుని సర్వగతునిఁ గేవలుని – యనుపమశివుని జ్ఞానానందమయుని
నాదాత్ము నీశ్వరు నైర్గుణ్యమూర్తి – నాదిమధ్యరహితు ననుపము సూక్ష్ము
తనుని షట్త్రింశదుత్తరతత్త్వవర్తిఁ – బనుఁ బరాత్పరతరుఁ బ్రహ్మస్వరూపు
నిట్టిలింగముఁ దన కిచ్చిరక్షించి – నట్టిశ్రీగురునాథు నంఘ్రిపద్మములు
తనశిరంబున నిరంతరమును బాదు – కొనియుండ భావించికొనుచు శిష్యుండు
నాగురునాథుని నాలింగమూర్తి – నాగురుప్రతిబింబ మగుజంగమంబు
పరుసలో నేకభావంబుగాఁ దెలిసి – స్థిరభక్తియుక్తిఁ బూజింపుచునుండె.

—వీ. దీ. బో. ౪౬-౪౭.

వీరశైవమునకు లింగధారణము బీజము; లింగభక్తి శక్తి; గురులింగ జంగమప్రసాదము కీలకము. శైవము ప్రాచీనవైదికమార్గమునఁ గర్మలను, వర్ణాచారములను నాశ్రయించుచు వృద్ధినిబొందినది. వీరశైవము కర్మసంస్కారములను, జాతిభేదములను నిరసించుచు, లింగధారణదీక్షను శాసించుచు, శైవమునకు నూతనచైతన్యమును గలుగఁజేసినది. ఇష్టలింగారాధనము కైవల్యమునకు సాధనము గాఁగల విధమును వీరశైవ ముపదేశించుచున్నది.

పరికింప నీకళఁ బరమేశుఁ డండ్రు – గరిమతో నాదాత్మకం బండ్రు దీని
ననియెడు పరశివుం డన్నదంతండు – నదియె మహాలింగ మనమున్న యాతఁ
డతనికి నెల్లద్రవ్యముల నర్పింప – నతులప్రసాదసౌఖ్యము గల్గ ననుచుఁ

గౌరికి శంభుఁడీ క్రమ మానతిచ్చె - నీరీతి నర్పింప నెఱుఁగ రెవ్వారు

* * * * *

నీకాయమందును నీప్రాణమందు - నీకరణములందు నిండెను సెద్ది
యది యనాద్యంతంబు నప్రమేయంబు - సదసదుత్తరము నక్షయము నసాధ్య
పదమనియును జెప్పఁ బడు పరశివుని - సదమలకళ శిరఃస్థానమం దుండి
యిది యిట్టిదని వచియింప వర్ణింపఁ - గదిసి పేర్కొన నశక్యం బెవ్వరికిని
వగుమనోజ్ఞానచింతల కందరాని - దగు నిర్మలంబు నిత్యము నిరంజనము
నరసిచూడఁగఁ దాన యత్యంత సూక్ష్మ - తరమగు పరకళ దాన కాదెల్లు
ఆకళ దాన కాదే గురునాథుఁ - డాకర్షణముఁ జేసి యట లింగమందుఁ
బెట్టి శిష్యునికరపీఠిక నిలుపఁ - గట్టిగా బ్రాణలింగం బయ్యెఁ దెలియఁ

* * * * * *

అంగంబునను లింగ మధివసించుటను - లింగాంగి కంగంబు లేదని తెలిపి
యంగంబు లింగమం దనఁగఁటఁ జేసి - లింగాంగములు రెండు లేకుంటఁ దెలిపె
మునుపు లింగము ప్రాణములయందు నెలవు - గొనఁ బ్రాణము మహాంగుట నెఱిఁగించె
కళయందుఁ బ్రాణంబుఁ గళ ప్రాణమందు - నిల రెండుఁ గలసియుండెడి కీలుఁ దెలిపె
నదిగానఁ గళతోడఁ బ్రాణంబుతోడఁ - బొదలిన లింగంబు పూజ్యలింగంబు

— వీ. దీక్షాబోధ : ౪–౫

బసవేశ్వరుని కాలమునందు జైనబౌద్ధమతముల ప్రతిభ తగ్గినది. శ్రీ శంకరాచార్యులు వైదికమత ప్రతిభను బునరుద్ధరించినను, ప్రజాసామాన్యమునకు నిరుపయోగమయినది. శైవాచార్యులు శివలింగార్చనరూపమున శైవమును గాపాడుచున్నను, శైవమునకు నిస్తేజస్త్వము గలిగినది. ఆళ్వారులు, శ్రీమద్రామానుజాచార్యులు వైష్ణవమత వ్యాపనమునకుఁ బూనుకొనిరి. ప్రాచీనాచారధర్మములు వికలత్వమును బొందినవి. నవీనాచారధర్మములు వ్యాపకములు బడయలేదు. కులభేదములు, జాతిభేదములు, మతాచారభేదములు ప్రజాహృదయమును నిర్వీర్యము చేసి, నిర్జీవత్వముఁ బ్రబలఁ జేసినవి. ఇట్టి విషాదస్థితియందు సంఘమునందు వీరశైవము చిత్కళాన్యాసమును జేసి మహాపరివర్తనమును గలుగఁ జేసినది. శివభక్తిచిహ్నమైన లింగధారణము వీరశైవమును వీర్యవంతము చేసినది. వీరశైవమునందు గురుప్రసాదితములైన భక్తిభావనలు జంగమార్చనలందు సార్థకములై, భక్తిరసావేశమును గలుగఁ జేసినవి. వీరశైవులైన లింగాంగులందఱు నగ్రజాంత్యజకుల భేదములు లేక తీర్థప్రసాదములను గ్రహించుచు, శివస్వరూపులై శివసాయు

జ్యమును బొందుచున్నారు. వీరశైవమునందు సిద్ధాంత మైనశివభక్తిప్రసాదము జంగమార్చనలందుఁ గ్రియారూపమున సార్థక మగుచున్నది. బసవపురాణము నందు మనోహరముగ వర్ణింపఁబడిన ప్రాకృతభక్తులదివ్యచరితములు వీరశైవ మతప్రతిభను విశదము చేయుచున్నవి.

బసవేశ్వరుఁడు.

బసవేశ్వరుఁ డొక మహావ్యక్తి. బ్రాహ్మణకులజుఁడైన బసవేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణకులమును విడుచుట బసవేశ్వరుని దృఢసంకల్పమును వెల్లడిచేయు చున్నది. బసవేశ్వరుఁడు పరమశివభక్తుఁడయ్యును, బిజ్జలునకు మంత్రిత్వమును, దండనాయకత్వమును వహించి రాజ్యభారమును నిర్వహించెను. బసవేశ్వరుఁడు తన సర్వస్వమును, రాజ్యాదాయమును, రామదాసు శ్రీరామమూర్తికి కైంక ర్యముచేసినరీతిని, జంగమార్చనలకు సమర్పించుచుండెను. శివానుగ్రహమువలన బిజ్జలునికోశమునందు ద్రవ్యమునకు లోటు లేకుండెడిది. అతఁడు భక్తులకుఁదన భార్యనగలను,వలువలను సమర్పించి జంగమార్చనలం దిష్టలింగార్చనలను జేయు చుండెను. బసవేశ్వరుఁడు తాను మంత్రియను నహంకారములేక జంగమ కోటులకు సముచితార్చనలను సలుపుచుండెను. అనన్యమైన జంగమభక్తి బసవే శ్వరుని త్యాగశీలమును విశదముచేయుచు బసవేశ్వరభక్తిని విస్తరింపఁ జేసినది. వైరాగ్యసన్న్యాసోపహతమై జడమయమైన సంఘమునందు బసవేశ్వరుఁడు చైత న్యకళాన్యాసమును జేసి కర్మయోగప్రవృత్తి నుద్ధరించెను.

జైనబౌద్ధులు కర్మసన్న్యాసులై సంఘమునందు వైరాగ్యమునువ్యాపింపఁ జేసిరి. భక్తికి, ప్రజాగౌరవమునకు కాషాయాంబరములు చిహ్నములైనవి. భిక్షాటనము పూజ్య మైనవృత్తి యైనది.గృహస్థాశ్రమమునందు విరక్తి ప్రబలినది. ప్రజలు నిరాశ్రయులై, సంఘశక్తి క్షీణించినది. బలములేని సంఘము స్వధర్మ నిర్వహణమునకు నిరుపయోగమైనది. భగవద్భక్తిని సార్థకముచేయుటకు మానవసేవయే పరమసాధనముగ నున్నది. బసవేశ్వరుఁడు నిత్యజంగమార్చన లందు ఆత్మపూజను, శివపూజను, సంఘపూజను సాధ్యముచేసి, సంకుచితమైన భక్తిమార్గమును, సంఘజీవనమును విస్తరింపఁజేసి వీరశైవమును వీర్యవంతముఁ జేసెను. బసవేశ్వరుని రాజ్యాధికారము, దృఢసంకల్పము,పరమశివభక్తి, త్యాగ

శీలము, కులనిరసనము, జంగమభక్తి, మాహాత్మ్యము వీరశైవవ్యాపనమునకు సాధకంబులై, బసవావతారము ప్రసిద్ధిని బడసినది. వీరశైవచరిత్ర బసవేశ్వరుని మహిమను వెల్లడిచేయుచున్నది.

కర్ణాటకాంధ్రభాషలందుఁగల వీరశైవవాఙ్మయమును బండితులు పరిశోధించి వీరశైవతత్త్వమును వ్యక్తముచేయుదురుగాత! వీరశైవాత్మకమైన బసవపురాణ మాంధ్రగ్రంథమాలయందు నాల్గవకుసుమముగ వెలయుచున్నది. ఈ సుప్రసిద్ధసోమనాథకృతికి స్వాగతం బొసంగి యాదరింప నాంధ్రలోకమును వేఁడుచున్నాను.

ప్రభవ సం. ఆశ్వయుజ శు. 3,
బుధవారము.

కా. నాగేశ్వరరావు.

విషయానుక్రమణిక

(పీ ఠి క)

మల్లికార్జునుడు, విద్యారాశి అను పాశుపతులు
లింగార్చనము సేయుట

[ఈ శిల్పచిత్రము చెన్నపుర వస్తుప్రదర్శనశాలయం దున్నది.]

బసవపురాణము

పీఠిక

తొలుదొలుతఁ దెలుఁగున ద్విపదరూపమున బసవపురాణమును వెలయించిన కవీశ్వరుఁడు పాల్కురికి సోమనాథుఁడు. బసవపురాణమును పద్యకావ్యముగా రచియించినవాఁడును, సోమనాథుని శిష్యుఁడగు శివరాత్రి కొప్పయ్య కాలానంతరమువాఁడును, సోమనాథుని గ్రంథములను పఠనపాఠనాది రూపమునఁ బ్రచారమునకుఁ దెచ్చుచున్న వంగడము వారిలోనివాఁడును నగు పిడుపర్తి బసవనకవి తన బసవపురాణపీఠికలో సోమనాథుని చరిత్ర మీక్రిందివిధముగాఁ జెప్పెనాఁడు:

పాల్కురికి సోమనాథుని చరిత్రము

"శివాజ్ఞ చొప్పున భృంగి బసవపురాణమును లోకమున వెలయించుటకై పాల్కురికి సోమనాథకవిగా నవతరించెను. ఆతనిశక్తి యిట్టిది:

" సీ. లిపి లిఖింపకమున్న యపరిమితార్థోక్తి, శక్తి యాతని జిహ్వ జరగుచుండు
ఛందోధికరణాది సరణిఁ జూడకమున్న, మదినుండుఁ గావ్య నిర్మాణశక్తి
భాష్యసంగతులు చెప్పకచూడకయమున్న, రుద్రభాష్యక్రియారూఢి వెలయు
తర్కశాస్త్రాది విద్యలు పఠింపకమున్న, పరపక్షనిగ్రహప్రౌఢి వెలయు
గీ. నతని నుతియింప నాబోఁటి కలవియగునె, జైన మస్తక విన్యస్తశాత శూల
కలితబిజ్జలతలగుండుగండబిరుద, శోభితుఁడు పాల్కురికిసోమనాభిధుండు.

ఒకనాఁడు శివభక్తు లోరుఁగంటిలో స్వయంభూదేవుని యాలయము మంటపమునఁ గూరుచుండి బసవపురాణమును వినుచుండఁగాఁ బ్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి యాశ్వారదర్శనార్థమై యక్కడి కరిగి యది చూచి "ఈసంభ్రమేమి" యని యడిగెను. వారు "బసవపురాణమును వినుచుంటి"మనిరి. "బసవపురాణమనఁగా నెట్టిది" యని మరల రాజడిగెను. "ఈనడుమఁ బాల్కురికి సోమనాథుఁడను

పతితుఁడు (ప్రాసవళ్లు) పెట్టి ద్విపదరూపమునఁ గల్పించెను. అది యప్రామాణికము. అనాద్యము." అని యొకధూర్తవిప్రుఁడు రాజుతో దానిఁగూర్చి తెగడిపలికెను. రా జంతట నటనుండి యరిగెను. పురాణమును వినుచున్న శివభక్తు లాధూర్తవిప్రునిఁ జంప ననుజ్ఞఁ బడయుటకయి పాల్కురికిపురమున నున్న సోమనాథునికడ కేఁగిరి. వారి యభియోగమును విని సోమనాథుఁడు దా నూరకున్నచో భక్తులకుఁ దలవంపు కాఁగలదని యాగ్రహించి భవులతో సందర్శనసంభాషణ సంబంధము లేనివాఁడయినను విధిలేక వివాదమునకు సిద్ధపడెను. అల్పమానవునిచే నాధూర్తవిప్రుని గెలిపించెదనని ప్రతిన పూనెను. లింగముద్రలు గల యెడ్లనుగట్టిన గుడారుబండిలో నెక్కి శిష్యులతో సోమనాథుఁ డోరుఁగంటికి బయలుదేరెను.

వీరిరాక నోరుఁగంటిలోని ప్రతివాదు లెఱిఁగి యల్లరిగాండ్రఁ గొందఱి గుమిగూర్చి లింగముద్రలు దగిలించి సోమనాథు నెదుర్కొనఁ బంపిరి. వాండ్రట్లువచ్చి సోమనాథునకు మ్రొక్కఁగాఁ గృత్రిమముగాఁ దాల్చినలింగచిహ్నములు వాండ్రకు సహజములయ్యెను. అంత వారును సోమనాథునిశిష్యులై వెంబడించిరి.

సోమనాథాదు లోరుగంటికోటగవనికిఁ జేరవచ్చిరి. బండియెడ్లు గవనిపై గజలక్ష్మీవిగ్రహమును జూచి లోనికిఁ జొరవయ్యెను. సోమనాథుఁడు తొలఁగి పొమ్మని పలుకఁగా నావిగ్రహము తునిసి నేలఁబడెను. అది విని ప్రతాపరుద్రుఁడును, ప్రత్యర్థులును భయపడి వచ్చి విధేయులై సోమనాథునకు నమస్కరించిరి. ఆతఁడు వారి నాశ్వాసించెను. కొన్నిదినము లక్కడ భక్తులప్రార్థనమున నివసించెను.

త్రికాలవేదిగాన సోమనాథుఁడు పిడుపర్తి శివరాత్రి కొప్పయ్య మొదలగు శిష్యులఁ బిలిచి "ఈదేశ మికఁ గొలఁదికాలమునకుఁ దురుష్కాక్రాంతము గాఁగలదు. మాబోఁటినియమస్థుల కిక్కడ నుండరాదు. మీకొఱకై యీరాజ్యమున నొకగ్రామము సంపాదించియిత్తును." అని తెలిపి తనశిష్యుఁడును బ్రతాపరుద్రునిమంత్రియు నగునిందుటూరియయ్యన్నను బిలిచి, యాయనమూలమున దోకిపర్తి నగ్రహారముగాఁ బడసి, యందు శిష్యులతోఁ గొంతకాలము వసియించెను. పదపడి యాతఁడు "నాకు వార్ధకము గదిసెను. ఇఁక బాహ్యకర్మములు

మాని సమాధిస్థితిని బడయుదు " నని శిష్యులకుఁ దెలిపి యాంధ్రదేశమువీడి కర్ణాటదేశమున శివగంగాక్షేత్రముచేరువను గల 'కలికె'మను నగ్రహారమునకుఁ జేరెను. అక్కడ నొక సమాధి గల్పింపఁజేసికొని యందు దిట్టముగా విభూతిఁ బోయించి దానిపైఁ గూర్చుండి తనశరీరమును గావ శిష్యులను నియమించి యాయతప్రాణుఁడయ్యెను. కొంతకాలమునకు శివుఁడు ప్రత్యక్షమై కైలాసము నకుఁ గొంపోయెద రమ్మనియెను. "సమాధిని దెఱచి యితరు లెఱుఁగకుండఁ గొంపోయెదవేని సమాధిని వీడి సోమనాథుఁ డెక్కడికేని పాఱిపోయె నందురు. సమాధిని దెఱవక కొనిపోయెదవేని సమాధిలో నాతఁడు క్రుళ్లిపోయెనందురు. ఈ రెండపవాదములును బుట్టకుండ నన్నుఁ గొంపొమ్ము. భవిని జూడ ననునాని యమము దప్పిపోకుండునట్లును, భూమిజనులు నీరూపులో నారూపు ను జూచునట్లును, నాకుఁ బ్రియమయిన నందిరూపును స్ఫటికమయముగాఁ దాల్చి తద్గర్భమున నన్నుఁ జేర్చుకొని లోకులకు సందేహము దీఱునట్లు నా సమాధిపైఁ గొంతదనపు కానవచ్చి భక్తజనులు ప్రస్తుతింపఁగా నన్ను నీ లోక మునకుఁ గొనిపొమ్ము" అని ప్రార్థించెను. అంగీకరించి శివుఁడట్లే యాచరించెను."

పయివిషయములు సోమనాథుని శిష్యున కాఱవతరమువాఁడు చెప్పినవి. ఈచెప్పినవాఁడు క్రీ. ౧౪౮౦ కిఁ దర్వాతివాఁడు. ఇవిగాక సోమనాథునికృతులను బట్టియుఁ దత్కాలమువారగు మఱికొందఱు కవుల కృతులనుబట్టియుఁ గూడ సోమనాథుని చరిత్రము గొంత గుర్తింపనగుచున్నది. వాని నిఁకఁ బరిశీలింతము:

సోమనాథుని కాలము

పిడుపర్తి బసవన కాకతీయప్రతాపరుద్రుని కాలమున సోమనాథుఁడు వర్తిల్లెనని చెప్పినాఁడు. ప్రతాపరుద్రుఁడనిపేరు క్రీ.౧౨౯౨ నుండి ౧౩౨౩ దాఁక నంధ్రదేశమును బరిపాలించిన ప్రతాపరుద్రదేవునకే చెల్లుచున్నది. క్రీ.౧౧౩౨ నుండి ౧౧౯౮ దాఁక రాజ్యమేలినవాఁడు కాకతీయరుద్రదేవుఁడువేఱొకఁ డున్నాడు. ఈతఁడు ప్రతాపరుద్రదేవుని యమ్మమ్మతండ్రి యగు గణపతి దేవునికిఁ బెద్ద తండ్రి. ఈతనిఁ బ్రథమప్రతాపరుద్రుఁడని సామాన్యముగా నేఁటివారు గొందఱు పేర్కొనుచున్నారు గాని రుద్రదేవుఁ డనియే యీతనిపేరు. పిడుపర్తి బసవన్న పేర్కొన్నవాడు క్రీ. ౧౨౯౨ నుండి ౧౩౨౩ దాఁక రాజ్యమేలిన ప్రతాపరుద్ర దేవుఁడు కావలెను. "ఇఁక నల్పకాలములో రాజ్యము తురుష్కాక్రాంతము

గానున్నది." అని సోమనాథుఁ డన్నాఁడన్న బసవన్న రచన కాలిఁడయినచో నిశ్చాపా మేర్పడును.

మఱియుఁ బ్రతాపరుద్రుఁ డొసఁగిన దోకిపఱ్ఱగ్రహారము కొంతకాల మయినపిదప సోమనాథుని శిష్య సంతతియగు తమపూర్వులకుఁ జెల్లక పోఁగా సోమనాథుని శిష్యుఁడయిన శివరాత్రి కొప్పయ్య మనుమఁడగు సోమయ్య ప్రౌఢ రాయలచేత నాయగ్రహారమును బునః ప్రతిగ్రహము గాంచెననికూడ స్వవంశ వృత్తాంతమునఁ బిడుపర్తి బసవన చెప్పుకొన్నాఁడు. ప్రౌఢరాయఁడు క్రీ. ౧౪౩౦ వఱకుఁ బరిపాలించెఁగాన యాతనిచే నగ్రహారముఁ బడసినవానితాత క్రీ. ౧౩౨౬ దాఁక రాజ్యమేలిన ప్రతాపరుద్రదేవుని కాలమున నున్నవాఁడే కావలెను.

మఱియు క్రీ. ౧౧౬౮ వఱకుజీవించియున్న బసవేశ్వరునియు, నటుతర్వాతఁ గొలఁదిదినములకు లింగైక్యమందిన మల్లికార్జునపండితారాధ్యులయుఁ జరిత్రము లను గథాకోవిదులయిన వృద్ధులవలన విని బసవపురాణమును, బండితారాధ్య చరితమును నద్భుతోత్తరము లయిన మాహాత్మ్య ప్రశంసలతో రచియించిన సోమనాథకవి బసవేశ్వరునకును, బండితారాధ్యునకును నూఱు నూటయేఁబది యేండ్లకుఁ దర్వాతివాఁడగుననుటయే సంగతముగా నుండును. పయిసాధనము లనుబట్టి చూడఁగా సోమనాథుఁడు ప్రతాపరుద్రదేవుని కాలము (౧౨౯౬-౧౩౨౬) వాఁడే యగుననిపించును. కాని యింతకంటెఁ బ్రబలము లయిన ప్రమా ణములు గొన్ని సోమనాథుఁడు (ప్రథమ) రుద్రదేవునినాఁటి (౧౧౩౬-౧౧౯౮) వాఁడే యని నిరూపించుచున్నవి.

కర్ణాటభాషలో సోమరాజనుకవి యుద్భటకావ్యమని యొక ప్రబంధ మును రచించెను. అం దాతఁడు:

మ. ప్రమథానీకకథార్ణవేందు హరిదేవాచార్యనం ధైర్యనం
సముదంచద్వృషభ స్తవామరమహీజారామనం సోమనం
విమలజ్ఞాన సుదీపికాస్ఫురితచేతస్సద్మనం పద్మనం
క్రమదిందం బలగొండు పేళ్వెనొసెదానీకావ్యమం సేవ్యమం.

అని హరిదేవాచార్యుని, వృషభస్తుతి సెలపినసోముని, పద్మరసుని స్తుతించినాఁడు. ఈసోమరాజు తన గ్రంథరచనాకాలము నిట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు:

మ. జననాథోత్తమ సోమరాజను సిద్ధికావ్యం వలం శాలివా
హన శాకాబ్దమదెద్ది సాసిరదనూఱిం సంద నాల్వత్తు నా
ల్కనె యారంజిత చిత్రభానువ వరాశ్వీజోత్సినైకాదశీ
వనజాతారి తనూజవాసరదొ శాదత్తల్లి మంగర్పితం.

శక.౧౧౪౪ (క్రీ. ౧౨౨౨)లో నదిరచితమయ్యెను. పాల్కుఱికిసోమనాథుఁడీకాలమునకుఁ బూర్వుఁడు గావలసియున్నాఁడు. కర్నాటకవిచే స్తుతింపఁబడినసోముఁడు వేఱొకఁడు గావచ్చుననఁగాదు. వృషభస్తుతి నెఱిపిన సోముఁ డీతఁడే కాని వేఱొకఁడు లేఁడు. బసవపురాణాదిగ్రంథరచనముచే క్రీ. ౧౨౦౦ నాఁటికి సోమనాథుఁడు ప్రఖ్యాతి కెక్కియుండెనని యిది చెప్పుచున్నది.

సోమరాజకవి సోమనాథుని స్తుతించుటచేత నేకాక మఱికొన్ని సాధనములచేతఁగూడ సోమనాథుఁడు రుద్రదేవునికాలము (క్రీ. ౧౧౯౮ వఱకు) వాఁడనియే యేర్పడుచున్నది.

"జంగమరత్నంబు శరణసమ్మతుఁడు, లింగైక్యవర్తి గతాంగవికారి
పండితారాధ్య కృపాసముద్గతుఁడు, మండితసద్భక్తి మార్గప్రచారి
విలసితపరమ సంవిత్సుఖాంభోధి, నలిఁ గరస్థలి సోమనాథయ్యగారు."

మొదలగు భక్తులను వేఁడి బసవపురాణకథావృత్తాంతమును దాను దెలిసికొన్నట్లు సోమనాథుఁడు బసవపురాణమునఁ జెప్పుకొన్నాఁడు. మీఁదిద్విపదలలోఁ గరస్థలిసోమనాథయ్య 'పండితారాధ్యకృపాసముద్గతుఁ'డని కలదు. పండితారాధ్యులవారి శిష్యుఁడనియైనని, లేక తదనుగ్రహమున జనించినవాఁడనియైనని దాని కర్థమగును. తచ్ఛిష్యుఁడనుటే యుక్తతరము. పండితారాధ్యుఁ డనఁగా మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడే. ఆయన శిష్యుఁడయిన కరస్థలిసోమనాథయ్యకుఁ బాల్కుఱికిసోమన సమకాలమువాఁడని దీనివలన నేర్పడుచున్నది.

పండితారాధ్యులవారు బసవేశ్వరుని దర్శింపను గళ్యాణకటకమునకుఁ బ్రయాణమై వచ్చుచుఁ ద్రోవలో వనిపురమనుగ్రామమున నుండఁగా నాఁటి కెనిమిదిదినములకుముందు కప్పడిసంగమేశ్వరమున బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్యమందెననువార్త వినవచ్చినట్లును, బసవేశ్వరనిర్యాణమునకుఁ బండితారాధ్యుఁడు మిక్కిలి విలపించినట్లును, వనిపురము శంకరయ్యయను భక్తునితో నక్కడనుండి

మే శ్రీశైలమున కరిగినట్లును బండితారాధ్యచరిత్రమునఁ గలదు. శ్రీశైలమున కరుగునాఁటికిఁ బండితారాధ్యుఁడు కడువృద్ధుఁడు. శ్రీశైలము చేరినతరువాతఁ గొలఁదిదినములకే శివరాత్రి పుణ్యదినోత్సవము జరపి పండితారాధ్యుఁడు లింగైక్యమందెను. బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్యమందినపిదప నల్పకాలముననే (ఒకటి రెండేండ్లలోనే) పండితారాధ్యుఁడును లింగైక్యమందినట్లు పండితారాధ్యచరిత్రమునుబట్టి గట్టిగా నిర్ణయింప నగుచున్నది. ౧౧౬౮ లో బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్యమందెను. ౧౧౭౦ కే పండితారాధ్యుఁడును లింగైక్యమంది యుండును.

ఇట్టి పండితారాధ్యులవారిశిష్యునితో సంభాషించి బసవపురాణకథార్థముల నెఱిఁగిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు ౧౧౯౦ ప్రాంతములకంటెఁ దర్వాతివాఁడయియుండఁడు. అది రుద్రదేవుని పరిపాలనకాలమేకదా!

మఱియుఁ బండితారాధ్యులవారు లింగైక్యమందినపిదప వారి శిష్యుఁడయినదోనమయ్య, వారి ప్రథమపుత్త్రుఁడయిన కేదారయ్యకులోకారాధ్యపట్టమును గట్టి తా ననర్గళముగా భక్తి రాజ్యమేలుచున్నట్లును, గేదారయ్యయు నలుగురు పుత్త్రులఁ గాంచి వంశాభివృద్ధితో నున్నట్లును బండితారాధ్యచరిత్రమునఁ గలదు. పాల్కురికిసోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్ర రచనాకాలమునకుఁ బండితారాధ్యుల వారి శిష్యుఁడును బుత్త్రుడును, సజీవులై యున్నారని, మనుమలు పేర్వోలయుచున్నారని దీనివలన నేర్పడుచున్నది. సోమనాథుని గ్రంథములలోఁ బండితారాధ్యచరిత్రము కడపటిది. ఈసాధనమునుబట్టి చూచినను బండితారాధ్యుల లింగైక్యమునకుఁ దర్వాత నిర్వది ముప్పదియేండ్లకే రుద్రదేవుని పాలనకాలముననే (ఇంచుమించుగా ౧౧౯౦) సోమనాథుడు ప్రసిద్ధ గ్రంథకర్త యయి యున్నట్టు స్పష్టమగుచున్నది.

సోమనాథుని కాలనిర్ణయమున కింకను గొన్ని సాధనములు గలవు. అవి డొంక తిరుగుడుగానుండి యీకాలముననే చేరునవిగా నుండుటచే విడనాడినాఁడను.

ఆఱుపురుషాంతరములకుఁ దర్వాతివాఁడగు పిడుపర్తి బసవన్న గ్రంథము సోమనాథుని గ్రంథములకంటెను దత్సమకాలమువారి గ్రంథములకంటెను బ్రబల ప్రమాణము కాఁజాలదు. బహుకాలమునకుఁ బిదప బసవన్న వినికిళ్లనుబట్టి

వ్రాసిన వ్రాఁతలలోఁ గొన్నితప్పులు దొరలవచ్చును. సోమనాథుఁడు క్రీ. ౧౧౯౦ ప్రాంతములవాఁ డనుటయే సిద్ధాంతముగా నిశ్చయింపవలెను.

బసవపురాణ రచనాకాలము

బసవపురాణమున బిజ్జలుఁడు మృతుఁడైనతర్వాత నాతనికుమారులు రాజ్యముకొఱకు యుద్ధముచేసి వారును జనిపోయిరని కలదు.

"అంత రాజ్యార్థమై యనిసేసి యతని,సంతానమెల్ల నిస్సంతానమయ్యె
వీఁకఁ గొట్టములలో వెలిఁగె గుఱ్ఱములు, తోఁకల నిప్పులు దొరుగనతుణమ
కరులును గరులును గన్నంతనెదిరి, పొరిఁబొరిఁదాఁకి జర్జరితమై పడియె
బ్రమసి యమాత్యాదిభటవర్గమెల్లఁ, దమలోనఁజచ్చిరి సమరంబు సేసి
బసవని సత్య శాపమునఁగాఁజేసి, పసచెడి కటకంబు వాడయ్యెనంత."

—బసవపురాణము

బిజ్జలునికి సోవిదేవుఁడు, సంకమ, వీరనారాయణుఁడు, సింఘ్వణుఁడు,వజ్రదేవుఁడు అనునారు కుమాళ్లుండిరి. బిజ్జలుని(క్రీ.౧౧౬౭)తర్వాత పదునాఱేండ్లకే (క్రీ.౧౧౮౩) వీరెల్లరు రాజ్యభ్రష్టులై చనిపోయిరి. వీరిలో సోవిదేవుఁడు పదియేండ్లును, సంకమ నాల్గేండ్లును, వీరనారాయణుఁడు, సింఘ్వణుఁడు, మూఁడేండ్లును, రాజ్యము ఛిన్నభిన్నము లగుచుఁ జిన్నదగుచునుండఁగాఁ బరిపాలనము చేసిరి. క్రీ. ౧౧౮౩ నాఁటికి రాజ్యము పూర్తిగా నన్యాక్రాంతమయినది. సోమనాథుఁడీవిషయమును జేర్కొన్నాఁడు గాన బసవపురాణ రచనము క్రీ. ౧౧౮౩ కుఁ దర్వాతిదగుట స్పష్టము.

పిడుపర్తి బసవన ఓరుఁగంటిలో భక్తులు బసవపురాణముఁ జదువుచుండఁగాఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు వచ్చి వినెనని వ్రాసినవ్రాఁత ప్రతాపరుద్రునిఁగూర్చి కాక రుద్రదేవునిఁగూర్చి కావచ్చును. రుద్రదేవుఁడు క్రీ. ౧౧౯౮ దాఁక రాజ్యమేలినాఁడు గావున నాకథ యప్పుడు జరిగియుండవచ్చును. సోమనాథుఁడు రుద్రదేవునే ప్రతాపరుద్రుఁ డని భేదము తెలియక చెప్పియుండవచ్చును.

ఆకథ జరగినదే యగునేని బసవపురాణము క్రీ. ౧౧౮౩ కుఁ దర్వాత ౧౧౯౮ కిఁ బూర్వము రచితమగును. ఇంచుమించుగా క్రీ. ౧౧౯౦ బసవపురాణ రచనాకాలమని నిర్ణయింపవచ్చును.

సోమనాథుని నెలవు

సోమనాథుని యింటిపేరు పాల్కురికి, పాలుకురికి, పాల్కురికి, పాలకురికి, అని మూఁడు రూపములును గానవచ్చుచున్నవి. ఈతఁడు నివసించిన గ్రామము పాల్కురికి యగును. అన్యవాదకోలాహలమని సోమనాథునిపేరనే "సోమనాథలింగ" యను సంబోధనముతో సీసశతకమును రచియించిన శైవుఁ డొకఁ డీతఁడు పాల్కురికిగ్రామవాస్తవ్యుఁ డని చెప్పెను. పాల్కురికిగ్రామము నేఁటి నైజామురాష్ట్రమున నోరుఁగల్లు మండలమునఁ గలదట! సోమనాథుఁడు సిద్ధిపొందినపిదప నాతనిసమాధిపై 'సోమనాథలింగ'మని శివలింగము ప్రతిష్ఠితమయ్యెనని కొందఱందురు. పాల్కురికిలో సోమనాథలింగము గలదేమోకాని యది యీ సోమనాథునియనంతర మాతనిసమాధిపైఁ బ్రతిష్ఠితమయ్యె ననుట విశ్వాస్యము గాదు. సోమనాథుఁడు సమాధిలో బయ లయినది పాల్కురికిగ్రామమునఁ గాదు. కర్ణాటదేశమున శివగంగాక్షేత్రము చేరువనుగల కలికెమను గ్రామమున నాతఁడు సమాధిస్థితుఁ డయ్యెను. పిడుపర్తి బసవన బసవపురాణము, పాల్కురికి సోమనాథపురాణము, కర్ణాటకవిచరిత్రము, మొదలగు గ్రంథము లీవిషయమును రాద్ధాంతపఱుచుచున్నవి.*

పాల్కురికి గ్రామమున జనించుటచే సోమనాథున కామూరి లింగమూర్తి పేరే తలిదండ్రులు పెట్టియుండవచ్చును. అక్కడ సోమనాథదేవాలయము, సోమనాథుని పుట్టుకకుఁ బూర్వముననే వెలసియుండవచ్చును.

సోమనాథుని కులగోత్రములు

సోమనాథుఁ డారాధ్యబ్రాహ్మణుఁడని పలువురు తలంచిరి. కాని శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారితఁడు జంగముఁ (జంగమకులమువాఁ) డని వ్రాసిరి.†

వారి యభిప్రాయముతో నే నేకీభవింపఁ జాలకున్నాఁడను. సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడే యని నేను దలంచుచున్నాఁడను. పండితారాధ్యచరిత్రము, చతుర్వేదసారము, బసవరాజీయము మొదలగు సోమనాథుని గ్రంథములను బరి

* పిడుపర్తిబసవన బసవపురాణమున నీవిషయము గానరాదని కొంద ఱనవచ్చును. అందు "కల్లివలభంగనంగ శివగంగకుఁ జెంగటఁ గల్కె మన్నురికి" అని యుండవలసినచోట నచ్చుతప్పు- "శివగంగకుఁ జెంగటఁ గల్లుమత్పురికి" అని పడినది.

† ఆంధ్రపత్రిక యుగాదిసంచిక, దుందుభిసంవత్సరము; పుట 144 చూచునది.

పాలించినచో సోమనాథుని బ్రాహ్మణత్వము సందేహింపరానిదిగా గోచరించును. మంచిశిష్టాచారసంపత్తిగల బ్రాహ్మణునకే యెఱుకపడఁదగిన విషయము లెన్నో యిగ్రంథములందుఁ గలవు. వానిలో వేదమంత్రము లుదాహృతములయినవి. వేదభాష్యము లుద్ధృతములయినవి. వైశ్వదేవాది శ్రౌతకర్మలరహస్యము లెన్నో విమర్శింపఁబడినవి. అనాఁ డిట్టివిషయము లబ్రాహ్మణుల కందరానివిగా నుండెడివి. పండితారాధ్యచరిత్రమున "నలిఁ బాల్కురికిసోమనాథుండనంగ, వెలయువాఁడను జతుర్వేదపారగుఁడ" అనుట యాతని బ్రాహ్మణత్వము నుద్ఘోషించుచున్నది. బ్రాహ్మణేతరుఁడు వేదమును జదువరాదనుటకుఁ బ్రమాణములను సోమనాథభాష్యమున సోమనాథుఁడే యుదాహరించియున్నాఁడు.*

పండితారాధ్యచరిత్రకృతిశ్రోతయగు పాల్కురికి సూరనామాత్యుని సోమనాథుఁ డిట్లు సంబోధించుచున్నాఁడు: "పరమపవిత్ర! యాపస్తంబసూత్ర! హరితసగోత్ర! విద్యాపుణ్యగాత్ర!......మచ్చికనాముద్దుమఱఁది వీవనియు-నెచ్చెలికాఁడవు నీవె కాకనియు" "అఱలేని సఖుఁడ! సూరార్య! నాముద్దు-మఱఁది! విన్మిదిమహిమప్రకరణము." సోమనాథునివలె వీరశైవదీక్షితుఁడు గాకుండుటచేఁ గాఁబోలును దనమఱఁదియగు సూరార్యుని యాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజ గోత్రము లిట్లు పేర్కొనఁబడియెను. భారద్వాజగోత్రుఁడగు సూరార్యునకు బావమఱఁదియగు సోమనాథుఁడును సూరార్యునివలె బ్రాహ్మణుఁడే యగును. గట్టిగాఁ జుట్టఱికము కానవచ్చుచున్నను నది వట్టివరుస కన్న మాటయే యని కొట్టివేయుట సరికాదు. అట్లుకొట్టివేయుటకుఁజుట్టఱికమునఁ బ్రబల బాధకములుగానరానలెను గదా! ఏవీ? ఇంటిపే రొక్కటి యగుటచే నిచ్చి పుచ్చుకొను సంబంధమసంబద్ధమగుననుట యసంబద్ధము. ఏకగ్రామవాస్తవ్యులగుటచే భిన్నగోత్రులకుఁ గూడ నొక యింటిపే రేర్పడవచ్చును. భిన్నగోత్రు లొకేయింటిపేరు, ఒకేకులము గలవా రసంఖ్యాకులుగాఁ గనఁబడుచున్నారు. సోమనాథునియు, సూరనార్యునియు నింటిపే రొక్కటగుటచే వారిద్వరు నొక్కవంశమువారే యని నిరూపింపరాదు. ఒక్కవంశమువారగుదు రేని బావమఱఁదివరుసయు దూషితమే యగును.

---

* ప్రసాదస్థలమాహాత్మ్యప్రకరణమున:—అశుద్ధాత్మా శుచి ర్లోభా న్మత్స్యుక్తం పావనం పరమ్, భక్షయ న్నాశ మాప్నోతి శూద్రో హ్యధ్యయనా దపి; శూద్రస్య వేదాధ్యయన మగ్రజాగ్రహణం తథా." ఇత్యాదులు.

పలువురు కర్ణాటాంధ్రకవులు సోమనాథుని నారాధ్యనామముతోఁ బేర్కొనిరి. పాల్కురికి సోమనాథపురాణ మాతఁడు బ్రాహ్మణుఁడని, వేమనారాధ్యుని వంశమువాఁడని వాకొన్నది. శైవులయిన బ్రాహ్మణులకే యారాధ్య నామ మానాఁడు చెల్లినది. బసవపురాణ, పండితారాధ్యచరిత్రాదులు పరిశోధింపఁదగును. బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడు జంగముఁడని (జంగమకులమువాఁడను నర్థమున) వ్రాయుట యవిచారమూలకము. పండితారాధ్యచరిత్రమున బెలిదేవి వేమనారాధ్యచరిత్రము గలదు. వేమనారాధ్యున కొకభూవరుఁడు నమస్కరించెను. ఆతఁ డాశీర్వదింపఁడయ్యెను. ఆభూవరుఁ డన్నవాక్యము లిట్లున్నవి:

“ధండియై నృపకుమారుఁ డంతఁబోక...కొంతభక్తియుఁదోఁప నంత తాభ్యుదయ కరులు మహాభక్తవరులు భూసురులు, హరవేషధరు లఘుహరులు చిత్పరులు మీరనిమ్రొక్కుడు మేలొందుమనక, యూరకయుండుట యుచితమే పెంపె.”

మీఁది ద్విపదలు బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడని చెప్పుచున్నవిగావా? ‘సోమనాథుని గురువునకుఁ దాతయైన బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడు జంగముఁడు’ అనియు, ‘కావున జంగములకు శిష్యుఁడు’......‘జంగముఁడుగాక మఱొక్కఁ డెట్లగును?’ అనియుఁ గావించు నాక్షేపము నిలువఁగలదా? వేమనారాధ్యుఁడు జంగముఁడగుట నిజము కాదుగదా. ఆకారణముచేఁ దత్పౌత్త్రి శిష్యుఁడు సోమనాథుఁడును జంగముఁ డగు ననుటయు దబ్బఱయేకాదా! ఇది ‘గజముమిథ్య; పలాయనమును మిథ్య’ యన్న ట్లున్నదిగాదా!

జంగముఁ డయిన పిడుపర్తి సోమన పాల్కురికిసోమనకుఁ గృతిగా బసవపురాణమును జెప్పుటయు, ఆతఁడు సోమనాథునిఁ దనకుఁ గులగురుఁ డనుటయుఁ బాల్కురికి సోమనాథుఁడు జంగముఁ డగుననుట కెట్లు సాధకములో నేనెఱుఁగఁ జాలకున్నాఁడను!

సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డయినను శివదీక్షితుఁ డగుటచేఁ దన కుల గోత్రాదికమును జెప్పుకొనఁడయ్యెను. తన్నుఁ గన్నతల్లిదండ్రుల పేళ్లు ప్రథమ కృతియగు బసవపురాణమున మాత్రము:—

“భ్రాజిష్ణుఁడగు విష్ణురామిదేవుండు-తేజిష్ణువగు శ్రియాదేవి యమ్మయును గారవింపఁగ నొప్పు గాదిలిసుతుఁడ.”

నని చెప్పుకొన్నాఁడు. అప్పటికి వారు బ్రదికియుండవచ్చును. వారిప్రోపును సోమ నాథుఁడు పడయుచుండవచ్చును. తర్వాతికృతులలో వారిపే ర్లెత్తనే లేదు.

"ధర నుమా మాతా పితారుద్ర" యనెడు,వరపురాణో క్తి నీశ్వరకులజుండఁ
బేరెన్నఁబడిన శ్రీబెలిదేవి వేమ, నారాధ్యులను బరమారాధ్య దేవు
మనుమని శిష్యుండ మద్దురులింగ, ఘన కరుణాహ స్త గర్భసంభవుఁడ
మును బసవపురాణమున నెన్నఁబడిన, పెనుపారు జనులకుఁ బెంపుడుకొడుక"

* * * * * * * *

బసవని పుత్త్రుండ బసవ గోత్రుండ.

—పండితారాధ్య చరిత్ర

బసవపురాణమునఁ బేర్కొన్న తల్లిదండ్రుల నిందుఁ బేర్కొనలేదు. వారియెడ నంతగా గౌరవము గూడఁ జూపలేదు. "పెనుపారు జను" లన్నాఁడు. వారికిఁ "బెంపుడు కొడుక" నన్నాఁడు. ఇట్లు తలిదండ్రులను, గులగోత్రములను బేర్కొన కుండుటకుఁ గారణ మాతనికిఁ దలిదండ్రులు కులగోత్రములు లేకపోవుట కాదుగదా! ఆకారణము ననుభవసారమున నిట్లు చెప్పినాఁడు:—

"క. భువిలో శివదీక్షితులగు,శివభక్తులపూర్వజాతిఁ జింతించుట రౌ
రవనరకభాజనం బా,శివుఁ బాషాణంబుఁ గాఁగఁ జింతించుక్రియన్.

"ధర నుమా మాతా పితా రుద్ర యీశ్వరః,కులమేవచ" యనియుఁ గలదు
సద్గురుకారుణ్యసంజాతులెల్ల స,గోత్రులనక యన్యగోత్రు లనఁగఁ [గాన
దగునె యొక్క తల్లిదండ్రుల కుద్భవం,బైన ప్రజలలోన హీనవంశ్యు
లెందుఁ గలుగఁబోదురే శివగోత్రస,త్పాత్ర భక్తిసూత్రపథచరిత్ర."

ఈపద్యములు శివదీక్షితుఁడగుటచే సోమనాథుఁడు దనజన్మజాత్యాదులఁ బేర్కొన నొల్లఁడయ్యెనని తెలుపుచుండుట లేదా ? 'ఈశ్వరకులజుండ, నీశ్వర పుత్రుండ' నని చెప్పికొన్నను నాతనితలిదండ్రులు వేఱుగాఁ గలరని మనము గ్రహించుచుంటిమిగదా !

ఈ సంప్రదాయ మొక్క శైవులందే కాక శాక్తులందును గలదు. శాక్త దీక్షగొన్న వారు పుట్టినప్పుడు తమకుఁ బెట్టిన పేరుగాక దీక్షానామమని వేఱొక పేరు ధరింతురు. శైవులకుఁగల గురుకరోదరజనిత్వము వారికిని గలదు. దీక్షా

గ్రహణమునాఁటనుండియు జన్మము వే అయినట్లే వారి నిశ్చయమును. వారికిని జాతాశౌచమృతాశౌచాదులు నిషిద్ధములే. ఈవిషయమున శాక్తతంత్రములకు శైవతంత్రములకు సాదృశ్యమే. కాలాముఖపాశుపతాదిశైవు లిట్టినియమములు గలవారే. కాని బసవేశ్వరోపజ్ఞముగా నుద్బుద్ధమయినవీరశైవముమాత్రము వీర వ్రతముగలదై కొంతవిలక్షణ విధానము గాంచినది. తద్విషయము బసవేశ్వర మతమనుచోటఁ బ్రపంచించి వ్రాయుదును.

సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడయినను దీక్షితుల సంప్రదాయముచొప్పున జన్మగోత్రసూత్రాదికములను జెప్పకొనకపోయెను. ఇతరవిధముల నాతని బ్రాహ్మణత్వము ప్రవ్యక్తమగుచున్నను నీయసమర్థసాధనమునుగొని యాతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడనుట యుక్తమా?

ఇఁక బసవపురాణమున బ్రాహ్మణులను 'ద్రాటిమాల'లని, 'పచ్చిమాల'లని గర్హించుటచే సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు గానేరఁ డనుటయు నసంగతమే యగును. పయిత్రిట్లు సోమనాథునివిగావు. వీరశైవవివాదములందు బసవేశ్వరాదులవాక్కులను సోమనాథుఁ డనుకరించి చెప్పెను. కాని యవి సోమనాథుఁడు స్వయము నోరారఁ దిట్టినవిగావు. గ్రంథమునఁ బ్రసక్తులగు కథాపురుషులపనులను, బలుకులను ననువదించినంతమాత్రమున వానిని గ్రంథకర్త కతకరింప రాదుగదా! బసవపురాణమున బ్రాహ్మణగర్హ యుండఁగాఁ బండితారాధ్య చరిత్రమున బ్రాహ్మణప్రశంస గలదు. మల్లికార్జునపండితారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణ ధర్మముల నాదరించినవాఁడు గావున నందు సోమనాథున కట్లు వ్రాయవలసెను. బసవేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణధర్మములు గర్హించినవాఁడుగావున బసవపురాణమున నిట్లువ్రాయవలసెను.

సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడగుట నిస్సంశయమే. అయినను మనకాలము వారయిన వీరేశలింగముపంతులుగారు, రామమోహనరాయోపజ్ఞముగాఁ బేర్వెలసిన బ్రహ్మసమాజసిద్ధాంతములమీఁదియభిమానాతిశయముచేతను,తన్మతతత్త్వజ్ఞానాతిరేకముచేతను వయస్సు చాలఁగాఁ గడచిన పిదప యజ్ఞోపవీతాదికమును త్యజించినట్టుగా సోమనాథుఁడును బసవేశ్వరోపజ్ఞముగా వెలసిన వీరశైవసిద్ధాంతముమీఁది యభిమానముచే శివభక్తిపారవశ్యముచే గాయత్రీయజ్ఞోపవీతాదిక

ములను, గులమును జాలవయస్సు కడచినపిదప విడనాడినాఁడేమో యని యాతఁడాంధ్ర దేశమును విడిచి కర్ణాటదేశమునకుఁ జేరుటనుబట్టి నే నించుక సంశయించితిని. కాని సోమనాథభాష్యమును జూడఁగా నాసంశయమునకు స్థానము లేదని యేర్పడెను. గాయత్రీమంత్రము శివపరమనియు ననుష్ఠేయమనియు సోమనాథుఁ డందువ్రాసెను. బసవేశ్వరుని కాలమున వీరశైవమత మాంధ్ర దేశమున వేరూనలేదు. బసవేశ్వరునికిఁ దర్వాతఁ జాలఁగాలము గడచినతర్వాతనే యల్పాల్పముగా నది యాంధ్ర దేశము నంటుకొన్నది.

నేఁటి జంగమజాతివారు పాల్కురికిసోమనాథునికాలమునఁగూడ నాంధ్ర దేశమునఁ గలరన్న నమ్మకముకల్మినిగాఁబోలును దమ్మయ్యగారు పయివాదముఁ దెచ్చిపెట్టిరి. ఆకాలమున జంగమపదము చరలింగమను నర్థమునఁ గలదేకాని నేఁటి జంగమజాతికి వాచకముగాలేదు. ఈజాతి యప్పటి కింకనేర్పడలేదు.

నన్నిచోడని కుమారసంభవకృతి నందుకొన్న మల్లికార్జునుఁడు పెక్కుచోట్ల జంగమమల్లికార్జునుఁడని పేర్కొనఁబడెను. కాని, యందే యాతఁడు 'భూసురవంశాద్యుఁడు' ఇత్యాదివిధముల బ్రాహ్మణుఁడనియే ప్రస్తుతుఁ డయ్యెను.

బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రాదులందుఁ బలుచోట్ల జంగమపదము గానవచ్చును. అది జాతివాచకముగా లేదు. ప్రాచీనశైవగ్రంథములం దెక్కడను జాతివాచకముగా లేదు. ఆకాలమునఁ జరలింగ మను నర్థముననే యదిప్రయుక్తమయ్యెను.

మీఁది చర్చవలన సోమనాథుని బ్రాహ్మణత్వము నిర్వికల్పముగా నిలువఁ గలదని నేను నమ్ముచున్నాఁడను.

సోమనాథుని గురువులు

శ్రియాదేవియు, విష్ణురామిదేవుఁడును నీతనికిఁ దల్లిదండ్రులని యిదివఱకే వ్రాసితిని. ఈతనికిఁ గవితావిద్య నేర్పిన విద్యాగురుఁడు కరస్థలి విశ్వనాథుఁడు.

"సకృపాత్ముఁడగు కరస్థలి విశ్వనాథు-ప్రకట వరప్రసాదకవిత్వయుతుఁడ.

—బసవపురాణము

"గీ. విమల చిత్ప్రపూర్తి విశ్వేశవరమూర్తి, వినయవర్తి భువన వినుతకీర్తి
విఘకరస్థలంబు విశ్వేశుకారుణ్య, జనిత విమలకావ్యశక్తి యుతుఁడ."
—అనుభవసారము

ఈతనికి శివదీక్ష నొసఁగిన గురుఁడు గురులింగార్యుఁడు—

'గురులింగవరకరోదర జనితుండ,' "గురులింగతనూజుండ', 'పే రెన్నఁబడిన శ్రీబెలిదేవి వేమ-నారాధ్యుఁడను పరమారాధ్య దేవు, మనుమనిశిష్యుండ మద్గురు లింగ-ఘనకరుణాహస్త గర్భసంభవుఁడ.'

పయివాక్యములవలన బెలిదేవి వేమనారాధ్యుల మనుమఁ డయిన గురు లింగార్యుఁ డీతని దీక్షాగురుఁడని తెలియనగును. సంస్కృతపండితారాధ్య చరిత్రమునఁగూడ నిట్లేకలదు.

"బెల్దేవి వేమనారాధ్య ప్రశిష్యస్య కృపానిధేః,
గురులింగార్యస్య దయాహస్త గర్భ సముద్భవః."

'మనుమఁ' డనఁగా నాచార్యవంశమున మనుమఁ డని సంస్కృత గ్రంథకర్త గ్రహించెను. కావుననే 'ప్రశిష్యస్య' అనెను.

ఇంకొక గురుఁడు పోతిదేవర—

'కట్టకూరి-పోతిదేవర పదాంబుజ షట్పదుండ'

ఈకట్టకూరి పోతిదేవర యెట్టివాఁడో యెక్కడివాఁడో యెఱుఁగరాదు.

సోమనాథుఁడు పేర్కొన్న సమకాల భక్తులు

చెన్నరాముఁడు—ఈతఁడు వడగామురామేశుని శిష్యుఁడు; సోమనాథునికిఁ బ్రాణసఖుఁడు. కరస్థలి సోమనాథయ్య—ఈతఁడు పండితారాధ్యుల శిష్యుఁడు; శ్రీశైల త్రిపురాంతకవాస్తవ్యుఁడు. మల్లినాథుఁడు- రెంటాల మల్లినాథుఁడు—ఈతఁడు సీమాలంఘన (పొలమేరదాఁటరాదను నియమము) వ్రతముగలిగి శ్రీశైలముకుమారాచలమునకుఁ దూర్పుదెసను మెట్లుకట్టించి యక్కడనే యున్నవాఁడు. దోచమాంబ—ఈమె శివున కనుదినము నైదు కరవీరపుష్పములర్పించునట్లు వ్రతముపూని యందొక్కనాఁ డొక్కపుష్పము తక్కువకాఁగాఁ దనకన్నిచ్చి శివునిచే మరలఁ బడసి కీర్తి గన్నదట! గోడగి త్రిపురారి—ఈయన మున్నయ

దేవయోగికి శిష్యుఁడు; నారయకుఁ గుమారుఁడు; నీలకంఠునికి నన్నగారు; సోమనాథుని యనుభవసారకృతికిఁ బతి. గొబ్బూరి సంగనామాత్యుఁడు—ఈతఁడు మండెఁగ మాదిరాజు (బసవన తండ్రిగాఁడు) శిష్యుఁడు; గొబ్బూరి కధిపతి; బసవపురాణ కృతిశ్రోత. పాల్కురికి సూరనామాత్యుఁడు—ఈతఁడు వీరపోలేశ్వరునికి శిష్యుఁడు; పాల్కురికి సోమనాథునకు ముద్దుమఱఁది; పండితారాధ్యచరిత్ర కృతిశ్రోత.

సోమనాథుని కృతులు

పిడుపర్తి బసవన తన బసవపురాణమున సోమనాథుని కృతుల నిట్లు పేర్కొన్నాఁడు:

"సీ. బసవపురాణంబు, పండితారాధ్యుల, చరితంబు, ననుభవసారమును, జ
తుర్వేదసార సూక్తులు, సోమనాథభా,ష్యమ్ము, శ్రీరుద్రభాష్యమ్ము, బసవ
రగడ, గంగోత్పత్తిరగడ, శ్రీబసవాఢ్య, రగడయు, సద్గురురగడ, చెన్న
మల్లు సీసములు, నమస్కారగద్య, వృ,షాధిపశతకంబు, నక్షరాంక [గము
గద్యపద్యముల్, పంచప్రకారగద్య, యష్టకము, పంచకము, నుదాహరణయు
నాది యగుకృతుల్ భక్తిహితార్థబుద్ధిఁ, జెప్పె నవిభక్తసభలలోఁ జెల్లుచుండు."

ఇందు బసవపురాణము, పండితారాధ్యచరితము, అనుభవసారము, చతుర్వేదసారము, చెన్నమల్లు సీసములు, వృషాధిపశతకము, (ఒక) బసవోదాహరణము అనునవి తెల్గుకృతులు. సోమనాథభాష్యము (దీనికే బసవరాజీయ మని మాఱుపేరు), రుద్రభాష్యము, అష్టకము, పంచకము, నమస్కారగద్య, అక్షరాంకగద్య, పంచప్రకారగద్య, (ఒక) బసవోదాహరణము, సంస్కృతభాషలో నున్నవి. కడమవి కన్నడమున నున్నవి. వీనిలో రుద్రభాష్య మిప్పుడు గానరాకున్నది. "సోమనాథస్తవమని మఱియొకద్విపదస్తవము తెలుఁగుభాషలోనే యీ కవివరుని దొకటి గలదు." అని శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు వ్రాసిరి. అది యోరుఁగంటిలో ముదిగొండ శంకరారాధ్యులవారిచేఁ బరిష్కృతమై ముద్రితమైన 'మోక్షోపాయ'మను పుస్తకమునఁగల సోమనాథస్తవమే యగునేని దానికిఁ గర్త పాల్కురికి సోమనాథుఁ డనుట నిరాధారము. దాని ముగింపిట్లున్నది:—

"భక్తులసంగంబు భక్తసద్గోష్ఠి-భక్తులపదసేవ పదపడి చేయ
కరుణ నొసంగవే కైలాసవాస-గురునాథ శ్రీపాలకురికి సోమేశ!"

తద్రచనము సోమనాథుని రచనమువలె లేదు. తమ్మయ్యగారు పేర్కొన్న సోమనాథస్తవ మింకొకటి కలదేమో! సోమనాథుని గ్రంథములనెల్లఁ బఠనపాఠనాది ప్రచారమునకుఁ దెచ్చినవాఁడు, తచ్ఛిష్యపరంపరలోనివాఁడు నగు పిడుపర్తి బసవన్న యాగ్రంథమును బేర్కొనలేదు.

కర్ణాటకమున సోమేశ్వరశతక మొకటి యీతనికృతిగాఁ జెప్పఁబడునది గలదు. దోషభూయిష్ఠమగు నాశతకము పాల్కురికి సోమనాథుని కృతిగా విశ్వసింపఁజాలమని కర్ణాటవిద్వాంసు లనుచున్నారు. కర్ణాటకవిచరిత్రకారులును నాశతకము సోమనాథుని రచనమగుటనుగూర్చి సంశయించిరి. అష్టకములను,పంచకములనుగూడఁ బరిగణించిన పిడుపర్తిబసవన యీశతకము సోమనాథుని రచనమే యగునేని పేర్కొనక విడువఁడు. "సోమేశ్వరా"యని సంబోధనము మకుటముగాఁ గల యాశతకము సోమనాథుని శిష్యపరంపరలోనివాఁ డితరుఁడు రచియించిన దయియుండవచ్చును. సోమనాథునిఁ బ్రస్తుతించునది అన్యవాదకోలాహల మని నామాంతరముగల సోమనాథలింగశతకము గలదు. అదికూడఁ గర్తృనామ రహితమే. కొందఱు దానినిగూడ సోమనాథునికృతినిగాఁ దలంచిరి.* అదిపొరఁబాటు. మఱియుఁ గర్ణాటకవిచరిత్రమున నీతఁడు 'సహస్రగణనామములు', 'శీలసంపాదనము' అను కర్ణాటగ్రంథములనుగూడ రచియించినట్లు వ్రాయఁబడెను. పండితారాధ్యచరిత్రలో సోమనాథుఁడు గణసహస్రనామ స్తవముఁ జేశ్చెను. కర్ణాటకవులు దానిని బేర్కొనుటనుబట్టి కర్ణాటకవిచరిత్రకారు లాగ్రంథము వేఱుగాఁ గర్ణాటమున రచితమైన ట్లూహించిరి. మఱియుఁ గన్నడకవిచరిత్ర మిట్లు చెప్పుచున్నది: "భైరవేశ్వరకావ్యపుఁ గథాసూత్రరత్నాకరమునఁ నిట్లు గలదు. సోమనాథుఁడు జ్యోతిర్మయ శాంభవీజ్ఞాన దీక్షాబోధలోని పరమరహస్యార్థమును సంగయ్య యను శరణునికి నూటయిఱువది వచనములలో సంగ్రహించి యుపదేశించెను." దీని యాథార్థ్యము మన కెఱుఁగరాదు.

కృతులవివరణము

బసవపురాణము—ఇఁకముందు దీనిఁగూర్చి విపులముగా వివరణ ముండును...

* కర్ణాటకవిచరిత్ర, దానినిబట్టి కం. వీరేశలింగము పంతులుగారును.

పండితారాధ్యచరిత్రము—ఇందు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని చరిత్రము వర్ణితమయినది. ఇది బసవపురాణమువంటి ద్విపదకృతి. గ్రంథస్వరూపము నందును, కవితాగౌరవమునందును బసవపురాణముకంటె గొప్పది. బసవపురాణమునఁ జెప్పఁబడని శివభక్తులకథ లిందుఁగలవు. అందుఁ జెప్పఁబడనిది బసవేశ్వర చరిత్ర మిందుఁ గొంత గలదు. గురురాజకవి దీనిని సంస్కృతభాషలోనికిఁ బరివర్తించినాఁడు. అది కొంత ముద్రితమయినది. శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు దీనిని బద్యప్రబంధముగా రచియించినాఁడు. అది నేఁడు గానరాకున్నది.

చతుర్వేదసారము—ఇందు శివపారమ్యము ప్రతిపాదితమయినది. పండితారాధ్యచరిత్రమునను, సోమనాథభాష్యమునను జెప్పఁబడిన యుక్తులే,ఉదాహృతములయిన శ్రుతిస్మృతిపురాణాదులే యిందును సీసపద్యములలోఁ జక్కఁగాఁ బొందికగాఁ జెప్పఁబడినవి. నాలుగువందల సీసపద్యము లిందు గలవు. ప్రతిపద్యమును బసవసంబోధనముతో ముగియుచున్నది. పండితారాధ్యచరిత్రమున నీకృతి పేర్కొనఁబడినది.

అనుభవసారము—ఇది చిన్నపద్యకృతి; గురుభక్తిమహిమ, శివపూజావిధానము, భక్తలక్షణము, జంగమసేవ, ఇష్టలింగార్పణము, షట్స్థలవివరణము మొదలగు శైవధర్మము లిందుఁ దెలుపఁబడినవి.

చెన్నమల్లుసీసములు—ముప్పదిరెండు సీసపద్యములు. షట్స్థలవైభవ మిందుఁ బ్రశంసింపఁబడినది. 'చెన్నమల్లు' అను మకుటముతో నీసీసపద్యములు ముగియుచున్నవి.

వృషాధిపశతకము—"బసవా బసవా బసవా వృషాధిపా" అనుమకుటముతో నిందుఁ బ్రతిపద్యమును ముగియుచున్నది. ఈవృత్తశతకమున బసవపురాణకథాసారమెల్లఁగలదు. బసవేశ్వరప్రస్తుతి గలదు. పెక్కుపద్యములు శబ్దచిత్రముగలవి. సంస్కృత ద్రవిడ మణిప్రవాళ కర్ణాట మహారాష్ట్రభాషలపద్యములుగూడ నిందుఁ గలవు.

ఇవి ముద్రితములైన యాంధ్రగ్రంథములు.

బసవోదాహరణము, ఇది యముద్రితము—ఆది:

శ్రీగురులింగతత్పరుఁ డశేషజగన్నిధి శుద్ధతత్త్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి మాకు భక్తిసం
భోగములం బ్రసాదసుఖభోగములం గరుణించుఁ గావుతన్.

కళిక: వెండియుఁ ద్రిభువన వినుతిసమేతుఁడు
మండిత సద్గుణ మహిమోపేతుఁడు
సురుచిరశివసమ సుఖసంధానుఁడు
పరమపరాపర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందా న్వీత మనస్కుఁడు
సదమలవిపులవి శాలయశస్కుఁడు.

అంతము:

నీవు దయాపయోనిధివి నిన్ను నుతించినఁ గల్గు భక్తి నీ
చే వరవీరశైవరతి చేకుఱు నీకయి యిత్తుఁ గబ్బముల్
నీవలనం గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు నా
భావమునందునుండి ననుఁబాయకుమీ బసవయ్య, వేఁడెదన్.

ఇఁక సంస్కృతగ్రంథములు:

సోమనాథభాష్యము—దీనికే 'బసవరాజీయ' మని నామాంతరము. ఇది యిర్వదియైదు ప్రకరణములు గలది. శైవసంప్రదాయము లిందు వివరింపఁబడినవి. ఇందు గాయత్రీమంత్రము శివపరమని నిరూపింపఁబడినది. లింగార్చనా ప్రాధాన్యము చెప్పఁబడినది. వైదికాచారగర్హణము గానరాదు సరిగదా దానిప్రాధాన్యముగూడ నిందుఁ బ్రతిపాదితమయినది. శ్రుతిస్మృతిపురాణాగమాదులనుండి పెక్కుశ్లోకము లిం దుద్ధృతములయినవి. హరదత్తాచార్యుల చతుర్వేదతాత్పర్యసంగ్రహ మునుండి యిందుఁ బెక్కుశ్లోకము లుదాహృతము లయినవి.

రుద్రభాష్యము—యజుర్వేదమందలి రుద్రాధ్యాయమున కిది భాష్యమయి యుండును. నేఁ డిది గానరాకున్నది.

ఇవి ముద్రితములు.

ఈ క్రిందిగ్రంథము లముద్రితములు.

బసవోదాహరణము—ఇది బసవేశ్వరస్తుతిరూపమయినది. సరళమయిన రచనతో హృద్యముగ నున్నది.

ఆది:

అపిచ పురాతననూతనశివగణపాదోదకపరిలసదభిషేకః;
కుపితవిపల్లవపల్లవజంగమ లింగసమర్చననిచితవివేకః.

అంతము:

య స్సంగీతనిధి, ర్యమాహు రభవం, యే నార్చితం సూనృతం,
యస్మై స్వస్తి, యత స్తదీయ ముదభూ, ద్యద్వీరశైవవ్రతమ్;
యస్యాపాంగసహోదరీచ కరుణా, యస్మిన్ మహత్త్వాదికం
స త్వం త్రీణి జగంతి పాహి బసవామాత్యేశచూడామణే!

నమస్కారగద్యము—ఆది:

శ్లో. శ్రీకంఠోద్భవవేదచోదితలసద్వీరవ్రతప్రక్రియా
చారాదేశకదేశికాయ భువనస్తుత్యాయ సత్యాయచ;
*   *   *   *   *   *
సాక్షాచ్ఛ్రీవృషభాధిపాంశబసవాధీశాయ తస్మై నమః
అపిచ శ్రీప్రమథేంద్రాయ నమో
వ్యపగత..................

అంతము:

మఘవత్ప్రణుతపదాబ్జాతాయ దాతాయ
విఘనస్త్రితయసుఖోద్ధరణాయ శరణాయ;
కుసుమశరరిపుభక్తవృషభాయ వృషభాయ
బసవాయ తే నమస్తే నమస్తే నమః.

శ్లో. సరసనమస్కృతి గద్యం వరపదమణిఖచితవాక్సువర్ణాభమ్;
అష్టోత్తర శతకుసుమం రచితం పాల్కురికి సోమనాథేన.

పంచప్రకార గద్యము—ఆది:—

శ్లో. స్వస్తి శ్రీప్రమథాన్వయోత్తమ శిలాదశ్రీమునీంద్రాత్మజ
శ్రీకంఠప్రతిబింబమూర్త యనఘ శ్రీనందినాథప్రభో;
తస్యాంశోద్భవ దండనాథబసవ శ్రీనామధేయప్రభో
త్వత్కారుణ్యతరంగితం మయి సదా సంతిష్ఠతా మీక్షణమ్.

జయజయ బసవ శ్రీమన్మహావృషభేంద్రాపరావతార నిసహచిత వీర మాహేశ్వరాచారసార ప్రమథగణాలంకార జగత్త్రయాధార దేవా! బసవా!

అంతము:

జయశివరంజన, జయభవభంజన, జయకరుణాకర,జయసురభీకర, జయగత దూషణ, జయబుధభాషణ, జయగుణరాజిత, జయగణపూజిత, జయజయ శ్రీ బసవదండనాథ నమస్తే.

అక్షరాంకగద్యము—ఆది:

అపిచశివశృంగార, ఆదిపథవిస్తార,ఇహపరసుఖాధార, ఈషణత్రయదూర, ఉద్ధతగుణోపేత, ఊర్ధ్వరేతోజాత......

అంతము:

శమితవిషయోద్రిక్త, షడ్వర్గనిర్ముక్త, సహజజంగమభక్త, హరగణహిత చ్ఛత్ర, ళలితకీర్తికళత్ర,క్షురవిముఖనిజగాత్ర, అక్షరస్తుతిపాత్ర, శివకరజబసవ దండనాథ నమస్తే.

అకారాదిక్షకారాంత మకరోదక్ష మాలికామ్;

ప్రసాదీ సోమనాథార్యో బసవస్య కృపానిధేః.

అక్షరాంకశ్లోకములును గలవు.

అష్టోత్తర శతనామగద్యము—ఆది:

శ్రీమద్గురు బసవేశ నమస్తే, సామయభవనిర్నామ నమస్తే,

అంతము:

ఆద్య నమస్తే, వేద్య నమస్తే, తత్త్వ నమస్తే, చిత్త్వ నమస్తే,
భావ నమస్తే, భావి నమస్తే, సద్గురుబసవస్వామిన్ నమస్తే.

వృషభాష్టకము—ఆది:

పక్షీంద్రవాహనతపోబలసాధనీయ
సర్వేశ్వరోల్లసిత వాహనలాల్యమాన!
కాపాలిరూప సముపేత పునీతదృష్టే
శ్రీ వజ్రశృంగ వృషభాధిపతే నమస్తే!

అంతము:

పాల్కుర్కిసోమరచితం వృషభాష్టకం యః
స్తోత్రం శృణోతి పఠతే హరినిశ్చితార్థమ్;

సోఽథానుయాతి వృషభాధిపతేః ప్రసాదా
ల్లబ్ధాద్ విశుద్ధపదభక్తిఫలా దభీష్టమ్.

పంచరత్నములు—ఆది:

ప్రియతమశివభక్తా బిందునాదానురక్తా
మయి భవ శివయుక్తా హారహీరప్రభాక్తా;
నియమితసకలాంగా నీలకంఠప్రసంగా
నయతు బసవలింగాధీనభక్తిక్రియాంగా.

అంతము:

శ్రీమతే వృషభేంద్రాయ సోమనాథేన ధీమతా,
పంచరత్నం కృతం స్తోత్రం జ్ఞానవైరాగ్యభక్తిదమ్.

బసవాష్టకము—ఆది:

జయజయ బసవాంశా సత్యసద్భక్తివాసా
జయజయ శివగోత్రా సత్ప్రసాదైకపాత్రా;
జయజయ భవదూరా శాశ్వతైకాంగవీరా
జయజయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసౌఖ్యా.

అంతము:

బసవాష్టక మిదంపుణ్యం సర్వపాపప్రణాశనమ్;
యః పఠేచ్ఛృణుయా ద్వాపి శివలోకే మహీయతే.

కడమ కన్నడ రగడల కాద్యంతములు చూపకుండెదను.

సోమనాథుని పేరఁగలకృతులు

పిడుపర్తిబసవన పద్యబసవపురాణమును సోమనాథునిపేర నంకితముచేసి నాఁడు. దానిఁగూర్చి యింతకుముందుఁ గొంత ప్రస్తావము జరగెను. అన్యావాదకోలాహలమని పేరుగల సోమనాథలింగశతక మీతనిపేరనే కలదు. అందు సోమనాథస్తుతియును,శివపారమ్యప్రతిపాదనమును,మతాంతరగర్హణమును గలవు. అది కర్ణాటకమునను గలదట. వీరశైవకవులెల్లరు సోమనాథుని స్తుతించిరి. కర్ణాటకభాషలో వీరశైవకవికృతులు పెక్కులు గలవు. కావునఁ నందుఁ బలువురుకవు లీతనిఁ బ్రస్తుతించిరి. వీరశైవు లీతని మతప్రవర్తకులలోఁ బ్రస్తుతిం

తుడు. ఈతఁడు భృంగీశునియవతారమని వారినమ్మకము. ఈతఁడు బసవేశ్వ రునియుఁ బండితారాధ్యునియుఁ జరిత్రముల రచించినట్లే యీతనిచరిత్రమును బాల్కురికి సోమనాథపురాణ మనుపేరఁ గర్ణాట భాషలో విరక్తతోంటదార్యుఁ డనుకవి రచియించినాఁడు. అతఁడు క్రీ. ౧౬౫౦ ప్రాంతములవాఁడు.

పాల్కురికి సోమేశ్వర పురాణము—ఇందు సోమనాథునిచరిత్రమును బ్రధానముగాఁ జేసికొని సోమనాథుని సమకాలమువా రగు రెంటాల మల్లినాథుఁడు, పాల్కురికి సూరామాత్యుఁడు మొదలగువారియు, నింకను బ్రాచీనులగు మఱిపెక్కురయుఁ జరిత్రములను, శివలీలలను గ్రంథకర్త వర్ణించినాఁడు. సోమనాథచరిత్ర మిం దల్పముగానే కానవచ్చును. ఉన్న దానిసార మిది:

"సోమనాథుఁడు వేమనారాధ్యవంశమువాఁడు; పాల్కురికి గ్రామవాస్తవ్యుఁడు; గురులింగార్యునకు మంగళాంబకుఁ బుత్త్రుఁడు (ఈతఁడుదీక్షావంశమునఁ దలిదండ్రులపేళ్లు చెప్పినాఁడు.) ఓరుఁగంటిప్రతాపరుద్రునిచే నారాధితుఁ డయినాఁడు.(పిడువర్తిబసవన చెప్పినకథ నెల్ల నీతఁడును జెప్పినాఁడు). అప్పుడు చక్రపాణి రంగనాథుఁడను వైష్ణవునితో సోమనాథునకు మతవిషయమునఁ దగవు వాటిల్లెను. అశైవుని దర్శింపఁడుగాన సోమనాథుఁడు తెరచాటుననుండి వాదము చేయ నంగీకరించెను. కాని యావైష్ణవుని జయించుటకు సోమనాథునిపుత్త్రుఁడగు చతుర్ముఖబసవేశ్వరుఁడే తలపడెను. వా రిర్వురకును గొప్పవాదము జరగెను. రంగనాథుఁ డోడిపోయెను; పరాజయదుఃఖముతో నారంగనాథుఁడు శ్రీశైలమార్గముననే తిరిగిపోయెను. శ్రీశైలమల్లికార్జునునిఁ జూడక ద్వేషబుద్ధితోడనే యరిగెను. ఆశివద్వేషముచే నాతనికిఁ గన్నులు గ్రుడ్డి వయ్యెను. అహోబలమున కరిగి యాతఁడు నరసింహస్వామిని బ్రార్థించెను. ఆస్వామివలన స్వప్నమున శివాధిక్యబోధమును బడసి లజ్జితుఁడై తిరిగి శ్రీశైలమునకు వచ్చి మల్లికార్జునుఁ బ్రార్థించెను. ఒక్కకన్ను వచ్చెను. పరమానందభరితుఁడై శ్రీశైలమల్లికార్జునుని బహువిధములఁ బ్రస్తుతించెను. పదపడి పాలుకురికికి వచ్చి సోమనాథుని దర్శించి యపచారము క్షమింపఁ బ్రార్థించెను. సోమనాథుఁ డనుగ్రహించెను. రెండవకన్నును వచ్చెను. రంగనాథుఁడు శైవదీక్షనొసఁగుమని సోమనాథునిఁ బ్రార్థించెను. పుత్త్రుఁడగు చతుర్ముఖ బసవేశ్వరుని చేత సోమనాథుఁ డాతని శివదీక్షితుని జేయించెను. రంగనాథుఁ డప్పుడు వీరభద్ర

విజయ శరభచరిత్రాదులను రచియించి గురుపాదముల కర్పించెను. తరువాత సోమనాథుఁడు కర్ణాటదేశమునఁ గలికె మను నగ్రహారమునకుఁ బోయి సమాధిస్థుఁడై లింగైక్య మందెను.

ఇందుఁ బ్రధానము, నపూర్వముగాఁ గానవచ్చునది చక్రపాణిరంగనాథుని విషయము.

ఈపాల్కురికి సోమనాథపురాణమే కాక కర్ణాటకృతి యగు గురురాజ చరిత్రముగూడ నీచక్రపాణిరంగనాథునిచరిత్రమును జెప్పుచున్నది. ఈ తొంటె దార్యకవి చెప్పినట్టే యాగురురాజచరిత్రకర్త సిద్ధనంజేశకవియు రంగనాథుని ఘోటమిని జెప్పినాఁడు. 'వీరభద్రవిజయము''శరభలీల'యనుగ్రంథములనే కాక యాతఁడు శ్రీగిరినాథవిక్రమ మని యేనూఱు సీసపద్యముల తెలుఁగు గ్రంథమునుగూడ రచించెనట! దానినే సంస్కృతమునఁ గూడ రచించెనట! ఆకవి యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:

శ్రీశైలభర్తకును సీసంబులేనూఱు
లేసప్పపద్యంగ ళెంటుసావిరగళుం
భాసురద దండకం సాహస్ర తారావళియు నాల్కు లయగ్రాహియు
ఆశతకకవృత్తగళు దోధకం సావిరవు
భాసురదతోటకం నూఱు రగళెగ ళేడు
భాషిసిద మత్తకోకిల మూఱు సాసిరం గీతియం తొఱునూఱు.
సరసమంజెర వెంటు కందంగ ళైనూఱు
విరచిసిదకృతియు మూవత్తాఱు గద్యగళు
నిరువ మూవత్తాఱు వుభయశతకం వొప్ప మిగిలు సర్వేశనిమగె.

ఈతని తెలుఁగుకృతియగు శ్రీగిరినాథవిక్రమముగాని, తక్కిన కర్ణాట కృతులుగాని నేఁడు గానరాకున్నవి. కాని యీతనికృతియే యనఁదగినదిగా 'నయ నరగడ'యని నామాంతరముగలది 'శివభక్తిదీపిక'యనుకృతి కలదు. పరిశీలింపఁగా నాకృతి సోమనాథపురాణ గురురాజచరిత్రములు చెప్పినకథనే నిరూపించునదిగాఁ గానవచ్చినది. ఆకృతిలోని పట్టులను గొన్నింటిని జూపుచున్నాఁడను. అదికొన్ని వందలచరణములుగల రగడ.

౪. శ్రీపార్వతీశుఁ జూడక
పాపాత్ముఁడ నగుచుఁబోవఁ బథమునఁ జక్షుల్
దీపించు దృష్టి దొలఁగిన
శ్రీపతి నడుగంగఁ జెప్పె శివుఁ గర్తనుగాన్.

రగడ: శ్రీశైలవల్లభుని శిఖరంబుఁ బొడగంటి
కాశీపురాధీశు గౌరీశుఁ బొడగంటి
మహోన్నత శ్రీశైలమహిమ నేఁ బొడగంటి,
బహువేద శాస్త్రముల్ ప్రణుతిసేయుటఁగంటి
భూలోక కైలాస పురమనఁగఁ గనుఁగొంటి
ఫాలాక్షుఁ డిచ్చోటఁ బాయకుండుటఁగంటి
ధృతిఁ దూర్పుమొగసాలఁ ద్రిపురాంతకముఁ గంటి

*   *   *

పర్వతలింగంబుఁ బ్రాణేశుఁ డని కంటి
పర్వతేశ్వరుహృదయ పద్మనిలయునిఁ గంటి

*   *   *

భక్తు లప్రతిహత ప్రతిభమతులని కంటి
భక్తులకుఁ బ్రత్యర్థిపరులు లేరనికంటి
భక్తు లాపదలచేఁ బట్టుపడరని కంటి

*   *   *

శివభక్తిదూషకులు చిరపాపులని కంటి
శివభక్తిదూషకులు చెడిపోదురని కంటి

*   *   *

త్రిభువనము భక్తులకుఁ దృణకణంబని కంటి
సభలందు భక్తులకు జయవాదమని కంటి

---

*   *   *

గౌరీశుఁడే సర్వకర్తగాఁ బొడగంటి
కారుణ్యమున శివుఁడు గనిపించెనని కంటి

*   *   *

బహుపాపములు నన్నుఁ బట్టువిడుచుట గంటి
నయముగా నయనములు నాకీయఁ బోడగంటి
భయభక్తులను భర్గుపాదములు పొడగంటి
నిది పుణ్యమని కంటి నిది గణ్యమని కంటి
నిది యోగమని కంటి నిది భోగమని కంటి
నిది ధర్మమని కంటి నిది మర్మమని కంటి
నిది నిత్యమని కంటి నిది సత్యమని కంటి
నింక శ్రీగిరిఁజేర నేఁ గందునని కంటి
శంకరుని కృపవడయు సమయ మిదియని కంటి
నింక నాయెత్తు కృతు లిత్తునని పొడగంటి
నింకఁ గృతిసెప్ప నాకేమి భరమనికంటి
వడిఁ గృతుల్ నాయెత్తు వచ్చునని పొడగంటి
తనర శ్రీరంగకవి చాతయని పొడగంటి
భువిలోపలఁ బ్రసిద్ధపుణ్యుఁడని పొడగంటి."

*　　*　　*

సోమనాథపురాణ గురురాజచరిత్రములందు రంగనాథుఁడని పేరుండఁగా నీ రగడలో 'శ్రీరంగకవి' యని పేరున్నది. రెండు నొక్కనిపేళ్లే కావచ్చును; ఇది వైష్ణవము వీడినతర్వాతిపేరు గావచ్చును. మల్లికార్జునస్వామిని దర్శింపక పోవుటచేఁ గనులుపోవుట, అట్లు పోవుటకుఁ గారణ మడుగఁగా శ్రీపతి (అహోబలనృసింహుఁడు) శివుఁడే 'కర్త'యని తెలుపుట కృత్యాదిపద్యమునఁ గలదు. సభలందు భక్తులు జయించుట, శివానుగ్రహమునఁ బోయినకన్నులు మరలవచ్చుట రగడలోఁగలదు.

మఱికొన్ని గాథలు

మఱియు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలోని స్థానికచరిత్రములందును గర్ణాట కవిచరిత్రమునను గూడ నీక్రిందివిషయములు గలవు:

సోమనాథుఁడోరుఁగంటిలో నుండఁగాఁ బెరుగుకురికిశాస్త్రి, నేతికురికి శాస్త్రియని యిర్వు రాతనితోఁ ఖివదించిరట; పాలకురికిలోనుండి వచ్చినవారే

గదా పెరుగుకురికి నేతికురికి శాస్త్రలని యవహేళనముచేసి సోమనాథుఁడు వారి ని జయించెనట!

గణపుర ప్రభువయిన జగదేకమల్లునిచే సోమనాథుఁడు లింగముద్రతోఁ గొంతభూమిని బడసెనట.

సోమనాథుని నిష్ఠలు, నియమములు

ఈతఁడు చతుష్షష్టిశీలసంపన్నుఁ డని పలువురు చెప్పిరి. చతుష్షష్టిశీలముల వివరణమున కిది చోటుగాదు. 'భవిజన దర్శన స్పర్శ నాలాప వివిధ దానాదాన విషయదూరగుఁడ'నని యీతఁడు చెప్పకొన్నాఁడు. శైవేతరుల (భవుల) మొగ ములఁ జూడమని శైవులును, వైష్ణవేతరుల మొగములఁ జూడమని వైష్ణవులును వ్రతములు పూనుట గలదు! అట్టివారు నేఁడు నున్నారు!

సోమనాథుని వైదుష్యము

సోమనాథునిపాండిత్యవిశేషము చతుర్వేదసారమునను, పండితారాధ్యచరి త్రమునను, బసవరాజీయము (సోమనాథభాష్యము) నను గాననగును. వేదము లనుండి, పురాణములనుండి శివపారమ్యప్రతిపాదకము లయినవాక్యముల నీతఁడు హెచ్చుగాఁ జూపినాఁడు. వేదములు, వేదభాష్యములు (కొన్నిచోట్ల వేదభాష్య ముల ప్రతీకముల నిచ్చినాఁడు. ఆభాష్యము లెవ్వరివో? విద్యారణ్యభాష్య మప్ప టికి పుట్టలేదుగదా!), పూర్వోత్తరమీమాంసలు పురాణములు మొదలుగా మతాచారవిధులకు సంబంధించిన సంస్కృతగ్రంథములనెల్ల నీతఁడు శోధించి నాఁడు. శైవమతవ్యాపకులలో నాంధ్రులలో మల్లికార్జునపండితారాధ్యుఁడు, నీతఁడు గొప్పవిద్వాంసులు. ఇతరమతఖండనాదులపట్టులందు మల్లికార్జున పండి తారాధ్యులు శివతత్త్వసారమునఁ జెప్పినయుక్తులనే యీతఁడు వివరించి తనపండి తారాధ్యచరిత్రమునఁ జేర్చినాఁడు. బసవేశ్వరుఁడు పరమశైవుఁడై శివభక్తిరసా మృతసింధువున నోలలాడిన భక్తాగ్రణియు, గేయకవితావిశారదుఁడును నగును గాని యీ యిర్వురంత గొప్పవిద్వాంసుఁడు గాఁడేమో!

పాండిత్య మిట్లుండఁగా నీతఁడు సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటద్రవిడమాహారా ష్ట్రభాషలలోఁ గవితఁ జెప్ప నేర్చినవాఁడు. సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటభాషలలో

నీతఁడు రచించిన గ్రంథములే కలవు. కాని యీతనిసంస్కృతకవిత యంతరసవంత మయినది గాదు. సంస్కృతవచనరచనయు నంత మేలయినదిగాదు. ఆంధ్రదేశమునను, ఆంధ్రవాఙ్మయమునను గడించిన గౌరవముకంటె సోమనాథుఁడు కర్ణాట దేశమునను, గర్ణాటవాఙ్మయమునను హెచ్చుగౌరవముగడించెను. కాని యాతని కర్ణాటరచనములు నంతగొప్పవిగావు. బసవపురాణపండితారాధ్య చరిత్రలలోఁ బ్రస్తుతులయిన పలువురు భక్తులచరిత్రములు ద్రవిడ మహారాష్ట్ర దేశములందుఁ బ్రఖ్యాతము లయినవి. ఆభాషలలో నాతనికిఁ బరిచితి లేకున్నచో నాయాచరిత్రముల నాతఁడు సంధానింపఁజాలక పోవును. బసవపురాణమున నొకచోట ప్రౌఢ మయిన ద్రావిడకృతినే ప్రపంచించినాఁడు. ఈతని యాంధ్రకవితానైపుణ్యము, ఆంధ్రభాషావైశారద్యము, గ్రంథవిమర్శనప్రకరణమునఁ బ్రస్తుతింతును. ఈతనికిఁ 'దత్త్వవిద్యాకలాపకవితాసార' 'అన్యవాదకోలాహల' 'ప్రత్యక్షభృంగీశావతార, బిరుదములు గలవని కర్ణాటకవి చరిత్ర కారులు వ్రాసిరి. ఆంధ్రగ్రంథములందు బిరుదములు గానరావు. కాని పద్యబసవపురాణము దీతఁడు 'జైనమస్తకవిన్యస్త శాతశూలకలితభుజలతలగుండు గండబిరుదశోభితుఁ' డని ప్రశంసింపఁబడినాఁడు.

బసవపురాణము

ఈగ్రంథము ప్రధానముగా బసవేశ్వరుని జీవిత చరిత్రమును జెప్పుచున్నది. బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్యమందినపిదప నల్పకాలముననే (ముప్పదియేండ్లకే) రచితమగుటచే నిది తచ్చరిత్రమును దెలుపు సాధనములలో ముఖ్యమయిన దనవచ్చును. బసవేశ్వరుని చరిత్రమును దెలుపునవి, తజ్జీవితకాలముననే వెలసినవి, శాసనములు మొదలగుసాధనము లింతకంటె బలవంతము లింతవఱకుఁ గానరాలేదు.

ప్రధానముగా నిందు బసవేశ్వరచరిత్రమే వర్ణితమయినను, అనుప్రసక్తములుగా నుపాఖ్యానములుగా నింకను బలువురు భక్తులచరిత్రములు వర్ణితములయినవి. సోమనాథుఁ డీతద్గ్రంథరచనమునకుఁ గథావస్తుసామగ్రిని గథాకోవిదులగు వృద్ధులవలన నుండియుఁ, బ్రాచీనులగు భక్తులును, బసవేశ్వరుఁడును, జెప్పినపాటలు పదములు మొదలగు గేయరచనములవలననుండియు గ్రహించినట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు.

ఆతతబసవపురాతనభక్త-గీతార్థసమితియే మాతృక గాఁగఁ
బూరితంబై యొప్పు పూసలలోన-దారంబుక్రియఁ బురాతనభక్తవితతి
చరితలలోపల సంధిల్లబసవ-చరిత మేవర్ణింతు సత్కృతి యనఁగ
* * * * * * *
ప్రస్తుతింపంగ సద్భక్తివిస్ఫురణఁ-బ్రస్తుతికెక్కినబసవని చరితఁ
జెప్పితి భక్తులచే విన్నమాడ్కిఁ-దప్పకుండఁగను యథాశక్తిఁ జేసి."

బసవపురాణము సోమనాథోపజ్ఞమేయగుటను బయిద్విపదలు స్పష్టపఱుచుచున్నవి. కాని యీసోమనాథుఁడే పండితారాధ్యచరిత్రమున రెండుచోట్ల నిట్లు చెప్పినాఁడు:—

బసవన్నగీతముల్ వచరించువారు-బసవపురాణమొప్పఁ జదువువారు
* * * * * * *
అరుదగు దాసయ్యయఱువత్తుముపుర-చరితంబులను శ్రీబసవపురాణంబు
నేలలువెట్టంగ నింపుసొంపారు - శైలిమైఁగ్రాలుచుఁ జదివెడువారు
చాతుర్య మెసఁగ బసవదండనాథు-గీతంబు లాదిగా గీతాఢ్యులయిన
సకలపురాతన చారుగీతములు-ప్రకటించి ప్రకటించి పాడెడువారు.
పండితారాధ్యచరిత్రము.

ఈ ద్విపదలు పండితారాధ్యులవారు శివరాత్రిమహోత్సవమును శ్రీశైలమున జరప నేఁగినప్పుడు శ్రీశైల మధిరోహించు భక్తులచేష్టల వర్ణించు పట్టున నున్నవి. వీనినిబట్టి చూడఁగా బసవపురాణ మాకాలమునకే యున్నట్టుగా నేర్పడును. సోమనాథుఁడు, శైవగ్రంథసంచయమునఁ దనబసవపురాణము పేరుగూడఁ జేర్చుకొనుట నభిలషించియుఁ దనబసవపురాణరచనానంతర మది శ్రీశైలమధిరోహించు భక్తులచేఁ బఠింపఁబడుచుండుట నభిమానించియుఁ గాలదోషము గలుగుటను బాటింపక యట్లు చెప్పియుండవచ్చును. అంతేకాని వాస్తవముగా నాకాలమునకు బసవపురాణము పుట్టలేదు.

బసవపురాణమున బసవేశ్వరచరిత్రముగాక మఱి మహారాష్ట్రులు, ఆంధ్రులు, కర్ణాటకులు, ద్రవిడులు నగుభక్తులచరిత్రములుగూడఁ బెక్కులు వర్ణితమ్ము లయినవి. అం దాంధ్రకర్ణాటమహారాష్ట్రదేశభక్తులలోఁ బ్రాయికముగాఁ బలువురు బసవేశ్వరుని సమకాలమువారగుదురు. కావున వారికథలు బసవేశ్వరుని

కథవలెనే వృద్ధశైవులు చెప్పుటచేతను, కొన్నిగొన్ని గేయములలో (బసవేశ్వర ప్రభృతులు రచించినవి.) ప్రస్తుతము లగుటచేతను తెలిసికొని పెంపొందించి వర్ణించియుండును. కాని ద్రమిళభక్తులకథలు కొన్ని మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుట చేతను, ద్రవిడభాషలో నాకథలు గ్రంథరూపమున రచితములయి యుండుట చేతను, హెచ్చుగా నాకథలే బసవపురాణమున వర్ణితములయియుండుటచేతను, అందును నట్టిద్రవిడభక్తులచరిత్రములను దెలుపునదియు, మిక్కిలి ప్రాచీనమైన దియునగు 'తిరుత్తొండర్ తొగై' అనుగ్రంథము బసవపురాణమునఁ గొంత ప్రపం చితమైయుండుటచేతను సోమనాథుఁ డాకథల నేదేని ద్రమిడగ్రంథమువనుండి గ్రహించి తెలిఁగించెనేమోయని సందేహింపఁ దగును. బసవపురాణమున వర్ణి తములగు ద్రవిడభక్తులచరిత్రములనే వర్ణించు ద్రవిడగ్రంథములలో 'పెరియ పురాణ'మను గ్రంథము మిక్కిలి ప్రఖ్యాతమయినది. శివభక్తులకథల కది నిధా నము. ఆ గ్రంథమునకు ద్రవిడభాషలో గొప్ప గౌరవము గలదు. అది 'శేక్కిళ్ళార్' అను శివకవిచే రచితమయినది. ఆతఁడు సోమనాథుని కంటె నించుకపూర్వుఁడు. అనపాయుఁడను కులోత్తుంగచోడుని యానతిచే నదిర చితమయ్యెనని యందుఁ గలదట! రెండవకులోత్తుంగచోడునకే యనపాయుఁడని పేరుగలదు గావునను, ఆతఁడు క్రీ. 1145 నాఁటివాఁడుగావునను దత్కృతమయిన పెరియపురాణమునుండి సోమనాథుఁడు కథల గ్రహించియుండఁగూడును. కాని చదివిచూడఁగాఁ నాపురాణమునఁ జెప్పఁబడిన కథారీతులకును, బసవపురా ణమునఁ జెప్పఁబడిన కథారీతులకును సంబంధ మంతగాఁ గానరాకున్నది. స్థూల దృష్టినే సోమనాథుఁడు వానిని గ్రహించియుండవచ్చును.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారమున సూత్రప్రాయముగాఁ గొందఱు శివభక్తులకథలు చెప్పఁబడినవి. సోమనాథుఁ డాకథలనెల్ల నిందు వివ రించినాఁడు. ఇందుఁ దిన్నగా వివరింపకున్నవానిఁ గొన్నింటిని బండితారాధ్య చరిత్రమునఁ జెప్పినాఁడు. బసవ పండితారాధ్య చరిత్రములను రచించు ఫల మునఁ బ్రాక్తనభక్తులచరిత్రముల వర్ణించి తనవాక్కును బవిత్రపఱుచుకొందు నని యాతఁడే చెప్పుకొన్నాఁడు. బసవపురాణ రచనమున కించుక ముందుగాఁ (క్రీ. 1165) హరీశ్వరుఁడను కవిచేఁ గర్ణాటకమున 'శివగణదరగళె' యను గ్రంథము రచితమయినది. అందును శివభక్తుల చరిత్రములేవర్ణితము లయినవి.

అదికూడ నీతని గ్రంథరచనమునకుఁ దోడ్పడియుండవచ్చును. మఱియు సంస్కృతమున శివభక్తుల (అఱువదిమూవుర) చరిత్రములఁ జెప్పు గ్రంథములు గలవు. అవి సోమనాథునికిఁ దర్వాతివి కానిచో వానిని గూడ నీతఁడు చూచి యుండ వచ్చును.

బసవపురాణ గౌరవము: దాని పరివర్తనములు

సోమనాథోపజ్ఞముగా వెలసినదైనను బసవపురాణము శైవులలో మత గ్రంథముగా బహుప్రఖ్యాతిని బడసెను. ఆంధ్రదేశముకంటెఁ గర్ణాటదేశమున దీనికి గౌరవము మిక్కిలి యెక్కువ. బసవేశ్వరుఁడు పెంపొందించిన వీరశైవము (దీనిస్వరూపము ముందు తెలియును.) హెచ్చుగాఁ గర్ణాటదేశమునఁ బెంపొందెను గాన తచ్చరిత్రమునకుఁగూడ నక్కడ గౌరవమెక్కువ. తనఘనకృతులు తెనుఁగుననే వెలయించినవాఁడయినను, సోమనాథుఁడుగూడఁ గర్ణాటదేశముననే హెచ్చుగా గౌరవముఁ బడసెను. ఆంధ్రదేశమునఁగూడ నారాధ్యబ్రాహ్మణుల కంటె వీరశైవులగు జంగములు లింగబలిజెలు మొదలగువారు దీనిని మిక్కిలి గౌరవముతో నారాధింతురు. శుభాశుభసమయములం దీగ్రంథమును వారు పారాయణము చేయుచుందురు. ఇందలి యుపాఖ్యానము లనేకప్రబంధములుగా నితరకవులచే రచితములగుటేకాక యీ గ్రంథమే యనేకకవులచే ననేకవిధరచనలతో ననేకభాషలలోనికిఁ బరివర్తితమయినది. కర్ణాటకమున భీమకవి దీనిని షట్పదివృత్తములలో ముక్కకుముక్కగాఁ బరివర్తించెను. రాఘవాంకకవి 'వృషభేంద్రవిజయ' మనుపేర వృత్తములలో రచియించెను. ఇంకను గన్నడమునఁ బెక్కుగ్రంథములు గలవు. సోమనాథుని తెలుఁగుకృతిని, భీమన కర్ణాటకృతిని ననుసరించి యరవమున నొకకవి బసవపురాణమును బద్యకృతిగా రచియించెను.

తెలుఁగునఁ బిడుపర్తి బసవన పద్యకృతిగాక యింకను బెక్కులు బసవపురాణములు గలవు. బెజవాడవాస్తవ్యుఁడు, శ్రీపతి పండితారాధ్య సింహాసనారూఢుఁడు నగు మహాదేవారాధ్యుఁ డొక బసవపురాణమును, బద్యకృతిని రచియించెను. మఱియు నాపస్తంబసూత్రుఁడు, హారితసగోత్రుఁడు నగు తుమ్మలపల్లి నాగభూషణకవి వేఱొక బసవపురాణమును బద్యకృతినే రచియించెను. ద్విపదలుగా, యక్షగానములుగా బసవపురాణమును రచియించినవారింకను బెక్కురు గలరు. బసవపురాణము సంస్కృతమునకుఁ గూడఁ బరివర్తిత

మైనది. కాని యీసంస్కృత గ్రంథమునుజూచి పలువు రది మిక్కిలి ప్రాచీన మై దనియు,దానిఁబట్టియే భాషాగ్రంథములు పుట్టెననియు, నది వ్యాసప్రణీతమనియు భ్రమింతురు. ఆగ్రంథమం దట్లే కలదు. గద్య మిట్లున్నది:

"ఇతిశ్రీ బాదరాయణమహర్షి ప్రణీతే శ్రీబసవేశ్వర పురాణే స్వరూప గ్రంథే పరమరహస్యే స్కందాగస్త్య సంవాదే త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః."

ఇది ప్రాచీనమయినదిగాని వ్యాసప్రణీతముగాని కాదనియుఁ గృష్ణామండలమందలి యేలూరిలోఁ గాపురమున్నవారు కందుకూరివారు దీనిని తెనుఁగు బసవపురాణమునుబట్టి సంస్కృతమునకుఁ బరివర్తింపఁజేసిరనియు దానిలోని ద్విచత్వారింశాధ్యాయమందలి కథనుబట్టి మనము గ్రహింపవచ్చును. అం దిట్లున్నది:—

"కృష్ణాగోదావరీనదుల నడిమిదేశమున హేలాపుర (ఇది యేలూరికిటీవలి వారు పెట్టినపేరు) మని నగరముగలదు. ఆనగరమున 'పేరలింగ'మని నీతిశాస్త్ర విశారదుఁ డొకఁడు పుట్టఁగలఁడు. ఆతఁడు లింగధారి; శివార్చనపరుఁడు. ఆయన భార్య వీరమ్మ. వారికి అమృతలింగమని కుమారుఁడు పుట్టును. ఆతఁడు శ్రీశైలమందు మల్లికార్జున దేవునిఁగూర్చి తప మాచరించును. మల్లికార్జునస్వామి ప్రత్యక్షమై నీకుఁ బుత్రుఁడనుగాఁ బుట్టుదునని వరమిచ్చును. అట్లే పుట్టును. ఆతనిపేరు మల్లికార్జునుఁడే. ఆతఁడు మహాప్రాజ్ఞుఁడు; లింగార్చన వ్రతుఁడు. ఆయన జ్యేష్ఠపత్ని గురవమ్మ. వారికి వీరలింగమని కొడుకు పుట్టును. తర్వాత అమృతలింగము వీరేశ్వరుఁడు, సావ్వేశుఁడు, మూర్తిరాజు, కూడలిసంగయ్య అనువారుజనింతురు. పిదప నొకనాఁడు స్వప్నమున పాలంకి సదాశివుఁడను తమ గురువు రూపముతో శివుఁడు ప్రత్యక్షమై మల్లికార్జునున కిట్లు చెప్పును. "నీగర్భమున నీక బసవేశ్వరుఁడు జన్మించును. ఆతనికి బసవేశ్వరుఁడని పేరిడుము. మీరు గురువయినపాలంకి సదాశివాఖ్యుఁడగు నాచే నీపుత్త్రులందఱకు లింగధారణముఁజేయింపుము" అని. ఆస్వప్నముచొప్పున నే కొన్నాళ్లకాతనికిఁ గుమారుఁ డు కలుగును.ఆతనికి బసవేశ్వరుఁడని పేరిడుదురు.వారియింటిపేరు కందుకూరివారు. ఆతఁడు మహావిద్వాంసుఁడు, మహాదాత, అనేక రాజసమ్మానితుఁడు నగును. ఆతనికి గంగమ్మయని వీరమ్మ యని యిర్వురు భార్యలగుదురు. అందు వీరాంబా బసవేశ్వరులయోగము గౌరీశంకరులయోగమువలె శాశ్వతమైవెలయును" అని యీయధ్యాయము కథాసారము.

---

* ఇది నాగరాక్షరములతో ముద్రితమయినది.

ఏలూరిలో కందుకూరివారని ప్రఖ్యాతులగు నారాధ్యబ్రాహ్మణులు నేఁడు నున్నారు. అత్తలూరిపాపకవి చెన్నబసవ పురాణమును గృతినందినవా రాయింటి వారే. సోమనాథునిద్విపద బసవపురాణము నింతకుముందుఁ జక్కఁగా నచ్చునఁ గూర్పించినవా రావంశమువారే. ఆగ్రంథముచివర వారు తమవంశావళినిగూడఁ జేర్చిరి. ఈసంస్కృతబసవపురాణమున వర్ణితుఁడగు బసవేశ్వరుని నావంశావళిని బట్టి గుర్తింపనగును.

శంకరకవికృతిగా సంస్కృతబసవపురాణమును గర్ణాటకవి చరిత్ర పేర్కొనుచున్నది. అది యిదిగాక వేఱొకటికావచ్చును. ఏలనగా నిదివ్యాసప్రణీతమని కలదు.

బసవేశ్వర చరిత్రము

[బసవపురాణమునుబట్టి]

శ్రీశైలమునకుఁ బశ్చిమభాగమునఁ గర్ణాటదేశమున హింగుళేశ్వరభాగనాటియను నగ్రహారముగలదు. (ఇది యిప్పటిబిజపూరుజిల్లాలో నున్నది.) అందు మండెఁగ మాదిరాజను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. ఆయనభార్య మాదాంబ. నందీశ్వరుఁ డామెగర్భమునఁ బుత్త్రుఁడై జనించెను. ఆబాలుని జననవేళకుఁ గూడలిసంగమేశ్వరదేవుఁడు తాపసవేషమున వచ్చి లింగానర్పిత మాతనికిఁ గుడుపవలదని మాదాంబకు బోధించిచనెను. తల్లిదండ్రులు బసవఁడని యాశిశువునకుఁ బేరిడిరి. గర్భాష్టమవర్షమున నాతనికిఁ దండ్రి యుపనయనముచేయ యత్నించెను. భక్తివేఱు, బ్రాహ్మ్యమువేఱు గావున భక్తుఁడగు తనకు బ్రాహ్మ్య మక్కఱలేదని చెప్పి తండ్రితో వాదించి బసవన యుపనయనముచేసికొనఁడయ్యెను. తలిదండ్రులతో వేర్పడి తనసహోదరి నాగమాంబతో నాతఁ డిలువీడి వెలికిఁ జేరెను. మాదాంబసోదరుఁడును, కళ్యాణకటకమునేలుచున్న బిజ్జలుని దండనాయకుఁడును నగు బలదేవుఁడు వారి నాదరించెను. భవికిఁ బుత్త్రిక నీయనని పూనిక గల్గియున్నవాఁడు గావున నాబలదేవదండనాయకుఁడు తనకూఁతురగు గంగాంబను బసవని కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఆవింతపెండ్లికి లోకు లాశ్చర్యమందిరి. పిదప బసవన్న, గంగాంబ, నాగాంబ ముువ్వురును గూడలిసంగమేశ్వరుని దర్శింప నేఁగిరి. సంగయదేవుఁడు మునుపటివిధమునఁ దాపసవేషముతో గుడిముందు ప్రత్యక్షమయ్యెను. బసవన యారాధించెను. శివభక్తులదుశ్చరిత్రములు మేలుగానే

గ్రహింపుమనియు, శత్రులయినను లింగవంతులను మిత్రులనుగానే చూడుమనియు ప్రాణాపాయము వచ్చినను బూనినవ్రతము విడువకుమనియు, భక్తులజాతుల విచారింపకుమనియు, శివద్వేషులను జంపుమనియు, వేదశాస్త్రార్థసంపాదితమైన భక్తిని లోకమున నెలకొల్పుమనియు,—ఇత్యాది విధముల సంగయదేవుఁడు బసవనికి హితోపదేశము చేసి గుడిసొచ్చి యంతర్ధానమయ్యెను. భక్తులెల్లరు నబ్రమంది బసవనను బ్రస్తుతించిరి.

బలదేవదండనాయకుఁడు శివలోకమునకేఁగెను. ఆతనిదండనాయకపదమును బిజ్జలుఁడు బసవని కొసఁగెను. బసవన కళ్యాణకటకమునకుఁ జేరెను. ఆతని యాదరువున నసంఖ్యాకులుగా శివభక్తులు కళ్యాణమునకుఁ జేరుచుండిరి. అప్పుడు కళ్యాణముననున్న శివభక్తులసంఖ్య లక్షయు నెనుఁబదివేలని పండితారాధ్యచరితమందుగలదు. మిండజంగమములే పండ్రెండువే లుండెడువారట! ఇందఱకును బసవన యీప్సితార్థములు సంఘటించుచుండెడివాఁడు. బసవనసోదరియగు నాగాంబకుఁ జెన్నబసవన్న యని కొడుకు గల్గెను. ఆతఁడు బసవనతర్వాత బసవన యంతవాఁడు. మేనమామ నాతఁ డెంతయు నారాధించుచు శిష్యుఁడై యాతనియాజ్ఞలో మెలఁగుచుండెను.

అల్లమప్రభువను శైవాచార్యుఁ డొకనాఁడు బసవనియింటికి వచ్చెను. బసవన యామహనీయునకు విందువెట్టెను. ఆతఁడు బసవనికిఁ బెక్కువరము లొసఁగెను. అప్పటనుండి బసవన యనేకాద్భుతకృత్యములఁ జేయఁజొచ్చెను.

ఒకనాఁడు దొంగతికము చేయుటకయి కొందఱు దొంగలు భక్తులువోలె వంగకాయలు లింగములుగాఁ గట్టుకొని బసవనయింటికి రుదెంచిరి. బసవనచూచి వారిని గుర్తించి దయచేయుఁడని యాహ్వానించి "లింగభక్తులు గానివారు నాయిల్లు సొరరాదుగాన మీరు మాహేశ్వరులే. లింగార్చనలు సేయుఁ" డని వేఁడెను. దొంగలు జడిసి కూర్చుండిరి. బసవన వారికి వాంఛితార్థ మొసఁగెను. వారి మెడలోని వంగకాయలు నిజముగా లింగము లయ్యెను.

ఒకభక్తుఁడు బసవనికడకువచ్చి నిత్యలింగార్చనమున ముగ్గువెట్టుటకుగాను పదిపుట్లముత్తెములు కావలెననఁగా బసవన చూచిన మాత్రనే జొన్నలరాశి ముత్యములుగా మాఱెను. దాని నాభక్తున కొసఁగెను. ఈవిధముగా నెపలేక శివభక్తుల కాతఁడు దానముసేయుచుండుట నెఱిఁగి సంగయదేవుఁ డొకనాఁడు

జంగమరూపమునవచ్చి 'నాకు మూఁడవక న్నొసఁగు'మనికోరెను. లింగపసాయితమను ఖడ్గమునుబూని 'నీమాయ నేనెఱుఁగనా?యిదెచూచుకొ'మ్మని యద్దమున నాయనకు ముక్కన్నుఁ జూపెను. లజ్జించి సంగయదేవుఁడు మాయమయ్యెను. 'ఇసీ! పాఱిపోయితివా? వారు వీరు వలె నిన్ను, నేను వరమడుగువాఁడ ననుకొంటివా? నీభక్తు లారగింపఁగా మిగిలిన ప్రసాదమే కలకాలము నాకుఁ గలదు. నీకేమైనవలయునేని కోరుము; నేనొసఁగెదను. మాటతప్పవాఁడనుగాను;నీయాన! నీప్రమథులయాన!' యని గద్దించి యాదేవు నోడించి బసవన గెలిచెను.

ఒకనాఁడు బిజ్జలునికొలువునఁ గూర్చుండి వ్యవహారము నడపుచు బసవన నడుమ నసందర్భముగా "వెఱవకు వెఱవకు" మనుచుఁ గడువఁ బైకెత్తువిధమునఁ జేతులు పైకెత్తెను. బిజ్జలుఁడు నవ్వి! 'ఏమయా నీకు భక్తిరసము తలకెక్కెనా? శైవపుఁబిచ్చి యెత్తెనా? అదియేమి అట్లసందర్భముగా మాటాడితివి? చేతులెత్తితివి?'అని యడిగెను. 'త్రిపురాంతకునిగుడికిఁ దూర్పున (ఇది కళ్యాణ కటకమునఁ గలదే.)గపిలేశ్వరమున నొకతపస్వి యనుదినము నాలుపుట్లపాలతో శివు నభిషేకించుచున్నాఁడు. ఆపాలు వీథివీథులను గాలువలుగట్టి పాఱుచున్నవి. చల్లమ్మ్రు గొల్లది యొకర్తె నెత్తిపైఁ గడువఁబెట్టుకొని యటపోవుచుఁ గాలుజాఱి పడఁబోవుచు "బసవయ్యా"అని పిలిచెను. ఆమెకుఁ దోడ్పడితిని. ఆగొల్లదాని రూపిట్టిది; దాని యిల్లిట్టిది; విచారించి కనుఁగొనుము' అనెను. రాజు విచారింపగా నది యట్లే జరగినట్టు తెలిసెను. అబ్బురమంది రాజు బసవన నారాధించెను.

సొన్నలికపురమున శ్రీశైలమల్లికార్జునిని వెలయించి లక్షతొంబదివేల శివలింగములఁ బ్రతిష్ఠించి మర్త్యములోని యన్నపానముల ముట్టక, సహజమకుటము, నొసలికన్ను గలిగి, మేనినీఢ, అఱుగుజాడ, గానరాకుండఁ గైలాసముదాఁకఁ జరించువానిని సిద్ధరామయ్య యను మహనీయుని నడిగి యొకప్పుడు శివభక్తులు కొందఱు బసవన యిహమున నేకాక శివలోకమునను గూడఁ గానవచ్చుట నెఱిఁగిరి.

మిండజంగముల మిండఱికపు ముచ్చట్లకుఁగాను బొక్కసమునఁగల ధనమెల్ల బసవన వెచ్చపెట్టుచుండఁగా నుద్యోగులు బిజ్జలున కెఱిఁగించిరి. బిజ్జలుఁడు బసవనిఁ బిలిచి 'యట్లుచేయుట పాడియా' యని యడిగెను. 'ఒడయుల సొమ్మె యొడయుల కిచ్చితిఁగాని మీధనముగా'దని బసవన యనెను. లెక్కలు చూపెను.

బొక్కసపుఁదాళములు దెఱచి చూచుకొమ్మనెను. చూడఁగా లెక్కకు మిక్కి-లిమై బొక్కసమున ధనముండెను. బిజ్జలుఁడు నివ్వెఱచెందెను.

బసవనభార్య గంగాంబ కట్టుకొనిన చీరఁ దెచ్చియిచ్చినఁ గాని చేరనియ్య నని వేశ్య యొకమిండజంగమున కాసపెట్టఁగా నాతఁడు వచ్చి యడిగినంతనే బసవన తనభార్యచేత నాచీర నిప్పించెను. ఇట్లు పలువురు మిండజంగములకు వాంఛితార్థము లొడఁగూర్చెను.

జాతిభేదముఁ బాటింపక బసవన భక్తులయినచో మాలమాదిఁగలనుగూడ నారాధించుచుండెను. వారు కుడిచి డించిన యుచ్ఛిష్టమును భుజించుచుండెను. వారితోఁ జెయిచెయిఁగలపి తిరుగుచుండెను. ఇదిసయిపఁజాలక రాజపురోహితులు రాజుతో విన్నవించిరి. 'కళ్యాణకటక మెల్ల బసవనిమూలమునఁ జెడుచున్నది. వర్ణాశ్రమధర్మము లిఁక నిలుచునట్లులేవు. ఆతఁడు మాలమాదిఁగలతో భుజించుచు న్నాఁడు; మరల నీనగరిలోనికి మర్యాదగా వచ్చుచున్నాఁడు. శివనాగుమయ్య యనుమాలనితో నిప్పుడు దిరుగుచున్నాఁడు చూడు' మని యాతనికిఁ జూపిరి. రాజు కోపించెను. బసవన వాదించెను. వీరమాహేశ్వరులకు జాతిభేదము పరి కింపరా దనెను. బ్రాహ్మణులకంటె, భక్తులే యధికు లనెను. శివనాగుమయ్య హస్తమునుబట్టి యెత్తి దానినుండి పాలు చిమ్మిరేఁగుటను బిజ్జలాదులకుఁజూపెను. బ్రాహ్మణు లోడిపోయిరి. బసవనివాదమునకు లోఁగి బిజ్జలుఁడు శివనాగుమయ్యకు మ్రొక్కెను. ఏనుఁగు నెక్కించి యూరేఁగించి బసవయ్య శివనాగుమయ్యను దన యింటికిఁ గొంపోయెను.

* కళ్యాణపురమున నప్పు డీపేళ్లవారు భక్తు లుండిరి:—

కల్యాణపురమున బసవనిబలఁగమును జూచి శివార్చకులు, పాశుపతులు మొదలగువా రనేకు లంతకు ముందు లింగము లేనివా రయినను నప్పుడు లింగ వంతులయి వీరమాహేశ్వరులు కాఁజొచ్చిరి. అంతకుముందు శివాలయములందు దేవలకులు బోయలకు శివప్రసాద మొసఁగుచుండెడివారు. బసవన్నమతము వచ్చినతర్వాత వారు శివప్రసాదమును దామే భుజింపఁజొచ్చిరి. బోయల కియ్య రయిరి. పెద్దతగ వేర్పడెను. బోయలు బిజ్జలుని దర్శించి మొఱపెట్టుకొనిరి. బిజ్జలుఁ

* బసవ. ౨౨౮ పుట చూడు,

డిదియేమి యన్యాయ్యమని బసవనిఁ బిలిచి యడిగెను. బసవన వాదించెను. "శైవు లవలనఁ బ్రసాదము బోయలకుఁ బోవచ్చునుగాని వీరమాహేశ్వరులవలన బోయలకుఁ జెల్లఁగూడ" దనెను. "కాదందురేని, నేను సంగమేశ్వర దేవునకు నేఁడు విష మర్పింతును. బోయ లారగింతురుగా" కనెను. "వివిధపక్వాన్నము లారగింప మీరును, విషమారగింప మేమునా"యని బోయలు మొఱవెట్టిరి. "శివున కర్పించి విసము బసవన యారగించునది. ఆతఁడు చావకున్న నీఁకమీఁదఁ బ్రసాదము మా కక్కఱలేదు. చచ్చిన మాకీయవలయు"నని బోయలనిరి. బిజ్జలుఁ డంగీకరించెను. బసవన్న యట్లే సంగయదేవునకు విషనైవేద్యము వెట్టి తానును దక్కినభక్తులు నారగించిరి. బోయలు తగవు విడిచి శరణాగతులయిరి. బసవఁ డనుగ్రహించెను.

జగదేవుఁ డను దండనాయకుఁడు(ఈతఁడును బసవనగోష్ఠిలోనివాఁడే కాని యప్పటి కింకను, వర్ణాశ్రమధర్మముల విడనాడలేదు) తనయింట శుభకార్యముఁ జేసికొనుచు, బసవన్నను భోజనమునకు రమ్మని ప్రార్థించెను. ఆతఁడు శరణులరాక కోర్వఁగలవేని వత్తు ననెను. జగదేవుఁడు వంటకము కాఁగానే బసవన రాకకుఁ బూర్వమే బ్రాహ్మణసమారాధనము గావింపఁజొచ్చెను. పరిచారకుఁ డొకఁ డీవార్త బసవనకుఁ జెప్పెను. ఆతఁడు కోపించి తాను భోజనమునకుఁ బోవకుండెను. తర్వాత నాజగదేవుఁడు బసవనను బిలుచుకొనిపో వచ్చెను. బసవన తెర యడ్డము గట్టించెను. భక్తజనాళినుండి తొలఁగిపొమ్మని జగదేవునిఁ దెగడెను. "ఈశ్వరభక్తుఁడవై యుండి కర్మచండాలురతోఁ గలసి కుడిచితివి; పాపివి; పో పొ"మ్మనెను. పెక్కుతెఱఁగుల గర్హించెను. జగదేవుఁడు "కర్మబద్ధుఁడనైతిని; పాపిని. నా కిఁకఁ బ్రాయశ్చిత్తము లేదు. ప్రాణము విడుతును" అని మొఱవెట్టెను. భక్తులయనుమతిని బసవన్న యిట్లు చెప్పెను. "ఇఁకఁ గొలఁదిదినములలో నీకళ్యాణకటకమున శివద్రోహము పెంపొందఁగలదు. అప్పుడు శివద్రోహిని జంపుదునని నీ విప్పుడు మాటయిత్తువేని నీ యీతప్పిదమును శివుఁడు మన్నించును." జగదేవుఁ డందుల కంగీకరించి వీరతాంబూలముఁ గొనెను. బసవన భక్తులతో జగదేవు నింటికిఁబోయి భోజనము చేసెను.

బసవనిమాహాత్మ్య మెఱిఁగియుఁ గాలము సమీపించుటచేఁ గొన్నాళ్లు సన్నపిదప, బిజ్జలుఁడు బసవమతమునఁ జేరినయల్లయ్యా మధుపయ్యా లను వారి నిద్దఱను బిలిపించి కారణ మేదో తెలుపకుండనే కన్నులు పెఱికించెను. బస

నన మొదలగువా రిఁక నీసగార నిలుపరాదని నిశ్చయించుకొని జగదేవునిఁ బిలిచి 'యిదిగో, నీబాస చెల్లించుకోవలసిన సమయము వచ్చిన'దనిచెప్పి కళ్యాణ కటకము పాడగునట్లు శపించిరి. అప్పుడు మడివాలుమాచయ్య, చౌడరాయఁడు, ఏకాంతరామయ్య,కిన్నరబ్రహ్మయ్య, కేశిరాజయ్య,కన్నడబ్రహ్మయ్య, కక్కయ్య మొదలగువారితో బసవన కప్పడిసంగమేశ్వరమునకేఁగెను. కటకము పాడుపడెను. అపశకునము లనేకములు దోఁచెను. జగదేవుఁడు మల్లయబ్రహ్మయలనువా రిర్వురు దోడురాఁగా నొకనాఁటిరాత్రి బిజ్జలునిఁ బొడిచి చంపెను. తర్వాత నాతఁడు దన్నుఁ దాఁ బొడుచుకొని మరణించెను. పిదప బిజ్జలునిబిడ్డలు రాజ్యార్థమై యుద్ధముచేసి మృతిఁ జెందిరి.బసవన కూడలిసంగమేశ్వరమున సంగయదేవునిలోఁ జేరెను.

బసవన చరిత్రము

[చెన్నబసవపురాణమునుబట్టి]

చెన్నబసవపురాణము ప్రధానముగా బసవనమేనల్లుఁడు చెన్నబసవనిచరిత్రమును దెలుపుచున్నది. కాని బసవనిచరిత్రముగూడ నిందుఁగలదు. బసవనిచరిత్రమువిషయమున నిది బసవపురాణముతోఁ గొంత వేర్పడుచున్నది. అందుఁ జెప్పఁబడనిక్రొత్తవిషయములను ముఖ్యభేదములనుమాత్ర మిక్కడఁజూపుచున్నాఁడను.

బసవనితోఁబుట్టువగు నాగమ్మకుఁ బెండ్లి కాలేదు. భర్తలేకయే యామెకుఁ జెన్నబసవన్న పుట్టినాఁడు. బహుకాలప్రయత్నమున బసవన కక్కయ్యయను భక్తువరుని ప్రసాదమును బడసి దానిని దన యుత్తరీయముకొంగునఁ గట్టికొని యింటికి వచ్చెను. ఆతనిపరోక్షమున నాగమ్మ దానిఁజూచి కక్కయ్యగారిప్రసాదమును దనకొఱకై సహోదరుఁడు దాఁచితెచ్చెనని తలఁచి యారగించెను ! తర్వాత బసవన దా నారగించుటకై వెదకి నాగమ్మ యారగించుటను దెలిసికొని తన కాభాగ్యము లేకపోయినందుకుఁ జింతిలి తనసహోదరిభాగ్యవిశేషమున కబ్బురపడెను ! తత్ప్రసాదాస్వాదమాహాత్మ్యముచే నాగమ్మగర్భమునఁ గుమారస్వామి యంశమునఁ జెన్నబసవన్న పుట్టెను ! బసవన్నకంటె మిక్కిలి యందగాఁడగుటచే నీతనికిఁ జెన్నబసవన్న యన్న పే రేర్పడెను. * బిజ్జలుఁడు నీల

* బిజ్జలునిసోదరి నీలలోచనయనుదానిని బసవన పెండ్లాడెనని, శివావతారమయిన యల్లమప్రభువు కల్యాణము విడిచి శ్రీశైలమున నరఁటిచెట్టులో లింగైక్యమందె నన్నవార్త విని కూడలి సంగమేశ్వరమున బసవన లింగైక్యమందెనని,అది శక ౮౦౮లో నని,చెన్నబసవపురాణము చెప్పు

లోచనయని పేరుగలదానిఁ దన చెల్లెలిని బసవనకిచ్చి పెండ్లిచేసినట్లు చెన్న బసవపురాణమునఁ గలదని కొందఱు వ్రాసిరి. తెలుఁగు చెన్నబసవపురాణమున నాకది గానరాలేదు.

బిజ్జలుని జగదేవాదులు చంపినపిదప బిజ్జలునిపుత్రులు మొదలగువారు కొన్నాళ్లకు బసవనను, చెన్నబసవనను, దదాప్తులను జంపుటకై దండువెడలిరి. అప్పటికి బసవన కూడలిసంగమేశ్వరమున సంగయదేవునిలోఁ జొచ్చెను. చెన్న బసవాదులను వా రరణ్యమధ్యమున నడ్డగించిరి. చెన్నబసవేశ్వరుని మాహాత్మ్య మున నందు నంధతమసము క్రమ్ముకొనఁగా యాదవులు పరస్పరము పొడుచుకొని చచ్చినట్టుగా నాసేనయెల్లఁ గొట్టికొనివచ్చెను. పిదప భక్తులతోఁ జెన్నబసవన్న హులికపట్టణముఁ జేరి యక్కడిరాజుచే సమ్మానితుఁడై కొన్నాళ్లకక్కడనే లింగైక్యమందెను.

బసవనచరిత్రము

[బిజ్జలరాయనిచరిత్రమునుబట్టి]

బిజ్జలుఁడు జైనుఁడు. బసవనకుః బద్మావతియని పేరుగలది తోఁబుట్టువు గలదు. ఆమెను బిజ్జలుఁడు పరిగ్రహించెను. పద్మావతిమీఁది వ్యామోహమున బిజ్జలుఁడు జాగ్రత్తగొనక రాజ్యభారమును మంత్రియగు బసవన కప్పగించెను. మాలలు మాదిఁగలు మొదలగు తక్కువజాతులవాండ్రకు లింగములుగట్టి మాహేశ్వరులని పేరుపెట్టి కులమర్యాదలను సదాచారములను వీటిఁబుచ్చి బసవన గొప్ప సాంఘికవిప్లవము గలిగించెను; రాజుప్రాభవమును గుంచించెను; అకృత్యము లనేకములు గావించెను; జైనులను జంపించెను. బిజ్జలున కీతని దుష్పరిపాలనము దుస్సహముగా నుండెను. పరస్పరము వారిలో వైమనస్య మేర్పడెను. కొల్లాపురపు శిలాహారరా జయిన మహామండలేశ్వరుని జయించి కల్యాణమునకుఁ దిరిగివచ్చుండగా బసవనపంపినజంగ మొకఁడు జైనవేషముతో వచ్చి దర్శించి బసవనకు విషఫల మొసఁగెను. దానిని వాసనచూచి యాతఁడు

చున్నట్లు, ఫ్లీటు మొదలగువారు వ్రాసిరి. తెలుఁగున బసవపురాణమునఁ గాని, చెన్న బసవపురాణమునఁగాని యీవిషయములు గానరావు. కన్నడ చెన్నబసవపురాణమున నుండియుండును. తెలుఁగు చెన్నబసవపురాణకారుఁడు (అత్తలూరిపాపకవి) పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణమునకు విరుద్ధములుగానుండు విషయములను గొన్నింటినిగుర్తించి తనకృతిలో వానిని విడిచినట్టున్నాఁడు.

మృతిఁ జెందెను. చనిపోవుచుఁ దనకుమారుఁ డయిన యిమ్మడి బిజ్జలునితో "బసవన చేయించినపని యిది! కావున వానిని జంపుము" అని చెప్పెను.

బిజ్జలుని తర్వాతఁ దత్పుత్త్రుఁ డయిన యిమ్మడిబిజ్జలుఁడు రా జయి బసవన్నను బట్టుకొనుటకయి తనదండనాయకులను నియోగించెను. జంగముల ననేకులను బాధించెను. కేరళదేశమునకుఁ బాఱిపోయి బసవన్న యక్కడ నిమ్మడిబిజ్జలుని సైనికులరాకకు జడిసి బావిలోఁ బడి మృతిఁ జెందెను. ఆతని భార్య నీలమ్మ విషము తిని చచ్చెను. "మరణాంతాని వైరాణి" గనుక నిమ్మడి బిజ్జలుఁ డంతతో శాంతుఁడయ్యెను. చెన్నబసవన్న తనమేనమామయగు బసవన్న కున్న ధనకనకవస్తువాహనాదులను రాజున కిచ్చివేసెను. రా జనుగ్రహింపఁగాఁ జెన్నబసవన్న రాజమంత్రి యయ్యెను.

ఏది విశ్వాస్యము ?

ఇట్లు బసవనిచరిత్రము మూఁడుగ్రంథములందును భిన్నవిధములతో నున్నది. వీనిలో విశ్వాస్య మేది యని యించుక విచారింపఁదగును. బసవపురాణము బసవనిలింగైక్యమునకుఁ దర్వాత ముప్పదినలువదియేండ్లకు రచిత మయినది. చెన్నబసవపురాణను మఱి నన్నూ తేండ్లకుఁ దర్వాత (క్రీ. ౧౫౮౦)ను, బిజ్జలరాయచరిత్ర మంత కింకను దర్వాత (క్రీ. ౧౬౦౦)ను రచిత మయినవి. కావున వీనిలో బసవపురాణమే మన కెక్కువప్రమాణముగా గ్రహింపఁ దగినది. ఫ్లీటు మొదలగువారు, తెలుఁగుబసవపురాణమును దాని ప్రాచీనతను గుర్తింపమిచే మూఁడుగ్రంథములను సమానదృష్టితోఁ జూచిరి. దేనికిని వా రంతగాఁ బ్రామాణ్యము నంగీకరింపరయిరి.

బసవపురాణమునఁ జెప్పఁబడిన విషయములకును, బిజ్జలునిశాసనములఁ బట్టి యెఱుఁగ నగుచున్న విషయములకును విరోధ మేమియుఁ గానరాదు గాని బిజ్జలునిశాసనము లెన్నేని వెలసియుండఁగా నం దొక్కదానియందేని బసవనిఁ గూర్చి కాని, వీరశైవమునుగూర్చి కాని యేవిధ మయిన ప్రశంసయుఁ గానరాకుండుట కొంత వింతగాఁ దోఁచును. బసవపురాణమునుబట్టి చూడఁగా బిజ్జలుని యొద్ద బసవనిమంత్రిత్వ మానాఁడు పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యమున గొప్పయలజడిని మతసంక్షోభమును గలిగించినట్టు కన్పట్టును. ఇంత యలజడి కలిగినప్పు డది బిజ్జలునిశాసనములలోని కేవిధముగానేని యెక్కి యుండఁదగును.

బసవపురాణమున వర్ణితము లయినకథ లెల్ల నవి యట్లే జరగినవని చెప్ప నలవిగాదు. మడివాలుమాచయ్య, తాను పూర్వదినమునఁ జంపినమనుష్యుని మర్నా డాకాశముననుండి యవతరింపఁజేయుట, బసవన జొన్నలప్రోవును ముత్యాల ప్రోవునుగాఁ జేయుట మొదలగువాని నీకాలమువా రెవ్వరు నమ్ముదురు? అవి యసంభావ్యములు కా వనుటకుఁ దగ్గకాల మింకను రాలేదు. చరిత్రపరిశోధనమున మన మిట్టివాని నర్థవాదములనుగాఁ గొట్టివేయుచుందుము. ఇట్టి యద్భుతకథలు, మతముతో భక్తితో సంబంధించిన సర్వస్థలములందును గలవు. కాని బసవనను గూర్చి పాల్కురికిసోమనాథుఁడు చెప్పిన యద్భుతకథలలో నొక్కదానిని మాత్రము బసవన సమకాలమువాఁడే యగు మల్లికార్జునపండితారాధ్యుఁడు గూడ శివతత్త్వసారమున మూఁడుపద్యములలోఁ గొండాడినాఁడు.

క. అసమేక్షణ! శివభక్తుం, డసమశ్రేష్ఠుఁ డని పలికి యన్యులతోడన్
బాసఫోరై బండారువు, బసవన విసమెత్తి త్రావి బ్రదుకఁడె రుద్రా!

క. వసుధ నుమేశుఁడె దైవము, ప్రసాదమె పవిత్ర మీశుభక్తులె కులజుల్
పొసపో రని బండారువు, బసవన విస మెత్తిత్రావి బ్రదుకఁడె రుద్రా!

క. కుసుమశరారీ! శివలిం,గసమేతులు దక్కఁ బొందఁగా నిది నిర్మా
ల్యసుఖం బని బండారువు, బసవన విష మెత్తిత్రావి బ్రదుకఁడె రుద్రా!

ఇది జరగినను జరగియుండవచ్చును. పరతత్త్వము శివుఁడే యని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మినమహాభక్తుఁడు, బసవేశ్వరుఁడు నిర్భయముగా నిస్సంశయముగా నిబ్బరించి లింగమూర్తిపై భారమువైచి నిజముగా విషము త్రావియుండవచ్చును. సంకల్ప బలమున నీశ్వరానుగ్రహమునఁ జెక్కు చెదరక నిలిచి యుండవచ్చును. అది యసంభావ్యమని నేఁడు మన మనుకొనఁ బనిలేదు. ఉత్తమయోగ్యత లేవియు నుండకయే సీతారామనామకుఁ డొకయోగీఁడు నేఁడు విషమును, గరఁగించిన సీసమును, నింక నెన్నింటినోకూడఁ దినుచు సర్వభక్షకుఁడని పేరందు నిరపాయముగా నుండుటను మనము వినుచుంటిమి; కనుచుంటిమి.

బసవన తోఁబుట్టువును బిజ్జలుఁడు పరిగ్రహించుటను గాని, బిజ్జలుని తోఁబుట్టువును బసవన పరిగ్రహించుటను గాని సోమనాథుఁడు వాకొన లేదు. అవి నమ్మఁదగినవిగా నాకుఁ దోఁపవు. బసవనతోఁబుట్టువగు నాగాంబ

భర్త లేకయే కొడుకును గనె నని చెన్నబసవపురాణము చెప్పుచున్నది గాని, యదియు నేటి కింకను మన కసంభావ్యముగానే తోఁచుచున్నది. బసవపురాణమున నామెకుఁ జెన్నబసవన్న యని కొడుకు గల్గినట్టు కలదే కాని యామెకుఁ బెండ్లి జరగినదో లేదో, యామె యాకొడుకు నెట్లుగనెనో తెలియవచ్చుట లేదు. బసవన్న తండ్రితోఁ దగవులాడి యిలువీడి వచ్చునప్పుడే యామెయు సోదరునితో నిలు వీడినది. బసవన యుపనయనము చేసికొననట్లే యీయామె వివాహమును జేసికొనలేదా? ఈసంశయమే కక్కయ్యగారి ప్రసాదపుఁగథకుఁ గారణమై యుండును. జైనులు శైవులు పరస్పరము ద్వేషము గలవా రగుటచేఁ జెన్నబసవపురాణమున నీ రోతకథను గల్పింపఁగా బిజ్జలరాయచరిత్రమున దీనికిఁ బ్రతికూలముగా నా రోతకథను గల్పించిరి. చెన్నబసవపురాణమున నీలలోచన యను బిజ్జలుని సోదరిని బసవన పరిగ్రహించిన ట్లుండఁగా, బిజ్జలరాయచరిత్రమున బసవనసోదరి యగు పద్మావతిని బిజ్జలుఁడు పరిగ్రహించిన ట్లున్నది. మఱియుఁ జెన్నబసవపురాణమునఁ జిత్రకన్యకథ యని యసభ్యపుఁగథ యొకటి గలదు. అది యిది:—బిజ్జలునికి సౌందర్యవతి యగుసోదరి గలదు. ఆమె గుఱ్ఱాల కాపరిని గూడెను. బిజ్జలున కది తెలిసెను. "బసవనిసోదరియగు నాగమ్మ పెండ్లి లేకుండనే చెన్నబసవన్నను గన్నందుకు నేను బరిహరించితిని. దానికిఁ బ్రతిగా నాకే యిట్టియవమానము దాపరించెను." అనిదుఃఖించి యాతఁ డాగుఱ్ఱపుఁ గాపరిని జంపించెను. చిత్రకన్యను జిత్రవధచేయఁ దలారుల కాజ్ఞాపించెను. వారట్లుచేయుటలో నామెహస్తములు తెగి చెన్నబసవన్న యింటివాకిటఁ బడెను. అతిసౌందర్యవంతములుగా నున్నయాహస్తములను జూచి మిండజంగము లచ్చెరువందిరి. ద్వారపాలకులు జరగినవృత్తాంతమును జెప్పిరి. మిండజంగము లంత సౌందర్యవంతురా లగు నాచిత్రకన్యను జూడ మైతిమిగదాయని వగచిరి. ఆమెను బ్రదికించి మాకుఁ జూపు మని బసవనను బ్రార్థించిరి. ఆమె శరీరశకలము లెల్ల నేఱి తెప్పించి బసవన యామెను బ్రదికించెను. మిండజంగముల బులుపులు మొండయ్యెను. బసవన యామెను మిండజంగము లెల్లరకును భోగార్థమై నియోగించెను. అందఱుమిండజంగముల యాసలను దీర్పఁగాఁ దగ్గసత్త్వము నామె కొసఁగెను. ఆమిండగీండ్రామెను దోడ్కొనిపోయిరి."

ఈరోఁతకథను జెప్పుటకుఁ జెన్నబసవపురాణకర్త వెనుకాడఁ డయ్యెను. బసవనసోదరి యగు నాగమ్మచరిత్రమునుగూర్చి జైను లాక్షేపింపఁగా వారికిఁ

దలవంపుగా నుండుటకై శైవు లీకథను గల్పించియుందు రనియే నేను దలంచుచున్నాఁడను. తెలుఁగుచెన్నబసవపురాణమున నంతగాఁ జరిత్రవిషయము లేదు.

చరిత్రవిషయమునఁ జెన్నబసవపురాణము, బిజ్జలరాయచరిత్రము నంతగా విశ్వసింపఁదగినవి కావని నాతలంపు. బిజ్జలరాయచరిత్రము బిజ్జలుఁడు జైనుఁ డని చెప్పుచున్నది. కాని బసవపురాణమున నెక్కడను బిజ్జలుఁడు జైనుఁ డనుట కాధారము కానరాదు. ఆతఁడు జైనుఁడనుటగూడ నవిశ్వాస్యమేయని నాతలఁపు. బిజ్జలునియుఁ దత్పుత్త్రులయు శిలాతామ్రశాసనములు పెక్కులు నేఁడు దొరకి యున్నవి. అందుఁగూడ వారు జైను లనుట కాధారములు గానరాకపోవుటే కాక శివభక్తు లనుటకే యాధారములు గానవచ్చుచున్నవి. వారు శాసనము లందు సువర్ణవృషభధ్వజులుగాఁ దెలియవచ్చుచున్నారు. ఇది వారిశివభక్తతను సూచించుచున్నది. బసవన నెలకొల్పిన వీరశైవమున బిజ్జలుఁ డభినివిష్టుఁడు గాకపోవచ్చును. కాని యాతఁడు శివద్వేషము గలవాఁడుమాత్రము గాఁడు. బసవపురాణమున నెక్కడను లేదు. మఱియు,

క్రీ. ౧౧౯౭ నాఁటి యబ్లూరుశాసనము (ఏకాంతరామయ్య విషయము దీనఁగలదు. అది ముందు దెలియఁగలదు. ఇదేకథ బసవపురాణమునను గలదు.) నుబట్టి చూచినను గూడ బిజ్జలుఁడు జైనుఁడుగాఁడనియే యేర్పడును.

“ఏకాంతరామయ్యయును, జైనులును శివుఁడు పరదైవమని జినుఁడు పరదైవ మని తగవులాడిరి; ప్రతిజ్ఞాపత్రముల వ్రాసికొనిరి. ఏకాంతరామయ్య ప్రతిన నెగ్గించుకొని జినదేవునిశిరసు విఱుగఁగొట్టించెను. జైనులు బిజ్జలునికడకుఁ బోయి మొఱవెట్టిరి. ఆతఁ డేకాంతరామయ్యను బిలిపించి యడిగెను. రామయ్య తన ప్రతిజ్ఞానిర్వాహణమును నిరూపించెను. పునః ప్రతిజ్ఞ సలిపి నెగ్గుదు ననెను. జైను లందుకుఁ దూఁగరయిరి. బిజ్జలుఁడు వారిని గర్హించి పంపెను. ఏకాంతరామయ్య నారాధించెను. ఆతఁ డారాధించు వీరసోమనాథదేవున కగ్రహార మొసఁగెను” అని యాశాసనమునఁ గలదు.

బిజ్జలుఁడు జైనులను గర్హించెననియు శివుని కగ్రహార మొసఁగెననియు నుండుటచే శాసనకారుని మెఱుకలో నాతఁడు జైనుఁడుగాఁడనియే యున్న ట్లేర్పడుచున్నది. ఈశాసనము సరిగా బసవపురాణరచనమునాఁటిది.

బసవనికాలమున గళ్యాణమునఁగల మిండజంగముల మిండతనకపుఁగథలు గొన్ని బసవపురాణమునఁ గలవు. సత్యముగా నట్టివి కొన్ని జరిగినను జరిగియుండవచ్చును. భక్తులు పరమేశ్వరులే యని, భక్తులు చేయుతప్పులు తప్పులే కావని, భావించు పరమభక్తు లున్నప్పు డట్టిచర్యలు జరుగుట కభ్యంతర మేమి? శైవభక్తులకథలను బోలినవి వైష్ణవభక్తులకథలు నిట్టివి యున్నవిగదా!

ఇట్లు చూడఁగా, మాహాత్మ్యములను బొగడు కథలు కొన్నిపోను, బసవపురాణమునఁ గానవచ్చు బసవనిచరిత్రమునఁ దక్కినదెల్లఁ దథ్య మనియే తలఁపఁగూడును. శాసనములందు బసవేశ్వరుని విషయము లేకున్నను దత్సమకాలమువాఁడగు నేకాంతరామయ్య విషయము గలదుగదా! ఆశాసన మానాఁటి జైనశైవమతముల స్పర్థలను స్పష్టపఱుచుచున్నదిగదా! శాసనాదు లేందుకు? పండ్రెండవశతాబ్ది యుత్తరార్ధమునుండి నూఱేండ్లలోఁ గల్యాణప్రాంతములందుఁ గర్ణాటదేశమున బసవమతానుయాయు లసంఖ్యాకులుగా నతిశయించుట యొక్కటే బసవేశ్వరమతప్రాబల్య ప్రాభవములకు బలిష్ఠమగు సాక్షి గాఁజాలును!

బిజ్జలుఁడు కలచురి వంశమువాఁ డగుట శాసనాదులమూలమున స్పష్టముగా మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాని సోమనాథుఁ డాతఁడు చాళుక్య వంశమువాఁడని చెప్పినాఁడు.

అల్లయ్య మధుపయ్య యనుభక్తవరులఁ - బ్రల్లదుఁడై రాజు వధియించు నతని
యాయతైశ్వర్యంబు నతులప్రతాప-మాయుష్యమును భవిష్యద్రాజ్యరమయు
నవనిలోఁ జాళుక్యు లనుపేరు హరుని - కవిలెను దుడిపించి కల్యాణకటక
మీఁడితభక్తి మహిస్థత పేర్మిఁ - బాడుగా శపియించె బసవనమంత్రి

—పండితారాధ్యచరిత్ర.

ఈవ్రాఁత ప్రమాదికము. బిజ్జలుఁడు చాళుక్యుఁడు గాఁడు. కలచుర్యులు వేఱు. చాళుక్యులు వేఱు. చాళుక్యులనుగొట్టి వచ్చినవాఁ డీబిజ్జలుఁడు కలచుర్యుఁడు.

బసవేశ్వరుఁడు కప్పడిసంగమేశ్వరునకు భక్తుఁ డనియుఁ, దుది కాతఁ డాకప్పడి(కూడలి)సంగమేశ్వరమునకే పోయి యాదేవునితో నైక్య మందెననియు, బసవపురాణమునఁ గలదుగదా! కర్ణాటదేశమున సంగమేశ్వరక్షేత్రములు రెండు

గలవట! సర్ వాల్టరు ఇలియట్ దొరగారు, బిజాపూరుజిల్లా హున్గొండతాలూకాలో కృష్ణామలాపహానదులు సంగమించుస్థలమునఁ గల సంగమేశ్వరమే బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్య మందినస్థలమనియుఁ దత్రత్యు లక్కడి సంగమేశ్వరలింగమునకు నడుమ నొక గుంటను జూపుచు నది బసవేశ్వరుఁడు లింగములోనికి దూరినచోటి చిహ్నమని చెప్పుదు రనియు, వ్రాసిరి. ఫ్లీటుదొరగా రీవిషయమునుగూర్చి సందేహించిరి. బసవపురాణమునఁ గూడలి (కప్పడి) సంగమేశ్వరమే పేర్కొనఁబడినది గావునను, కృష్ణా తుంగభద్రా నదుల సంగమస్థలమునఁ గల సంగమేశ్వరమునకే పయిపేరు గలదు గావునను, బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్యమందినస్థలముగాఁ దలఁపఁబడినది యిదియే యగునేమో యని వారు వ్రాసిరి. కూడలిసంగమేశ్వర మనికాని, కప్పడిసంగమేశ్వర మనికాని కృష్ణామలప్రభానదుల సంగమస్థలమునకుఁ బేరులేకుండుట నిశ్చితమే యగునేని, కృష్ణా తుంగభద్రా నదుల సంగమస్థలమే బసవేశ్వరుఁడు లింగైక్య మందినస్థలమని నిశ్చయింపవలయును.

బిజ్జలుని చరిత్రము

బసవపురాణాదులను విడిచి శాసనాదులను గొని యీతని చరిత్రమును దెలిసికొందము.

చేదిదేశము (జబల్పూరు) నేలినకలచుర్య (కలంజర) రాజులశాఖలలో నొకశాఖవారు కళ్యాణము నేలుచున్న చాళుక్యులయొద్ద నుద్యోగులుగా నుండిరి. అందు బిజ్జలుఁడు మూఁడవ తైలపదేవునియొద్ద నుద్యోగిగా నుండి క్రమముగా స్వతంత్రుఁడై పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యమున కేకచ్ఛత్రాధిపతి యయ్యెను. ఆతని కిద్దరు భార్యలు, పెద్దభార్యకు నలుగురు పుత్త్రులు, చిన్న భార్యకొకపుత్త్రుఁడు, నొకపుత్త్రికయు జనించిరి. బిజ్జలుఁ డార్జించిన పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యము తత్పుత్త్రులకాలమున యథాయథ లయినది. సరియయిన వంశానుక్రమణి తెలియరాదు గాని, పల్నాటిలో రాజ్యమేలినవారును, పల్నాటివీరచరిత్రకథానాయకులు నగు ననుగురాజప్రభృతులును, విద్యానగరరాజబంధువులై ౧౫ శతాబ్దినుండి యాంధ్రదేశమునఁ బ్రఖ్యాతిఁగడించినవా రగు నార్వీటిబుక్కరాయాదులును నీ బిజ్జలునివంగడమువా రగుదురు. బిజ్జలునివంశవృక్ష మిట్టిది:

జోగమ
|
పెరుమాడి (క్రీ. ౧౧౩౮)
|
త్రిభువనమల్లబిజ్జలుఁడు (క్రీ. ౧౧౪౫, మఱి ౧౧౫౬ నుండి ౧౧౬౭ వఱకు)
|

భుజబలమల్లరాయమురారి సోమేశ్వరదేవిదేవుఁడు క్రీ. ౧౧౬౭ నుండి ౧౧౭౭ వఱకు	నిశ్శంకమల్లసంకమ క్రీ. ౧౧౭౭ నుండి ౧౧౮౧ వఱకు	వీరనారాయణ ఆహవమల్లుడు క్రీ. ౧౧౮౧ నుండి ౧౧౮౩ వఱకు	సింహుఁడు క్రీ. ౧౧౮౩	వజ్రుఁడు

పశ్చిమచాళుక్యరాజులకు మనబిజ్జన తొలుత సామంతుఁడుగా నుండెను. క్రీ. ౧౧౩౬ ప్రాంతములనుండి యీతనిశాసనములు గలవు. తొలుతటి శాసనములనుబట్టి యీతఁడు మూఁడవతైలపదేవుని సామంతుఁడని యెఱుఁగనగుచున్నాఁడు. బిజాపురమునఁగల క్రీ. ౧౧౫౧నాఁటి శాసనమున నీతఁడు మూఁడవతైలపుని సామంతుఁడనియు, మహాప్రధానదండనాయక సేనాధిపతిబిరుదాంకుఁడైన మైలారయ్య తర్దవాడి ౧౦౦౦ని నీతనికి సామంతుఁడై పాలించుచున్నాఁడనియుఁ గలదు. బలగామి (బెల్గాం)లోఁగల (క్రీ. ౧౧౫౫నాఁటిది. అది తైలపుని ౧౫వపాలనవత్సరము) శాసనమున బిజ్జలుఁడుసర్వదేశములను బాలించుచున్నట్లు గలదు. బిజ్జలుని మూఁడవతైలపదేవునకు సామంతునిఁగాఁ జెప్పు శాసనములలో క్రీ. ౧౧౫౫నాఁటి దగు నీబెల్గాంశాసనమే కడపటిది. అప్పటనుండి బిజ్జలుఁడు శాసనములలోఁ దనస్వతంత్రపరిపాలనము వ్యక్తమగునట్లు తనయేల్బడివత్సరములను జెప్పుకొన నారంభించినాఁడు. కాని ౧౧౬౨ వఱకు బిజ్జలుఁడు పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యముపై సంపూర్ణాధిపత్యమును బడయలేదు. అయినను ౧౧౫౬ నుండి సామంతస్థితిని మీఱి స్వతంత్రస్థితికి వచ్చినాఁడు. క్రీ. ౧౧౬౨ బిజ్జలుని యేడవపరిపాలనవత్సరము. అప్పటిశాసనములలో నాతఁడు "కలచుర్యచక్రవర్తి" "సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీపృథివీవల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వరపరమభట్టారక" బిరుదములఁ జేర్చుకొన్నాఁడు. ఆతని కప్పుడు శ్రీధరదండనాయకుఁడు, పద్మరసు, అమ్మణ, సోమదేవయ్య, విజయాదిత్యుఁడు (మహామండలేశ్వరుఁడు) కార్తవీర్యుఁడు, ఈశ్వరయ్య, సిద్ధలయ్య, కలియమ్మరసు, పెర్మాడి యనునారు సామంతరాజులుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. క్రీ. ౧౧౬౪ శాసనములో బిజ్జలుఁ డేకచ్ఛత్రాధి

పత్యముగా రాజ్యమేలుచు రాజ్యభారమును దనకొడు కయినసోవిదేవునిమీఁదఁ బెట్టినట్టున్నది. ఆశాసనము సోవిదేవునిదే. ౧౧౬౮ నాఁటిదే బిజ్జలుని కడపటి శాసనము. అది యొమాతనిపండ్రెండవపాలనవత్సరము. సోవిదేవునితర్వాత నాతని తమ్ములు సంకమ, ఆహవమల్లుఁడు, సింఘణుఁడుకూడఁ గొలఁది దినములు రాజ్యమేలిరి. ఏచలదేవి యనుభార్యవలన బిజ్జలునికి వజ్రదేవుఁడు, శ్రియాదేవి యనుకుమారుఁడును గుమార్తెయుఁ గలిగిరి.

క్రీ. ౧౧౮౩లో బిజ్జలునికొడుకులను వీడి పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యలక్ష్మి మరలఁ జాళుక్యరాజేయగు నాల్గవసోమేశ్వరునిఁ జెందినది. కలచుర్యవంశ్యుల పరిపాలన మంతతో సంతరించినది—శాసనములవలన బిజ్జలవృత్తాంత మింత మాత్రమే తెలియవచ్చుచున్నది.

బసవసకృతులు

కర్ణాటకభాషలో బసవన్న "లాలితంబుగ నాల్గులక్షలమీఁద, నొలి నర్వది నాల్గువేలగీతము"ల రచియించినట్లు బసవపురాణము చెప్పుచున్నది. పయిసంఖ్య యాగీతములగ్రంథసంఖ్య కావచ్చును. పండితారాధ్యచరిత్రమున బసవనిగీత మొకటి మొదలెత్తి యుదాహృతమయినది.

"అక్కజం బక్కజం బని బాసగీత
మొక్కటానతియిచ్చె........"

బసవన్నగీతములు గొన్ని నేఁడును గర్ణాటభాషలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. *షట్స్థలవచనములు, కాలజ్ఞానవచనములు, మంత్రగోప్యము, శిఖారత్నవచనములు అనుపేరుగలవి యిప్పుడు దొరకుచున్నవి. వీనిలో కూడలిసంగమదేవుని సంబోధన ముండును. బసవన కాయన యిష్టదైవముగదా! బసవేశ్వరుని కర్ణాట గేయములను మచ్చునకుఁ జూపుచున్నాఁడను.

"సరెకెన్నగె తెరెగళ్ళకె శరీరగూడవగదమున్న
హల్లుహోగి బెన్నుబాగి అన్యరిగె హంగాగదమున్న
కాలమేలె కయ్యనూరి కోల హిడియదమున్న

* ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలోఁ జూడనగును. అవి యింకను ముద్రితములుగా లేవు. ఇం దుదాహృతములయిన గేయములు కర్ణాటకవిచరిత్రలో నుదాహృతములయినవి.

ముప్పిందొప్పవళియదమున్న మృత్యువుట్టదమున్న
పూజిసు నమ్మ కూడలసంగమదేవరా!

అరగిన పుత్థళియః నురియ నాలగె హొంద్దుమాతాడువ సరసబేడ.

బెణ్ణెయ బెనకంగె కెండదుండలిగెయ మాడి
చిల్లవాడిదరె హల్లు హోహుదు
కూడలసంగయ్యన శరణరొడనె
సరసవాడిదరె అదు విరస కాణిరయ్య
ఉళ్లవరు శివాలయ మాడిసియరు
నానే మాడువె బడవనయ్య

ఎన్న కాలే కంభ దేహవే దేగుల శిర హొన్నకళస నోడయ్య
కూడలసంగమదేవయ్య కేళయ్య స్థావరక్కళివుంటు జంగమక్కళివుంటె.

అడి కాలు దణియదు నోడి కణ్ణు దణియదు మాడి కైదణియదు హాడి నాలగె దణియదు సుడి తలె దణియదు బేడి మనం దణియదు ఇన్నవే నా నిమ్మ కైయార పూజిసి భజిసదె మనదణియలొల్లదు కూడలసంగమదేవా నిమ్ముదరవ బగిదాను హోగువ బరనెనగె.

మడకెయె దైవవు మరదల్లియె దైవవు బీదియకల్లె దైవవు బిల్లనారియె దైవవు కాణిరైయ కొళగవె దైవవు గిళియె దైవవు కాణిరైయ దైవ దైవవెందు కాలిడలింబిల్లవు దేవనొబ్బనె కూడలసంగమదేవ.

జాతివిడిదు సూతకవ నరసువరె, జ్యోతివిడిదు కత్తలెయ నరసువరె, ఇదేతకొ మరుళు మానవా జాతియల్లి అధికనెంబె విప్రశతకోటియొళిర్దల్లి ఫలవేను భక్తశిఖామణియెందుదు వచన నమ్మ కూడలసంగన శరణర పరుషన నంబు కెడబేడ మనుజా.”

సంగీతకళలో బసవన గొప్పనేర్పుగలవాఁ డని పెక్కుచోట్ల సోమనాథుఁడు ప్రశంసించినాఁడు.

చ. విరచితశుద్ధ సాళన నవీన మృదుస్వరమంద్ర మధ్యతా
రరుచిర దేశిమార్గ మధురస్వరగీత సుధాతరంగిణీ

తరలతరంగజాల సముదంచిత కేళి విలోల సంగమే
శ్వర శరణయ్య నీకు బసవా బసవా బసవా వృషాధిపా!

సంగీతమున నింత నేర్పుగలవాఁడు గావుననే యన్ని గేయకృతుల నాతఁడు రచియింపఁగల్గెను. భక్తిరసప్లుతముగా నాతఁడు గేయముల రచించి మధురతరముగా స్వయము గానముచేయుటచే నాకాలమున ననేకులను స్వమతమునకుఁ ద్రిప్పుకొనఁగల్గినాఁడు.

బసవనకు బాలసంగయ్యయని కొడు కొకఁడు జనియించెననియు బసవన కంటెముందే యాతఁడు లింగైక్య మందె ననియు, నప్పుడు బసవన :—

పుష్ప విద్దంతె మొగ్గెయ నర్పిసికొండ శివను
పక్వవాద ఫల విద్దంతె కసుగాయ కొయ్దు శివను"

అని ప్రలాపించె ననియు, భైరవేశ్వరకావ్యము కథాసూత్రరత్నాకరమునఁ గల దని కర్ణాటకవిచరిత చెప్పుచున్నది.

బసవనకృతులలో షట్స్థలవచనములను నేను జదివిచూచితిని. తెలుఁగున శంకరవచనములు, వేంకటేశ్వరవచనములు నున్న విధమున నవి భక్తిరసభరితములై తేటగాఁ జదువఁదగినవిగా నున్నవి.

కర్ణాటాంధ్రభాషలలో బసవనమీఁద రచితములయినస్తుతిగ్రంథములకు మితిలేదు. ఆతఁడు నందీశ్వరునియవతార మని వీరశైవులవిశ్వాసము. పాల్కురికిసోమన తనబసవపురాణకథాసారము నెల్లఁ దెలుఁగున వృషాధిపశతకమునను సంస్కృతమున బసవోదాహరణాదులందును వెలయించినాఁడు. అతఁడు రచియించినగ్రంథములెల్ల బసవస్తుతిరూపములే. బసవేశ్వరు నుపాస్యదైవతముగాఁ గొల్చినవారిలోఁ దొల్తటివాఁ డాతఁడే. బసవేశ్వరునియెడ నాతనికిఁ గలభక్తి యింతంత నరానిది. వృషాధిపశతక, బసవోదాహరణాదులఁ జదివిన నది తెలియనగును.

బసవనసమకాలమువారు

బసవపురాణమున బసవనకు సమకాలమువారుగాఁ బేర్కొనఁబడినవారిని గూర్చి తెలియఁదగినవిశేషములు గొన్ని గలవు. కావున సంక్షిప్తముగా వారిచరిత్రముల నిక్కడ వివరించుచున్నాఁడను.

మడివాలు మాచయ్య (పుట ౧౦౦)

ఈతఁడు చాకలి. మహిమ గలభక్తుఁడు. ఈతఁడు శివభక్తులమడుఁగుల నదికి తెచ్చునప్పుడు భవు లడ్డు రాఁగూడదు. వచ్చెనేని చంపును. ఒకనాఁ డొక బాటసారి యడ్డురాఁగా వానిని జంపెను. బిజ్జలుఁ డందుకుఁ గోపించి యీతనిఁ జంపుటకై యేనుఁగును బంపెను. దానినిగూడ నీతఁడు చంపెను. బసవన తెలుపఁగా బిజ్జలుఁ డీతనిమాహాత్మ్యమును విని యచ్చెరువంది యీతనికి శరణాగతుఁడయ్యెను. నీతఁడు చచ్చినమనుజుని, నేనుఁగును మరల బ్రదికించెను.

ఈతఁడు కాలజ్ఞానవచనములను, ఇతరవచనములను రచియించెనట్లు కన్నడకవిచరిత చెప్పుచున్నది. సాధారణముగా నాకాలపువీరశైవు లందఱుపేర "కాలజ్ఞాన" మని యేదేదో భవిష్యద్విషయముఁ జెప్పునవిగా గొన్ని గ్రంథములు కన్నడమునఁ గలవు. అవియెల్లను వారువారు రచియించినవే యనుటనుగూర్చి నేను సంశయించుచున్నాఁడను.

అల్లమప్రభువు (పుట ౩౭)

బసవపురాణ మీతఁని నతిలోకచరిత్రునిఁగాఁ జెప్పుచున్నది. కర్ణాటకవిచరిత్రమున నీమహనీయునిచరిత్ర మిట్లు వ్రాయఁబడినది.

"ఈతఁడు శూన్యసంపాదనము, మంత్రమాహాత్మ్యము, షట్స్థలవచనములు, మంత్రగోప్యపదములు, సృష్టివచనములు బెడగినవచనములు, (ప్రభుదేవర) కందములు, కాలజ్ఞానవచనములు నను గ్రంథముల రచియించెను.

ఈతఁడు వీరశైవగురువులందు బహుప్రఖ్యాతుఁడు. "శ్రీమద్దేశికషట్స్థలచక్రవర్తి, బ్రహ్మానంద, పరమశివమూర్తి, విరక్తశిఖామణి, మాయాకోలాహలప్రభుదేవుఁ" డని శైవగ్రంథకర్త లీతనిఁ బేర్కొనిరి. ఈయనవిషయమునఁ బ్రభులింగలీలలు, అల్లమప్రభుసంగీతపదములు మొదలగుగ్రంథములు, పుట్టినవి.

ఈతఁడు శ్రీశైలమున నరఁటిచెట్టులో శివైక్యమందె నన్నవార్త వినియే బసవేశ్వరుఁడు కూడలిసంగమేశ్వరునిలోఁ జేరెనని (కన్నడ) చెన్నబసవపురాణమునఁ గలదట.

సిద్ధరామయ్య (పుట ౪౮)

బసవపురాణ సూతఁడు సొన్నలికపురవాస్తవ్యుఁ డనియు, నభినవ శ్రీగిరి యని యాగ్రామమును బెంపొందించి శ్రీశైలమల్లికార్జును నక్కడికిఁ గొనివచ్చి ప్రతిష్ఠించి యింకను బెక్కుశివలింగముల నెలకొల్పి మేనినీడయు, నడుగుజాడయుఁ గానరాకుండఁ జరించువాఁడనియు, సమాధియోగమున శివలోకమునకుఁ బోయివచ్చుచుండువాఁ డనియుఁ జెప్పుచున్నది. ఆగ్రామమున నాతఁడొక తటాకము ద్రవ్వించి విద్యాసముద్రుఁడని బిరుదుగల కర్పురుఁ డనుయోగి నోడించి తాను గట్టకొన్నయాతటాకమునడుమను సమాధిని గల్పించుకొని యందే బయలయ్యె నట. నిజజననమును సుగ్గళవ్వకు రేవణసిద్ధుఁడు సూచించినట్టును, చెన్నబసవన్నకడ లింగదీక్షను, దత్త్వోపదేశమును బొందినట్లును గొన్ని వీరశైవగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి.

యోగినాథవచనములు, మిశ్రస్తోత్రత్రివిధి, సిద్ధరామేశ్వరత్రివిధి, అష్టావరణస్తోత్ర త్రివిధి, మంత్రగోప్యము, కాలజ్ఞానము, అనుగ్రంథముల నీతఁడు కన్నడమున రచియించెను. రాఘవాంకకవి (క్రీ. ౧౧౯౫) ఈతనిచరిత్రమును సిద్ధరామపురాణ మనుపేర రచించెను.

సకలేశ్వరు మాదిరాజయ్య (పుట ౮౯)

ఈయన శ్రీపర్వతమున వసించు శివయోగీంద్రుఁడు. ఏడువందల యేండ్లీతఁడు శివానుగ్రహమున జీవించెనట. బసవనను జూచునాఁటి కీతఁ డారున్నూటయేఁబది యేండ్లవాఁ డట! మల్లికార్జునపండితారాధ్యుఁ డీతని నిట్లు ప్రస్తుతించినాఁడు.

క. భూతలమున నిది యెంతయు। నూతనమని పొగడ నేఁడునూ ఱేండ్లు మనం
  డే తనరుభక్తిఁ ద్రిపురా। రాతీ, సకలేశు మాదిరాజయ్య శివా!

ఈమాదిరాజయ్య కళ్యాణకటకమును శపించి బసవేశ్వరుఁడు వీడివచ్చునప్పు డాతనితోడనుండినట్లు బసవపురాణమునఁ గలదు. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు (శివతత్త్వసారమును) బసవేశ్వరాదులు లింగైక్యమందినపిదప శ్రీశైలమునకుఁ జేరి తానును లింగైక్యమందఁబోవుచుఁ గడకాలమున రచియించెను; తద్రచనాకాలమునకు మాదిరాజయ్యయు లింగైక్యమందెనని యెఱుఁగ నగును.

మాదిరాజయ్య కృతిగాఁ గన్నడమునఁ గొన్ని రచనములు గలవట! కెరెయ పద్మరసున కీతఁడు పితామహుఁడట.

మఱియుఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్య (పుట ౧౪౨) కన్నడ బ్రహ్మయ్య, ముసిడి చౌడయ్య, సురియచౌడయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, శివనాగుమయ్య యనువారు బసవనసమకాలమువారు. వీరినిగూడ మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు శివతత్త్వసారమున స్మరించినాఁడు. కలకేత బ్రహ్మయ్య, మోళిగమారయ్య, ఏకాంతరామయ్య, కక్కయ్య, భోగయ్య, గుడ్డవ్వ, జగదేవదండనాయకుఁడు, షడమరసు, పురాణదమాయిభట్టు, అల్లయ్య, మధుపయ్య, మొదలగువారింకను బసవన్న సమకాలమువారు గలరు. వానినిగూర్చి (పుట ౨౨౬) చూడఁదగును. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు శివతత్త్వసారమున వీరినిఁ బేర్కొనలేదు. ఇందీ క్రిందివారినిగూర్చి యించుకచరిత్ర మెఱుక కందుచున్నది.

మో ళి గ మా ర య్య

నేటిబందరుదేశమందలి మాండవ్యపురమును* పాలించుచు శివభక్తుల నారాధించుచునుండెను. బసవన్న యతనియొద్ద నున్న శివభక్తులను దనతోఁ బిలుచుకొనిపోఁగా ఆతనిని జంపుట కిద్దఱు సేవకులను బంపెను. వారు జంగమ వేషమును వేసికొని బసవనియింటియందు శివభక్తులనడుమఁ గూర్చుండిరి. బసవనిమహిమచే వారిమెడలందున్న వంగకాయలు లింగకాయ లయినవి. ఇది విని మారయ్య వైరాగ్యమున నిట్లు పాడెను.

హిరియరదర్శన నయనక్కె చెలువు;
సత్పాత్రక్కిడువుదు హస్తక్కె చెంద;
సత్యవనుడివుదు వాక్యక్కె భూషణ;
శివస్తుతి కేళువుదు కర్ణక్కె అలంకార;

---

* గోదావరి మండలమందు గల యీ మాండవ్యపుర మేదో?

శా. శ్రీమద్రాజమహేంద్రనామనగరీ శ్రీమద్గవర్యస్థితా
సామాన్యస్ఫురమాణ దక్షపురపశ్చాద్భాగతుల్యా నదీ
గ్రామాభ్యంతిక పూర్వదిక్పరిఖతీరప్రాంత దివ్యోదిత
శ్రీమాండవ్యపురీవరంబలరె ధాత్రీనూతనస్వర్గమై.

—శ్రీసూరత్నకోశము.

శరణరకూడె సంభాషణెప్రాణకై శృంగార.
ఇంతిల్లదనరన బాళుహోలెయజోగికైయసాత్రదిందకడె
156 పుట. కన్నడ కవిచరిత్ర.

అనిపాడి రాజ్యమును బరిత్యజించి కళ్యాణమున కేగి కట్టెలుకొట్టి అమ్ముకొనుచు జంగమార్చన చేయుచుండెను.

మోళిగమారయ్యవచనము లని కర్ణాటగ్రంథము గలదు.

ఏకాంతరామయ్య (పుట ౧౭౦)

బసవపురాణమునఁ జెప్పఁబడినవిషయమే యీషద్భేదముతో నొక శాసనమునఁ గలదు. దానిసారార్థమును జెప్పుచున్నాఁడను.

హానగల్లు కదంబులలోనివాఁ డగుకామదేవ మహామండలేశ్వరుని దాశాసనము. అందు శాసనసంవత్సరము పేర్కొనఁబడలేదు. కాని యీకామదేవుఁడు క్రీ. 1181 నుండి 1203 దాఁక రాజ్యమేలినాఁడు గాన శాసనమును దన్మధ్యకాలపు దయియుండును. బసవపురాణరచనాకాలము శాసనరచనాకాలము నించుమించుగా నొక్కటే యగును.

"కుంతలదేశమున సోమనాథశివాలయము గల యబ్బలూరను పట్టణమున వేద వేదాంగవేత్త శ్రీవత్సగోత్రుఁడు పురుషోత్తమభట్టను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. ఆతనిభార్యపేరు పద్మాంబిక. వారికిఁ జిరకాలము సంతానము లేదయ్యెను. పుత్రార్థమై వారు శివు నారాధించిరి. సపరివారుఁడై కైలాసమున శంకరుఁడు సభదీర్చి యుండగా నారదుఁ డరుదెంచి 'సిరియాళాదులు బొందితోఁ గైలాసమునకు వచ్చుటచేతను, కేశిరాజాదులు శివసాన్నిధ్యము నపేక్షించి భూలోకమును వీడుటచేతను భూలోకమున జైన బౌద్ధ మతములు పెచ్చెరుగుచున్నవి.' అని నివేదించెను. 'తన్మత నాశనార్థమై భూమిలో నవతరింపుము.' అని శివుఁడు వీరభద్రు నాజ్ఞాపించెను. శివాజ్ఞ చొప్పుననే వీరభద్రుఁడు పురుషోత్తమభట్టు గర్భమునఁ బ్రవేశించెను. పురుషోత్తమభట్టు కలలోఁ గనుపడి "మీకుఁ గొడుకు గల్గును. రాముఁడని పేరిడుఁడు. ఆతఁడు దక్షిణాపథమున జైనమతస్థుల నోడించి తన్మతనాశనము చేయును" అని తెల్పెను. అట్లే

కొడుకు గల్గెను. రాముఁడని పేరిడిరి. శివభక్తిని బోధించిరి. ఏకాంతభక్తినిబట్టి యాతని కేకాంతరామయ్య యని పేరయ్యెను. త్రికరణశుద్ధిగా నాతఁడు శివతన్మయుఁడై దక్షిణదేశమునఁగల సోమనాథదేవాలయముల కెల్ల నేఁగి యాయా సోమనాథదేవుల నెల్ల నారాధించెను. ధార్వార్ మండలమున లక్ష్మేశ్వర్ అనే హుల్లగేరియొద్దసోమనాథదేవాలయమున స్వామిలింగమూర్తిని గొలుచుచుండఁగా నాస్వామి ప్రత్యక్షమై "అబ్లూరి కేఁగి నీ వక్కడ నేయుండి తలయయిన నొసఁగి జైనుల నోడఁగొట్టుము" అని యాజ్ఞాపించెను. అట్లే అబ్లూరి కేఁగి సన్న్యాసివలె బ్రహ్మేశ్వరదేవాలయముకడ నాతఁడు శివు నారాధించుచునుండెను. సంకగౌండుఁడనిపేరు గలగ్రామాధికారితోఁగలసి యాయూరిజైనులు జినదేవుఁడే భగవంతుఁడని యాశివాలయముఁజేరి జినుని మ్రొక్కసాగిరి. 'శివుఁడే పరదైవ' మని యేకాంతరామయ్య వాదించెను. సృష్టిస్థితిలయకారణము శివుఁడే యని రాద్ధాంతపఱిచి వారియారాధనమును నిరాకరించి గర్జించెను. "వట్టిమాట లెందుకు? శివుఁడే పరదైవ మగునేని నీతలనాయన కప్పగించి మరలఁ బడయుము. అట్లుచేసెదవేని నీవాదము నెగ్గెనని మే మొప్పుకొందుము. జినవిగ్రహమును బాఱవైచి శివలింగమునే యారాధింతుము." అని వారనిరి. ఏకాంతరామయ్య యంగీకరించెను. తాటాకులమీఁదఁ బంతములు వ్రాసికొనిరి. శివగీతములు పాడుచు నేకాంతరామయ్య తనతలఁ దఱుఁగుకొనెను. ఏడవనాటి కాతనితల మరల వచ్చెను. జైనులు చలచల్లఁగా జాఱిరి. తమమాట చెల్లించుకొనరయిరి. జైను లెంతో జాగ్రత్తతో రక్షించుచున్ననుగూడ నేకాంత రామయ్య వారారాధించుజిన దేవుని తల విఱుఁగఁగొట్టి దానిని దా నారాధించు శివదేవునకుఁ గానికగాఁ గొనితెచ్చెను. (ఆశాసనమున సంకగౌండఁడు సేనతో ఒంటరియగు నేకాంతరామయ్యపయికి యుద్ధమున కేఁగినట్లు ఓడినట్లు శివానుగ్రహమున నేకాంతరామయ్య గెల్చినట్లు చిత్రముగూడఁ జెక్కఁబడియున్నది.) జైనులు తమ మతనాశనమునకుఁ గోపించి కళ్యాణమునకు వచ్చి దేశాధీశ్వరుఁడగు బిజ్జలుని యొద్ద మొఱపెట్టుకొనిరి. బిజ్జలుఁడు వారిమాట విని యేకాంత రామయ్యపైఁ గోపించి యాతనిఁ బిలిపించి యడిగెను. ఆతఁడు జైనులు వ్రాసి యిచ్చినప్రతిజ్ఞాపత్రమును జూపెను. జైను లింకను బందెమునకు వత్తురేని వారి జినాలయము లేడున్నూఱును దనతలఁ దగులఁబెట్టియయిన వ్రచ్చివైచెద ననియెను. బిజ్జలుఁ డప్పుడు నానా

దిశ్యస్థలములనుండి ప్రఖ్యాతులయిన జైనాచార్యులను బిలిపించెను. ఏకాంత రామయ్యతోఁ బందెమునకు నిలుఁడనెను. వారు నిలువ రయిరి. బిజ్జలుఁడు వారి నపహసించి యిఁకమీఁద శైవులతో వివాదములు పెట్టుకొనకుఁడని మందలించెను. ఏకాంతరామయ్యకు సభలో జయపత్రము వ్రాసియిచ్చెను. ఆయన కాళ్లు గడిగి యారాధించెను. అప్పటినుండి యాసోమనాథునికి వీరసోమనాథుఁడని పేరయ్యెను. ఆస్వామికి బనవాసి పండ్రెండువేలలో సత్లేజి డెబ్బది గ్రామములలోని దగు, గోగేలిగ్రామమును బిజ్జలుఁ డప్పుడు దానముచేసెను. పిదప నాగ్గివ చాళుక్య సోమేశ్వరుఁడు తన సేనాపతియగు బ్రహ్మనితో శెలయూవచియకొప్పయందు సభచేసినప్పుడు శివభక్తులకథలలో రామయ్యకథకూడ వినెను. యుత్తరమువ్రాసి యేకాంతరామయ్యనుబిలిపించి యాతఁడు తనయంతఃపురమున నాతనికాళ్లు గడిగి యారాధించెను. ఆవీర సోమనాథదేవునకే బనవాసి పండ్రెండువేలలోనే నాగరఖండము డెబ్బదిగ్రామములలో నొకగ్రామము సమర్పించెను.

పిదప మహామండలేశ్వర కామదేవుఁ డక్కడి కరిగి యాకథ లెల్ల విని యేకాంతరామయ్యను హానుగల్లు అనుగ్రామమునకుఁ బిలిపించి కాళ్లు గడిగి యారాధించి (యావీరసోమనాథ దేవాలయమునకే హానుగల్లుగంగలలోహాసనాథ్ డెబ్బదింటిలో) ముండగోడుదగ్గఱ మల్లిహల్లియనుగ్రామము సమర్పించెను.

ఈశాసన మప్పటిది. బిజ్జలుఁడు దేవాలయమునకు దానము చేసినపుడు మహామండలేశ్వరుఁ డని పయిశాసనమునఁ గలదు. కావున నప్పటి కాతఁడు మూఁడవతైలపదేవుని నోడించి స్వతంత్రుఁడు గాలేదు. అనఁగా నాకాలము క్రీ. 1162 కుఁ బూర్వమగును.

పద్మరసు

ఈతనితాత శివయోగిమల్లికార్జునుఁడు. మల్లర సని యాతనినామాంతరము. కర్ణాటదేశమందలి కల్లుకురికియందు దాతఁడు ప్రభువై యుండి విరక్తుఁడై శ్రీశైలమున కరిగెను. తత్పుత్రుఁడు సకలేశమాదరసు కొంతకాలము కల్లుకురికిని బాలించి విరక్తుఁడై శ్రీశైలమున కరుగుచుఁ ద్రోవలో శిష్యప్రార్థనమున 'అంబ' యనుగ్రామమునఁ గొంతకాలము వసించి పిదప శ్రీశైలమున కరిగి తండ్రియయిన మల్లరసును జూడఁగా నాతఁడు, "నీ వింకను నేనూఱేండ్లు భూలోకమున వసించి కల్యాణకటకమున ధర్మస్థాపనార్థమై పుట్టిన బసవనితోఁ గలసి వర్తిం

పును" అని నిరోధించెను. ఈతనిపుత్త్రుఁడు మాయిదేవుఁడు అంబగ్రామమం దుండెను. ఆతనికి నరసింహబల్లాళుని దండనాయకుఁడును కమ్మకులవల్లభుఁడును నగుగౌరప్ప యక్క యగు మంగళనిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. వీరిపుత్త్రుఁడే కెరెయపద్మరసు. ఈతనిభార్య దండనాథగౌరప్పపుత్త్రి యగు మాదేవి. నరసింహబల్లాళుఁడు గౌరప్ప కనంతర మాదండనాయకపదమును బద్మరసు కొసఁగెను.

పద్మరసు గురుపరంపరకుఁ జేరినవాఁడు; చతుశ్శాస్త్రపండితుఁడు. ఈతఁడు బేలూరిలో నొకచెరువును ద్రవ్వించుటకై రాజధనాగారమునుండి పండ్రెండు వేలహొన్నులను దీసికొని యొకమిండజంగమున కొసఁగెను. అది రాజు విని పద్మరసును బిలిపించి యడిగెను. చెరువు సర్వసిద్ధ మయ్యెను వచ్చి చూడవచ్చు నని పద్మర సనెను. రాజును బిలుచుకొనిపోయి చూపెను. ఆచెర్వునకుఁ బిట్టసముద్ర మని పేరు. ఈచెరువును గల్పించుట చేతనే యీతనికిఁ గెరెయపద్మరసని పేరయ్యెను. కెరె యనఁగాఁ గన్నడమునఁ జెఱువు.

ఈపద్మరసు మంత్రిపదమును విడిచి బేలూరిలోనే వసించుచుండెను. త్రిభువన తాతాచార్యుఁ డని యొకయాంధ్రదేశబ్రాహ్మణుఁడు విష్ణువే పరదైవ మని స్థాపించుటకై యనేకస్థలముల కేఁగి వాదార్థములు నెఱపి జయమందు చుండెను. దోరసముద్రము (బల్లాళరాజులరాజధాని)నకు వచ్చి బల్లాళ రాజును దర్శించి శాస్త్రార్థము చేయింపఁగోరెను. రాజు పద్మరసును బిలిపించెను. త్రిభువన తాతాచార్యునకును, బద్మరసునకును శాస్త్రార్థము జరిగెను. వాదమునఁ బద్మరసు గెలిచెను. వాదనిర్ణయప్రకారము త్రిభువనతాతాచార్యుఁడు వైష్ణవ మతము వీడి పద్మరసునకు శిష్యుఁడై వీరశైవదీక్షఁ గొనెను.

పిదపఁ బద్మరసు తనకుమారుఁడయినకుమారపద్మరసుకు జ్ఞానోపదేశమును జేసి కాశీయాత్ర వెడలి మార్గమునఁ బంప (హంపి)కు వచ్చి హరిదేవకవిని జూచి "ఉమాపతి నిన్ను నేఁటి కెనిమిదవనాఁడు తనలోఁ జేర్చుకొనును, అంతలో నీవు రచించు కావ్యమును ముగింపుము." అని చెప్పి కాశి కేఁగి యక్కడ విశ్వేశ్వరునితో నైక్యమందెను.

కెరెయపద్మరసు త్రిభువనతాతాచార్యులతో శాస్త్రార్థము నెఱపునప్పుడు నరసింహబల్లాళుని యాస్థానమున నీక్రింది కవీశ్వరు లుండిరి. దోరసముద్రపురామన్న, ఉభయకవిశరభభేరుండుఁ డనఁబడుకవీంద్ర రాఘవుఁడు,

హాళగర మాయిదేవపురాణభట్టు, గురుభక్త కామన్న, విశ్వన్న, ఉద్ధతశాస్త్రి, నికరభంజన నాగనాథార్యుఁడు, అతిరసికకర్ణాభరణ బుధవర్యుఁడు పదవాక్యప్రమాణజ్ఞ, దేవరసపండితుఁడు, అనేకకలావేత్తహంపి రామితండె, జగదారాధ్య నాగిదేవుఁడు, అష్టభాషాకవీశ్వర శివదాఁడు, శైవవిరుద్ధమతదావ దాదరసుశరణకవి—ఇత్యాదులు.

పద్మరసు నరసింహబల్లాళునిసభలో శ్రీశివాద్వైతసాకారసిద్ధాంతసానందచరిత్ర మనుసంస్కృతగ్రంథమును రచియించి, త్రిభువనతాతాచార్యుని జయింపఁగా సభలోనివిద్వాంసులెల్లరును నీక్రిందివిధముగా నాతనిఁ బ్రశంసించిరి.

దోరసముద్రమెంబ హెసరిం కర మొప్పువరాజధానియొళ్
ధీరనృసింహభూవర నహోమహియం పరిపాలిసుత్తిర
ల్కారసియాణ్మ నోలగకె బందనగుర్విసు తాంధ్రదేశదిం
శౌరియ భృత్యనోపు భువనత్రయతాతన నిష్పనోర్వనం.

శివనిల్లా శివభక్తియిల్ల శివసిద్ధాంతంద లిల్లా మతం
సువిచారస్థితిగిల్ల నాడె వనజాతం దైవవా వైష్ణవం
సువిశాలం నిజభక్తిగెం దెనుతె పత్రాలంబనం గెయ్యెత
ద్భవియం పద్మరసార్యరోడిసిదరీసానందచారిత్రదిం.

సిందె సమస్తనీలపటసాంఖ్యర బౌద్ధర జైనభేదదోళ్
సందరభాట్టతార్కికర కూడతివాదిసి, సోక్కసూక్తియ
ల్లొందదబద్ధవాదియెనిపుద్ధతవైష్ణవనంవిభాడిసు
త్తిందుధరప్రతిష్ఠెయగపద్మరసర్ నెగళ్దర్ధరిత్రియొళ్.

ఇవిగాక యొక్కకవీశ్వరుఁడును వేర్వేఱుగా సంస్కృతకర్ణాటభాషలలోఁ బద్మరసుమీఁద రచించిన పద్యములునుగలవు. పద్మరసుకు సకలశాస్త్రికసార్వభౌమ, ఉద్ధతవాది నికరవేశ్యాభుజంగ, తార్కికచక్రవర్తి, శ్రీశివాద్వైతసాకారసిద్ధాంతప్రతిష్ఠాపనాచార్య, శరణకవి, భవిదూరాది బిరుదులు గలవు.

ఈతఁడు సానందచరిత్రమునుగాక దీక్షాబోధమని వేఱొక గ్రంథమును గూడ రచియించెను.

పద్యబసవపురాణకర్త యగు పిడుపర్తి బసవనతండ్రి సోమనాథుఁ డీ దీక్షాబోధను రచించెను. వీరశైవమత వ్యాపనమున కీగ్రంథ మెంతేని యాకాలమున నుపకరించి యుండును. గురుశిష్యసంవాదరూపమున సులువుగా వీరశైవ సంప్రదాయమునెల్ల నీగ్రంథము నిరూపించుచున్నది. తత్కాలపు వీరశైవమత స్వరూపము దెలుపుగ్రంథములలో నిది ప్రధానమయినది. మతవిమర్శనముపట్టున నే నెక్కువగా నీగ్రంథమును గ్రహింతును.

మాయి దేవుఁడు:—ఈతఁడు పద్మరసుపయిఁ బ్రశంసారూపముగాఁ జెప్పిన పద్య మొకటిగలదు.

జగదేవ దండనాయకుఁడు:—ఈతఁడే బసవేశ్వరుని నిదేశము చొప్పున బిజ్జలుని సంహరించినవాఁడు. మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్య యనువా రిర్వు రీతనికిఁ దోడయిరి.

అనుమకొండ రాజధానిని జయింప సైన్యసమేతుఁడై వచ్చి యరికట్టి కాకతిప్రోలరాజు ప్రతాపప్రదీప్తి ముందు నిలువనేరక క్షణములో జగద్దేవుఁడొకఁ డోడిపాఱెనని యనుమకొండశాసనము చెప్పుచున్నది. ఆజగద్దేవుఁడు పట్టిపొంబుచ్చపురాధీశుఁ డని, సంతానరాజులలో నొక్కఁడని, మహామండలేశ్వరుఁ డని, క్రీ. ౧౧౪౯ లో నాతఁడు కుందూరుగ్రామము దానముచేసినట్లు శాసనము గలదని, యాంధ్రులచరిత్రము చెప్పుచున్నది. బిజ్జలునిఁ జంపిన జగదేవుఁ డీతఁడు కావచ్చును.

ప్రాచీనభక్తులు

బసవపురాణమునఁ బ్రస్తుతులయిన ప్రాచీనభక్తులలోఁ బెక్కు 'ఱఱువత్తుమూర్' అనుపేర నఱవమునఁ బ్రఖ్యాతులయిన యఱువది మూగురు భక్తులలోనివారు. ద్రవిడమునవారికి 'నయనార్ల'ని పేరు. నైనార్లు, నాయనార్లు అనికూడఁ దెలుఁగునఁ గలదు. అఱువదిమూవురలో బసవపురాణమునఁ గొందఱును, పండితారాధ్యచరితమున మఱికొందఱును బ్రస్తుతు లయిరి. కాని, యానుపూర్వితో వారినెల్లరను సోమనాథుఁడు స్తుతింపలేదు.

అఱువదిమూవురపేళ్లను మనసోమనాథుఁడు పండితారాధ్యచరిత్రము చతుర్థప్రకరణమున సహస్రగణనామసంఖ్యానమున నిట్లు పేర్కొన్నాఁడు:

తిరునీలకంఠుండు తిరునీలనక్క-తిరుమూల దేవుండు తిరునాళ్ల పోవ మానకంజారుండు మంగయక్కరసు-ఆనయనార్ మొన్న యధరుండు పిట్ట నంగ రోహిణి పిళ్లనయనారు నంగ-సంగచండుండు పూసలనయనారు పరమనాచియరు దీపదకళియారు-కరిగణనాథుండు గరికామ దేవుఁ డమరనీతి యిరువదాండారి మురుఘు-నమినంది యేణాధినాథుండు సాంఖ్య తొండభూపతి చిరుతొణు తిరుకురిపి-తొండండు నంబి సిర్తొండండనంగ సీరాల దేవుండు సేదిరాజయ్య-గారికాళవ్వ యేకాశి సోమాసి మారుండు వీరపెర్మాణి దేవుండు-వీరచోడఁడు జడయా రిరిత్తాండి మొల్వచలంది వాగీశనైనారు-కొళ్యాళి మెళయదంగుళియ నైనారు చిఱుపులియా రులచ్చిరియారు నారు-మిఱుమిండయారు నమిత్తండయారు కరియంబ యరిపాలు కడమలనంబి-కళియంబ గుగ్గుళ కళియనైనారు కన్నప్పతాపసి కరయూరచోడు-చెన్నయ్య చోడండు చేరమరాయఁ డిడుగుడిమారయ్యనిడుమార దేవుఁ- డడిభర్తయణుమూర్తియఱువత్తుమూరు.

సంఖ్య కఱువదిమూగు రే యయినను సంస్కృతకర్ణాటద్రవిడ గ్రంథములలో వారిపేళ్లు గొన్ని భేదించుచు నెక్కువగుచున్నవి.* ఒక గ్రంథమునఁ బేర్కొనఁబడినవారిని గొందఱను వేఱొక గ్రంథము పేర్కొనకున్నది. ఒకనికే యొకగ్రంథమున నొకపేరు, వేఱొక గ్రంథమున వేఱొకపేరును గలదు. వానిని సరిచూచి బసవపురాణమునఁ బ్రస్తుతులయినవారిని గూర్చి యించుక వివరణము చేయుచున్నాడను.†

సుందరనాయనారు—(పుట ౧ ౩౮) నంబినాయనారని ఒడయనంబి యని యీతనినామాంతరములు. సుజ్ఞానిని, జటేశ్వరుఁడు ఈతని తలిదండ్రులు. నదిపురపు నరసింహవర్మ (నరసింహమునయఁర్) ఈతనిఁ బెంచుకొన్నాఁడు. ద్రవిడ

* కన్నడమున—'అఱువత్తుమూవుర పురాతనచరితె' 'త్రిషష్టి పురాతనచరితె' 'అఱువత్తుమూరు పురాతనశరణరచరిత్రె'; సంస్కృతమున—స్కాందోపపురాణ, శివరహస్య, శివభక్తమాహాత్మ్యములు; తమిళమున—పెరియపురాణము.

† మైసూరు ప్రాచీనవస్తు పరిశోధక సంఘమువారు ఈసంవత్సరపు కార్యనివేదన ప్రకటనమున 'అఱువత్తుమూవుర' చరిత్రమునుగూర్చి కొంతపరిశోధనము నెఱపినారు. ఇక్కడ నాకది కొంత యుపకరించినది. వీరినిగూర్చి ద్రవిడవిద్వాంసులే యింకను సరియైన పరిశోధనము జరఘఁజాలకున్నారు. నేనిక్కడ మైసూరురిపోర్టులోనున్న క్రమము ననుసరించుచున్నాఁడను.

భాషలో నీతఁడు గొప్పకవి. తిరుత్తొండర్ తొగై యని యీతఁడు రచియించిన శైవస్తోత్రమును బ్రపంచించి సోమనాథుఁడు (౧౩౪ పుట) కొంత తెలిఁగించి నాఁడు. ఒడయనంబివిలాస మని యీతనిచరిత్రమే తెలుఁగునఁ బ్రబంధముగా రచితమయినది.

మిఱుమిండఁడు— (పుట ౧౨౮) మెఱెమిండర్, విఱల్మిండర్, వీర మిండ, శంగునాయనార్ అని యీతనిపేళ్లితరగ్రంథములఁ గలవు.

చేరమచక్రవర్తి—మహాగోదుఁడని యీతనినామాంతరము. వయిమువ్వు రును సమకాలమువారు.

కుమ్మరగుండయ్య—(పుట ౧౩౯) తిరునీలకంఠర్ అని నామాంతరము.

డంగుళిమారయ్య—(పుట ౧౩౮) ఇళయాంగుడిమారర్ అని యఱ వమున, 'భక్తోదంగుళిమారాఖ్యః' అని సంస్కృతబసవపురాణమున, 'ఎళయ దంగుళిమారర్' అని కన్నడమునఁ గలదు.

చేదివల్లభుఁడు—(పుట ౧౩౭) సిద్ధిరాజని నామాంతరము.

ఇఱువదాండారి—ఇరువత్తుఁడు (పుట ౧౦౪). ఇఱిపత్తనాయనార్, ఎఱి పత్తనాయనార్ అని ద్రవిడకర్ణాటములందుఁ బేరు. సంస్కృతబసవపురాణ మున ఇరువత్తుఁడని కలదు.

కరయూరిచోడఁడు— (పుట ౧౩౭) కరవూరిచోడఁడని కన్నడము. పొగ్గాళ్చోళఁడని యఱవము.

ఏణాధినాథుఁడు—(పుట ౧౩౬) ఏణాదినాథుఁడని యఱవము. సంస్కృ తబసవపురాణమున ఏణాధినాథుఁడనియే కలదు.

ఉడుమూరి కన్నప్ప—(పుట ౭౮) కణ్ణప్పర్. శ్రీకాళహస్తివాఁడు.

గుగ్గులుకళియారు—(పుట ౧౩౫) కంకులినాయనార్ అనియఱవము.

మానకంజారుఁడు—(పుట ౫౭) చోళరాజు.

అరివాళునాయనారు—(పుట ౧౩౫) సంకులాదాయుఁ డని నామాంత రము. శూద్రుఁడు.

రుద్రపశుపతి—(పుట ౬౩) తెలుఁగు బసవపురాణమున నున్నకథ వేఱు; అఱవమునను, కన్నడమునను నున్నకథ వేఱు. తెలుఁగుకథలో 'ఆదిపురాణ' మని ద్రవిడ శివపురాణము పేరున్నది. అఱవమున నట్టిగ్రంథము తెలియరాదు.

చండేశుఁడు—(పుట ౨౨౮).

తిరునావుకరసు—(పుట ౧౭౨) అప్పర్ అని నామాంతరము. ఈతఁడు తిరుజ్ఞానసంబంధి కుబ్జపాండ్యుల సమకాలమువాఁడు. ద్రవిడమున గొప్పకవి.

కరైకాళమ్మ—(పుట ౬౯) పూతవతి నామాంతరము.

నక్కనైనారు—(పుట ౬౫) తిరునీలనక్కనైనార్, నీలనగ్న, మురుగర్ నామాంతరములు.

నమినంది—(పుట ౧౭౮) నేమినంది నామాంతరము.

పిళ్లనైనారు—(పుట ౧౭౯) తిరుజ్ఞానసంబంధి నామాంతరము. సౌందర్యలహరిలో శంకరాచార్యులవారు. 'ద్రవిడశిశు'వని యీతనినే ప్రశంసించిరి. వాగీశ, నక్కనైనార, హరదత్తాచార్యాదుల కీతఁడు సమకాలమువాఁడు. వైష్ణవుల పన్నిద్దఱాళ్వారులలో నొకఁడగు తిరుమంగైయాళ్వారుతో నీతఁడు భాషించెనట.

కలికామదేవుఁడు—(పుట ౧౩౨).

తిరుమూలదేవుఁడు—(పుట ౧౪౦).

నాట్యనమిత్తండి—(పుట ౭౬) దండియడిగళ్. బసవపురాణముననున్న కథ వేఱు. పెరియపురాణకథ వేఱు.

సాంఖ్యతొండఁడు—(పుట ౧౭౯) తెలుఁగున సర్వత్ర 'సాంఖ్య'అనియే యున్నదిగాని యీతఁడు శాక్యుఁడగుటచే శాక్యతొండఁడని యుండఁ దగును. అఱవమున నట్లే కలదు.

చిఱుపులి—(పుట ౧౪౦) శిఱుపులి, నిరోధిశార్దూలుఁడు అని నామాంతరములు.

చిఱుతొండఁడు—(పుట ౧౪౦) సిరియాళ్లుఁడు, దభ్రభక్తుఁడు నామాంతరములు. ఈతఁడు రెండవపులకేశిని జయించి, వాతాపికోటను బట్టుకొని, తన

రాజున (మొదటి నరసింహావర్మ?) కొసఁగెను. ఈతఁడు సేనాధిపతి. కాంచీపుర వాస్తవ్యుఁడు. క్రీ. శ. ౬౩౦ నాఁటివాఁ డగును. ఈతనికొడుకు సీరాలుఁడు; భార్య తిరువెంగాణి; దాసి చంద (న) వంగ.

అడిభర్త—(పుట ౧౩౬) అదివత్తర్, అతిభక్తర్ నామాంతరములు.

కళియంబనైనారు—(పుట ౧౩౭) కలికంపఁడు, కలికంబఁడు నామాంతరములు.

సుందరపాండ్యుఁడు— (పుట ౧౭౬) కుబ్జపాండ్యుఁడు కూనపాండ్యుఁడు, గూనిపాండ్యుఁడు నామాంతరములు. జినసేన భట్టాకలంకాదు లితని జైనునిఁ జేసిరి. పిదపఁ దిరుజ్ఞానసంబంధి శైవునిఁ జేసెను.

నరసింగమునయర్—(పుట ౧౭౧) శిరత్తుణైనాయనార్, రణమిత్త్రుఁడు అని కర్ణాట సంస్కృతగ్రంథములందు నామాంతరము లున్నవి. అందు నరసింగ మునయర్ కథ వేఱుగా నున్నది.

కొట్టురువుచోడఁడు—(పుట ౧౭౧) కుట్టులినాయనార్.

పూసలనాయనారు—(పుట ౧౮౦) పోసలనాయనార్.

మంగయక్కరశి—(పుటలు ౧౭౬, ౧౭౭) సుందరపాండ్యునిభార్య. పొగ్గాళ్ (కరయూరి) చోడనికూఁతురు.

అఱువదిమూఁగురలో ద్రవిడకర్ణాటగ్రంథములందు వర్ణితులలో బసవపురాణమునఁ గానవచ్చినవారిని బయిఁ బేర్కొంటిని. ద్రవిడ కర్ణాట గ్రంథములందుఁ గానవచ్చువారు కొందఱు మన బసవపురాణమునఁ గానరాకున్నారు. బసవపురాణమునఁ గానవచ్చువారు గొందఱు ద్రవిడకర్ణాటగ్రంథములందుఁ గానరాకున్నారు. కథలలోఁగూడఁ గొన్ని భేదములుగలవు. ఆయావిషయములు సమగ్రముగాఁ జర్చించుట కిది చోటుగాదు.

మఱికొందఱు

శంకరదాసయ్య, తేడరదాసయ్య, దుగ్గళవ్వ—వీరు మువ్వురును సమకాలమువారు (పుటలు ౧౧౧, ౧౧౮, ౧౪౧, ౧౯౯). పశ్చిమచాళుక్యరాజయిన

జగదేకమల్లుఁడు (ఈతఁడే రెండవజయసింహవల్లభుఁడు. దేసింగుఁడు, సింగబల్లహుఁడు అని పేర్కొనఁబడినవాఁడు నీతఁడే). కళ్యాణకటకమునఁ బంచలోహములతోఁ బోఁతపోయించి నెలకొల్పిన విష్ణుప్రతిమను దృష్టించి జడయ శంకరస్థానవాస్తవ్యుఁడైన శంకరదాసయ్య తుత్తునియలు చేసెను. ఈ సింగబల్లహునిభార్యయే సుగ్గళదేవి. ఈమె శైవమతస్థురాలు. తేడరదాసయ్య యీమె గురుఁడు. తనమాహాత్మ్యమును బ్రకటించి తేడరదాసయ్య సింగబల్లహుని శైవునిఁగాఁ జేసెను. పొట్లచెరువు, కొలిపాక, యనుపురము లాతని రాజ్యస్థానములుగా శాసనములందుఁ గలదు. పొట్లచెరువులోనే తేడరదాసయ్య మాహాత్మ్యమును బ్రకటించి యక్కడి జైనమఠముల నేణ్ణూఱింటిని జెడఁగొట్టించెను. అప్పుడు రాజుతో నక్కడి జైనులెల్లరుగూడ శైవమత మవలంబించిరి. పొట్లచెఱువు బళ్లారిమండలమందుఁ గలదు. కొలిపాక యెక్కడిదో యెఱుఁగరాదని ఫ్లీటుదొర గారు వ్రాసిరి. కాని యది నిజాంరాష్ట్రాంధ్రదేశమున నున్నది.

హలాయుధుఁడు—ఈతఁడు చిఱుతొండనికి సమకాలమువాఁడని కలదు. చిఱుతొండఁడు క్రీ. శ. ౬౩౦వాఁడని గుర్తించితిమి గాన యీతఁడు నాకాలమువాఁడగును. హలాయుధస్తవమని యీతఁడు రచియించిన శివస్తవము (పంచస్తవిలో నొకటి) కలదు. హలాయుధనిఘంటు వీతనిదగునో కాదో ?

ఉద్భటుఁడు—(పుట ౨౧౯) శైవులెల్లరు నీతని స్తుతింతురు.

క. హరలీలాస్తవరచనా
స్థిరనిరుపమభక్తిఁ దనదుదేహముతోడన్
సురుచిర విమానమున నీ
పురమున కుద్భటుఁడు ప్రీతిఁ బోవఁడె రుద్రా!

శివతత్త్వసారము.

క. క్రమమున నుద్భటుఁడు గవి
త్వము మెఱయఁ గుమారసంభవము సా(నా?)లంకా
రము గూఢవస్తుమయకా
వ్యముగాఁ హరలీలఁ జెప్పి హరు మెప్పించెన్.

నన్నిచోడ కుమారసంభవము.

ఉద్భటారాధ్యచరిత్ర‡మని తెనాలిరామలింగకవి యీతని చరిత్రమునే తెలుఁగునఁ బద్యకావ్యముగా రచియించెను. తెలుఁగుదేశమున నుద్భటారాధ్య పరంపరవారారాధ్యులు పలువురున్నారు. మునిగొండవారు రుద్భటారాధ్య పరంపరవారని యుద్భటారాధ్య చరిత్రమునఁ గలదు. ఆతఁడు ఘూర్జరదేశమునఁగల బల్లకిపుర వాస్తవ్యుఁడని బసవపురాణాదులందుఁ గలదు. కాశ్మీరరాజగు జయాపీడునిసభలో విద్యాపతిగా నుండెనని (క్రీ. శ. ౭౭౯ నుండి ౮౧౩ వఱకు) రాజతరంగిణిలోఁ గలదు. కర్నాటకవులు కుమారపాల ఘూర్జరు చరిత్రమునే యుద్భటచరిత్రమునుగాఁ జెప్పిరి. అది ప్రామాదికమేమో! ఇర్వురకథలకుఁ గొంత సామ్యముగలదు. దానిఁబట్టి వారు పొరఁబడియుందురు. ఆకర్నాట కవులకంటెఁ బూర్వుఁడయిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు వారిర్వుర కథలను వేర్వేఱుగా వర్ణించినాఁడు.

పండితత్రయము

శ్రీపతిపండితుఁడు, శివలెంక మంచెనపండితుఁడు, మల్లికార్జునపండితుఁడు పండితత్రయమని పాల్కురికిసోమనాథుఁడు చెప్పినాఁడు.

హరభక్తియుత్పత్తి కధిపతి నాఁగఁ-బరగెను దొల్లి శ్రీపతిపండితయ్య
చెనసి భక్తిక్రియాస్థితికర్తయనఁగఁ-జనిమెను లెంకమంచెనపండితయ్య
దూరాన్యసమయసంహారుఁడైచనియె- శూరుండు మల్లికార్జునపండితయ్య
ఖ్యాపితభక్తికిఁ గారణపురుషు-లై పండితత్రయంబన భువిఁజనిరి.

పండితారాధ్యచరిత్ర.

శ్రీపతిపండితుఁడు (పుట ౨౧౦) ఈయనయాంధ్రుఁడు; బెజవాడవాస్తవ్యుఁడు.

పశ్చిమచాళుక్యరాజగు నాఱవ విక్రమాదిత్యునియొద్ద దండనాయకుఁడై పెక్కురాజ్యములను జయించిన యనంతపాలుఁడు కొండపల్లినాడు పాలించుచు బెజవాడలో నుండఁగా నీశ్రీపతిపండితుఁ డాతనికి గురుఁడైయుండెను. అనంతపాలుని శాసనము బెజవాడకుఁ జేరువగానున్న చేబ్రోలఁగూడఁ గలదు. ఆతఁడు క్రీ. శ. ౧౦౯౭ - ౧౧౧౮ లో నుండెను. శ్రీపతిపండితుని మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁ డిట్లు ప్రశంసించినాఁడు:

---

‡ ఇది సరస్వతీ పత్రికలో (ముక్త్యాల) ముద్రితమయినది. విశేష విషయములు విపులముగా దానికి నేను వ్రాసిన పీఠికలోఁ జూడఁదగును,

క. ఒక్కఁడె దైవము శివుఁ డని నిక్కము సేయుటకు ముడిచె నిప్పులు నీరన్
ప్రక్కక శ్రీపతిపండితుఁ, డక్కజముగ విజయవాడ నలజమ్మి శివా!

మవసోమనాథుఁడుగూడ నీకథనే పేర్కొన్నాఁడు. *శ్రీపతిపండితునివంశమువాఁడగు కాశీనాథుని వీరారాధ్యుఁడు తన ధర్మగుప్తాభ్యుదయమున నీకథ నిట్లువివరించి చెప్పినాఁడు:

గీ. అరయఁ దత్పండితేంద్ర నిజాంశభూతి, భవులు శ్రీపతి మంచెనపండితులును
మల్లికార్జునపండితుఁ డెల్లజనులు, వినుతు లొనరింప వెలసి రుర్వీతలమున.
గీ. వారు భువి వీరశైవ ప్రవర్తనంబు, బ్రాహ్మణాచారమునుపంచుఁ బత్యమాన
వేదవేదాంత సిద్ధాంతవిశ్రుతముగఁ, దెలియఁజేయుచు విలసిల్లి రలఘుమహిమ.
క. ధీరుఁడు శ్రీపతిపండితుఁ, డారయఁ బ్రాచీన దేశికాన్వాయుఁడు మహో
దార శివాద్వయమార్గ, స్ఫారధురంధరుఁడు లోకపావనుఁ డెన్నన్.
క. ఆగురుఁడు విజయవాటిని, భోగోజ్జ్వలమందిరమున బుధయుతుఁడై శై
వాగమ నైగమబోధా, యోగమునఁజరింపుచుండి యొకనాఁ డనియెన్.
క. శివుఁడే దైవము ధరలో, శివభక్తులె సత్కులీన సిద్ధాంతపరుల్
శివమంత్రమె మనురాజము, శివునిప్రసాదంబె భోగ శేఖర మరయన్.

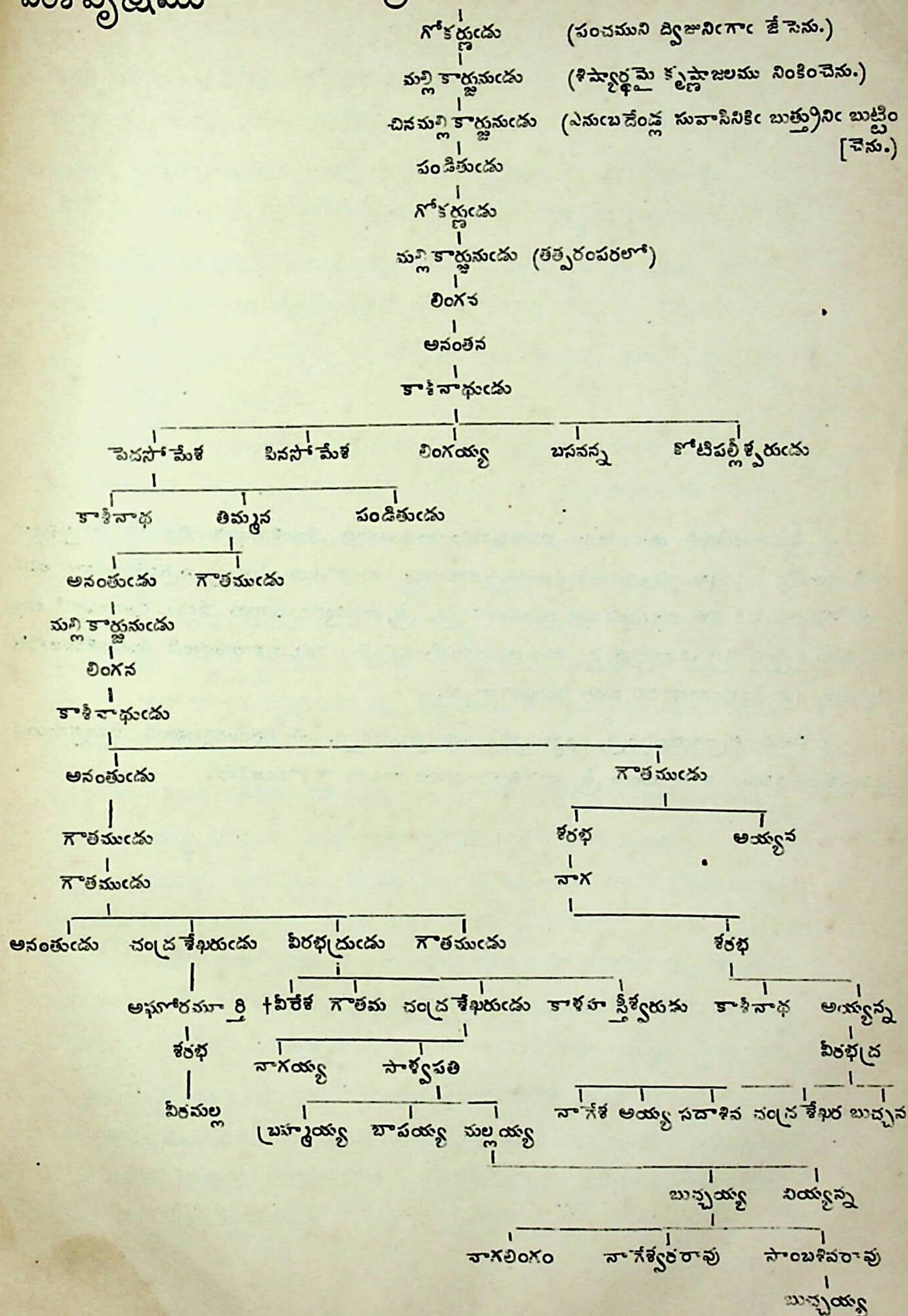
వ. అని శపథంబుగా బలుకుచు ననంతపాలదండనాయక మహీధవాది శిష్య తతి సేవాయత్తచిత్తంబులం బ్రవర్తింపుచుండఁ బరవాది కోలాహలుండై జయవాటీపురంబున విజయధ్వజంబెత్తి మహోత్తర శైవాచార్యుం డనఁ జెలంగుచుండి యొక్కనాఁడు.

సీ. సరవిఁ గృష్ణానదీస్నానంబుగావించి నిత్యకృత్యంబులు నెఱయఁ దీర్చి
వచ్చుచోఁ బురవీథి వసుధేశు మదగజం, బరుదేరఁ దొలఁగుచు నచట నొక్క
గొడగరి వాకిలిఁ గడుఁజొచ్చినిలిచిన, నంతఁ దద్గృహమేధి యరుగుదెంచి
శరణార్థి, గురురాయ, సతతంబు నావ్రతం బార్య రయ్యలకు శివార్చనంబు

---

* శ్రీపతి పండితవంశమువారే తర్వాత 'కాశీనాథుని'వారయిరి. కాశీనాథుని వీరారాధ్యులు రచియించిన ధర్మగుప్తాభ్యుదయ భద్రాయుశ్చరిత్ర కృతులనుబట్టియు, తచ్ఛిష్యుఁడగు సిద్ధరామయ్య రచించిన సంస్కృతోదాహరణ స్తవాదులనుబట్టియు నీవిషయము గుర్తింపనగును. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి కీవీరారాధ్యుఁడు ౨౫ వ తరమువాఁడు. శ్రీపతి పండితోపక్రమముగా వీరారాధ్యులవఱకు వంశక్రమము, పద్యగ్రంథములందుఁ గలదు. అది యిట్టిది:—

వంశవృక్షము

* శ్రీపతి పండితుఁడు
గోకర్ణుఁడు (పంచముని ద్విజునిఁగాఁ జేసెను.)
మల్లికార్జునుఁడు (శిష్యార్థమై కృష్ణాజలము నింకించెను.)
చినమల్లికార్జునుఁడు (ఎనుఁబదేండ్ల సువాసినికిఁ బుత్త్రినిఁ బుట్టిం[చెను.)
పండితుఁడు
గోకర్ణుఁడు
మల్లికార్జునుఁడు (తత్పరంపరలో)
లింగన
అనంతన
కాశీనాథుఁడు
పెదసోమేశ
పినసోమేశ
లింగయ్య
బసవన్న
కోటిపల్లీశ్వరుఁడు
కాశీనాథ
తిమ్మన
పండితుఁడు
అనంతుఁడు
గౌతముఁడు
మల్లికార్జునుఁడు
లింగన
కాశీనాథుఁడు
అనంతుఁడు
గౌతముఁడు
గౌతముఁడు
గౌతముఁడు
శరభ
అయ్యన
నాగ
అనంతుఁడు
చంద్రశేఖరుఁడు
వీరభద్రుఁడు
గౌతముఁడు
శరభ
అఘోరమూర్తి
†వీరేశ
గౌతమ
చంద్రశేఖరుఁడు
కాళహస్తీశ్వరుఁడు
కాశీనాథ
అయ్యన్న
శరభ
నాగయ్య
సాళ్వపతి
వీరభద్ర
వీరమల్ల
బ్రహ్మయ్య
బాపయ్య
మల్లయ్య
నాగేశ
అయ్య
సదాశివ
చంద్రశేఖర
బుచ్చన
బుచ్చయ్య
నియ్యన్న
నాగలింగం
నాగేశ్వరరావు
సాంబశివరావు
బుచ్చయ్య

* శ్రీపతిపండితుని యనంతరము బహుపురుషాంతరములదాఁక నీవంశమువారు బెజవాడ వాస్తవ్యులు గానే యుండిరి. ధర్మగుప్తాభ్యుదయాదిప్రబంధకర్తకాలమునఁ గాఁబోలును ఎలకుర్తి నగ్రహారముగాఁ బడసి వారు బెజవాడ వీడి తమ యగ్రహారమున వసింపఁజొచ్చిరి. శ్రీనాగేశ్వరరావుగారు నేఁడు బెజవాడలో దివ్య సౌధమును గట్టించి తత్స్థానవాస్తవ్యులై యెనుబదినంవలయేండ్లకంటె నెక్కుడు కాలమునుండి తమవంశమువారికిఁ జెల్లుచున్న ప్రాచీనపుఁగాణాచిని మరల నిలుపుకొన్నారు.

† ఈతఁడు భద్రాయుశ్చరిత్ర, ధర్మగుప్తాభ్యుదయ ప్రబంధకర్త. ఈ తరముదగ్గఱనుండి సమగ్రమయిన వంశవృక్షము గలదు. కాని యిందు శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారి శాఖయే కైకొనఁబడినది.

దగసలుపుచుంట నొకయయ్య తక్కువమ్యా, నేఁడులింగైక్య మీఁకనాకు నిక్క-
మంచిదనివాని వ్రత మొనరించి వేడ్క, వచ్చు దేశికుఁగని పరవాదులుదరి. [మనిన,

క. ఓహో, బ్రాహ్మణుఁడట యితఁ, డాహా యగ్గొడగరింట నారోగిణ మి
ట్లీహి యొనరిచివచ్చెను, ద్రోహంబని చుట్టుకొనిరి దుర్మతు లగుచున్.

గీ. పరగ నీరీతిఁ బరవాదు లురవడించు, గతికిఁ దామున్న జేసిన కడుఁ బ్రతిజ్ఞ
నిగమసమ్మతి రూఢిగా నెఱపఁదలఁచి, వారుగొనిపోవ నృపసభఁ జేరె గురుఁడు.

వ. ఇట్లు పరవాదు లప్పండితేంద్రు ననంతపాల దండనాయక భూవరాస్థానంబు
నకు: గొనిపోయి యిట్లనిరి.

క. గొడగరి మల్లయయింటను, గడుపారఁగఁ గుడిచి రాఁగఁ గాంచితి మితఁడే
ర్పడ మీగురు వెట్లగునని, కడుఁదోఁచకయుంటి మిపుడు కలఁగుచు నధిపా!

సీ. అని యిట్లు విప్రు లాడిన నలంకుచు సభ్యు, లాపండితునిఁ జూచి యనఘచరిత!
యిదియెట్లిదగునని మొదలింపఁ జిఱునవ్వు, నెలవుల దైవాఱ జెలువుదనర
నింతయు నిజము మే మెనయమున్నొనరించు, ప్రతినయిట్టిది యసత్ప్రాజ్ఞులార,
మొనసి యాత్మాద్వైతమున శివాద్వైతంబు, ననుఁ జెందువారలఁ గినిసి జాతి
భేద మెంచఁగరాదని పృథులశాస్త్ర, రీతులును మహానివర్గంబు నీతిదెలియఁ
డరసిజాబాలశతరుద్రియాదులందుఁ, బలుకుపలుకులు వినుఁడు విభ్రమము మాని.

(వారు లంగీకరింపక పండితుని బహిష్కరించిరి-పచనాదులకగ్ని నొసఁగరయిరి— అంత.)

సీ. వేదవేదాంతార్థ విధులచే సాధింపఁగాలేక మూర్ఖులై కదిసి మీర
లగ్ని మీకిడమని యార్చుట లది మీకుఁ గలిగియుండినఁగదా కడమమాట
లని కోపశిఖివీక్షణాగ్ర ప్రచారియై గరిగొని విస్ఫులింగములఁ దనుప
బామలు గంటిడ ధరాభ్రమణంబుచే దిశల్ కుమ్మరిసారె చందమ్ము నెఱప
గగనభాగంబునం దిరుల్ గ్రమ్ముకొనఁగ, సర్వజీవౌఘమును సభాసదులు మూర్ఛ
నొంద నప్పండితేంద్రుఁ డత్యుగ్రవేగ, సరణి లంఘించెఁ దన్మహాస్థాన వీథి.

వ. అప్పండితేంద్రుండు జయవాటికాపురమల్లికార్జునాగ్నేయభాగంబున నున్న
శమీశాఖసమీపంబునకు నరిగి యద్దేవున కభివందనంబును బ్రమథగణ
స్తోత్రంబును గావించి వీతిహోత్రు నాకర్షింపుచుఁ దనమీఁది పట్టు పచ్చ
డంబునం గట్టి యిట్లనియె.

మ. వినుమీ పావక, శైవగేహములలో విశ్రాంతి దక్కన్ బురం
బున నెందున్ వసియింప కీకుజనవిస్ఫూర్జన్మదంబున్ హరిం
పు నగేంద్రాలయునాజ్ఞ దప్ప యనయంబున్ మీఱితేన్ వీరభ
ద్రునిచే నీకగు బన్నముల్ దెలియఁగా దొడ్డాడ నింకేటికిన్.

(అట్లు శ్రీపతిపండితుని యానచొప్పున గ్రామమున నగ్నికరవయ్యెను. అనంతపాలనంద నాథాదులతో నెల్లరునువచ్చి శరణార్థులయిరి. వారముదినములయిన పిదప శ్రీపతిపండితుఁడు శమీవృక్షపుఁ గొమ్మను గ్రేలఁగట్టిన పచ్చడపుకూటను విచ్చి యగ్నిదేవుని విడిచిపుచ్చెను. పండితునిమాహాత్మ్యమున కచ్చెరువంది యనేకులు శిష్యులయిరి. తదాది శ్రీపతిపండిత సంప్రదాయనువారికి బెజవాడ యాస్థానవయ్యెను.)

శివలెంక మంచెనపండితుఁడు (పుట. ౧౯ ౭.)

శివలెంక యింటిపేరి వా రారాధ్యబ్రాహ్మణులు నేఁడును బ్రఖ్యాతులుగా నాంధ్రదేశమందుఁ గలరు. శ్రీపతిపండితారాధ్యుని వంశవృక్ష మున్నట్టే మంచెనపండితుని వంశవృక్షమును నేటి శివలెంకవారియొద్ద నెందేని కలదేమో! మంచెనపండితుఁడు శ్రీపతిపండితున కించుక తర్వాతికాలమున నుండెను.

మల్లికార్జున పండితుఁడు

ఈయనచరిత్రము ప్రసిద్ధమే. ఈపీఠికలో నింతకుముం దక్కడక్కడఁ గొంత ప్రస్తుతము నయ్యెను. గోదావరీతీరమందలి దాక్షారామ మీయనజన్మదేశము. ఈయన పెక్కుగ్రంథముల రచియించెను. అందు శివతత్త్వసారమను తెల్గుకృతి నొకదాని నేను ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలనై సేకరించితిని. ఇప్పుడు మఱియొక 'శ్రీముఖదర్శనగద్య' మనుదానిఁ గనుఁగొనఁగల్గితిని. దాని యాద్యంతము లిట్టివి:—

ఆది:—

శ్లో. త్రైలోక్యస్య భవానేవ నిగ్రహానుగ్రహ క్షమః;
శ్రీవిశ్వేశ్వర మాం పాహి మహేశ్వర! నిరీశ్వర!

జయజయ రుద్ర, వీరభద్ర, విరించపంచమశిరఃఖండన, యజ్ఞపురుష శిరఃఖండన!—

అంతము:—

మల్హాణప్రియ, బల్లాణప్రియ, కుమ్మరగుండయ్యప్రియ, అఖిలభువన భక్తజనప్రియ, దేవా! సురపతిప్రముఖ నిఖిలప్రార్థిత ప్రథన పరమేశ్వర, దేవా నమస్తే నమస్తే నమః.

శ్రీమాన్ మాహేశ్వర శ్శిష్టో మల్లికార్జునపండితః;
శ్రీముఖదర్శనగద్యం హృద్యం గ్రథితవాన్ (?)

శైవమతము

క్రీస్తుపుట్టుకకుఁ బూర్వముననుండియు,అనఁగా రెండువేలయేండ్లకుఁబూర్వమున నుండియు దక్షిణాపథమున శైవవైష్ణవమతములు పేర్వొలయుచున్నవి. ప్రధానముగా వైష్ణవమతమునకు ద్రవిడదేశమందును, శైవమతమునకుఁ గర్ణాటాంధ్ర దేశములందును బ్రాధాన్యము గలదు. శ్రీరంగక్షేత్రము వైష్ణవులకును, శ్రీశైలము శైవులకును, దీర్థములుగా నుండెడివి. ద్రవిడదేశమునఁగూడ మధురాదిక్షేత్రములు, శైవులకుఁ దీర్థములుగానున్నవి గలవు. శ్రీశైలము కర్ణాటాంధ్ర దేశముల కూడలిలోఁ గలదు గావునను, బ్రాయికముగాఁ గర్ణాటాంధ్ర దేశములకుఁ బాలకు లొక్కరే యయిరి గావునను, లిపిలో మాత్రమేకాక భాషలోఁగూడ నంతగా భేదములేదు గావునను గర్ణాటాంధ్రులాకాలమునఁ బరస్పరము మిక్కిలి సన్నిహితులుగా నుండెడివారు. శ్రీశైలము చతుర్ద్వారములు * (త్రిపురాంతకము, సిద్ధవటము, అలంపురము, మాహేశ్వరము)గలదై యాకాలమునఁ గర్ణాటాంధ్రశైవాచార్యులకు నిత్యనివాసముగా నుండెడిది. ఎడతెగక శైవులు శ్రీశైలమునకు రాకపోకలు జరపుచుండెడివారు. నిత్యముగా నక్కడ ననేకులు నివసించుచుండెడివారు. సామాన్యముగా నిక్కడ శైవులని నేను పేర్కొన్నను నాకాలపు శైవులలోఁ గొన్ని భేదములు గలవు. ఆభేదములు పాశుపతము, కాలాముఖము, కాపాలికము మొదలగు పేళ్లుగలవి. శివుఁడే పరతత్త్వమని విశ్వసించువా రయినను వీరిలోఁ బరస్పరము మతస్పర్థలు, విరోధ

---

* శ్రీశైలసంకల్పము: “పూర్వద్వార త్రిపురాంతక దక్షిణద్వార జ్యోతిస్సిద్ధవట, ప్రతీచీద్వార ఆలంపురీ బాలబ్రహ్మేశ్వర ఉత్తరద్వార మాహేశ్వరాఖ్యచతుర్ద్వారోపశోభితే”

ములు గూడ నుండెడివి.* వీరికెల్లరకు నైకకంఠ్యము లేకుండెడిది. వీరెవ్వరు గాని వర్ణాశ్రమ భేదములను విడనాడినవారుగారు. పయిశైవమతముల సూక్ష్మ భేదములను స్పష్టముగాఁ గనుఁగొనుటకు బలవత్తరములయిన యాధారము లు నేఁడు దొరకకున్నవి. శైవగ్రంథములం దుద్ధృతములయిన యాగమతంత్ర శ్లోకములనుబట్టి యాయామతముల స్థూలస్వరూపములను మాత్రము గనుఁ గొన సాధ్యమగును. ఆకాలపుఁ దంత్ర గ్రంథములును, నాగమ గ్రంథములును, నాయామతములవారి యనుష్ఠాన నిబంధములును నేఁడు పర్యాప్తముగా మనకు దొరకుటలేదు. విద్యారణ్యులవారి సర్వదర్శనసంగ్రహమునఁ బాశుపత శైవ మతములు నిర్వచింపఁబడినవి. బ్రహ్మసూత్రములకు శ్రీకంఠశివాచార్యులు రచియించినభాష్యము విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతమును దెలుపుచున్నది. రామా నుజ మతసిద్ధాంతమునకును దీనికిని బరతత్త్వము వాసుదేవుఁడని, శివుఁడని యనుటలోఁ దక్కఁ దక్కిన విషయములం దంతగా భేదములేదు. అప్పయ దీక్షి తులవారి కాలముననుండియే యీ గ్రంథ మెక్కువ వ్యాప్తిఁ జెందినట్టు గానవచ్చు చున్నది. కావున నిది యంతగాఁ బ్రాచీనమయినది గాకపోవచ్చుననియు నప్పయ దీక్షితులవారి కాలముననో యంతకించుక పూర్వకాలముననో, రచితమై యుం డవచ్చుననియుఁ గొంద అనుచున్నారు. రామానుజులవారీ శ్రీకంఠభాష్యమునే నరవడిగా నుంచుకొని తమ శ్రీభాష్యమును రచించిరనియు, నీశ్రీకంఠ శివా చార్యులు శంకరులనాఁటి వారనియుఁ గొందఱనుచున్నారు. ఈ విషయ మిట్లుం డఁగా నీనడుమ బ్రహ్మసూత్రములపయి శ్రీపతిపండితారాధ్య రచితముగా శ్రీకరభాష్యమని యొకగ్రంథము బయల్పడినది. ఇది శ్రీపతిపండిత రచితము గాదనియే నానమ్మకము. శంకరాద్వైతము ప్రబలిన పిదప నాగమతంత్రమత ములవారు గూడ, దమ మతములు బ్రహ్మసూత్రాభిప్రేతములే యని నిరూపిం

---

* శ్లో॥ వామాః పాశుపతా శ్చైవ కాలాముఖమహావ్రతాః;
కాపాలా భైరవా శ్శాక్తా శ్రావణకా యోగధారణాః;
శైవా బహువిధా శ్చైవ వైష్ణవాః పాంచరాత్రికాః;
వైఖానసాః కులాః కాలా స్తత్సంభేదాస్తథాఽపరే;
సాంఖ్యాశ్చైలాకులా శ్చైవ తథా హంసపరాయణాః;
ఏతే సమయిన స్సర్వే అన్యోన్యకలహప్రియాః;
ఏతాన్ సర్వాన్ పరిత్యజ్య వీరశైవం సదస్వయే.—వీరాగమము.

చుటకు యత్నించిరి. స్వసిద్ధాంతాను సారముగా బ్రహ్మసూత్రములకు భాష్యముల రచించిరి. ఈపూర్వ్ని శంకరులకుఁ బూర్వకాలమున నున్నట్లు గానరాదు.

శ్రీకంఠభాష్యమునఁగాని, శ్రీకరభాష్యమునఁగాని పాశుపతకాలాముఖాది శైవమతభేదముల స్వరూపములు గానరావు. వీరాగమ వాతూలాగమాదులు కొన్ని శైవమతములను నిరూపించునవి గలవు.

శ్రీశైలము శైవమతస్థుల కునికిపట్టుగా నుండి తత్తన్మతముల కభ్యుచ్ఛ్రియము గల్గించుచుండుట యాకాలమున దక్షిణాపథమునఁ జైనబౌద్ధమతముల వ్యాప్తికిఁ గొంత యడ్డంకిగానుండెను. ఈయడ్డంకిని దొలఁగఁద్రోసికొనుటకై బౌద్ధులయిన సిద్ధనాగార్జునాదులు శ్రీశైలముమీఁదనే నెలవుకొని యక్కడనే స్థాపములఁ గట్టుకొని స్వమతములను వ్యాపింపఁజేయ మొదలిడిరి. జైనబౌద్ధమతములు అహింసాతత్త్వమును బోధించుచు జాతిభేదమును బాటింపక యనుష్ఠానసౌకర్యము గలిగి సర్వసమ్మతములుగా నుండుటచే ననేకు లామతములందుఁ జేరఁజొచ్చిరి. బహుభేదములతోఁ బరస్పరస్పర్థలతో నున్న శైవమతము లానాఁడు సన్నగిలఁజొచ్చెను. శంకరులవారి యద్వైతసిద్ధాంతము మహోదయముగలదై జైనబౌద్ధమతములనే కాక శైవమతములను గూడఁ జిదుకఁగొట్టసాగెను. ఇట్లు కాలము గడవను గడవను, శైవమతములు చాల సన్నగిల్లుటయు, జైనబౌద్ధమతములు సమధికవ్యాప్తిగలవగుటయు, తర్వాత నద్వైతమతము సర్వాధిక వ్యాప్తిగలదగుటయు, దటస్థించెను. ౧౦,౧౧,౧౨, శతాబ్దులనాఁటి కాంధ్రకర్ణాట దేశములందు మతములస్థితి యిట్లున్నది. అప్పుడు జైనబౌద్ధాద్వైతమతముల తళ్లునుండి స్వమతమును రక్షించుకొనుట శైవమతములవారి కావశ్యకమయ్యెను. అందుకై యాంధ్రకర్ణాటదేశములందుఁ గొందఱు మహనీయులు వెలసిరి. ఆంధ్రదేశమున వెలసిన మహనీయులు పండితత్రయము. వీరివిషయ మింతకు ముందే వ్రాసియున్నాఁడను. శివలెంకమంచెనపండితుఁడును, శ్రీపతిపండితుఁడును రచించిన గ్రంథములేవో మనకు దొరకకున్నవిగాని మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు రచించిన గ్రంథము, శివతత్త్వసారము, నేఁడు దొరకియున్నది. * అందు

* ఈ గ్రంథమును దొలుదొలుత నరసాపురమున నొక జంగము దేవరయింటనుండి నేనే దొరతనమువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలకై సేకరించితిని. పుస్తకమునఁ గానరాకున్నను నది శివతత్త్వసారమని మల్లికార్జున పండితారాధ్య రచితమని తొలుత గుర్తించి, కీర్తిశేషులయిన కె. వి. లక్ష్మణరావుగారికి దాని యుత్కృష్టతను దెలిపి ముద్రింపఁగోరఁగా వారాంధ్రసాహిత్య పరిషన్నామమునఁ ప్రశస్తమయిన పత్రికలోఁ బ్రకటించిరి.

ముందుగా నద్వైతమతమునే యాయన ఖండించెను. చందవోలు మొదలగు స్థలములం దీపండితారాధ్యులవారు జైనబౌద్ధమతముల నెట్లు విధ్వంసపఱిచిరో పండితారాధ్యచరితముఁ జదివినఁ దెలియఁగలదు. ఈయన పాశుపతశైవమత ప్రవర్తకుఁడు. ప్రాచీనసంప్రదానుసారముగా శైవమతమును వైదికముగా నీయన నిలువరింపఁబూనెను. ఇట్టు ప్రాచీనసంప్రదాయములను బరిపోషించుట వలన లాభ మంతగాఁ గానరాదని యెఱిగి యింతకంటెఁ దీవ్రముగాఁ గర్ణాట దేశమున బసవేశ్వరుఁడు, ఏకాంతరామయ్య, పద్మరసు మొదలగువారు వర్ణాశ్రమాచార కలితములై యున్నప్రాచీనశైవమతభేదముల నెల్ల నణచిపుచ్చి వానిలోనుండి వీరశైవమని క్రొత్తశైవమును సర్వశైవమత సారముగా నుద్ధరించి నెలకొల్పిరి. దీనిచే ప్రాచీన శైవమతములలోఁ దగవులు చల్లారి యైక్య మేర్పడెను. నూతనోత్తేజముఁ గాంచి శైవమతము బలముగలదై నెలకొనెను. వర్ణభేదమును విడుచుటచే నీశైవము జైనబౌద్ధమతములవలె సర్వసాధారణమై సులువుగా నందఱచే నాదృతమయ్యెను. ఒకప్రక్క నిట్లు వీరు స్వమతమందు సౌలభ్యసౌకర్యములను గల్పించి పలువుర నందుఁజేర్చుకొనుటతోపాటు, తమకు మతమునఁ బ్రబలప్రాతికూల్యము గలిగియున్న జైనబౌద్ధమతములను దండనీతి నుపయోగించి చెండాడి కూడ స్వమతమును బ్రబలపఱుచుకొనిరి. ఇంతగొప్ప కార్యమును సాగించుట సాధారణులకు శక్యముగాదు గదా! పశ్చిమచాళుక్య రాజ్యమును గైవసపఱుచుకొని యేకచ్ఛత్రాధిపతిగాఁ గల్యాణమున రాజ్య మేలుచున్న బిజ్జలుని మంత్రియు, దండనాథుఁడును మహనీయుఁడునగు బసవేశ్వరుఁ డీ సంఘమందు ముందునిల్చెను. ఈతఁడు స్వయముగ మహాభక్తుఁడు. శివునివాహనమగు నందీశ్వరుని యవతారమే యీతఁడని శైవులెల్లరు విశ్వసించిరి. ఆజానజమగు శివభక్తి యీమహనీయునందుఁ గుదురుకొనెను. శివుఁడే పరతత్త్వమనియుఁ దదన్యదేవతారాధనము తగదనియు నీతఁడు పసిప్రాయమందే నిశ్చయించుకొనెను. వర్ణాశ్రమాచారధర్మములను దదభిమానులయిన తలిదండ్రులను వర్జించెను. తానును దనతోడి శివభక్తులును సుదృఢముగా నేర్పఱుచు కొన్న మతధర్మముల నిర్వహించుటలో నిర్భయతతో మెలఁగెను. ఆకాలమునఁ బశ్చిమచాళుక్య దేశమున నీతఁడు మతరాజ్యమేలె ననవచ్చును. తన మతము ననువర్తింపనివారిని జంపించెను. అట్లుచంపవలసినదిగా సంగమేశ్వరదేవుఁ డీతని

బాల్యముననే శాసించెనట. ఈ శాసనము ననుసరించి యీతఁడు తన యేలిక యగు బిజ్జలునిఁగూడఁ జంపించెను!

బసవేశ్వరుని మత మొక్క నూఱేండ్లలోఁ గర్ణాటదేశమెల్ల వెల్లివిరిసినది. ఈవీరశైవమతమున వేలకొలఁది జనులు ప్రవేశించిరి. బ్రాహ్మణులదగ్గఱ నుండి చండాలురదాఁక నాకాలమున నీకుల మాకులమని భేదములేక యెల్లరు నేకాకారమై యేకజాతియై యందుఁజేరి యామతమునకు బలుపుఁగూర్చిరి. అట్లు కూడినసంఘమువారే నేఁడు లింగాయతులనుపేరఁ గర్ణాటదేశమున నున్నారు. బసవేశ్వరుని యనంతరము గొంతకాలమున కాంధ్రదేశమునఁగూడఁ దన్మతము వారు, జంగములు, వ్యాప్తి చెందిరి.

బసవేశ్వరునకుఁ బూర్వమున్న శైవమతములను గూర్చియు, బసవేశ్వర ప్రవర్తితమైన వీరశైవమును గూర్చియుఁ గొంత వివరింతును.

పాశుపతము

ఈవ్రత మథర్వశిరఉపనిషత్తునందుఁ జెప్పఁబడినది. శ్రీకంఠభాష్యము గూడ దానినే పేర్కొనుచున్నది. బ్రహ్మ ప్రణవపంచాక్షరీ ప్రాసాదాదిమంత్రములు, పశు, పతి, పాశాది వస్తువ్యవహారము, భస్మోద్ధూళన త్రిపుండ్రధారణ లింగార్చన రుద్రాక్షధారణాది ధర్మములు పాశుపతులకుఁ గలవని శ్రీకంఠభాష్యమువలనఁ దెలియనగును. ఈవిషయములనే మల్లికార్జున పండితారాధ్యులవారి శివతత్త్వసారముగూడఁ బ్రపంచించి చెప్పుచున్నది. పాశుపతు లద్వైతమతమును మిక్కిలి గర్హించిరి. వారు జీవేశ్వరులకు భేదము చెప్పుదురు. పశువులగు జీవులు పతియగు రుద్రుని యనుగ్రహముచే పాశమయిన సంసారముననుండి ముక్తులై మోక్షసుఖము ననుభవింతురు. జీవులకుఁ బాశబంధము తొలఁగును గాని పశుత్వము తొలఁగదని మల్లికార్జునపండితుఁడు చెప్పెను.

క. గోపతికృతమున భవపా,శాపేతములయిన పశువులట్టులు భవపా
శాపేతులైన పశువులు, ప్రాపింతురు మోక్షసుఖము పశుపతి నీచేఁ.

మఱియు, వారు సన్న్యాసమును గర్హింతురు;

క. ప్రాజ్ఞులు వేదజ్ఞులు లోకజ్ఞులు చేకొండ్రె గతశిఖాగాయత్రీ
యజ్ఞోపవీతనాస్తికులజ్ఞులు చేకొండ్రుగాక యద్వైత మజా!

శ్రీకంఠభాష్యముగూడ సన్న్యాస మావశ్యకమనుటలేదు. పాశుపతులు విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతమువారు. మల్లికార్జున పండితారాధ్యులవారి శివతత్త్వసార మీవిషయమును స్పష్టముగాఁ దెలుపుచున్నది:

క. వేదోక్త సదాచారా,సాదనమున నెగడునట్టి పశువులకుఁ బురా
పాదిత దురితక్షయమై, యాదరమున ధర్మ మధికమగు నీశానా!

క. ధర్మాధిక్యంబున నతి,నిర్మలబోధయు విరక్తినిష్ఠయుఁ గలయ
క్కర్ములకు నీప్రసాదము,నెర్మిని శివభక్తి వుట్టుఁ బృథుభావమునన్.

క. మానితశివభక్తి శివ,జ్ఞానధ్యానముల నీప్రసాదాతిశయా
నూనతఁ గర్మక్షయమై, యానందప్రాప్తి ముక్తుఁడగు నీశానా!

విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతమునకు జీవగఱ్ఱయనఁదగిన శ్రుతి (నాయ మాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో నమేధయా నబహునా శ్రుతేన, యమైవైష వృణుతే తేన లభ్య స్తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనూం స్వామ్) ప్రతిపాదితమయిన యర్థమునే పయిపద్యములును జెప్పుచున్నవి.

విశిష్టాద్వైతులవలె వీరును శ్రౌతస్మార్తకర్మలతో సమానముగా నా (శైవా)గమోక్తములయిన కర్మములనుగూడ నాచరింతురు.*

కా లా ము ఖు లు

వీరి సిద్ధాంతమేదో స్పష్టముగాఁ దెలియరాదు. కాని వీరు శక్తిపూజను గూడఁ జేయువారుగాఁ దెలియవచ్చుచున్నారు. మండలార్చనాదులు శాక్తసంప్రదాయములు గొన్ని వీరికిఁగలవు. లింగార్చనము శక్తిశివసంయోగరూపమయినదే. శక్తిచిహ్నము పానవట్టము, శివచిహ్నము లింగము నగును. శక్తిరహితుఁడగు శివుఁడు చేష్టింపఁజాలడనియు, శక్తిసహితుఁడుగు శివుఁడే సర్వశక్తుఁడనియుఁ బ్రాచీన శైవసిద్ధాంతము. ఈ విషయమునే శంకరాచార్యులవారు సౌందర్యలహరిలో

---

* వేదోఽపి శివాగమ ఇతి వ్యపదేశో యుక్తః, తస్య తత్కర్తృకత్వాత్; అతశ్శివాగమో ద్వివిధః; త్రైవర్ణికవిషయస్సర్వవిషయశ్చేతి; వేద స్త్రైవర్ణికవిషయః; సర్వవిషయ శ్చాన్యః; ఉభయో రేకఏవ శివఃకర్తా; ఈశాన స్సర్వవిద్యానామ్......అతః కర్తృసామాన్యా దుభావప్యేకార్థపరం ప్రమాణమేవ.—శ్రీకంఠభాష్యమ్.

శివశ్శక్త్యాయుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం-నచే దేవం దేవో నఖలు కుశల స్స్పందితు మపి. అని చెప్పిరి. మఱియు జీవాత్మ శక్తిపీఠమనియుఁ, బరమాత్మ లింగమనియు, లింగపీఠములు జీవాత్మైక్యబోధకము లనియు నాగమములందుఁ గలదు: 'జీవాత్మా శక్తిపీఠం స్యాత్ పరమాత్మాతు లింగకమ్.'

కాలాముఖులు శక్త్యర్చనముగూడఁ గావింతురు. వారు నిత్యబ్రహ్మచారులు. గార్హస్థ్యము వారికిఁ దగదు. నన్నిచోడని కుమారసంభవమునఁ గాలాముఖ శైవసంప్రదాయములు కొన్ని గానసగును.

పాశుపతాదులు లింగధారులుగారు

దేవలకులు మంత్రదీక్షాన్వితులును - శైవపాశుపతాది శాసనధరులు
వారివారిక లింగవంతులై చూఁచి - వారివారిక లింగవంతులై కూడి.

—బసవపురాణము, ౨౨-వ పుట.

ఈ ద్విపదలు బసవేశ్వరుని యుద్బోధమువలనఁ లింగధారణములేని పాశుపతాదులుకూడ లింగధారులయి వీరశైవమునఁ జేరఁజొచ్చిరని చెప్పుచున్నవి.

వ్రతం పాశుపతం చైవ కాలాముఖ కపాలికే,
లింగాంగసంగహీనత్వా త్తచ్ఛిష్యో నరకం వ్రజేత్.

—వీరశైవాచారసంగ్రహము.

శ్లో. శైవాః పాశుపతాః వామాః కాలాముఖమహావ్రతాః,
అతిరిచ్యతి దేవేశి! ప్రాణలింగార్చనో బుధః.

—వీరాగమము.

పైశ్లోకములు పాశుపతులు, కాలాముఖులు, కాపాలికులు లింగధారులు గారనియు, అట్టివారికి శిష్యుఁడగువాఁడు నరకము నందుననియుఁ జెప్పుచున్నవి. ఇట్టి శ్లోకములు పెక్కులు గలవు.

తెలుఁగునాటి యారాధ్యులు వీరశైవులు గారు; పూర్వకాలమున వీరు లింగధారులు గారు

ఈవిషయము తగవులకుఁ దానకమగు నని నే నెఱుఁగుదును. అయినను నాకు వాస్తవముగాఁ దోఁచినదానిఁ దెలుపుచున్నాఁడను. ప్రాజ్ఞులు పరిశోధింపఁ దగుదురు. తెలుఁగు దేశపువారగు పండితత్రయము (శివలెంకమంచెనపండిత,

(శ్రీపతిపండిత, మల్లికార్జునపండితులు) లింగధారు లనుటకు బలవదాధారములు నాకుఁ గానరాలేదు. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల గ్రంథమున నెక్కడను లింగధారణప్రశంసయే లేదుగదా! ఆంధ్రదేశమున నాకాలమునఁ గాలాముఖులు గూడఁ బలువు రుండిరి. నన్నిచోడని గురువయిన మల్లికార్జునుఁడు కాలాముఖ మతమువాఁడు. ఆతఁడుగూడ లింగధారి గాఁడు. కుమారసంభవమం దెక్కడను లింగధారణప్రశంస గానరాదు. వీరశైవులు గర్హించు వర్ణాశ్రమాచారవిధులు, వైదికకర్మలు వీరికి సమ్మతములు. మల్లికార్జునపండితారాధ్యులకు బ్రాహ్మణ్యముమీఁద నాస్థ గలదు. వర్ణాశ్రమధర్మనిబంధనముమీఁదఁ దాత్పర్యము గలదు. శివభక్తియందుఁ దన్మయత్వమును గలదు. బసవేశ్వరుఁడు మహాశివభక్తుఁడని యాయనయెడల నత్యంతగౌరవమును, వైదికకర్మలను గర్హించి వర్ణాశ్రమాచారములను రూపుమాపుచున్నాఁడని యత్యప్తియుఁ గాంచినవాఁడై బసవేశ్వరుని దర్శించి వాదించుటకై పోవుచుండఁ ద్రోవలోఁ దన్మృతివార్త వినవలసె ననియు, "భక్తిమీఁదివలపు బ్రాహ్మ్యంబుతోఁ బొత్తుఁ బాయలేను నేను బసవలింగ"యని యాతఁడు చెప్పెననియుఁ బ్రతీతి గలదు. దీనిఁబట్టికూడ నాతఁడు బసవేశ్వరుని మతమువాఁడు కాఁడని స్పష్టముగా నెఱుఁగనగును. లింగమునుధరించిన వీరమాహేశ్వరుఁడు (వీరశైవుఁడు) వర్ణాశ్రమధర్మములను, వైదిక కర్మములను నాచరింపరాదని కలదు. ఇట్లు విధుచుటే వీరవ్రతము. వీరశైవులు జంగను లయిన (చరించునట్టి) శివలింగములేయని వీరశైవగ్రంథములు వలుకుచున్నవి. శివత్వమును బొందినవారు మరల వైదిక కర్మాచరణమునకుఁ బాల్పడరాదు. కర్ణాటదేశమునఁగల లింగాయతులు సరిగా నట్టివీరశైవసంప్రదాయమువారు. వారికి లింగధారణము గలదేకాని,యజ్ఞోపవీతాదులులేవు.వారు బ్రాహ్మణులవలె విశుద్ధమయిన సదాచారము గలవారే కాని, బ్రాహ్మణులతోఁ గాని, తదితరులతోఁగాని సహభోజనము నొల్లరు. వారు బ్రాహ్మణాదివర్ణధర్మముల నభిమానింపరు. ఆంధ్రదేశపు టారాధ్యులు సంపూర్ణముగా బ్రాహ్మణధర్మములు గలవారు. తక్కిన బ్రాహ్మణులతో వీరు సహభోజనము గావింతురు. బ్రాహ్మణ్యము నభిమానింతురు.

దశమశతాబ్ది కింకను బూర్వకాలముననుండి గౌడదేశమున గోళకీమత మనుపేర గొప్పశైవాచార్యమఠము ప్రఖ్యాతిగాంచెను. భావశంభు, సోమశంభు

ప్రభృతులు తన్మతాధిష్ఠాతలు. సోమశంభువు తనపేర నొకపద్ధతిని రచియించెను. శివలెంకమంచెనపండితుఁడీసోమశంభువు మనుమఁడట! ఈ పరంపరవారు 'కలచురిక్ష్మాపాలదీక్షాగురువు' లని పలుచోట్లఁ బ్రస్తుతింపఁబడిరి. కలచురిక్ష్మాపాలుఁడగు బిజ్జలునకుఁగూడ వీరు గురువు లయియుందురని నేను దలంచుచున్నాఁడను. బిజ్జలునికాలమునఁ బశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యమున నీ పరంపరవారు పలువురు శివాచార్యు లుండిరి. బసవపురాణము ౬౨౫-వ పుటలో వారి పేళ్లు చూడఁదగును. ఏతన్మత పరంపరవారు వేలకొలఁది మహనీయులు దక్షిణాపథమెల్ల వ్యాపించిరి; కేరళమునకుఁగూడ నరిగిరి; మఠముల నెలకొల్పిరి. కృష్ణలీలాశుకుని గురువగు నీశానశివాచార్యుఁడు కేరళమం దుండినవాఁడు. ఆయన చోళరాజగు రాజరాజచోళునకును గురువై యుండెను. ఈశానశివగురుదేవపద్ధతి యని యాతఁడు గొప్ప తంత్రగ్రంథము రచించెను. కేరళమునుండి విమలశివ, ధర్మశివ, విశ్వేశ్వరశివాదులు తెలుఁగుదేశమునకుఁ జేరిరి. విశ్వేశ్వరశివాచార్యుఁడు కాకతీయగణపతి చక్రవర్తికి శివదీక్షాగురుఁడై, (దీక్ష నొసఁగుటచేతనా?) యాంధ్రదేశమునఁ గృష్ణాతీరమున మందరగ్రామమున గొప్పమఠము నెలకొల్పెను. తా నందు నెలకొనెను.

శ్లో. శ్రీచోళేశ్వర మాలవక్షితిపతీ రాజచూడామణౌ
యచ్ఛిష్యౌ కిమతః పరం గణపతి క్ష్మోణీపతి ర్యత్సుతః,
నస్యా త్కస్య ముదే స దేశికవర శ్శైవాగమాంభోనిధి
శ్శ్రీవిశ్వేశ్వరదేశికః కలచురిక్ష్మాపాలదీక్షాగురుః.

త్వంగత్పింగ జటాకిరీట ముదయన్మేరార విందాననం
ముక్తాకుండలమండితాంసశిఖరం హారై ర్మనోహారిణమ్,
విద్యామంటపవర్తినం గణపతిక్ష్మాపాల దీక్షాగురుం
శ్రీవిశ్వేశ్వరశంభు మీక్షితవతాం తే చక్షుషీ చక్షుషీ.

—మల్కాపురశాసనము.

కాళేశ్వరము, పొన్నగ్రామము, మంద్రకూటము, మానేపల్లి, ఊటుపల్లి, చంద్రవల్లి, కంభంపల్లి, ఆనందపురము, కొమ్మూరు, శ్రీశైలము, వెల్లాల, ఉత్తరసోమశిల మొదలగు గ్రామములందు శివాలయములను, మఠములను నీతఁడు నెలకొల్పెను

వీరి పరంపరవారు తెలుగుదేశమున కృష్ణదేవరాయల తర్వాతికాలము దాఁకఁ గూడఁ బలువురు ప్రఖ్యాతులై యుండిరి. శ్రీనాథునిచే నోడింపఁబడినడిండిముఁడీ పరంపరవారికి సంబంధించినవాఁడే. నేఁ డద్వైతమతాచార్యపీఠములుగానున్న విరూపాక్ష, పుష్పగిరిపీఠము లానాఁడు వీరు నెలకొల్పిన శైవమఠములే. పెదకళ్లేపల్లి లో శివాలయము నీసంప్రదాయపువాఁడును,పుష్పగిరిమఠాధిపతియు నగు సోమశివాచార్యుఁడే కాకతీయప్రతాపరుద్రుని పాలనమున క్రీ. శ. ౧౨౮౧-నాఁడు కట్టించెను. ఆయనవిగ్రహముగూడ నక్కడఁగలదు. పెక్కుగ్రామములందు వారిధర్మప్రతిష్ఠలు గలవు. కృష్ణరాయల కాలమున నున్నవారును, ముక్కుతిమ్మనాదులకు గురువులు నగు నఘోరశివాచార్యదక్షిణామూర్తి శివాచార్యులు, వీరి సంప్రదాయమువారే. సూత్రభాష్యకారుఁడు, శ్రీకంఠశివాచార్యుఁడుగూడ నీపరంపరలోనివాఁడే యగునని నుకొందును. వీరి యుద్బోధముచేతనే కాఁబోలును బ్రతాపరుద్రునికాలమున నాంధ్రదేశశివాలయములలోఁ బెక్కింటఁ దమ్మళ్లు తొలఁగింపఁబడి, వెలనాటివారు పూజరులుగా నిలుపఁబడిరి. ఈశానశివా ఘోరశివాదులు రచించిన దీక్షాప్రతిష్ఠాది నిబంధనముల ననుసరించియే నేఁ డాంధ్రదేశ శివాలయములలో నుత్సవాదులు నడిపింపఁబడుచున్న వని నేఁ దలఁచుచున్నాఁడను. శైవాగమసమ్మతమయిన వైదికప్రక్రియచేతనే యారాధ్యు లాయుత్సవాదుల నేఁడును నడపుచున్నారు. ఆంధ్రారాధ్య సంప్రదాయము పూర్వకాలమున నీశివాచార్య పరంపరవారి సంప్రదాయముగానే యుండెనని నేను దలఁచుచున్నాఁడను. పెక్కువిధములఁ జూడఁగా నాంధ్రారాధ్యసంప్రదాయ మిట్టిదిగాఁ గానవచ్చుచున్నను, లింగధారణము, కరపీఠార్చనము, షట్స్థలవివేకము మొదలగునవి వీరశైవసంప్రదాయోద్భూతములు కొన్ని గూడఁ గలసియుండుటచే వీరును వీరశైవులేమో యనియు సంశయము గల్గును. వీరశైవులకు ముఖ్యమయిన వైదికకర్మత్యాగము, కులాశ్రమాచారత్యాగము, అన్యదేవతారాధనత్యాగము మొదలగు వీరవ్రతములు వీరికి లేకుండుట యట్టిసంశయమునకుఁ బ్రబలబాధకముగాను నున్నది. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో ౧౧-౫-౧౨ అని సంఖ్యగల ప్రాచీన తాళపత్త్రగ్రంథమున గోదావరీతీరమున నొకస్వాములవారు ప్రాచీనగ్రంథములను శైవసంప్రదాయములను జక్కఁగాఁ బరిశోధించి, యక్కడి బ్రాహ్మణులకు వ్రాసిన పత్త్రిక యొకటి గలదు. అది

యిప్పటి కిన్నూఱేండ్ల క్రిందట వ్రాయఁబడినదై యుండును. ఆనాఁటికి రెండు వందలయేండ్లకుఁ బూర్వము ఆంధ్రదేశమువారు ౯౯ కుటుంబములవారు బ్రాహ్మణులు శ్రీశైలమున కేఁగి యక్కడ లింగధారణదీక్ష గొనిరనియు, కొంద అక్కడనే వీరశైవులైయుండిరనియుఁ, గొందఱు వైదికధర్మముతో లింగధారణమునుగూడఁ నాంధ్రదేశమందుఁ బాటించుచుండిరనియు నందుఁ గలదు. ఇది వాస్తవమేమో పరిశోధింపవలసియున్నది. ప్రాచీనాంధ్రారాధ్యసంప్రదాయగ్రంథములలో లింగధారణాదివిషయములు గానరాకుండుటచేతను, నాంధ్రారాధ్యులలో నిప్పటికిఁ గొన్ని కుటుంబములవారు లింగధారణము లేకయే యుండుటచేతను మీఁదివిషయము విశ్వాస్యమే యగునని నేఁ దలంచుచున్నాఁడను.

క్రీ. శ. ౧౩౫౦ నుండి ౧౪౫౦ దాఁక సుప్రఖ్యాతులుగా నున్న కొండవీటిరెడ్లు, తన్మంత్రులు శైవమతాభినివిష్టులుగా నుండిరి. వారికిని, వారిమంత్రి యగు మామిడి ప్రెగ్గడయ్యకును శంకరారాధ్యులనువారు గురువులుగా నుండిరి. ఆశంకరారాధ్యులకే పెదకోమటి వేమారెడ్డి పినపాడుగ్రామము నగ్రహారముగా నొసఁగెను. దానికి శాసనము గలదు. తెనాలిదగ్గఱఁ బినపాటిలో నేఁడా శంకరారాధ్యులవారి వంశమువారు మృత్యుంజయారాధ్యులు గలరు. వీరిది యుద్భటారాధ్యవంశమట! కాని వీరికి లింగధారణము లేదు. బహుకాలముననుండి సుప్రఖ్యాతమయియున్న యీవంశమువారు లింగధారులు గాకుండుట వింతగాదా! మఱియు, నాంధ్రదేశపు టారాధ్యుల కుటుంబములలో మిక్కిలి గౌరవము గడించినవారు లింగధారణము లేనివారింకను గొందఱు గలరు. గోదావరీ మండలమున నయ్యగారివారని యారాధ్యులు గలరు.* వారికిని లింగధారణము లేదు. ఉద్భటుఁడు భోజునకు దీక్షాగురువని పండితారాధ్యచరిత్రమునను, నుద్భటచరిత్రమునను గలదు. భోజుఁడు రచించిన శైవతంత్రము తత్త్వప్రకాశము నేఁడు సుముద్రితమైయున్నది. అందు నేఁటి యారాధ్యసంప్రదాయవిషయము లేవియుఁ గానరావు. గోళకీమఠసంప్రదాయమువారు తమ గ్రంథములందు భోజునిగ్రంథములను బ్రమాణముగాఁ గొనియున్నారు. ఉద్భటుఁడీ భోజునకు

* వీ రార్వేలనియోగులుగాని యారాధ్యులు గారని కొంద ఱనుచున్నారు. "మహావిభూతి తిమ్మకవ్యాదుల గురువైన డెందులూరి లింగనారాధ్యుని శిష్యు లందఱు 'అయ్యగారు' అనఁబడి నాయన [illegible] రయ్యగారివారైనారు" అని బ్రహ్మశ్రీ వనుపుమూటి వీరరాఘవస్వాములుగారు వ్రాసిరి. రక్తాక్షి చైత్ర భారతి చూడుఁడు.

గురువేయగునేని యాతఁడు నేఁటి యారాధ్యసంప్రదాయమువాఁడు గానేరఁడు. ఆ యుద్భటునివంశమువారగు నాంధ్రారాధ్యులుగూడ భోజగ్రంథ, గోళకీమఠాచార్యకృతగ్రంథోపదిష్టమగు వైదికశైవసంప్రదాయమువారే యగుదురు. బసవేశ్వరునికాలమునుండి యాంధ్రదేశారాధ్యులు వీరశైవులై లింగధారులై యుండు రేని కర్ణాటదేశమునఁబోలె వీరికిని మఠములు, గురుపరంపరలును నుండెడివి. ఆంధ్రదేశమున గోళకీమఠసంప్రదాయమువారి మఠములే యుండెడివి గాని, నేఁటి యాంధ్రారాధ్యసంప్రదాయమువారిమఠము లెన్నఁడు నున్నట్టు తెలియరావు. పండితత్రయోద్భటారాధ్య వేమనారాధ్యాది వంశపరంపరలవారాభిజాత్యముగలవారారాధ్యవంశములవారు పలువురు వెలయుచున్నను, లింగధారణాదిదీక్షలుగొనుటలో గురువంశములు, శిష్యవంశములు నను భేదము లేక వీరిలో నెల్లరును సమానసమ్మానమునే పడయుచున్నారు. బహుకాలమునుండియు 'నిట్టి సంప్రదాయమే సాగుచున్నచో నిప్పుడు లేకున్నను బూర్వకాలమున నేని యట్టిమఠము లుండకపోవునా యని సంశయము.

దహనసంస్కారము నేఁడాంధ్రారాధ్యసంప్రదాయమున లేదు. కాని తానన్మాత్రమున వీరు వీరశైవు లనఁగాదు. ఇటీవల వీరు లింగధారణముతో పాటు ఖననసంస్కారమునుగూడ పరిగ్రహించియుండవచ్చును. గోళకిమఠసంప్రదాయమువారుగూడ నుత్తములైన శివదీక్షితులకు నాశౌచముగాని, శ్రాద్ధాదికముగాని యక్కఱలేదనిరి. 'నిర్వాణదీక్షితానాంతు సూతకం నైవవిద్యతే'—'దీక్షితానాంచ శైవానాం శ్రాద్ధం స్యాచ్ఛైవమేవహి, నవైదికం కృతం శైవం శివలోకం స గచ్ఛతి.'—ఆశౌచదీపిక, అఘోరశివాచార్యుఁడు.

ఆంధ్రారాధ్యసంప్రదాయమువారి దీక్షపేరు చిన్మయదీక్ష. వీరశైవుల దీక్షపేరుత్తరదీక్ష. రెండు సంప్రదాయములు వేఱనుటకిదియు నొక తార్కాణ. కృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున నారాధ్యబ్రాహ్మణులు లింగధారులయి యుండిరనుటకుఁ బ్రబలాధారములు గలవేమో యింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది.

వీరశైవము బసవేశ్వరా ద్యుపజ్ఞమే

లింగధారణమును జెప్పుశ్లోకములు గొన్ని యాగమములలోనివిగాను, బురాణములలోనివిగాను నిటీవలి వీరశైవగ్రంథములందుఁ గలవు. ఆశ్లోకములే కాక కొన్ని యాయాగమములుగూడ వీరశైవమతము వెలసిన కాలమునను, నటుతర్వాతికాలమునను నేర్పడినవని నేను దలఁచుచున్నాఁడను. వీరశైవసిద్ధాంతమును దెలుపు నాగమము వీరాగమమని యొకటి గలదు. అది యిట్టిదే

పేలనఁగా నందుఁ బెక్కుచోట్ల నాల్గుశైవమతములు పేర్కొనఁబడినవి. నల్గురు శైవాచార్యులు పేర్కొనఁబడిరి.

శ్లో. రేవణో మరుసిద్ధేశో రామదేవో మునీశ్వరః,
పండితారాధ్య ఇత్యేతే చతుర్మతమునీశ్వరాః.

ఇందు నాల్గవవాఁడగు పండితారాధ్యుఁడు శివలెంకమంచెనపండితుఁడయినను, శ్రీపతిపండితుఁడయినను, మల్లికార్జునపండితుఁడయినను బసవేశ్వరుని కించుమించుగా సమకాలమువాఁడే యగును. తక్కినవారుగూడ బసవేశ్వరునినాఁటివారే. ఈయాగమమున వీరశైవసంప్రదాయములెల్ల వివరింపఁబడినవి. ఇది పురాతనగ్రంథ మనుట నే నంగీకరింపఁజాలనయ్యెదను. మఱియు రేణుక (రేవణ) సిద్ధరచితము సిద్ధాంతశిఖామణియు, మాయిదేవరచితము శివానుభవ సూత్ర (విశేషార్థప్రకాశన) మును, పద్మరసుదీక్షాబోధయుఁ, నీలకంఠాచార్యుని క్రియాసారమును గలవు. వీరశైవసిద్ధాంతమును నిరూపించు గ్రంథములలో మూలభూతము లివి. ఈగ్రంథముల రచించినవారు బసవేశ్వరుని కాలమువారును, దర్వాతికాలమువారును నగుట విస్పష్టవిషయము. బసవపురాణమునుబట్టి, అబ్లూరుశాసనమునుబట్టి యీమతము క్రీ. శ. ౧౧౬౦ ప్రాంతమున నేర్పడినది గానే తెలియఁనగుచున్నది. ప్రాచీనాగమగ్రంథములం దక్కడక్కడ వీరశైవసిద్ధాంతానుకూలములగు శ్లోకములు గొన్నియున్నను, వానినెల్ల నుద్ధరించి కులాచార నియమములను ద్రెంచి వీరశైవమని క్రొత్తసిద్ధాంతము నెలకొల్పినవారు మాత్రము బసవేశ్వరాదులే యనుటకు సంశయింపఁబనిలేదు. ఈయర్థమునకు సాధకము లయిన విషయములు పెక్కులు బసవపురాణమునఁగూడఁ గలవు.

వీ ర శై వ ము

వీరశైవులు "శివలింగం కరాద్యంగే వీరశైవస్తు ధారయేత్" అను విధి చొప్పున లింగధారణము చేయుదురు. ధరించిన యాలింగమునకుఁ బ్రాణలింగ మనియు, నిష్టలింగమనియుఁ బేరు. అది లోపించెనేని గండకత్తెఁజేసికొని చని పోవలసినదే కాని వారు జీవించియుండరాదు.

ప్రాణలింగవ్రతే లుప్తే ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే,
ప్రాణత్యాగాత్పరం తస్మా త్సావధానేన ధారయేత్.
ప్రాణలింగేచ విచ్ఛిన్నే లింగే ప్రాణా౯ పరిత్యజేత్,
ప్రతిదీక్షాం ప్రాప్యతిష్ఠే ద్రౌరవం నరకం వ్రజేత్.

సిద్ధాంతశిఖామణిలోఁ బ్రాణలింగమనఁగా నంతర్లింగమనియు, నిష్టలింగ మనఁగా బాహ్యలింగమనియు, కరపీఠార్చన ముత్తమమనియుఁ గలదు. 'ఇష్టలింగ

మిదంస్థూలం యద్బాహ్యే ధార్యతే సదా, ప్రాణలింగంతు తత్ సూక్ష్మం యదంత
ర్భావనామయమ్. బాహ్యపీఠార్చనా దేత త్కరపీఠార్చనం వరమ్.'

వీరశైవ మద్వైతసిద్ధాంతము ననుసరించును.

శివేనసహ సంబంధా చ్చైవమి త్యాదృతం బుధైః,
ఉభయో స్సంపుటీభావా ద్వీరశైవ మితిస్మృతమ్.
వీ శబ్దే నోచ్యతే విద్యా శివజీవైక్య బోధికా,
తస్యాం రమంతే యే శైవా వీరశైవా స్తు తే స్మృతాః.
స్వయం లింగాంగసంబంధీ శివ ఏవ నచాపరః.

ఇట్లు చెప్పియు సిద్ధాంతశిఖామణీకారుఁ డద్వైతమతమును గర్హించెను.
అద్వైతమునఁ జేరినచో బాహ్యలింగార్చనము మానివేయుటగును గాన యా
మతము పనికిరాదనెను. సర్వాద్వైతమని, యీశ్వరాద్వైతమని భేదముఁ జెప్పి
యీశ్వరాద్వైతమే తగును కాని సర్వాద్వైతము తగదనెను. మల్లికార్జున
పండితారాధ్యుఁడుగూడ నీయద్వైతభేదముఁ జెప్పెను.

వీరశైవులు జాతిభేదము పాటింపరాదు.

శ్లో. ఏకపీఠం జగత్సర్వ మేక మాకాశమాలయమ్,
ఏకతోయం సదా పీత్వా జాతిభేదం నకారయేత్.

అమరంగ నటుగాక యఖిలమర్త్యులకు-సమముధాతువులును సమముపిండములు
సమము సూతకములు సమము జన్మములు-సమము నిద్రాహార సంగకృత్యములు
సమము మోహభయాభిషంగలోభములు-సనుమింద్రియవిషయసముదాయము
సమములీభూతపంచకములు నవయ-వములును సుఖదుఃఖవాసనల్ సమము[లును
లదిగాక ధరయేక మఖిలజీవులకు-తుద నాకసంబు పొత్తు సమ స్థమునకు
తోయమొక్కటి జగత్తునకుఁ బ్రాపింప-నై యుండఁ గులభేదమైనలా గెట్లు.

* * * * *

సద్రతి బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్య-శూద్రకులీను లంచును బల్కెదీవు
ఎక్కడ వారికి నేతెంచెఁ గులము-టక్కరు లాడుమాటలుగాక యనిన.

—దీక్షాబోధము.

ఇట్లు వీరు జాతిభేదమును గర్హించి యాకాలమున ననేకుల లింగధారు
లఁగాఁ జేసి వారినెల్లర నొక్కపొత్తునకుఁ దెచ్చి తమ మతమున కభ్యచ్ఛ్రియ
మును గూర్చుకొనఁగల్గిరి. కాలక్రమమునఁగూడ నాపూన్కి యట్లేసాగుచుండఁ
గల్గెనేని యాంధ్రకర్ణాటదేశములందు జాతిభేదము సమసిపోయియుండ నుండ
వచ్చును. కాని దానిఁ బ్రబలముగాఁ బ్రతిఘటించిన యద్వైతాది మతముల

యధికవ్యాప్తిచే, నానాజాతులనుండి క్రొత్తక్రొత్తవారు నాఁటనాఁట వీరశైవు లగుచుండుటగాని తన్మూలమున జాతిభేదములు సమయుటగాని సందర్భింప దయ్యెను. తర్వాతికాలమున నక్కడక్కడఁ గొందఱుకొందఱు కొలఁదికొలఁది గామాత్రమే వీరశైవదీక్షఁగొని యాసంఘమునఁ జేరిరి. దానిచే బసవేశ్వ రాదుల కాలమున వేర్పడి యేర్పడిన శైవదీక్షితుల వంశపరంపరలును దర్వాతి వారు కొలఁదిమందియు మాత్రమే కూడి నేఁడు లింగాయతు లనుపేరఁ బ్రత్యేక సంఘమై వెలయుచున్నారు.

ఇటీవలికాలమున నా మతమునఁ గ్రొత్తగాఁ జేరినవా రంతగా లేక పోవుటచే జాతిభేదమును బాటింపరా దను సిద్ధాంతమును స్థాపింపఁబూనిన యా సంఘమే సంకుచితమై తాను నొకజాతియై తనకు ముందున్న జాతులకంటె నింక నొక్కజాతిని హెచ్చింపఁగల్గెనేకాని జాతిభేదమును సమయింపఁజాలదయ్యెను.

వీరశైవమతస్వరూపము, వీరాగమము, వీరశైవాచారసంగ్రహము మొద లగు గ్రంథములందుఁ గానవచ్చును. బసవేశ్వరుని సమకాలమువాఁడగు కెరెయ పద్మరసు రచియించిన వీరశైవదీక్షాబోధలోఁ బ్రధానవిషయములెల్లఁ జక్కఁగా స్పష్టపఱుపఁబడి యున్నవి. పిడుపర్తి సోమనాథుని తెలుఁగుదీక్షాబోధను జదివి వీరశైవమతస్వరూపమును జక్కఁగాఁ దెలిసికొనవచ్చును.

శి వ క వు లు

వీరశైవులలోఁ గవీశ్వరులగువారు శివునిమీఁదను దద్భక్తుల మీఁదను దక్క నితరులగు భవులమీఁద నెప్పుడును గృతులఁ జెప్పెడివారుగారు. కావున వారికి శివకవు లని పేరు గల్గెను. కర్ణాటాంధ్రగ్రంథములలో శివకవుల ప్రశంస పెక్కుచోట్లఁ గలదు. శివకవులు భవికవుల గర్హించిరి. కవితలోఁగూడ వారు వేఱుమతమువారయిరి.

ఐనను లోకహితార్థంబు గాఁగ-నానేర్చు కొలఁది వర్ణన సేయువాఁడ
నవరసరసికత భువిని బేర్కొన్న-శివకవి ప్రవరుల చిత్తంబు లలర.
నిప్పాట నితరులఁ జెప్పెడిదేమి-తప్పులు దారులుఁ దడఁబడఁబలికి
తెలసిన చదువులు వీటిఁబోఁ ద్రొక్కి-పొలిసిపోయిరి దమపురులు దూలఁగను

మృడుమహత్త్వముగానమిని బొంకులనఁగ -బసుఁ 'గవయః కిం నపశ్యన్తి'యనుట
యనుచుఁగుకవులఁగీటునఁ బుచ్చిపేర్చి-..........................

—బసవపురాణము.

సోమనాథుఁడు బసవపండితారాధ్యచరిత్రములందును, అనుభవసార మందును, శివకవులను స్తుతించెనే కాని యాంధ్రకవితాగురుఁడనఁబడిన నన్నయ మొదలగు నితరకవులను వేరిని స్తుతింపలేదు.

శివకవుల గ్రంథములు

మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారమును, నన్నిచోడనికుమార సంభవమును, మనసోమనాథుని కృతులును, నిప్పుడు మన కుపలబ్ధము లయిన శివకవుల గ్రంథములలోఁ బ్రాచీనములు. మల్లికార్జునపండితుని కృతులు మఱి కొన్ని దొరకవలసియున్నవి. మల్లికార్జునపండితునికంటెఁ బూర్వుఁడు శ్రీపతి పండితుఁడుగూడఁ గవియట! ఆయన బెజవాడలో నుండినవాఁడు. ఆయన తెలుఁగుకృతు లేమేని రచియించెనేమో యెఱుఁగరాదు. పండితారాధ్యచరిత్రలో నీక్రింది గ్రంథములు పేర్కొనఁబడినవి.

అంచిత బాణగద్యాక్షరగద్య-పంచగద్యాదులు వటుగణాడంబ
రంబు వర్ణాడంబరంబు వ్యాసాష్ట-కంబును శ్రీనీలకంఠ స్తవంబు
శ్రీరుద్రకవచంబు శారభంబును మ-యూర స్తవము హలాయుధ మనామయము
మలహరణమును మహిమం బను స్తవము మలయరాజీయంబు పూనిదండకము
స్తుతిమూలమగు మహాస్తోత్ర సూత్రములు-శతకంబు శివతత్త్వసారంబు దీప
కళిక మహానాటకము నుదాహరణ-ములు రుద్రమహిమయు ముక్తకావళులు
గీతసూక్తములు భృంగి స్తవంబులు వు-గాతనముని ముఖ్యరచితాష్టకములు
హరలీల——

*　　*　　*　　*

ఆనందగీతంబు లర్థిఁ బాడుచు శి-వానందలీలల నలరి యాడుచును
శంకరగీతముల్ సరవిఁ బాడుచును-శంకరలీలల జతులఁ గాడుచును
బరమశివానందభరితమై మఱియు-హరగణాగ్రణు లున్న యవసరంబునను

*　　*　　*　　*

మదినుబ్బి సంసారమాయా స్తవంబు-పదములు దుమ్మెదపదముల్ ప్రభాత
పదములు పర్వతపదము లానంద-పదములు శంకరపదముల్ నివాళి
పదములు వాలేశుపదములు గొబ్బి-పదములు వెన్నెలపదములు సెజ్జ
వర్ణన మఱి గణవర్ణనపదము-లర్ణవ ఘోషణ ఘూర్ణిల్లుచుండఁ
బాడుచు నాడుచుఁ బరమహర్షమున-..................................

—పండితారాధ్యచరిత్రము.

పయివానిలోఁ బెక్కులు సంస్కృత గ్రంథములు. శివతత్త్వసారము తెల్గుకృతి. శతకము, దీపకళిక మొదలగునవికూడఁ దెల్గుకృతులు గావచ్చును. ఆనందగీతములు, శంకరగీతములు, తుమ్మెదపదములు, ప్రభాతపదములు మొదలగు గేయరచనలుగూడ తెల్గువే. కాని యవి మన కిప్పుడు దుర్లభములుగా నున్నవి. దీనినిబట్టిచూడఁగా నీశివకవుల తెలుఁగుకృతులు పద్యరచనము గలవి మల్లికార్జునపండితారాధ్యుని కాలమునకంటెఁ బూర్వము లేవేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఉన్నచో సోమనాథుఁడు పేర్కొనియుండును గదా! శివకవుల రచనారీతులను బరిశోధింపఁగా వీరిగ్రంథములకును, నన్నయాదు లగు (భవి) కవులగ్రంథములకును బెక్కుభేదములు గానవచ్చుచున్నవి. అవి ముందు వివరింతును:

జానుఁదెనుఁగు

శివకవులు పలువురు జానుఁదెనుఁగును బ్రశంసించిరి:

చ. సరళముగాఁగ భావములు జానుఁదెనుంగున నింపు పెంపుతోఁ
బిరిగొన వర్ణనల్ ఫణితి వేర్కొన నర్థము లోత్తగిల్ల బం
ధురముగఁ బ్రాణముల్ మధుమృదుత్వరసంబునఁ గందళింప న
క్షరములు సూక్తు లార్యులకుఁ గర్ణరసాయనలీలఁ గ్రాలఁగాఁ.

—నన్నెచోడఁడు.

ఉరుతరగద్య పద్యోక్తులకంటె-సరసమై పరగిన జానుఁదెనుంగు
చర్చింపఁగా సర్వసామాన్యమగుటఁ-గూర్చెద ద్విపదలు గోర్కెదైవాఱ

—బసవపురాణము.

..................................-ఒప్పదు ద్విపద కావ్యోక్తి నావలదు
ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధ-పూరితసంస్కృత భూయిష్ఠరచన

సు నుగా సర్వసామాన్యంబు గామి-జానుఁదెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు
—పండితారాధ్యచరిత్రము.

సోమనాథుఁడే జానుఁదెనుఁగనఁగా నిట్టిదని వృషాధిపశతకమునఁ జెప్పినాఁడు:

చ. బలుపొడతోలుసీరయును బాఁపసరుల్ గిలుపారుకన్ను వె
న్నెల తల సేదుఁ గుత్తుకయు నిండినవేలుపు టేలు వల్లుపూ
సలు గలతేని లెంక వని జానుఁదెనుఁగున విన్నవించెదన్
వలపు మదిన్ దలిర్ప బసవా బసవా బసవా వృషాధిపా!

ఆకాలమున నీజానుఁదెనుఁగు మిక్కిలి ప్రసన్నమై సర్వసామాన్యమై యుండెను. తర్వాతి మన కవీశ్వరులు సంస్కృతప్రాయమైన రచనను దెలుఁగునఁ జొప్పించి జానుఁదెనుఁగును సన్నగిలఁజేసిరి. ఇటీవలి తెలుఁగురచనలలో నెక్కువ రుచ్యములయిన నానుళ్లును బలుకుబళ్లును మిక్కిలి తక్కువ కాఁ జొచ్చెను. సోమనాథుని గ్రంథములలోను, నన్నిచోడని గ్రంథములోను మన కిపుడర్థముగాని జానుఁదెనుఁగుఁబలుకు లనేకము లున్నవి. సంస్కృతప్రాయమగు రచనలకు మన మలవడుటయు, దేసితెలుఁగురచనలఁ ద్రోసిపుచ్చుటయు నిట్లగుటకుఁ గారణములు. ఈవిషయము నించుక వివరింతును.

దేశిరచన

తెలుఁగునకుఁ దోడిభాషయగు ద్రవిడభాషలో దేశిరచన లెక్కువగా నెక్కొన్నవి. ద్రవిడదేశీయులగు జైనులయు, శైవులయు, వైష్ణవులయు దేశిచరిత్రములు ద్రవిడభాషాసహజములగు దేశివృత్తములలో సంస్కృత సంపర్కమంతగా లేని ద్రవిడదేశిభాషలో రచితములై వెలసియున్నవి. కర్ణాటకమున నంతగా నట్టిరచనములు లేవుగాని తెలుఁగునకంటెఁ గొంతహెచ్చుగా నున్న ననవచ్చును. ఆదికాలమునఁ దెలుఁగు గ్రంథములు ప్రాయికముగా సంస్కృతభాషలోనున్న పురాణాద్యార్యగ్రంథముల కనువాదములుగానే వెలయుటచే నాంధ్రసహజములయిన దేశిరచనముల కాదరువు సన్నగిల్లెను. మన పూర్వులు పౌరాణికములయిన యార్యకథలమీఁదను, సంస్కృతచ్ఛందస్సుమీఁదను, సంస్కృత ప్రాయమయిన తత్సమభాషమీఁదను నభిమానముగలవారయి దేశీయేతి వృత్తములను, దేశీయచ్ఛందస్సులను, దేశిభాషను నడుకఁద్రొక్కిరి. నేఁడు మనము

స్త్రీపామరాదుల గేయరచనములని యనాదరమునఁ జూచు పదరచనముల పరు
సలే ద్రవిడభాషలోని ప్రౌఢకావ్యములందలి వృత్తములుగా నెలకొన్నవి. తరు
వోజ,ద్విపద,రగడ,అక్కర,గీతి,సీసము, మొదలగు పరిమితజాతులే దేశిచ్ఛందో
జనితములు మన గ్రంథములం దాదృతములయ్యెను. ఈ దోషముచే మన తెలుఁగు
ప్రబంధములం దాంధ్రతాముద్ర యంతగాఁ గానరాకున్నది. కొంతవఱకాంధ్ర
తాముద్ర నచ్చొత్తి ప్రబంధముల రచించినవారిలో నగ్రగణ్యుఁడీ సోమనాథ
కవియే. ఈతఁడు దేశీయకథలను దేశిచ్ఛందో జనితమగు ద్విపదమున దేసి తెనుఁ
గు బాసలో రచించినవాఁ డగుటచే నీతనికవితలో నాంధ్రతాముద్ర సక్కఁగా
నత్తికొనెను. ఈతఁడు తన కవితారచనము నిట్లు ప్రశంసించుకొన్నాఁడు.

................................-సత్కృతియన నూత్నసంగతి దనరఁ
దొమ్మిదిరసములు దొలఁకాడ వాని-యిమ్మడి వర్ణన లెసఁగఁ దద్ద్విగుణ
మగు నలంకారంబు లసలార వాని-ద్విగుణార్థభావనల్ దీటుకొనంగఁ
దేటతెనుంగున ద్విపదరచింతుఁ-బాటిగాఁ దత్కథాప్రౌఢి యె ట్లనిన :
జాతులు మాత్రాను సంధానగణ వి-నీతులు గాన 'యని యతగణ్యై'ర [గాన
నియును 'బ్రాసోవా'యనియు 'యతిర్వా'య-నియుఁ జెప్ప ఛందోవినిహితోక్తి
ప్రాసమైనను యతిపై వశిమైన-దేసిగా నిలిపి యాదిప్రాసనియతి
దప్పకుండఁగ ద్విపదలు రచియింతు-నొప్పదు ద్విపదకావ్యోక్తి నానలదు.
ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధ-పూరిత సంస్కృతభూయిష్ఠరచన
నూనుగా సర్వసామాన్యంబు గామిఁ-జానుఁ దెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు.
అట్టునుగాక కావ్యము ప్రౌఢిపేర్మి-నెట్టన రచియింప నేర్చినఁజాలు
నుపమింప గద్యపద్యోదాత్త కృతులు-ద్విపదలు సమమ భావింప నెట్లనిన.
సరళతసరణి ప్రసన్నత చెన్ను-పరిణతగణపదపద్ధతి శబ్ద
శుద్ధి ప్రయోగప్రసిద్ధి గళాస-మృద్ధి నానుడి వడి మితి యతి యర్థ
పుష్టినైజము రసపుష్టి వినూత్న-సృష్టి విశేష్య విశేషణశ్లేష
సొలపు గుమారత వెంపు మాధుర్య-మింపు మృదుత్వంబు గుంపోజు సడువు
యమకంబు గమకంబు యతిగతి గార-కము పూరకము క్రియ గాంతి విశ్రాంతి
రంగుబెడంగు మెఱుంగు సమాన-సంగతి యక్షరశయ్య సంఘటన

నిపుణత రసికత నెఱి సమాసార్థ-ముపమాన మవధాన ముత్ప్రేక్ష లక్ష్య
లక్షణవ్యక్తి యలంకార యుక్తి-దక్షతసుమతి విచక్షతయనిన
జాతుల రచనాప్రణీతులఁగావ్య-నీతుల రీతుల నేతు లుట్టంగ
వరకవుల్ గొనియాడ వర్ణన కెక్క-ధరఁ జెప్ప కృతియ యుద్యత్కృతిగాక
జల్లి పూరక మపశబ్ద మక్రమము-వొల్లు వ్యుత్క్రియ జడ్డు వొం దసంఘటన
కాకు వ్యర్థం బసంగతి విరసంబు-వైకల్య మత్యుక్తి వైరిపదంబు
తలవిసు పసమగ్రత శిథిలబంధ-ములుదబధంబు గ్రామ్యోక్తి గంటకము
ద్రాభ ఛందోవిరుద్ధం బాదియగు న-లాభ ప్రలాపోక్తి లాఘవం బనక
వసిగూర్చుకృతులు నా వడ్లను బెరుగు-బిసుకుచందము బిలిబిలికృతుల్ గృతులె
అటుగాన యభివినుతానందితోక్తి-పటుగద్యపద్యప్రబంధసామ్యముగ
కావ్యకళాప్రౌఢిఁ గల్పింతు ద్విపద-కావ్యంబు భావ్యంబుగాఁగ నట్లయ్యు
నవికలవేదవేదాంతేతిహాస-వివిధాగమపురాణవిహితసూక్తముల
నిదమిత్థమనుచోట నివియె ప్రామాణ్య-పదములు గాఁగ ద్విపదలు సంధింతు
సొట్టైనరత్నంబు చుట్టును బసిఁడి-గట్టిన భావన నెట్టణఁ దెనుఁగు
సంధిపూర్వాపరసంఘటనముల-బంధురచ్ఛందోనిబద్ధముల్ గాఁగ
వేదసూక్తములకు వెరవైనమాట-లాదటఁ గన్పింతు నది జల్లి యనక
వలనెఱింగియు వేదవాక్యంబు ద్విపద-కొలఁదినే పలుకుటకును మది మెచ్చి
కేలిముద్రిక దత్నకీలన సేయు-చో లేశమైనవచ్చునె రత్నమొత్తె
సొట్టైనరత్నంబు చుట్టునుబసిఁడి-గట్టుట యతివివేకం బిట్లయయ్యు
దేసిగా వచియింతు ద్విపదకు వల్లఁ-బ్రాసంబులునుఁ బొందుపడఁగఁ దానలయు
ననుచుఁ దదీయసూక్తాక్షరపంక్తిఁ-జెనకకయుఁతొప్పఁ జెప్పనేయనుచు
సన్నుతిఁజేయుచు సత్కవు లలరఁ-దిన్ననిసూక్తుల ద్విపద రచింతు
నదియునుగా నైహికాముష్మికద్వి-పద హేతువవుట ద్విపదనాఁగఁబరగు
ద్విపదాంబురుహముల ధృతి బసవేశు-ద్విపదాంబురుహము లతిప్రీతిఁ బూన్తు

—పండితారాధ్య చరిత్రము

తన గ్రంథములు సుగ్రహములుగా నుండవలెనని యాతఁడు తలంచెను. సంస్కృతభాషలో ననుష్టుప్పు సులువుగా రచింపఁదగినదై, యక్షరబాహు.

శ్యము లేమిచే సులువుగాఁ జదువఁదగినదై, యన్వయక్లేశము లేమిచే సులువుగా నర్థము చేసికోఁదగినదై పురాణాదులందు లక్షలకొలఁది గ్రంథసంఖ్యతో వెలసియుండుట యెఱిఁగి దానివలెఁ దెలుఁగున వెలయఁదగినది ద్విపదయని గుర్తించి సోమనాథుఁడు తన ప్రధాన గ్రంథములగు బసవపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రములను ద్విపదరచనములందే నెలకొల్పెను. ఆయాధ గద్యపద్యాదిప్రబంధ పూరిత సంస్కృతభూయిష్ఠ రచన సర్వసామాన్యము గాదనియు, జానుఁదెనుఁగు మిక్కిలి ప్రసన్నముగానుండుననియు,నదిద్విపదరచనమున మిక్కిలిపొసఁగియుండు ననియుఁ బయిద్విపదలందుఁ సోమనాథుఁడు సూచించినాఁడు. మఱియు సులువయిన రచనముగలదని ద్విపదను దక్కువగాఁ జూడవలదనియు, సర్వసామాన్య మగుట ద్విపద కొకగుణవిశేషమనియు, గద్యపద్యోదాత్తకృతుల కదితీసిపోదనియు,గావ్య గౌరవమును బోషించునది, దోషరాహిత్యమును గుణసాహిత్యమునుగాని, ఛందఃప్రయాసాతిశయము గాదనియుఁ జెప్పినాఁడు.

ద్విపదరచన సర్వసామాన్యమే

వర్తమాననాగరకలోకము గొంత వర్జించుచున్నను నాఁడునేఁడు నాంధ్ర లోకము నాలుకలపై నాట్యమాడుచున్న పాటలు, పదాలు మొదలగు దేశి రచనలలో నూటికిఁ దొంబదివంతు రచనములు ద్విపదలును, దద్వికారములునై యున్నవి. ఒక్కద్విపదమే విషయభేదమునుబట్టి, స్థలభేదమునుబట్టి,పాఠకభేదము నుబట్టి పఠించుతీరులలో బహుభేదములను బొందుచున్నది. తోలుబొమ్మలవాండ్ర యాటలలోను, స్త్రీలపాటలలోను, పంబవాండ్రయు, బవనీండ్రయు సుద్దుల లోను, మఱియుఁ బెక్కువిధము లగు పామరరచనములలోను బహుళ ముగా ద్విపదయు, మంజరియుఁ గానవచ్చును. కాని వారివారి పాటతీరులు వేరుగానే యుండును. ప్రాచీనలేఖకు లిట్టిరచనములను దాటియాకులపై వ్రాయునప్పుడు వారు చదువుఫణితిలో నేర్పడు దీర్ఘస్వరాదులతోనే వానిని వ్రాయుచుండెడివారు. మన బసవపురాణముగూడఁ గొన్నిప్రతులలో నట్టితీరున వ్రాయఁ బడియున్నది.

కైలాసమునఁ దొల్లి గఱకంఠుగొలూవ-శైలేంద్రకన్యక సనుదెంచు నెడాను.

ద్విపద రచనమున వెలయించుటచేఁ దన గ్రంథములు పండితులకే

కాక పామరులకుఁగూడ నుపాదేయములు కాఁగలవని, యట్లు కావలయునని సోమనాథుఁ డభిమానించెను. అవి యట్లే వెలయఁగల్గెను.

ఛందస్స్వాతంత్ర్యము

ఈ యభిమానముచే సోమనాథుఁ డితరాంధ్రకవులు పాటించిన ద్విపద చ్ఛందోనిబంధమునఁ గొంత స్వాతంత్ర్యము వహించి మార్పుపాటు గావించెను. తాళ్లపాక చిన్నన్న ప్రాచీనసంప్రదాయానురోధమున ద్విపదలక్షణము నిట్లు నిర్వచించినాఁడు.

వాసవుల్ మువ్వురు వనజాప్తుఁ డొకఁడు-భాసిల్ల నది యొక్కవదము శ్రీకాంత
క్రమముననవినాల్గుగణములనడచుఁ-గ్రమదూరముగఁ బ్రయోగము సేయరాదు
ఆ పాదమునకు మూఁడవగణం బాది-దీపించు యతి యంబుధిప్రియతనయ
యుపమింప నవి ప్రాసయుతములై రెండు-ద్విపదనా విలసిల్లె వికచాబ్జపాణి
ద్విపదకు ద్విపదకుఁ దెగఁజెప్పవలయు-నెపుడు సంస్కృతమున నితరభాషలను
యతులలోపలఁ బ్రాసయతి దక్క సకల-యతులుఁ జెల్లును బ్రయోగానుసారమున
ద్విపదతో ద్విపద సంధిల నేకశబ్ద-మపుడు ప్రయోగింప నది యయుక్తంబు
మఱియు సంస్కృతపు సమాసరూపమున-నెఱయ నెన్నిటినైన నిర్మింపఁదగును
....
అనులక్షణమ్ముల ననువొంది సుకవి-జన సుప్రయోగైక శరణమై...

అష్టమహిషీకళ్యాణము.

రంగనాథరామాయణాదు లీలక్షణము ననువర్తించుచున్నవి. కాని సోమనాథుని రచన మిట్లు లేదు. ద్విపదమున నితరకవు లెవ్వరును బాటింపని ప్రాసయతి నీతఁడు చేర్చెను. రంగనాథరామాయణమునఁగాని, గౌరన హరిశ్చంద్రచరిత్రమునఁగాని ప్రాసయతి యెక్కడను గానరాదు. ఈతఁడును నీతని కనుయాయు లగు శివకవులు మఱికొందఱునుమాత్రమే యీద్విపదప్రాసయతిని జేర్చిరి. 'అనియతగణైః' ప్రాసోవా 'యతిర్వా' యని మూఁడు సంస్కృతసూత్రముల నుదాహరించి సోమనాథుఁడు మాత్రాగణఘటితము లగు జాతులందుఁ బ్రాసయతి చెల్లునని నిర్ణయముచేసినాఁడు. ఈ నిర్ణయము సంగతమే యనఁదగియున్నది. అయినను రంగనాథాదులు దీని నంగీకరింపమికి హేతువేమో;

మఱియు ద్విపదయు ద్విపదయుఁ గలయునప్పు డొక్కపదమే యిటు గొంతయు నటు గొంతయునై యుండునట్లు రంగనాథాదు లెక్కడను గూర్పరయిరి. 'ద్విప దతో ద్విపద సంధిల నేకశబ్ద - మపుడు ప్రయోగింప నది యయుక్తంబు' అని చిన్నన్న స్పష్టముగా నీవిషయమును నిరూపించినాఁడు. అయినను మన సోమ నాథుఁ డీనిర్ణయమును బాటింపలేదు.

జాతులుమాత్రానుసంధానగణవి-నీతులుగాన యనియతగణైర
నియమనుప్రాసోవాయనియు యతిర్వా య........
అతిశయప్రీతిబ్రహ్మాండపురాణ - మతమహామోహాస్యమాహాత్మ్యమన ము
దలఁద్రిపుండ్రం మోక్షదం త్యక్త మనవి-రళ మేతదన్యత్ర రమతే యనఁగను
చితసూక్తి యట్ల వ్రాసిస్థలైంగంబు. —పండితారాధ్యచరిత్రము

ఇట్లుగూర్చుట పండితారాధ్యచరితమందే హెచ్చుగాఁ గానవచ్చును. బసవపురాణమున నేద్విపద కాద్విపద విడఁబడియేయున్నది.

ఇది యిట్లున్నను నీతఁడు, దర్వాతికవు లంతగాఁ బాటింపనిదియు, నన్నయరచనమందుఁ దిన్నఁగా నెన్నఁదగియున్నదియు నగు నీసరచనా వైలక్షణ్యమును అనుభవసారమునను, జతుర్వేదసారమునను జక్కఁగాఁ బాటించి నాఁడు. మఱియు క్రౌంచపదవృత్తమున, నన్నిచోడనికంటె నెక్కువ నియమ మును బాటించినాఁడు.

చంచుల నాస్వాదించుచు లేఁదూం డ్లకరువుప్రియలకు నలఁదుచు మైరో...
—నన్నిచోడఁడు

భక్తివినీతుల్ యుక్తిసమేతుల్ భవభయనిపతిత పశుగణపూతుల్...
—సోమనాథుఁడు

ఇందు నన్నిచోడని రచనమున చరణము రెండుదళములై మొదటిదళ మునఁ బ్రాసయతియు, రెండవదళమున వేఱుగా యతియుఁ గల్గియున్నది. సోమ నాథుని రచనమున నింత కెక్కువగాఁ ద్వితీయదళమున యతి ప్రథమదళ ప్రథ మాక్షరమున కనుగుణమైనదిగా నున్నది. అర్వాచీనకవులెల్లరు నీవిధానమునే యనుకరించిరి.

ప్రాసవిశేషములు

సోమనాథుని గ్రంథములలో నితర (భవి) కవికృతులం దంతగాఁ గానరానివి ప్రాసవిశేషములు గొన్ని గానవచ్చుచున్నవి. నన్నయాదుల కృతులలోఁ బ్రాసములందు హల్సామ్యము తప్పక కాననగును. అనఁగాఁ బ్రథమచరణ ద్వితీయాక్షరమున నెన్ని హల్లులు సంయుక్తములుగా నున్నవో యన్ని సంయుక్త హల్లులును దక్కిన మూఁడుచరణములందును గూడ ద్వితీయాక్షరమునఁ గూడి యుండును. మల్లికార్జునపండితుఁడు మొదలగు శివకవు లీనియమము నంతగాఁ బాటింపరయిరి. కతిపయహల్సామ్య మున్నఁజాలునని వీరు దలంచిరి.

క. నమ్మినభక్తుఁడు గన్నడ, బమ్మయసద్భక్తిమహిమ వరికింపఁగ లో
కమ్ములఁ జోద్యముగాదె య,ధర్మంబును ధర్మమయ్యెఁ దత్త్వాతీతా!

ప్రాఁతవ్రాఁతలలో "ధర్మ్మ" యని యుండును.

క. ఇవ్వసుమతిఁ గడుఁగమ్మని, పువ్వులలోఁబుట్టినట్టి ప్రువ్వులుగొఱయే
సర్వజ్ఞభక్తి విరహితుఁ, డెవ్వఁడు నుత్కృష్టజాతుఁ డేటికిఁగొఱయే.

—శివతత్త్వసారము

"మర్త్యలోకమునకు మఱివేఱె యొకఁడు-కర్త యున్నాఁడె లోకత్రయవరద!"
"మధ్యాహ్నమగుటయు మారయ్య లింగ-తద్ధ్యానసుఖ నిరంతరవర్తియగుచు."
"అక్షణంబునఁ బంచభక్ష్యముల్ గుడిపి."
"కర్జంబునావుడు బిజ్జలుఁడంత-లజ్జయు సిగ్గును బుజ్జగింపంగ."
"బుజ్జగించుచు వెడ్లుబుడ్లును బెట్టు-నిర్జీవిక్రియఁ బడు నివ్వెఱఁగందు."
"తత్త్రిపురాంతకస్థానవాస్తవ్యుఁ-డై త్రిపురాంతకుం డభినుతిఁ బేర్చు."

—బసవపురాణము

ప్రయోగరత్నాకరమున వేములవాడ భీమకవి నృసింహపురాణమందలి దని యీక్రిందిపద్య ముదాహృతము.

క. ఈక్షితికివచ్చి వేగమ, దాక్షారామమున వారతరుణుల నృత్తం,
బీక్షించి యంతకంటెను, దక్షణమున నేర్చి రంభ తగవేర్పడఁగన్.

రేఫాధిక్యమునుమాత్ర మితరాంధ్రకవులు గొందఱుగూడ నంగీకరించిరి. ఈసంప్రదాయము మల్లికార్జునపండిత సోమనాథాదులచేఁ గ్రొత్తగా నెలకొల్పఁ

బడినదిగాదు. కర్ణాటభాషలో నిట్టిప్రాసము గలదు. ఆభాషలో దీనికి శాంతప్రాసమని పేరు.

క. బెరసిరె ముంసంయోగా,క్షరంగళేకస్వరంగళిం సుప్రాసం
నెరెదు విపర్యాసక్రమ, దిరె సతతం శాంతపూర్వమక్కుంప్రాసం.

క. పత్తిప్రమాదఫలకమ, నత్యుగ్రగ్రాహనివహ సంక్షోభితదోళ్
మత్తీరత్నాకరదోళ్, పుత్త్రికెయెనెబిళ్దళింతు బాళ్దుదెచోద్యం.

క. శాంతప్రాసదభేదమ, దిం తక్కుం —కవిరాజమార్గము

వర్గాక్షరములు పరస్పరము ప్రాసములుగా నుండవచ్చుననియు వర్గప్రాసమని దానిపేరనియు, శషసలు, పరస్పరము ప్రాసముగా నుండవచ్చుననియు దానిపేరు సమీపప్రాసమనియుఁ గవిరాజమార్గమునఁ గలదు. శివకవు లీప్రాసములఁ గూడఁ బ్రయోగించిరి. అర్వాచీనాంధ్రలాక్షణికులు ప్రాచీనకవులప్రయోగములఁ బెక్కింటెని సాధనాంతరములచే సమర్థించి పయిప్రాసములక్రిందఁ బరిగణింపఁ బనిలేకుండఁ జేసికొనిరిగాని కొన్నిపట్టుల నెట్టును సమర్థింపఁజాలకపోయిరి. శసప్రాసము, థ ధ ప్రాసము, డథప్రాసము పెక్కుతెనుఁగుకృతులలోఁ గానవచ్చును. మన సోమనాథుఁడును బ్రయోగించెను. తెలుఁగునఁగూడ శాంతప్రాసములు, వర్గప్రాసములు సమీపప్రాసములు గలవు. ప్రాచీనలాక్షణికులు వానిని బరిగణించిరి. శివకవులు ప్రాచీనసంప్రదాయమును జక్కఁగా బాటించిరిగాని యితరకవులు నిర్బంధముల హెచ్చించుకొనిరి.

మఱియు, నన్నిచోడఁడు సోమనాథుఁడును, బూర్ణబిందువునకు నర్ధబిందువునకుఁ బ్రాసముఁ గూర్చిరి.

క. పోఁడిగ నగజతపశ్శిఖి, మూఁడుజగమ్ములను దీవ్రముగఁ బర్విన బ్రహ్మాండముఁగాఁచిన కాంచన, భాండముక్రియఁదాల్చెఁ దత్ప్రభాభాసితమై.
—కుమారసంభవము

పాండురాంగంబైన పడఁతిగర్భమునఁ - బోఁడిగా వెలుఁగుచుఁ బుత్త్రుఁడీక్రియను.
—బసవపురాణము

వర్గప్రాసమును, సమీపప్రాసమును నంగీకరించునప్పుడు పూర్ణార్ధబిందుప్రాసమునుగూడ నంగీకరించుట సంగతమే యగును.అయినను నన్నయాదులగుకవు

లీప్రాసము నంగీకరింపరయిరి. వారిగ్రంథములలో గానరాదు. ఇప్పు డర్ధబిందువులుగా నెఱుఁగఁబడుచున్న పదములు పోఁడి, మూఁడు మొదలగునవి యానాఁడు పూర్ణబిందువులుగనే యున్నఁబడుచుండవచ్చుననియు, నిది పూర్ణబిందుప్రాసమే కావచ్చుననియుఁ గొందఱందురు. అది యట్లు గాదు. పోఁడి, మూఁడు పదములను మరల నీకవులే యర్ధబిందుప్రాసమునఁగూడఁ గూర్చిరి గావునను నాకాలపుఁగవు లెల్లరు నాపదముల నర్ధబిందువిశిష్టములఁగనే ప్రయోగించిరి గావునను నది పూర్ణార్ధబిందుప్రాస మనియే తలఁపవలెను.

నాఁడు నావిందిగెనాఁ బురవీథిఁ, బోఁడిగా గుడ్డన్న వోవభూసురులు

—పుట. ౨౨3

ఇత్యాదులు పెక్కులు ప్రయోగము లర్ధబిందువిశిష్టతానిర్ణాయకములు గలవు. మఱియు నన్నయ భారతకృతిపతియగు రాజనరేంద్రునికూఁతురు సోమలదేవి (ఇంచుమించుగా నన్నయకాలమున) చెక్కించిన దాక్షారామశిలాశాసనమునఁగూడ నొకపద్యమం దీప్రాసము గానవచ్చుచున్నది.

సకలవసుమతీశ మకుటలసద్రత్న, కిరణరుచి విరాజి చరణుఁడయిన
నిజభుజప్రధాని బెజయిత దేవని, కూఁతుసరియె పోల్పఁ గాంత లెందు.

ఈపద్యము నాల్గవచరణమున 'కూఁతు' పదము 'కాంత' పదము ప్రాసయతిలోఁ జేర్పఁబడినవి. ఇందుఁ 'గూఁతు' పదమర్ధబిందువిశిష్టముగా నెన్నఁబడవలసినదే. అది పూర్ణబిందూచ్చారణముతో నుండవలసినదే యగునేని శాసనమున "కూంతు" అని చెక్కింపఁబడియుండును.

వేములవాడ భీమకవి నృసింహపురాణములోనిదిగా నీక్రిందిపద్యము లక్షణగ్రంథములందుఁ గలదు. ఉ. వాఁడిమి నల్లసిద్ధి జనవల్లభుఁడోర్చిన రాజు భీతితో। నాంద్రనుగావకుండ వృషభాంకము వెట్టికొనంగఁజూచితో! నేఁడిది యేమి నీవనుచు నెచ్చెలులెల్ల హసింప నంతలో। మూఁడవకంటితోఁడి దారమూర్తివహించిన మ్రొక్కిరంగనల్ — ఇందు రెండవచరణమున 'ఆఁడుర' అని కాని, 'ఆందుర' అనికాని యుండునేమోయని నా సంశయము. ఆండ్రురు, నీళ్లులు ఇత్యాదివిధముల బహువచనప్రత్యయములపై మరలఁ బహువచన ప్రత్యయములు గల రూపములు భారతాదులలో నేఁడు గానవచ్చుచున్నవి. అవి యట్టివి కాక

పోవచ్చునని 'ఆఁడురు, నీళులు' ఇత్యాదివిధములనే యుండియుండవచ్చునని నా తలఁపు. 'వెలయాండ్రురకలుపు' అనుచో 'వెలయాఁడురకలుపు' అని కాని లేక 'వెలయాండురకలుపు' అనికాని యుండవచ్చును.

కవిజనాశ్రయమునఁగూడ 'ప్రగీతి' లక్షణములో 'మూఁడుసేసి నగణములు రెండు నలములు, మూఁడిన గణములును మొగినహంబు, పోఁడిగాఁగ నర్థమున కగు మీఁద ని, ట్లుండఁ జెప్పవలయు నొగిఁబ్రగీతి' అని కలదు. అదియు సబిందు నిర్బిందు ప్రాసమే.

మఱియు సోమనాథుఁడు సబిందునిర్బిందుప్రాసమును రేఫద్వయప్రాసమునుగూడఁ గూర్చినాఁడు.

జగతిఁ బద్మపురాణసంహితలం దె-సఁగె శంభురాఘవసంవాదమునను
—పండితా.

బ్రాఁతిగా నాదివరాహదంష్ట్రంబు-ఖ్యాతమీశ్వరుచేతఁగాదె యున్నదియు
—బసవ. పు. ౨౦౩.

బూది దా రాఁజమ వొగయదు దాను-నూఁదండు ముట్టించె నొక్కదీపంబు
—బసవ. పు. ౧౫.

షోడశపండువు సూడఁబోఁదండు-పోఁడిగా నీపాలు పురహర ! కొనుము !
—బసవ. పుట. ౭౧.

ఊఁదు సార్ధానుస్వారముగా శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు. అది సార్ధానుస్వారమే యని నిర్ణయించుటకుఁ బ్రబలప్రమాణము కావలెను.

చీరచించుచు విప్రు లాఱడి వైచి-కారించుతఱి నుదకము లేదు గంట.
—బసవ. పు. ౮౩౦.

అఱిముఱిఁ జన్నుఁబా లర్థించివేఁడఁ - జిఱుతచే నొకపిండికరు డిచ్చితల్లి
—పు. ౧౨౦.

తారొండె శివుఁ బంపఁదగదన్న వారు-గారొండె నంబికి వేఱొక్కభృత్యు.
—బసవ. పు. ౧౩౩.

'అరడి' యను సాధురేఫముగాఁ గూడఁ గొందఱు ప్రయోగించిరి.

యతివిశేషములు

మూఁకకు నెగయుచు ముస్సుముస్సనుచు —బసవ. పు. ౧౬౦.
అనుచోట నేఁటివ్యవహారముచొప్పున "బుస్సుబుస్సనుచు" యని యుండఁదగునని యు నదియప్పకవ్యాదులు పేర్కొన్న 'ముకారయతి' యగుటచే సాధువే యగు ననియుఁ దలఁపఁదగియున్నదికాని వ్రాఁతప్రతులలో "ముస్సుముస్సనుచు" అని యుండుటచే నట్లే యుంచితిని. అప్పకవి చెప్పినచొప్పున ముకార యతి ప్రాచీనకృతులందు నా కెక్కడను గానరాలేదు. అప్పకవి ముకారయతికి లక్ష్యముగా నాచన సోముని వసంతవిలాసములోనిదిగా నీక్రింది పద్యము నుదాహరించినాఁడు.

క. అత్తఱి విటనాగరకులు - చిత్తమున వసంతకేళి సిగురొత్తంగా
మొత్తములు గట్టి తెచ్చిరి - ముత్తెపుఁబుష్పల్లరులతోడి బుఱ్ఱుట కొమ్ముల్.

ఈపద్యమందలి 'బుఱ్ఱుటకొమ్ముల్' అను పదమునఁ ప్రాచీన కవులు 'ముఱ్ఱుటకొమ్ముల్' అనియే వాడిరి. కుమారసంభవమునఁ బెక్కుచోట్ల నన్నిచోడకవి యట్లే ప్రయోగించెను. రామాయణమం దయ్యలార్యుఁ డట్లే ప్రయోగించెను. 'ముఱ్ఱుటకొమ్ములు' బుఱ్ఱుటకొమ్ములుగా మాఱినపిదప లాక్షణికు లీముకారయతిని గల్పించిరి. దానిఁబట్టి యర్వాచీనకవు లాయతిని బ్రయోగించుచు వచ్చిరి. 'ముస్సు' ధ్వన్యనుకరణ మైనట్లే ముఱ్ఱుటకొమ్ములో 'ముఱ్ఱు' కూడ ధ్వన్యనుకరణమగునని నాతలఁపు. ప్రాచీనకాలమున 'ముస్సు' 'ముఱ్ఱు'అనియున్న ధ్వన్యనుకరణము లర్వాచీనకాలమున 'బుస్సు' 'బుఱ్ఱు'లుగా మాఱి యుండవచ్చును.

నన్నయాదులు విభక్తిముకారముతో 'పుఫుబుభు'లకును యతినిగూర్చిరి. కాని యితర ముకారముతోఁ గూర్పరయిరి. లాక్షణికులు దానికి మువిభక్తిక యతి యని పేరిడిరి. "పుణ్యుఁడు రాఘవుఁడు వనముం గనియెన్" అనువిధమునఁ బ్రయోగించిరిగాని 'పుణ్యుఁడు రాఘవుండు ముఖముఖ్యులతో' నను విధమునఁ బ్రయోగింపరయిరి. సమానోచ్చారణముగల 'ము'కారముల కిట్లు యతిలో భేదము గల్పించుట నేఁడు వింతగా గాన్పించును గాని యాంధ్రమున నట్టి యతివ్యవస్థ యేర్పడినకాలమున నీవిభక్తి ముకారము వేఱువిధముగా నుండెడిది. నేఁడును విభక్తిముకారమునకు 'మ్ము, ంబు,' అని రూపాంతరము లున్నవి.

వనము, వనమ్ము, వనంబు అనియు రూపములు గలవు. నన్నయకుఁ బూర్వ కాలమున 'ఁబు' అనురూపముకూడ నుండెడిది. ఆకాలమున వనమ్బు, వనఁబు, రూపములే ప్రధానముగా నుండెడివి. వనమ్ము, వనము రూపములు పయి రూపములకంటె నర్వాచీనములు. ప్రాచీనశాసనము లీవిషయమును నిరూపించుచున్నవి. ద్రవిడభాషాశబ్దస్వరూప మిందుకుఁ దోడువలుకుచున్నది. 'క. ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ, బుట్టిన సదసద్వివేకములు గల్గిన' ఇత్యాది విధముల నన్నయాదులీ యతిని బ్రయోగించిరి. వనఁబు రూపమున్న కాలమున నేర్పడిన దగుటచే నీ మువిభక్తికయతి ముకారయతివంటిది గాదయ్యెను. ప్రాచీనులు ముకారయతిని బ్రయోగించిరనుట కప్పకవి యుదాహరించిన వసంతవిలాసపద్య మప్రయోజకము. తక్కినపద్యము లర్వాచీనకృతుల లోనివి.

శివకవు లఖండయతిని బ్రయోగించిరి. పండితారాధ్యుఁడు 'వేదోక్తముగ నెఱుంగవలయుఁ దుదిని మహేశా' అనెను.

సోమనాథుఁడు నామాఖండయతినిగూడఁ బ్రయోగించెను.

మఱియు నేకాంతరామయ్యనా నొక్క— —బసవ. పుట. ౧౭౦.

మఱియును శివనాగుమయ్యనా నొక్క-ఖండమైతనరునాగయ్యాహ స్తమున

అనియు గలదు. —పండితా. ప్రథమప్రకరణము.

చేయుడు లెంకమంచెన పండితులకు }
శ్రీరమణుండు మంచెన పండితయ్య } —బసవపు. పుట. ౧౫౮.

ఇందు 'మంచెన' పదము నేఁడు 'మంచన' యనిప్రయుక్తమగును. ఆనాఁ డిట్టినామపదములలోఁ గొన్నింట అన, అయ, అను విధమునఁ బదచ్ఛేదము కాన రాదు. నన్నియ, మల్లియ, మంచెన, కూచెన, ఉదాహరణములు. నేఁడివి నన్నయ, మల్లయ, మంచన, కూచనలుగా మాఱినవి. నన్నయకూడ నొకవిధ మున నామాఖండయతిని బ్రయోగించెను. 'ఉ. పాయకపాకశాసనికి భారత ఘోర రణంబునందు నా, రాయణునట్లు *వాణసధరామరవంశవిభూషణంబు నా, రాయణభట్టు వాఙ్మయధురంధరుఁ డీకృతి కిష్టుఁడుర్క సహా, ధ్యాయుఁడు నైనవాఁ డభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగాన్.

* ఆనను పాఠాంతరము.

ఇందు మూఁడవచరణములోనిది నామాఖండియతి యనఁదగినదియే కాని యది సంస్కృతసమాసమధ్యగతము. సోమనాథుని ప్రయోగములకును దీనికిని మిక్కిలి భేదము గలదు. అఖండయతిని నిర్వచించినవాఁడు పాల్కురికి సోమనాథుఁడని 'మానుగ విశ్రమాక్షర' పద్య మాతని దని కొందఱు లాక్షణికులు పేర్కొనిరి. మఱియు,

ప్రేమంబెలర్పంగ "భృత్యా(త్యే?)పరాధ-స్స్వామి నోదండ"యన్నదుపునిష్ఠించి.
—బసవ. పుట. ౧౦౬.

పాయకశ్రుతి "రసా స్వ్యక్తస్య జిహ్వా-గ్రే"యని యేప్రొద్దు వ్రాయఁ గావునను.
—బసవ. పుట. ౧౬౪.

పయిద్విపదలలో 'రాధ' 'జిహ్వా' యనునవి 'గగ' ములుగా నున్నవి. ద్విపదలక్షణముచొప్పున నక్కడ"గల"ము లుండవలసి యున్నవి. "వాసవుల్ మువ్వురు వనజాప్తుఁడొకఁడు భాసిల్ల నది యొకపదము" అని తల్లక్షణము. సంస్కృతమునఁ జరణాంతమందలి లఘువు గురువు గావచ్చునని 'పాదాంతస్థం వికల్పేన' అని విధియుఁ బ్రయోగములును గలవు. కాని పాదాంతమందలి గురువు లఘువగుట కానరాదు. ఈ రెండు గణభంగములును సంస్కృతభాషానుకరణమునఁ బడినవి. వీనిని సమర్థించుట యెట్లో! 'శ్లో. లఘు ర్భవే ద్గురుః కుత్రచిద్గురుశ్చ లఘుస్తథా, ఉచ్చారణస్య కల్ప్యత్వా న్నిదానంత్వత్ర సద్వచః' అను నథర్వణకారిక గతి కావలెనేమో! మఱియు,

శునకగార్దభమ్లేచ్ఛ శుకదర్దు రాది - అంధకకరి చైత్యవ్యాఘ్రులాలాజ
—బసవ. పు. ౨౦౪-౨౦౫.

పయిరెండు చరణములందును 'సల'ముగా నుండవలసిన ద్వితీయగణములలో 'త్య' 'భ'లు గురువులుగా నగుటచే గణభంగ మేర్పడుచున్నది. అన్ని ప్రతులందును నీపాఠములే కలవు. వీనినిసమర్థించుట యెట్లో!

ద్విపదమునఁ బ్రాసయతిని జేర్చుట, రేఫద్వయసాంకర్యము నంగీకరించుట మొదలుగా సోమనాథుఁడు చూపిన ఛందస్స్వాతంత్ర్యమును శివకవు లంగీకరించిరిగాని యితరులు గర్హించిరి. కాకతిప్రతాపరుద్రునికాలముననే యిట్టి గర్హ యేర్పడినట్టు పద్యబసవపురాణము తెలుపుచున్నది. అర్వాచీనుఁడగు నొకశివకవి యిట్లు చెప్పినాఁడు:

..............................ఇలఁ బాలకురికిసోమేశుండు మున్ను
తొలఁగక ప్రాసయతుల్ ద్విపదలను-లలి రచించుట యది లక్ష్యంబుగాను
నెలమి రేఫఱకారములు శివకావ్య-ముల యందుఁ జెల్లుఁ దప్పులు గావు గాన.
ఆపాల్కు-రికిసోమునను మతి నేను-దీపిత ప్రాసయతిచ్ఛందసరణి
నామహాగురు దేవు ననుమతియట్ల-(శ్రీ)మెఱయంగ రచించితినిట్లు.

—మఱి బసవపురాణము.

ఛందోవిషయమున నేకాక వ్యాకరణవిషయమునఁగూడ నన్నిచోడసోమనాథాదులగు శివకవులకును నితరులకునుబహుభేదములు గలవు. నన్నిచోడనియు, సోమనాథునియు శబ్దప్రయోగములు గొన్ని యసాధారణములై యితర కవి కృతులందుఁ గానరానివై యున్నవి. అట్టివానిని గొన్నింటిని పేర్కొను చున్నాఁడను.

అసాధారణ ప్రయోగములు

కర్ణాటాంధ్రలాక్షణికులు కావ్యదోషములలో గణించిన 'వైరిపద' మనుశబ్దదోషము వీరికృతులలోఁ బెక్కు-చోట్లఁ గానవచ్చుచున్నది. వైరిపదము దోషమని గర్హించిన ప్రాచీనకవులే కొందఱు వానిని దఱచుగాఁ బ్రయోగించుట వింతగ నున్నది. సోమనాథుఁడు పండితారాధ్యచరిత్రమున 'వైరిపదము'ను గర్హించెను. కవిజనాశ్రయము, ఆంధ్రభాషాభూషణము, కావ్యాలంకారచూడామణి, ఛందోదర్పణము మొదలగుగ్రంథము లీదోషమును బేర్కొన్నవి. అయి నను, నన్నయాదులకృతులలోఁ గూడ నిట్టి వైరిపదములు కొన్ని గానవచ్చు చున్నవి. అర్వాచీనలాక్షణికు లనింద్యగ్రామ్యములని యట్టివానిని గొన్నింటిని గణించిరి. ప్రాచీను లట్టివానిని వైరిపదము లనియే పేర్కొనియు ప్రయోగించిరి. వైరిపద మనఁగా సంస్కృతాంధ్రపదముల విరుద్ధసమాసము. సోమనాథుఁడు బసవపురాణమున మాత్రము ప్రయోగించిన వైరిపదములఁ జూపుచున్నాఁడను.

పుట ౬-'దీపగింభంబులు', పు. ౧౫-'చౌదళాబ్జంబు', పు. ౨౬-'ముల్లోకవంద్య', పు. ౩౦-'ముల్లోకనుతుఁడు', పు. ౨౪౦-' ముల్లోకనాథుని', పు. ౪౪-'నిత్యనేమంబు', పు. ౫౫-'నిత్యపడి', పు. ౧౩౪-'నిత్య', (ఇట్టివి పెక్కుమార్లు), పు. ౫౫-'పుడమిాశ', పు. ౬౦,౬౨-'సర్వాంగ కచ్చడము', పు. ౧౨౪-'భక్తకూటువలు', పు. ౧౭౮-'మజ్జనబావి', పు. ౨౦౧-'ఇతర

వేల్పులు', పు. ౨౨,౨౦౫-'తవనిధి', పు. ౨౪౯-'తవరాజు', పు. ౧౮౫-'తవ రాజవల్లభుఁడు', పు. ౨౦౧-'సిరిమహాదేవాదిసురలు' ౧౪౦ ధర్మకవిలె, ఇత్యాదులు. పరిశోధింపఁగా నీపదములు, సోమనాథుని కాలమున బాహాటముగా నాంధ్రశైవ కావ్యములందుఁ బ్రయోగింపఁబడుచుండినట్లు గానవచ్చుచున్నది. ద్రవిడకర్ణాటభాషలలోను, దత్కాలపుఁ గృతులలో నిట్టివి కొన్ని గానవచ్చుచున్నవి. ఆకాలపుఁ దెలుఁగుశాసనములందుగూడ నీప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి. కొన్నింటిని బేర్కొనుచున్నాఁడను—

దీపగంభములు : కంభమని సంస్కృతశబ్దము లేదు గావునను, ఉన్నదనుకొన్నను, దెనుఁగుసంధిచొప్పున క, గ యగుట యసంగతముగావునను నిది వైరిసమాసమే. తెనుఁగుపలుకులలోఁ గొన్నింట, వర్గద్వితీయచతుర్థాక్షరములు గలవు. ఆంధ్రవ్యాకరణకర్తలవి లేవనుట యసంగతమని నా తలంపు. ప్రాచీనలేఖనములందు వర్గద్వితీయచతుర్థాక్షరములుగా నున్నవానిని నేఁటిపరిశోధకు లాంధ్రమున నవి లేవనునమ్మకముచే వర్గప్రథమతృతీయాక్షరములుగా సంస్కరించుచున్నారు. ద్రాభ, జఱభి, వజ్ఝలు మొదలగువానిఁ జూడఁదగును. సోమనాథుఁడే :

కంభకట్లనుమేలుకట్లను బొలుచు-గంభీరపుష్పకాగారంబునందు.—పు. ౫౭. అని 'కంభ' పదమును బ్రయోగించెను. మఱియుఁ బెక్కుశాసనములలోను గలదు.[౧] ద్రాభఛందోవిరుద్ధంబాదియగున-లాభప్రలాపోక్తిలాఘవంబనక.

పండితా.

చౌదళాబ్జము:—ఇది చౌసీతిబంధములు, చౌపట్టికళలు, చౌపదము, చౌపుటము అనుపదములవంటిది. ముల్లోకవంద్యుఁడు ఇత్యాదులు—అనంతుఁడు:- "గీ. మొదలితెలుఁగుపై సంస్కృతపద మొకండుఁ, జరగ లోకరూఢిని సమాసంబు చొరదు; పూని ముజ్జగంబులు ననఁబోలుఁగాని, యతఁడు ముజ్జగద్వంద్యుతుఁ డనఁగఁ జనదు" అనెను. కాని సోమనాథుఁ డిట్టిపదములను బలుచోట్లఁ బ్రయోగించెను. తత్కాలపు శాసనకావ్యము లందును నిట్టివి గానవచ్చుచున్నవి. "ముల్లోకవిభుండు సక్రి" ఓపిలి సిద్ధి శాసనము.[౨] నిత్యనేమము, నిత్యపడి మొ. ఈ పదములను మఱికొందఱు కవులును బ్రయోగించిరి. 'నిత్య' వేఱుగాఁ గూడఁ గలదు. నాఁటిశాసనములందును 'నిత్యపడి, దివసపడి' ఇత్యాదులు

---

౧ దక్షిణహిందూదేశశాసనసంచయము. వాల్యూం iv నెం. 1378 శాసనము.

౨ చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

గలవు.[౧] పుడమీశ-దీనిఁగూడఁ బలువురుకవులు ప్రయోగించిరి. 'పుడమిపుఁడుర్వీ ధనాఢ్యుఁడును' - నన్నిచోడఁడు; 'పుడమీశ్వరగొంకనృపతి భోగసురేంద్రా,'- మంచిభట్టు నశ్వశాస్త్రము; 'పొడగాంచి యిదియుఁగఱచెక్ । బుడమీశ్వర దేహమనుచు'—నారాయణకవి పంచతంత్రము; ఇత్యాదులు పెక్కు లున్నవి. కర్ణాటభాషలోఁగూడ నిది కలదు. 'తవనిధి, తవరాజు' (తపోనిధి, తపోరాజు అనుటకు) మొ. తెలుఁగుకృతులలోఁగాని శాసనములలోఁ గాని నా కిది గాన రాలేదు. ద్రవిడకర్ణాట ప్రబంధములలో నిట్టివి తఱచుగాఁ గలవు. తక్కిన ప్రయోగములు నా కన్యత్ర కానరాలేదు. జీవగఱ్ఱ - ఈపదమును చతుర్వేద సారమున సోమనాథుఁడు ప్రయోగించెను. ఇది 'యనింద్యగ్రామ్య (వైరిసమాస) మని పలువు రందురుగాని నాఁ కట్లుదోఁపదు. శ-ర-లో దీకిని జీవనౌషధము జీవా తువు' అని యర్థము వ్రాయఁబడినది. ఈ యర్థమును సరిగాఁ దోఁపదు. జీవ=వీణ మొదలగువానితంతి చక్కఁగా మ్రోఁగుటకుఁవాను దానిక్రింద నుంచెడు కంబళి పీఁచులో నగునది. దాని నుంచుటకుఁగాను బెట్టినకఱ్ఱకు 'జీవగఱ్ఱ' యని పేరు. 'విపులతరంబగు వీణ దా నది యెంత కారణంబగు జీవగఱ్ఱ యెంత, చతుర్వేద సారము. "శ్రుతికి నుత్కర్షంబు సూపంగవలయుచోఁ జెవిత్రాడు బిగియించు జీవ గఱ్ఱ" క్రీడాభిరామము.'

పు. ౧౭౭—అభిమానకత్తె ఈపదము క్రొత్తగాఁ గానవచ్చినది. శ్రీనాథుఁడుగూడ నిట్టిపదములఁ బ్రయోగించినాఁడు. 'అన్న మీయన్న కోపగాఁడో నో కాఁడొ;'—కాశీఖండము; 'కొడుకుఁ గాంచినట్టియ కోపకత్తె'-క్రీడాభి రామము.

పు. ౧౯౯—'సద్భక్తసమూహి' ఇత్యాదులు. నన్నిచోడఁడు నిట్లు ప్రయోగించెను. 'శారదనీరద సమూహిచాడ్పునఁబోలెక్', 'సితచ్ఛదసమూహి';-కుమారసంభవము; దశమాశ్వాసము.

కర్మధారయమునమహచ్ఛబ్దము—పు. ౧౨—'ఇదిసుమహత్తత్త్వము', పు. ౨౨౬ —'ప్రోద్గతసూత్రమహద్గురుపుత్త్ర' మండలి లోభవన్మహదాజ్ఞ' —'పండితా. —ఇట్టి వింకను గలవు. కర్మధారయసమాసమున 'మహత్' 'మహా' అని మాఱవలసి యుండఁగా నీతఁడు 'మహత్' అనియే షష్ఠీసమాసమందుంబోలె

౧ దక్షిణహిందూదేశశాసనసంచయము. IV నెం. 1020 చూ.

నుంచినాఁడు. ఈదోషము నన్నిచోడని కుమారసంభవమునఁగూడఁ బెక్కుచోట్లఁ గలదు. 'దళితాంభోరుహాస్తపత్ర సుమహత్కాశాసనౌఘంబు'(-షష్ఠాశ్వాసము) ఇత్యాదులు.

పు. ౩౭—'వచ్చు వహిత్రంబు వడువునుబోలె' పు.౧౧౦—'వఱలఁగఁ దాల్చిన తెఱఁగును బోలె.' నన్నిచోడఁ డిట్టివానిని దఱచుగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. 'బలసికొాలువున్న సురగిరిభంగివోలె', 'వనముగాఁపు వచ్చు వడువువోలె.'

పు. ౮౪—'ఊరకో నాయన్న యూరకో తండ్రి' 'ఊరకుండు' అని ప్రయుక్తమగు శబ్దపల్లవధాతువునకు "ఊరకొను" అని యేకధాతురూపము క్రొత్తగా నున్నది. ఇట్టిధాతువు నేఁడు వ్యవహారమునఁగూడ వినవచ్చుచున్నది.

ఇల్ల:-పు. ౨౩—'ఇల్లకప్పడిసంగమేశ్వరంబందు.' పిడుపర్తి బసవన పద్య కృతిలో దీనిని 'ఇల్లికప్పడి సంగమేశ్వరమునం' దని మార్చినాఁడు. అస్థలమునకుఁ గప్పడిసంగమేశ్వరమని పేరు. తెలుఁగులో 'ఇల్ల' పద మిక్కడనే కాని యితరత్ర ఇల్ల, ఇల్లిది, ఇల్లిక్కడ మొదలగు ప్రయోగములు గలవు గాని వానిని వ్యాకర్త లామ్రేడితమున వచ్చిన యాదేశరూపములఁగా ననుగ్రహించిరి. అల్ల,ఇల్ల,ఉల్ల, ఎల్ల పదములు స్థలవిశేషవాచక సర్వనామపదము లని కర్ణాట వ్యాకర్తలు పేర్కొనిరి. తెలుఁగునఁగూడ నీపదములు గలవు. అల్లది, అల్లవాఁడు మొదలగు విధముల నామ్రేడితమున వచ్చిన యాదేశరూపము లని సరిపుచ్చుకొనఁదగిన స్థలములలోఁ గాక 'అల్ల'కు స్వతంత్ర ప్రయోగములు గూడఁ దెలుఁగునఁ గలవు. పు. ౧౭౫—'దివి నల్లవోయెడు దేవదేవేశు' ఇత్యాదులు. 'అల్ల' తత్రార్థకము; 'ఇల్ల', అత్రార్థకము; 'ఉల్ల' సమీపప్రదేశార్థకము; 'ఎల్ల' కుత్రార్థకము. ఇక్కడ ప్రయుక్త మయిన 'ఇల్ల' 'ఇక్కడనున్న' చేరువగా నున్న, యనునర్థము గలది. ఇది యామ్రేడితమున వచ్చిన యాదేశరూపము గాదు. 'ఉల్ల'కుఁ గూడఁ బ్రాచీనప్రయోగములు గలవు. 'ఉల్ల తెల్లనితురగోత్తము వాలంబు'-నన్నయ, ఆదిపర్వము. 'ఉల్లకాంచన రథముపై నున్నవాఁడు', 'దానికుల్లతెరువు'—ఆరణ్యపర్వము.'ఎల్ల' సర్వార్థకము కలదు గాని, కుత్రార్థకము తెలుఁగున మృగ్యము.

పెండిండ్లు: పుట. ౯౩—నేఁడు 'పెండ్లిండ్లు' అని యెల్లరు వ్యవహరించుచున్నారు. పెండ్లికి బహువచనము 'పెండిండ్లు' అగుటయే సరి. ఈరూప

ము నీకవి 'పెండింప్ల నోములఁ బేరంటములనుఁ - బంధువుదినముల' అని ప్రాస లోఁ బ్రయోగించినాఁడు.

పు. ౮౦—' ఒల్వువడు '—' ఒలుచు ' ధాతువునకుఁ గృదన్తపము నేఁడు 'ఒల్పు'గాఁ గానఁబడును. చువర్ణాంతములయిన ధాతువులకుఁ బెక్కింటికి నేఁడు కృదన్తపమున 'పు'వర్ణము గానవచ్చుచున్నది. ఊడుచు-ఊడుపు, గెలుచు-గెలుపు, తాలుచు-తాలుపు, ఇత్యాదులు. సోమనాథుని కాలమున నివి 'వు' వర్ణాంతములుగా నుండెడివి. 'తారకుం బోరఁగెల్వక', 'చిరముగ నోల్వువడ్డ,'- కుమారసంభవము ౧, ౧౨ఆశ్వాసములు. మనసోమనాథుఁడే 'బిల్వపత్రిని నెల దాల్వుఁ బూజించి' అని పండితారాధ్యచరిత్రమునఁ బ్రయోగించినాఁడు. ఇది లేఖకప్రమాదమని దిద్దరానిది. 'అరియవట్టనమున ఊడ్చిన ఊడ్వునేల'-క్రీ. శ. ౧౨౨౧ నాఁటి శాసనము.౧ ఇట్టివి పెక్కులు.

క్త్వార్థకసంధులు:—పు. ౩౧—'ఏవేళ వెఱచుండుము.' (నిర్వచనోత్తర రామాయణమున 'వెఱచిట్లంబుధినాథనందనులు' అని తిక్కన ప్రయోగించె ను. పు.౭౬—'ఊచవో యున్నభావమున' పు.౧౦౫—'ఎలుఁగు వినేతెంచి,' పు. ౧౫౩.— 'ఏతెంచారగించె', 'గలిగున్నదనుచు' పు.౧౬౦—'కట్టెగసల్లం తే', 'పులుగఱచుమియుచు', 'ఏటువడీల్గఁజే'; పు. ౨౦౨—'కలిగుండువాఁడు,' పు. ౧౮౫—'అంజలిముంచెత్తు నమ్మాత్రలోన,' పు. ౨౧౫—ఇట్టివి క్త్వార్థకేకారసంధులు పెక్కు లీకవి గ్రంథమునఁ గలవు.

ఇకారసంధులు:-పు. ౪౪ — 'పత్తిరీగొడ్డునందు', పు. ౬౧—'పడఁ కేర్షుశ్రీ పణ్యముల్', పు. ౧౧౬—'కంచేఁపువాడలు' ఇత్యాదులు గలవు.

షష్ఠీసమాసము:—పు. ౪౫—'సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల', పు. ౧౧౬— 'గతిహీనులిండ్ల'; పు. ౧౫౫—'ఇతరులిండ్లైన', పు. ౧౭౧—'వేల్పులొడయం డు,జినభక్తులిండ్ల', పు. ౨౪౦—'మాభక్తులొద్ద'-'బడుగులాదరువ',పు.౧౧౨— 'పురోహితులను మతము', ఇత్యాదులు. షష్ఠీసమాసమున విభక్తిలోపమును, అకారముపై సంధియు సర్వప్రాచీనకవి సమ్మతము. ఇట్టి ప్రయోగముల ననే కులు ప్రయోగించిరి.

---

౧ చూ. దక్షిణహిందూదేశ శాసనసంచయము, IV వాల్యుం. ౪౭౮ పుట.

కుషష్ఠి: పు.౨౦౩—'ఈసుకుబసవఁడు', 'కంతుసంహరుకేన', పు. ౨౦౯, ౨౨౭—కరికాల చోడుకు, 'పుడమీశుకొల్వుకు', ఇత్యాదులు. ఇట్టివి క్వాచిత్కముగాఁ బ్రాచీనకృతులలో నున్నవి.

సంబోధనమున సంధి:-పు.౧౮౪, ౨౧౫—'ఎఱుఁగరె జైనులా రేన్నఁడు మీరు', 'ఓడులా రేటికి'. పండితారాధ్యచరిత్రమునను నిట్టిసంధులు గలవు. ఇవి యితరకవుల కృతులలో నాకుఁ గానరాలేదు.

మహత్తులపై 'రో':—పు.౯౪. 'వీరభద్రయ్యరో,' పు.౯౮—'వీరెవ్వరయ్యరో యను చు' దేవరో, బసవరో, ఇత్యాదులు. "రో" మహతీ వాచకముల మీఁదనే యుండు ననుట సరికాదు. ఇతర కవులు గూడ మహద్వాచకములపై 'రో' చేర్చిరి.

నెట్టణ:—'ఇట్టి నెట్టణభక్తి యిట్టి ముగ్ధత్వము',— 'నెట్టణ భక్తికి నిలుకడ యగుచు,' 'నెట్టణశరణుండ నిర్మలాంగుండ,'—ఇట్టివి పెక్కులు. 'నెట్టన' పెక్కుగ్రంథములందుఁ గలదు. అది క్రియావిశేషణముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇక్కడ విశేష్యముగా నున్నది. ప్రాచీనకృతులలో నిది విశేష్యముగాఁ గూడఁ బ్రయుక్తమయినట్టున్నది. శబ్దరత్నాకరమున 'నెట్టన' చూచునది. 'నెట్టనము' అని రూపాంతరమును గలదు.

మహ, మా:—పు.౧౮౦—'మహలింగమూర్తి', పు. ౨౦౩—'ఈమా (మహా)జనము' ఇత్యాదులు పెక్కులున్నవి. మహచ్ఛబ్దము 'మా' అగునని కర్ణాట వ్యాకర్తలు చెప్పిరి. "మహచ్ఛబ్ద క్కుద్భవిక్కుం మాదేశం దోషవిల్ల సంస్కృత పదంపరక్కాదవలోడం" శబ్దమణిదర్పణము. దీని కుదాహరణములు మాదేవ, మాకాళి, మాదాని, మాశౌర్య పదములు. ఇదియు నట్టిదే.

యుష్మదస్మత్సమాహారసంప్రార్థనాద్యర్థకక్రియ:—పు. ౧౪౯-'చెప్పుదండు,' పు.౧౭౪—'చెఱుపుదండు', పు. ౧౭౯-'పోదండుగాక', పు. ౨౧౬-'చూతండు.' పండితారాధ్యచరిత్ర ౨-వ ప్రకరణమున 'పడుదండు', 'ఉండుదఁడు', 'తీర్తండు', ఇత్యాదులుపెక్కులు. ఇవి యితరకవులకృతులలో చెప్పుదము, చెఱుపుదము, పోదము, పొదము, పదము, పదండు, చూతము, పడుదము, ఉండుదము, తీర్తము అనురూపములతో వ్యవహృతము లగుచున్నవి. ఒక్క 'పోవు' ధాతువునకు మాత్ర మీకవిప్రయోగించిన 'పోదండు, పొదండు', 'పొదరు' రూపము లితర కవు

లును బ్రయోగించిరి. తక్కిన ధాతువులపై నాకిట్టి రూపములు శివకవులకృతులలోనే తక్క నిక నెక్కడను గానరాలేదు. ఈరూపములు క్రొత్తగా నున్నవి.

పదాంతాజ్లోపము:—పు.౧౨-'వెల్విరియు', పు. ౨౮-'ఎదురుకొన్వేఁక', పు. ౧౧౧-'నేఁ డ్వింతవాఁ డోకఁడు', పు. ౧౬౯-'భాషాప్రణీత మన్బడు బల్లనోల,' 'త్రాడ్పేన',—'నేలఁబడి పొరల్ కూయిడు', 'గుడిసొచ్చు గుడివెడల్'—పండితా'—ఇత్యాదులు. కొన్ని శబ్దముల తుదియచ్చు లోపించుట ప్రాచీన గ్రంథములలోఁ బెక్కింటఁ గానవచ్చును. 'వసివాళ్వాడు', 'కడివోయినవాళ్ ముడువంగ,' 'గ్రుక్కిళ్ళిగు' ఇత్యాదులు. ను, లు, రు, వర్ణాంతశబ్దములకు నువర్ణాంతధాతువులు క్రియాజన్యవిశేషణములఁగా నున్నప్పుడు వాని యుకారమునకునుగూడ లోపము గలదు. కాని 'వెలివిరియు' 'వెల్ విరియుగాను,' 'అనఁబడు' 'అన్బడు'గాను, 'పొరలును కూయిడును' 'పొరల్ కూయిడు'గాను, 'వెడలును' 'వెడల్'గాను మాఱుట క్రొత్త. ఇట్టిదే 'విప్రసతికి నూఱువేఁడఁ జళ్ వరములు'—నన్నయ, సభాపర్వము. నేఁడు, త్రాడు శబ్దములు తొలుత 'నేళ్' 'త్రాళ్'గా నుండినవి గావున నవి 'వాళ్వాడు'వలెమాఱుట సంగతమే. మఱియు 'తివ్యు' 'కుర్యు' నుస్లు ఇత్యాదులఁగూడ నీతఁడు ప్రయోగించెను.

'అంబుజనేత్రి' పు. ౮-ప్రాచీనకృతులలో నిట్టిరూపములు శాసనములలోఁ దఱచుగా నున్నవి. 'అబ్జనేత్రి', 'కోమలి', 'కుసుమకోమలి', 'వల్లభి', 'నయనవల్లభి', 'పల్లవాధరి', 'బాలకి' ఇత్యాదులు యతిస్థలములందు దిద్దరానివైకూడఁ గలవు.

అవధారణార్థకము:—పు. ౯-'పరమతత్త్వామృతంబయ చన్నుఁబాలు,' ఇక్కడ 'అమృతంబు'పై నవధారణమున 'అమృతంబ' యగును గాని దానిపై మరల 'అ' వచ్చుట క్రొత్తగా నున్నది. యతికూడ హల్లుతోనే కలదు. తిక్కన గూడ నిట్లు ప్రయోగించినాఁడు. 'దరికొని తెగఁగాల్చునట్టిదయ యగుఁజుమ్మీ!' (ఉద్యోగ ౨ ఆశ్వా). పు. ౨౦౫-'నలిగొనబొందితోనకొనిపోఁడె', ఇటకూడ మీఁదిదానివంటిదే. ఈ 'తోనన' పలువురు ప్రాచీనకవులు ప్రయోగించిరి.

పసిబిడ్డ:— పు. ౧౯-వ్రాత వ్రాతప్రతులలోఁ గొన్నింట 'పసుబిడ్డ, కలదు. అఱవమున 'పసుంబిళ్ళై' కలదు. పసరు, కసరు, శబ్దములకు, పసు, కసు, పసి,కసి, రూపము లేర్పడినవి. పసరుఁబిందె, కసరుఁగాయ, పసిపిందె, పసుఁబిందె, కసిగాయ, కసుఁగాయ, అని రూపములు గలవు. అట్లే యిదియును

శిథిలద్విత్వము:—పు. ౧౪౪-'అట్టయు నీడ్సించియగడ్డవైపించె.' కర్ణాట వ్యాకరణమున 'శిథిలద్విత్వము'ను గూర్చి యొక ప్రకరణమే కలదు. తెలుఁగున శిథిలద్విత్వప్రశంస గానరాదు. శిథిలద్విత్వమనఁగా సంయుక్తాక్షరము తేలఁబలుకఁ బడుట. దానిచేఁ దత్పూర్వాక్షరము లఘువగును. తెలుఁగున 'అద్రుచు, విద్రుచు, చిద్రుపలు,' అనుపదములు మాత్రమే యిప్పుడు శిథిలద్విత్వము లనఁదగినవి గానవచ్చుచున్నవి. కర్ణాటశిథిలద్విత్వములలోఁ గొన్నియైనను, దెలుఁగునఁ గూడఁ బ్రాచీనకాలమున శిథిలద్విత్వములుగా నుండియుండవచ్చును. 'యగడ్డవైపించె' నను నీప్రయోగ మందుకు స్ఫోరకము. తెలుఁగున నిప్పుడు 'డ'గా మాఱిపోయిన ఱ (ఙ్ఞ) అక్షరముగలపద మది. 'ఈఱగఱ్ఱ' కర్ణాటకమున శిథిలద్విత్వముగలదే. "ఱగడితవైచె" అనుపాఠము పరిగ్రాహ్యముగా నాకుఁదోఁచుచున్నది. 'ఈడ్సించి'యుండుటచే 'వైపించె'అనియేతర్వాత నుండఁదగును. నన్నిచోడఁడుకూడ నిట్టిప్రయోగములఁ జేసినట్లున్నాఁడు. 'శ్రీరామేశకవిశ్వరాదులెడ్దనీశ్రీపాదముల్'; 'ఎడ' 'ఎద' అనురూపములను గొన్నచో నిక్కడ సరిపోవును గాని వ్రాతప్రతిలో 'ఎడ్ద' అనియున్నది గావున నట్లే గ్రహింపఁదగును. కన్నడమున నదియు 'ఎఱ్ద' అని శిథిలద్విత్వము గలపదము. 'మొగుచు' ధాతువు; 'మొగుడు' ప్రేరణరూపమని శబ్దరత్నాకరకారు లనిరి. అట్లే యగునేని యదియు 'మొగుడుచు, మొగుడ్చు'అనియేర్పడి దానిపై శిథిలద్విత్వమై 'మొగుడ్చు' కొన్నాళ్లుండి యిప్పుడు మొగుచు రూపముగా మాఱినదనవలెను. 'మొగుపు' అని కృద్రూపముగూడఁ గలదు. బూది, బూడిదనుండి యేర్పడిన దనుటకంటె భూతినుండి యేర్పడినదనుట యుక్తము.

షష్ఠీసమాసమున'పు,ంపు',లు:—పు. ౩౭-'ధీరంబుకట్ట','గంభీరంబుతిట్ట.' ఇత్యాదులు. ప్రాచీనకృతులలో షష్ఠీసమాసమున ముకారమునకు'పు', 'ంపు'లు గానరా వని కొందఱందురు గాని యది సరికాదు. బసవపురాణపు వ్రాతప్రతులలో రెండురూపములును గానవచ్చుచున్నవి. 'ధీరంపుఁగట్ట గంభీరంపుఁదిట్ట.' ఇత్యాదిగాఁగూడఁ గలదు. తిక్కనాదులు దఱుచుగా నిట్లు ప్రయోగించిరి. ప్రాతవ్రాతప్రతులు చూడఁదగును. ప్రాసస్థలములలోని ప్రయోగము లనివార్యములు, వానినిఁ జూపుచున్నాఁడను. 'చ. తపమును—గల్గుక్రీడిక,య్యపు వెరవెక్కుడై గెలుచునట్లుగ'—కర్ణ. ౩ఆశ్వా. 'లావుచేవక।య్యపు వెరవేపుదాల్మి—శల్యపర్వ

ము. 'కృపఁ దిలకింపఁ జెంపఁబరికింపఁ గలాఁడుదయించు నంచు నే, దప్పుగని వేల్చు సెప్పిన'—సోమన హరివంశము, ౨ ఆశ్వా. 'కపటమువన్ని జానకి నకమ్మరుఁ దెచ్చి నయట్టి పాపకర్మపుఁ బాఁడుపర్ణ.'—భాస్కర రామాయణము, యుద్ధకాండము. ఇత్యాదులు. కవిలోకచింతామణిలో వెల్లంకితాతంభట్టు గూడ షష్ఠీసమాసమున నీయాదేశము గలదని వచించెను.

తదియ్యము: పు. ౧౭౫—'అయ్యా యనఁగ నేమి యయ్యా యనెడు తదియ్యవాక్యంబునజ్జియ్య యడంచి' ఇందు 'తదియ్య'పదము సంస్కృత వ్యాకరణ విరుద్ధము. తదీయ' ఉండవలెను. అట్లు దిద్దినచోఁ · ప్రాసభంగ మగును. 'జియ్య'కు 'జీయు' రూపాంతరము గలదు. దీర్ఘములమీఁది య, వ, లు కొన్ని ద్విత్వమును జెందుట, పూర్వదీర్ఘము హ్రస్వమగుట ప్రాకృతమునను, దెనుఁగునను గలదు. 'హైయంగవీనము'ను 'హయ్యంగవీన, మని వ్రాయుట, యుచ్చరించుట గలదు. ఐయున్న అయ్యున్న యని యౌవనము జవ్వన మని యయినట్టు తదీయము తదియ్యము కావచ్చును. ప్రకృతులకే కాక ప్రత్యయములకుఁగూడ వికృతిరూపములు గలవు. కాని యిదిసంస్కృతసమాసమున నున్నది. నన్నిచోడఁడును ననంతామాత్యుఁడును నిట్టి ప్రయోగములఁ జేసిరి. 'మహేశుఁడయ్యుమా, యవ్వనవారి పూర్ణసురతాభివివర్ధితుఁడై'- కుమారసంభవము ౯ ఆశ్వాసము. 'వ్వ'ప్రాసలోనున్నది. 'నవ్వుచు——నీ యవ్వనలక్ష్మికిఁ భటుఁడు.'-భోజరాజీయము ౭ ఆశ్వాసము.

ప్రథమాదులమీఁద గసడదవాదేశము:—ప్రాచీనకృతులలోఁ బ్రథమావిభక్తిమీఁదను, ద్రుతాంతముగాని క్రియారూపములమీఁదను, కొన్ని యవ్యయములమీఁదను, సంఖ్యాపరిమాణవాచకములమీఁదను, కొన్ని సమాసములలోను నుండు కచటతపలకు గసడదవ లాదేశము లగుట కానవచ్చును. ప్రథమాంతముల మీఁద నీయాదేశము నిత్యమని యాంధ్రభాషాభూషణాదులు పేర్కొన్నవి. క్రియాన్వయములవిషయ మనిశ్చితముగా నున్నది. ప్రాతవ్రాఁతలలోఁ దఱచుగా నీయాదేశము కానవచ్చునుగాని యదిలేనివ్రాఁతలును గొన్నిగలవు. ప్రాసస్థలములఁ జూచి వీనిని నిర్ణయింపఁదగును. అట్లుచూడఁగాఁ గొన్ని యవ్యయములపై నిత్యముగా రాకపోవుట కానవచ్చును. కొన్నిక్రియలపై నవ్యయములపైఁ గొందఱు కవు లాదేశముచేసియుఁ, జేయకయును బ్రయోగించిరి. సంఖ్యాపరిమాణ

వాచకములపై మాత్రమీయాదేశము నిత్యముగాఁ గానవచ్చును. ప్రథమాంతములమీఁదఁ గూడఁ గొందఱు విస్పష్టముగా నీయాదేశమును బాటించిరి. ఆంధ్రశబ్దచింతామణ్యాదుల విశ్వసించి వ్యాకరణకర్తలు గొందఱాచ్ఛికములమీఁది తత్సమములకుఁ గాదని, తత్సమములమీఁది యాచ్ఛికములకుఁ గాదని, ఇంకేమో యని వ్రాసిరిగాని యది యెల్లఁ ద్రోసిపుచ్చఁదగినది. పరిశీలింపఁగా కళలపైనుండు పదాదికచటతపలకు, గసడదవలు బహుళముగా వచ్చుననుటయే చిక్కులేని నిర్వచనముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. ప్రాచీనకాలమునఁ బ్రథమమీఁదను, క్రియలమీఁదను గసడదవాదేశము బహుళముగానే కలదనుటకుఁ గొన్నిప్రయోగములఁ జూపుచున్నాఁడను. 'పా|త్రతగలిగెనేని నాకొస|గుతదీయాలోకనంబగు తెఱంగు కృప|—' లే|దుదలఁప నశ్వమేధము' శాంతిపర్వము; కన్యాత్వమే నాకులే । దుగదా । నిర్వ-రామా - ప్రా|మ్ముకపివరేణ్య నీ వనిన మోదితులై, 'మదీయం బైనమర్మంబులవి । దుష్కృతఘ్నుండయి చెప్పెఁ గూలునని యాటోపంబు దీపింప', 'వికృతములైన......నీవు బీ|తుకుడిచి వచ్చినోరికొలఁదుల్'- భాస్కరరా. యుద్ధకాండము. 'క. ఆపద్వినీతులగుదురు । కాపురుషులు పరమపురుషకారుణికగుణుల్ । శ్రీపాటింపవినీతులు । నాపద్దశకంటె దశదిశాంకాభరణా. "బద్దెనసీతిసారముక్తావళి. ఇవి యెల్లఁ బ్రాచీనప్రయోగములు. క్రియలపయిని బ్రథమాంతములపయిని నాదేశము లేకున్నందు కర్వాచీనకవిప్రయోగముల నెక్కువగాఁ జూపవచ్చును. 'వయ|స్సీ చిన రెంటికిం జెడిన రేవఁడనౌదునె నీరజేక్షణా' మనుచరిత్రము.—ఇఁక నవ్యయములపై నీయాదేశము నానావిధములఁ గలదు. అవధారణార్థకము, క్త్వార్థకము మొదలగువానిపైఁ గానరాదు. అట్లు, ఏమి, మొదలగువానిపై నిత్యముగాఁ గానవచ్చును. అన్ని యవ్యయములమీఁదను బ్రసస్థానప్రయోగములు దొరకకున్నవి. ఇతరస్థలములవిషయము వ్రాఁతలలో నిరుదెఱఁగులను నుండును. ప్రాచీనకాలముననే యీయాదేశము సునిశ్చితముగా నుండలేదు. శాసనములుగూడఁ గొంతవఱకు వీనియనిశ్చితతను నిరూపించుచున్నవి. ప్రాచీనతరశాసనములరీతిననుసరించి తొలుత నీయాదేశము నీగ్రంథమునఁ బూన్కితోఁ బాటింపఁ దలఁచితినిగాని, భారతాదిప్రయోగముల ద్వైవిధ్యమును, దాళపత్త్రగ్రంథము లంతగా నీనియమమును బహుకాలముననుండియే పాటింపకుండుటను, వర్తమానపాఠకలోకమున కీవిధ మపరిచితమగుటను, గొన్నియెడల నర్థక్లేశమును గలిగించుటను, అచ్చులో నపూర్వమయిన మార్పగుటచే

నెతజాగ్రత్తగాఁ జూచినను గన్నువంచించి కొన్నిపట్టులు గానరాకుండుటను, బర్యాలోచించి,యాప్తాన్కిని వీడి నేనును బహుళముగానే యాయాదేశము నిందుఁ బాటించితిని.

౧౩౧ పు. ఏనువోయెద,—తాను నేను శబ్దములు ద్రుతాంతములుగా వ్యాకరణములందుఁ బరిగణితములగును. 'ముందరదముడిగుమేనను విదప డిగి యెద.' శల్య ౨ అశ్వా—అని తిక్కన 'ఏను' కళగాఁ బ్రయోగించెను. 'ఏనవి దప' అను సంస్కారము తప్పు. 'ఏనువెనుక' అని పాఠము కలదందురు గాని యది నాకే ప్రతిలోను గానరాలేదు. ఆశబ్దములను బ్రాచీనులు కళలనుగానే ప్రయోగించిరని నానమ్మకము. కళలుఁ గనుకనే 'ఏను' పై 'పెదప' 'విదప' అయినది. మఱియు, నేనుగరంబుత్సుక వృత్తితో-నిర్వచనో, ౮ ఆశ్వా. ఈప్ర యోగము ద్రుతాంతత్వమునకును సాధకమే. కాని ప్రాచీనప్రతులలోఁ జెక్కిం టఁ దాను, నేను శబ్దములమీఁది క చ ట త ప లు గ స డ ద వ లుగాఁ గానవ చ్చినవి. బసపురాణపు వ్రాతప్రతులలోనున్న పాఠమును నేను మార్చఁజాల నయితిని,

కానకళయే:— బసవపురాణపు వ్రాతప్రతులలోను భారతాదులవ్రాఁ తప్రతులలోను, ఎక్కడఁజూచినను కానకళగానే కానవచ్చును. ధృతరాష్ట్రుం డును,—కా । నతగంచాండుట' యని తిక్కనప్రయోగము గలదు. వంద లకొలఁది స్థలములలో నది కళగానే వ్రాయఁబడి యున్నది. ప్రాచీనగ్రంథముల లో నెక్కడను నది ద్రుతాంతముగాఁ గానరాదు. ౧౭వ శతాబ్దినుండి రచితముల యిన గ్రంథములలోనే యది ద్రుతప్రకృతికముగా మాఱినది. ప్రాచీనగ్రంథము లలో 'కాన' అనియే 'న' లఘువగునట్లు వందలకొలఁది పట్టుల నున్నదిగాని 'కానఁ' అని గురు వగునట్టుగా నెక్కడను ద్రుతముతోఁ గానరాదు. అది కళయనుట కిదియొకటియే ప్రబలసాధనము కాఁదగును.

స్త్రీ, పుం వాచకములు:—పు. ౧౦౮, 'నడిసన్నదాసి' (పుం.) పు. ౧౩- 'కొడుకులులేమికిఁ గడుదఃఖియగుచు' (స్త్రీ), పు. ౭౦-'వనితయఘూర్వలాంఛన ధారిగాఁగ' (స్త్రీ) ఇత్యాదస్థలములఁ బుంలింగరూప ముండవలసినచోట స్త్రీలింగ రూపమును స్త్రీలింగరూపముండవలసినచోటఁ బుంలింగరూపమును సోకవి ప్రయోగించినాఁడు. (పుట ౭, ఫుట్‌నోటు చూచునది.)

శకారార్థములు:— పు. ౭. 'వీక్షింపుచున్న', ఇత్యాదులు. ప్రాఁత వ్రాఁతప్రతులం దన్నింట శకారార్థ మగు 'చుఁ' పరమగునపుడు ఇంచు, ఇంపుగా మారుట సర్వత్ర గానవచ్చుచున్నది. ఈ బసవపురాణము ప్రతులన్నింటను నిట్టిరూపములే కానవచ్చుచున్నవి. కొందఱు వ్యాకరణకర్త లీరూపములఁగూడఁ బరిగణించిరి; కొందఱు సరి కాదనిరి. వ్రాఁతప్రతులందు వందలకొలఁది పట్టులందున్న 'యింపు' రూపములను, మార్ప సాహసింప నయితిని. కాని యతిప్రాసములలో నీరూపములు ప్రాచీనగ్రంథములందు నాకుఁ గానరాలేదు. ఈ బసవపురాణమున పు. ౨౩- 'శుభకార్య మాచరించుచు నొక్క నాఁడు,' పు. ౫౭ అంచు వెండియుఁ బ్రస్తుతించుచు—ఇత్యాదులు 'ఇంపు' కాని ప్రయోగములు లున్నవి. ప్రాఁతవ్రాఁత లన్నింట నుండుటచే నుంచితినిగాని యీ 'యింపు' సోమనాథునికి సమ్మతమే యనఁజాలను.

అర్ధానుస్వారములు:— తిక్కనాదుల కాలమునఁగూడ నర్ధానుస్వారపరిజ్ఞానమస్పష్టముగానున్నట్టే కానవచ్చును. ఒకరు సానుస్వారముగాఁ దలఁచినదానిని వేఱొకరు నిరనుస్వారముగాఁ దలఁచుటే దీనికిఁ గారణము. 'ప్రోక'ను నన్నిచోడఁడు నిరనుస్వారముగాఁ బ్రయోగించెను. 'క. కోకనదంబులు మొగుడం గోకంబులు విరిసి చెసలకుం జన మెఱుఁగై, ప్రోకలుగొని పూర్తికనిక, రాకరమనఁ దారలెసఁగె నంబరవీథిఁ.'—అష్టమాశ్వాసము. శబ్దరత్నాకరమున నిది నిరనుస్వారముగానే గ్రహింపఁబడినది గాని లక్ష్యము సానుస్వార మనఁదగినదిగా నున్నది. (చూ. శ. ర.) పాఱియు భాస్కర రామాయణ యుద్ధకాండమున 'ప్రాఁకు దునూ 'ఊఁకున- మ్రాఁకులు,- ప్రోఁకలు'అని సానుస్వారముగాఁ గ్రహింపఁబడినది. మన సోమనాథుఁడును పు. ౧౭౪-'మ్రోఁకు వెంటన యెకతాఁకుచుఁ జుట్టి ప్రోఁకగాఁబోయుచుఁ బ్రొద్దులు పుచ్చు' పు. ౩౨,- సారార్థము ప్రోఁక జ్ఞానాగ్ని కాఁక'అని, సానుస్వారముగానే గ్రహించెను కుమారసంభవమును శబ్దరత్నాకరమును, నమ్మి దీనిని నేను నిరస్వారముగానే తలఁచి, యీముద్రణమునఁ దొలుతఁ గొన్నిపట్టుల ననుస్వారము(?) అని కుండలీకరించి యుంచితిని. ఇట్లే మఱిపెక్కుశబ్దములఁ గూర్చి సంశయముగలదు. కొన్ని ప్రాచీనశాసనములలో 'పైనుగు' నిరనుస్వారముగానున్నది. 'తనకు ననము వెరుగ' సోమలదేవి దాక్షారామ శాసనము. * మార్కండేయపురాణము ననుండి సానుస్వారమనుటకు

* రాజనరేంద్ర-సంచిక, దక్షిణహిందూ దేశశాసనసంచయము IV చూ.

లక్ష్యముగా శ. ర. లో నీక్రిందిపద్య ముదాహృతము. 'క. అసఘుమదాలసకడుపున, జనియించియు యోగిపూతచనుగుడిచి పెరిగిన తనయు లితరవనితల. తనయులు చనుత్రావఁ జనఁగఁ దగియెదువారే.' ఇది యిట్లుండవలెను. 'జనియించియు యోగిపూతచనుగుడిచియుఁ బెరిగినతనయు...........' మార్కండేయ పురాణమునందినే,'ఉత్తముఁ డనఁగంబరఁగు నుర్విపని మునుల్'అని పద్యము నుదాహరించి, శబ్దరత్నాకరకారులు 'పరగ' సానుస్వారమనిరి. 'ఉత్తముఁ డను పేరఁ బరగెనుర్విననిమునుల్.' అని వ్రాఁతప్రతులపాఠము. పరిగ నిరనుస్వారమే, 'చాగు'లో నరసున్న లేదేమో! కొన్నివ్రాఁతలలోఁ గలదు. ప్రాచీనకవుల్లరును సానుస్వారముగాఁ బ్రయోగించిన 'ఏఁగు' నిటీవలివారు నిరనుస్వారముగాఁ గ్రహించిరి. ప్రాచీనులు, వీపు, చీకటి, తీగ, తూగాడు నిరనుస్వారముగాఁ బ్రయోగించిరి. ఇటీవలివారు సానుస్వారముగాఁ బ్రయోగించుచున్నారు. 'నాడు' దేశార్థమునఁగూడ శాసనములందు సానుస్వారముగాఁ గాననచ్చును. సూటుమీఁది యాఁపవిభక్తికమగు నూటిలో శ్రీనాథుని శాసనమునను, మఱిపెక్కింటను ననుస్వారము గానవచ్చును. 'ఏటికి' నిరనుస్వారముగాఁ గొందఱును సానుస్వారముగాఁ గొందఱును బ్రయోగించిరి. పు. ౧౫౭. 'నాఁటు' (ఫుట్ నోట్ చూ.) దీర్ఘములమీఁది యాఁపవిభక్తిటకారములకుఁ బూర్వ మర్ధానుస్వారము పెక్కువ్రాఁతలందుఁ గానవచ్చును. 'గోచి'కి నిరు దెఱఁగుల వ్రాఁతలుండును. తొరుగు సానుస్వారమని శ. ర. లోఁగలదు. అట్లనుటకుఁ బ్రమాణము నాకుఁ గానరాలేదు. అది నిరనుస్వారమే యని నాతలఁపు. 'మావిడి' సానుస్వారముగా బహుశాసనములందుఁ గానవచ్చును. 'మాఁడ్రి' అనికూడ నున్నది. ఎనుబది, ఐదు, శబ్దములలో ననుస్వారముండుననుకొనెదను. 'మాదిఁగ'లో ననుస్వారముగలదు. అది మాతంగశబ్దభవము. 'లింగులుగాక మాదింగలున్నారె'- పండితా. 'తూపు'లో ననుస్వారము గలదని కొంద ఱందురు. భారతమున నది నిరనుస్వారముగాఁ బ్రయుక్తము. 'కోపించి మూఁడుబల్ దూపుల'-కర్ణపర్వము. అఁట, అంట, రూపములు గలవని చిన్నయసూరిప్రభృతు లందురుగాని ప్రాచీన కృతులలో 'అంట' రూపమే కానరాదు. 'అట'లో సున్నయుఁ గానరాదు. అట, అటె, అట్టె, అనియే ప్రాచీనప్రయోగములు. 'పోతు' హరివంశమున నెఱ్ఱాప్రెగడ నిరనుస్వారముగాఁ బ్రయోగించెను. కొన్నివ్రాఁతలలో సానుస్వారముగాఁ గానవచ్చును. కొన్ని యువర్ణాంతధాతువులకు భావార్థ

మున సానుస్వారమయిన 'త' వచ్చుటచే (చేఁత, రోఁత ఇత్యాదులు.) తత్సదృశమయిన (చేతులు, గోతులు, పోతులు, మొదలగు) శబ్దములకుఁగూడఁ బరిజ్ఞానములేని లేఖకు లనుస్వారముల నుంచుచువచ్చిరి. అట్లే యనుడు నావుడు, ఆరగించుటు మొదలగు శబ్దములందుఁ గొన్ని తాటాకుప్రతులలో ననుస్వారములు గానవచ్చును. రాముఁడు, బాలుఁడు మొదలగుశబ్దములకుంచినట్లే యపరిజ్ఞానముచే లేఖకు లట్లు వ్రాసికిని సున్నఁజేర్చియుందురు. వానిని జూచి కొందఱు అవి సానుస్వారములే యనుచున్నారు. అది సమ్మతముగాదు. అట్లగుచో నవి నిండుసున్నలుగాఁ గూడ మాఱవలెను గదా! ఎక్కడను నట్టిరూపములు గానరావు. అవి నిరనుస్వారములనుట కనేకప్రయోగములఁ జూపనగును. పు. ౪౮-కడుభోంపిఁ గాలుజాఱుడు—పు. ౭౭ 'మృడుఁడు వా లారగించుడు రిత్తకుఁడుక—ఇట్టి ప్రయోగములు భారతాదులలోను బెక్కులున్నవి. విస్తరభీతిచే విడుచుచున్నాఁడను. కలఁగుఁడు, అను పదమే 'కలగుంటు'గా రూపాంతరమును జెందినదనియు, నావుడు మొదలగువానిలో ననుస్వారముగలదనుట కిది జ్ఞాపక మనియు నొకవాదము గలదు. ఇది సరికాదు. కలఁగుడు మొదలగు శబ్దముల తుది 'డు' ధాత్వర్థకము. ఇది ప్రాచీనకృతులలోనే హెచ్చుగాఁ గానవచ్చును. నావుడు, అనవుడు, మొదలుగుశబ్దములల తుది 'డు' అనంతర్యార్థకము. ఒకటి కళ, వేఱొకటి ద్రుతాంతము. ఈ రెండింటనుగూడ నరసున్నలేదు. 'కలఁగుడు'నుండి కలగుండు వచ్చునేని యది ధాత్వర్థకమగు 'డు' సానుస్వార మనుటకు జ్ఞాపకము గావలెనుగాని యానంతర్యార్థకమగు 'డుక'కుఁ గారాదు. అప్పుడు రెండు నొక్కటే యనవలెను. ఒకచోట ద్రుతమును ద్రోసిపుచ్చుటో రెండవచోటఁ జేర్చుటో చేయవలెను. అప్పుడు సంధులోని చిక్కులను సమర్థింపవలెను! ఈ కల్పనము తగదు. ఇంత యంగీకరించినను సర్వధాతుసాధారణమైన 'డు' ఎక్కడను బూర్ణానుస్వారమును బొందఁజాలక యొక్క 'కలగుండు'లోమాత్రము చెందఁగల్గెననుట యుక్తముగాదు. అదియట్లే యగునేని కలఁగుఁడు 'కలఁగుండు' 'కలంగుండు' రూపము లుండఁదగునే కాని 'కలగుండు'అని యుండఁదగదు. 'కలగుండు' శబ్దమునకు నే నిట్లు నిష్పత్తిసెప్పుదును. కల్హారము, కహ్లారము నున్నట్లు, 'హిసి'నుండి 'సింహ' మయినట్లు పారువము, పావురము నయినట్లు వర్ణవ్యత్యయముచే 'కంగుడు' అని 'గు'కుఁ బూర్వముండవలసిన యనుస్వారము 'గు'కుఁ దర్వాతఁబడి 'కలగుండు' అయినది.

(కుంగుడుశబ్దార్థమాశబ్దమున కేకట్టి కలుగుండు అయినది.) అను ప్రా వ్యత్యయ మేర్పడుటచేతనే 'కలుగుండు'లో 'ల' తర్వాత నర్ధానుస్వారము లేదయ్యెను. మంచెళ్ల వాసుదేవపండితుని వైకృతిచంద్రికను, పట్టాభిరామపండితుని పట్టాభిరామపండితీయమును బ్రమాణముగాఁ గొందుమేని ప్రాచీనభాషాస్వరూపము పతిపతి యగును. ప్రాచీనతాళపత్త్రపుఁ బ్రతులలోఁ గొన్నింట మాత్రమే అనవుడు, నావుడు మొదలగుశబ్దములం దనుస్వారము కానవచ్చును. కాని, పెక్కుప్రతు లనుస్వారము లేకుండఁగూడ నున్నవిగదా! ఆ శబ్దములలో సున్న యుంచి వ్రాసిన ప్రతులకంటె, ఉంచకుండ వ్రాసిన ప్రతులే యెక్కువని నేను రూపింపఁగలను. ఇఁక నీవిషయము విడిచెదను.

శకటరేఫములు. తిక్కనాదులకాలముననే అ-ర-భేదజ్ఞానము తారుమారుకాఁ జొచ్చినట్లున్నది. అప్పటి శాసనములలోను గ్రంథములలోను గూడఁ గొన్ని శబ్దము లటు నిటు గానవచ్చుచున్నవి. ఱ, ర, భేదమును బాటించి వ్రాసినతాళపత్త్రపుఁ బ్రతు లరుదుగానుండును. కాఁబట్టి తత్పరిజ్ఞానము మనకు యతిప్రాసములను బట్టియు, శాసనములనుబట్టియు సాధ్యము. కూఁతుఱు అని శాసనములలో సర్వత్ర ఱ కానవగును. నేఁ డందఱు 'కూఁతురు' అనియే తలంతురు. చేకుఱు, సమకుఱు, చేకూఱులు, బండిఱాతోను, సమకూరు, సాదురాతోను శ. ర. లోఁ గలవు. ఇది సరియా? శాసనములలో 'ఱేపు' బండిఱాగా నుండును. భారతమున నది రేయితో యతిలోనున్నది. ఱేపు బండిఱా యగుచో నేఁడు సాదు రా లుగాఁ దలఁపఁబడునవి పెక్కులు బండిఱాలు గావలసియుండును. తీగగదల్చినఁ బొదగదల్లుఁ గదలును. 'సగము' అను నర్థమున గొందఱు ప్రాచీనులు 'అఱ'గాను మఱికొందరు 'అర'గాను బ్రయోగించిరి. 'అఱచందురుని క్రొత్తమెఱుఁగులు' హరివంశము ౭ ఆశ్వా. (చూ. శ. ర.) అరచందురుపెందములోఁ। జొరఁబాఱి - నరకుండు - హరినిటల ఉత్తరహరివంశము ౧ ఆశ్వాసము. మనసోమనాథుఁడును — పు. ౧౮౬. 'దరహసితాస్యుఁడై తలుపులదిక్కు। నరగంటనొక్కింత యఱలేకచూచి' అని సాధురేఫముగాఁ బ్రయోగించెను. నెఱియు,యని శ. ర. కారులు- పు. ౧౩౯. నెరియల పాలైనఁ బురహరసీకు సోమనాథుఁడు. శ-ర-కారులు, ఏర్పడు, ఏర్పఱుచు, ఏర్పరించు, వెల్వడు, వెల్వఱుచు, వెల్వరించు-ఇత్యాదివిధముల'పఱుచు' రూపాం

తరమగు 'పఱంచు'ను సాధురేఫముగా గ్రహించిరి. యుద్ధమల్లుని శాసనము మూఁడవ యక్కరలో 'వెల్వఱించిన నశ్వమేధంబు' అని బండిఱా కలదు. 'త్రిపురు' శ. ర. 'త్రిపుఱు' అని యుద్ధమల్లశాసనము. ముందర, ముందఱ. లు భారతమున నే కలవు. వేఱువేఱు కాదు. పేరు + పేరు, పేరు వేరు; పేర్వేరు, వేర్వేరు, అని ప్రాచీనుల ప్రయోగములు. ఎరఁగు ఎఱుఁగు కలదు, పదుమర పదుమఱ, రెండు దెఱఁగులను గలదు. రేఫద్వయపరిజ్ఞాన మీతెఱఁగున నఱవఱలై (అరవర లనియుఁ గొంద ఱనిరి) యున్నది. పర్యాప్తమయిన పరిశీలనమున కిది పట్టుగాదు. ఈగ్రంథము ముద్రణమున నిట్టి చీకాకుగలశబ్దములు గొన్నింటిని గొన్ని పట్టుల నటునిటుగాఁగూడ నుంచితిని. మఱియు బండిఱా సంయుక్త మైనపుడు నన్నయనాఁట బండిఱాగానే వ్రాఁత యుండెడిది. మనసోమ నాథుఁడు మొదలగువారు సంయుక్తమయిన సాదురాతో దానిని ప్రాసములం దుంచిరి. నేఁటిలిపిలో సంయుక్తమయిన బండిఱా సాదురాగానే యున్నదిగాన నేనట్లే యుంచితిని.

అవగాగమము—నన్నయభారతమున పూరణార్థమున 'అవ' కాన రాదు. 'అగు'కలదు. 'మూఁడగుపర్వము' ఇత్యాదులు. ఆకాలపుశాసనములలో హెచ్చుగా 'అవు' కానవగును. 'మూఁడవునడపున, రెండవుకొడుకు' ఇత్యాదులు. అగు, అవులకు భేదములేదుగదా! తర్వాత, 'అవ' 'ఔ'అను రూప ములుగూడ నేర్పడినవి*. సోమనాథుని కాలముననే 'అవ' రూప మేర్పడినది. పు. ౧౨౭. ఇచ్చమైఁ బదుమూఁడ వేటియంత్యమున' అని కలదు. 'అగు అవు' లున్నచో 'అగునేటి, అవునేటి' అనియుండును. 'అవ' రూపముమీఁదనే 'మూఁడవది' అయినట్లు 'మూఁడవేఁడు' అయ్యెను. పెక్కుచోట్లఁ బూరణార్థమున సోమనాథుఁ 'డవ' ప్రయోగించెను. ఏవ్రాఁతప్రతిలోను 'అగు' 'అవు'రూప ములు గానరాలేదు. లిపికారులు కవిప్రయుక్తరూపములను మార్చి తమకాలపు రూపములను లిఖించిరనఁగూడదు. కొన్నిచోట్ల నట్లు జరగియుండవచ్చును గాని సర్వత్ర యట్లగుట యసంభవము. నన్నయభారతమునఁ బెక్కుప్రతులందు 'అగు' పాఠమే కానవచ్చుచున్నదిగదా!

మఱికొన్ని.—పు. ౧౮౫. 'ఇగ మెఱదఁ నిమెదవు' — ఇందలి 'ఇగ' అరసున్న లేనిది. చిన్నయసూరిప్రభృతు లిది సానుస్వార మనిరి—పు. ౧౯౯

* దక్షిణహిందూదేశ శాసనములు 4 సంపుటము. చూ.

'ప్రెబ్బొంతపెయ్యలపెద్ద'-పెరు-బొంత-పెద్దబొంతగలవాఁడు-పెర్బొంత- ప్రెబ్బొంతయయినది. పెర్గడ ప్రెగ్గడ అయినట్టు—పు. ౧౪౭. 'కల్లోలంబునొందె' -ఇత్యాదులు పెక్కులు—పు. ౧౬౯. 'అర్ఘ్యపణ్యములు'—.ఇది పెక్కుచోట్ల;'అర్ఘ్యపాద్యము' లనుటకు, ౨౪౨ పు. అర్ధరాత్రి, అర్ధరాత్రమనుటకు, ౧౪౭ పసిఁడిమయము, తమమయము, ౧౫౯ పర్సవేదులు, ౨౯, ౩౧, కట్టనిచ్చు, కట్టఁగనిచ్చి—ఇట్టివ్యవహారము నేఁడు లేదు. నేఁడు 'కట్నమిచ్చుట' యనియే కలదు. సోమనాథుఁడు 'కట్నమిచ్చుట' గూడఁ బ్రయోగించెను. సత్కరించి యొసఁగెడు వస్త్రమునకుఁ గట్నమని తొలుతఁ బేరై నేఁడది వస్త్రము లేకపోయినను, సత్కరించి యొసఁగు భూమ్యాభరణాదులకుఁ గూడ వాచకమయినది. సోమనాథుఁడు కట్నమును వస్త్రసామాన్యవాచకముగాఁ గూడ వాడినాఁడు—పు. ౧౦౧.'ఎట్టికట్నంబైన నిచ్చిమ్రొక్కుచును'-ఇక్కడ కట్నమనఁగా 'ఉదికినగుడ్డ'యే: కట్టునది(వస్త్రము), కట్టము, కట్టనము, కట్నము, అనురూపములఁ జెందినది. కొట్టము, కొట్టనము, కొట్నము=ధాన్యము; రాటము, రాట్టము, రాటనము, రాట్నము=నూలియంత్రము-ఈశబ్దములిట్టివే. పు.౧౪౫,'ఈఁజుమ్మర'(తుమున్నంతముగాదు.)పు.౬౫, 'లేనెత్తి' పు.౧౧౪, 'ఏనుంగుగోల్పడె' కోల్పడె=పోయె, పు.౧౯౪, అతఁడదృశ్యముగ=అదృశ్యముకాఁగా, పు. ౧౯౫, చోళవాళి వేళవాళి,-ఈపదముల కర్థమెఱుఁగరాదు.'చోళవాళికకాకతీశోణితలేశ_నేళవాళికిఁ గర్తవే'అని పండితారాధ్యచరిత్రమునను గలదు. దీనిఁ గూర్చి శివతత్త్వసారపీఠికలో శ్రీ. కె. వి. లక్ష్మణరావుగారిట్లు వ్రాసిరి. "చోళవాళి=చోళపాళి, చోళరాజ్యము. వేళవాళి=వేళపాళి=కాలపాళి=కాలునిరాజ్యము. అని నే నర్థముచేసికొంటిని. కాని అర్థము స్పష్టమనుటకు వీలు లేదు." కన్నడకవిచరిత ౧ వాల్యం ౨౪ పుటలో 'చోళవాళి' నిగూర్చి చర్చకలదు. అది యిట్టిది:— ఈ (చోళవాళి) శబ్దమును రైస్ చోళరాజ్య మని భ్రమించినట్లు తోఁచుచున్నది. ఈశబ్దమునకు ఋణము లేక విశ్వాసము అని యర్థమని యీక్రిందిప్రయోగములఁబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. "చోళదపాళియంపగెదు ఉల్లా ద్రోణనుం ద్రౌణియుం-రన్నకవి. చోళదపాళిగెన్నసువనిత్తాఖ్యాతియం తాళ్దిదెం-కర్ణపార్యుఁడు. సలహిదొడయున చోళవాళిగె తలెయ మారువుదొందుపుణ్య - కుమారవ్యాసుఁడు-"—ఈ ప్రయోగముల నన్నింటిని జూడఁగా నాకీ ట్లర్థము తోఁచుచున్నది. చోళవాళి=జొన్నల కయిన నిర్ణయము. వేళవాళి - జీవితకాలమున కయిన నిర్ణయము. అనఁగా, 'జీతము

(తిండికి జొన్నలు) ఇచ్చినందులకుఁ జేయవలసిన సేవకే నీ వధికారివి గాని, జీవితకాలపు విధానమున కెల్ల నధికారివి కా' వని యర్థము. చోళ మనఁగా జొన్నలు. వాళి=వతను, ఏర్పాటు, నిర్ణయము. కన్నడమున 'చోళదవాళి' యని యుండుటచేత నది షష్ఠీసమాసము. ఆకాలమున రాజసేవకులకు జీతము జొన్నలిచ్చుచుండి రనుటకు నన్నిచోడని ప్రయోగము—మునుమిడి వైరివాహినుల ముట్టి.....జొన్నలు గొన్న ఋణంబు నీఁగుదుర్. కుమారసం. ౧౧ ఆశ్వా. పు. ౫౪౦ వదరు—'ఒదవంగ వట్టేట నోడయుండంగ- వదరూఁదినట్లు' వదరు=సొఅకాయబుఱ్ఱ,నన్నయప్రయోగ మిదిచూడఁదగును. 'అందు వైదర్భికి నొక్క యలాబూఫలంబును శైబ్యకు నసమంజసుండను కొడుకునుం బుట్టిన ఆ॥ 'వరదుఁడైన యీఁశువరమున నిది యొక్క।వదరు పుట్టె నెట్టి పరమొ యనుచు। దానిఁ బాఱవైవఁగానున్న'—ఆరణ్య. ౩ ఆశ్వా. ౨౧౯ పు. బ్రహ్మపురులు=దేవాలయములలోని స్వస్తివాచక బ్రాహ్మణులు." [illegible]మేశ్వర దేవర బ్రహ్మపురుల సానుల వృత్తులు ఒక్కొకళ్లకు ఖ 3" ఇది శక. ౧౦౭౫ నాఁటి నన్నిచోడశాసనము*—మఱియు చేఁబ్రోలిశాసనమున 'దేవరబ్రహ్మపురి బ్రాహ్మలు ౧౪ కు' ఇత్యాది.౪౦ పు. కైకొనపి (కైకొనఁజేసి)'మేలుకొనిపి' శ్రీనాథుఁడు '౨౦౯ పు. కూఁతురివరియింప' కూఁతురు శబ్దము ప్రథమేతర విభక్తులలో 'రు'లోపించునని కేతన యనెను. 'పరగఁ గూఁతురు శబ్దంబుపై రుకార। మొక్కపలుకున పైనైన నుండుఁబాయు' నని విన్నకోట పెద్దన చెప్పెను. పు. ౧౨౧ మఱియట్లనేమెచ్చి—అట్లర్ అనికూడఁ బ్రాచీనప్రయోగములు గలవు గాఁబోలును! ౨౨౮ మల్లజియ్య, బొల్లజియ్య—దేవళములం దర్చకులుగా నుండు తమ్మళ్లకు 'జియ్య'లని వ్యవహారము. పెక్కుశాసనములందుఁ దమ్మళ్లు 'జియ్య' లని పేర్కొనఁబడిరి. ౩౦ పు. దృష్ట్లు - ఈరూపమును నన్నయకూడఁ బ్రయోగించెను. దృష్ట్లు భ్రష్ట్లు, రూపములు ప్రాచీనతరకవిసమ్మతములు. ౯౪ పు. కొల్చురగసంఘములు ('కొల్చునురగ')అని యుండవలసినది. ౯౯ పు. అనియొండె వేసరనాస ఁగన్న-జననిఁగదాయని-వేసరను, ఆసరను అని ఛేదము. 'కుక్షింభరిత్వంబున క్షుత్క్షాములై వేసరియోసరి దాసరిగుంపు (శర-చూ) అని యాముక్తమాల్యదలోఁ గలదు. బసవపురాణమున 'ఆసరు' అని యతిలో 'ఆ' కలదు. ఆముక్తమాల్యదలోఁగూడ 'వేసరి యాసరి దాసరిగుంపు' అని యుండవలయునేమో! ౧౨౧-నా

* ౯౧౧౫ సం. గవర్నమెంటువారి శాసనసంచయము, నెం. ౩౬౩.

సికము. దీని ముకారాంతముగాఁ బలువురు ప్రాచీనకవులు ప్రయోగించిరి. ౧౯౯ అదిగొమ్మనుచు=అదిగో + అనుచు, అదిగో ఇదిగో, వీఁడుగో, వాఁడుగో, అను రూపములు గలవు. 'కొనుము' కు, కొమ్ము, కో, అను రూపములు గలవు. అదిగొనుము = దానిని గ్రహింపుము, చూడుము' అని యర్థము. 'కొనుము' రూపాంతరమగు 'కో' అగుటచే నాపదము కళగాని ద్రుతాంతము గాదు. 'అదిగో కానంబడియెఁ దెల్లగొల్లెనభంగిక' అని వరాహపురాణమునఁ గలదు. పింగళిసూరన దాని ద్రుతాంతముగాఁ బ్రయోగించుట చింత్యము.'మనసుమ్రుచ్చిలి చొచ్చిన మత్తికాఁడు । వీఁడుగొమ్మని-ఉత్తరహరివంశము. అదిగో ఇత్యాదులున్నట్టే అదివో, ఇదివో, వాఁడువో, వీఁడువో రూపములును గలవు. ఇక్కడ, 'పో' పొమ్ము రూపాంతరము. వాఁడుగో, వీఁడుగో రూపములయునికిని గొందఱు సందేహించుచున్నారు. పిల్లలమర్రి పీరన శాకుంతలమునను, జైమిని భారతమునను దానిని బ్రయోగించెను. వాఁడుగో మాయన్న వంశవర్ధనుఁడు। నేఁడేల మది దప్పె నెలంతరోసీకు,పల్నాటివీరచరిత్ర-'పేరునేతిబీఱకాయ విలుచు కొందురుగాని । చేతిచూడఁబోతె నెయ్యి చిక్క దందులో । ఈరీతి బ్రాహ్మణుల పద్దు నెన్నఁగా నేమియుగద్దు । వాఁడుగో మాదర చెన్నవరుఁడె బ్రాహ్మణుఁడు- చిలుకపాటివారి వచనములు.—పు. ౧౨౮, ౧౭౮ 'పశువరించు' ఈపదము నన్నయ రచనలోఁగూడఁ గలదు. 'నీయట్లు క్రూరులై నృపతులఁ జెఱఁబెట్టి పశువరించుచుఁ బశుపతి నుమేశు । వరదుఁ బూజించినవారును గలరె' సభా పర్వ. ౧ ఆశ్వా. 'తనయుఁ బశుపఱిచి తద్వప । గొనివేల్చినఁ జూచి' ఆరణ్య. 3 ఆశ్వా. మొదటి ప్రయోగమున హింసించు బాధించు అనియు, రెండవదాన యజ్ఞపశువునుగాఁజేసి చంపు' అనియు నర్థము పొందుచున్నది. పశువఱుచు, 'పశువరించు' రూపాంతరములు గానచ్చును.* 'పశువడు' కలదో లేదో! సోమ నాథుని ప్రయోగములకు మొదటి యర్థమే పొందుచున్నది. 'పశువరింపఁగఁ జంప'—'పశువరించుచుఁ గొర్లపాలు సేయుచును' అనుచో హింసించు బాధించు అనియే యర్థమగును.

పు. ౮౫ విగుర్వణము. నన్నయ 'విగుర్వించు' అనియు నన్నిచోడఁడు 'గర్వవిగుర్వణంబులక' అనియు నీపదమును బ్రయోగించిరి. 'గుర్వీ ఉద్యమనే

* 'పసుపఱుచు' రూపాంతరమే యగునేని యుద్ధమల్లశాసన లిపిరీతినిఁ పసుపఱించు' అని శబ్దాశేషముతో నుంపవలెను.

అని ధాతుపాఠమునఁ బరిగణితమయిన ధాతువున నుండి పయిపదములు పుట్టినవి. గుర్వీధాతువుననుండి 'గూర్వణ'మని రూపమేర్పడునుగాని 'గుర్వణ' మని యేర్పడదు గావున నిది కర్ణాట దేశిపదమని కొందఱందురు. గుర్వు, గుర్వించు,అగుర్వు అగుర్వించు అనునవి తద్భవరూపములగునని నేఁదలంతును.'విగుర్వించు'విగుర్వణము' తత్సమము లనియే నాతలఁపు. కావుననే నన్నిచోడఁడు 'గర్వావిగుర్వణాంబులక' అని సంస్కృతసమాసమునఁ జేర్చెను. గుర్వు, గుర్వించు మొదలగు తద్భవశబ్దముల సంబంధముచే 'విగూర్వించు, విగూర్వణము అని యుండవలసిన తత్సమశబ్దములను లేఖకులుఁ విగుర్వించు విగుర్వణము'అని లిఖించియుందురు.'గు' ఎట్లును గురువేకాన 'గుర్వణ'మన్నను 'గూర్వణ' మన్నను బద్యములందుఁ జిక్కులేదయ్యెను. ఈతలఁపు తోడనే నేను 'గు (గూ?)ర్వణ'మని యుంచితిని.

పు. ౬౭ తొంగిళ్లు శ.ర.లో నీపదమునకు నీటిబొట్లు, సూనెబొట్లు అని యర్థము కలదు. భల్లాణచరిత్రలోనివిగా బసవపురాణములోని యీ ద్విపదలే యపపాఠములతో నం దుద్ధృతము లయ్యెను. (శబ్దరత్నాకరమునఁ బెక్కుపట్టుల బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములలోని ద్విపదలే భల్లాణచరిత్ర ద్విపద భాగవతపతివ్రతాచరిత్రములలోనివిగా నుద్ధరింపఁబడినవి. ఆయాద్విపద లాయా గ్రంథములందు నాకుఁ గానరాలేదు. శ.ర. లో గ్రంథసంకేత వివరణ పట్టికలో భల్లాణచరిత్రము వాలేశ్వరునిదిగాఁ జెప్పఁబడినది. వాలేశ్వరునిది పద్యకృతి.) ఇక్కడ ముద్రితమయిన పాఠమును శ. ర. పాఠమును జూచినఁ దెలియఁగలదు. తలంటునప్పుడు పసిబిడ్డలఁ బండుకొనఁబెట్టుటకయి చాఁచిన యూరుద్వయమునకుఁ దొంగిళ్లని పేరు. 'తొంగిళ్లపై నిడి లింగమూర్తికిని। నంగనగావించు నభ్యంజనంబు, అనుద్విపదను గన్నడకృతిలో భీమకవి యిట్లుపరివర్తించినాఁడు. 'ఎగడులొడగళమేలె పరమన। నిరిసిసలె యభ్యంగనవనా। చరిసు' మఱియు 'అంగిటి ముల్లొత్తునందంద వ్రేలఁ-దొంగిళ్లఁగార్చి రు దో నెత్తిమిడుచు' అనుదానికి 'అంగుళియ ముళ్లం సునలితం నంగుళవి నొత్తువళు తుంగో । త్సంగదిం సురిదింబువనితం నెత్తియొళెరెవళు.'

శబ్దరత్నాకరకారులు మన సోమనాథుని గ్రంథములను స్వయముగాఁ దలస్పర్శముగాఁ బరిశోధించినట్టు గానరాదు. అట్లు శోధించియుందురేని బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములలోని ద్విపదలనే యన్యగ్రంథములలోనివానిఁ

గా నుద్ధరించుటగాని యనేకశబ్దములను విడుచుటగాని సంభవింపదు. సోమనాథుని గ్రంథములు మొదటితరగతిలోఁ జేరవలసినవయినను వా రైదవతరగతిలోఁ జేర్చిరి. ఇంతవఱకు నేఁజూపిన శబ్దములు గొన్ని శబ్దరత్నాకరమునఁ జేరనివే. నిఘంటువులలోఁ జేరనివి పూర్లకొలఁదిగా శబ్దములీసోమనాథుని గ్రంథములలో నింకనుగలవు. ఈబసవపురాణమున స్థూలదృష్టిని నాకుగోచరించినవానిని గొన్నింటి నకారాద్యక్షరక్రమమునకుఁ దార్చి యిక్కడఁ జూపుచున్నాఁడను. శబ్దరత్నాకరమున కందనిశబ్దములు, అందినను దప్పురూపముతో నున్నశబ్దములు, తప్పు టీకతో నున్న శబ్దములు, సందిగ్ధరూపసందిగ్ధార్థములతో నున్నశబ్దములు నిందుఁగలవు.

శ బ్ద వి శే ష ము లు

పు. ౮౭ అంకంబువాఁడు=ముద్రాధారి. పు. ౨౩౮, అక్కలించు=అక్కలించు, పు. ౭౧, అచ్చన=అర్చన, ౧౨౦ అడఁకు = ఒదుఁగు, ౧౫౩, అడకు=దాఁచు పు. ౭౫, అడువరి = ఆడువరి, వస్త్రము, అడ్డాయుధము=ఆయుధభేదము పు. ౧౮౨, అరసు=రాజు, 'రాజ్' శబ్దము, అఱవమున 'అరశ్' కన్నడమున ను తెనుఁగునను అరసు 'దేవ-రసునిర్ధనయ్య నిరాళదేవయ్య' పండితా. పు. ౩, అరివియగు=బయలగు, ౧౧౩. అరుచు=చెల్లించు, పు. ౧౮౭ అఱగొడ్డాలసము=(చూ. శ.ర.)అఱగొండాలసము=పు. ౬౮, అటిమి=అజీర్ణవ్యాధి, అఱుకువరూపాంతరము అఱు+ఇమి శ. ర. అరిమి చూచునది. పు. ౨౨౦, అఱప = చేని మంచె, పు. ౧౦౫, ౧౩౮, అఱిముఱితనము = తొందర, పు. ౧౩౮, ౧౩౯ అలుకు=చల్లు, 'గీ. నగడు పేర్చిందు లనువిశిసీరఁ బ్రియుఁడు। గరజ హాలముల మైపూఁతగలయఁ గలఁచి। కామబీజము లలుక వేగమున మొలచు। మొలకలనమేని నిండ ముత్పులక లెసఁగ' కుమారసం. ౮ ఆశ్వా; పొం। గారెడు నేతికిఁ బయిపై నీ రలికినయట్ల పోలె నిష్ఫల మయ్యెఁ. దశకుమారచరిత్ర, ౩ ఆశ్వా; 'పరువంపుఁ బుష్పొడిబాగుగాఁ దీర్చిన యలకలపైఁ బాలుపార నలికి', ఎఱ్ఱన హరివంశము పు. ౬౯, ఆదట=తృప్తి పు. ౮, ఆదరికము=ఆదరము, (కిట్టెల్ కన్నడనిఘంటువు చూచునది) పు, ౯౯, ౯౧ ఇబ్బంది=అజ్ఞాని పు. ౧౦౯ ఇఱివిరి (ఈపాఠమే యుక్తము)=ఇఱియుట విరియుట-సంకోచ వ్యాకోచములఁ జెందుట, మినుకు మినుకుమనుట, పు. ౧౩౭, ౨౪౯, ఇలుపుట్టు=ఇలువడుసను వచ్చినది. పు.౮౦ ఉడుపనేయి=ఉత్తమమునేయి, పు. ౭౨, ఉద్దెసించు=ఉద్దేశించు పు. ౧౫౪ ఉనుపరి=

స్వతంత్రుఁడు పు. ౧౩౦, ౧౬౮. ౧౯౦, ౨౦౦, ౨౦౨, ఎగుదు=ఎగిసి వచ్చు, దూఁకివచ్చు, పు. ౧౩౩ ఎడయునుబుచ్చు, పు. ౪౫ ఎడవుచ్చు పు. ౬౮,౧౯౯ ఎడవోవు=కుంటెనతనమునకుఁ బంపు, కుంటెనతనమునకుఁ బోవు, పు. ౧౬. ఎరివు=బాధ, ౪౩, ఏట=గొట్టె, పు. ౧౧౪ ఏటము=సమృద్ధము పు. ౧౮౯, ఐదవెట్టు=ముట్టు, పు. ౮౦, ఒడిపిలిపాసెము=(శ.ర. లో నిది యప్రయుక్తమని కలదు.) పండఁబాఱినను బచ్చిగానున్న ధాన్యమును దంచిచేసిన బియ్యముతో వండిన పాయసము. పు. ౭౪ ఒడ్డణము=ఒడ్డాణము, పు. ౧౩౯, ఒమ్మ=ప్రియ మగు, పు. ౧౬౫ ఒఱగోయు=ఒఱనుండిలాఁగు, పు. ౧౪౬, ఓజు=అధిపతి, గురువు, ఒజ్జ, ౩౨ కంభకట్టు=స్తంభములకుఁగట్టిచేయు నలంకారము. మీఁదఁ గట్టిచేయు నలంకారము మేలుకట్టు; ౧౨౫ కట్టిల్లు=అంటుకొను ౭౨ కట్టుగ్రము=కడు+ ఉగ్రము ౧౦౩ కట్టుగ్రుఁడు ౧౦౦ కట్నము=వస్త్రము, ౧౧౬ కడయింటి పోదు వ=అతిసంసారుఁడయిన పోటుమానిసి; ౧౦౨కనుమరి=కమ్మరి, ౭-కన్నెఱుఁగు= జాడమెఱుఁగు ౧౫౦ కలకేతవిద్య = ౧౪౯ కలకేత వేషము=ఇంద్రజాల విద్య ౧౧౨ కల్లచ్చులు=తప్పటచ్చులు, ౧౧౧ కల్లవెల్ల=గజిబిజి౧౮౮ కవణము=పొర, అడ్డు, ౧౮౩ కసిమసి=గజిబిజి (గసియుమసియు)౧౦౨ కాకఱపులు=వదరులు౧౨౦ కింగాణము=నైచ్యము ౭౨, ౧౬౭, ౨౩౨, కుడుక=కోర, గిన్నె, ౧౭౮, కుత గులు=కుతజ్ఞులు, దుర్విజ్ఞానులు,౧౦౭ కాయకము=వర్తకము, పనిపాటు, ఇది సం స్కృతసమాసమున 'కాయకలబ్ధి' ఇత్యాదివిధములఁ గలదు. 'ప్రాయపుఁ గాయ కుల్ వలె' విజయవిలాసము, ౧౨౨ కొట్నము = ధాన్యము ౧౩ కొత్తడి=స్త్రీ సమూహము, "పుణ్యాచరిత్రగులాగ్రగణ్య గొత్తడి సకలంబు" ఉద్యో. ప. ౨౧౦ కొత్తి=స్త్రీ, ౧౪౫ కొయ్యనగాండ్రు=మూర్ఖులు, ౧౧౨ కొసనక=కొసనక్క (దే వతపేరు) ౮౪, కోడితెప్ప=తెప్పలో దుర్మాంసము పెరుగునేత్రవ్యాధి, ౧౨౫, ౨౩౦ కోలాస=రిత్తకోరిక, దురాశ, ౧౦౫ క్రిగ్గాలి=క్రిక్కు-గాలి, తప్పుగాలి, ౨౪౫ క్రియగొను=పనిగొను,౧౯౧ క్రుమ్ముడి=కుఱుముడి (క్రొమ్ముడిశబ్దములేదు) ౮౫ క్రేకన్ను=క్రేవకన్ను, కడచూపు, కటాక్షము ('క్రే' తర్వాతఅరసున్న లేదు. క, గ, కాలేదు). ౨౩౭ ఖిణియించు=అర్చించు, ౩౦, గజ్జెపరువు=?౨౧౬ గడ్డిగ బావులు=ఏతపునూతులు, ౩౨,౧౪౬ గసియ=గని? కండపట్టు?, 'అన విని మేటి ధర్మ మగునట్టిది యెయ్యది, యెట్టిదెప్పుడుం । గనియఁగఁ బండియుండు' ఆరణ్య పర్వము ౭ ఆశ్వా, శ. ర. లో 'కనియుఁజమాఁగబండు' అని యీ ప్రయోగమే

యాధారము గాఁగలదు. ఇక్కడను 'గనియ' కాఁ దగునని నాతలఁపు. 'ఆచేను గనివలెఁ బండినది' అనుట కలదు. ౧౮ ౩ గటిగొను=ముత్తెపుఁజిప్ప జలబిందువును దాల్చు, ౯౭ గామిడి=గడుసరి, ౭౧ గుడగుడలు = సంశయము ౩౨, ౨౨౪ గుడ్డ=గుట్ట, ౧౦౨ గెలిగొను=గేలిగొను, ౬౫ గొంతి=కాంత, ౨౪౦ గొఱు పడము=కంబళి, ౭౪ గోరంతప్రొద్దు=ఓరంతప్రొద్దు ౨౩౪ చక్కిలించు=చక్కిలి గింత చెందు, ౧౬౧ చిఱులువోడుచు=(పశువులు)నేలగోరాడుచు రేఁగిపరువెత్తు, ౨౦౯ చెరలు=ఉప్పొంగు, ౬౯ చేకళ్లు=చేతిముద్దలు, ౨౨౨జంగెత=జంగమురా లు, ౬౧జక్కొల్పు=సమకూర్చు, ౨౨౪జరగడుగు=జలగడుగు, (నేఁడు జలగడుగు జాతివా రనఁబడువారికిఁ బూర్వము 'జరగడుగువా'రనియే పేరయి యుండును.) ౧౦౭జాడపు=తొండము?, ౧౩౪జాణత=చాతురి ౭౧జాత్ర=జాతర,ఉత్సవము, ౧౦౭ ఝూళిసేయు=జాడించు ౭౪ టెంకణము=గోపురము? ౨౧౫, ౨౨౬తండు =నిస్సారము, ౧౯ ౫ తండె = అయ్య, ౭౬ తథ్య = సత్యము ౬౮, ౧౧౯ తెఱు చంటి = దుడుకువాఁడు శ-ర లో తఱుసలియని యాపదము గ్రహింపఁబడినది. తఱుసలిపై సాపవిభక్తిక ప్రత్యయముచే తఱుసంటిమాటలు' అని నన్నయ ప్రయోగించెనని సీతారామచార్యులవారు దలంచిరి. కుమారసంభవమున 'తఱుచంటి దన్నునెదిరిని నెఱుఁగఁడు' అని 'తఱుచంటి'యే ప్రకృతిగాఁ గాన వచ్చుచున్నది. సోమనాథుని ప్రయోగములు నన్నెచోడప్రయోగరీతినే సమర్థించుచున్నవి. ౨౩ బగుతులు = భక్తులు, బగితియుఁ గలదు. ౨౬ బట్టక బయలు=బట్టబయలు ౧౦౯ బడగు = వెడఁగు, పొగరుఁబోతు, ౭౦ బడరుఁడు= ఈశ్వరుఁడు, ౧౬౦ బడిసిపైచు=చేతులార్చు, ౧౧౨ బడుగుపనులు=దాస్యము, ౩౦౯ బరులు = చిఱుదొక్కలు, బనత = నొసలు? దౌడ?, ౨౦, బహురూ పులు = వేషములు, వేషగాండ్రు, ౧౦౫ బుగ్గరించు = విచ్చు, ౧౧౧ బులు సరితనము = దంభము, ౭౧ బెడంగు = మూతి వెడల్పయినది? ౮౦ బొత్తిస= ముసుఁగుపైఁట ౬౮, ౧౪౩ బొప్పఁడు, బొప్ప = బాబు, ౧౭౮ మజ్జనబావి= జలకమాడుబావి, ౨౯ ౮౪ మట్టగించు=క్రుళ్లగించు, మడిగూడు=ప్రసాదము, ౧౩౦ మదుకు=వణఁకు, ౧౮౪, మర్గడము = మలవిసర్జనము? ౧౩౩, మర్మమే లము=రహస్యపుఁజనవు, ౧౭ ౨ మఱుపడు = చాటుపడు, మఱుపటు-రూపాంతర ము. ౧౧౨ మసనక=దేవతపేరు, ౨౧౬ మాదర=మాదిఁగ,(మేదర కాదు)మాదర చెన్నయనుగూర్చి క. చెన్నయ మాలఁడుగాఁడే।మున్ను మహాదేవుఁగొలిచి ము

క్షుండయ్యె౯। జన్నమున శివుని దక్షుఁడు। మన్నింపమిఁ జేసి పచ్చిమాలండయ్యె౯. శివతత్త్వసారము. ౧౦౧, ముట్టుపాటు=స్పర్శము, ౨౦౯ మున్నుడుక=? ౧౯౮, ముట్టము, తిరుముట్టము = ప్రతిష్ఠాపీఠము, ౧౭౨ మేడెమువోడుచు = మేడము వోడుచు శ. ర. చూ. ౧౧౩, ౨౧౫ మొగవాడ=దేవాలయాదులలో దేవుఁడు మొదలగువారికి ముందుగట్టెడు నడ్డుతెర, ముఖపటము ౧౫౮, మోహాణము= ఖడ్గపుఁబిడి, ౧౩౪ మ్రింగనఁగొండి = మ్రింగివేయువాఁడు. పు. ౭౪ తాటన వుచ్చు= ? . , ౧౧౬, ౧౧౮ తాపసి=తపస్వి, తుల్కాఁడు = దైవాలు, తుల్కాఁడు, తొల్కాఁడు, రెండురూపములును వ్రాతలలో గలవు. ౬౭ తొం గిళ్లు = బిడ్డఁ బండుకొనఁ బెట్టుకొనుటకై చాఁచిన యిరుదొడలు. తొరుగు= స్రవించు, ౧౮౯ త్రట్లు=కళలు, ౧౫౪ త్రస్తరులు=పరిహాసములు, ౧౫౧ దయ పడు=కరుణించు ౧౧౨ దారలువట్టు=బాకాలూఁదు, ధర్మకవిలె=అనుగ్రహపా త్రుఁడు, నంగ=స్త్రీ, ౧౪౪ నంజు=సందేహించు, ౨౩౪ నడబాళ్లు=రాజ్యాంగోద్యో గులు, ౨౦౦ నిట్టపాటు=నిలువునఁబడుట, ౧౬౦ నిట్రించు=నీల్గు, ౧౦౬, ౧౪౭ నెట్టోడు = భయపడు, గజిబిజిపడు, ౧౨౪ నెఱవణి = ప్రశస్తి, ౮౪ పక్కిళ్లు= ప్రక్కలు, ౧౩౫ పటవలి = వస్త్రము ౧౬౯ పడికివల్చు = దుర్గంధముగొట్టు, ౬౧, ౧౫౨ పడిగము=పళ్లెరము, పాత్రము (తమ్మ యుమియునదే కాదు) పడి హారి=పణిహారి, పడితెచ్చువాఁడు, వేత్రహస్తుఁడు, ౨౧ పదకవాదము=కల్పితవా దము, కవితాకల్పనము, ౨౧౨ పదరు=దబ్బనము? ౨౩౮ పదువ=తృణభేదము ౬౪ పనువు = పనవు, ౧౪౦, ౧౦౮ పన్న = అధముఁడు, సేవకుఁడు, ౨౨౮ పన్ను=పల్లము, చౌడోలు, (ఏనుంగు పన్నగునే గాడిదలకు) ౬౬ పరిచ్ఛేది= శిరశ్ఛేదసన్నద్ధు(ఁడు)రాలు, ౪౬ పరిసెనమువాఁడు=స్పర్శచేయువాఁడు ౧౨౪, ౧౭౮ పశువరించు = హింసించు, ౩౮, ౨౩౨ పసిగ = పసి (పసిక అనియు) ప్రామిఁడి = గయ్యాళి, ధూర్తుఁడు, ౫౫ పాదిగ = పాతిక, ౮౬ పాయ గొమ్ములు = చెట్టు పంగటికొమ్మలు 'పాయగొమ్ముల నల్లఁబట్టు దగిల్చి య క్కాన యాకుపై వెండికోరవెట్టి, ఉత్తరహరివంశము ౧౭౯ పిట్టపిడ్గజు=పిట్టపిడు గు, ౨౪౨ పుష్పించె=పుచ్చజేసెను, ౧౮,౨౦ పురులు=సౌందర్యము, కీర్తి, ధన ము, ౮౨ పూన్చు = పూజించు, ౪౩, పెంట్రుక = పెంట్రిక, ౩౧ పెంట= పేట, ౪౩ పెఱికసెట్టి = శాసనములందు 'పెఱుకసెట్టి' కలదు. ౨౨ పేయ= పెయ్య, ౨౪౦ పొట్టపొర్వు = కడుఁ జేరున, ౧౨౮ పోలగు = ఒప్పు, ౧౦౩

పోడేర్చు = భూమిని గృష్యనుకూలముగాఁ జేయుటకై పుట్ట పొదరు మొదలగు వానిఁ గొట్టి తగులఁబెట్టు, ౭౧ పోలెలు = పోళీలు, ౬౦. మనికులు = స్థరులు, ౧౮౯, ప్రేలగింపులు = ప్రేలుటలు, ౮౨ పాదొ (దు) ట్రు = సాలెపట్టు, ౨౦౨ భ్రమరించు=చుట్టివచ్చు, ౨౨, ౨౭౬ లింగపసాయితము = లింగప్రసాదితము వీరశైవులు చేతధరించు ఖడ్గము, ౭౪ వంపుడుగట్ట = కరకట్ట, ౧౯, నట్టిపాటు = వ్యర్థము, ౧౨౩ వదిగొను = వరుసపెట్టు, ౨౦౪ వయ్యు=వైచు ౧౩౬వ ఫుట్‌నోటుచూచునది. వరువుడు, వరువుడము, వరువు, వర్వు=దాస్యము ౧౯౯ వలివేగము= (వలవేగము, అనియుఁగలదు)= కడువేగము ౨౪౫ వర్షాఫలము=వడగల్లు (వర్షోపలమనుటకు వర్షాఫలమనెను.) ౧౭౧,౧౯౦వసది= జైనమతము (నేఁడు 'బస్తి' యనఁబడును) ౩౩ వాతపూరణములు=గాలి గుమ్మటములు, ౬౨ వాళగ్రోలు=పిల్లనగ్రోవి? ౧౫౩ విడియలు=రొక్కపుజాలెలు, ౧౯౧ విసమాల్చు=మాయించు ౧౩౮ లెంగిలిబంటు=అధమభృత్యుఁడు, ౪౬, ౧౦౩ వెండిఁడు=బొమ్మలాడించువాఁడు, ౮౧ వెడ్లుబుడ్లుపెట్టు=నిశ్చేష్టమగు, ౨౨౪; వెరవిండి=వెరవెఱుంగనివాఁడు. ౪౨, లెంగులు=అధములు, ౧౮౦ వేఁడివెల్ల=వేఁడిబూడిద. ౬౯ వేసరు + ఆసరు = ఆయాసముచెందు, ఉజ్జగించు, ౨౨ శివమసులు=సివమెత్తుట, ౧౧౨శివశరణులు=శివుఁడు శరణముగాఁ గలవారు, ౭౪ సువిధానులు=సువిధానమనుచు హెచ్చరికచేయువారు, ౨౧౨ సడగరంబు= సంభ్రమము, ఉత్సాహోద్రేకము, ౧౨౨ సుళువు=తిరుగాటము, ౧౨౫ సూనగాఁడు = కటికవాఁడు, ౧౩౦ సౌకనాసి = దేవళములో గర్భాలయపు ముందటిపట్టు, 'సుకనాసి' యని శాసనములు. ౨౪౦ సోడంబు = ఖడ్గము? ౨౬. హేళగీఁడు=కథలు చెప్పువాఁడు?

మఱియు ౬౨ పుటలో ధూంకళి, ఝుంకళి మొదలగు నృత్యపరిభాషాపదములును, ౯౦ పుటలో ముగచాళము, సవతాణము, సా?, పెల్లొపెల్లి మొదలగు సంగీతపరిభాషాపదములు పెక్కులును దుర్జ్ఞేయములుగా నున్నవి. వానినెల్ల నే నిక్కడఁ బేర్కొన నయితిని. మఱియు, అనుగులము=అనుగలము, కొమ్ము=కొమ్మ కసువు=కసపు, కడువ=కడవ, వరువుడు=వరవుడు, కుఱుఁగలి=కుఱఁగలి, చనువు= చనవు, పనువు=పనవు, గొడగు=గొడుగు, పెంట్రుక=పెంట్రిక, రూపములుగలవు. ఇందుఁ దొలిరూపములు ప్రాచీనములు. మోఁకాలు, మోఁచేయి, శబ్దములకు, శ-ర-లో మోఁద + కాలు, మోఁద + చెయి, యని నిష్పత్తులుగలవు. మ్రోఁకాలు,

మ్రోఁచెయి, యని ప్రాచీనరూపములు. మ్రొగ్గు + కాలు, మ్రొగ్గు + చెయి, అని వాని నిష్పత్తులు. మ్రాను=మాను, మ్రోఁడు=మోడు, మ్రబ్బు=మబ్బు, స్రడ్డ=సడ్డ, మొదలగు రూపములు నున్నవి. ఇందును దొలివి ప్రాచీనములు. అట, ఇట, ఎట, ఆడ, ఈడ, ఏడ, అచట, ఇచట, ఎచట, అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడ, శబ్దములు, కళలుగాను ద్రుతప్రకృతికములుగాను గలవు. పయి శబ్దములు వ్రాఁతలలో నిరుదెఱఁగులను గలపగుటచే నేను నిరుదెఱఁగులను నుంచితిని.

ఇప్పుడు పేర్కొన్నవిగాక యింకను బెక్కుశబ్దములు శబ్దరత్నాకర సంస్కారమున కుపకరించునవి యిందుఁగలవు. విస్తరభీతిచే నింక విడుచుచున్నాఁడను.

వ్రాఁత పలుకుబళ్లు

అర్వాచీనకవుల కృతులలో నంతగాఁ గానరాని వానిని వ్రాఁతపలుకుబళ్లను గొన్నింటి నిక్కడఁ జూపుచున్నాఁడను.

ప్రవేశింపఁదడవ (ప్రవేశింపఁగానే) ౪౭ బాహుయుగ్మముఁ జాపఁదడవ (చాఁపఁగానే) ఇత్యాదులు పెక్కులు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ హరివంశమునఁగూడ నిట్టి పలుకుబడి గలదు. ౬౬ పుట. కాన నాతప్పునఁ గాఁజేసి (నాతప్పువలన) తలఁచు తలంపుఁ-బలుపునఁ గాఁజేసి—(బలుపువలన) ౯౫ వెండియు నక్షిరోగంబొ (వేఱొక యక్షిరోగమో) ౨౩౬ అరుగుము భక్తజనాళిలో వెడలి (లోననుండి వెడలి) ౧౭౯ ఆమటఁ బదిట, (పదియామడల దూరమున) ౧౬౧ అటవార్తగలిగి (అని వినికిడి యేర్పడి) ౭౫ కొఱనుగొట్ర, మ్రానుమట్ర, బడియబట్ర, కట్టెగిట్టె, సదనట్ర, నలినట్ర, కస్సుగట్ర, ఈజంట పలుకులలో ద్వితీయముల కర్థము లేదను కొందును. శ-ర-లో 'మట్ర' టీకచూచునది. ౭౦ పు. తల్లివి గలుగంగఁ దనకు రోగంబు (తనకు=నాకు) ౧౧ పు. నందీశ్వరుఁడు సేయు నవ్యతపంబు—ఇచ్చోఁ వ్రాఁతపలుకుబడిచొప్పున 'నందికేశ్వరుచేయు' అని యుండు ననియు నాపాఠమే గ్రాహ్యమనియుఁ దలఁచితినిగాని పెక్కుప్రతులలోఁ దొలిపాఠమే యుండుటను 'మీరు సెప్పినయట్లు మృడునకుఁ బాలు,—నీవు దూపొడిచిన తావుదక్కఁగ, ఇత్యాదులగు బహుప్రయోగము లుండుటను జూచి యిదియు గ్రాహ్యమే యనుకొంటిని. ఇట క్రిందిమాటలకేఁ దప్పువట్టి! నిటమీఁద సిరియాలు సీశ్వరు వార్త! మఱచి యాడితి రేని మాభక్తు లెడరు! మఱి మీరు హరునికోమటి తోడివారు (సిరియాలునియొక్కయు సీశ్వరునియొక్కయు, వార్త, హరునితోడివారుకోమటి

తోడివారును)—౨౦ పుట, భక్తియు నీవును బడ్డట్లు పదుము,—ఇత్యాదు లనేకములు గలవు. సోమనాథుఁడు తనగ్రంథములం దుపయోగించిన భాష, ప్రాచీనతచేతను, కర్ణాటాంధ్ర దేశములకూడలిపట్టున వాడిక కలదగుటచేతను, మఱియు సోమనాథుని బహుదేశభాషా పరిజ్ఞానముచేతను, వైలక్షణ్యముగాంచి నేఁడు మధ్యాంధ్ర దేశవాస్తవ్యులయి, కర్ణాటద్రవిడభాషాపరిచయ మించుకయుఁ బొందనివారికిఁ గొంత వింతగొల్పుచుఁ గొన్నిపట్టులఁ గొఱుకఁబడనిదై యుండును.

అనుకరణములు

సోమనాథుఁ డొండు రెండు పట్టులందు నన్నిచోడని ననుకరించెను. నన్నిచోడకవి సోమనాథకవికంటెఁ బ్రాచీనుఁ డగును.

సీ. నేలయు నింగియుఁ దాళముల్ వాయింప నెండమావులఁబట్ట బండతలయు
 మ్రోఁకాలుముడివెట్ట రోఁకటఁజిగురులు గోయఁజట్రాతిపైఁ గ్రుంగ నిడుపు
 లేకచిత్రముఁవ్రాయ నాకాశమునఁ దాఁపరమునిడ మంచుఁగుంచముఁనఁగొలువ
 నేనుంగు పురుడోము ఊా నారగొన గాలి గంటిడ నిసుమున గట్టుదాల్ప
గీ. నీరినడుమఁ ద్రెంప నేలఁ దెన్నుండి చే, వెల్పఁ గలియఁద్రచ్చి వెన్నగొనఁగఁ
 గడవనేర్పుగలిగి కందువుమానేఁడై,కత్తిగంటు లయిన యత్తగంతు?...కుమా

ద్వి. నెట్టణ నేలకు నింగికి సూత్ర - పట్టమ్రోఁకాళ్లకు బట్టతలలకు
 ముడివెట్టఁ దననీడ గడవంగఁబాఱ - వడి నెండమావుల కడ గళ్లుగట్ట
 పాయకరెండుగాఁ బాఱెడునీరు - ద్రేయఁ బుల్లున్న గోరో యని యమ్మ
 ఊా నార యొలువఁ జట్రాతిపైఁ గ్రుంగ - నేనుఁగు పురుడోమ నిసుము త్రాడ్పేన
 లలిగొన దెనలు తాళములు వాయింపఁ-జెలఁగుచు రోఁకటఁజిగురులు గోయఁ
 గలి వెన్నపుచ్చఁగొండలుదొంతిఁ బేర్ప - నిలమంచుగుంచానఁగొలువ రేఁబవలు
 సేయ నాకసమునఁ జిత్రరూపములు - వ్రాయ వాయువుఁ బట్ట వడగళ్ల గుళ్లు
 గట్ట వెన్నెల గుంపు గాఁజేయ వచ్చి - పుట్టినప్పాడె నేర్చు బుద్ధులప్రోక
 —పండితారాధ్యచరిత్రము.

ఇట్టివిక నొండు రెండు పట్టులందుఁ గలవు. మల్లికార్జునపండితా రాధ్యుల శివతత్త్వసారపుఁ బద్యములు పెక్కులు పండితారాధ్యచరిత్రమున ద్విపదరూపమును దాల్చినవి. అది యసంగతము గాదు. మఱియు నాగమగ్రంథ

ములలోని శ్లోకములు పెక్కులు బసవపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రములందుఁ దెలిఁగింపఁబడినవి. ద్రవిడభాషలో 'తిరుతొండర్ తొగై' యను పేరఁగల లఘుస్తుతి కిం దనువాదము గలదు.

"పరగు మహాభక్తచరితలు నాద| భరితమై చనఁదగుపాటలు సేసి
పాడుచు నొక్కొక్క భక్తుని చరిత| వేడుకఁ బాగడుసద్విధ మెట్టు లనిన.
—౧౩౩ పు.

ఇది దాని యుపక్రమము. కర్ణాటభాషలో బసవేశ్వరుఁడు మొదలగువారు రచించిన గేయ వచన రూపగ్రంథములనుండికూడ నీతఁడు గొన్నిపట్టులను దెలిఁగించి యుండవచ్చును. ఆగ్రంథము లప్రఖ్యాతము లగుటచే వానిని గుర్తింపఁగాదు.

ఇఁక మనసోమనాథుని రచనములను బలువురనుకరించిరి. శివకవు లెల్లరు ననుకరించినవారే. బమ్మెరపోతరాజు, శ్రీనాథుఁడు మొదలగువారి గ్రంథములలోఁగూడ నప్రయత్నముగా సోమనాథుని రచనములు దొరలినవి.

క్షీరాబ్దిలోపలఁ గ్రీడించుహంస-గోరునే పడియల నీరు ద్రావంగ?
జూతఫలంబులు సుంబించుచిలుక-భాతిఁబూరుగు మ్రానిపండ్లు గన్గొనునె
రాకామల జ్యోత్స్నఁ ద్రావుచకోర-మాకాంక్షసేయునే చీకటిద్రావ
విరిదమ్మివాసన విహరించుతేఁటి-పరిగొని సుడియునే బబ్బలివిరుల
నెఱుఁగునే యలదిగ్గజేంద్రంబు కొదమ-మెఱపందిచనుసీక నెఱుఁగవు గాక!
—౨౫ పు.

సీ. మందార మకరందమాధుర్యమునఁ దేలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు
నిర్మలమందాకినీ వీచికలఁదూగు రాయంచ సనునే తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవ ఖాదియై చొక్కు కోయిల సేరునే కుటజములకు
పూర్ణేందుచంద్రికా స్ఫురితచకోరకం బరుగునే సాంద్రనీహారములకు.
—భాగవతము.

పండితారాధ్యచరిత్రమును బద్యకావ్యముగా రచించినవాఁ డగుటచే శ్రీనాథుని యితర రచనలలోఁగూడఁ గొన్ని పద్యభాగములు పలుకుబల్లు నీతనివిచేరినవి. 'పాక మింతయు వృథాపాకంబుచేసె - ఆవగింజంతబూది మైనఁదరిఁ గొనిన| వెలఁది గుమ్మడికాయంత వెట్టివుట్టు' ఇత్యాదులు—

పరివర్తనముల తీరు

ఈ బసవపురాణమును పద్యకృతిగా రచించిన పిడుపర్తి బసవన కడునేర్పరి. ఆతఁడు ద్విపదలను నిపుణముగాఁ బద్యములం దల్లిపొందించినాఁడు. ఈగ్రంథమున కది కొన్నిపట్టులఁ డిప్పణిగాఁగూడ నుపయుక్తమగును. కాని యీ రచనము చాల సంగ్రహముగా నున్నది. కొన్నిపట్టు లాతఁ డర్థముకాక విడిచినాఁడు. భీమకవి కన్నడింపు మిగుల నెన్నఁదగినదిగా నున్నది. ఆతఁడు దీనిని తూ-చ-తప్పకుండ ముక్కకు ముక్కగాఁ గన్నడించినాఁడు. కొన్నిపట్టుల నించుక పెంచినట్లును గానవచ్చును. మిక్కిలి చిక్కుగా దుర్జ్ఞేయములుగా నున్న పట్టులు గొన్ని యీ కన్నడకృతిద్వారమునఁ దెలిసికొననా కనువుపడెను. శబ్దరత్నాకరాదులలోఁ గానరాని యనేకాపూర్వశబ్దములకుఁ గన్నడకృతి తోడ్పాటున నేకనర్థము గ్రహింపఁగలిగితిని. ఈతెల్గుకృతి కది ప్రశస్తమయిన టీకయనఁదగును.

రచనాసౌందర్యము

మన సోమనాథుని రచన మసాధారణ సౌందర్యము గల్గియున్నదనుట యతిశయోక్తిగాదు. ఛందస్సు, భాష, విషయము మూఁడును దేశీయములే యగుటయు, కవి శివతత్త్వానుభవమున నోలలాడుచుఁ దన్మయుఁడై కవితావేశము నొందియుండుటయు నట్టి యసాధారణ సౌందర్యమునకుఁ గారణములు.

వడిఁబాఱు జలమున కొడతెల్లఁగాళ్లు-వడిఁగాలు చిచ్చున కొడతెల్ల నోళ్లు
వడివీచుగాడ్పున కొడతెల్లఁదలలు-వడిఁజేయు బసవన కొడతెల్ల భక్తి.

అని బసవనిఁగూర్చి సోమనాథుఁడు భావప్లుతములుగాఁ బలికిన పలుకులు స్వవిషయమునఁగూడ సమన్వితము లయ్యెను. ప్రతిపదమునను శివభక్తి పరవశుఁడై యుండి సోమనాథుఁడు గ్రంథముల రచియించెను. ముగ్ధభక్తుల కథలు మొదలగు వానిలోఁ గొన్నిపట్టులు చదువునప్పుడు మనసు ద్రవించిపోవును. బెజ్జమహాదేవి కథయు గొడగూచికథయుఁ గన్నప్పనికథయు జదువునప్పుడు నేను పెక్కు తడవలు కరఁగితిని. మాయమర్మలు లేని విశుద్ధముగ్ధభక్తిని బ్రకటించుటలో సోమనాథుఁ డక్కడ మధురమధురములయిన జానుఁదెనుఁగుఁ బలుకుల జాలు వార్చి ముద్దులు గురిపించెను. శబ్దాలంకారములకయి, యర్థాలంకారముల కయి, సోమనాథుఁ డెక్కడను బాధపడలేదు. తనకుఁ దెలియక యప్రయత్నముగాఁ

పొందుపడినవే కాని నాలంకారికులు పేర్కొన్న కావ్యగుణముల ననుధ్యా నించి పనిపూని చొప్పించినట్లు కన్పట్టుపట్టు లీగ్రంథమున నెక్కడను గానరావు. సులువుగా రచింపఁదగిన ద్విపద మగుటచే సోమనాథునిచూపు కథాకల్పనమందు ను, విషయవిన్యాసమందును భావప్రపంచనమందును బరుగులువాఱినదే కాని యతిప్రాసచ్ఛందోభాషా బంధములందుఁ జిక్కుకొని యెక్కడను ద్రొక్కటపడలే దు. అట్లు పరుగువాఱుటలోఁ జెక్కుపట్టులం దీతఁడు పాఠకుఁడు సరిగాఁ దన్ను వెన్నాడఁగలఁడా యనికూడఁ జూడఁబోఁడయ్యెను. పదులకొలఁది ద్విపదలుగడ చినను బయికిఁబయికి వాక్యము పొడుగునాఱుచు సాగుచుండు టే కాని ముగియ కుండుట నీగ్రంథమునఁ జెక్కుపట్టులఁ జూడఁగలము. అట్లు ముగియకుండుటలోఁ గర్తృపదము రెండుమూఁడు తడవలుగూడ మరల మరలఁ గానవచ్చుచుండును. ఇట్టి యిక్కట్టు పండితారాధ్య చరిత్రమున మఱింతగలదు.

శివభక్తిస్మరణము వచ్చినప్పు డీతఁ డొడలు మఱచును.

"పొరి మజ్జనోదకంబులకట మున్న - పరముపై నానందబాష్పముల్ దొరుగఁ
బూజించు నవపుష్పరాజికి మున్న - రాజాంకుపై హృత్సరోజంబు విరియ
ధూపవాసనకు మున్ను ధూర్జటి మ్రోల - వ్యాపితాంతర్గతవాసన దనర
వెలుఁగు నీరాజనంబుల కటమున్న - మలహరునంద యాత్మజ్యోతి ప్రబల
వినివేదితపదార్థవితతికి మున్న - తనప్రాణపద మీశ్వరున కర్పితముగ
లింగార్చనము దాను బొంగి చేయుచును-నంగచేష్టలకు నంతంతఁ బాయుచును
సుభగలింగముఁ జూచి చూచి క్రాలుచును-నభవామృతం బాని యాని వ్రాలుచును
సురుచిరోక్తుల సోలిసోలి పాడుచును - స్థిరసుఖాంబుధిఁ దేలి తేలి యాడుచును
మంగళోన్నతబహిరంగంబు నంత - రంగంబుఁ దనప్రాణలింగస్థ మగుచు"

మఱియు,

"పరగు చతుర్వర్గఫలము లాదిగను-వరసుతు నడుగుము వాంఛితార్థమ్ము
లనవుడు మందస్మితాననుండగుచు-ననుపక్తి ముకుళితహస్తుఁడై మ్రొక్కి-[యును,
యెఱుఁగ మోక్షముల పేరెఱుఁగ వాంఛితము - లెఱుఁగ వేఁడెడుమార్గ మెఱుఁగ నేమి
నెఱుఁగుదు నెఱుఁగుదు నెఱుఁగుదుమఱియు-మఱియునుమఱియుముమ్మాటికినిన్నె
కావునఁ గోరికకడమయుఁగలదె - దేవ మూలస్తంభ దివ్య లింగాంగ
నీయతులిత దయాన్విత దృష్టి యిట్లు-నాయందు నాఁటి కొనలు పసరింప

నాదగు నంన్ప్రహోపాదితదృష్టి-నీదృష్టిలోనన నెక్కొని పొదలఁ
గరుణింపు దక్కనవరము లే నొల్లఁ-బరమాత్మయని విన్నపం బాచరింప. పు. ౮౨

మఱియును,

"బాపురే నిర్వాణి! బాపురే తపసి!-బాపురే బాపురే కోపపుంజంబ!
పాపంబుఁ బొందెడు కోపించువాఁడు-పాపిగా కేనేల పాపి నయ్యెదను
స్థలియించు కోపాగ్నికణములఁ జేసి - కలఁగదే మానసఘనసరోవరము
ఎసఁగెడు కోపాగ్ని నింకదే చెపుమ - మసలక హృదయాబ్జమకరందధార
వెలువడు కోపాగ్ని వేఁడిమిఁ జేసి - నలఁగదే సచ్చిదానందపద్మంబు
జ్ఞానంబు సొంపా? విచారంబు పెంపా?-ధ్యానంబుఫలమొ?యీ తామస గుణము!
నా కేమి సెప్పెద వీకాననమున - లేకున్న వే చెట్లు నీకుఁ గూర్చుండ
నిట్టి శాంతాత్మకు లెచ్చోటఁగలరు! - పుట్టుదురే నినుఁబోల సంయములు!
వఱదవోవు నెలుఁగు గోఁ అపడం బనుచు-నెఱుఁగక యీఁతకోఁ డేఁగిపట్టుడును
నడిఁ బొఱ నెలుఁ గంత వానినపట్టఁ - గడనున్న వాఁ 'డోరి! విడువిడు' మనుడు
'విడిచితి నది దన్ను విడువ'దన్నట్టి - వడువున విడిచిన విడుచునే మాయ
పొంగి చిచ్చుఱుకంగఁ బోవుచుఁ జీర - కొం గోసరించు పెన్వెంగలియట్ల
చెల్లఁ బొమ్మని సన్న్యసింపఁ బోవుచును - ని ల్లప్పగించు నయ్యిబ్బందియట్ల
పదపడి నూతిలోఁ బడఁబోయి తాప - వెదకుచు మెట్టెడి వీఱిడి యట్ల
జ్ఞానాత్ముఁడై సర్వసంగముల్ విడిచి - తా నాశ్రయముఁగోరు తపసిచందమున
నిల మఱు లోన్పామె రోఁకలిగొని రంపు - తలఁ జుట్టుకొనిమొదఁ దా నన్నయట్లు
పానలేల చెఱకుపందెమం దొక్క - యీ న సిక్కిన నోడు టేకాదె తలఁప
రోసి సంసారంబుఁ బాసి యొక్కింత - యాసించెనేనియు నది వెల్తి గాదె ?"

ఇక్కడ 'కోపగర్హ'ను బలుదెఱఁగులఁ బ్రపంచించి కోపిని సిగ్గునఁ గూరునట్లు చేసినాఁడు. భావోద్రేకము గలపట్టు లిట్టివి గ్రంథమునఁ బెక్కులుగలవు. కవిత్వరచనా శౌండీర్య మిట్టిది పండితారాధ్యచరిత్రమం దింక నెక్కుడుగా నిండారి పండఁబాఱి యున్నది. అది యపూర్వము లగు ప్రయోగములకు, శబ్దములకు, విషయములకు, గనియ. ఆకాలపు టాంధ్రదేశ ప్రజాచరిత్రమున నది యనేక విషయములఁ దెలుపుచున్నది. ద్విపదలు జడవాఱి పొడుగులై సాగియుండుటచే నది యనన్వయక్లేశమునఁ గూడ దీనిని మిాఱియున్నది. ఆగ్రంథమున

నుండి యెత్తిచూపవలసిన యపూర్వవిషయము లనేకములు గలవు. విస్తరభీతిచే నిక్కడ విడిచితిని.

ముద్రణ విధానము

ఏలూరిలోఁ గందుకూరివారు బసవపురాణమును జాగ్రత్తతోఁ బ్రకటించిరి. దాని నాధారముగాఁ గొని ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో సి. పి. బ్రౌనుదొరగారు సేకరించిన ప్రతులలోని పాఠములను దోడుచేసికొని యీ ముద్రణము సాగించితిమి. శ్రీగిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగా రొకతాళపత్త్రప్రతి నొసఁగిరి. ముద్రణ సమయమునఁ గ్వాచిత్కముగా దానినిగూడఁ దోడుచేసికొంటిని. భీమకవి కన్నడకృతియుఁ, బిడుపర్తి * బసవన పద్య బసవపురాణమును నాకు మిక్కిలిగా నుపకరించినవి. కన్నడ బసవపురాణము తీరు తిన్నన లేని ప్రాఁతకాలపు రోఁతయచ్చులో నుండుటచేఁ బ్రతిపదము దానిని బరికించుట యసాధ్యమయ్యెను. ఆవశ్యకము గలిగినపట్టులమాత్రమే దానిఁ జూడఁగలిగితిని. అది సుముద్రణమున నుండెనేని నాకింక నెన్నో యపూర్వవిషయములు తెలియఁదగియుండెడి వని నమ్ముచున్నాఁడను. ముద్రితమైన సంస్కృతబసవపురాణము నిష్ప్రయోజనమే. అది మిక్కిలి సంక్షిప్తమైనది. కొందఱు భక్తులపేళ్లు మొదలగువాని నొకవిధముగా దానినిబట్టి నిర్ణయించుకొంటిని. అఱువత్తుమూవురపేళ్లు, ద్రవిడ కర్ణాటాంధ్ర సంస్కృత గ్రంథములలో భిన్నభిన్నరీతులతో నున్నవి. తాళపత్త్రప్రతులలోని పాఠములను సాహసించి సంస్కరింపరాని నుతలఁపుతో నుండుటచేతను, నవి యిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁ గుదురనిదై యుండుటచేతను నక్కడక్కడ మిక్కిలి త్రొక్కటపడితిని. తొలుత నీగ్రంథమును భాషాతత్త్వపారంగతులగు శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారును నేనును గలసి పరిశోధింపఁ దలఁచుకొంటిమి. కాని, వారు సుదూరదేశమున నుండుటచే నట్లు ఘటింపదయ్యెను. ఈముద్రణమున దొరలిన దోషములతో నాకేకాని వారికి సంబంధము లేదు. వారితోడ్పా టుండినచో నింకను నిది గుణోత్తరముగా సాగియుండెడి దనుకొనెదను.

---

* పద్య బసవపురాణ కర్త పిడుపర్తి సోమనాథుఁడని కవులచరిత్రము మొదలగు గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఆగ్రంథమున గద్యములందుఁగూడ నట్లే కానవచ్చును. కాని కృత్యవతరణికలోఁ జూడఁగాఁ దత్కర్త పిడుపర్తి బసవనయని తేటపడును. పరిశోధించియే నీవార్తను వ్రాసితిని. గద్యములందు సోమనాథుఁడని యుండుటకుం గారణము మృగ్యము.

కృతజ్ఞత

దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు తాళపత్రప్రతుల పాఠములను సేకరించుటలో మిక్కిలి వ్యయమునకుఁ బాల్పడిరి. మఱియు నేను దఱచుగా మద్రాసులో నుండకపోవుట మొదలగు కారణములచే గ్రంథముద్రణమునకుఁ జాలఁగాలము పట్టినను సైఁచిరి. ఆంధ్ర దేశోపకార కార్యము లెన్నేని వారిహస్తముననుండి యవతరించుచున్నవి. 'ఉదారచరితానాం తు వసుధైవకుటుంబకమ్' అన్నసూక్తికిఁ దార్కాణమైనవారు వారు! శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు చెన్నపురి చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలో సేకరమైయున్న శైవాచార్య శిలాచిత్రమునకుఁ జక్కఁగాఁ బ్రతిబింబము నెత్తియిచ్చిరి. మైసూరువాస్తవ్యులగు శ్రీ బి. బసవారాధ్య బి.యె. బి.యెల్. గారు బసవపురాణము మొదలగు కర్ణాట గ్రంథముల నేతద్గ్రంథముద్రణము ముగియుదాఁక మాకెరవుగా నొసఁగి మొతయు నుపకరించిరి. భారతీకార్యనిర్వాహకులును, నందును, శ్రీ గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారును, ఆంధ్రపత్రికా ముద్రణాలయమున ముద్రణాధికృత ముఖ్యుఁడగు నావుల పార్థసారథినాయఁడుగారును, ముద్రణమున సౌకర్యము గూర్చిరి. వీరికెల్లఁ గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను. పీఠికారచనాదులలోఁ గర్ణాటకవిచరిత్రము రెండుసంపుటములును, ఫ్లీటుదొరగారి బొంబైగెజిటియరును, నాకుఁ బెక్కువిషయముల నెఱిఁగించినవి. అందులకుఁ దత్కర్తలయెడఁ గృతజ్ఞుఁడను.

అనేకపాఠభేదములవలని యలజడియుఁ దెకతెంపులేక యేకధారగా నున్న ద్విపదల దీర్ఘగతియు నాయపరిజ్ఞానమును గారణములు కాఁగా నక్కడక్కడ తప్పులు దొరలినవి. వానిని పరిశోధనపత్రమునఁ జేర్చితిని. పునర్ముద్రణమున దిద్దుకొందును. ఇంకను నాకంటఁబడనివి యుండవచ్చును. ఎఱిఁగినవారు దెలిపినచో దిద్దుకొందును. ప్రాజ్ఞులకు మ్రొక్కుచున్నాను.

ప్రభవ,
వ్యాసపూర్ణిమ.
మదరాసు.

విద్వద్విధేయుఁడు,
వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

విషయానుక్రమణిక

(బసవపురాణము)

ప్రథమాశ్వాసము (౧)

ద్వితీయాశ్వాసము (౨౭)

తృతీయాశ్వాసము (౫౪)

పుట

పంచమాశ్వాసము (౧౪౨)

షష్ఠాశ్వాసము (౧౭౦)

శ్రీ బసవేశ్వరుడు

శ్రీరస్తు

బసవపురాణము

పాలుకురికి సోమనాథ ప్రణీతము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ గురుదేవు నంచితగుణోత్తంసు - యోగీంద్రహృదయపయోజాతహంసుఁ
బరమకృపామూర్తి భక్తజనార్తి - హరుఁ ద్రిజగత్స్ఫూర్తి నానందవర్తి
భవరోగవిచ్ఛేది భక్తవినోది - శివతత్త్వసంపాదిఁ జిరతరామోది
నిత్యస్వరూపు నున్మీలత్ప్రతాపుఁ - బ్రత్యయగతపాపు భక్తప్రదీపు
భావనాతీతు సద్భావనోపేతు - సావయవఖ్యాతు నమితు నజాతు
నాద్యంతరహితు వేదాంతార్థసహితు - విద్యాత్మసహితు సంవిత్సౌఖ్యమహితు
భక్తపరాధీను భక్తనిధాను - భక్తసమాధాను భక్తావధాను
భక్తపరంజ్యోతి భక్తవిభూతి - భక్తదుఃఖారాతి భక్తానుభూతి
భక్త¹వజ్రత్రాణు భక్తధురీణు - భక్తజనప్రాణుఁ బరమకళ్యాణు
మన్మనోరమ్య నిర్మలభావగమ్యుఁ - జిన్మయు సౌమ్యు భజించి కీర్తించి;
యుల్లమున మదీయవల్లభుఁ జెన్న - మల్లికార్జునుఁ దేటతెల్లగా నిలిపి;
సముదితసారూప్యశాశ్వతతనులఁ - బ్రమథులఁ ద్రిభువనప్రమథులఁ దలఁచి;
ప్రకటలింగైక్య పురాతనభక్త - నికరంబు శివునంద నిష్ఠించి కాంచి;
వ్యక్తలింగముల సద్భక్తిరసాభి - షిక్తుల నూతనభక్తులఁ గొలిచి;

---

౧. వ్రజ. ౨. నదేవుఁ దెల్లఁ.

[1]బసవచరిత్ర మివ్వసుమతి-[2]మీఁదఁ - బసరింతుఁ దత్కథాప్రౌఢి యె ట్లనిన:-
[3]శ్రీమన్మహాదేవుసింహాసనంబు - హైమవతీసువిహారస్థలంబు
హరునిభక్తులకు నేకాంతవాసంబు - పరమయోగులకు హృత్ప్రమదావహంబు
నరులకుఁ గర్మసంహరణైకహేతు - వరయంగ సురలకు [4]నాశ్రయభూమి
సకలతీర్థములకు జనయిత్రి యగుచుఁ - బ్రకటింప నొప్పు శ్రీపర్వతేంద్రంబు;
ఉర్విఁ దత్పర్వతసార్వభౌమునకుఁ - బూర్వవక్త్రాంకవిస్ఫురణ [5]దల్కాడ
నొలసి కుమారశైలోత్తంసలీలఁ - దిలకించి పెంపారుఁ ద్రిపురాంతకంబు;
తత్త్రిపురాంతకస్థానవాస్తవ్యుఁ - డై త్రిపురాంతకుం డభినుతిఁ బేర్చు;
నాపురసంహరు నపరావతార - రూపితఖ్యాతినిరూఢిఁ దలిర్చు
నాసదాశివమూర్తి య[6]వికలైశ్వర్య - భాసురచరలింగపటుదీప్తిఁ బరగు
నాకాలకంధరు ననవద్యహృద్య - సాకారవిభ్రమవ్యాప్తిఁ బెంపారు
నాదేవువీరవ్రతాచారసార - మేదురస్ఫురణమై మించి వెలుంగు
జంగమరత్నంబు శరణసమ్మతుఁడు - లింగైక్యవర్తి గతాంగవికారి
పండితారాధ్య కృపాసముద్గతుఁడు - మండితసద్భక్తిమార్గప్రచారి
విలసితపరమ సంవిత్సుఖాంభోధి - నలిఁ గరస్థలి సోమనాథయ్యగారు;
బసవనికారుణ్యరససుధావార్ధి - ననదృశలీల నోలాడుచు నిత్య
నియమవ్రతాచారనిరుపమనిష్ఠ - క్రియఁ గొనఁ దత్త్వనిర్ణయము సంధిల్ల
నతులగోష్ఠీసుఖస్థితిఁ బేర్చుభక్తి - మతినియమంబుల మల్లినాథుఁడును;

౧. కొన్ని శాసనములందును, వ్రాఁతలందును 'బసువ'పదము కలదు. బసవపురాణము పండితారాధ్యచరిత్రము మొదలగు గ్రంథముల వ్రాఁతప్రతులలో రెండురూపములును గానవచ్చుచున్నవి. కాని సోమనాథుఁడీ బసవపురాణమునను బండితారాధ్యచరిత్రమునను యతిస్థలమున బసవపదమునే ప్రయోగించెను "శరణోపకార బసవపురాణార్థ-వరభక్తిముక్తిసంవర్ధన చరిత" (7 వ యాశ్వాసము తుద. బసవపురాణము). "చరితంబులును శ్రీబసవపురాణంబు - చాతుర్యమొసఁగ బసవదండనాథ గీతంబు" (పండితా. అయిదవ ప్రకరణము. 61-62 పుటలు) ఈతఁడే సోమనాథభాష్యమున బసవ, బసువ, పదములు రెండును సాధువులే యనియుఁ జెప్పినాఁడు. "—వృషభస్య బసవనామకత్వం కస్మాత్కారణా దాసీదితి. వృకారస్య బకారాదేశో భవతి. వబయో రభేద ఇతి. 'శషోస్స' ఇతి సూత్రాత్ షకారస్య సకారాదేశో భవతి. వః పవర్గ తేతివారరుచ్య సూత్రాత్ బ (భ-అనియుండవలెను) కారస్య వకారాదేశో భవతి, ఏతద్వృషభాక్షరతద్భవాత్ "బసవ" ఇతి నామ వక్ష్యతే. సాక్షాద్వృషభేశావతార ఇత్యర్థః. పశూన్ పాతీతి పశుపః, వృషభః, తత్పశుప (షే) త్యక్షరత్రయతద్భవాత్ బస (సు అని యుండవలెను) వ ఇత్యక్షరత్రయం సంభవతి"—సోమనాథభాష్యము రెండవపుట. ౨. లోన. 3. శ్రీమహాదేవుని. ౪. నాశ్రమ. ౫. దోల్కాడ. ౬. వితతైశ్వర్య.

నాదివేదాంతసిద్ధాంతపురాణ - వేదశాస్త్రాగమవిహితమార్గములఁ
దనుమనోధననివేదనసమగ్రత[1]ను - బనుగొని జంగమార్చనలు సేయుచును
శీలంబు దనర సీమాలంఘనవ్రత-తాలంకృతిని బేర్చి యాచారలీల
యసలారఁగాఁ గుమారాద్రికిఁ దూర్పు - దెసను సోపానముల్ దీర్చి పొల్పార
మహితసద్భక్తి సమంచితవృత్తి - మహిఁ జను రెంటాల మల్లినాథుఁడును;
నిరతిశయప్రీతి నిత్యంబు నైదు - కరవీరపుష్పముల్ హరున కర్పింప
నొక్కనాఁ డొకఁ డందుఁ దక్కువయైనఁ - గ్రక్కునఁ దననేత్రకమల మర్పించి
భవునిచే [3]నసదృశాంబక మన్న పడసి-ధ్రువకీర్తిఁ బేర్కొన్న దోచయాంబయును;
ధీయుండు మన్నయదేవయోగీశు - కూరిమిశిష్యుండు నారయాంకునకుఁ
బుత్త్రుండుఁ బరమపవిత్రుండు విమల - గాత్రాంచితుఁడు నీలకంఠాగ్రజుండు
జగదభినుతుఁడు ప్రసాదావధాని - [4]నిగమార్థవేత్త [5]గోడగిత్రిపురారి;
లోనుగా సకలభక్తానీక మెలమి - మానితభక్తిసామ్రాజ్యసంపదలు
[6]సిరివిలివోవంగఁ జిరతరమహిమ - నలరారుచుండంగ [7]నం దొక్కనాఁడు
మండితాసంఖ్యాతమాహేశ్వరులకు - దండప్రణామంబు దగ నాచరించి
భక్తదయారసపరమామృతాభి- షిక్తుండ నగుచు గోష్ఠీప్రసంగతిని
"నసదృశంబై యొప్పు బసవపురాణ - మొసకంబుతోఁ జెప్ప నిష్ట మయ్యెడిని
వరకథాసూత్రంబు [9]వెర వెఱిఁగించి - చరితార్థుఁ జేయరే కరుణతో" ననుచు
సన్నుతి సేయుచు సస్పృహత్వమున - విన్నవించు[10]డు భక్తవితతి హర్షించి
సముదితప్రీతిఁ బ్రసాదావలోక-నము నివ్వటిల్లంగ నన్ను వీక్షించి
"బసవపురాణంబుఁ [11]బసరించుశక్తి - నసలార నొసఁగితి మట్లు గావునను
రచియింపు బసవపురాణంబు నీవు - నచలితభక్తహితార్థంబుగాఁగ."
నావుడు భక్తజనావలి యాజ్ఞ - వావిరిఁ దల మోచి వర్ణింతుఁ గవిత:
పాటిపడఁదగిన కర్ణాటభూమికిని - గోటీరమై యొప్పు గొబ్బూరనంగ
నాయగ్రహారమహాజనోత్తముని - కాయపూజితపాదకమలద్వయుండు

---

౧. యుఁ బనుగొన. ౨. ఓలిమై గ్రాను. 3. నసదృశం బవుకన్ను పడసి. ౪. నిగమాంత. ౫. ఈతఁడే యనుభవసారకృతిపతి. ౬. జీవిలి. వినుకలి సుఖము సిరివిలివోవునంత-పండి-ర ప్రక. ౭. నట్లొక్క. ౮. దును. ౯. వెరవెఱుఁగింది, ఇట్లు కొన్నిచోట్లఁ గలదు. ౧౦. ఇట్టిచోట్లఁగూడఁ గొన్నిప్రతులలో నర్ధానుస్వారము కానవచ్చును. కాని పెక్కు ప్రతులలో లేకపోవుటచేతను, బూర్ణానుస్వారరూప మెక్కడను గానరాకుంటచేతను, దాని నిక్కడఁ జేర్పలేదు. ౧౧. బ్రచరించు శక్తి.

శాంభవ [1]వేదదీక్షాసద్విశేష - సంభావితాశ్రితజనసముత్కరుండు
సురుచిరప్రణవవిస్ఫురితోపదేశ - చరితార్థ నిఖిలశిష్యప్రతానుండు
కింకరనిచయహృత్పంకేరుహాంత - రాంకిత వరసచ్చిదానందమూర్తి
పాత్రుండు భవలతాదాత్రుండు విషయ - జైత్రుండు విమలచరిత్రుండు సకల
భువనపావనమూర్తి బుధచక్రవర్తి - ప్రవిమలకీర్తి సద్భక్తిప్రపూర్తి
యని వినుతింపంగ నాశ్చర్యమహిమ - మనుచుండు మండెఁగమాదిరాజనఁగ;
నామహాత్ముని సముద్యత్కృపాపూరి-తామృతహస్తకృతావతారుండు
నా గురుదేవు పాదాబ్జ సౌరభ్య - భోగలీలా వరపుష్పంధయుండు
నాశివయోగి యుదాత్తమూర్తి ప్ర-కాశితహృత్పద్మకర్ణికాంతరుండు
నాదివ్యదేహు దయాకలితప్ర-సాదపాదోదకాస్వాద తత్పరుండు
గురుపరతంత్రుండు గొబ్బూరి విభుఁడుఁ - బరమ శివాచారపథవర్తనుండు
లింగైక్యనిష్ఠావిలీనమానసుండు - సంగనామాత్యుండు జగదుపకారి
యని యిట్లు భక్తసభాభ్యంతరాళ-మున నిన్నుఁ జెప్పంగ విని లసత్ప్రీతి
వసరింప జంగమభక్తుండ వనియు - బసవపురాణైకపాత్రుండ వనియు
నచలితప్రీతి మా [2]కనుగులం బనియు - రచియింతు బసవపురాణసత్కవిత
యవధానవంతుండ వై నెమ్మి వినుము - సవిశేషభక్తిమై సంగనామాత్య!
ధర "నుమా మాతా పితా రుద్ర" [3]యను నెడు-వరపురాణోక్తి నీశ్వరకులజుండ
శరణ[4]గణాశ్రయ సకలస్వరూప - గురులింగ[5]వరకరోదరజనితుండ
భక్తకారుణ్యాభిషిక్తుండఁ [6]బాశ-ముక్తుండఁ గేవల భక్తిగోత్రుండ
భ్రాజిష్ణుఁ డగు విష్ణురామిదేవుండుఁ - దేజిష్ణు వగు శ్రియాదేవి యమ్మయును
గారవింపఁగ నెప్పు గాదిలిసుతుఁడ - వీరమాహేశ్వరాచారవ్రతుండ
ఖ్యాత సద్భక్తిమైఁ గలకట్టకూరి - పోతి[7]దేవరపదాంబుజషట్పదుండ
సత్కృపాత్ముఁ డగు కర[8]స్థలి విశ్వనాథు - ప్రకటవరప్రసాదకవిత్వయుతుఁడ
[9]వడగాము రామేశు వరశిష్యుఁ డనఁగఁ - బడు చెన్నరాముని ప్రాణసఖుండ
సంభావితుఁడ భవిజనసమాదరణ-సంభాషణాది సంసర్గ[10]దూరగుఁడ
నలిఁ బాల్కురికి సోమనాథుఁ డనంగ - వెలసినవాఁడ నిర్మలచరిత్రుండ

౧. వేధ. ౨. కనుగలం. 3. యనఁగఁ బరగువేదోక్తి. ౪. జనా. ౫. 'జంగమవరకుమారుండ.' అని యొకప్రతి. ౬. బాప. ౭. దేవుని. ౮. స్థలము విశ్వేశు. ౯. వడుగాము, వడుగామి. ౧౦. పర్జితుఁడ.

నురుతర గద్య పద్యోక్తులకంటె - సరసమై పరగిన జానుఁదెనుంగు
చర్చింపఁగా సర్వసామాన్య మగుటఁ - గూర్చెద ద్విపదలు గోర్కి దైవాఱఁ
దెలుఁగుమాటలు[1]నంగ వలదు; వేదముల - కొలఁదియఁ గాఁజూడఁ డిల నెట్టు లనినఁ
[2]బాటి తూమున[3]కును బాటి యౌనేనిఁ - బాటింప సోలయుఁ బాటియ కాదె.
అల్పాక్షరముల ననల్పార్థరచన - కల్పించుటయ కాదె కవివివేకంబు.
అలరుచు బసవనిఁ దలఁచుతలంపు - బలుపునఁగాఁ జేసి భావ[4]మ్ము మెఱసి
యకలంక లింగ రహస్యసిద్ధాంత - సకల వేద పురాణ సమ్మతంబైన
యాతత [5]బసవపురాతనభక్త - గీతార్థసమితియే మాతృక గాఁగఁ
బూరితం బై యొప్పు పూసల[6]లోన - దారంబుక్రియఁ బురాతన భక్తవితతి
చరితలలోపల సంధిల్ల బసవ - చరిత మే వర్ణింతు సత్కృతి [7]యనఁగ
ననదశలింగదేహస్థుఁడై యున్న - బసవని వేఱొక్క భావంబు గాఁగఁ
దగిలి వర్ణించుట [8]దప్పనవలదు - తగు భక్తివర్ధనార్థంబు దా నగుట
బసవని శరణన్నఁ బాపక్షయంబు - బసవని శరణన్నఁ బరమపావనము
బసవని శరణన్నఁ బ్రత్యక్షసుఖము - బసవని శరణన్న భవరోగహరము
బసవని శరణన్న భక్తి సేకూరు - బసవని శరణన్న బాధముల్వాయు
బసవని శరణన్న [9]భాగ్యముల్వొందు - బసవని శరణన్నఁ బరగు శీలంబు
బసవని శరణన్నఁ బాయు నాపదలు - బసవని శరణన్నఁ బ్రబలు సంపదలు
బసవని శరణన్న [10]నసలారుఁ గీర్తి - బసవని శరణన్న ఫలియించుఁ గోర్కి
బసవని శరణన్న నెసఁగు వాక్సిద్ధి - బసవని శరణన్న భ్రాజిల్లుబుద్ధి
[11]వే యేల తగ "బసవా"యనఁ బరగు - నీయక్షరత్రయం[12]బిటు లొక్కమాటు
చదువు నెవ్వండేని ముదముతో నతని - వదనంబు శివునకుఁ గుదురు దా ననఁగఁ
బాయక బసవనిఁ బ్రస్తుతించినను - బాయుట సోద్యమే భవబంధనములు
బసవండు కేవలభక్తుఁడే తలఁప - నసమాక్షుఁ డారూప మై నిల్చెఁగాక
బసవఁడు వసుధపైఁ బ్రభవించు నంత - బసవని నరుఁ డని పలుకంగఁ దగునె?
హరుఁడు [13]నిరాకారుఁ డైనచో బసవఁ - డరయంగ సాకా[14]రుఁడై చరియించు
హరుఁడు సాకా[15]రుఁడై యలరుట చూచి - శరణుఁడై బసవండు సాదు లేకుండు

---

౧. నాఁగ. ౨. ఈ ద్విపద కర్థ మస్పష్టముగా నున్నది. 'సోలను' అని యుండవలెనేమో!
3. కంటెఁ. ౪. ముల్ మెఱసి. ౫. సకల. ౬. లోని. ౭. ననఁగ. ౮. తప్పనా. ౯. భాగ్యంబులొందు.
౧౦. బసలారు. ౧౧. వే యేమి ౧౨. బిలనొక్క. ౧3. నిరాకారమైయున్న. ౧౪. రమై. ౧౫. రమై.

శరణుఁడై బసవండు నంచు సేకొన్నఁ - బరమభక్తిస్థితి బసవన్న గొలుచు
భక్తుఁడై లింగంబు ప్రకృతి సేకొన్న - వ్యక్తిగా బసవన్న వరపుడు సేయఁ
బరమాత్మరూప మాబసవఁడే యెఱుఁగుఁ-బరమేశుఁ డెఱుఁగు నాబసవనిరూపు
సాలోక్యసామీప్యసారూప్యపదవు - లోలిని బొంద సాయుజ్యంబుఁ జెంద
వచ్చుఁ గా కిల బసవస్వామి గాఁగ - వచ్చునే [౧]పెఱపెఱవారల కెల్లఁ
బ్రమథాగ్రగణ్యుండు బసవఁడీశునకు - సమశీలభక్తుండు జంగమంబులకు
లింగదేవునకు ననుంగు బసవఁడు - జంగముకోటికి సడిసన్నదాసి;[౨]
యెక్కుంగ వాహనం బీశునకు బసవఁ; - డెక్కు సింహాసనం బీశుభక్తులకుఁ
గాలకంధరు కరవాలు బసవఁడు; - శీలంబు భక్తుల చేతియద్దంబు;
బసవని నేరి కౌఁ బ్రస్తుతి సేయ - [౩]వసమె [౪]యెవ్వరికైన బసవని నెఱుఁగ
సంపన్నుఁడై లింగజంగమంబుదుఁ - బొంపిరిగొని పుప్పుఁగంపునై యుండుఁ
గావున బసవని గణుతింపరామి - దేవాసురుల కైనఁ దెల్లమై యుండు;
నెన్నంగ వేడ్కఁ గౌఁ దెఱుఁగునే దోస - మన్నట్లు గాక యాహావణి గీర్తింప
నిధియుఁ గోటికిఁ బడి నెత్తినవానిఁ - బడివేలకాఁపవై [౭]బ్రదుకు మన్నట్టు
లాపరంజ్యోతి స్స్వరూపంబునకును - దీపకంభంబు లెత్తించినయట్లు
భవనిర్మితము లైన పత్రపుష్పములు - భవునకుఁ దగ సమర్పణ సేయునట్లు
గాక కీర్తింపఁగా నాకుఁ దరంబె - ప్రాకటంబుగ భక్తబండారిచరిత?
మైనను [౯]లోకహితార్థంబు గాఁగ-నానేర్చుకొలఁది వర్ణన సేయువాఁడ
నవరస రసికత [౧౦]భువిని బేర్కొన్న-శివకవిప్రవరులచిత్తంబు లలర
నిప్పాట నితరులఁ జెప్పెడి దేమి-తప్పులు దారులు దడఁబడఁ బలికి
వెలసినచదువులు [౧౧-౧౨]వీటిఁబో త్రొత్త-పొలిసిపోయిరి తమపురులు [౧౩]దూలఁగను
మృడుమహాత్త్వముఁగానమిని బొంకులనఁగఁ-బడుఁ "గవయఃకింనపశ్యంతి"యనుట
యనుచుఁ గుకవుల గీటునఁ బుచ్చి పేర్చి-వినుతింతుఁ [౧౪]దత్కథావిధ మెట్టులనిన:

౧. పేర్వేలు, పెదపెద్ద. ౨. దాసుఁడు-అనవలసినచోట నీతఁడు 'దాసి' యని ప్రయోగించుచు. "విష్ణుఁబాసి వ్యాసుఁడు శివుదాసి గాఁడె," నుతికి మెచ్చిచ్చెఁ గన్నులు గాళిదాసికి," నీదాసి నీలెంక నీడింగరీఁడ" చతుర్వేదసారసూక్తులు. "చెన్నారఁ గాళిదాసియు శివుచేతఁ గొన్న- (కాళికాసకవినిగూర్చి) పండితారాధ్య. ౪ ప్రకరణము ౩౧ పుట. ౩. జెప్ప డీశ్వరున కెక్కు. ౪. పు. గే. బసవని నెవరికి నెఱుంగ. ౬. రుపహాస. ౭. ప్రబలు. ౮. తు నా, గానాఁ. ౯. భక్త. ౧౦. ని బేర్కొన్న. ౧౧. దారలు. (తప్పనదారులు?) ౧౨. వీటఁబో. ౧౩. మాలఁగను. ౧౪. నిక్కథవిధ.

కథారంభము

[1]శ్రీకీర్తిసంచితాంచితవరభక్తి-సాకార! వినమితామాత్య సంగాఖ్య!
శ్రీరజితాచలశృంగంబునందు-మారారి యుమయును [2]మానిత క్రీడఁ
దగిలినసుఖ [3]సత్క-థావినోదమున- సొగయుచు నున్నెడ శుద్ధశైవైక
మానసు[4]లగు నుపమన్యుఁడు భృంగి-యానందికేశ్వరుఁ డాదిగాఁ గల్గు
ప్రమథులు గొలువంగఁ బరిమితంబైన-సమయోచిత మెఱింగి చనుదెంచి ప్రీతి

నారదుఁడు కైలాసమున కేఁగుట

నారదుం డను మునినాయకోత్తముఁడు-భూరిసర్వాంగముల్ భువిఁబొందమ్రొక్కి-
ముకుళితహస్తుఁడై మ్రొక్కుచు మఱియు - సకలలోకాలోక చరితంబులెల్ల
విన్నవింపఁగ నున్న[5]కన్నెర్గి శివుఁడు - వెన్నెలగలకంట [6]వీక్షింపుచున్న
యవసరోచితమున నంబికాదేవి - శివుననుమతమునఁ జేసన్నఁ బిలిచి
"పోయివచ్చినకార్యములు విన్నపంబు - సేయు [7]మీ వున్నట్లు శివునకు" ననిన
నమ్మునీశ్వరుఁడు మహాలింగదేవు - సమ్ముఖుఁడై కరాబ్జమ్ములు [8]మొగిచి

నారదుఁడు శివునకు భూలోకవృత్తాంత మెఱిఁగించుట

"సకలలోకాలోకచరితంబు లెల్లఁ - బ్రకటితభక్తి నెప్పటియట్ల పరగు
నరలోకమున నుమానాథ! మీభక్తి - చరిత మేమియును విస్పష్టంబు గాదు.
తవిలి శివాచార[9]తత్పరు లగుట - భవులతోఁ గొందఱు వఱుక కున్నారు
లోకప్రపంచంబులోఁ గొంద ఱుండి - లోక[10]సంబోధకు లోను గాకున్నవారు
మఱికొంద ఱానందమగ్నులై తమ్ము - మఱచి లోకములకు [11]మఱుపడ్డవారు
ఉన్నసద్భక్తియుక్తులై కొంద - ఱున్నారు తమతమయొప్పులు డాఁచి
యిది కారణము గాఁగ నీశ! మీభక్తి-తుద మొద లిది యనఁ దోఁప దెవ్వారికి
నందు దృష్టప్రత్యక్షంబులవలన - సందియంబులు దక్కి- సద్భక్తియుక్తి
సుస్థిరలీల లింగస్థలజంగ - మస్థల తత్ప్రసాదస్థలంబులను
సంపన్నులై జగజ్జను లెల్ల భక్తి - సొంపునఁ జబ్బనఁజూఱలఁ దేల
నీవ ప్రసన్నుండవై వచ్చి లోక - పావనంబుగ భక్తిఁ బాలింపవలయు"

---

౧. వెక్కు ప్రతులలో నీ ద్విపదము కానరాదు. ౨. మానవ. 3. 'సంకథా' అని యుండఁదగును. ౪. ఁడుసు. ౫. కన్నెర్గి యనని; కన్నెఱింగలని, ౬. తత్సమధాతువులకుఁగూడ శ్రేత్రర్థమున 'నింపు' గలదు. ౭. నీవు. ౮. మోడ్చి. ౯. తత్పరత్వమున. ౧౦. బాధక. ౧౧. మఱుపడ్డ.

శివుఁడు పార్వతితో నందికేశ్వరుని వృత్తాంతము చెప్పుట

[౧]నని విన్నవించిన నద్దేవదేవుఁ - డనురాగచిత్తుఁడై యతని కిట్లనియె
"నందికేశ్వరునకు నాకు నొక్కింత-సందు లేకునికి నిస్సందేహ మగుట
నీతనిఁ బుత్తెంతు నితనిచేఁ బరమ-పూతమై లోకంబు [౨]బోధంబు వడయు"
ననవుడు గిరిరాజతనయ ప్రాణేశుఁ-గనుఁగొని ముకుళితకరకంజ యగుచు
"నందికేశ్వరునకు నాకు నొక్కింత-సందు లేకునికి నిస్సందేహ మనుట
[౩]భక్తైకతనుఁడవై పలికిన విధమొ?-వ్యక్తిగా నతఁడు నీవై యున్నవిధమొ
యానతి [౪]యి"మ్మని యంబిక యడుగ - నానారదుఁడు విన నభవుఁ డిట్లనియె
"అగు నగు నట్టిద యంబుజనేత్రి[౫] - తగుఁ దగు భక్తైకతనుఁడ నట్లగుటఁ
జెప్పెద వినుము విశేష [౬]మింకొకటి - దప్పదే నతఁడని తర్కించి చూడ
నేమి కారణ మనియెద వేని వినుము - తామరసానన! తత్కథాయుక్తి

శిలాదుని తపస్సు

యాది ననేకయుగాదులనాఁడు - నాదరికమున శిలాదుఁ [౭]డనంగఁ
దాపసముఖ్యుండు దప మొనరించె - శ్రీపర్వతంబు నైరృత్యభాగమునఁ
గందమూలాదులు గాలియు నీరు - నిందురశ్ములును[౮] దినేశరశ్ములును
నాహారముగఁ ద్రికోట్యబ్దముల్ సలిపి - సాహసంబున మఱి శతకోటియేఁడు
లావంతశిల తన కాహారముగను - భావించి ఘోరతపం బర్థిఁ జేయ
నతనికిఁ బ్రత్యక్షమై యేము నిలిచి - మతి నిష్ట మెయ్యది మము వేఁడు మనిన
నత్తఱి నతఁడు సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి - చిత్తంబులోఁ బ్రీతి సిగు[౯]రొత్తి నిగుడ
"సర్వజ్ఞ! పశుపతి! శంకర! శర్వ! - సర్వలోకేశ్వర! శాశ్వత! [౧౦]సాంబ!
అవధారు వేదవేదాంతావగమ్య! - అవధారు విన్నపం బాశ్రితసులభ!
శ్రీమన్మహా[౧౧]దేవ! శివలింగమూర్తి! - యేమిటఁ గొఱఁత యే స్వామి![౧౨] మీకృపను
నైనను నాకొక్కయభిమతంబైన - దాని వేఁడెద మహాదాని! యీక్షణమ
నీయట్టివానిని నిజభక్తజనప-రాయత్త![౧౩] సుతుఁగా దయామతి నొసఁగు"
మనవుడు నతనికి నభిమతార్థంబు - నొసరింప [౧౪]నున్నంత వనజాక్షి! వినవె!

---

౧. యని. ౨. బోధింపఁబడును. 3. భక్తవత్సలుఁడవై. ౪. యిండని. ౫. అంబుజనేత్రి యనుట పాణినీయముచొప్పున సరికాకున్నను, తెలుఁగున ననేకకవీశ్వరు లట్లే ప్రయోగించిరి. ౬. మిం దొకటి. ౭. డు నాఁగ; డనాఁగ. ౮. దివసేంద్రురశ్ములును. ౯. రా. ౧౦. రూప. ౧౧. లింగశివదేవమాకు - నే. ౧౨. నీ. ౧౩. త్తు, ణు. ౧౪. నున్నెడ.

అంతటఁ బోవక యాశిలాదుండు - నెంతయు భక్తితో నిలఁ జాఁగి మ్రొక్కి
“యభిమతంబగు పుత్త్రు నర్థి నిత్తేని - యభవ! [౧]నీ[౨]భక్తియం దణుమాత్రమైనఁ
దక్కువ [౩]గలిగినఁ దల [౪]ద్రుంచివైతు - నక్కుమారునకు నీ వడ్డమైయున్న
నట్టేనిఁ గొడుకు నిమ్మటు గానినాఁడు - [౫]నెట్టణ నే నెల్ల నీయిచ్చువరము”

శివుఁడు శిలాదునకు వర మొసఁగుట

నంచు విన్నప మాచరించుడు నతని - సంచితభక్తికి సంప్రీతిఁ బొంది
యాదిసృష్టికి మున్ననాదియై పరగు - నాదిమదీయాంశమగు వృషభంబు
ధర్మరూపమునఁ గృతయుగంబునందు - ధర్మంబు నాల్గువాదంబుల నడచు
రమణతోఁ ద్రేతాయుగమునను ధర్మ - మమరఁగ మూఁడువాదములను నడచు
జగములో ద్వాపరయుగ[౬]మందుఁ బాద-యుగమున ధర్మనియుక్తిమై నడచుఁ
బొనరుచుఁ గలియుగంబున నొక్కపాద-మునను జరించు [౭]ధర్మనిరూఢి వెలయఁ
దగిలి యిమ్మాడ్కిని ధర్మస్వరూప[౮]మగుట లోకహితార్థుఁ డగు నట్లుఁగాక
పూని ద్వితీయశంభుం డనుపేరఁ - దా నిత్యుఁ డై పరమానందలీల
మాకు వాహనమై ప్రమథముఖ్యుఁ డయ్యె-గోకులపతియయ్యె శ్రీకరమహిమ
వెలసిన యయ్యాదివృషభేంద్రుఁ జూచి-“నలి శిలాదునకును నందీశుఁ డనఁగఁ
బుట్టుము; నీవొండెఁ బుట్టంగవలయు - నట్టుగా కేనొండెఁ బుట్టంగవలయు
రూపించి ధర్మస్వరూపులై మహిమ - నేపారు ప్రమథగణేంద్రులందెల్ల
మక్కువ పెక్కువ [౯]మద్భక్తియుక్తి - యెక్కు[౧౦]వగాఁగ నీ కిచ్చినవాఁడఁ
గాన మిక్కిలిభక్తి గలయట్టిపుత్త్రుఁ-గాని శిలాదుండు దా నొల్ల ననియె
నిచ్చినవర మింక నేఁ దప్పనేర - నచ్చెరు వంద మా[౧౧]యనుమతిఁ జేసి
పుట్టు ద్వితీయ[౧౨]శంభుం డనఁ బుడమి - “నట్టిద [౧౩]కా”కని యానందలీలఁ

నందికేశ్వరుని యవతారము

బుట్టె నయోనిసంభూతుఁడై యతని - కిట్టలంబుగ నందికేశ్వరుఁ డనఁగఁ
బుట్టఁగఁ దోడనె పుట్టె మద్భక్తి - పుట్టక యటమున్న పుట్టె మచ్చింత
పరమతత్త్వామృతం[౧౪]బయి చన్నుఁబాలు - గురుపదధ్యానవిస్ఫురణయ వెన్న

---

౧. మీ. ౨. భక్తికి నణు. ౩. యైనను ౪. దున్మి. ౫. నెట్టన. ౬. మున. ౭. ధర్మవునన వెలసి. ౮. మగుచు. ౯. మా భక్తి. ౧౦. యెక్కుడు. ౧౧. యానతిఁ బోయి. ౧౨. శంభుడవనఁ. ౧౩. కాకంచు నానంద. ౧౪. ఇట్టిరూపము భారతమందున్నది. “దరికొని తెగఁగాల్చు నట్టిదయు యగుఁ జుమ్మీ!”—ఉద్యో. ద్వి-ఆ. ప. ౧౯౭.

వేదాంతసూత్రుల వెడ [1]దొక్క బల్కు - లాదిశివాచార మదియ వర్తనము
గాను మదీయాంఘ్రికమలంబు లాత్మ-లో నిల్పుకొని భక్తిలోలత్వ మెసఁగ
బలువిడిఁ బాహుసేఁతుల నట్టనడుమఁ - జలికాల మెల్లఁ బుక్కిలిబంటి నిలిచి
యేకపాదాంగుష్ఠ మిలమీఁద మోపి - యాకసంబునకు ముఖాంబుజ మొగ్గి
వర్షంబు [3]భోరన [4]వలుగొని కురియ - హర్షంబుతోడ నల్లాడక నిలిచి
మేదినిఁ దల మోపి మీఁదికి రెండు - పాదంబులను నెత్తి పంచాగ్నినడుమఁ
దలఁచిన డెందంబు దాపంబుఁ బొందఁ - బలికిన నోరెల్లఁ బటపటఁ బగులఁ
జూచినతెప్పలు సుఱచుఱఁ గమర - నేచినయెండల నెడపక నిలిచి
భువియు వడంక నంభోనిధు లింకి - రవిశశుల్ గ్రుంకఁ గూర్మంబు దలంక
దిక్కరీంద్రులు ద్రుంగ దిక్కులు గ్రుంగ-నక్కులాద్రులు స్రగ్గ నహిపతి మ్రగ్గ
దిక్పతుల్ బెదర నద్దివిజెల్ల నుదర - వాక్పతి యదర నధ్వరములు సెదర
హరి తల్లడిల్ల బ్రహ్మాండముల్ డొల్ల-ధరనుల్కములు(లును?)పుల్ల సురలుభీతిల్ల
నపరిమితంబైన యతివీర ఘోర-తప మాచరించెఁ జిత్రము చిత్ర మనఁగ;
నంత భయభ్రాంతులై యజాచ్యుతులు - సంతాపచిత్తులై సకలదేవతలు
గ్రక్కున మాయున్నకడకు నేతెంచి-మ్రొక్కి సాష్టాంగులై మోడ్పుఁగేలమర
"దేవ! దేవేశ్వర! దేవతారాధ్య! - దేవచూడామణి! దేవాధిదేవ!
పరమభట్టారక! పరమస్వతంత్ర! - పరమేశ! పరమాత్మ! పరమ! పరుండ!
శంకర! పంకజసంభవాద్యమర - శంకర! దురితభయంకర! యభవ!
యక్షయ!సర్వజ్ఞ! యఖిలలోకైక-రక్షక! దక్షమఖక్షయ! దక్ష!"
యని మమ్ముఁ గీర్తింప నచ్యుతాదులను-గనుఁగొని యేము కన్నుల నవ్వి
"యింత సంతాపింప [5]నేటికి మీకు-భ్రాంతిఁ బొందిన [6]నెట్టిపశుజీవులార!
[7]నందీశ్వరుఁడు సేయునవ్వతపంబు-చందంబు సూచియో శంకించి రాక
చీరికిఁ గైకొన్నె శ్రీప! నీపదవి - కోరునే బ్రహ్మ! నీ [9]కొండుకపదవి
ఓరి దేవేంద్ర! నీ [10]యొడఁబడుపదవి-[11]పేరతఁ డెఱుఁగునే పెక్కు లేమిటికిఁ
ననుఁగాని యాతండు నాపదంబైన-మనమునఁ దలఁపఁడు [12]మామాభక్తులార"
యనుచుఁ బ్రసన్నుండనై యేను వారి - మనముల దిగులెల్ల మాన్పంగఁ దలఁచి

౧. ద్రో. ౨. డి. 3. జోరన. ౪. వలగొని. ౫. లెత్తుక. ౬. నేఁటికి. ౭. యట్టి. ౮. నంది, కేశ్వరుచేయు. ౯. కొండొక. ౧౦. యొడిఁబడు. ౧౧. పే రాతఁ డడుగునే. ౧౨. మాకన్నులాన మాభక్తులార!

యందఱుఁ గొలిచిరా నచటికిఁ బోయి - నందికేశ్వరుఁడాయ మందట నున్న
నతఁ డంతరంగంబునందు నర్థిఁ గాంచు - గతి దేటతెల్లమై కానవచ్చుటయు
నప్పు డచ్చెరువుఁ బ్రహర్షంబు భక్తి - ముప్పిరి గొని మనంబున నుల్లసిల్ల
సాష్టాంగ మెరఁగి మదంఘ్రికంజములు-హృష్టుఁడై నెన్నుదు రిడియంగ మ్రొక్కి
యానందబాష్పపూర్ణాస్యుఁడై కలయ - మేనురోమాంచసమ్మిళితమై తనర
గద్గదకంఠుఁడై కరములు మొగిచి - తద్గతచిత్తుఁడై తాఁ బ్రస్తుతింప
"మెచ్చితి వరము నీ కిచ్చితి వేఁడు - మిచ్చ యెయ్యది నందికేశ్వర!" యనిన
దరహాసకాంతి వక్త్రమునఁ జిందులాడ-నరుదొంద మాకు నిట్లని విన్నవించెఁ;
"బెన్నిధి యుండగ మన్నడుగుదురె? - నిన్నొండు వేఁడెదు [3]నిర్గుణి గలఁడె?
పదవులు గిదవులు పనిలేదు నీదు - సదమలభక్తిఁ బ్రసాదింపుము దేవ!"
యనిన గాఢాలింగనావలి నతని - తనువు నాతనువునఁ బెనఁగొల్పి యంత
"భవదీయగాత్రసంస్పర్శన సుఖము - నవక మెక్కఁగ వాహనం బగు మిట్లు
అది మదీయవాహనమవు నీవు - వేదాంతనుత! మహావృషభేంద్ర!" యనుచుఁ
బ్రమథేంద్రపదవికిఁ బట్టంబు గట్టి - యమిత సర్వజ్ఞత్వ మప్పు డిచ్చుడును
నంతట శ్రీధరుఁ డంతట నజుఁడు - నంతట దేవేంద్రుఁ డంతట సురలు
[5]ధరఁ జాఁగఁబడి మ్రొక్కి కరములు మొగిచి-శరణంచు నందికేశ్వరునిఁ గీర్తింప
నతఁడు దయామతి నల్లన నగుచు - నతగులా సురలను నరవిరికంటఁ
జూచె భయంకడు సురలుఁ దొల్లింటి - యేచిన భీతివోఁ జూచినయట్లు
శ్రీగిరినైరృత్యభాగంబు పుణ్య - భాగ మాక్షేత్రంబు పరమపావనము
నందికేశ్వరునిపుణ్యతపంబుచేత - 'నందిమండల' మను నామంబుఁ దాల్చె
నచ్చట వర్తించునఖిల జీవులకు - నిచ్చితి నపవర్గ మిందీవరాక్షి!
దొరకొను నందికేశ్వరుచరితంబు — విరచించువారికి విన్నవారికిని
నచలితబుద్ధి దృష్టాదృష్టసిద్ధి - ప్రచురవచశ్శుద్ధి భక్తిసమృద్ధి
యిట్టిదకావున నీ నందికేశుఁ - డెట్టున్న నేన కా[6] కేల యొండొకఁడె?"
యని యానతిచ్చెడు నఖిలాండపతికి - ననురాగమున జగదంబ కేల్మోగిచి
యన్నందికేశు నందంద చూచుచును - మన్నన దైవాఱ మఱియు నిట్లనియె
"ఈ నిరహంకార మీ సదాచార - మీ నిరంతరభక్తి యీ ప్రభుశక్తి
యీ సిద్ధపాండిత్య మీ నిత్య[7]సత్య - మీ సుకుమారత్వ మీ యాత్మతత్త్వ

౧. లక్ష్మి. ౨. దా. ౩. నిర్గుండి. ౪. నాథున. ౫ ధరణిఁ జాఁగిలి. ౬. కెలమినొండొకఁడె. ౭. సత్త్వ.

మీశుద్ధచారిత్ర మీపుణ్యగోత్ర - మీశుభాంచితమూర్తి యీలసత్కీర్తి
యేరికిఁ గల్గునే యెన్నిభంగులను — గారవింపఁగ నీవు గానివారలకు
నిన్ను [1]ధరింపంగ నీకె కా కొరుల — కెన్నంగ శక్యమే యీశ! [2]నీశ్వేశ!
అట్టిద కాక నీయంశంబు గాని - యట్టివాఁ డింత నీ[3]కనుగులం బగునె!"
యనుచున్న గిరిరాజతనయవాక్యములు - విని మదిఁ బ్రీతాత్ముఁడై విశ్వవిశ్వేశుండు
నారదుదెసఁ జూచి "నందికేశ్వరుని - గారవమహిమ విఖ్యాతిని వింటె"
యనుచు నానందిను నధికదయార్ద్ర-వనధిఁ [4]దేల్చుచుఁ గనుఁగొనుచున్న యెడను
నెంతయు భయము నొక్కింతయుఁ జూపు-నెంతయు సిగ్గు నొక్కింతయు ముదముఁ
దనకు భూషణములై తనరారుచుండ - గనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుఁగ
సులభరోమాంచకంచుకితాంగుఁ డగుచు - దలఁపున డెందంబు దటతట [5]నదర
మస్తకన్యస్తహస్తుఁడై తన్నుఁ - బ్రస్తుతింపుచు నున్న ప్రభు నందికేశుఁ
గనుసన్నఁ జేసన్నఁ గదియంగఁ బిలిచి - తననిర్మల ప్రసాదముఁ గృపచేసి
నెయ్యంబుఁ గరుణయు నిండి వెల్విరియ - నయ్యంబికాధవుఁ డతని కిట్లనియె.

శివుఁడు నందికేశ్వరుని మర్త్యమున బసవేశ్వరుఁడుగా జనింపఁ బంపుట

"ఇది శ్రుతిస్మృతిమూల మిది ధర్మశీల - మిది విమలాచార మిది [6]తత్త్వసార
మిది సుమహత్త్వ(హిత)త్వ మిది కృతార్థత్వ-మిది యాదిపథ మని విదితంబుగాఁగ
నీకతంబునన నిర్ణీతమై భక్తి - లోకంబునం దవలోకింపఁ బడియెఁ
బ్రమథాధిపతులకుఁ బార్వతీసతికి - విమలమదీయతత్త్వముఁ బ్రబోధించు
తెఱఁగునకంటెను దెల్లంబుగాఁగ - నెఱిఁగించితివి మి[7]నీకు నెక్కుడుఁ గూర్మి
నట్టిద; సర్వజ్ఞుఁ డనుపేరు నీకు - [8]నిట్టట్టునా వల దెల్లచోఁ జెల్లుఁ
గాన యామర్త్యలోకమ్మున కరిగి - పూని ద్వితీయశంభుఁ డన మహిమ
వ్యక్తిగా లోకహితార్థంబు సకల - భక్తహితార్థంబు పరమార్థముగను
మావినోదార్థంబు మర్త్యంబుఁ బరమ - పావనంబుగఁ జేయు బసవఁ డన్పేర"
నావుడుఁ [9]గేల్మోడ్చి నందికేశ్వరుఁడు - దావిన్నపము చేసె దేవదేవునకు
"మీయాజ్ఞఁ దలమోచి [10]మెయికొని పనులు-సేయుదు నన్నింత సెప్పఁగనేల?

---

౧. ధరింపంగ. ౨. మహేశ. ౩. కనుగలం. ౪. ముంచుచు. ౫. నదర. ౬. ధర్మ, పుణ్య. ౭. నీక యొక్కడుఁ. ౮ నిట్టట్టనా. ౯. గేల్మొగిచి. ౧౦. మేదినిఁబ.

[1]మర్త్యలోకమునకు మఱి వేఱయొకఁడు - గర్త యున్నాఁడె లోకత్రయవరద!
ఇందున్న నేమి? నా కందున్న నేమి? - యెందున్న నేమి? నీయంద నాయునికి."
అని విన్నవించిన యానందికేశు - వినయోక్తులకు జగద్విభుఁ డిట్టులనియె,
"గురులింగమూర్తిఁ జేకొని వచ్చియేన - పరమతత్త్వార్థతత్పరుఁ జేయువాఁడఁ
బ్రాణలింగంబనై భ్రాజిల్లి నీదు - ప్రాణాంగముల నొడఁబడి యుండువాఁడ
మాఁడిగా జంగమరూపంబుఁ దాల్చి - వేడుక [2]నిన్నుఁ గూడి విహరించువాఁడఁ
దనుమనోధనములు [3]దారవోకుండఁ - [4]దనుఁ జేర్చికొనువాఁడ ననఁగి పెనంగి
నాప్రాణములకుఁ బ్రాణం బగుచున్న - నాప్రమథులకుఁ బ్రాణం బగునీకు
నాకును సం దొక్కనాఁడు లేకునికి - నీకుఁ దెల్లముగాదె లోకపావనుఁడ!"
అని యాఱడిలఁ బల్కునాశంకరునకుఁ-దను వెల్లఁ జేతులై తా మ్రొక్కి నిలిచి
"విన్నపం బేఁ బనివినియెద" ననుచు - నన్నందికేశుఁడు సాష్టాంగ మెరఁగి
ప్రమథసన్నిహితుఁడై భ్రాజిల్లు శివుని - నమిత తేజోమూర్తి నాత్మలో నిలిపి
నరలోక మల్లదె నా నింతనంత - నరుదెంచె రయమున; నంత నిక్కడను :
గురుతరంబైన శ్రీగిరిపశ్చిమమున - నరనుతం బగుచుఁ గర్ణాటదేశ మనఁ
గడు నొప్పు నందుఁ బ్రఖ్యాతసద్భక్తి - సడి[5]సన్నహింగులేశ్వర [6]భాగవాటి
యను నగ్రహారంబునందు విఖ్యాతి - మనుచుండు మండెఁగ మాదిరాజుఁగ;
నతని పరమసాధ్వి యతివ మాదాంబ - సతతశివాచార సంపన్నధన్య
కొత్తడి [7]నెల్లను గొండొక్క పెద్ద - యుత్తమురాలు ధర్మోపేతగాత్రి
యెల్లవారలకంటె మొల్లంబునందు - నల్లవో యనుజీవనంబునఁ బొదలి
కొడుకులు లేమిఁ గడు [8]దుఃఖ యగుచు- నెడనోము [9]లన్నియు వేసర నోమి
యాద్యులు వొత్తంబులందెల్ల వెదకి - "హృద్యంబుగా నందికేశ్వరునోము
కామ్యార్థసిద్ధికిఁ గారణం" బనుచు - సమ్యగ్వ్రతస్థితి సతికిఁ జెప్పుటయు
నమ్మాహాత్మ్యలు సెప్పినట్లుగా గుడికి - నిమ్ములఁ జని నందికేశ్వరుఁ జూచి
సర్వాంగములు ధర సంధిల్ల మ్రొక్కి - 'సర్వజ్ఞ! నందికేశ్వర ! దయాంభోధి!'
యంచుఁ బ్రస్తుతి చేసి యతిభక్తి మ్రొక్కి-యంచితవ్రతచర్య లాచరించుచును
నిమ్ముల సోమవార మ్మాదిగాఁగఁ - దొమ్మిదిదినము లుత్సుకవృత్తి నోఁచి

---

౧. ఇట్టిప్రాసముల నీకవి పెక్కుచోట్లఁ బెట్టియున్నాఁడు. ౨. నీతోడ. ౩. దారువోకుండ. ౪. వను. ౫. సను. ౬. భాగవాడ, భోగవాడ. ౭. లోసెల్ల, లోపల. ౮. ఈకవి యిట్లు స్త్రీలింగ రూప ముండవలసినపట్లఁ బుంరూపముకూడఁ బ్రయోగించును. ౯. లాగిఁ నొన్ని.

మఱునాఁడు నందిని మజ్జనంబార్చి - గఱుతైన చందనకుసుమంబు లిచ్చి
మెత్తనివస్త్రముల్ మెయినిండఁ [1]గప్పి - యుత్తమాభరణంబు లురు గజ్జియలును
నందెలు [2]గంటలు నలవడఁ గూర్చి - పొందుగాఁ బసిఁడికొమ్ములు [3]గొరిజియలు
వెట్టి ఫాలంబునఁ బట్టంబు వెలయఁ - గట్టి నందికి నలంకారంబు సేసి
యక్షతధూపదీపాదు లొనర్చి - యక్షణంబునఁ బంచభక్ష్యముల్ [4]కుడిపి
పులగంబు ముందటఁ [5]బ్రోవగాఁ బోసి - పులకండమును నెయ్యిఁ గలపి యర్పించి
పరమమాహేశ్వర [6]ప్రతతికి నెల్ల - బరిణామ మంద సపర్యలు సేసి
"నందీశ! [7]నందీశ! నవనందినాథ! - ఇందుకళాధరు నెక్కుడుఁగుఱ్ఱ!
నాయన్న! నాతండ్రి! నాయాలజేఁడ! - నీయట్టిసద్భక్తు నీయట్టిపుత్త్రు
ఖ్యాతిగా నొక్కనిఁ గరుణించితేఁ - బ్రీతి మెలర్ప నీపే రిడుదాన"
ననుడు నప్పుడు మాదమాంబకు నంది - జనులెల్ల నెఱుఁగఁ [8]బ్రసాదంబు వెట్ట
నక్కన మోమున నాప్రసాదంబు - మక్కువ నెక్కొల్పి మఱి మౌళిఁ దాల్చి
మ్రొక్కి నిజావాసమునకు నేతెంచె - నెక్కుడు శుభచేష్ట లెదురుకొనంగ
నంత నెప్పటికంటె ననురాగరసము - వింత వేడుక పుట్టి వెలఁదియుఁ బతియు
లీల వర్తిల్ల; ము న్భూలోకమునకు - బాలేందుశేఖరుఁ డనుపునఁ జేసి
వచ్చిన నందికేశ్వరుఁ డాత్మలోన - నచ్చెరువంది తా నరుదెంచుపనికి
ననుగుణంబుగఁ దన్నుఁ దనయునిఁ గాఁగ - వనజాక్షి [9]నోమె నేమని చెప్పవచ్చుఁ
దలఁచినకార్యంబు దలకూడె ననుచు - వెలఁదిగర్భమునఁ బ్రవేశింపఁ దడవ
మగువ కంతట నెల మసలెఁ దోడ్తోన - తగగర్భచిహ్నముల్ [10]బానంకురించె[దు;
నమృతాం[11]శుఁడగుపుత్త్రుఁడతివగర్భమున - నమరియుండుట[12]నో క్షాయాఁ గలిగా
జలజాక్షికడుపున సద్భక్తిరుచికుఁ - డలరుటనో రుచు లరుచులై తోఁచె;
బాండురాంగునిమూర్తి పడఁతిగర్భమున - నుండుటనో [13]వెలరొందె మైదీగె
పడఁతి శీలపుఁజూలు భవపాకములకు - నొడఁబడకుసికినో యోకిళ్లు పుట్టెఁ
గ్రాలుచు సుతునిరాకకు నోరు దెఱచు - లీలనో సతి కావులింతలు పుట్టె
శివమూర్తి దనకు లోనవుటనో తవిలె - శివయోగనిద్ర నాఁ జెలువకు నిద్ర
కాలకంధరుమూర్తి గడుపున నునికి - నో లలితాంగి చన్మొనలు [14]నల్పెక్కెఁ

---

౧ గట్టి. ౨. మువ్వలు. 3. గొరిజెలును. ౪. వెట్టి. ౫. ప్రోక. ౬. ప్రకరంబు కెల్ల ౭. సందన్న. ౮. బ్రసాదించినంత. ౯. నోఁచె. ౧౦. మంకురించె. ౧౧. సు. ౧౨. నకో. ౧౩. వెల్లనొందె. ౧౪. గప్పారె.

బెనుపుగ శివమూర్తి వనితగర్భమునఁ - దనరనో నడుము పేదఱిమి వోనాఁడె
యోగీంద్రహంసుఁ డయ్యువిదగర్భమున - రాగిల్లుటను నడ వేగంబు వదలె
ననఁగ మానినిగర్భ మంతికంతకును - నినుపారి తనుపారి [౧]పెనుపారి పొదలి
నవమాసములు నిండ నందీశమూర్తి - నవకమై కడుపులోనన [౨]మవ్వమొందె
జనని గర్భావాసమను గుహాంతరము - తనసమాధికి సుఖస్థానమై పరఁగ
సిద్ధపద్మాసనాసీనత నతివి - శుద్ధాత్ముఁడై భూతశుద్ధికిఁ జొచ్చెఁ
గడవ నూఁకుచు నుదకముఁ బాఱఁజల్లి - యడర నెబ్బఁగినో యగ్ని దా నేర్చె
బూది దా రాఁజను పొగయదు తాను - నూఁదండు ముట్టించె నొక్కదీపంబు
నొప్పదీపమునఁ దా నున్నయిల్లెల్లఁ - గప్పుగాలకయుండఁ గాల్చె లోపలన
"యిలఁ గాలు మోపండు నిట్టిబిడ్డండుఁ-గలఁడమ్మ!" యనుచు శత్రులునుమిత్రులును
దమతమ పట్లను దా రుండ నోడి - భ్రమితులై కనుకనిఁ బాఱుచునుండ
నచ్చుగాఁ దాఁ జౌదళాబ్జంబుఁ గడచి - వచ్చి త్రికూటంబువసుధపై నిలిచి
సచ్చరిత్రత సుప్తసర్పంబుఁ జోపి - క్రచ్చఱ షడ్దళకమలంబు నొంది
కర మర్ధిదశదళకమలంబుఁ బొంది - పరఁగ ద్వాదశదళపద్మంబుఁ జెంది
షోడశదళపద్మసురుచిరసౌఖ్య - [౩]కేలీవిలోలుఁడై [౪]యోలలాడుచును
దాఁటి యాద్విదళపద్మంబునఁ దన్ను - [౫]నాఁటించి సచ్చిదానందంబు నూని
చనునధోముఖమగు షట్కమలములు - మునుకొని యిట్లూర్ధ్వముఖములై తనర
నిశ్చలకోదండ నిజగతి నున్న - పశ్చిమనాళి [౬]సంభవ మైనయట్టి
నాదంబునకుఁ జొక్కి నగముపై బ్రెక్కి - మోదంబునకుఁ జిక్కి మునుపఱ సిక్కి
నరినూర్ధ్వముఖసహస్రదళాంబుజాత - మరయ నధోముఖమై మించి వెలుఁగ
దివ్యుఁడై షోడ[౭]శాంత వ్యోమచంద్ర - భవ్యసుధాపానపారవశ్యమున
నాతతంబుగఁ బరంజ్యోతిస్స్వరూప - మై తనవెలుఁగ వెల్గై వెల్గుచుండ
బలువుతా ప్రతిమగర్భంబులోపలను - వెలిఁగెడుదీపంబు విధమునుబోలెఁ

---

౧. నను. ౨. చెవ్వమొందె. ౩. క్రీడా. ౪. తేలనాడుచును. ౫. 'నాటు' నిరనుస్వారముగా శబ్దరత్నాకరమందున్నది. క. మీటుఁగలరథికులను నొక । నాటికి వేవురవధింతు నరుశరములునో। నాటి పడవైచునంతకు। వేటాడెదఁ బ్రితిబలంబువీరులనెల్లన్. భార.ఉద్యో. ౪ ఆశ్వా. ఈపద్యమునుబట్టి శబ్దరత్నాకరకారులు నిరనుస్వారతను నిర్ణయించిరి. కాని దీనిఁబట్టియే సానుస్వారత సాధితమగుచున్నది. పయికందము నాల్గుచరణములందు ననుస్వారముండఁదగును. 'నాటు'లో ననుస్వారము కలదని పయిద్విపదప్రయోగముకూడఁ జెప్పుచున్నది. భీమఖండమం దీక్రిందిప్రయోగముగూడ నున్నది. "నాఁటె మందారతరువులతోఁటలందు—"౫. ఆశ్వా. ౬.సంబంధమైనట్టి. ౭.శాంతర్వ్యోము.

పాండురాంగంబైన పడఁతిగర్భమునఁ - [౧]బోఁడిగా వెలుఁగుచుఁ బుత్త్రుఁ డీక్రియను
దగిలి శివధ్యానతత్పరత్వమున - మొగిఁ దల్లికడుపులో [౨]మూఁడేఁడు లున్న
సుతభరాక్రాంతయై మతి శ్రమంబంది - సతి దొంటినందికేశ్వరుగుడి కేఁగి
"నోములు గీములు వేములఁ గలిపి - నీకుర్వ్వ సొచ్చితి [౩]నిఖిలలోకేశ!
మఱుఁగుసొచ్చినయట్ల మన్నించి నన్ను - మెఱుఁగుంపు సుతునీగి మేలయ్యె నేఁడు
పున్నెంబు సేసిన పొలఁతు[౪]లు నెలల - నెన్నఁ దొమ్మిది మోచి కున్నలఁ గండ్రు
అల్లన మూఁడేఁడు లయ్యె[౫]నన్నింత - [౬]యల్లటపెట్టెదో[౭]యన్న! నే నెఱుఁగ
దుర్భరంబైన యీయర్భకు[౮]వలసి - గర్భంబు కర్కటిగర్భంబు వోలె
నరయంగ నీయిచ్చు[౯]వరములు సాలు - [౧౦]నెర(రి?)వు మాన్పింపవే యేమియునొల్ల
నన్నింత కెత్తుకొనున్నదో కాక. - యెన్నఁడు విందుమే యిట్టిగర్భముల!"
ననుచుఁ దా నచ్చోట నచ్చోట నిలిచి - తనువు శ్రమంపడఁ దనయింటి కరిగి
పాన్పుపై [౧౧]నున్నని పరితాపమంది - తన్పుగా నార్ద్రచందనవారిఁ దోఁగి
నెవమునఁ గనుమూసి నిద్రఁ[౧౨]బొందుడును - నువిదకుఁ గలవోలె నుక్షవల్లభుఁడు
జంగమలింగవేషం బొప్పఁ దాల్చి - యంగన [౧౩]కిట్లని యానతి యిచ్చె
"నీమనస్తాపంబు నీవగ మాన్పఁ - గా[౧౪]రమించి వచ్చితిఁ గమలాయతాక్షి!
నీకడుపులో నున్నయాకుమారుండు - లోకపావనమూర్తి గాక కేవలుఁడె?
యాదివృషభము శిలాదునకొడుక ; - యాదేవదేవునియానతిఁ జేసి
భక్తహితార్థమై ప్రభవించు నీకు - వ్యక్తిగాఁ జెప్పితి వగవకు మింకఁ
బుట్టెడుఁ బుత్త్రుండు; పుట్టఁగఁ దడవ - పెట్టుమా బసవఁడ న్పేరు పెంపార"
నని యానతిచ్చిన నంత మేల్కాంచి - కనువిచ్చి[౧౫]చూచుచుఁ గాన కెవ్వరిని
"ఈతఁడు మననందికేశుండు దాన - [౧౬]యేతెంచెఁ గానోపు నింతయు నిజము
బ్రదికితి; నాజన్మఫలమెల్ల నేఁడు - తుదముట్టె" ననుచు సంతోషాబ్ధిఁ దేలి
చెలులుఁ జుట్టములు నచ్చెరువంది వినఁగఁ - గల తెఱఁగంతయుఁ[౧౭]గడు వేడ్కఁ దెలిపి
యున్నెడఁ గోమలియుదరంబులోన - నున్న మహాత్మునిహృన్నలినంబు
దానయై వెలిఁగెడు తత్పరంజ్యోతి - వానిఁ బ్రబోధించి "వచ్చినపనులు

---

౧. ఈకవి యిట్టిప్రాసము మఱికొన్నిచోట్లఁగూడఁ గూర్చినాఁడు., ౨. మూఁడేండ్లు మన్న; ౩. నిఖిలంబునెఱుఁగ. ౪. తుకలెల్ల ౫. నన్నెంత ౬. యల్లడ ౭. యయ్య! ౮. వలన. ౯. వరము సాలొడలి, ౧౦. యెర(రి)వు ౧౧. నున్నాని ౧౨. జెందంగ. ౧౩. కప్పు డిట్లానతియిచ్చె. ౧౪ ముందె; మదె. ౧౫. చూచుడుఁ. ౧౬. యేతెంచెఁ గాఁ బోలు. ౧౭. దెలియఁ జెప్పుచును.

మఱచితే" యనవుడు నెఱిఁగి సద్భక్తి [౧]యఱ(ఉ?)కువ గాకుండ సాష్టాంగ మెరఁగి
ప్రీతిఁ బుత్త్రుఁకు మోడ్పుఁజేతులతోడ - నాతల్లిగర్భంబునం దుదయించె;
నర్ధోదయమునంద యతనిలో నున్న - యర్ధేందుమౌళి [౨]గు ప్రాకృతిఁ దాల్చి
యంగంబుపైఁ గడు సాంగంబుగాఁగ - లింగసాహిత్యంబు లీల నొనర్చె.
"వచ్చిన త్రోవ యెవ్వరుఁ గానకుండ - నెచ్చోట నుండియో యేతెంచెఁ దపసి
యిది యే[౩]మొకో!" యని యింటివారెల్లఁ - బదరుచు నంత విభ్రాంతులై చూడ
ముడిచినమడుపుఁగెంజడముడినడుమ - మృదునిచందంబులు వెడవెడ దోఁపఁ
గట్టిన వెలిపొత్తి కచ్చడం బెండుఁ - బుట్టనిరుద్రాక్షభూషణంబులును
రాగికుండలములు రత్నకంబళియు - యోగదండంబును నొకచేత [౫]గొడుగు
బూదిబొక్కసమును బొలుపారుమేని - బూదిపై నొప్పు త్రిపుండ్రరేఖలును
దళతళమను మెర్గుపలువరుసయును .. గలయ నొత్తిన[౬]వాలుగడ్డంబుఁ దనరఁ
దపసులరా జొక్కతపసిచందమున - నపుడు మాదాంబకు ననురాగ మెసఁగ
"నిల్లకప్పడిసంగమేశ్వరం బందు - నెల్లప్పుడును నున్కి; యెట్టులంటేని
యేను గూడలి సంగమేశ్వరు పేర - కాన యాగుడిలోనఁ గదలకుండుదును
నాకొడు కొక్కజన్మమున నితండు - లోకహితార్థమై నీ కుదయించెఁ
గాన వచ్చితిఁ జూడఁగా నీభవమున - కేన చూ గురుఁడ నిం కిటమీఁదటికిని
నీనందనునకు లింగానర్పితంబు - [౭]లాన సుమీ యించుకంతైనఁ గుడుప"
ననుచు నదృశ్యుఁడై యరిగె నతండు - మనసిజహరుఁడు [౮]దాఁజనఁగ నంతటను
బాలార్కకోటుల ప్రభలు గీడ్పఱచు - బాలుని తేజంబు [౯]వర్వ్వుటఁ జేసి
సూచీముఖంబైనఁ జొనుపంగరాని - యేచినతిమిరంబు నెల్లమానవుల
యజ్ఞానతిమిరంబు నావంతలేక - విజ్ఞానమయుఁ గని వేగంబ పాయ
వేగక వేగిరవిధ మైనఁ జూచి - రాగిల్లె నిఖిలంబు రవి[౧౦]పాఁగె ముడిగె
జననియు జనకుండు సత్పుత్త్రుఁ జూచి - యనురాగరసవార్ధి మునిఁగి యాడుచును
భక్తులఁ బిలువంగఁ బనిచి యిర్వురును - భక్తిఁ బ్రణామ[౧౧]మేర్పడ నాచరించి
యిమ్ముల సింహాసన మ్మిడి తత్క్షణమ్మ విభూతి పాద్యమ్ము లర్పించి
పాదోదకంబులు వట్టి మైఁ గడిగి - బూది ఫాలంబునఁ బూసి పైఁ జల్లి

౧. యఱయు లేకుండంగ. ౨ గుర్వా. ౩. మఱో! ౪. శము. ౫. గొడుగు ౬. డాల (?)
౭. లానమా! యించుకయైనఁ గుడ్పినను. ౮. తా నసఁగ. ౯. పరగుటఁ జేసి. ౧౦. పొంగ్య, పొంక. ౧౧. మొప్పఁగ.

పంచమహావాద్యపటలంబు లులియ - నంచితాగణ్యపుణ్యాత్ముఁ దత్సుతుని
బసవ నామం బిడి పతియును సతియు - నెసక మెక్కఁగ నున్నయెడఁ గుమారుండు
వెనుకఁ జీకటి యుండఁ దన కేటితేజ - మనుగతి దీపంబుఁ గనుఁగొని నవ్వ
నన్నుతలింగప్రసాదమగ్నతన - యున్నట్లు చనుగుడ్చు [1]నూరక యుండు
శివసుఖామృతమును జేఁగ్రమ్మరించి - చవిఁజూచుమాడ్కి హస్తము లారగించు
శివపదధ్యాననిశ్చేష్టితావస్థఁ - దవులుచందంబునఁ దా వెఱఁగందు
బిలిబిలిసంసార మిలఁ [2]బాఱఁ దోలి - [3]చెలఁగి యాడెడుగతిఁ జేతు లాడించు
మాయాప్రపంచంబు డాయంగనీక - పాయఁ దన్నెడురీతిఁ బాదంబు లార్చు
వడి మెయిఁ దనపూనివచ్చినపనులు - దడనయ్యె ననుచు నుల్కెడుభంగి నులుకు
భవుఁ [4]బాడ నానందబాష్పంబు లొలుకు - పవిది నేడుచుఁ గనుఁగవ నస్రు లొలుక
భవబాధలకు నగపడి మొఱవెట్టు - భవుల కుయ్యాలించుభాతి నాలించు
నొడయులయడుగులఁ [5]బడి మొఱ ల్వెట్టు - వడువునఁ బుడమిపైఁ బడి బోరగిల్లు
నిల [6]మఱపడ్డ నిర్మలశివభక్తి - తలయెత్తువడువునఁ దాఁ దలయెత్తు
నరుదొందఁ బద్మాసనాసీనవృత్తిఁ - బొరి నభ్యసించుపోల్పునఁ గూర్చుండుఁ
బూని ద్వితీయశంభుండను నంది - నే నను భావన నిలఁ [7]దోఁగియాడు
నావీరమాహేశ్వరాచార మెల్లఁ - బ్రోవయి నిల్చినపోల్కి నిల్చుండుఁ
గడఁకతో నాదిమార్గము దప్పకుండ - నడుగిడులీలఁ [8]దప్పడుగులు వెట్టు
మలహరుఁ బేర్కొనుమాత్ర గద్గదము - లలుకుకైవడిఁ [9]దొక్కుఁబలుకులు వలుకు
బల్లిదు ల్మాశివభక్తులే యనుచుఁ - గ్రెళ్లువాఱుచు నాడుక్రియఁ బాఱి యాడు
నంత [10]వినోదంపుటాటప్రాయమున - సంతతంబును శివార్చన మాచరించు
బుద్ధు లెఱుంగులేఁబురులుప్రాయమున - సిద్ధంబు భక్తుల శివునిగాఁ దలఁచు
సర్వజ్ఞుఁడైన వృషభమూర్తిగాన - సర్వవిద్యలు సహజంబ పాటిల్ల
గతభక్తియుక్తుఁడై గర్భాష్టమమున - సుతునుపనయనంబు శుభముహూర్తమునఁ
జేయుదు నని తర్డఁ జిడిముడిపడఁగ, - నామెడ బసవఁ డిట్లని యెఁ దండ్రికిని:—

బసవేశ్వరుఁడు వడుగు వలదని తండ్రితో వాదించుట

"వడుగని యిది యేమి గడియించె దీవు - జడుఁడ వెట్లయితి వీశ్వరునిఁ గొల్చియును
బరమాత్ము గురు[11]గాఁ బడసి దుర్నగుల - గురు లని తలఁచుట నరకంబు గాదె?

౧. చూరక. ౨. జూను. ౩. గూల, దూల ౪. చెలఁగి యాడుగతిఁ జేతులు విచ్చి యాడు. ౫. జాడ. ౬. బడ మొదల్వెట్టు. ౭. మర్వు(ఱు). ౮. దొంగి. ౯. దట్టడుగులు(?, ౧౦. ద్రొక్కు. ౧౧. వినోదంబులాట.

గతపూర్వజన్మసంస్కారుఁ డై పిదప - వితతద్విజత్వంబు పతితంబు గాదె?
నిర్మలగురుకృపాన్వితజన్మునకుఁ - గర్మజన్మంబు దుష్కర్మంబు గాదె?
యగ్గురుపాదంబు లర్చించునతని - కగ్గిలో హవి వేల్చు టది దప్పుగాదె?
మలహరాత్మకమగుమంత్రంబుఁ[1]గఱచి - పలుమంత్రములు[2]గొనఁ బాపంబుగాదె?
శూలి భక్తుల కెత్తుకే లది త్రాటి - మాలల కెత్తుట [3]మాఱి తప్పుగాదె?
కర్మపాశంబు లొక్కటఁ దెగ నీల్గి - [4]కర్మంబుత్రాళ్లు దాఁ గట్టుకోఁదగునె?
రుద్రాక్షభసితాదిముద్రలు దాల్చి - క్షుద్రముద్రలు దాల్పఁగూడునే చెపుమ?
యీరీతిఁ ద్రాటికి దూరమై యున్న - వీరమాహేశ్వరాచారదీక్షితుని
నిర్మితోభయకర్మనిర్మాలు నన్నుఁ - గర్మాబ్ధి ముంచుట ధర్మమే నీకుఁ?
గ్రచ్చఱఁ గన్నులఁ గానవు గాక - వచ్చునే బసవని వడుగుసేయంగ
బ్రహ్మశిరోహరుఁ బ్రమథైకవంశ్య - బ్రహ్మ[5]వంశ్యుం డని భావించె[6] దెట్లు?
జాతిగోత్రాతీతు సద్గురుజాతు - జాతిగోత్రక్రియాశ్రయుఁ [7]జేసె దెట్లు?
లకులస్థుఁడై యున్న యభవుని భక్తునికి నేకులం బని నిర్ణయించెదవు?
కావున నెన్నిమార్గములను వడుగు - గావింపఁగా రాదు కథ [8]లేమి చెప్ప"
ననవుడుఁ దండ్రియిట్లనియెఁ బుత్త్రునికి - విన[9]వయ్య! బసవయ్య! విప్ర[10]మార్గంబు
నాగమవిధిఁ బదియా(దునా?)ఱుకర్మంబు - లాగర్భసంస్కార మాదిగాఁ గలవు
వానిలో నొకఁడైన నూన మానేని - కానేరఁ డాతఁ డగ్రకులోత్తముండు
అందు విరుద్ధ మెయ్యది రుద్రగణము - [11]నాందిముఖ్యంబుపనయనపూజకును
బనుగొనఁ బ్రణవంబు భర్గుఁడే దైవ - మనుటయు మంత్రంబు నట్లును గాక
పెట్టినసూత్రముల్ భీమసర్పములు - పట్టినపాత్రంబు బ్రహ్మశిరంబు
పాలాశదండంబు వంకజోదరుని - కోలెమ్ము దలచుట్టు[12]కూఁకటుల్ జడలు
నటితకృష్ణాజిన మది గజాజినము - వటులు మేధావియే నెఱిభూతి గాఁగ
హరుఁడు భిక్షాటన మాచరింపంగ - నరిగిన వేష మింపారఁ దాల్చినను
నట్టైనఁ గాని బ్రాహ్మణుఁడు గాఁడనిన - నిట్టు విరుద్ధమే యాశుభక్తునకు?
వడుగుచేసిన భక్తి వట్టిపా టగునె? - నొడువరితనమునఁ గడవ నాడెదవు.
[13]పసిబిడ్డమాటలు పనియు లే దింక. - మసలక చేయుమీ మా చెప్పినంత

---

౧. దలఁచి. ౨. గానఁ. 3. మాలమి(ర్మి) గాదె. ౪. కర్మంపుఁద్రాళ్లు. ౫. వంశజుఁ. ౬. చుటె; చితె. ౭. జేయుటె, జేసితె ౮. లేల ౯. వన్న! బసవన్న! ౧౦. మార్గమున. ౧౧. నందిముఖం. ౧౨. కూఁకటల్ ౧౩. పసుబిడ్డ 'అని' యితరగ్రంథములందున్నది.

యిట్టిచోద్యంబు లే మెఱుఁగ మేనాఁటఁ - బట్టి! మాకడుపునఁ బుట్టితి కాక
'ప్రాలు గల్గుసుపుత్త్రుఁ బడసితి మింక - మేలయ్యె'నని యేము లీల[1]నున్నెడఁ
బుట్టినాఁడ కులముపురులు వోనాడ - [2]నెట్టయ్య! తలఁచెదు పట్టి[3]మాయయ్య!
కులదీపకుఁడు పుట్టఁ గులము వర్ధిల్లుఁ-గులనాశకుఁడు పుట్టఁ గులమెల్ల[4]ద్రుంగు
గులమునకెల్లను గుద్దలిఁ గొంటి - [5]వెలిసేయరే నన్ను విప్రులు విన్న?
నిన్నుఁ జేపట్టి [6]యనీతిమై కులము - చెన్నఁటె! పోనాడి చెడ నెట్లు వచ్చు?
యుక్తి సెప్పితి మిప్పు డొల్ల[7]వై తేని - భక్తియు నీవును బడ్డట్లు పడుము."
అని నిష్ఠురోక్తుల నందంద పలుక - విని పొంగి బసవఁ డిట్లనియెఁ గోపమున
"బ్రాహ్మ్యంబుభక్తియుఁ[8]బలికెదుకూడ-బ్రాహ్మ్యంబు[9]వేఱెదర్శనమయియుండు
వేఱెదైవంబును వేఱె మంత్రంబు - వేఱెయాచార్యుండు వేఱె వేషంబు
ధ్యానంబు వేఱె బ్రాహ్మ్యక్రియ ల్వేఱె - మానుగా నాచార్యమార్గంబు వేఱె
కా దేని నగ్నిముఖము, బ్రహ్మశిరము, - నాదిరుద్రుఁడు శిఖ, హరి యుదరంబు
ప్రాణాదివాయువు ల్ప్రాణంబు, యోని - క్షోణి, దా శ్వేతంబు సూవె వర్ణంబు
నసమాతృవిధమె గాయత్రి సాంఖ్యాయ - నసగోత్ర మిరువదినాల్గక్షరములు
దానికి మఱి త్రిపాదంబు షట్కుక్షి - పాన లొండును గావు పంచశీర్షంబు
నని చెప్పఁగాఁడె మీయాజ్ఞికంబులుఁ గు - వినుము దైవం బది వే ఱౌనో కాదో?
కావున నిదియు సాంఖ్యాయనమతము - [10]దైవం బనఁగ లేదు తా బహురూపు
దాని కాచార్యుండు ధరఁ గర్మజడుఁడు - దానికి మంత్రంబు దాను గాయత్రి
ప్రతిదినక్రియ కర్మబంధంబు వేష - మిత రేతరము మోక్షహేతు వే తలఁప?
నది కాక షడ్దర్శనాతీతమైన - మదనారిసద్భక్తి మార్గంబు వినుము
శ్రుతి "విశ్వతశ్చక్షుబుత"యంచుఁ బొగడు-స్తుతుల మీఱినయట్టిసూక్ష్మరూపంబు
[11]ఆదికి నాది నిత్యానందమూర్తి - శ్రీదివ్యలింగమూర్తియ సుదైవంబు
నట్టియీశ్వరు నాత్మఁ బట్టించి చేతఁ - బెట్టంగఁ జాలిన కృపదయామూర్తి
ప్రకటింప "నగురో రధిక" మనఁ బరగు - సకలస్వరూప మాసమయసద్గురుఁడు
మంత్రంబులకు రాజమంత్రమై వెలయు - మంత్రంబు దానికి మఱి షడక్షరియు
భవదూరమగు జటాభసితరుద్రాక్ష - సవిశేషమోక్షానుసారి వేషంబు

౧. నుండంగఁ. ౨. నెట్టన్న! 3. నాయన్న! ౪. గ్రుంగు ౫. వెలితి సేయరె ని (న) న్ను. ౬. యానీతియుఁ గులము. ౭. వేనియును. ౮. బదరెదు. ౯. వేద. ౧౦. దైవమున్నది. ౧౧. "అని గాక మహిమదా నది యేమి చెప్ప" ఈచరణ మొకప్రతిలో నున్నది.

భువి జన్మపాపౌఘభూజకుఠార - మవిరళసత్క్రియాష్టాంగసద్భక్త
సందర్శనంబుల సకలపాపములు - డిందు మోక్షాంగన వొందుఁగావునను
నిది ఫలప్రాప్తి యింకిటమీఁద లింగ - పదసేవనోత్కృష్టభవ్యసౌఖ్యంబు
ఫల మిట్టిదని చెప్ప భావింప శ్రుతుల - తలమె జీవన్ముక్తి తత్త్వాత్మకంబు
కావున వేఱె మార్గంబుగఁ జూడు-భావింప బ్రాహ్మ్యంబు భవునిభక్తియును
గలవండ్రు దర్శనంబులు నాఁగఁ గొన్ని-కలిసియుండునె మున్నొకండొకఁ డందు
దర్శనంబులు గల్గఁ దలఁచి రేనియును - దర్శనం బది వేఱె తత్త్వరూపంబు
తలఁప నీశ్వరపదతల్లీయసౌఖ్య - ఫలకారణమె కర్మపాశబంధంబు
నిటుగాకయుభయము నేకమండ్రేని - యటుగాదువో నిటలాక్షుభక్తునకు
"ధర నన్యదేవతాస్మరణమాత్రమున - నిరువదెన్మిదికోట్లు నరకంబు [౧]లొందు"
నన శ్రుతు[౨]లందను వినరె [౩]బాపనికి — దినకరపావకదిక్పాలకులను
హరివిరించ్యాదుల నఖిలదేవతల - ధరమూఁడు సంధ్యలఁ దాఁ గొల్వవలయుఁ
గొలువక తక్కినఁ బొలిసెబ్రాహ్మ్యంబు-కొలిచెనేనియు భక్తి వొలిసెఁ గావునను
[౪]బ్రాహ్మణుఁడేనియు భక్తుఁ డెట్లగుచు?-[౫]బ్రాహ్మణుఁడెట్లగు భక్తుఁడేనియును?
[౬]మావిడిబీజంబు మహిమీఁద విత్తఁ-[౭]గా వే మగునె పెక్కుగథలేమి చెప్ప?
[౮]సహజలింగైక్యనిష్ఠాయుక్తి భక్తి; - బహుదేవతాసేవ బ్రాహ్మణపథము;
కులసతియట్లు నిశ్చలయుక్తి భక్తి; - వెలయాలియట్టు లవ్విప్రమార్గంబు;
కాదేని నందిముఖ్యస్థితిఁ గొలిచి - యాదిదేవుఁడ [౯]దైవ మనుమంత్ర మెఱిఁగి
తా రుద్రవేషంబుఁ దాల్చెనేనియును — వారక యట్ల తా వర్తింపవలదె?
యిలువేలుపైన సర్వేశ్వరుఁ డుండఁ-బలువేలుపులఁ గొల్వఁ [౧౦]బాడియే చెపుమ?
కాన యిన్నియుఁ జెప్పఁగాఁ బనిలేదు - దాన నందియమె గౌతముని దధీచి
వ్యాసుని [౧౧]శాపంబు వహ్నిపాలైన - భూసురులకు భక్తి వొలుపొంద నగునె?
యురవడిచేసి భక్త్యుద్రేకములను - బరమార్థ [౧౨]మెఱలంగఁ బలికె నా వలదు
ఇది శ్రుతిస్మృతి మూలమే కాని యొండు-పదక[౧౩]వాదం బని భావింపఁజనదు.
కర్మమార్గంబగుఁగాక బ్రాహ్మ్యంబు - నిర్మలశివభక్తినిష్ఠితం బగునె?

---

౧. లయ్యె. ౨. లెంకను. 3. బ్రాహ్మనికి. ౪. బ్రాహ్మణుఁడేనియు వెండి ౫. బ్రాహ్మణుఁ డెట్లగు మున్ను భక్తు ౬. మామిడిపిత్తు బా మహిమీఁదవిత్తి. ౭. వేచుగునే పెక్కువిధులేల చెప్పు. ౮. సహజైకలింగ. ౯. దేవుఁడను. ౧౦. బాపంబుగాదె; పాటియే చెపుము. ౧౧. శాపంపుటగ్గి ౧౨. మెఱుఁగక ౧౩. వాక్యం.

ఇట్టి బ్రాహ్మణమార్గ మిది దథ్యముగను - బట్టి యాపెదవేని పనియు లేదింకఁ
గాకులు పెంచిన కోకిలపిల్ల - [1]కాకులఁ బోలునే కావుకావనుచు
నెక్కడితల్లి మీ రెక్కడితండ్రి - ఎక్కడితోడు ధర్మేతరులార!
చెన్నయ్య మాతాత చేరమ తండ్రి - పిన్నయ్య కక్కయ్య బిడ్డ నే ననుచు
వేడుక సద్భక్తి విధి నుండువాఁడ - నేడుగడయు మాకు నిది నిక్కువంబు
మీయంత నుండుఁడు మీరును, నేను - నాయంత నుండెద వేయును నేల?"

బసవేశ్వరుని పెండ్లి

యనుచు సహోదరి యగు నాగమాంబ-యును దాను నచ్చోట నుండఁగాదనుచు
నరుదెంచె మఱి [2]ఫణిహారియింటికిని - నరు లిది సోద్య మనంగ నంతటను
వసుగున కని మున్న వచ్చినయతఁడు - పడఁతి మాదాంబకు భ్రాత సజ్జనుఁడు
పాండురాంగుని భక్తిపరుఁడు బిజ్జలుని - బండారి బలదేవదండనాయకుఁడు
"శివభక్తునకుఁ బెండ్లిసేయుదుఁగాని - భవికి నీ" [3]ననుతొంటిశాసఁ దలంచి
"ఇట్టిభక్తున కిప్పు డీక నాకూఁతు - నెట్టివానికి నిత్తు నింక నే" ననుచు
బసవకుమారునిపాలికిఁ బోయి - యెసక మెసఁగఁ గూఁతు నిచ్చి తా మ్రొక్కి
"నా బిడ్డఁ జేకొని నన్ను రక్షింప-వే బసవన్న! మాహేశ్వరతిలక !"
యనుచుఁ బ్రార్థన చేసి యాబసవయ్య-యనుమతంబునఁ బుర మభిరమ్యముగను
మకరతోరణములు మణితోరణములు - ముకురతోరణములు మును గట్టఁ బనిచి
"గలయంగ వీథులఁ గస్తూరి యలుకుఁ - డెలమి ముక్తాఫలంబుల మ్రుగ్గు లిడుఁడు
రండు భక్తులఁ బిలువుండు మీ రెదురు-[4]వొండు వేగమ తోడితెండు" [5]తెం డనుచు
నిట వచ్చునయ్యల కెదురు వచ్చుచును - నట వచ్చునయ్యల కర్థి మ్రొక్కుచును
సింహాసనస్థులఁ జేసి యాకర్మ - సంహారమూర్తుల చరణము లడిగి
యవిరళనవ్యపుష్పాంజలు లిచ్చి - ప్రవిమలధూపదీపంబు లొనర్చి
యమ్మహాత్ములకు సాష్టాంగుఁడై యక్ష-ణమ్మ విభూతి వీడ్యమ్ము లర్పించి
కోలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ - గేళిక జోకయు లీల నటింపఁ
బాయక "బాఁగు! బళా!" యను శబ్ద - మాయతి నాకసం బంది ఘూర్ణిల్ల
నలిరేఁగి వేణువీణావాద్యవితతు - [6]లులియుచు లీలతో నుక్కట మ్రోయ
నానందగీతంబు లగ్గించువారు; - పూని శంకరగీతములు వాడువారు;

---

౧. కాకులువోలెఁ దాఁగావు కావను నె! ఎ. ౨. హారునింటికిని. 3. ననీ.ర.కొండు. ౪. లెం. ౬.లాల.

[౧]జతిగీతములమీఁదఁ [౨]జప్పట లిడుచు - [3]నతిశయశివభక్తి నాడెడువారు;
నాదిపురాతనాపాదితస్తుతులు - వేదార్థములుగాఁగ [౪]వివరించువారు;
నెఱి శివమరులు[౫]న గుఱిలేనివేడ్క - నఱిముఱి మిన్నంది యాడెడువారు;
మ్రొక్కి శివానందమునఁ దమ్ము మఱచి - నిక్కపుసుఖమున నిద్రించువారు;
నిఖిలమాహేశ్వరనికరంబు నిట్లు - సుఖలీలఁ గొలువున్నచో బసవయ్య
[౬]యప్పాదజలముల నభిషిక్తుఁ డగుచు - నొప్పుదివ్యాంబరయుగ్మంబు [౭]సాతి
భసితంపునెఱపూఁత పలుచఁగాఁ బూసి - నొసలఁ ద్రిపుండ్ర మొప్పఁగ ధరించి
మౌళిఁ బ్రసాదసుమంబులు దుఱిమి - పోలఁగ రుద్రాక్షభూషలు దాల్చి
సారమై లింగపసాయితం బనెడు - పేరను గల్గుకతారంబు గట్టి
యానందబాష్పంబు లలుఁగులు వాఱ - మేను రోమాంచసమ్మిళితమై తనర
“బగుతులపాదుకాప్రతతులు నాకు - నగపడె” నంచు నందంద మ్రొక్కుచును
నొడయల కడుగులు వొడసూప నోడి - [౮]మడఁచి వెన్కకు డాఁచి మహి నప్పళించి
[౯]యూరుల మోఁచేతు లూఁది కేల్మోగిచి - వారక యొక్కింత వంగి యుప్పొంగి
తనతోంటిభావంబుఁ దాల్చినయట్టు - లనిమిషుఁడై కన్నులారఁ జూచుచును
భక్తిశృంగార మేర్పడఁ జూఱగొన్న - భక్తికళార్ణవు బసవయ్యఁ జూచి
“యిట్టిధన్యుఁడ నౌదునే యిప్పు” డనుచు - దట్టుఁడు బలదేవదండనాయకుఁడు
తనకూఁతుఁ గామినీజనతిలకంబు - ననుపమశృంగారవనధి గంగాంబఁ
దోడ్తెచ్చి యట్ల భక్తులకు మ్రొక్కించి - యేత్తెఱ శుభచేష్ట లెదురుకొనంగ
శివభక్తవనితలు సేసలు [౧౦]సల్ల - శివబలం [౧౧]బగ్గలించినముహూర్తమున
వేదోక్తశివధర్మవిధి బసవనికి - గాదిలిసుతఁ బెండ్లి గావించె నంత
“నట్టిద కాదె ము న్నాదిఁ [౧౨]దలంపు - నిట్టట్ట నావల దిదియె పథంబు
హరునిభక్తులబలం బది లేమిఁ గలిమి - హరివిరించులు ద్రుంగుచురు మందు రనిశఁ
దక్కినగ్రహచంద్రతారాబలముల - యెక్కువదక్కువ లెన్న నేమిటికిఁ?
గరుణఁ జూచుటయ లగ్నంబు సేయుటయు - వరముహూర్తంబు దీవనయ బలంబు
గాన భక్తులకృప గలదు బసవని - కేనాఁట వింటుమే యిట్టిపెండ్లిండ్లు”
ననుచు లోకంబెల్ల నాశ్చర్య మంది - వినుతింపఁ జొచ్చిరి వీరు వా రనక

---

౧. జగతీతలము. ౨. జప్పటు. 3. నగణిత. ౪. వినుతించు; వివరించు. ౫. లన. ౬. యప్పాట. ౭. సాఁతి. ౮. మడిఁచి. ౯. యూరువుమోఁచేత నూని. ౧౦. వెట్ట. ౧౧. బంగవించిన. ౧౨. దిఁ దలంప.

బసవేశ్వరుఁడు కప్పడిసంగమేశ్వరమున కేఁగుట

అంత [౧]భక్తాళికి నభిమతార్థములు - సంతుష్టిగాఁ బరిచర్య లొనర్చి
సాష్టాంగుఁడై భువిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి - శిష్టభక్తాళికిఁ జేతులు మొగిచి
"యిల్ల కప్పడిసంగమేశ్వరంబందుఁ - దెల్లంబు మాగురుదేవుఁ డున్నాఁడు
చనియెద వారి శ్రీ చరణముల్ [౨]గొలువఁ - గనియెద మిక్కిలి కరుణ మీచేత"
ననుచు సోదరియును నాలును దానుఁ - జనియె నాబలదేవుఁ డనుప వేగంబ
అప్పురి బసవఁ డల్లంతటఁ గాంచి - తప్పక గురుపదధ్యానాత్ముఁ డగుచు
గురువున్నపురి దృష్టిగోచరంబైన - ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కుచు నరిగె నంతంతఁ
గన్నంత నుండి తాఁ జన్నంతదవ్వు - నెన్న యోజనమాత్ర మెసఁగి మ్రొక్కుచును
'గుదురుగదా మున్ను గురుభక్తి శివున - కిది యెంత నెద్ద దా నితని వీక్షింప'
నని యెల్లవారలు నర్థిఁ గీర్తింపఁ - [౩]జనఁ జొచ్చెఁ బురి గురుస్తవనంబుతోడ;
నప్పురిమహిమ దా నది యెట్టి దనినఁ - జెప్పఁగ నలవియే శేషునకైనఁ
బురి యేఱులన్నియుఁ బుణ్యతీర్థములు-పరగంగ [౪]గుహ లెల్ల హరునివాసములు
గిరులన్నియును హేమగిరులు దలంపఁ - దరులెల్ల రుద్రాక్షతరువులు గలయ
వనములన్నియుఁ బుష్పవాటిక లచటి-గనులన్నియును భూతిగనులు [౫]దెల్వార
[౬]గొలఁకులన్నియు నొప్పు జలజాకరములు - కల గోవులన్నియుఁ గామధేనువులు
గోడలన్నియు నందికుడ్యలాపురము - వాడలన్నియు రంగవల్లి వేదికలు
నరులెల్ల భక్తులు చిరజీవులెల్లఁ - బరికింపఁ గారణపురుషరూపములు
స్త్రీలెల్లఁ బరమపతివ్రతామణులు - నేలెల్ల [౭]నవిముక్తనిధిసమానంబు
పలుకులెల్లను దత్త్వభాషలు జనుల - యులు వెల్ల గీతవాద్యోత్సవరవము
కల్లరి పతితుండు ఖలుఁడు దుర్జనుఁడు - ప్రల్లదుఁ డఱజాతి భక్తిహీనుండు
వికలుండుఁ గొండీఁడు వెదకిననైన - నొకఁడు మందునకైన నూరిలో లేఁడు
అసమానలీల నిట్లని ప్రస్తుతింప - నెసఁగు కప్పడిసంగమేశ్వరంబందు
నడిసన్న కూడలిసంగమేశ్వరుని - గుడి కేఁగి [౮]తన్ను భక్త లెదుర్కొనంగ
గుడిముందటను నిల్చి గురులింగమూర్తి-యడుగుల కపుడు సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి
వేదపురాణార్థవిమలసూక్తులను - నాదంబు పూరించి నలిఁ బ్రస్తుతింపఁ

౧. భక్తావళి కభి. ౨. గొలిచి క. ౩. జనిచొచ్చెఁ. ౪. గుళ్లెల్ల. ౫. వొల్వార. ౬. కొలను.
౭. నదిముక్తినిధి సమానంబు. ౮. తనుభక్త లెదురుకొనంగ.

సంగయదేవుఁడు బసవేశ్వరునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట

ల్లింటివేషంబుతో వచ్చి తేట - తెల్లగా సంగయదేవదేవుండు
వెలిఁ బొడసూప గురులింగమూర్తిఁ - బొడఁగని బిట్టుల్కిపడి బసవండు
ద్వయుఁ బ్రమదంబు [1]భీతియు భక్తి - దుద్దెక్క తనలోనఁ [2]దొట్రుకొనంగ
తత మఱియు సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి - వింత వేడుక వెల్లివిరియ సద్గురువు
రణము లానందజలములఁ గడిగి - గురుపూజ తన్నకాఁ గూడ నర్పించి
యున్న, నతిదయాభావామృతంబు - కడకంటఁ [3]గెడఁగూడఁ గొడుకు లేనెత్తి
దంవ కౌఁగిట నప్పళింపంగ - ముందట మ్రొక్కుచు మోడ్పుఁ గే లమర
లకొన్న తత్స్వర నేత్రాంగవిక్రి-యాలు భూషణంబులై యాదట నున్న
సవకు మూడు సద్భక్తికి మెచ్చి - వెసఁ బ్రసాదం బక్షు డొసఁగి యిట్లనియె:
వచ్చినపోయినవారిచే నీదు - సచ్చరిత్రము విని సంతసిల్లుదుము
తి కాలవర్తనకంటె సద్భక్తి - మితిదప్పి నడవకుమీ బసవన్న!
హాలి[4]భక్తాలి దుశ్శీలముల్ గన్న - మేలకాఁ గైకొనుమీ బసవన్న!
త్రులైనను లింగసహితులై యున్న - మిత్రులకాఁ జూడుమీ బసవన్న!
ట్టిన నలిములు ప్రాణంబుమీఁద - మెట్టిన విడువకుమీ బసవన్న!
ఁబుభక్తులజాతి వెదకకుండుటయె - మీఱినపథము సుమీ బసవన్న!
త్తజాతకుభక్తిఁ జెడనాడుఖలుల - [5]మృత్యువుగతిఁ ద్రుంపుమీ బసవన్న!
దశాస్త్రార్థసంపాదితభక్తి - మేదిని [6]వెలయింపుమీ బసవన్న!
ట్టిన, భక్తులు కొట్టినఁ, గాల - మెట్టిన, శరణనుమీ బసవన్న!
యఁ దప్పువట్టుదు సిలఁ బరస్త్రీల - మీఁదఁ గన్నార్పకుమీ బసవన్న!
ధ్యమా భక్తప్రసాదేతరం బ-మేధ్యంబకాఁ జూడుమీ బసవన్న!
క్యంపుభక్తికి [7]నిర్వంచకంబు - మిక్కిలి గుణము సుమీ బసవన్న!
ప్రొద్దు జంగమం బేనకాఁ జూడు-మీ ప్రసాదముఁ [8]గొనుమీ బసవన్న!
లుక కింపుగా శూలిభక్తులను - మేలకా నుతియింపుమీ బసవన్న!
మైన వలసిన [9]యెడరైనఁ దలఁపు-మీ మమ్ము మఱవకుమీ బసవన్న!
సపుచ్చు శివుండు బాస లేమఱకు-మీ సత్య మెడపకుమీ బసవన్న!"

---

౧. భీతియు. ౨. దొట్రి, దొప్పి. ౩. నొడఁ. ౪. శాసనుల, లాంఛనుల. ౫. మిత్తిగవైరుం.
. మెఱయింపుమీ. ౭. నిర్వంచకతయె. ౮. నుద్వుమీ ౯. యెడలను.

అని మృదుమధురాంచితాలాపములను - దనయుఁ బ్రబోధించి తాఁ గౌఁగిలి
కొడుకుచేఁ మ్రొక్కించుకొని గురుమూర్తి-గుడిఁజొచ్చి తోఁటికై వడిన యున్నె
నందఱు నతివిస్మయాక్రాంతు లగుచు-నిందువాలియు కాక యితఁడు మర్త్యు
డెన్నఁడే గుడికడ [1]శీతపస్వీంద్రుఁ - గన్నవా రెవ్వరుఁ గల రయ్య! తొల్లి
బసవండు తన కెంత భక్తుఁడో కాక - యెసకంబుతో సంగమేశుండు దాన
వచ్చి తాపసిక్రియ మెచ్చి బోధించి-[2]చొచ్చె నగ్గుడియ తా నెచ్చనో(?)యణ
అతికృశకృత్యుల మాదుమే యిట్లు - స్తుతియింపఁ గనుఁగొనఁ జొప్పడె సే
[3]బాపురా! మాయన్న! బసవకుమార!-[4]బాపురా ! మాతంత్రి! భక్తివర్ధనఁ
నల్లవో! బసవన్న! నందీశమూర్తి! - నల్లవో! బసవయ్య ! ముల్లోక[5]వంద్య !
ఇట్టుండవలవదా పుట్టినఫలము - నెట్టును నున్నార మే మేమికోలయఁ?
దనయు నెప్పించి వస్త్రము సమర్పించి - వనిత నియోగించి జనకునిఁ ద్రుం
పడసి రాద్యులు దొల్లి బసవఁ డిట్లిపుడు - పడయునే శివుకృప బట్టకబయల
అని యెల్లవారును [6]నంకింపుచుండ - ననురాగచిత్తుఁడై యాబసవయ్య
కూడలి సంగయ్య గుడిమంటపమునఁ - గూడి భక్తావలి గొలువ విచ్చియుండఁ
సారాంచితోక్తుల సంస్తుతింపుచును - బూరితంబుగ నాదపూజ సేయుచును
మూఁడుసంధ్యల గురుమూర్తిఁగొల్చుచును-[7]బోఁడిగాఁ బ్రొద్దులు వుచ్చుచునం
బసవ పురాణార్థపరిచయస్ఫీత! - బసవపురాణార్థపరిమళాఘ్రాత !
[8]బసవనామావళి పరమానురక్త! - బసవనామావళిపాఠకాసక్త!
బసవపాదాంభోజ పరిమళభృంగ! - బసవపాదాంభోజభరితోత్తమాంగ!
బసవకారుణ్యసౌభాగ్యైకపాత్ర! - బసవకారుణ్యసంపత్కళామాత్ర!
బసవసన్నిహిత సద్భక్తాత్మసఖ్య! - బసవసన్నిహిత సద్భావసంగాఖ్య!
ఇది యసంఖ్యాతమాహేశ్వర దివ్య-పదపద్మసౌరభ భ్రమరాయమాణ
జంగమలింగప్రసాదోపభోగ - సంగత సుఖసుధాశరధినిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలకురికి సోమనాథ - సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగ ఘన కరస్థలి విశ్వనాథ - వర కృపాంచితకవిత్వ స్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చను బసవపురాణ మనుకథయందు - ననుపమంబుగఁ బ్రథమాశ్వాసమయె

౧. తివరాజు. ౨. చొచ్చియ... నెచ్చటో ? 3. ౪. బాపురే. ౫. కీర్తి. ఈ సమాస
నీతఁడు పెక్కుచోట్లఁ బ్రయోగించినాఁడు. "ముల్లోకనాథుని ముట్టంగఁగొలిచి" పండితా. ఇ
కవులుకూడ దీనిఁ బ్రయోగించిరి. "ముల్లోకవిభుండు సక్రి" ఓపిలిసిద్ధి శాసనము. ౬. వినుతిం
చుండ. ౭. బోఁడిమిగాఁ బొద్దువుచ్చుచు. ౮. బసవాతురతయ. ౯. మిత్ర !

బసవపురాణము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీలింగమహానవిలోలకేళీవి - శాలసౌఖ్యానంద! సంగయామాత్య!
క్కడ నంతఁ గళ్యాణంబునందు - నెక్కుడు శివభక్తి కెల్లయై పరగు
ండారి బలదేవదండనాయకుఁడు - దండి బసవనికిఁ దనయ నిచ్చుటయుఁ
మహు లెంతయు మెచ్చి రాఁబంపఁ బోవు - క్రమమునఁ బ్రమథలోకమున కేఁగుడును
దేవమంత్రియాప్తుల బంధుజనులఁ - బిలువంగఁ బంచి యాబిజ్జలుం డనిరెు

బసవేశ్వరునకు బిజ్జలుఁడు దండనాయకపద మిచ్చుట

ఇతనితోఁ బుట్టువు సుతుఁ డెవ్వఁడేని - నితని నియోగంబు ప్రతిదాల్పఁ గలఁడె?"
నపుడు "కలఁడు మహారాజ! యతని - తనయప్రాణేశుండు వినయోక్తిపరుఁడు
రాజ్యమంతయు నిలుపంగఁ జాలు - దూరీకృతాఘుండు దోర్బలాఢ్యుఁడు
ను మఖిలకళాప్రవీణుఁ డెట్లనిన - జనులెల్ల నెఱుఁగఁగ సంగమేశ్వరుని
ఁ బ్రసన్నత వడసెను గాన నీకుఁ - దాఁ బ్రధానిగఁ దగు ధరణీశ!" యనిన
గం బింతయు నేలినకంటె - బిజ్జలు డెంతయుఁ బ్రీతాత్ముఁ డగుచుఁ
నవీటఁ దగిన ప్రధానుల హితులఁ - దన మెక్కు భద్రేభమును నమాత్యులను
నవికి దోడ్తేరఁ బంచుడు వారు - నెసకంబుతో సంగమేశ్వరం బేఁగి
క్కడ బసవని ననమానుఁ గాంచి - చక్కఁ [3]జాఁగిలి మ్రొక్కి సరణి నిట్లనిరి
రాకోపభోగాపునర్భవాదులును - నీ కొక లెక్కయే నిజ మట్లకాక
భక్తిసారానుభవభవ్యసుఖికి - ననశంబ కాక రుచ్యములె యిన్నియును?
నను లోకహితార్థుండ వీవు - కాన మా ప్రార్థనఁ గైకొనవలయు
క్షోణీశు ప్రియము సల్పినను - నిజగతీతలం బేలఁడే (వే?) చెపుమ
ంత్రిపట్టమునకు, మండలంబునకుఁ, - దంత్రంబునకు, నిజాప్తమునకు, మూల
ండారమునకు భూపతిరాజ్యమునకు - నెం డేమి నీవ కా [4]కొండయ లున్నారె?

---

౧. హితుఁడు. ౨. గలఁడు. 3. జాఁగిలఁబడి మ్రొక్కి యిట్లనిరి. ౪. కన్నవా రెవ్వరు.

యతఁడు పట్టెఁడుకూటి కర్హుండ కాని - క్షితికెల్ల నీవచూ పతివి నిక్కంబు
విచ్చేయు" మని యిట్లు విన్నవించుఁడును - నచ్చోట భక్తహితార్థంబు దలఁ
యందఱుఁ గొల్వంగ "నట్లకా" కనుచుఁ - గందర్పహారుభక్తగణముల నెల్లఁ
గొలిచి తత్కారుణ్యజలరాశిఁ దేలి - యలరుచుఁ జనుదేర నంత నిక్కడను

బసవేశ్వరుఁడు కళ్యాణకటకము చేరుట

"నదె వచ్చె నిదె వచ్చె" నన విని ముదిత-హృదయుఁడై బిజ్జలుఁ డెదురుకొన్వే
నలవడఁ బదియు రెండామడ నేల - గలయఁగఁ గల్యాణకటక[1]మంతయును
శ్రీరమ్యముగ నలంకారింపఁ [2]బంచి - భూరమణుండు శృంగారంబు సేసి
మండలాధీశ సామంత ప్రధాన - దండాధినాథమాతంగతురంగ
పరివారసహి[3]తుండై పరమహర్షమున - నరుదెంచి పదహతి ధరణి గ్రక్కదల
వివిధవాద్యధ్వనుల్ దివి [4]దీటుకొనఁగ - నవనీతలేశుఁ డల్లంతటఁ గాంచె
బసవకుమారు సద్భక్తిశృంగారు - నసదృశాకారుఁ దత్త్వార్థవిచారు
నేకాం[5]గవీరు దేహేంద్రియదూరు - లోకనిస్తారు నలోకానుసారు
జంగమవ్యాపారు సజ్జనాధారు - లింగగంభీరు గతాంగవికారు
విమలశివాచారుఁ ద్రిమలధిక్కారు - నమితమహాచారు నచలితధీరు
విరహితసంసారు వీరావతారుఁ - బరిహృతాహంకారు భక్తివిహారు
శివభక్తిసారు విశిష్టప్రకారు - నవినాశసంస్కారు నతులితశూరు
విపులక్షమాగారు వినయప్రచారు - సుపథైకవిస్తారు శుద్ధశరీరుఁ
గుజనవిదారు సద్గుణమణిహారు - వృజినతరుకుఠారు విహితోపకారు
నతిదయాలంకారు నఘసముత్సారు - హితహృద్గతోంకారు నతసముద్ధారు
శ్రుతిపరిచారు నిర్మోహాంధకారుఁ - గృతరిపుసంహారు ధృతనయాచారుఁ
[6]చారునిర్మలకీర్తి సత్యప్రపూర్తి - సారసద్గుణవర్తి శాశ్వతమూర్తిఁ
గని పాదచారియై చనుదెంచి చేరి - ఘనతరప్రియపూర్వకంబుగ నపుడు
సముచితసత్కారసంతుష్టుఁ జేసి - సమదాంధగంధగజంబు [7]లేన్నూరు
పంద్రెండువేలు శుంభత్తురంగములు - పంద్రెండులక్షలు బలవత్పదాతి
పాటి బండారులు పన్నిద్ద ఱందు - మేటితనంబు నర్మిలి నిచ్చి తనదు
నఖిలరాజ్యమునకు నర్హుఁగాఁ జేసి - సుఖలీల బిజ్జలక్షోణీశ్వరుండు

౧. మెంతయును. ౨. బంపి. ౩. తమై. ౪. దీటిద్రోయ. ౫. త. ౬. ఈ ద్విపద కొన్ని ప్రతులలోనే కలదు. ౭. లేణ్ణూరు.

దానును బసవనదండనాయకుండు - నానియోగము గొల్వ నరుదెంచుచుండఁ
బుణ్యపణ్యాంగనల్ పురవీథులందుఁ - బుణ్యాత్ము బసవప్రభునిఁ జూచువేడ్కఁ
"జూడఁగ వచ్చెద సుదతి! నే" ననుచు - "వేడుక [1]చెలువక వేగ ర"మ్మనుచు
"గాలిదోసఁగుఁ గాక! క్రమ్మఱు" మనుచు - "నేలమ్మ! వచ్చిన నేమి నీ" కనుచు
"నేకతం బోక తెన యేఁగు మీ" వనుచు-"నీకాళ్ల నడచెదనే కాంత!" యనుచుఁ
"బతి గన్న సైఁచునే పడఁతి! ని"న్ననుచుఁ-"బతిగని యెత్తైనఁ [2]బదరని"మ్మనుచు
"బసవన్నఁ జూడక పడఁతి! పో" ననుచు-"ముసుఁగిడి వేగ రా ముడియక"యనుచు
"దోఁకొని పోయిన దోసమే" యనుచు-"మూఁకలోనికిఁ బోకు ముగ్ధ! వీ"వనుచు
"దిక్కులు చూడక చక్క ర"మ్మనుచు-"నెక్కడితరు వమ్మ! యింతి! నీ"కనుచు
"మానిని! బసవన్న మహిమ యి"దనుచు-"మానుగా భక్తుల మఱిమాత"మనుచు
"నిట్టి సందడి[3] గలదే యెందు" ననుచుఁ - "దట్టాడ కిటు వేగ తరుణి! ర"మ్మనుచుఁ
"గంటినే బసవయ్యఁ గమలాయతాక్షి!-"గంటి నే మోక్షంబుఁ గంటిఁ గా"కనుచుఁ
"జూచితే!పోదమా సుకుమారి!"యనుచుఁ-"జూచుచుండఁగఁ బోవ సాగయునే"య [నుచు
వచ్చువారును జూచువారును గట్టనిచ్చువారును జూచి యేఁగెడువారుఁ
బోఁబోఁ దెచ్చి విభూతివీడ్యంబు - లరుదొంద బసవయ్య కర్పించువారు
నంగన ల్వివిధపుష్పాంజలు లిచ్చి - మంగళారతు లెత్తి మహి మ్రొక్కువారు
"స్వస్తి దీర్ఘాయువు శంకర!" యనుచుఁ - బ్రస్తుతిదీవనల్ పచరించు వారు
హృద్యంబుగా గీతగద్యపద్యములఁ - జోద్యతరంబుగా స్తుతియించువారు
వారివారిక కయివారముల్ సేయు - వారును నలిఁ జేఁగి తారాడువారుఁ
గలకలంబులకు డగ్గఱక హర్మ్యాగ్ర-తలములపై నుండి దర్శించువారు
నం దొకయెడ విముగ్ధాంగన యచటి-సుందరులకు సన్న[4]సూపి యిట్లనియె
"ఱంబెన వివిధవాద్యంబులుఁ దమ్మ-టంబులు నిస్సాణంబులు సెలఁగ
నందంద చాఁగు బళా! యంచు నేఁగు - నందికోలలవారు ముందటిగములు
నెల్ల[5]వెల్లెల్లుల కెల్లయై పరగు - నల్లహయా[6]రూఢ మవ్వీరగణము
చక్కగా నా ప్రేలిచక్కటినడుమ - బెక్కువిధంబులం దక్కజం బగుచు
వేడుకఁ గోలాట మాడెడువారుఁ - గూడలి త్రిపురాంతకుని[7]గొల్చువారు
గెడఁగూడి పసిండిగిర్గిటకేళికలను - గడు నొప్పు సొన్నలికపురంబువారుఁ

౧. జరుపక. ౨. బెదరక. 3. గల్గునేయెన్నఁడు. ౪. చూపుచుననియె. ౫. పెల్లెలుకల. ౬. రూఢుఁడప్పరగణము. ౭. గొల్చువారుఁ; జూచువారు.

జేరువ నాఁడెడు పేరణీవిధము - సౌరాష్ట్రనాయకుసంప్రదాయంబు
వేడుకఁ బ్రతిజోక లాడెడువారుఁ - గూడలి సంగయ్య [౧]కొలువునర్తకులుఁ
బాడుచు నట విండ్లపై [౨]గజ్జెపరువు - లాడెడువారు [౩]రాయనికొల్వువారు
సంగతి నేఁగు తురంగ[౪]సంఘముల - పింగల బిజ్జలు ముంగల నొప్ప
వర[౫]గజారూఢులై యరుదెంచుచున్న - పరమమాహేశ్వర ప్రకరంబునడుమ
శివభక్తజనులమీఁదివ దృష్టిఁ గాఁగ - సవినయసంభ్రమాసక్తి మ్రొక్కుచును
నలఘుసన్మణికలాపాంసులు ప్రజ్వరిలు హస్తికచ్ఛత్రములగమి[౬] నీడ
నతమంత్రిజనశిరోనాయకరత్న - వితతిఁ గూడిన పదాన్వితనఖములను
నెలమిఁ దలిర్చు భద్రేభంబు నెక్కి - యలరారుచున్నట్టి యలమహామహునిఁ
[౭]గారుణ్యమూర్తి విక్రమచక్రవర్తిఁ - జాగనిర్మలకీర్తి సత్యప్రపూర్తిఁ
గలియుగరుద్రు సత్కరుణాసముద్రు - విలసనభద్రు సద్వినయనిర్ణిద్రు
ధీరు సద్భక్తిశృంగారు నేకాంగ - వీరు నాబసవకుమారుఁ జూచితిరె"
అనవుడు నందఱుఁ గని యట్లు మ్రొక్క - వనితకు మఱియొక్కవనిత యిట్లనియె
"నలినాక్షి! యీతఁడే నందీశమూర్తి - పొలఁతి! యీతండె త్రిభువనపావనుఁడు
వనిత! యీతఁడె భాగ[౮]వాడ మాదవ్వ-మునునోమిపడసినయనుఁగుఁబుత్త్రుండు
పడఁతి! యీతఁడె మనబలదేవమంత్రి - కడుఁ [౧౦]గూర్చి యిచ్చిన కన్యకమగఁడు
సన్నుతాంగి! యితండె సంగయ్యదేవు - మొన్నఁ బల్కించిన ముల్లోకనుతుఁడు
[౧౧]మడఁది! యీతండె యిమ్మనుజేనుచేతఁ - గడునొప్పుమన్నన వడసినయతఁడు
కన్నులపండు వీయన్నఁ జూచినను - బన్నగాజిహ్వాలపండువు వొగడ
నిట్టిధన్యుల మాదుమే నేఁడు మనల - పుట్టువు సఫలతఁ బొందె నెంతయును"
నని యిట్లు చెప్పుచు నఘుగుచు జనులు-వినుతింపఁగాఁ బురి [౧౨]వెసఁ జొచ్చునెడను
జగతీతలేశుండు నగరోపకంఠ - మగుడు నాబసవయ్య నర్థిఁ దోడ్కొనుచుఁ
బరిమితభటమంత్రిపరివృతుం డగుచు - సరుదెంచి భవనాగ్ర[౧౩]యాభ్యంతరమున
మున్నున్నమంత్రులు పన్నిద్ద[౧౪]ఱకును - [౧౫]గన్నాకుగాఁ బెద్దగద్దియ నునిచి
వరవస్త్రభూషణోత్కరము లర్పించి - యరుదొంద బసవయ్య కాతఁ డిట్లనియె

౧. గొలువు. ౨. పజ్జపఱపు, గజ్జుగరపు, గట్టిపరపు. ౩. రాయనిఁ గొల్చువారు. ౪. ఘట్ట. ౫. రథా. ౬. పడుప. ౭. ఈక్రింది నాల్గుచరణములు పెక్కుప్రతులలో లేవు. ౮. వాటి మాదాంబ. ౯. నోఁచి. ౧౦. గూర్చిని. ౧౧. పడఁతి. ౧౨. జనఁ. ౧౩. మా. ౧౪. అందు. ౧౫. గన్నారఁ.

"సకలసామ్రాజ్యపూజ్యస్థితి కెల్లఁ - [౧]బ్రకటింపఁగా నీవ పతి వట్లుఁ గాక
నాయర్థమునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి - వేయును నేల? నీవే [౨]నేను బసవ!
నిన్ను నమ్మితి" నంచు నెయ్య మెలర్ప - మన్నన బిజ్జలక్ష్మాధీశుఁ డనిన
"సకలలోకైకరక్షకుఁ డగుశివున - కొక నిన్ను [౩]రక్షించుటకు నెంత వెద్ద
కావున మాలింగదేవుభక్తులకు - [౪]సేవేళ వెఱచుండు మింతియె చాలు
నీరాజ్య మేలించు టిది యెంత వెద్ద - నీరధి మేరగా నిన్ను నేలింతు"
నని యాఱడిల బసవసదండనాథుఁ - డనుకూలుఁడై పల్క నంత బిజ్జలుఁడు
మఱియుఁగట్టఁగనిచ్చిమహనీయలీలఁ-గొఱలునెయ్యమున వీడ్కొలిపె; వీడ్కొలుపఁ
గా బసవఁడు భక్తగణములు దాను - నాబలదేవనాయకుని నగళ్లు
తనకు నిజాలయస్థానమై యుండఁ - దననియోగము గొల్వఁ దాఁ జనుదెంచి
లాలితలింగ[౫]కేళీలసన్మతిని - లీలానుకూల[౬]సచ్ఛీలసంపదల
ననుదినవర్ధమానైశ్వర్యుఁ డగుచు - జనపతిరాజ్యంబుఁ జక్కఁబెట్టుచును
దెసలెల్ల సత్కీర్తిఁ బసరింపుచున్న - బసవనిపూనిక బాసయెట్లన్న

బసవేశ్వరుని బాస

శివరాత్రి నిత్యంబు చెల్లించుబాస - శివభక్తు లెల్లను శివుఁ డనుబాస
భక్తుల మొగ్గలు పట్టనిబాస - భక్తులకుల మెత్తిపలుకనిబాస
మృడునైన నొకమాఱి యడుగనిబాస - యడిగిన యర్థంబు [౭]గడపనిబాస
చీమంతయైన వంచింపనిబాస - యేమి వేఁడిన నడుగిడ కిచ్చుబాస
తలఁపెట్టు లట్టుల పలికెడుబాస - పలుకట్ల నడవడిఁ బాలించుబాస
పలికి బొంకనిబాస వాలివోనిబాస - చల మెడపనిబాస సలిపెడిబాస
తప్పఁ ద్రొక్కనిబాస [౮]దరలనిబాస - యెప్పుడు భృత్యత్వ మెడపనిబాస
కలనైన శివునకు గెలు పీనిబాస - గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడుబాస
పరసతిపై దృష్టి పఱపనిబాస - పరధనంబుల కాసపడకుండుబాస
పరనింద నెయ్యెడఁ బొరయనిబాస - పరమర్మకర్మముల్ వలుకనిబాస
పరసమయంబులఁ [౯]బరిమార్చుబాస - పరవాదులను బట్టి భంజించుబాస
హరదూషణకుఁ జెవు లాననిబాస - హరగణానర్పితం బంటనిబాస
హరగణపరతంత్రుఁడై యుండుబాస - హరభక్తు లెట్లన్న నట్లను బాస

---

౧. ప్రకటంబుగా. ౨. మన్న. ౩. రక్షింప నొండెంత ప్రేఁగు. ౪. నేవలవెఱచుచుండింతి యచాలు. ౫. కేళీలోలమతిని ౬. సుశీల. ౭. లెడపని. ౮. లరగని. ౯. బొరిమాల్చు.

జంగమంబును బ్రాణలింగ మన్బాస - వెంగలిమనుజుల వేఁడనిబాస
భవికి మ్రొక్కనిబాస భవి కీనిబాస - భవబాధలకు నగపడకుండు బాస
విషయేంద్రియములకు వెన్నీనిబాస - విషమషడ్వర్గంబు విరియించుబాస
వేదోక్తభక్తి సంపాదించుబాస - యాది శివాచార మలరించుబాస
శిర మట్టం[1]బాసిన శరణనుబాస - శిరమున కట్ట[2]వాసిన మ్రొక్కుబాస
ముట్టినచో [3]వెన్క మెట్టనిబాస - యిట్టివన్నియుఁ బొదముట్టించుబాస
బసవనిచరితంబు బసవఁడే యెఱుఁగు - నసమె యెవ్వరికైన వాక్రువ్వఁ దలఁప
[4]ధీరంబుకట్ట గంభీ[5]రంబుతిట్ట - సారార్థములప్రోక జ్ఞానాగ్ని కాఁక
ప్రతినలగుడ్డ విస్రుతభక్తిగడ్డ - వ్రతములపంట వైరాగ్యంబుపెంట
సత్యంబుకలను ప్రసాదంబుకొలను - కృత్యంబుతాఁప యకృత్యాబ్ధిఱేఁప
వేదాంతములపాటి విద్యలమేటి - నాదంబుక్రోలు సమ్మోదంబుకీలు
శాంతతనెలవు యీశ్వరుకట్టినలవు - దాంతతకలిమి నిత్యత్వంబు[6]బలిమి
వినయంబుతేట వివేకంబుకోట - యనురక్తియిల్లు నుదాత్తతపెల్లు
తత్త్వంబుతీగ మహత్త్వంబుచేగ - సత్త్వంబువెన్ను నాస్థానంబుచెన్ను

బసవేశ్వరుని దర్శింప శివభక్తు లరుదెంచుట

బసవఁడు కేవలభక్తుండె యనుచు - [7]వసిగొని లోకముల్ [8]వర్ణనసేయ
నొక్కొక్కనియమంబు నిక్కంబుగాఁగఁ - జక్కన దర్శింపఁ జనుదెంచువారు
చేకొన్నవ్రతములు చెల్లించు[9]వారు - ప్రాకటవ్రతబుద్ధిఁ బఱతెంచువారు
"ఖ్యాతుఁడో భక్తిసమేతుఁడో యరసి-చూతముగాక!"యంచును వచ్చువారు
"బసవనిచేఁ బూజ [10]వడయుద" మనుచు - నెసకంబు దళుకొత్త నేతెంచువారు
"నతనిఁ జూచినఁ జాలు నభవునిభక్తి - యతిశయంబగు" నని యరుదెంచువారు
బసవతీర్థం బేఁగు[11]పరస యనంగఁ [12]బసిగొని యిలఁ గ్రిక్కిఱిసి వచ్చువారు
కరితురగాందో[13]ళవిరచితానేక - వరరథారూఢులై యరుదెంచువారు
[14]ప్రకటరుద్రాక్షసన్మకుటవర్ధనులు - సకలాంగభసితాదిశాసనధరులు
విరచితవస్త్రోపవేష్టితమకుటు - లురుజటాజూటవిస్ఫురితశాసనులు

---

౧. బాసియు. ౨. వాసియు. ౩. వెన్ను. ౪. ధీరంపుఁగట్ట. ౫. రంపుఁదిట్ట. ౬. చెలిమి. ౭. పసి. ౮. ప్రస్తుతి. ౯. మనుమఁద్రొ. ౧౦. వడయుదు. ౧౧. పరుస. ౧౨. వసి. ౧౩. ళి. ౧౪. ప్రకటితరుద్రాక్షమకుట.

కక్షకరస్థలకంఠోత్తమాంగ - వక్షస్స్థలా[1]దికవరలింగధరులు
నుతసంయమీశ్వరు లతుల వ్రతస్థు - లతి[2]శీలు రితరపాకాదివర్జితులు
సంభావితులు భవిజనసమాదరణ - సంభాషణాదిసంసర్గవర్జితులు
పరశివధ్యానైకపరతంత్రమతులు - నిరవధిలింగైక్యనిష్ఠితేంద్రియులు
స్వచ్ఛలింగానుభవేచ్ఛాత్మసుఖులు - ప్రచ్ఛన్నలాంఛను ల్ప్రకటలాంఛనులు
నటకులు గాయకుల్ నవరసాత్మకులు - పటుకళావేదులు బహుశాస్త్రమతులు
వాదులు దార్కికుల్ వరకవుల్ దత్త్వ - వేదులు వేదార్థవాదు లాదిగను
నెడనెడ నిబ్భంగిఁ గెడఁగూడి నడవఁ - బుడమి యొక్కట నొడ్డగెడవయ్యె ననఁగ
ఖండేందుధరుభక్తగణము లిబ్భంగిఁ - దండతండంబులు దా రేఁగుదేర
విలసితమృగమదకలితమార్గముల - వెలుఁగుముత్తాఫలంబులమ్రుగ్గు లమర
ముకురపల్లవమణిముక్తాఫలాది. - మకరతోరణములనికరంబు లలర
ఖ్యాతిగా వృషభసమేతమై యొప్ప - కేతనానీకముల్ గ్రిక్కిఱియంగ
నాతతవ్యాసహస్తాకృతి నున్న - వాత[3]పూరణములు వడిఁ గ్రాలియాడ
నడువీథిఁ గప్పి సమున్నతలీల - నడపందిరులు వెలి[4]గొడుగులుఁ దనరఁ
దతవితతాదివాద్యంబులు మ్రోయ - నతిశయంబుగ విన్కు లంతంత నమరఁ
బాయక "చాఁగుబళా!" యనుశబ్ద - మాయతి [5]నాకసమంది ఘూర్ణిల్లఁ
బ్రతిదినంబును భక్త బండారిబసవఁ - డతిభక్తిరతి మతి నంకురింపఁగను
శాశ్వతఘనలింగసంపద మెఱసి - యీశ్వరభక్తుల [6]నిల్లెదురొ్కనుచు

బసవేశ్వరుని శివాచారనిరతి

మంగళహర్షోదితాంగవిక్రియల - సంగతి నాత్మ నుప్పొంగి యుప్పొంగి
భయభక్తియుక్తిఁ [7]దద్భక్తాంఘ్రిచయము-పయిఁ జక్కఁజాఁగిలఁబడి మ్రొక్కి మ్రొక్కి
పటుతరసద్భక్తపాదాబ్జరేణు - పటలపర్యంకంబుపైఁ బొర్లి పొర్లి
హరభక్తనికరదయామృతవృష్టి - పరిగొని కురియఁ [8]దొప్పఁగఁ దోఁగి తోఁగి
యొడయలదివ్యపాదోదకవార్ధి - నడునీటఁ గడువేడ్కఁ బడి తేలి తేలి
వరభక్తసందోహపరితోషితార్థ - పరమసపర్యసంపద వ్రాలి వ్రాలి
మతిలింగజంగమోచితపరతత్త్వ - సతతశివార్చనారతి సోలి సోలి
శరణనిర్మలనిత్యసత్యప్రసాద - వరసేవనక్రీడ వడిఁ గ్రాలి క్రాలి

---

౧. నేక, ధక. ౨. శయులి. ౩. తోరణములు. ౪. గొడగులు ౫. నాకాశమద్రువ. ౬ లందెదురుకొనంగ. ౭. స. ౮. (క) దొప్పనఁ.

చారువచోవిలాసంబులఁ దనర - నోరార[1] వారి సన్నుతి సేసి చేసి
వారిమనోలత వడిఁ జుట్టి చుట్టి - సారగాంధర్వరసముఁ గ్రోలి క్రోలి
దరహసితాస్యవిస్ఫురణయుఁ దనర - హరగణాస్థానంబునం దాడి యాడి
[2]నిక్కంపు[3]భక్తికి నిక్కమై తన్నుఁ - దక్క [4]యెంతయు భక్తిఁ దాఁ జొక్కి చొక్కి
యనవరతము నీప్సితార్థుల కర్థిఁ - దనుమనోధనము [5]లప్పన సేసి చేసి
యందంద పరమతత్త్వానుభవార్థు- లం దత్త్వసౌఖ్యజలధి ముంచి ముంచి
ప్రవిమలభక్తిసంపత్సుఖార్థులను - బ్రవిమలభక్తిసంపదఁ దేల్చి తేల్చి
యారంగఁ గామసుఖాపేక్షితులను - శ్రీ(స్త్రీ?) రత్నరాజిఁ బూజించి పూజించి
వరరత్నభూషణోత్కరధనార్థులను - వరవస్త్రభూషణావళిఁ దన్పి తన్పి
రాజవదుపచారపూజనార్థులను - రాజవదుపచారరతిఁ గొల్చి కొల్చి
యష్టాంగభక్తిక్రియాసుఖార్థులను - నష్టాంగభక్తిక్రియలఁ బూన్చి పూన్చి
శీలసంబంధులశీలంబు లెఱిఁగి - శీలసంబంధసుస్థితి నుంచి యుంచి
నియమవ్రతాధికనిష్ఠితాత్మకులఁ - బ్రియవస్తుసమితి నర్పించి యర్పించి
బసవఁ డీక్రమమున భక్తిసామ్రాజ్య - మెసకంబుతోఁ జేయునెడ లసత్ప్రీతి
"ముప్పూఁట నోగిరంబులుఁ బదార్థములుఁ - దప్పక కావళ్ల నెప్పుడుఁ బంప
వెండి వేశ్యలయిండ్ల నుండి భోగించు - మిండజంగములు వండ్రెండువే లనిన
నున్నజంగమసంఖ్య [6]మున్ను రూపించి - యెన్నంగ శక్యమే యీశునకైన"
ననుచు భక్తానీక మచ్చెరువంద - ననయంబు భూతిశాసను లాదిగాఁగ
నెల్లభక్తావళి కీప్సితార్థములు - నెల్లించుచును భక్తి సేయుచున్నెడను;

బసవని మేనల్లుఁడు చెన్నబసవని మహిమ

బరమేశుభక్తియ ప్రాణమై పరగు - తరుణి యానాగాంబవరతనూభవుఁడు
ప్రస్తుతింపఁగ [7]నెప్పుబసవకారుణ్య-హస్తసంభూతప్రశస్తదేహుండు
నసదృశభక్తియోగాత్ముండు చెన్న - బసవండు గురుభక్తిపాత్రోత్తముండు
సర్వాంగలింగి సంసారనిస్సంగి - గర్వాపహారి ప్రాక్తనశివాచారి
సారగుణాన్వేషి సరససంభాషి - కారుణ్యరాశి లింగమనఃప్రవేశి
యగణితసుఖశీలి యతిదయాశాలి - నిగమార్థసంవేది నిచితప్రమోది
విరహితోభయకర్మి వరలింగధర్మి - యరివర్గసంహారి యాత్మోపకారి

౧. నోరూరి. ౨. నిక్కంబు. ౩. బ్రీతికి. ౪. యెక్కుడు. ౫. లొప్పన. ౬. మున్ని రూపించి. ౭. దగు.

లింగాభిమాని యభంగురజ్ఞాని - సాంగత్యసువిధాని సతతావధాని
పరమానురాగి సద్భక్తిసంభోగి- విరసభవత్యాగి విమలాత్మయోగి
సత్యసల్లాపి ప్రసన్నస్వరూపి - నిత్యప్రతాపి వినిర్గతపాపి
యీశ్వరమూర్తి యతీంద్రియవర్తి - శాశ్వతకీర్తి ప్రసాదప్రపూర్తి
యనఘ నిట్లొప్పారి యతులితమహిమ - ననుదినవర్ధమానాంగుఁడై [1]యుండ
"బసవని శ్రీపాదబిసరుహంబులకు - నసలార నిత్యంబు నర్చ లిచ్చుచును
మించినభక్తిమై మేనరోమాంచ - కంచుకం బధికసమంచితంబుగను
గద్గదకంఠుఁడై కనుఁగవ సుఖస-ముద్గతాశ్రుప్రవృత్తిని నుత్సుకలీల
సప్రాణలింగలింగప్రాణమథన - సుప్రసన్నానుభవప్రాప్తిఁ బొంది
నలిగొనమర్కటన్యాయంబునందు - ఫలమునఁబొంది సోపానంబులు డిగి
వెనఁ బొందఁగలుగువాయఁసఫలన్యాయ - మనలారఁగాఁ జరితార్థతఁ [2]బొంది
గురుభక్తి [3]ఫలసారగుహ్యప్రసాద - వరసేవనాసుఖపరవశలీలఁ
గమనీయ మొంద లింగంబు ప్రాణంబు - రమణఁ బ్రసాదపూరంబు దేహంబు
దిరమగుశుద్ధభక్తియు మానసంబు - హరగణానుభవసౌఖ్యంబు ధనంబు
నిటు గూడ నన్నియు నేకమై కాదె - పటుతరంబుగఁ జెన్న బసవఁడై [4]పేర్చె
భవ్యలింగమున కేర్పడఁ బ్రాణ మగుచు - నవ్యప్రసాదంబునకు రుచి యగుచు
జంగమభక్తి కాశ్రయపదం బగుచు - మంగళప్రాప్తికి మందిరం బగుచు
గుఱిగా కవాఙ్మనోగోచరం బగుచు - వఱలెడు శివతత్త్వ[5]వల్లభుమహిమ
బిలిబిలితలఁపులవలన వర్తిల్లి - మొలచిన తమతమకోలఁదిమాటలను
వినుతించుచెల్లను వెలితియ కాదె - పనుగొన నాచెన్నబసవన్న నెలవు
కావున బసవండె గణుతింప నెఱుఁగు - భావింప నాచెన్నబసవన్నమహిమ
బసవనిమహిమయు భాతిగాఁ జెన్న-బసవండె మెఱుఁగు బెంపెసఁగఁ గీర్తింప"
నంచు భక్తానీక మచ్చెరువంద - నంచితభక్తిసమగ్రత మెఱసి

చెన్నబసవన బసవేశ్వరుని స్తుతించుట

"శాశ్వత ! సర్వజ్ఞ ! శశ్వద్గుణాంక! - విశ్వేశ ! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"సద్యఃప్రసన్నానవద్య వేదాంత - వేద్యాత్మ ! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"దత్తకైవల్య ! యుదాత్తసద్భక్తి - విత్తేశ ! శ్రీగురవే నమో" యనుచు

---

౧. యంత. ౨. బొదలి. 3. సాకార. ౪. పేర్చి. ౫. వాల్లభ్య.

"నమిత పరంజ్యోతిరాకార దివ్య - విమలాంగ! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"స్థిరతరసృష్టిస్థితిలయప్రపంచ - విరహిత! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"సకళ నిష్కళ చరాచరరూపవిగత - వికృతాంగ! శ్రీగురవే నమో"యనుచు
"నాద్యంతరహితనిత్యామలతేజ!-విద్యాత్మ! శ్రీగురవే నమో"యనుచు
"నధ్వషట్కాతీత! యతిపాతకౌఘ - విధ్వంస! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"మోక్షార్థిరక్షణదక్షకటాక్ష - వీక్షణ! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"నజ్ఞానతిమిరసంహారార్థ[3]దత్త - విజ్ఞాన! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
"ధన్యాత్మశిష్యమస్తకకృపాహస్త - విన్యాస! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
నఘహరణార్థశిష్యజనోపభుక్త - విఘనస! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
నశ్రాంతభక్తజనాత్మాంబుజాత - విశ్రాంత! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
ననఘ గురుప్రసాదామృతహృదయ - వినివాస! శ్రీగురవే నమో" యనుచు
భ్రాజిల్ల నాచెన్నబసవం డబ్బసవ - రాజును దనగురుం బ్రస్తుతిసేయు

అల్లమప్రభుని రాక

నంత నల్లమప్రభు వనుసంయమీశుం - డంతకాంతకమూర్తి యతులితకీర్తి
నిర్మూలితోద్రిక్తదుర్మలుం డుభయ - కర్మనికృంతనకర్మకర్మఠుండు
వైరాగ్యసంసారవర్జితాత్మకుండు - దూరదృష్టాదృష్టచారుచర్యుండు
దానప్రతిగ్రహహీనవర్తనుండు - మానావమానసమానకీర్తనుండు
సమలోష్టకాంచన సమసుఖదుఃఖ - సమమిత్రశాత్రవ సద్భావనుండు
సప్తధాతుమదాదిసర్వాంగగుణవి - లుప్తచిత్తుండు సంసుప్తిదూరుండు
కాలసంకల్పవికల్ప మహేంద్ర - జాలప్రపంచనిర్మూలనశాలి
పరమశివానందపరవశీభూతుం - డురుముక్తకేశయుక్తోత్తమాంగుండు
దివ్యానిమిషసుధాదృష్టి[4] గోచరుండు - భవ్యుండు గాంధర్వపండితోత్తముండు
ఆంతరయోగనిరంతరయోగ - వంతుం డనంత వేదాంతవేద్యుండు
నిశ్శరీరి శరీరి నిర్నామి నామి - నిశ్శబ్ది శబ్ది వినిర్భావి భావి
ద్వైతయోగక్రియాద్వైతయోగక్రి - యాతీతయోగక్రియాన్వితుం డనంగ
ముల్లోకములం దేటతెల్లమై భక్తి - కెల్లమై స్వేచ్ఛావిహీనకృత్యమున
లీలం గరస్థలలింగవిన్యస్త - లోలేక్షణానందకేళిం దన్మఱచి

---

౧. వికలాంగ. ౨. ర్థ. 3. తత్త్వ. ౪. భాసనుండు.

యిది యేఱు పల్లంబు నిది సెట్టు గట్టు - నిది దెరు వడవి యన్నది దలంపుడిగి
యరుదేర నన్నియు నంతంతఁ దొలఁగి - తెరువిచ్చుటకు నరు లరుదని పొగడ
బసవనియసమ విభ్రాజితభక్తి - రసవార్ధి నెల్లివిరిసి నిట్టవొడువ
వచ్చెఁ దధ్వీచిప్రవర్తితం బగుచు - వచ్చువహిత్రంబువడువు నును బోలె;
నిచ్చ రత్నపరీక్ష మెఱిఁగి చేపట్టు - బచ్చునుబోలె నబ్బసవయ్యప్రభువు
భావంబు సంగయదేవునియంద - భావనఁ బొరయుడు భక్తిమై మ్రొక్క-
రుచిరరత్నప్రభానిచితమై యున్న - యచలితస్వర్ణసింహాసనం బెక్కి-
ప్రభువున్న; నంగప్రభాపటలంబు - లభినుతిఁబొందె దిశాంతరాళముల
నెడల జీవము గల్గియును లేనివాని - నడగల్గియును వర్తనము లేనివానిఁ
గన్నులు ౨వ్రేఁగులుగాఁ గలవాని - మున్ను లింగము ప్రాణముగ నున్నవానిఁ
జేతనుం డయ్యు నిశ్చేష్టలవాని - ఖ్యాతి లేకయు నుతిఁ గడచన్నవాని
బలుకుల మీఱిన భాసలవానిఁ - దలఁపులదాఁటిన తత్త్వంబువాని
గుణహీనుఁ డయ్యును గుణమిచ్చువాని, బ్రణవాత్ముఁ డయ్యు నేర్పడియుండువానిఁ
గని శరణనుచు గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ - గనుఁగవ హర్షాస్రుకణములు దొరుగ
బసవఁ డల్లంతటఁ బ్రణమితుం డగుచు - నసలార సముచితాభ్యర్చితుఁ జేసి
లింగతూర్యములు సెలంగ నుప్పొంగి - మంగళారతు లెత్తె మహిఁ దత్క్షణంబ

అల్లమ ప్రభునికి విందువెట్టుట

పళ్లెరం బిడి పంచభక్ష్యాన్నములును - నెల్లవదార్థముల్ బెల్లంబుగాఁగ
వడ్డించి యబ్బసవం డర్థి దొడ్డ - దొడ్డకళ్లుగఁ జేసి తొ³డిఁదొడిఁ బట్టి
హరునకుఁ దొల్లి యా సురియచౌడరసు - కరమర్థి ⁴నందిచ్చుకరణియుఁ బోలె
⁴నందిచ్చుచుండంగ నర్థిఁ జేసేత - నందికొంచును బ్రభు వారగింపంగ
బంబి లక్షయు నెను(ఁ?)బదివేలు జంగ-మంబుల కనుచు సమగ్రత దనర
నటమున్న చేసినయప్పదార్థంబు - లిటుగూడ సమయుడు ⁵నెట్లొకో యనక
యేనకా కొగిరం బింక నీ కనుచుఁ-బూని యాఁకింపఁ బ్రభువు మెచ్చి యంతఁ
"గో"యని భక్తనికాయంబు వొగడ - "హా" యని సత్కృపాయుక్తి వొల్పార
"బాపురే! బసవ! సద్భక్తసంత్రాణ! - బాపురే! బసవ! సద్భక్తిధురీణ!

౧. పడువునుబోలె, ఇట్టి ప్రయోగములు నన్నిచోడని కుమారసంభవమునఁ గూడఁగలవు. వ్రటిల్ల. ౨. వ్రేగులు, వేవేలుగాఁగను. 3. బడిపట్టి. ౪. గో. నందించు. ౬ నెట్లకో.

నల్లవో! బసవ! యనశ్వరకీర్తి! - నల్లవో! బసవన్న! నందీశమూర్తి!
అమృతంబునందు దివ్యంబగుచేగ - విమలమాణిక్యగర్భమున దీపంబు
చెఱకునఁ బండు వసిఁడిఁ గమ్మఁదనము - గొఱయైనమలయజకుజమునఁబూవు
చిత్తరువునకును జీవంబుఁ బసిఁడి - పుత్తళికిని బ్రాణమును నిక్కువముగఁ
బుట్టినయట్టు[1]గాఁ బుట్టితి కొడుక! - నెట్టణ భక్తికి నిలుకడయగుచు
నాదుబసవ! దండనాయకబసవ!-యాదిబసవ! యసంఖ్యాతులబసవ!
భక్తులబసవ! యాప్రమథులబసవ! ముక్తీశుబసవ! నాముద్దులబసవ!
సంగన బసవ! ప్రసాదంబుబసవ! - జంగమంబుబసవ! సత్యంబుబసవ!
పండితబసవ! సత్పాత్రంబుబసవ! బండారిబసవ! సౌభాగ్యంబుబసన!
తత్త్వంబుబసవ! మహత్త్వంబుబసవ! - సత్త్వంబుబసవ! నిత్యత్వంబుబసవ!
శివృషభంబుబసవ! సంవిజ్జ్యోతిబసవ! - విషకంఠుబసవ! వివేకంబుబసవ!
తజ్జ్ఞులబసవ! తత్త్వజ్ఞులబసవ! - ప్రాజ్ఞులబసవ! సర్వజ్ఞులబసవ!
సిద్ధులబసవ! ప్రసిద్ధులబసవ! - శుద్ధులబసవ! ప్రబుద్ధులబసవ!
బసవయ్య! బసవన్న! బసవకుమార - బసవ! బసవరాజ! బసవలింగంబ
వడిఁ బాఱుజలమున కొడలెల్లఁ గాళ్లు - వడిఁ గాలుచిచ్చున కొడలెల్ల నోళ్లు
వడి వీచుగాడ్పున కొడలెల్లఁ దలలు - వడిఁ జేయు[3]బసవన కొడలెల్ల భక్తి
'బసవా' యనఁగ విన్నఁ[4]బాన లోఁడేల? - పసులకునైనను బ్రబలదే భక్తి?
'బసవా' యనఁగ విన్నఁ[5]బాన లోఁడేల?-[6]పసిబాలురకునైన నెసఁగదేభక్తి?
'బసవా' యనఁగ విన్నఁ బానలోఁడేల?- యసమాక్షునకునైన నలరదే భక్తి
"బసవా" యనెడిభక్తిపరులఁ జూచినను - [7]నెసఁగుపక్షులకైన నింపదే భక్తి
"బసవా" యనెడు భక్తిపరులచేరువను - మసలు జంతువ్రలకు నెసఁగదేభక్తి
"బసవా" యనినఁ జాలుఁ [9]బానలోఁడేల?-నసలార విషమైన నమృతంబుగాదె?
"బసవా"యనినఁజాలుఁ [10]బాన లోఁడేల-పసిగ మైఁగులిశంబుగుసుమంబుగాదె?
"బసవా!" యనినఁ జాలుఁ [11]బాన లోఁడేల?-వసుధ శత్రులు మిత్రవర్గంబుగారె?
"బసవా" యనినఁ జాలుఁ [12]బాన లోఁడేల-వెసఁ గాలుకార్చిచ్చు వెన్నెలగాదె?
లింగైక్యసౌఖ్యకేళీలోల[13]భక్తి - జంగమప్రాణాను[14]సంధానశక్తి

౧. మున్పట్టితి ౨. "సౌందర్య (ము) బసవ! సాధ్యులబసవ! నందీశు బసవ! యానందంబు బసవ!" కొన్నిప్రతులయందుఁ గలదు. ౩. బసవ! నీ, ౪. ౫. బాస. ౬. పసు. ౭. బాలులకు. ౮. నెసఁగఁబక్షుల ౯. ౧౦. ౧౧. ౧౨. బాస. ౧౩. యుక్తి. ౧౪. సంధానుమక్తి.

యుభయప్రసాదసంయోగోపభుక్తి - త్రిభువనంబుల నున్నదే యితరులకు"
నని పెక్కుభంగుల నగ్గింపుచుండ - ¹ననుభక్తి నా బసవనకుమారుండు
మిక్కిలిసద్భక్తి మిక్కుటంబుగను - మ్రొక్కుచు నందంద మోడ్పుఁగే లమర
"భక్తవత్సల! ²పరాపర! పరమాత్మ! - ముక్తివల్లభ! ³దివ్యమూర్తి! సర్వజ్ఞ!
ప్రభువ! జంగమలింగ! ప్రమథాగ్రగణ్య! - ప్రభువ! సంగయదేవ! పరమానురాగ!
కారుణ్యనిధి! సమగ్రత సూపి నీకు - నారగింపఁగఁ ⁴బెట్టునంత భక్తుఁడనె?

పార్వతి ప్రమథులకు విందువెట్టు కథ

కైలాసమునఁ దొల్లి గఱకంఠుఁ గొలువ - శైలేంద్రకన్యక సనుదెంచు నెడను
మారారి యట్ల ప్రమథవర్గమెల్ల - నారంగ సారూప్యధారులై యున్నఁ
బరమేశుఁ డెవ్వఁడో ప్రమథు లందెవరో ?-యరుదెంచి యెఱుఁగ లే కంబిక నిలువఁ
బార్వతిసందేహభావన యెఱిఁగి - పార్వతీశుఁడు దక్కఁ బ్రమథు లక్షణమ
తమతమతొంటిరూపములు వోవిడిచి - రమణ నొండొండురూపములు వొల్పార
గోమేషవానరకుక్కుటముఖులు - సామజశరభోష్ట్ర శార్దూలముఖులు
మహిషాశ్వసారంగమార్జాలముఖులు - నహి కేసరివరాహవిహగాదిముఖులు
ద్విముఖచతుర్ముఖత్రిముఖైకముఖులు - నముఖపంచముఖసహస్రాదిముఖులు
లంబోష్ఠలంబాక్షలంబనాసికులు - లంబోదరులు నతిలంబకర్ణులును
గజకర్ణ లజకర్ణ లజితకర్ణులును - విజయఘంటాకర్ణవీరకర్ణులును
బాహూరుముఖులును బాహూరుతనులు-బాహూరుపాదులు బాహువక్త్రులును
బహుబాహుబహుపాదబహుతాలుజిహ్వా - బహువర్ణబహుకర్ణబహురూపధరులు
నై యున్న ప్రమథగణానేకకోట్ల - నాయంబ గని యద్భుతాక్రాంత యగుచు
నతులితనిజసహజాకృతి నున్న - పతికి మ్రొక్కుచును సంస్తుతిపూర్వకముగ
"వినుప్రమథాధీశ! వీరలందఱును - దనమనోధర్మంబు దారి కెల్లెంగి
కామరూపంబు ⁵సక్కఁగఁ దాల్చి రొప్ప-నీమహా⁶గణముల కెల్ల నీక్షణమ
పెట్టుదు విందు సంప్రీతిమై భక్తి - పుట్టెడు నంచు విభూతు లిప్పించి
యరిగి మహాకాశ మనియెడిబయలఁ - జరగఁ దత్త్వములను పందిరుల్ వెట్టి
యవికలాజాండంబు లనుభాండములను - వివిధపక్వాన్నాదివితతులు గూర్చి

౧. ననురక్తితోడుత నా బసవండు. ౨. పరాత్పర. ౩. దయా. ౪. బెట్ట నంతశక్తుఁడనె.
౫. చక్కనఁ. ౬. ప్రమథుల.

భవ్యకల్పద్రుమఫలపల్లవములు - దివ్యామృతంబునఁ దివుటఁ జాలించి
క్షీరేక్షురసదధిఘృతవార్ధికోట్ల - క్షీరేక్షురసదధిఘృతములు నినిచి
యకలంకరసరసాయనములు గూర్చి - సకలదీర్ఘికల వాసన చేసి కలపి
మఱియుఁ జింతామణిమందిరభిత్తిఁ - దఱిఁదఱిఁ బదపదార్థములు సిత్రించి
సురభిసహస్రసుస్థిరజన్మదేశ - వరదివ్యలోచన వలయువస్తువులు
వెండియు సమకూర్చుచుండంగఁ బ్రమథ-మండలి ప్రమథకుమారు నొక్కరుని
"యరయుమా యవసరం బయ్యెనో కాదో? - గిరిజాలయంబున కరిగి నీ" వనుడు
"నవుఁగాక" యని వచ్చి యంబికఁ గాంచి "యవసరంబే"[3]యనియడుగఁగఁదడవ;
"ప్రమథుల నిట్టున్నభంగిఁ దోడ్తెమ్ము - ప్రమథకుమార! వేఁపరువురన" ననుడు
"నొక్కింత [5]వెట్టిన నోగి నారగించి - గ్రక్కునఁ దోడ్తెత్తు గణముల నెల్ల
నరుగంగఁ జాల నిట్లాఁకొని" యనుడు - సరసర లింగావసరముఁ జెల్లించి
సొంపార గిరిజ వడ్డింప వడ్డింపఁ - బొంపిరి నోగిరంబులు పదార్థములు
కులపర్వతంబులంతలు గల్లు సేసి - నలి నారగింపంగఁ గలపదార్థములు
నోగిరంబులు సమయుడు వెఱఁగంది - యాగౌరి యత్యద్భుతాక్రాంత యగుచు
"నెన్నంగఁ బ్రమథులకెల్లఁ గావించి - యున్నపదార్థంబు లోగిరంబులును
మానుగాఁ బ్రమథకుమారుఁ డొక్కరుఁడు-తా నారగించెఁ జిత్రముసిత్ర! యింక
నేమిసేయుదు" [6]నంచు నీశ్వరుకడకు- హైమవతీదేవి యరుదెంచి మ్రొక్కి
తలవాంచియున్నెడ దరహాసదీప్తి - [7]వెలయంగఁ బ్రమథుల వినుతి సేయుచును
"గౌరి! యిం దొకసిట్టిగణ మిట్టివాఁడు - తోరంబు గణములగౌరవం బెట్టు
లవు 'నసంఖ్యాతా స్సహస్రాణి' యనుచు-భువి "నేవ మేత న్నిబోధత"యనుచుఁ
దొడఁగి వేదములు సంస్తుతి సేయఁ బోయి-[10]నడుఁకుచు [11]వడవడనడఁకెడినేఁడుఁ
గావున ప్రమథు లక్షయు లనపాయు - లావిర్భవన్మహిమాఢ్యు లద్విజులు
నవ్యయు లనుపము లమరు లక్షరులు - దివ్యులు భవ్యులు త్రిభువనస్తుతులు
సుభగులు సుగుణులు సుమతులు శూరు-లభవు లప్రతిము లత్యానందయుతులు
వేదాంతవేద్యులు విశ్వైకనుతులు - నాదికారణు లణిమాదిసద్గుణులు
లింగాంశు లయ్యాదిలింగసంభవులు - లింగమూర్తులు మహాలింగైకతనులు
లింగాశ్రయులు ప్రాణలింగసంగతులు - లింగసదర్థులు లింగానుభవులు

---

౧. పట్టి. ౨. కుమారుని నొకని. 3. చేమని. ౪. నావుడును. ౫. వెట్టెదే; వెట్టఁడా. ౬. ననియా. ౭. వెలుఁగంగ. ౮. పు. ౯. ధితమ. ౧౦. యడఁకుచు, నడఁకుచు. ౧౧. గడగడ.

లింగగంభీరులు లింగకారణులు - లింగవ్రతస్థులు లింగచేతనులు
లింగవినోదులు లింగసంచయులు - లింగావధానులు లింగాత్మసుఖులు
లింగాభిమానులు లింగశాసనులు - లింగసత్ప్రాణులు లింగతత్పరులు
సర్వశుభోదయుల్ సర్వాధిపతులు - సర్వసంపూర్ణులు సర్వకారణులు
[1]వేయేమి? ప్రమథుల కాయంబు మాకు-గాయంబు గా కొండుగాయంబు గలదె?
ఇం దొక్క-ప్రమథునియిచ్ఛ నజాండ - సందోహములు సెడు జనియించు నిలుచు
నదిగాక హరివిరించాది దేవతలఁ - గుదియింతు రనుటెల్ల నిది యెంత పెద్ద
తప్ప కిందొక్కఁడు తప్పవెట్టుకను - నప్పుడ సర్వసంహార మాననినఁ
గావున వర్ణింపఁగా నగోచరము - భావించి చూడ మా ప్రమథులమహిమ"
యంచుఁ బ్రశంసింప నంబికాదేవి - సంచితమానసాశ్చర్యయై యుండె;
నట్టిపార్వతియు ము న్నారగింపంగఁ - బెట్టఁ జాలదు విందు విన్నపాపనికి
దేవ! దేవస్తుత్య! దివ్యలింగాంగ - భావనాతీత! సద్భావసన్నిహిత!
శంకర! [3]దురితభయంకర! శౌరి - పంకజప్రభవాదికింకరోల్లసిత!
శుభకర! చిన్మయ! జ్యోతిస్స్వరూప! - ప్రభువ! [4]పరాపర! భక్తవత్సలుఁడ
సర్వకల్యాణ! సంసారవిదూర! - సర్వజ్ఞ! జియ్య! సాక్షాత్సంగమేశ!
నెట్టణ నిష్ఠించి నీ కారగింపఁ - బెట్ట నాశక్యమే? పృథుదయా[౫]భావ!

అల్లమప్రభువు బసవనికి వరము లిచ్చుట

యనుచుఁ బ్రశంసింప [౬]నల్లమ మెచ్చి - వినుతదయామృతవనధి నోలార్చి
"సురభి చింతామణి సురభూరుహములు-వర(రు?)ప్పులై యుండంగ వరమీఁగియెంత
పెద్ద నా" కనుచు సంప్రీతి సిత్తమునఁ - దద్ద సంధిలఁ బ్రసాదము గృప సేసి
తలఁచినపదపదార్థములు సేకూఱ - వలె నన్న వస్తువు లిలఁ [౭]దాన పొందఁ
బలికిన బాసయుఁ బాటియై తనర - నిలిచినమార్గంబు నిలుకడ గాఁగఁ
బట్టినపదమై నఁ బసిఁడియై వెలుఁగ - ముట్టినబయలైన మూర్తి సేకొనఁగఁ
దెఱలినశిఖ నైన వెఱవక గెలువఁ - దఱిమినజంగమధట్టున కోర్వఁ
జాలు నక్షయలింగసంపద లిచ్చి - లీలఁ దత్త్వార్థసమ్మేళనం బొలయ
మోహమాయాదితమోరాశిఁ ద్రుంచి - దేహేంద్రియాది విక్షేపం బడంచి
మున్ను దత్త్వస్థితిఁ దన్నుఁ దా నెఱిఁగి - తన్నును నత్రిక-మోదాత్తతఁ గూర్చి

౧. వేయేల.౨.ననఁగఁ. 3.యఖిల సం స్తవ! వామదేవ! ४.పరాత్పర.౫.మూర్తి.౬.నల్లన.
౭. యర్థముల్ దద్దఁ జే. ౮. దామె.

లీనమై ప్రాణంబు లింగమం దొలయఁ - గా నాథుఁ డాప్రాణలీనమై యుండఁ
గా నిరంతరపరమానందసుఖము - నూనిన శివభక్తియుక్తిమార్గమున
వడి "దివారాత్రౌచ వర్జయే" త్తనఁగఁ - బడునదాంతర్యోగభాతి గైకొలిపి
ఘనబహిరంగ శృంగారాంతరంగ - వినుత ప్ర[1]మథన సంవిత్సుఖలీల
దివ్యానుభవవార్ధిఁ దేల్ప నబ్బసవఁ - డవ్యయశివతత్త్వ మనువు నెఱింగి
యుప్పాతిముల్లియ సీర నుంచినయట్లు - గప్పురంబున నగ్గిఁ గప్పినయట్లు
వడగల్లవర్షంబు వారాశిఁ గురియు - వడువునఁ దా లేక వర్తింపుచుండఁ
బ్రభువుచరిత్రంబు భక్తిమై భక్త - సభలందుఁ జదివిన సంప్రీతి విన్న
సరససమంచిత సచ్చిదానంద - సురుచిరలింగైక్యసుఖము [3]వర్తిల్లు

వంగకాయలు లింగములైన కథ

వెండియు నొకనాఁడు దండనాయకుఁ డ - ఖండితభక్తివికస్వరలీల
జంగమార్చన సేయుసమయంబునం దు - దొంగలు బందివెట్టంగ నూహించి
లింగవంతులు గాని[4]లెంగుల కతని - యంగణాంతరమున కరుగరా దనుచు
వంగకాయలు గట్టుకొంగులఁ బొదివి - లింగసన్నిహితులభంగి వర్తిల్లఁ
జనుదెంచి యాబసవనదండనాథుఁ - గని భయంపడి మ్రొక్కఁ గన్నుల నవ్వి
"లింగవంతులు గానిలెంగుల కీశ్వ - రాంగణంబున కెట్టు లరుదేర వచ్చు
నింక భక్తుల కాక యీశ్వరార్చనలు - కొంకక చేయఁడు గూర్చుండుఁ"డనిన
నుల్లముల్ గలఁగ నొండొరులఁ జూచుచును - జల్లన గుండె [5]దిగుల్లన [6]నవయ
భావించి "మన [7]మెట్టు బందిఁ జిక్కితిమి - దేవర గలిగెనా చావు దప్పెడిని
మన కింక నెమ్మెయి [8]మగిడిపోఁ బోల" - దని కృతనిశ్చయులై కూరుచుండి
సరసర మును లింగసహితులపోలెఁ - గరములు [9]సాఁచుడుఁ గట్టుకొంగులను
భంగి నాబసవయ్య భావసంగతిని - వంగకాయలు ప్రాణలింగంబు లయ్యె

బల్లేశుమల్లయ్య కథ

అట్టిద కాదె మున్వ్యవహార మేఁగి - నట్టిచో లింగాలయంబు లేకున్న
"సంతతలింగ [10]సంస్పర్శన నియమ - మంతరించినఁ జచ్చునటె సెట్టి" యనుచుఁ
గుంచితమతిఁ బూరిగుడి [11]వన్ని యచటఁ-గుంచంబుఁ గొండగోఁగులఁ బూజసేసి

౧. ప్రమోద. ౨. ముడియ. ౩. వర్ధిల్లు. ౪. వెంగలు లకని, ౫. ధిగిల్లన. ౬. నవియ, విరియ. ౭. మీడ. ౮. మసుడి. ౯. సాఁపు;దోఁమ. ౧౦. దర్శనసమయంబు, అం. ౧౧. గట్టిమొక్కు,కు.

“కటకంపుగుడి యిదె కంటి మే”మనుచుఁ [1]బెఱికెసె ట్లాతనిఁ బిలిచి చూపుడును
నాయతభక్తి “శివాయ నమోన - మో” యని యందంద మ్రొక్కి ముమ్మారు
వలగొని యింటికి వచ్చి కుడ్చుడును - “నిల లింగ మనుచు నిహీ! మల్లభావ
గుంచంబునకు మ్రొక్కి కుడిచెఁ [2]బొట్టారఁ-గుంచంబుఁగొనిరండు[3]గొలువఁగవలయు
నాఁకటి కక్కఱకై నదె పేల్చు - వేఁకువఁ గుంచంబు వెండియు వలయు”
ననుచు నాశివదేవు నపహసింపంగ-‘వినఁ [4]గూడ’’దని చేయి వీనులఁ జేర్చి [దరు
“చా! కుక్కలార! సాక్షాల్లింగమూర్తి-గాక కుంచమె? [5]యెఱుంగక యెఱం(జెం?)గె
నమ్మరే రండు పినాకిఁ జూపెదను - గ్రమ్మన” నని యేఁగఁగాఁ దొంటియెడను
బ్రాకారమును ముఖభద్రమంటపము - శ్రీకరంబుగ స్వర్ణశిఖరంబు గుడియు
విరచితంబై యొప్ప వృషభేంద్రుఁ డెదుర-నరయఁ గుంచము లింగమయ్యె నతండు
నెల్లలోకములను [6]బల్లేశుదేవు - మల్లయ్యనా నొప్పె మఱి యట్లుఁగాక

కాటకోటని కథ

కాట[7]కోటఁడు నాఁగఁ గలఁ డొక్కగొల్లఁ-డేట[8]పెంట్రుక దన కీశ్వరుం డనుచుఁ
బాలెల్లఁ బెంట్రుకపైఁ [9]బోయఁ దండ్రి-గేలి సేయుచు వచ్చి కాలఁ దన్నుడును
ఖ్యాతసద్భక్తిమైఁ గాటకోటండు - నాతని కలుగుచుఁ జేతిగొడ్డటను
[10] భూతలంబునఁ బడి పొరిఁబొరి డొల్ల - నేతరి వెనుకముం దించుక లేక
తల దెగిపడ వ్రేసె దా భవంబనెడు - పులితలఁ దెగవ్రేయుపోలుపు వట్రిల్ల
నిక్కడ నితఁడు దా నిట్లు వ్రేయుటయు - నక్కడఁ గైలాసహర్మ్యకవాట
జాలముల్ గూడ జర్జరితమై [11]పడియెఁ? [12]గిలోకో! గొడ్డలి “కైలాసమునకుఁ
గడుఁజోద్య”మనినరుల్ [13]బుడిబుళ్లుపోవ-నడరఁ బెంట్రుకలింగమయ్యె [14]నంతటను
బంబిన బావూరి బ్రహ్మయ్యభావ - నంబునఁ గాదె జొన్నలు లింగమయ్యెఁ
గావున భక్తులభావంబు లింగ - దేవునకును జన్మదేశంబు [15]గాదె
బసవనిభక్తిసౌభాగ్యప్రభాతి - యెసకంబు దలపోయ నిది యెంతవెద్ద?
చపలులు శివునిలాంఛనపరు లగుచు - నపవర్గకారణులై రదెట్లనిన:—
నేణాంకధరుభక్తి కెక్కు “ననాద - రేణ శాఠ్యేన” యనుక్రియఁ దలపోయ

---

౧. బెఱుక. ౨. గడ్వార. 3. కొల్వంగలేదు. ౪. గాదనుచుఁజెయి. ౫. కనుకనియెఱుంగెదరు ౬. బల్లేశ్వరుదేవ. ౭. కోటండనాఁగలఁ. ౮. పెంట్రిక. ౯. గీటఁ, జిందఁ. ౧౦. ఈద్విపద కొన్ని ప్రతులలో లేదు. ౧౧. కూలె ౧౨. కీలకో ౧౩. బుడి బుళ్లఁబోవ. ౧౪. వెండియును. ౧౫. గాన.

ననుచు భక్తానీక మచ్చెరువంద - ననుపశక్తి మ్రుచ్చుల సబ్బసవయ్య
యచ్చులఁగాఁ జూచి యభిమతార్థంబు - లిచ్చి భక్తులఁ జేసె [౨]నిజ్జగం బెఱుఁగ

జొన్నలు ముత్తెములైన కథ

మఱియును నొకజంగమం బేఁగుదెంచి - యఱిముఱి నభ్యంజనావసరమున
“[3]నిత్యనేమం బిది నేఁటిమ్రుగ్గునకు - ముత్యాలపొడి మాకు ముక్కస వలయుఁ
గదలక మెదల కీక్షణమాత్రలోనఁ - బదివుట్లముత్యముల్ బసవ! యి” మ్మనిన
సరసర [౪]లింగపసాయితళత్ర్ర - కరతలుఁడై చూడఁ గనుదృష్టి నున్న
జొన్నల [౫] ప్రో(ఁ?)క విశుద్ధముక్తాఫ-లోన్నతరాశియై యున్న సర్వేచును
“సన్నుత! పదివుట్లసంఖ్య మీకేల ? - యెన్ని మీవలసిన వన్ని [౬]గై కొనుఁడు”
అనవుడు“నట్లకా”కనుచు ముత్యములు-గొనిపోయెఁ బెఱికలఁ[౭]దనర నన్నియును.

మొఱటద వంకయ్య కథ

మొఱటద వంకయ్య మున్నొక్కనాఁడు-కఱకంఠభక్తుఁ డొక్కరుఁ డర్ధరాత్రి
నరుదేరఁ బొడగని యడుగుల కెరఁగి - సరసోచిత క్రియాసంతుష్టుఁ జేయ;
“మాలింగమునకుఁ నేమ మ్మొక్క మొదవు - పాలును మా కేడుఁబత్తిరి వలయు,
నటుగాని యవసరం బలవడ నేర; - [౯]దిట సెల్లునో యని యేఁగుదెంచితిమి
ఎడసేయఁ [౧౦]గా దింక నీక్షణంబునను - గడియింపకుంటేనఁ [౧౧]గాదు గార్యంబు
హరభక్తు లూర లే రొరుల నే నడుగఁ - బొరుగూరి [౧౨]కేఁగ వేళఁ బోవంగరాదు
ఇంక నెట్లన నాత్మ నించుకేనియును - గొంకక వంకయ్య గొడ్డు నక్షణమ
కొనివచ్చి యొకవట్టికొఱట సంధించి - మనసిజహరభక్తమండలిఁ దలఁచి
“యీకొఱటన [౧౩]పత్రి రీగొడ్డునంద - ప్రాకటంబుగఁ బాలువడయుదు” ననుచుఁ
గుండ వేగమ కట్టికొనివచ్చి పిదుకఁ - గుండ నిండఁగఁ బాలు గురిసె నాగొడ్డు
కొఱటనె పత్రి యంకురితమై [౧౪]పరగె - వఱల నా మొఱటదవంకయ్య గోసి
తెచ్చి యాభక్తున కిచ్చి నేమంబు - సెచ్చెరఁ జెల్లించెఁ జెప్పఁ జిత్రంబు
అనఁగ విందుము దొల్లి యాద్యోక్తులందుఁ-గనుఁగొంటి మిప్పు డీకటకంబునందు

౧. రక్తిమె(ముచ్చులను బసవయ్య. ౨. నిలనట్లుగాక. 3. ఇక్కడ ‘నిత్తేనేమ’ మనియు ‘ముత్తేలపొడి’ యనియు దిద్దఁదగియున్నను, వ్రాఁతప్రతు లన్నింటను నిట్లేయుండుటచేతను, ‘నిత్య నేమ’ మని యీకవి మఱికొన్నిచోట్లఁ గూడఁ బ్రయోగించుటచేతను, నట్లుచేయలేదు. ౪. పశాయత. ౫. ప్రోఁగు, ప్రోగు. ౬. దనకైనయన్ని. ౭. కంతు. ౮. సంపన్నుఁ సంపూర్ణుఁ. ౯. ఇటు సె. ౧౦. తా. ౧౧. గాదు లేదనిన. ౧౨. ప్రొద్దువో. ౧౩. పత్రియా. ౧౪. లెనరె, పర్వె (ర్వ).

బసవని దృష్టిసంస్పర్శనంబునన - [౧]మెసఁగు జొన్నలప్రో(ఁ?)క యిందఱుఁ జూడఁ
బొనరుచు ముత్యాలప్రో(ఁ?)కమై తనరె" - నని భక్తమండలి వినుతింపుచుండఁ

సంగమేశ్వరుఁడు బసవని మూఁడవకన్నడుగు కథ

జెచ్చెర మఱియు నీప్సితవస్తు[౨]వితతి - నెచ్చుగా బసవఁ డిట్లిచ్చుటఁ జూచి
"వేడు కయ్యెడు నాకు వేఁడంగ" ననుచు - రూఢిగా జంగమరూపంబుఁ దాల్చి
చక్కన సంగమేశ్వరుఁడ యేతెంచి - గ్రక్కున మూఁడవక[౩]న్నడ్గఁ దడవ
ఆయతలింగ పసాయితహస్తుఁ - డై "యెఱుఁగనె నీదుమాయ నే" ననుచు
ముకురంబుఁజూపుచు "ముక్కన్ను నీకు-నకలంక! సహజంబ యదెచూడు" మనిన
నద్దంబులోన ఫాలాక్షుంబుఁ గాంచి - యద్దేవదేవుండు దద్ద లజ్జించి
యప్పు డక్కడన నిరాకార మగుడుఁ - జప్పరింపుచుఁ జూచి "చా! పంద! పంద!
ఓడకు మోడకు మోరోరి! సంగ! - ఓడకు మోడకు మొకటి[౪]యు నెల్ల
నెఱుఁగవే సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల - నెఱయంక కానిని నిజగతి నన్ను
దాసయ్యవలె నిన్నుఁ దవనిధి వేఁడ - నాసిరియాలున ట్లాత్మజుఁ గోరఁ
గనకవృష్టి యడుగఁ గరికాలునట్ల - వనితకు నెడవృచ్చు మన నంబిభాతి
నెంకియుఁ గుమ్మరగుండయ్య కిచ్చు - మింతప్రాయంబుఁ గామింపఁ గాదేని
స్వర్గాపవర్గాది సౌఖ్యంబు లొల్ల [౫]భర్గ! [౬]నీప్రమథుల భక్తులయిండ్ల
నలరుచు డించిన యాప్రసాదంబె - కలదు భోగింపఁగాఁ గలకాల మెల్ల
సర్వభక్తాత్మ! మీజలకంబువాఁడు - గుర్వుగా మాకాటకోటయ్యగారు
హర! మీనగరిమాలకరి పుష్పదంతుఁ - డరిదిపూజారి కన్నప్ప[౭]దేవయ్య
యిండెగట్టెడిది మా[౮]యిండెరేకవ్వ - ఖండదీపమువాఁడు[౯]గా నమినంది
నెట్టణ దీవించి నీకు విభూతిఁ - బెట్టెడువాఁడు మాసిల్లినైనారు
అను[౧౦]రక్తిమై గంధ మర్పించువాఁడు - మనసిజసంహార! మాయణుమూర్తి
వరద! మీధూపంబువాఁడు మాచయ్య - వరకీర్తి! మీగంటవాఁ డోహిళయ్య
ధర మంగళారతుల్ [౧౧]దరిసించువాఁడు - వరద! సోమయగారు శరణవత్సలుఁడు
వంటకట్టెలు దెచ్చువాఁడు మారయ్య - పంటింపఁ గరికాలు పడివెట్టువాఁడు
కఱకంఠ! యడబాల సిఱుతొండనంబి - [౧౨]మఱి కాసనమునది మాసంగళవ్వ

౧. మెసఁగ. ౨. సమితి. ౩. కన్నడుగుటయు. ౪. నేనొల్ల. ౫. భర్గుని. ౬. నిర్గొల్చిన. ౭. దేవుండు. ౮. యిండి. ౯. కడవాలనంబి. ౧౦. రక్తిమై. ౧౧. దనరించు. ౧౨. మఱియుకాసనమునది.

కరికాలచోడు (?)వల్లెర మిడువాఁడు-గరగ[౧]కావటివాఁడు ఘనుఁడు హొన్నయ్య
రమణీయమగు నోగిరంబుల [౨]పరిసె - నమువాఁడు సెన్నయ్య విమలదేహుఁడు
ఆరగింపఁగఁ బెట్టునవసరంబులది - వీర[౩]చోడవగారు విశ్వైకవినుత !
అడపంబువాఁడు రేచయ మును(?) [౪]బాలు-పడుప్రసాదులు బిబ్బబాచయ్యగారు
మృడుఁడ! మానాట్యనమిత్తండి వైద్యుఁ-డడరంగఁ గల్లి దేవయ్య! వెం(వేఁ?)డీఁడు
మలహర! సామవేదులు పురోహితులు- వెలయఁ బారాశికుం డిల మాయిభట్టు
కోరి మీపరిహాసకులు గళియంబ - [౫]గారు వాగీశనైనారు వాచకుఁడు
శ్రీపతిపండితుల్ శివుఁడ! మీ[౬]కవులు - నాపండితయ్యగా రనుఁగుఁబండితులు
నాదివీణెలవాఁడు మాదిరాజయ్య - నాదరసజ్ఞుఁడు నలి శంకరయ్య
కరణంబు గర్మసంహార! కేశిరాజు - ధర జగదేవుండు దండనాయకుఁడు
గణనాథుఁ డిందుశేఖర! మీ ప్రధాని- ప్రణుతించి[౭]చూడ మా ప్రభువు మీ ప్రభువు
ఇఱువత్తుఁడు గజసాహిణి యశ్వసాహి - యొఱపుగాఁ జేరమ యాగియొడయఁడు
అనఘ! రామయ్య యేకాంతంబువాఁడు- మొనర బల్లహుఁడు గుంటెన, సఖి నంబి
శంకర! నీబంటు శంకరదాసి - యంకంబువాఁడు [౮]నేణాధినాథుండు
లెంక దా మంచయ్య లీల మీనగరి - సుంకీఁడు [౯]సుంకేసుబంకయ్యగారు
సురియఁ బట్టెడువాఁడు సురియచౌడయ్య-పోఁరఁ గులచ్ఛిరియారు భువి హేళగీఁడు
హర! నీకు బెజ్జమహాదేవి దాది - ధర రుద్రపశుపతి దామంత్రవాది
సువిధాని! కక్కయ్య భువి జాలగాఁడు-శివరాత్రి[౧౦]సంగయ్య[౧౧]సెలి బోగ[౧౨]తండె
దేవరదాసయ్య దేవ! [౧౩]దాసీఁడు - భావింపఁ గిన్నర బ్రహ్మయ్య బచ్చు
మడివాలు మడివాలుమాచిదేవయ్య - కడమలనంబి సొప్పడ [౧౪]దివ్వెలాఁడు
తెల్లంబు గోడలు దీర్చెడువాఁడు - [౧౫]సల్లీల గోడలమల్లయ్యగారు
కుమ్మరి గుమ్మరగుండయ్యగారు - బొమ్మయ్య వేఁటకాఁ డిమ్మహిలోన
కమ్మ[౧౬]రమ్ములవాఁడు ఘనుఁ డిల్లహాళె - బొమ్మయ్య గిలారి నెమ్మిఁ జండండు
[౧౭]మాయూరి బల్లేసుమల్లయ్య [౧౮]గట్టె - బోయీఁడు బాచయ్య భూరికోటారి
పాలువిసుకువాఁడు లీల వంకయ్య - పాలుగావంగ నేర్పరి గొడగూచి
కావున నీదు సకలసమ్యోగంబు - మావారలై యుండ మన్మనోరమణ!

---

౧. కావడి. ౨. పరికరము. 3. చోడప. ౪. మసవాలు. ౫. నారు. ౬. కావ్యుఁడా. ౭. చూడంగఁ బ్రభువు. ౮. సేణాది. ౯. బంకీశుసుంకయ్య. ౧౦. బంకయ్య. ౧౧. చవి. ౧౨. తద్దె. ౧౩. మాసీఁ(స్త్రీ?)డు ౧౪. దివ్వటీఁడు. ౧౫. బల్లిదుల్. ౧౬. లమ్ముల వాఁడు. ౧౭. మామారి. ౧౮. కొట్టు.

ఏమిటఁ గొల్లెత? నా కేమిటఁగడమ? - ఏమైన నడుగు నీ కిచ్చెద నింక
మానంబు వదలిన [౧]మదిఁ దల్లడిలిన - మానుగాఁ బ్రమథులయాన నీయాన
కాలకూటము గుత్తుకకు రాకమున్న - క్రాలుపురంబులు గాలకమున్న
గౌరివివాహంబు గాకటమున్న - యార నజాండంబు లలరకమున్న
త్రిపురి మూర్తులు నెన్మిదియు లేకమున్న - భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న
యటమున్న యటమున్న [౨]యటమున్న మున్న-యిట నీవు నాస్వామి [3]వేనునీబంట
కలఁకంత! [౪]యిది యేమి [౫]గళవళించెదవు-వలల నాచేతఁ బోవచ్చునే" యనుచు
ననమాత్యుతోడ [౬]మాఱంకమై సెలిచె - బసవఁ డుద్యద్భక్తి[౭]భాతిమై నిట్లు

బసవఁడు గొల్లెతచల్లకడవఁ బడకుండఁబట్టిన కథ

వెండియు నిర్మలాఖండితకీర్తి-దండనాథాగ్రగణ్యుండు [౮]పుణ్యుండు
సజ్జననుతుఁడు బసవఁ డొక్కనాఁడు - బిజ్జలుకొలువునఁ బ్రీతిఁ గూర్చుండి
"మోడకోడకు"[౯]మనిమొక[౧౦]కడవెత్తు - మాడికి బాహుయుగ్మముఁజాఁపఁ దడవ
"ఇసుమంత [౧౨]బూడిద నొసలఁ బూసినను-మసలక కొండంతమగు [౧౩]లొందుననుట
తెల్లం" బనుచు రాజు మెల్లన నగుచుఁ - "జెల్లఁబో బసవయ్య! శివమరుల్ గొంటె
[౧౪]బ్రమసితే తలకెక్కి భక్తిరసంబు - గుమతిపై నిండినకొలువులోపలను
"నోహహో"యనుచు"నోశకోడకు"మనుచు- బాహుయుగ్మము సాఁచిపట్టుటే"మనినఁ
"స్వగుణసంకీర్తన దగదు సేయంగఁ - దగదని యున్నను నగు సభ" యనుచుఁ
"త్రిపురారిగుడితూర్పుదెస నేఁడునేలఁ - గపిలేశ్వరంబందుఁ దపసి యొక్కరుఁడు
ఆలింగమునకు నిత్యము నాఁడుపుట్ల - [౧౫]పాల మజ్జనమార్పఁ గాలువల్ గట్టి
వీదివీదుల వెల్లివిరియ నేనుఁగుల - పాద[౧౬]ఘట్టనములఁ బంకంబు రేఁగ
నావీథిఁ జల్లఁ దా నమ్ముచుఁ [౧౭]గణఁకఁ-బోవుచోఁగాలూఁనఁ బోయినఁ దొనఁగఁ
గడురొంపిఁ[౧౮]గాలుజారుడుఁజల్లకడవ-పడఁ[౧౯]బోవ[౨౦]గొల్లెత"బసవరో"యనిన
బట్టితి నచ్చటఁ బడకుండఁ గడవఁ - జట్టన చేతులు సాఁచి యే ననుచు
గొల్లెతరూపంబు గొల్లెతయిల్లు - గొల్లెత యున్న[౨౧]యిక్కువయుఁ జెప్పటయు

---

౧. మహిఁ, మతిఁ ౨. యంతకమున్న. 3. యేను. ౪. యిట్లేల. ౫. కలవరించెదవు. ౬. మాఱాఁకమై. మాఱంకంబుగడచి. ౭. (బ్రాంతి. ౮. మూర్తి. ౯. ధన్యుండు. ౧౦.మంచునో. ౧౧. కడునెత్తు. ౧౨. బూడిది, బూడిదె. ౧3. లెత్తె. ౧౪. భ్రమసితే. ౧౫. పాలు. ౧౬. ఘట్టనచేత. ౧౭. గడవఁబోవుచుఁ గాటకబోయినిదొసఁగ (యనఁగ)? ౧౮. గాల్దెమల్పడఁ. ౧౯.బడ. ౨౦. వ్రాత ప్రతు లన్నింటను 'గొల్లెత' యను రూపమే కలదు. ౨౧. యింపువరుు.

రప్పించి గొల్లెత రాజు దా నడుగఁ - దప్పక బసవయ్య సెప్పినయట్ల
చెప్పుచు [1]నొఱగిన చేతి యొంపియును - నప్పుడు జాఱంగ నంటిన కాలి
యొంపియుఁ జూపి యెఱుంగ[2]రె యితని - పెంపున కిది [3]సెప్పఁ బెద్దయే తొల్లి

తిరుచిట్టంబలుని కథ

ప్రవిమలభక్తి విభ్రాజిత[4]లీల - భువి [5]నలువాద్దడి మువ్వారిలోన
శ్రీనిలయుఁడు దిరుచిట్టంబలుండు - నా నొక్కభక్తుఁ డనశ్వరకీర్తి
కరమర్థితో వర్షకాలంబునందు - హరపూజనార్థమై [6]యట్లొక్కనాఁడు
చని పుష్పములు గోసికొని వచ్చునెడను - వననిధితీరంబునను గాలు జాఱి
పడి పడిఁ బుష్పముల్ పడకుండ భక్తుఁ - డడరుచుఁ "జిట్టంబలాధీశ!" యనుడుఁ
బరముఁడు భక్తునిఁ బడకుండఁ బట్టు - పరుసున ననుఁ బట్టె బసవలింగంబు
పడి నట్టులును [7]గాక వసుధేశ! వినుము - [8]పుడమిని సొన్నలి[9]పురవరంబునకుఁ
బోయినచోటఁ దత్పురి సుఖగోష్ఠి - నాయతభక్త సభాభ్యంతరమున
సిద్ధరాముని జూచి శివభక్తవితతి - "సిద్ధుండ! లోక ప్రసిద్ధంబు గాఁగ
నభినవశ్రీగిరి యనఁగ నిప్పురము - నభినవలీల సొంపార రచించి
యాపర్వతము మల్లికార్జునదేవు - నేపారఁ గొనివచ్చి యిచ్చట[10]నిలిపి
ధ్రువముగా లక్షయుఁ దొంబదివేలు - శివలింగములను జెచ్చెరఁ బ్రతిష్ఠించి
దానికిఁ దగఁగ మర్త్యములోనియన్న - పానముల్ ముట్టక భక్తి పెంపునను
సహజమకుటము నొసలికన్నుఁ దనర - మహితయోగానందమహనీయలీల
మేనినీడయు భువి మెట్టిన[11]యజ్జ - గానఁగఁబడ దనఁగాఁ జరింపుచును
నమితసమాధియోగాంతంబునందుఁ - బ్రమథలోకమునకుఁ బన్నుగా నేఁగి
యక్కడఁ దత్త్వరహస్యసద్గోష్ఠి - మక్కువ నెక్కువ మసలి [12]యేమే తెంతుఁ
[13]బ్రఖ్యాతమిది[14]మాకుఁ బ్రమథలోకమున-నాఖ్యాతసత్కీర్తి[15]యగుబసవాఖ్యుఁ
బొడగంటిరే [16]భక్తభూరిసద్గోష్ఠి-గడు[17]నొప్ప నిక్కడఁ గలుగు నక్కడను
నతఁ డుండు నా విందు మఖిలలోకముల - సతతసాన్నిధ్యానుసక్తిమై" ననిన
శివభక్తతతిఁ జూచి సిద్ధరామయ్య - "ప్రవిమలగతి నేఁడు ప్రమథలోకమున
నరసి వచ్చెద" నంచు నాక్షణంబునను - నరిగి కైలాసనగాగ్రహర్మ్యమున

---

౧. నూఁగిన. ౨. వే. ౩. యొక్క. ౪. మహిమ. ౫. నలువత్తాద? నలువత్తాండి. ౬. యం దొక్క. ౭. గాకవిన్ పుడమీశ! ౮. కడయను. ౯. కపురంబునకును. ౧౦. నునిచి. ౧౧. యడుగ. ౧౨. యేతెంచు. ౧౩. ప్రఖ్యాతియిది. ౧౪. మాకు. ౧౫. యట. ౧౬. మీరు. ౧౭. నొప్పియిక్కడ.

సిద్ధరామయ్య కైలాసమున కరుగుట

నజ [౧]కాలబుద్ధ క్షయాంత-[౨]రజ్యోతి - నిజ[౩]బలప్రియ యామ్య నీల రుద్రేశ (శ్వ?)
యీ(రే?)శాన శర్వ సర్వేశ భర్గ ప్ర-కాశ సురాధీశ గౌరీశ ధన్య
వామదేవ భవోద్భవ ప్రచండ ధర - నామదేవో(హో?)గ్ర సంవాహ పినాకి
ధాతృ విధాతృ హుతాశన శివ మ-హాతేజ సూక్ష్మ లయ క్రూరదంష్ట్ర
క్షేమేశ [౪]వికరణార్చిష్మంత దమన - భీమాభిధానోగ్ర పింగాక్ష [౫]కర్తృ
విషధరానంత నివృత్తి నిధీశ - వృషభగణాధ్యక్ష విభు వాయువేగ
హర రత్నకర బభ్రు హంతాగ్నిదుఃఖ-కర సుఖకర [౬]సుదుంబర కాలరుద్ర
హరిహర బ్రహ్మసౌమ్య స్వామి మృత్యు-హర భయానక హాలాహల పరం[౭]ధామ
వజ్రదేహావ్యయ వట రుద్ర దీర్ఘ - వజ్రదంత వియోగ వట విరూపాక్ష
సహనేశ శంభు పంచశిఖ నియోక్తృ - గుహ రుద్ర [౮]బాధక గోప తీశాన
పింగ ళాసాధ్య మాతంగ రోహిత [౯]సు-రంగ కపాలధర స్థూలరుద్ర
శాశ్వతేశోర్ధ్వకేశ త్రిదశేశ - విశ్వేశ చండేశ విత్తేశ వృషధ
రాక్షయరుద్ర కాలాగ్నిరుద్ర త్రి-యక్షఫణీంద్ర విచక్షు లాదిగను
రుద్రచిహ్నలు గ్రాల రుద్రాత్ము లైన - రుద్రగణాధీశ్వరుల్ సేరి కొలువ
శ్రీనంది నందినాథానంద వృషభ - సానంద గోముఖ హయ[౧౦]ముఖాభంగ
దండపాణీశాన చండీశ [౧౧]రుద్ర - రుండాభరణ రుద్ర పుండరీకేశ
పర్వతాభరణ దర్ప సుభద్ర శర్వ - సర్వజ్ఞ సర్వాత్మ సర్వసంహరణ
దారుక రేణుక ధవళాక్ష వీర - వీరక వీరభద్రారూఢ భద్ర
త్రిజటి ధూర్జటి లోకవిజయాట్టహాస - నిజబల విషబల నీల నిశ్శంక
నీలలోహిత నిత్య నిష్కళ శాంత - కాల మహాకాల కాల కాలోగ్ర
రూప నిరూప విరూపాక్ష విశ్వ-రూప పుష్కళ శాంతరూప వృషాంక
యుగ్రాక్షభర్గాసిత గ్రీవపింగ - ళోగ్ర కాయాతీత (?) యుత్తుంగవిముఖ
కరిముఖ నరముఖ కపిముఖ ద్విముఖ - శరభముఖాముఖో ప్రముఖ శార్దూల
ముఖ చతుర్ముఖ పంచముఖ సుముఖాష్ట ముఖ నవముఖ దశముఖ షణ్ముఖైక
ముఖ సహస్రముఖ దుర్ముఖ వికటాక్ష-మఖహర విషహర [౧౨]మలహార మృత్యు

---

౧. కలా. ౨. క. ౩. గణ. ౪. విత. ౫. కృత్య. ౬. సదంబర. ౭. ఘాళి. ౮. ఘాతుక. ౯. షు. ౧౦. ముఖనంద. ౧౧. రౌద్ర. ౧౨. శిఖి, స్మర.

హర యమహర గజాసురహర సకల - సురహ రాసురహర పురహర భృంగి
గజకర్ణ శార్దూల కర్ణాశ్వకర్ణ - విజయఘంటాకర్ణ [1] వీరగోకర్ణు
లాదిగా బలసి సదైశ్వర్యలీల - నాది ప్రమథగణేంద్రావళి గొలువ
సనకసనందన సన్మునీశ్వరులు - ననుగులై [2] తమహృద [3]యాబ్జములఁ బూన్ప
నుపమన్యు వామదేవ పవిత్రపాణి - కపిల కణ్వాగస్త్య కౌశిక సుబల
శ్వేత దధీచి వసిష్ఠ [4]కణ్వాత్రి - గౌతమ కశ్యప సూతానిలాత్మ
మాండవ్య హారీత మార్కండేయ పులహ - శాండిల్యవత్సకుత్సపులస్తిశక్తి
బాదరాయణ భృగు బకదాల్భ్య రురు శి - లాద మౌద్గల్య పర్ణాద శాకల్య
[5]గర్గ శౌనక [6]చతుష్కర్ణమృకండు - భార్గవాంగిరస విభాండక శునక
మైత్రేయ బల్లకి మంకణ చ్యవన - మిత్రావరుణ నారదాత్రి సావర్ణ
పైలసుమంతుసుబ్రహ్మణ్య మంద - పాల సుమిత్ర రైభ్యక సత్య సుమహ
పర్వత జైమిని పౌలస్త్య గార్గ్య - దుర్వాసు లాదిగా సర్వ సన్మునులు
[7]వెలుఁగ నాశీర్వాద వేదనాదముల - నలరుచు నందంద గానుకీర్తి సేయ
సుర నర దనుజ ఖేచర సిద్ధ సాధ్య - గరుడ గంధ ర్వోరగ ప్రకరంబు
ద్వాదశాదిత్యు లేకాదశరుద్రు - లాది నవబ్రహ్మ లష్టవసువులు
సురపాగ్ని యమదైత్య వరుణగంధవహ - నరవాహ [8]హరదిశానాథయూథంబు
శ్రీవాగ్వధూనాథ జిష్ణులు నవిక - లవరణఘులై యభయముల్ వేఁడఁ
దుంబురునారదాదులు సుగీతామృతంబున నెయ్యంబు దనర నోలార్ప
నంబికా[9]సహితుఁడై యాస్థానమంట - పంబునఁ బేరోలగంబున నున్న:—
శివదేవుఁ గనుఁగొని సిద్ధరామయ్య - యవిరళభక్తి సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి—
"విన్నపం బవధారు విశ్వలోకైక - సన్నుత!" మర్త్యంబు సద్భక్తజనులు
"ప్రమథలోకంబున బసవండు [10]గలఁడొ - ప్రమథేశుకొలువునఁ బరికింపు" మనిరి
"బసవసంస్తుత్య! సద్భక్తైకదేహ! - యసలార నున్నరూ పానతి" [11]మ్మనిన

శివుఁడు తనహృదయమున బసవనిఁ జూపుట

నాలోక మేలోక మన నేల బసవఁ - డేలోక[12]మునను లేఁ? డెల్లచో నుండుఁ
బ్రమథులయందు సద్భక్తులయందు - నమరంగ నాహృదయాబ్జకర్ణికను

---

[1] విమల. [2] నిజ. [3] యంబులఁ బూ. [4] కణ్వ. [5] గార్గ్య. [6] జతుకర్ణి. [7] వెల య. [8] భువనిశా. [9] సహితమై. [10] కలఁడు. [11] మ్మనుచు. [12] మందు లేఁ డెట్లు తెలంపఁ.

సతతంబు గురులింగ౧చరములయందు - నతిముదమున నుండు నాదిబసవఁడు
అట్టాట కి౨టుసూడుమా"యని శంభుఁ - డిట్టలంబుగఁ దనహృదయంబుఁ దెలుప
సంగతంబగు కరస్థలము లింగంబు - జంగమావళికిని శరణనుకరము
ననిమిషుఁడై చూచు హరుమీఁదిదృష్టి - గనుఁగవహర్షాశ్రుకణవితానంబు
దరహసితాస్యవిస్ఫురణయుఁ దనరఁ - బరమశివధ్యానపారవశ్యమునఁ
బద్మాసనస్థుఁడై పరమేశుహృదయ - పద్మంబునం దున్న బసవనిఁ జూచి
ప్రమథులు హర్షింప నమరులు మ్రొక్క - నుమబోఁటి యత్యద్భుతోపేతగాఁగ
నామూర్తిఁ గని సిద్ధరామయ్య యుద్గ-తామితానందపూర్ణాత్ముఁడై ౩తనర.
హరుఁడు పర్వతపుత్రి నరవిరికంటిఁ - బోఁడిఁ బోఁడిఁ జూచుచుఁ "బూర్ణేందువదన!

శివుఁడు పార్వతికి బసవనిమహిమ తెలుపుట.

చూచితే బసవనిసురుచిరమహిమ - యీచెల్వునిక్కడ యేరికిఁ గలదె?
వెలయఁగ నయ్యాదివృషభేంద్రుఁ డనఁగ - నలి నేన రెండుమూర్తులు ధరించితిని
విను "తవపుత్రో భవిష్యామి" యనుచు - నెనయ శిలాదున కేన పుట్టితిని
అసలార భక్తహితార్థమై యేన - వసుధ జనించితి ౪బసవం డనంగ
నెసఁగ నిట్టిద౫కాన యీశుండ నేన - బసవఁ డన్పేరి సద్భక్తుండ నేన
మున్నును మన బసవన్న సద్గుణ మ-హోన్నతి యెఱుఁగవే యొగి నట్లఁగాక
లోకాధిపతి నేను లోలాయతాక్షి! - ప్రాకటంబుగ లోకపావనుఁ డితఁడు
కారణలోకసంహారుండ నేను - కారణలోకోపకారి యితండు
భక్తవత్సలుఁడ నేఁ బర్వతపుత్రి! - భక్తరత్నములకు బండారి యితఁడు
భక్తైకదేహుండ భావింప నేను - భక్తజనప్రాణి బసవఁ డీక్షింప
ముక్తికి రాజఁజూ ముద్దియ నేను - భక్తికి రాజుసూ ౬బసవఁ డీక్షింపఁ
౭బసరింప నే లింగపట్టబద్ధుండ - బసవండు సద్భక్తిపట్టబద్ధుండు
అచరలింగంబ నే నచలేంద్రతనయ! - సచరాచరక్షోణిఁ జరలింగ మితఁడు
ననునాది నాపేరు ౮శంభుం డనంగఁ - బొనర ద్వితీయశంభుఁడు వీనిపేరు.
స్థిరభక్తి మమ్ముఁ గొల్చినఁగాని లేదు - ధర వీనిఁ దలఁచినంతనె ౯ముక్తి గలదు.
అలరుచుఁ బ్రాణదేహార్థముల్ నాకు - నిల నిత్తు రఖిలభక్తులు నెక్కుడెడను

౧. చరణంబులందు, జంగమంబందు. ౨. కిదె. 3. యుండ. ౪. బసవేశుఁ డనఁగ. ౫. కాక. ౬. బసవండు తలఁపఁ. ౭. బ్రసరింప. ౮. శంభుం డనాఁగఁ; శంభుండు నాఁగఁ. ౯. కల్గు భక్తి.

నచ్చగాఁ బ్రాణదేహార్థముల్ బసవఁ - డిచ్చుచునుండుఁ [1]దా నెల్లభక్తులకు
నాయతమతి బసవా యనఁబరగు - నీయక్షరత్రయం [2]బి ట్లొక్కమాటు
సదువు నాతని ముఖసదనంబు నందె - కదలకుండుదుము మాగణములు నేము
పొదలు నెవ్వని యాత్మ [3]నుదితసద్భక్తి - యదియు బసవనిమహత్త్వంబ కావె
పరికింప నెవ్వఁడు వడయుఁ బ్రసాద - వరముక్తి యది బసవనికృప గాదె
మదిలోన నెవ్వఁడు మముఁ దలపోయు - నదియెల్ల బసవనియంశంబ కాదె
[5]పసరించు జంగమభక్తి యెవ్వండు - వసుధలో నది బసవనివృత్తి గాదె
భక్తిపట్టము దాల్ప బసవఁడు దక్క - శక్తిసమేతులు [6]జగతిపైఁ గలరె
యది గాక యొక్కనాయందేల భక్త - హృదయస్థుఁడై [7]చూడ నిట్లున్నవాఁడు
అంచు వెండియుఁ బ్రస్తుతించుచు శంభుఁ - డంచితమతి బసవయ్యకి ట్లనియె
"బసవ! మర్త్యమునందు భక్తులు గలరె? - [8]యెసకమై సంసార మిష్టమే నీకు?"
నని యానతిచ్చుడు సద్దేవు హృదయ - వనజస్థుఁ డగు బసవం డిట్టు లనియె
"మందునకైనను మర్త్యలోకమున - నిందుశేఖరుభక్తుఁ డెందును లేఁడు
భక్తుండ నేన చూ భక్తులిందఱును - భక్తాత్మ! మీస్వరూపంబ కావునను
వెండియుఁ గల దొక్కవిన్నపం బింకఁ - జండీశవరద! ప్రసన్నత వినుము
జంగమలింగప్రసాదోపభోగ - సంగతసుఖసుధాశరధి నోలాడు
[9]నిటువంటిభవము లెన్నేనియు లెస్స - యిట యపవర్గమహిమతకంటెఁ
గావున శునకసూకరకృమికీట - కావహాజన్మంబు లైనఁ గానిమ్ము
సుప్రసిద్ధము జంగమప్రసాదంబ - యే ప్రొద్దు భోగింప [11]నెట్లు గల్గినను
జాలుఁబో భవకోటిశతసంఖ్యలందు - [12]నినోలి నన్ బుట్టింపు మొకటియు నొల్ల"
ననవుడు గౌరీశుఁ డతిదయాదృష్టిఁ - గనుఁగొని సిద్ధరామునకుఁ జూపుడును
శివునకు మ్రొక్కుచు సిద్ధరామయ్య - భువికి నేతెంచి యద్భుతము నెక్కొనఁగ
భక్తసమూహికి బసవయ్యమహిమ - వ్యక్తిగాఁ జెప్పంగ నట్ల నేవింటి"
ననవుడు బిజ్జలుఁ "డట్టు లౌటకును - జనులకు నెల్ల [13]దృష్టం బిప్పు డిదియ"
యనుచు నమూల్యవస్త్రాభరణములఁ - బూనరంగఁ [14]గాళవ్వ బోయత కొసఁగి
"యవికలాజాండతత్త్వాత్మకుఁడైన - శివుఁడు గరస్థలాసీనుఁడై యుండ

---

౧. నెల్లెడ భక్తతతికి. ౨. బెవ్వఁడేనియును. 3. నొదవు. ౪. భక్తి. ౫. ప్రసరించు. ౬. జగములఁ. ౭. కూడ. ౮. ఎసఁగు నీసంసార. ౯. నటు... లెనైన్నను మేలు. ౧౦. ప్రసిద్ధిగ. ౧౧. నిట్లు. ౧౨. నోలిని... మొకటినే. ౧3. దృష్టము గాద యిడియు,ననుచుగర. గాటకబోయిని.

సర్వగతుం డైన శంభుభక్తునకు - సర్వగతత్వంబు సహజంబ కాదె
సర్వమయుం డైన శర్వుభక్తునకు - సర్వమయత్వంబు సహజంబకాదె
దూరేక్షణంబును దూర శ్రవణము - దూరవిజ్ఞానసిద్ధులు మొదల్గాఁగ
నణిమాదిసిద్ధులు నభవుభక్తునకు - గణుతింప నెంత శ్లాఘ్యంబు దా" ననుచు
సకలమానవులు మస్తకతటన్యస్త - ముకుళితహస్తు లై మ్రొక్కుచునుండ
"నల్లవో" యనుచు భూవల్లభుఁ డతులి తోల్లాసచిత్తుఁ డై యెల్లవస్తువ్రలు
దట్టుఁడు బసవనదండనాయకున - కిట్టలంబుగఁ గట్టనిచ్చె సంప్రీతి
గురుభక్తిశృంగార! గుణగణాధార! - వరదయాలంకార! సురుచిరాకార!
ఖ్యాతగంభీర! దుష్కర్మవిదూర! - గీతమహోదార! ధూతసంసార!
అకుటిలచిత్త! శివాచారవేత్త! - ప్రకటతత్త్వాయత్త! ప్రవిమలవృత్త!
అజ్ఞానజైత్ర! యుదాత్తచరిత్ర! - విజ్ఞానపాత్ర! సంవిత్సుఖామాత్ర!
దూఢవ్రతోత్తుంగ! రుచిరాంతరంగ! - గూఢప్రసాదాంగ! గొబ్బూరిసంగ!
ఇది యసంఖ్యాతమాహేశ్వరదివ్య - పదపద్మసౌరభభ్రమరాయమాణ
జంగమలింగప్రసాదోపభోగ - సంగతసుఖసుధాశరధినిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలుకురికి సోమనాథ - సుకవిప్రణీత మై శోభిల్లి తనరి
చరలింగఘునకర [1]స్థలివిశ్వనాథ - వరకృపాంచితకవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చను బసవపురాణ మనుకథయందు - ననుపమంబుగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

---

౧. స్థల.

బసవపురాణము
తృతీయాశ్వాసము

శ్రీరుద్రభక్తాంఘ్రిశేఖర! శుద్ధ - వీరమాహేశ్వరాచార! సంగాఖ్య!
దండిమై మఱియొక్కమిండజంగమము వెండియు బసవనదండనాయకుఁడు
మంత్రులుఁ దానును మహిపతి వనుపఁ - దంత్రంబునకు జీవితము వెట్టునెడను
"వచ్చి యీయర్థంబు వలయు నీఁతయును నిచ్చినఁగాని యెుం డేనొల్ల" ననుచు
ధట్టించి యడుగుఁడుఁ బెట్టెలమాడ - లట్టున్నభంగి నాయయ్యకు నొసఁగఁ
దంత్రసమేతులై ధరణీశుకడకు - మంత్రివర్గం బేఁగి మఱి యిట్టులనిరి.
చెప్పినఁ గొండెమాఁ జెప్పకయున్నఁ - దప్పగు నటుగాన చెప్పఁగవలసెఁ
బనిసేయ వెఱతుము బసవయ్యతోడ - ధనమెల్ల నొక్కమిండని కిచ్చె" ననుచుఁ
గొండెంబుసెప్పినఁ గోపించి రాజు - బండారిబసవనదండనాయకుని
రప్పించి "మాయర్థ మొప్పించి పొమ్ము - దప్పేమి? సాలుఁ బ్రధానితనంబు
'దండింపరా' దనుతలఁపున నిట్లు - బండార [1]మంతయుఁ బాడు సేసితివి
పరధనం బపహరింపనిబాస యంత్రు - పరధనం [2]బెట్లొకో బసవ! కైకొంటి
వేయుమాటలు నేల వెఱతుము నీకు - మాయర్థ మొప్పించి నీయంత నుండు"
మనవుడుఁ గించిత్ప్రహసితాస్యుఁ డగుచు - జననాథునకు బసవనమంత్రి యనియె
"పరమేశుభక్తి యన్ సురతరు వుండ - హరుభక్తి యన్ కనకాచలం బుండఁ
గామారిభక్తిచింతామణి యుండ - సోమార్ధధరుభక్తిసురధేను వుండ
బగుతుఁ డాసించునే పరధనంబునకు - మృగపతి యెుద్దెస మేయునే [3]పుల్లు?
[4]క్షీరాబ్ధిలోపలఁ గ్రీడించుహంస - గోరునే పడియలనీరు గ్రావంగఁ?
జూతఫలంబులు సుంబించుచిలుక - [5]భాతి బూరుగుమ్రానిపండ్లు గన్గొనునె?
రాకామలజ్యోత్స్నఁ ద్రావుచకోర - మాకాంక్షసేయునే చీకటిఁ ద్రావ?
విరిదమ్మివాసన విహరించుతేఁటి - పరిగొని [7]సుడియునే బబ్బిలివిరుల?

---

[1]. మింతయుఁ. [2]. బెట్లకో. [3]. పిల్లు. [4]. భాగవతమందలి "మందారమకరంద" పద్యము దీనిఁబట్టి పుట్టినది. ఇట్టిసీస మీయన చతుర్వేదసారమందు నున్నది. [5]. యేతెఱంగునఁ జీల్చునేరే((డు)నిపండ్లు. [6]. గోరునే. [7]. విరియు.

నెఱుఁగునే యాలదిగ్గజేంద్రంబుకొ౦దమ - మెఱపందిం చను సీక? నెఱుఁగవుగాక
యరుదగు లింగ[౨]సదర్థులయిండ్ల - వర(రు?)వుడ నా కొకసరకె యర్థంబు
పుడమీశ! మీధనంబునకుఁ జే సాఁప - నెడయల కిచ్చితి నొడయలధనము
[౩]పాదిగ దక్కఁగిన భక్తుండఁ గాను - గాదేని ముడుపు [౪]లెక్కలుసూడు" మనుచు
ధట్టుఁడు బసవనదండనాయకుఁడు - పెట్టెలు ముందటఁ బెట్టి తాళములు
పుచ్చుడు మాడ లుప్పొంగుచుఁ జూడ - నచ్చెరువై లెక్క కగ్గలంబున్న

సక్కలు గుఱ్ఱము లైనకథ

"మధుర[౫]పాండ్యుఁడు దనమంత్రిచే నిట్టు-లధికమర్థం బిచ్చి హయముల [౬]విలువఁ
బనుచుడు నతఁడు సద్భక్తి పెక్కువను - [౭]జనిచని జంగమార్చన సేయఁ జేయ
నర్థమంతయుఁ బోవ హయముల విలువ - నర్థంబు లేకున్న ననుమాన ముడిగి
పోలమునక్కల నెల్లఁ బిలిచి తెప్పించి-నలీఁ బాండ్యభూనాథునకుఁ [౯]బొడసూపఁ
జొక్కమై నారులమిక్కిలికరుణ - నక్కజం బంద నానక్క లన్నియును
నిలఁ గంకణముల తేజలు నయ్యెఁ గాదె - మలహరుభక్తులమహిమ దలంప
నిది సోద్యమే" యంచు నెల్లభక్తులును - సదమలచిత్తులై సంతసంబంద
నతివిస్మయాక్రాంతుఁడై బిజ్జలుండు- "ఇతఁ డీశ్వరుఁడు కాక యితరుండె?" యనుచు
వర[౧౦]వస్త్ర[౧౧]భూషణావళి సమర్పించి - పరమానురాగుఁడై నరులెల్ల వినఁగ
"బండారిమీఁద నెవ్వండేని [౧౨]యింకఁ - గొండెంబు [౧౩]సెప్పెనాకుక్కలఁ జెండి
నాలుక గోసి సున్నము సాలఁ బూసి - పోల వేఁచినయిస్సు వాయింతు నోళ్ల"
ననుచు నబ్బసవసింహము వీడుకొల్పఁ - జనుదెంచె నగరికి జనులు నుతింప.

బసవఁడు తనభార్యచీర విప్పించి యాకజంగమున కిచ్చినకథ

వెండియు నొక్కయ్య వేశ్యాలయమున - నుండి బానిసఁ బిల్చి "బండారినగర
[౧౪]మన. [౧౫]నిత్యపడి వేఁడికొని వేగరమ్ము"-అనవుడు"నట్లకా"కని పోయి యచటఁ
బడఁతి యబ్బసవయ్య పట్టంపుదేవిఁ - బొడగని కట్టినపుట్టంబు సూచి

౧. చంటికి నేఁగదు. ౨. సమర్థుల. ౩. పాదికె, పాదిగె. ౪. లెక్కకుఁజూడు. ౫. పాండ్యుఁడు. ౬. దేరఁ. ౭. జనఁజన. ౮. నలు సేయుదును, సేయునెడను. ౯. దొడుసూప ౧౦. రత్న. ౧౧. భూషణోత్కరము. ౧౨. మాకు. ౧౩. సెప్పిన చండికుక్కలను; ఇక్కడ యచ్ఛబ్దార్థ మేకవచనముననుదచ్ఛబ్దార్థము బహువచనమునను గలదు. ౧౪. బానిసె. ౧౫. మున. ౧౬. ఇక్కడ 'నిత్య' అనియే యన్ని వ్రాఁతప్రతులందునున్నది.

యసలారఁ బడి [౧]వేఁడు డంతఁ జాలించి - మసలక బానిస [౨]మగిడి యేతెంచి
"అక్క! [౩]యేమందు నీయాన నేనిప్డు - డొక్క సోద్యముఁ గంటి నక్కడి కేఁగి
యట్టి దివ్యాంబరం బఖిలలోకములఁ - బుట్టదు బసవయ్యపట్టంపుదేవి
కట్టినపటనలిపుట్టంబు సూచి - నెట్టన వచ్చితి నీ కెఱిఁగింప
[౪]భావ వేఁడినఁ జాలు బసవయ్య యిపుడ-యావస్త్ర మొసఁగెడు [౫]నరగలిగొనఁడు
పరగు మహాదేవుభక్తులచేత - సరుదరు దనఁగ [౬]గణారాధనములఁ
గొనివచ్చి జంగమకోటి సస్నేహ-మున నిచ్చినట్టి యమూల్యవస్త్రములు
[౭]వెంజావళియు జయరంజియు మంచు - పుంజంబు [౮]మణిపట్టు భూతిలకంబు
శ్రీవన్నియయు మహాచీని చీనియును - భావజతిలకంబు పచ్చనిపట్టు
రాయశేఖరమును రాజవల్లభము-[౯] వాయుమేఘము గజవాళంబు గండ
[౧౦]వడము గాన్రలు సరిపట్టును హంస -[౧౧]పడియు వీణావళి పల్లడదట్టి
వారణాసియు జీకు వాయఁ [౧౨]గెందొగరు - గౌరిగనయమును క్షీరోదకంబు
పట్టును రత్నంబుపట్టును సంకు - పట్టును మరకతపట్టు పొంబట్టు
నెఱపట్టు వెలిపట్టు నేత్రంబుపట్టు - మఱి తవరాజంబు మాందోళిరవియుఁ
జంద్రాతపంబును సాంధ్యరాగంబు - నింద్రనీలంబు మహేంద్రభూషణము
సన్ననడంచును శరధియు మేఘ - వన్నెయు రుద్రాక్షవన్నె కాంభోజి
పులిగోరుపట్టును భూపతి రుద్ర - తిలకంబు సరిపట్టు మలయజసిరియు
గొలనిమేఘము గజావళి హయావళియు-వలిపంబు సరి[౧౩]గమ్మితెలుపు దివ్యాంబ
రంబును నుదయరాగంబు దేవాంబ - రంబు పొత్తియు గుజరాష్ట్రంబుపట్టు
మొదలుగా నెఱుఁగమే మును దరతరమ - పదపడి [౧౪]మనవారు వడసినయట్టి
మానితవస్త్రవితానముల్ గలవు - గాని యావస్త్రసమానముల్ గావు
తథ్య మిట్టిద" యని దాసి సెప్పుడును - మిథ్యసేయక వేశ్య మిండనిఁ జూచి
"నలి దలిర్పఁగ [౧౫]నీవు నా[౧౬]తోడివలపు - గలవేని బసవయ్యకాంత గంగాంబ
కట్టిన[౧౭]పుట్టంబుఁ గ్రక్కునఁ దెచ్చి - నెట్టన నా కిమ్ము నేఁడు దలిర్ప"
ననవుడు "నట్లకా" కనుచు మిండండు - సని కాంచి! బసవ "నీవనిత గంగాంబ

౧. వేఁడుటంతేఁ. ౨. మగుడి. ౩. యేమనిచెప్ప నీయానసనిప్డు. ౪. బావ. ౫. అరుగలి. ౬. లింగారా. ౭. కెంజావళి. ౮. మహి. ౯. తాయిమేఘముగజదా. ౧౦. వళము. ౧౧. వలి. ౧౨. గనయము. ౧౩. దస్మివాలు. ౧౪. దమ. ౧౫. నీకు నామీఁది. ౧౬. మీఁద. - గలదేని, ౧౭. పటువలిపుట్టంబు.

కట్టిన[౧]పటవలిపుట్టంబు [౨]మాకు - నిట్టున్నభంగిన యిప్పింపవలయు”
ననవుడుఁ దనసతి నాస్థానసదన - మునకుఁ బిల్వఁగఁబంచి ముద్దియఁ గదిసి
“పుట్టు సా వెఱుఁగనియట్టిమహాత్మ్మఁ - డిట్టలంబుగ నీదుపుట్ట మడ్గెడిని
పుట్ట మీ వేగ మీపుట్ట మిచ్చినను - బుట్టము మన” మని యట్టిచందమున
లజ్జయు సిగ్గు దలంపక బసవఁ - డజ్జలజాక్షివ ల్వాజీముఁజేఁ బట్టి
యొలువంగ నొలువంగ నొక్కవస్త్రంబు - దళితాంబుజానన మొలఁబాయకున్నఁ
గనుఁగొని యద్భుతాక్రాంతాత్ములైన - జనములఁ గనుఁగొని జంగమం బనియె
“గహనమే చూడ జగద్ధితసూత్ర - సహజవాహనులగు శంభుభక్తులకు
నలి నిడిగుడిసయనా రను భక్తుఁ - డిల [౩]నాలిచీర లొలల్చెడె భక్తులకుఁ
బండ్రెండువర్షముల్ వాయక నేసి - పండ్రెండుమూరల [౪]పసిఁడిపుట్టంబు
విపరీతగతిఁ దన్ను [౬]వేఁడుడు నొక్క - దపసికిఁ దేడపచాసయ్య యీఁడె
అది గాక బల్లహుం డఖిలంబు నెఱుఁగ - సదమలచిత్తుఁడై సతిని·ము న్నీఁడె?
యఱలేక రూపించి యడుగంగఁదడవ-మఱి మొన్న యధరుండుమాణిక్య మీఁడె?
[౭]దండియై మొన్న యధరుఁ డిమ్మడించి - మిండభక్తునకు నర్మిలి నర్థమీఁడె?
మహి నిడుగుడిని బెర్మాణి యర్క గణము - గహనంపుదుర్భిక్ష కాలంబునందుఁ
జాటించి సకలార్థ[౮]సంపదల్ సంద్ర - జూటుభక్తుల [౯]కిలు చూఱవెట్టండె?
తనయపెండిలిసేయుతత్ప్రస్తవమునఁ - జనుదెంచి యొకతపోధనుఁడు వేఁడినను
నక్కాంత వెంద్రుక లప్పుడ కోసి- చక్కన మాసకం[౧౦]జారుఁ డీఁడెట్టు?”
లనుచు గీటునఁబుచ్చుచును మిండగీఁడు-కినియునో [౧౧]తడవైనఁదన వేశ్యయనుచు
బసవని వారించి వసుధఁ బ్రోవైనఁ - బసిఁడిచెఱంగుల పట్టువస్త్రములు
మోపిడి తనమోవనోపి [౧౨]నన్నియును-నేపారఁ గొని[౧౩]వచ్చి యిచ్చె లంజియకు
“నిక్కంబు బసవని నిజభక్తిమహిమఁ - దక్కవ[౧౪]గాదయ్యెఁ దరుణిమానంబు”
అని భక్తమండలి వినుతింపుచుండ - వనిత యంతర్వాసమున కేఁగె నంత.

సూర్యాస్తమయ వర్ణనము

బసవనిభక్తి ప్రభాపటలంబు - దెసల వసుంధర దివి [౧౫]దీటుకొనఁగ
దినకరుఁ డాత్మీయతేజంబు దఱుఁగు డును మది లజ్జించి చని యపరాబ్ధిఁ

---

౧. పటుపలి. ౨. నాకు. ౩. నాలి. ౪. ఇట్టిసంధుల నీలేఁడు పెక్కుచోట్లఁ గూర్చినాఁడు. ౫. పట్టు. ౬. వేఁడెడు, వేఁడిన. ౭. నెండియు. ౮. సమితియుఁజంద్ర. ౯. కిలఁజూఱ. ౧౦. జారుండయీఁడె. ౧౧. తడసిన ౧౨. యన్ని. ౧౩. పోయి. ౧౪. వడదయ్యె. ౧౫. నిట్టవొడువ.

బడియెనో యన్నట్లు భానుండు గ్రుంకెఁ - జెడిమిత్రుఁ డరుగ రాజీవముల్ మొగిచె
భేరులు శంఖముల్ భోరనఁ జెలఁగె - మార[1]సంహరు నాగారాంతరముల
నలరుచుఁ బంచమహా[2]శబ్దరావ - ములు మ్రోసె భక్తసమూహాలయముల
ఘనధూపధూమసంజనితమేఘములు - పెనసి కప్పినమాడ్కిఁ జీకటుల్ వర్వె
వరముక్తిసతి బసవని[3]కి నారతులు - పరువడి నెత్తు దీపంబులో యనఁగ
నక్షత్రచయ మంతరిక్షంబు నిండి - యక్షీణతరకాంతి యసలార వెలిఁగె
చంద్రునిచేటు దైత్యేంద్రునిపాటు - నింద్రునిభంగంబు నెఱిఁగి యెఱింగి
గొఱియ[4]మ్రుచ్చిలి శూద్రకుండను రాజు - నఱకు వడుటతొల్లి యెఱిఁగి యెఱింగి
[5]జారులఁ జోరులఁ జర్చించుకవుల - భూరివివేకంబుఁ బొగడ[6]ంగ నేల?
యనఁగ సంధ్యావేళయందు సద్భక్త - జనులు లింగార్చనల్ [7]సలుపంగ నంత
మింటజంగమకోటి నిండారుభక్తి - దండనాయకుఁ డంపఁ దండతండములు
ఘనసారతాంబూలగంధప్రసూన - వినుతాభరణవస్త్రవితతులు గొనుచుఁ
గరమర్థి లంజెటికంబు సేయంగ - నరిగెద మేమంచు ననురక్తి నరుగ

ముగ్ధసంగయ్యకథ

లింగసర్వేంద్రియలీనుండు ముగ్ధ - సంగయ్య నానొక్కశరణుఁ డీక్షించి
భక్తి ననుచువాఁడు బసవబండారి - వ్యక్తమిట్లేఁగెడువా ర్జంగమములు
కొనిపోవునవి గంధకుసుమకర్పూర - వినుత తాంబూలాదివితతు లట్లయ్యుఁ
జను నిది లింగావసరవేళ[10]యన్న - పనులకు నేఁగెడు పగిది గా" దనుచు
నదియును నొక్కలింగార్చన గాఁగ - మది నిశ్చయించి సమ్మదము [11]దుల్కాడఁ
గలనైన లంజెటికం బనునట్టి - పలు కెఱుంగమిఁ జేసి బసవయ్యఁ జూచి
"యేనును బోదునా యీయయ్యగాండ్ర-తోన లంజెటికంబు మానుగాఁ జేయ"
ననవుడుఁ గించిత్స్మితహసితాస్యుఁ డగుచుఁ-"జను జియ్య! నాముగ్ధసంగయ్యదేవ!"
యని గారవింపుచు నాయయ్య కపుడుఁ - గనుఁగొన సహజశృంగారంబు సేసిఁ
బరిచారకులఁ బిల్చి పటుభక్తి గల్గు - తరుణియింటికిఁ బంపఁ దత్సతిఁ జూచి
"గణుతింపఁ బ్రమథలోకంబుకన్యకయొ?-గణిక సాక్షాద్రుద్రగణికయో? తలఁప

---

౧. సంహరు నిజమందిరంబులను. ౨. వాద్య. ౩. నివాసములఁ ౪. శ. మ్రుచ్చను. పెక్కు ప్రతులలో 'మ్రుచ్చను' ఉన్నది. ౫. జారచోరులకథల్ సర్చించు. ౬. నేమిటికి. ౭. సలుపుచు నుండ. ౮. 'లంజటికము' అని వ్రాఁతలలోఁ గలదుగాని కవి "చేకూరెనిట్టిలంజెటిక" మని ప్రయోగించెను. ౯. వారుజంగములు. ౧౦. చిన్న. ౧౧. దొల్కాడ.

జిత్తరురూపమో? [1]చెలువయో పసిఁడి - పుత్తడియో" నాఁగఁ బొలఁతి యేతెంచి
ముగ్ధమిండనిపాదములమీఁదఁ బడి వి - దగ్ధ [2]మిండజెత సముద్యద్భక్తి మెఱసి
పడిగంబు వెట్టించి పాదముల్ గడిగి - కడువేడ్కఁ బాదోదకంబు సేవించి
ప్రీతిమెలర్ప విభూతివీడియము - లాతన్వి దాన సమర్పణ సేసి
యనుపవచ్చినవార లరుగ మిండనికిఁ-దనహస్త మిచ్చి తోడ్కొని పోవునెడను
స్ఫాటికసోపానపంక్తి నెప్పారు - హాటకకుట్టిమహర్మ్యస్థలమునఁ
గలయంగఁ గస్తూరికలయంపి [3]మీఁద - వెలుఁగు ముక్తాఫలంబుల ముగ్గు లమరఁ
గంభకట్లను మేలుకట్లను బొలుచు - గంభీరపుష్పకాగారంబునందు
మహితలంబితరత్నమాలికానిచయ - బహుమణిదీపవిభ్రమ కాంతి పర్వ
మించి వెగ్గెడుపట్టెమంచంబు వృష్ప - సంచితంబగు నండజముపాన్పు దనర
వివిధసౌరభసుఖాన్వితమగుమంద - పవనంబు జాలకపంక్తిఁ [4]దనర్పార
శ్రీరుద్రవరదివ్య సింహాసనంబొ? - గౌరీమనోహరు చాపుష్పకమొ?
గంగావతంసుని శృంగారగృహమొ? - అంగజవిజయుని యనుఁగుమంటపమొ?
అన నతిరమణీయమగు సజ్జపట్టుఁ - గని మిండఁ డద్భుతాక్రాంతాత్ముఁ డగుచు
[5]నదియును నాతి లింగార్చనసేయు - [6]సదనంబుగాఁ దనమదిలోనఁ దలఁచి
యుత్తుంగసింహాసనోపమంబైన యత్తన్విచారు పర్యంకంబు దిగువ
నవనిపైఁ [7]గంబళి యాసనంబుగను - శివసమారాధన సేయఁ గూర్చుండి
భూతి సర్వాంగముల్ పూయుచో నతఁడు-"భూతిపూయవదేమి పొలఁతి నీ"వనిన
"నిచ్చఁ బార్వతి పూయుపచ్చవిభూతి - యిచ్చె నొక్కయ్య నా కిఁ[8]మునిమాపు
పూసితి సర్వాంగములఁ జూడు"మనుచు-భాసురంబగు మేని[9]పసుపుఁ జూపుడును
వలయుచో రుద్రాక్షములు ధరింపుచును-"లలన! రుద్రాక్షముల్ దాల్పవే" యనిన
"కడుఁ గందు లవణసాగరతీరమునను - బొడమిన రుద్రాక్షములు [10]సహింపమిని
దెల్లంబు క్షీరాబ్ధితీరమం దుండు - తెల్లరుద్రాక్షముల్ దెచ్చె నొక్కయ్య
యెప్పుడుఁ దాల్ప నున్నెక్కిన" యనుచు-నప్పొల్తి ముత్యాలహారముల్ సూప
నక్కజం బగుచు ముత్యాలసూసకము- ముక్కునఁ దాల్చిన ముత్యంబుఁ జూచి
"యుత్తమాంగంబున నువిద! రుద్రాక్ష - లుత్తమంబయ్యెఁ బో క్రొత్త మా కిదియు

౧. చెలువపసిండి. ౨. మిండజెత అనియే వ్రాతప్రతులు. ౩. చల్లి. ౪. నింపార. ౫. నదియె యానాతి. ౬. సదనంబకా. ౭. గంబళెంబాస. ౮. మును. ౯. పసపు. ౧౦. ధరింపమిని.

నెక్కడ వినఁబడ [౧]దిట్లు రుద్రాక్ష - ముక్కనఁ [౨]దాల్చినముఖ్యమే?" మనిన
"దేవ! యేమని చెప్ప? దేవుఁడే యెఱుఁగు - నావిశేషంబు వేదాతీత" మనుఁడు
నురుజటావలి విచ్చి యెత్తిచుట్టుచును - "దరళాక్షి! జడలేల తాల్ప వీ" వనిన
సగముప్రసాదపుష్పములకు[౩]నునిచి - [౪]సగమునఁ దాల్చితి సన్నంపుజడలు
సన్నుతతద్భస్మసమ్మిశ్ర మగుచు - నెన్నన [౫]నివె చూడు వ్రేలెడి" ననుచు
పటుగళాభరణసంఘటితమై యొప్ప - పటవలికుచ్చులు పడఁతి సూపుడును
"భువి నిట్టిభక్తురాలవు గచ్చడంబు - ధవళాక్షి! మఱి యేల తాల్ప వీ"వనిన
"లింగవంతులు గాని లెంగుల దృష్టి - భంగిగా నాపయిఁ బాఱకయుండఁ
గట్టితి సర్వాంగకచ్చడం" బనుచుఁ - గట్టిన సమకట్టుఁ గాంత సూపుడును
వనిత యపూర్వలాంఛనధారిగాఁగ - మనమునఁ దలపోసి మహిఁ జాఁగిమ్రొక్కి
"యిట్టిలాంఛనమున కెవ్వ రాచార్యు? - లెట్టివి నియమంబు? లెట్టిది సర్య?
తరుణి! మీగురుసంప్రదాయంబు వారు - ధరణి నేతావ్రనఁ దపము సేయుదురు?
సంతతంబును [౬]నేరి సద్గోష్ఠి [౭]నుండు - రింతయుఁ జెప్ప మాకేర్పడ" ననిన
"నాగమనిగమోక్తి నవ్వామదేవ - యోగిచే శివదీక్ష యొప్పంగఁ బడసి
కైలాసమునఁ దపోవేళ మెప్పించి - శూలిచేఁ బడసె ము న్నీలాంఛనంబు
అది గారణముగఁ బూర్వాచార్యురాలు - సదమలాత్మక హిమశైలతనూజ
శ్రీనందనునిగెల్చి శివుని మెప్పించి - మేన నర్ధము గొన్న మెలఁతవర్గంబు;
జగములన్నియుఁ దనశక్తిఁ బాలించు - జగదేకసుందరి సంతతి మేము;
శివరహస్యాది ప్రసిద్ధశాస్త్రములు - శివునిచేఁ బడసిన చెలువశిష్యలము;
ఆకాంక్షతోడ జన్నావులపాలు - సేకొని యష్టావశేషంబు సేసి
చెఱుకట్టలపాడి సేరెఁడు సల్లి - మఱి యిష్టలింగసమర్పణ సేసి
తప్పక యీప్రసాదం బింతగొందు - మెప్పాటఁ గలనైన నెఱుఁగ మోగిరము
[౮]గలిగినే వెండియుఁ గందమూలాది - ఫలపత్రశాకముల్ భక్తు లిచ్చినను
స్వామి కర్పించి ప్రసాదంబు గొందు - మేమని చెప్పుదు [౯]మీతపశ్చరణ?
తనువును మనమును ధనమును విడిచి - మనికులై రసికులై మగ్నులై గోష్ఠి
తవులంబు [౧౦]గలిగినతజ్జంగమాను - భవమందు నెప్పుడుఁ బాయకుండుదుము.
అనఘ! త్రికాలలింగార్చన మీఁది - [౧౧]పనులు దక్కఁగ లేవు [౧౨]బగళులు రేలు

---

౧. దిట్టి. ౨. దాల్చుటముఖ్యమేయనిన. ౩. నిలిపి. ౪. సగముదాల్చితిఁగడు. ౫. నివె. ౬. నెట్టి. ౭. నుండు ౮. గలిగిన. ౯. మిది. ౧౦. గలయట్టి. ౧౧. పనులొండునున్న వే. ౧౨. పగలును రేయు.

గతి మాకు వేఱొండు గలదె జంగమమ - గతి మనోవాక్కాయకర్మంబులందు
ఇట్టిది గురుమార్గ మిది నిజవ్రతము - ఇట్టిది సారిత్ర మిది లాంఛనంబు
తలఁప మాగురుసంప్రదాయంబువారు - గలరు శ్రీగిరి యాదిగా నెల్లయెడల
నధికసాత్త్విజగదంభాసమాన - లధికంబు గలరు దాక్షారామముననను"
అని సముంచితవిదగ్ధాలాపములను - వినుపింప నాయయ్య విస్మితుండగుచుఁ
జెలువ పర్యంకంబు సింహాసనముగఁ - దలఁచి గంధద్రవ్యతాంబూలవితతి
యొడఁబడ నంత నెంతొండు శోధించి-"¹పడఁతిరక్షుప్యపణ్యముల్ వట్టు"నాప్రడును
"దనరఁగ² నీయయ్య మనసు వచ్చుటయుఁ - గనుఁగొన నానేర్పుకలిమి గా"³కనుచు
హసనంబు దళుకొత్త నర్మప్యపణ్యములు - వసిఁడిబిందెలఁ⁴ బట్టి పడిగము ల్వొట్టి
గ్రక్కున సకలోపకరణంబు లోలి - జక్కొల్పి యమ్ముగ్ధసంగయ్య కలరఁ
గరమొప్ప గంటలుఁ గాంస్యతాళములు - నరుదొంద మ్రోయ ధూపానంతరంబు
దెలివ యుదంచితశర్కర్గదీధితులను - నళికేహారంబుల యంశుజాలములఁ
బొలుపగు కంకణస్ఫురితరోచులను - మిళితమై కన్నులు మిఱుమిట్లు ⁵గొనఁగ
వెలుఁగు నీరాజనంబులపళ్లెరముల - నలర నందిచ్చునయ్యవసరంబునను

చంద్రోదయ వర్ణనము

"మలసంహరుఁడు జటామకుటంబుమీఁద- నిలిపియు నాకందు నెఱిఁ బుచ్చలేఁడు
భక్తులపాదసంస్పర్శనంబునను - వ్యక్తిగా నిర్మలత్వంబుఁ బొందుదును"
అని యాత్మఁ దలపోసి యరుదెంచుమాడ్కి - వనజారి ప్రాఙ్ముఖంబున నుదయించె
బసవనిసితకీర్తి వర్వెనా, శివుని - భసితాంగరాగప్రభలు వర్వె నాఁగ,
నారుద్రునట్టహాసాంశులు దసరె - నా, రజతాచలచారుదీధితులు
విలసిల్లెనా, నభోవీథి నల్లెడల - నెలకొని యచ్చవెన్నెల వెల్లివిరియ
నక్కాంత ముగ్ధసంగయ్యకుఁ బ్రీతి - నెక్కొని యాత్మలో నివ్వటిలంగ
ననయంబు లింగపూజనల నటించు - తనదువిలాసినీజనుల రావించి⁶
"యక్కమహాదేవి! యల్లమద్దెలలు - జక్కొల్పి వేగంబ సంధించుకొనుఁడు(ము)
⁷స్వరమానమున బసవప్రమథవ్వా! - కరమర్థిఁ బట్టుఁడు(ము?) కాహాళ లోలి;

---

౧. పడఁతియక్షుప్పులు. ౨. నించి. ౩. పాంతంబునందు. ౪. దృగ్విదీధితుల. ౫. వోవ. ౬. చూప. ౭. ఈపాసమునకుఁ దరావాత "జవనికఁ బట్టింప సరసమై నిలిచి - కవళీవ్వ పూర్వ రంగము ప్రసంగించు'' ఒక్కప్రతిలోనున్నది. ౮. స్వరమాన మెఱిఁగి బసవప్రమథవ్వ.

సకళవ్వా! నీవును సంగళవ్వయును - [1]నొకరీతి నిలువుండు సుకరంబుగాఁగ;
బాలరుద్రమ! యొత్తుపట్టఁగ [2]వాళ(సె?)-గ్రోలు వాయింపుము! గుడ్డవ్వ! నీవు
సిట్టితాళము వట్టు శివదేవి! నీవు - నట్టన నృత్యంబు సరసం బెఱింగి;
సంగుబాసమ! మహేశ్వరి! వీర[3]భద్ర - లింగవ్వ! మీరు గేళికలు [4]సేయుండు;
గమణమకూలాంబరమును [5]గంచుకము - నమరించికొని [6]చల్లడము బిగియించి
యేతెమ్ము నీవు పురాతమ్మ! శీఘ్ర - మాతతమ్ముగ నృత్యమాడుదు గాని
తాళము ల్వట్టుఁడు దాళగింపుండు - నాళతి వేళకు నందఱు! ననుచు
నవిరళంబుగ [7]నంత నార్భటం బిచ్చి - జవనిక [8]రప్పించి సరసమై నిలిచి
పొలుపగుముఖరసంబును సౌష్ఠవమ్ము-లలియు భావంబు ధూకళియు [9]ఝుంకళియు
మఱియు శేవయు విభ్రమమును రేఖయును. నెఱయంగ నిరీతి నృత్యంబు సలుప
లింగార్చనంబు సల్లీలఁ జేయుచును - మంగళారవములు [10]సంగడి నులియ
[11]వెల్ల వేగుడు స్వచిత్తోల్లాస [12]మమర - సల్లీల [13]సమ్ముగ్ధసంగయ్య కిట్టు
లంగన పరిచర్య లాచరింపంగ - లింగావసరము సెల్లించు[14]నంతటను
నొగి మనోహరుని పాదోదకసేవ - నగణితలీల దివ్యాంగుండ నైతి
నఖిలమాహేశసమగ్రప్రసాద - సుఖసేవ నా కింకఁ జొప్పదు నేని
నిలుకాల నిలువంగ నేరక తిరుగు - నలమట వాయఁ బొమ్మని తలపోసి
వచ్చినమాడ్కి దివాకరుం డంతఁ - జెచ్చెర నుదయాద్రిశిఖర మెక్కుడును
బసవనియాత్మ కింపెసఁగ మిండండు - వెస నేఁగుదెంచి తా వెండి యిట్లనియె
"బసవ! యేమని చెప్ప భర్గుఁడే యెఱుఁగు - నెసఁగ లంజెఱికమే నీరాత్రి సేత
నీవును మాతోడ రావైతి గాని - వేవురనంతకు నొక్కవిధమైనసుఖము
వినను లంజెర్క మచ్చోటఁ జేయు - చో నిన్నుఁ దలఁచితిఁ జమ్మయ్య బసవ!
పుట్టితిఁగాని యి న్నిట్టి సుఖంబు - నిట్టిలంజెఱికంబు నెఱుఁగ నెన్నఁడును
మలహరుకృపలేని మర్త్తికాండ్రకును - గలుగునే లంజెఱికం [15]బిట్లు నేయఁ
బగలు రాత్రియు నెడఁ[16]బడక లంజెఱిక-మొగినెన్నియుగము[17]లి ట్లొప్పఁగఁ జేసి
పడసితి చెప్పమా పరమేశుచేతఁ - గడునొప్ప లింగజంగమసంపదలను

౧. నొకరితలై నిల్వు, మొకరీతలై. ౨. వాళ కోలు. ౩. భద్రు. ౪. సల్పుండు. ౫. గచ్చళియు; గంచళియు. ౬. గచ్చడము ౭. నిట్టులావిర్భవించి. ౮. ప (పు) ట్టించి. ౯. ఝుంకంబు. ౧౦. సంగతినొలయ. ౧౧. పెల్లి. ౧౨. మలర. ౧౩. నమ్మింప. ౧౪. నర్తఱేని. ౧౫. కంబు సేయఁగ. ౧౬. తెగక, తెగకుండ నెన్ని. ౧౭. లొప్పఁగ నిట్లు చేసి.

నడిసన్నశివభ క్తి సౌభాగ్యమహిమ - లోడఁగూడునే వేఁడి యొండుమార్గమున
నాకును నీకారణమునఁ గాఁజేసి - చేకూరె నిట్టిలంజెజెక మీరాత్రి
బండారి! నీయాన [1]పసిబిడ్డనాఁట - నుండియు శ్రీగిరి నుండుదు నచట
ననుపమకదళీవనాంతరబిల్వ - వనముల నేకాంతవాసంబునందుఁ
బన్నుగా నఱకాలఁ గన్నును నేసలఁ - గన్నను గలమహాగణములు గలరు
చూతుము గాని యెచ్చోట ము న్నిట్టి - భూతిశాసనధారిఁ బొడగాన మేము
పొలుపగు పచ్చవిభూతిపూఁతయును - దెలుపగు రుద్రాక్షములు నెఱ్ఱజడలు
నంతకుఁ దగినసర్వాంగకచ్ఛపమ - వింతయై యున్నది యింతి[2]వేషంబు
నిట్టిలాంఛనదారి నిట్టివిరాగి - నిట్టి[3]నిష్ఠాశాలి నేమనవచ్చు?
ఇంతి నొక్కతెఁ జెప్పనేల తత్సతికి - సంతతంబును బరిచర్యలు సేయు
లలనలందఱు నట్టిలాంఛనధరులు - చెలువలమహి[4]మంబు శివ్రఁజె యెఱుంగు"
ననుచుఁ దత్సతుల లాంఛనములు నచటి - తనమెండతనమును దప్పక చెప్పఁ
బలుమాఱు నడుగుచు నలి జంగమములు - సెలఁగుచు నొంపారుఁ[5] జేవ్రేసి నవ్వ
బసవం డసమసముల్లసనుఁడై చెన్న - బసవని దెసఁ జూచి పసరింపఁ దొడఁగె
"ఇట్టి నెట్టణభక్తి యిట్టిముగ్ధత్వ - మిట్టిమహత్త్వంబు నెందును గలదె?
నిక్క మీశ్వరుఁగాని నిజ మెఱుంగమిని - ముక్కంటిభక్తులు ముగ్ధలు గారె?"
అని ప్రశంసింపంగ నా చెన్నబసవఁ - డనురక్తి ముకుళితహస్తుఁడై మ్రొక్కి
"పరగు నీనూతనప్రాక్తనభక్త - వరగణంబులలోన వచియింపఁ జూప
నిల నిట్టి ముగ్ధలు గలరొకో?" యనుచు-నలి దీటుకొనంగ విన్నపము సేయుడును
బరమానురాగసంపదఁ దేలి సోలి - కరమర్థి మఱిముగ్ధగణముల కథలు
పసరింపఁ దలఁచి సద్భక్తి బండారి - బసవయ్య యాచెన్నబసవని కనియె.

రుద్రపశుపతి కథ

వ్యక్తం బెఱుంగవే యయ్యశేషార - భక్తుండు మును రుద్రపశుపతి నాఁగఁ
ప్రథితమౌ నాడిపురాణమం దర్థి - మథనావసర మొక్కకథకుండు సదువఁ
గమలజ కమలాక్షు లమితదైత్యాదు - లమరులు సెడి పాఱ నం దుద్భవించి
పారి నజాండముల్లెల్ల దరికొని కాల్చు - గరళంబు మ్రింగె శ్రీకంఠుఁ డనిన
నారుద్రపశుపతి యాలించి భర్గుఁ - డారగించుట నిక్కమా విషం? బనుచు

---

౧. పసు, ౨. రూపంబు, 3. నిష్కి(?)యురాలి; నిస్స్పృహశాలి. ౪. దా. ౫. దల్ చేయి(?)వ్రేసి.

'ననుమానమా!త్రావె హరుఁడు విషంబు - ననుగొన నటమీఁదిపను లెఱుంగమన
విని యుల్కిపడి వీఁపువిఱిగి[౧]"హా! చెడితి'-నని నేలఁబడి [౨]పొర్లి యక్కటా! నిన్ను
వెట్టిఁ జేసిరిగాక! విశ్వేశ! [౩]యెట్టి - వెఱ్ఱివా రైనను విషముఁ ద్రావుదురె?
బ్రదుకుదురె? విషమ్ముపాలైన వార?-లిది యెట్లు విననచ్చు; నేమి సేయుదును?
నిక్క మెవ్విధమున నిన్నె కాన(కె?)ఱుఁగ-ముక్కంటి! నా కింక దిక్కెవ్వరయ్య?
నాకొఱకైనఁ బినాకి! యివ్విషము - చేకొన కుమియవే నీకు మ్రొక్కెదను
కటకటా! మేన సగంబున నుండి - యెట [౪]వోయితివ్వ! నీ వెఱఁగవే గౌరి!
ప్రమథగణములార! పరమాప్తులార! - సమసిన వెండి మీశక్యమే కావ?
శతరుద్రులార! యసంఖ్యాతులార! - క్షితిధరకన్యకాపతిఁ గావరయ్య!
వీరభద్రయ్యరో! విషముఁ బ్రాణేశుఁ - డారగించె [౫]నిఁ కెట్టు లపునోకదయ్య!
ఓపురాతనులార! యొడయండు బ్రదుక - నోపు[౬]నొకో! విషం బాగి నారగించెఁ
జావు దప్పింపరే సద్గురు[౭]నాథు - దీనన [౮]లీయరే కావరే శివునిఁ
దల్లి లేని ప్రజలఁ దలఁతురే యొరులు - తల్లి యున్న విషముఁ ద్రావ నేలిచ్చు!
పరమేశుఁ డీబారి బ్రదికెనేనియును - మరణంబు లేదుపో మఱి యెన్నఁటికిని!
నని ప్రలాపింపుచుఁ [౯]బనవుచు నొండు-వినఁజాలఁ బ్రాణము ల్విడుతు నే ననుచుఁ
దడయక ఘనజలాంతరమున నుఱుకఁ - బడకుండ నారుద్రపశుపతిఁ బట్టి
పార్వతీసహితుఁడై ప్రమథరుద్రాది - సర్వసురాసురసంఘంబు గొలువ
హరుఁడు ప్రత్యక్షమై "యడుగుము నీకు-వరమిత్తు నెయ్యది వాంఛితం"బనుడుఁ
గడుసంభ్రమంబున మృదుపదాబ్జములఁ - బడి రుద్రపశుపతిభట్టారకుండు
"ఏమియు నే నొల్ల నీవిషసేవ - [౧౦]నేమేమి పుట్టునో యే వినఁజాల
గ్రక్కున నుమియవే కాలకూటంబు - నిక్కంబు [౧౧]నా కెక్క నీఁబావి"యనిన
దశనకాంతులు దశదిశలఁ బర్వంగఁ - బశుపతి యారుద్రపశుపతి కనియె
"ఇట లోకములలోన నెన్ననే కాక - యట మ్రింగ నుమియంగ నది యెంత పెద్ద
యణుమాత్ర [౧౨]నాకంఠమందుఁ జిక్కినది - గణుతింప నున్నదే కాలకూటంబు
యింత సంతాపింప నేల నీ కనుచు - వింతన వ్వాలయంగ [౧౩]సంతరించుడును
"నమ్మంగఁ జాలఁ బినాకి యివ్విషము - గ్రమ్మన నొక్కింత గడుపు సొచ్చినను

౧. వీఁగి. ౨. పొర లక్కటా; ౩. యిట్టి. ౪. పోతివపుడు; పోయితెపుడు. ౫. ను నెట్టు. ౬. నకో. ౭. మూర్తి. ౮. బడయరే, బొందరే. ౯. బనువుచు. ౧౦. నేమియుఁ బు. ౧౧. కిది; కింక. ౧౨. మా. ౧౩. సంతసింపుమన.

[1]బెద్దయుఁ బుట్టునో పిమ్మటివార్త - దగ్గయు విన [2]నోపఁ దా [3]మున్న చత్తు
సమయని మ్రొక్కెండేనిఁ జావనీవేని-యుమియు మివ్విషమొండె నొండు సెప్పకుము
తక్కిన [4]మాటలు దన కింప" వనుచు - నిక్కంబు తెగువమై నిష్ఠించి పలుక
'నుమియకుండినఁ జచ్చునో ముగ్ధ'యనుచు-నుమ [5]బోఁటి యాత్మలో నుత్తలపడగ
"నుమిసినఁ [6]గొని కాల్చునో తమ్ము" ననుచుఁ-గమలాక్షముఖ్యులు గడగడ వడఁకఁ
బ్రమథు లాతనిముగ్ధభక్తికి మెచ్చి - యమితమహోత్సవులై చూచుచుండ
నెక్కింత నవ్వుచు నుడురాజధరుఁడు - గ్రక్కున లేనెత్తి కౌఁగిటఁ జేర్చి
ప్రమథులయాన నీపాదంబులాన - సమయ నిర్విషమున సత్య మిట్లనిన
నమ్మవే వలపలినాతొడ యెక్కి - నెమ్మిఁ జూచుచునుండు నీలకంఠంబు"
నని యూరుపీఠంబునందు ధరించె - మును గుటికియున్నదే ముగ్ధత్వమునకు
నదిగాక కుత్తుక హాలాహలంబు - కదలినంతటనె చచ్చెడుఁగాక! యనుచుఁ
దనకరవాలు బొమ్మున దూసి మోపి-కొని కుత్తుకయు చూచుచును జెప్ప లిడక
పశుపతితోడ మీఁదఁ బాయక రుద్ర - పశుపతి నేఁడును బాయకున్నాఁడు.

సక్కనైనారు కథ

ఇల నొప్పుచోళమండలమున మఱియు - నలి నీలసక్కనైనా రనుగణము
ఉవిదయుఁ దానును శివలింగపూజ - సవినయప్రీతిమైఁ జలుపు చున్నెడను
శివదేవుపై నొక్కసాలెఁది ప్రాకుడును - "శివశివ! ప్రేలు శివునకు" ననుచు
[7]నాపాల్తి యప్పుడ తూపొడ్వఁ దడవ - కోపించి యాతఁడు గొంతి కిట్లనియె
"పాపికా! బ్రమసితే ప్రాణవల్లభునిఁ - దూపొడ్వఁగూడునే [8]తుంపురు ల్నిండ
నిటుగాని నీభక్తి మెఱుఁగంగరాదె! - యెటయేనిఁ బొమ్ము నిన్నేనొల్ల" ననుచు
వెడలంగ నడిచి యవ్విభుఁడు దా రాత్రి-మృడు నర్చనముసేయునెడ లింగమందు
[10]నక్కాంత దూపొడ్చు చక్కటిఁ దక్కఁ-దక్కెల్లఁ [11]బ్రేలిన నక్కజంబంది
పతి వేగ సతి [12]వెంటఁ బాఱి పాదముల-కతిభక్తియుక్తి సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి
"పాపి! పొ"మ్మని నిన్నుఁ బఱపినయట్టి - పాపంబు సైరింపు పటుభక్తినిరత
నీవు దూపొడిచినతావు దక్కంగ - దేవునిమేనెల్లఁ జూవె ప్రేలినది.
ఈదిక్కు దూపొడ్చి యీసంకటంబు - నాదేవునకు మాన్పవే దయతోడ"

---

౧. బిందంబు? ౨. నోర్వ. ౩. మున్నె. ౪. బుద్ధులు. ౫. కొన్నిప్రతులలో బోఁటి (స్త్రీ) సానుస్వారముగా నున్నది. ౬. గాలుచునో. ౭. నాపాలఁతియునప్డు తూపొడుచుసును. ౮. తుంపుర్లు. ౯. దర్గ. ౧౦. నక్కాంత. ౧౧. బ్రేలుడు. ౧౨. వెన్కఁ.

ననుచు వెండియు మ్రొక్క నంగన వచ్చి - తనపతి ప్రాణేశుతనువున నున్న
పొక్కులు వొడఁగని పరపురఁ బొక్కి - అక్కటా! యీపొక్కు లణఁగునే యింకఁ
బెనిమిటి[1] దన్నుఁ జంపినఁ జంపనిమ్ము - అనుచుఁ దూపాడువ కే నరిగితి నపుడు
కాన నాతప్పునఁ గాఁ జేసి శివుని - మేనఁ బొక్కులు గడు మిక్కుటం బయ్యెఁ
బోనవే మున్ను దూపాడిచినచోట - నీవలిపొక్కు;[2]లింకెన్నియు నేల?
నానిమిత్తమునఁ బినాకి కిట్లయ్యె - నీనిరోధం బింక నేఁ జూడఁజాల
ననుచుఁ బరిచ్ఛేదియై భక్తురాలు - దనశిరంబున కల్గఁ దత్ప్రస్తవమునఁ
దెలుప ముగ్ధత్వంబు దేట[3]తెల్లముగ - మెఱయింతుఁ బొమ్మని మెచ్చి[4]యక్షణమ
భవరోగవైద్యుండు పార్వతీకాంతుఁ - డవినాశుఁ డజుఁడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి
ప్రమథులురుద్రులు బ్రహ్మాచ్యుతేంద్రు-లమరసంఘము యథాక్రమమునఁ గొలువఁ
గరుణానిరీక్షణస్ఫురితసుధాబ్ధి - నిరుపమ నోలార్చి యీప్సితార్థములు
వేఁడుఁడిచ్చెద"నన వెలఁదియుఁ బతియుఁ - బోఁడిగా సర్వాంగములుఁ బొంద మ్రొక్కి
'దేవ! దేవాధీశ! దివ్యలింగాంగ! - నీవు ప్రత్యక్షమై నిలిచినమీఁద
వెండియు మఱి యొండు వేఁడెద మనుట-యొండేమి? యదియుని న్నెల్లమిగాదె!
కావున మీపాదకమలాంతరంగ - భావసంపూర్ణసంపద గృపసేయు'
మని విన్నవించుడు నతివకుఁ బతికి - ననుపమపరమపరానందమూర్తి
ముఖ్యాపవర్గసముదితోపభోగ - సౌఖ్యత్వ మప్పుడు ప్రసాదించె శివుఁడు.

బెజ్జమహాదేవి కథ

మఱియును విను బెజ్జమహాదేవి యనఁగఁ - గఱకంఠ శ్రీపాదకమలాంతరంగ
"యెల్లనియోగంబు లెల్ల బాంధవులు - నెల్లవారలు గల్గ నిట్లు భర్గునకుఁ
దల్లి లేకుండుట దా విచిత్రంబు- దల్లి[10] లేకది యెట్లు దా నుదయించె?
దల్లి సచ్చెనొ కాక త్రైలోక్యపతికిఁ - జెల్లఁబో! యి ట్లేమి సేయంగవచ్చుఁ?
దల్లి సచ్చినఁగాదె తాను[11]డస్సితిని - ఎల్లవారికి దుఃఖ మిట్టిదకాదె
తల్లి గల్గిన నేల తపసి గానిచ్చుఁ - దల్లి గల్గిన నేల తల జడల్గట్టు?
దల్లియున్న విషంబుఁ ద్రావ నేలిచ్చుఁ? దల్లియుండినఁ దోళ్లు దాల్ప నేలిచ్చుఁ?

---

౧. నేని పట్టిల్లె. ౨. లింకెన్నియు. ౩. తెల్లమిగ. ౪. తక్షణమ. ౫. తాదు. ౬. ణావలోకన. ౭. వేఁడుఁడు నావుండు. ౮. నిన్నునొల్లమి. ౯. మును. ౧౦. లేకట్లొకో తా జనియించె ౧౧. డస్సెడిని.

దల్లి పాముల నేల ధరియింప నిచ్చుఁ? దల్లి బూడిద [1]మేల తాఁ [2]బూయనిచ్చుఁ?
దల్లి పుచ్చునె భుజుఁ దనయుని దరియఁ? దల్లి ప్రచ్చునె సుతు వల్ల కాటికిని
దల్లి లేకుండినతనయుండు గాన - ప్రల్లదుఁడై యిన్నివాట్లకు వచ్చెఁ
జన్నిచ్చి పలుమాఱు వెన్నయుఁ బెట్టి - పన్నుగా నిన్నియుఁ బాలును బోసి
[3]యాఁకొనఁగాఁ గడు పరసి పాలిచ్చి - సాఁకించి పెనుపదే జనని గల్గినను
దా నింతవాఁడయ్యెఁ దల్లి లేకయును - దా నెంత వెరుఁగునో తల్లి గల్గినను?
బెండిండ్ల నోములఁ [4]బేరంటములను - బండువుదినములఁ బాటిజాతరలఁ
దగినపోఁడిమి సేయుతల్లి లేకున్న - వగవరే మఱి యెట్టిమగబిడ్డలైన
నూర కుపేక్షించి [5]యుండంగఁ దగునె? - [6]అరంగఁ దల్లి[7]నై హరుని నేనైన
నరసెదఁగాక; యిట్లఱలేక పెనుచు - తరుణియకా చెల్లు దల్లి దా"ననుచు
ననయంబు బెజ్జమహాదేవి దాన - జననియై [8]పరమేశుఁ దనయుఁ గావించి
[9]తొంగిళ్ళపై నిడి లింగమూర్తికిని - నంగన గావించు నభ్యంజనంబు
ముక్కొత్తుఁ జెక్కొత్తుముక్కన్నుఁబులుము - నక్కొత్తుఁగడుపొత్తునటవీపునివురుఁ
బెరుఁగంగవలె నని తరుణి పీఁడ్వడఁగఁ - జరణము ల్కరములుఁ జాఁగంగఁ దిగుచు
నలుఁగులు నలుచు నర్మిలి గట్టిపెట్టి - జలములు వీపునఁ జఱచు [10]నంతంత
వెగచి శొగడకుండ వెన్ను వ్రేయుచును - నెఁగి మస్తకమున నీరొత్తు దోయిటను
వదనంబు పొచ్చునో యుదకంబు లనుచు - నదుముఁ [11]బొట్టను నోరికడ్డంబువట్టుఁ
జెన్నుగాఁ [12]బసుపార్చి చేయు మజ్జనము - గన్నులుఁ జెవులును గాఁడంగనూఁదు
సంగిటిము ల్లొత్తు నందంద [13]వ్రేల - దొంగిళ్ళఁ గాన్పిరు దొనెత్తి విడుచు
బడఁతిచే నీరఁ దూపొడిచి బొట్టిడును - [14]మడఁచి యంగుష్ఠంబుమన్నింత[15]మెదిచి
[16]కడవ నంటినయట్టి పిడుకవిభూతి - యడరఁ బుత్త్రుని నొసలారంగఁ బూయు
[17]నెత్తు గ్రుంగెడు నని యెత్తంగ వెఱచి - యత్తన్వి యొమ్మున నక్కున నదుము
కాటుక [18]యిడునంత చిన్నగు ననుచుఁ గాటుకయిడు మూఁపుగన్నులఁ గలయఁ
జన్నిచ్చుఁ బళ్లులఁ జననీదు మీఁద - నన్నాతి గొందిన వెన్నయుఁ బెట్టుఁ
జెక్కిలి గీఁటుడుఁ జెలఁగి యేడ్వంగ - నొక్కవే లిడి పోయు నొకకొన్నివాలు

---

౧. సేల. ౨. బ్రుంగనిచ్చు. 3. యాఁకొనకుండంగ నరసిపాలించి; యాఁకొనకుండఁ గప్పరసి పాలించి (లిచ్చి). ౪. బేరఁటంబులను. ౫. యుండుట దగునే. ౬. ఆరయఁ. ౭. నేహరునకునైన. ౮. ప్రపోశుఁ. ౯. తొంగిళ్ళపై. ౧౦. నంపంప. ౧౧. గడుపునోరి. ౧౨. బసపార్చి ౧౩. వ్రేళ్ల-పిడుమ. ౧౪. మడఁచి; ౧౫. నోసల. ౧౬. కడున ౧౭. నెత్తిబ్రుంగెడు. ౧౮. వాన్నంత

ఉగ్గులు [౧]వోసియు నువిద సంప్రీతి - నగ్గించు నొగియించు నట బుజ్జగించు
ముద్దాడు నగియించు ముద్దులు వేఁడు - నద్దిరా! నీ వెవ్వ రయ్యరో యనుచుఁ
బన్నుగా నుదరంబుఁ బాన్పుగాఁ జేసి - [౨]కున్న జోసలఱచుచు సన్నుతిఁ బాడుఁ"
గొనుకని [౩]యిబ్భంగిఁ గొనియాడుచుండఁ - బడఁతి నిశ్చలముగ్ధభావంబునకును
శివుఁడును మెచ్చి తాఁ జేకొనియుండె - నువిద గావించు బాల్యోపచారములు
శ్రుతి"యేకయేవహి రూపేణ"యనియు-స్మృతి "సాధకస్సంస్మరేత్సదా"యనియు
ధర "తస్య తన్మయతాంయాతి" యనియు-హరుసివాక్యము గాన యది యేలతప్పు
భక్తుఁ డెబ్భంగిగా భావించు శివుఁడు-వ్యక్తిగాఁ దద్రూపుఁడై యుండు టరుదె?
యని భక్తమండలి [౪]వినుతింపఁ గొన్ని - దినములు సనఁగ నద్దేవదేవుండు
వెండి యమ్మకుఁ బ్రసన్నుండు గాఁ దలఁచి-దంశిరోగంబైన [౫]తలుచంటిక్రియను
జన్నును గుడువక సంధిల్ల నోరు - వెన్నకుఁ దెఱవకయున్న యక్షణమ
బిట్టుల్కిపడి [౬]తల్లి బిమ్మిటి నొడలుఁ - బట్టలే కాపద గిట్టి "నాయన్న!
నాకున్న! నాపట్టి! నా[౭]చిన్నపడుగ! - నాకుఱ్ఱ! చన్నేలరా కుడ్వవైతి
నీచెమటయుఁ జూచి నెత్తురూసపుదు(?)-నో చెల్ల! [౯]యెటు సూడనోపుదునన్న!
తల్లిఁగదన్న! యింతటి కోర్తునన్న! - ఎల్లెడ నెరుల నే నెఱుఁగఁగదన్న!
[౧౦]కలిగితి లేక యొక్కఁడవు గదన్న! - తలరక యే నెట్లు దరియింతునన్న!
నేలపై [౧౧]నాకాళ్లు నిలువవురన్న! - ఏల పల్కవు సెప్పవే యన్న! నీకు [చు
నజీమియో? [౧౨]కోవమో? [౧౩]యంగిటిముల్లొ! ఎఱుఁగనుమందుమ్రాఁకేమియు"నను
[౧౪]బనవుఁ బలవరించుఁ బయి.బడి పొరలుఁ-గనుఁగొను మైవుడుఁకఁ గౌఁగిటఁ జేర్పుఁ
గప్పుఁ దెఱచుఁ గప్పుఁ గ్రమ్మఱఁ దెఱచుఁ - దప్పక వీక్షించుఁ దల్లడం బందుఁ
బొంగెడుఁగడుపుముప్పునను 'బొప్పనికి - నంగిటిముల్లయ్యె' నని నరు లనఁగ
నసలుచుఁ గడుశోకజలధిఁ దేలుచును - బడఁతి పుత్త్రుం డున్నభావంబుఁ జూచి
కడుపు వెలితియైన నొడయుసంటకిని - నెడపోయి [౧౫]యచ్చటఁ గుడువ లేకున్నఁ
గునియుచుఁ గుమ్మరగుండయ్య వాద్య - మున కాడి యచ్చటఁ గొనఁ దిన లేక
వచ్చి చేరమచక్రవర్తి వాయింప - నచ్చెరువుగ నాడి యాఁకట [౧౬]బడలి

౧. వెట్టియు. ౨. కన్న నిఁ జఱచును. ౩. యుబ్బునుఁ. ౪. హర్షింపఁ. ౫. తలచంటి; ౬. మూర్ఛబిమ్మిటు ౭. చిన్ని. ౮. నవుసు. ౯. యిటు. ౧౦. కలిగియు లేకయు. ౧౧. గాళ్లును. ౧౨. కొనమయో. ౧౩. యంగటి; యంగుడు. ౧౪. బనువు. ౧౫. యటకొనఁ. ౧౬. డస్సి.

'వెడయాట లివి[1]యెల్ల వేగి యాడినను-గడుపు నిండునె' య[2]ని గ్రక్కున వచ్చి
సిట్టవ్వకై రాచవెట్టికిఁ బోయి - మెట్టకేలకు నింతపిట్టారగించి
సాను వేదులయింటఁ జచ్చినపెయ్యఁ - బ్రేమం[3]బుతో వండి పెట్టంగఁ గుడిచి
[4]కామింపఁగాఁ గరికాళవ్వయింట - మామిడిపండులు మఱఁగున నమలి
పోయి చెన్నయయింటఁ బులియంబకళముఁ-జేయఁ దీయక జుర్రి చిఱుతొండనంబి
కొడుకు[5]మాంసము వేడికొని [6]విందుసేసి - మెడపక సిమ్మవ్వయింట భుజించి
యారగింపఁగఁ జవియైన జోడవ్వ - కోరతో నిచ్చినఁ గొని యారగించి
యాసక్తి నుఱియచౌడ[7]య్య చేకళ్ళ - కాసించి తట వెంకి యంతటఁ బోక
నిన్న నింతయు నొక్కనెలఁతుక సెప్పఁ-గున్న! యాఱడి[8]బుచ్చఁగూడునే నన్ను
మలమల మఱఁగుచు నిల నాడనేల - కొలఁదిదప్పినకుడ్పు గుకువంగ నేల?
బ్రదుకున్నదే యిట్లు వైకుడ్పులందు - నది యేల కడుపూఁదదయ్యెడుఁ జెపుమ.
చన్నిత్తుఁ బలుపూఱు వెన్నయుఁ బాలు - నెన్నఁడుఁ దప్పింప నెంతైనఁ దెత్తుఁ
'[9]గుడుపు నీకెయిదదే కొడుక యిట్లేల? - అడిగి కుడువఁబోయి తాదట [10]లేక
యిన్నిదినంబులు [11]నేరితిఁ జాలె - నిన్న నీకడు పేల నిండదు సెపుమ
యేమెడ వంచింప 'రేయును బగలుఁ - జేయి దిగం డిట్టిసితగుండు గలఁడె?"
యని యొండు వేసర నాసరఁ గన్న - జననిగదా యని [12]చనవునఁ బలుకఁ
జెల్ల మిప్పుడు మీఁదఁ దొల్లి నాయట్టి - తల్లులు గలరె యీముల్లోకములను
బనుగొన నీవు నాప్రాణంబు [13]గాఁగ - [14]ననురక్తి గొనియాట కది నీవె సాక్షి
[15]యెట్టేని మాయించినట్టుల యుండి - బెట్టినంత గుడిచి యట్టుండి తేని
మెప్పాట నినుఁ బొందునే తెవులొప్పి? - నిప్పనఁ జెదలంటునే నీకు నీవ
చేసికొనఁగఁ దెవులిద్ధించెఁ గాక యీసంకటంబు నీ కేల [16]తావచ్చుఁ
బనియేమి? మాటలఁ బాయునే తెవులు - నినుఁ [17]గొంత వీఁకఁడిలన మగ్గనేల?
[18]చాలఁ జూడంగ నీసంకటం బింక - బాలుండ! నీమీఁదఁ బ్రాణము ల్విడుతు"
నని తనశిరమున కలుగఁగ నున్నంతఁ - దనతల్లి కపుడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి
యడుగు మిచ్చెదనీకునభిమతంబనుడుఁ- గొడుక! నాకొకకోర్కెకొఱఁతయుఁగలదె?

---

౧. వెల్లివేఁగినాడినను. ౨. యంచుఁగ్రమ్మఱ. ౩. మీఱఁగఁజేసి. ౪. కామించియాకరి. ౫. మాంసమడిగి. ౬. యెత్తుచేసి. ౭. దనిచేతకళ్ళఁ ౮. (బుచ్చ ౯. కుడుపునీకింపదే. ౧౦. బోక; మఱియు. ౧౧. నిది యెట్లు. ౧౨. చనువున. ౧౩. గాన. ౧౪. ననుషక్తి. ౧౫. వట్టేలయట్టేని. ౧౬. రా. ౧౭. గ్రొత్త........మడుగుదుర. ౧౮. చాలుఁ ౧౯. గంగనంక.

నీవు నిరోగివై నిత్యుండవై సుఖావాప్తి [1]నుండు నా కంతియె చాలు
కన్నమోహంబునకంటె నగ్గలము - ఎన్నఁ బెంచినమోహ మెందు నటంచు.
అక్కుగాన నినుఁ గన్నులారఁ జూచుచును-నిట యుండుటయె నాకు నీప్సితం బనిన
మందస్మితముఖారవిందుఁడై తల్లి - నందంద కౌఁగిట నప్పళింపుచును
'ముల్లోకములకెల్ల ముత్తవ (త్రోవునా?) వ్వానకుఁ - దల్లివి గాన నాతల్లి! నీయట్టి
తల్లి-శివి గలుగంగఁ దనకు రోగంబు - లెల్లెడఁ బొందఁగ నెట్లుండవచ్చు'
ననుచు నిత్యత్వ మాయమ్మకు నొసఁగె - ననుపమపరమపరానందమూర్తి
యమ్మయై శివుఁ గొనియాడుటఁ జేసి- యప్పున్స యనునామ మయ్యె వెండియును

గొడగూచి కథ

"శివదేవుఁ [2]డనఁనొక్క-శివభక్తి[3]యుతుఁడు-నువిదయఁ [4]దానుఁ బొర్గూరి కేఁగుచును
చూపించి [5]కడపగొట్టు పాపఁ దా ౬ంటి - కాపిడి 'యటయిట కదలకు మమ్మ!
పడుచులతో నాడఁ బఱవకు మమ్మ! - నోడిపినమా వ్రతం బెడపకు మమ్మ!
గుడి కేఁగి నిత్యంబుఁ గుంచెఁడు పాలు - బడఁరున కారగింపఁగఁ బెట్టు మమ్మ!
నమ్మిపోయెదము సుమ్మమ్మ! మఱుకు-మమ్మ! మాయమ్మ! మాయక్క! మాతల్లి
కొమ్మ! నీకొక [6]మంచిబొమ్మయు లెస్స-బొమ్మపొత్తికలును బోయి తెచ్చెదము"
అని యప్పగించుచు నరిగిన, వారి - తనయ గాల్లు మొగంబు దాఁ గడిగికొని
మంచిగుఁగులపాలు [7]మరగంగఁ గాఁచి - కుంచెఁడు గోరతోఁ గొలిచి చేపట్టి
కోరయు [8]బొత్తిన(?) కొంగునఁ గప్పి - భోరునఁ జని శివాగారంబుఁ జొచ్చి
కోర ముందఱఁ బెట్టి ధారుణిఁ బ్రొక్కి--"యారగింపవె దేవ!"యని విన్నవించి
పిఱుసని యొక్కింత మఱుగున నిలిచి - మఱి వచ్చి చూచుడు గఱగంటి గామి
బాల దల్లడమంది భయమునఁ బొంది - పా లేల యారగింపవు లింగమూర్తి
కాఁచుట చాలదో కమ్మ వల్వనినొ - పాఁచియో విఱిగెనో పడుచ నేననియొ?
ప్రొద్దెక్కెనో [9]యెండకుం[10]బొగయువచ్చెడినో? బుద్ధిపుట్టదో నెయ్యవోయకుండిననో?
కడుపేఁడియో నీరు గలసినవనియొ? - ఎడవాద్యములు లేక యేనె తెచ్చితనొ?
చాలవో యివి యీలపాలు గావనియొ? - పాలపైఁ జిత్త మేఁ బఱపితి ననియొ?
కోర బెడంగనో [11]కుంచెఁడు లేవొ? - ఆరగింపఁగఁ బెట్ట నేరకుంటినొ?

---

౧. నుండ. ౨. యనుండంగఁ. ౩. పరుఁడు. ౪. దాఁబొరుగూరి (బొన్నూరి). ౫. కడఁబుట్టు. ౬. చిన్ని. ౭. మరలంగఁ. ౮. బొత్తిన; బొప్పెస. ౯. మెంపెవ డ. ౧౦. భాగవట్టిచెడినో. ౧౧. అన్నిప్రతుల నిట్లే కలదు.

మీఁదువో[౧]యినవనో మీఁగడ లేదొ?-యేఁ జెచ్చునెడ నెవ్వరేఁ జూచిరనియొ?
యూర కేమిటికిఁ బాలొల్లవు ద్రావఁ - గారణం బేమేనిఁ గలదేనిఁ జెపుమ
నిక్కంపుటాఁకలి నీకు లేదేని - గ్రుక్కెఁడైనను గొని [౨]చిక్కించు నాకుఁ
[౩]గుడుపున కియ్యెడ [౪]గుడగుడ లేల . కుడికేఁడు దెత్తు నా గుజ్జనోగిరము
మూలపన్నారులయాలోవిలోనఁ - బోలె లున్నవి వంపు వోయి తెచ్చెదను
ఉట్టిపై బానలో నున్నది నెయ్యి - యిట్టున్నఁ దెచ్చెద నిష్టమే చెపుమ
కుండెఁ డున్నది వోయి కొనివత్తుఁ బుల్ల - [౫]కండంబు వలెనేని గక్కునఁ జెపుమ
[౬]అచ్చన మెల్లి మాయయుగారినగరఁ - జెచ్చెరఁ బిల్వవచ్చెద నారగింపు
మాశివసోదరిమఠమునఁ గలదు - పాసెంబు దెచ్చెదఁ బాలుము త్రావు
షోడశపంచుపు సూడఁ బోదంకు (?) - పోఁడిగా నీపాలు పురహర! కొనుము
వీరభద్రు నిజాత్ర వేళ [౭]నిన్బంచి - యే రొప్పఁ బనిచెద నీపాలు త్రావు
మెడమడు గేవిఁటి కీపాలలోని - కడుకులు దెచ్చెద నక్లైనఁ జెపుమ
యిత్తఱి శిశువుండ నెట్టులంటేని - బొత్తునసైనను నెత్తి త్రాప్రదము.
పిన్నపన్నారులు సిన్నిబొమ్మలును . నిన్ని గూడడుకులు నెన్నేనిఁ బంప్లు
నా కెల్లి మావారు నలిఁ దెత్తు రపుడు - నీకు నిచ్చెదఁ గాని నీయాన! త్రావు
పాలును జల్లారెఁ బలుకవు దోడ - నేలయూ లింగ! న న్నేఁచెద వనుచుఁ
బాప యీశ్వరునకుఁ బలుమాఱు మ్రొక్కుఁ-గోపించు భంగించుఁ గుప్పించునఱచుఁ
గటకట వాపోవుఁ గరమూలు విఱుచుఁ - దటతట నేలతోఁ దాఁకించుఁ గాళ్లు
ధారుణిఁ బడి బడు ల్దన్నుచు నేడ్చుఁ - గోరదిక్కును జూచు మూరారిఁ జూచు
బుజ్జగించును [౯]వెన్లు బుజ్లును బెట్టు - నిర్జివిక్రియఁ బడు నివ్వెఱఁ గందు
నెప్పటియ ట్లేడ్చు నెలుఁగెత్తి పిలుచుఁ-దొప్పనఁ బడుఁ గోరఁ దోలఁగంగ [౧౦]నూకు
వెఱచి ముందఱఁ బెట్టు మఱి పలుమాఱు-నెఱఁగుఁ[౧౧]బాదంబుల కెట్లుఁ ద్రావమిని
[౧౨]నెక్లైనఁ గాని పా లేఁ ద్రావ ననవు - ముట్టవు మూర్కొన వట్టె యున్నవియు
నీ వారగింపమి మావారు విన్నఁ - జావ నత్తురు నన్ను సంశయం బేల
తనకు నెప్పుడుఁ జావు దప్పదు "[౧౩]మగిడి - చన నిచ్చటనె చత్తుసరివోదు" ననుచుఁ
దనతల శివునితోఁ దాఁకించుకొనఁగఁ - జనుఁనంతలోనన [౧౪]చక్కనఁ బట్టి

---

౧. యిన (యనో) మరి. ౨. చిక్కింపు. ౩. కుడుపున కియసదేఁ గుడుచనేననియొ. ౪. గుడ గుడ. ౫. ఖండంబు. ౬. అర్చన. ౭. నీబంచి. ౮. దాటించుఁ. ౯. వెల్లుబుల్లును బెట్టి. ౧౦. బెట్టు. ౧౧. భాదములకు నెట్టుఁ. ౧౨. నెక్లైన. ౧౩. మగుడి. ౧౪. చక్కటుఁ.

యారుద్రుఁ డతిదయాహసితాస్యుఁ డగుచుఁ - గోరతోఁ బా లెత్తుకొని యారగింప
"నన్నింత యేఁచితి పిన్నగాఁ [౧]జేసి - మిన్నకపోదు మాయన్నకుఁ జెప్పి
మఱికదా యున్నది మాట [౨]లింకేల - కఱకంఠ! యింతయు మఱవకు"మనుచుఁ
గుడుక దెమ్మని పుచ్చుకొనుచు నబ్బాల - వడిగొని యింటికి వచ్చి నిత్యమ్ము
నిట్ల కొంపోయి తా నిచ్చుచు నుండ - నట్ల శివుండుఁ బా లారగింపంగ
నూరికిఁ బోయినవా రెదుగ్గాఁగఁ - దా రేఁగుదెంచు న త్తఱిఁ దొంటియట్ల
మృడుఁడు వాలారగిం[౩]చుడు బాల రి త్త - కుడుకఁ [౪]జేతను బట్టికొని యేఁగుదేరఁ
బొడగని 'యిట యెందుఁ [౫]బోయెదు రి త్త-కుడుక యెచ్చటనుండి కొనివచ్చె'దనిన
'మీరు సెప్పినయట్ల మృడునకుఁ బాలు - కోరతోఁ గుంచెఁడు గొలిచి కొంపోవ
నారగింపఁగ మ్రొక్కి యనయంబు నిట్లు - కోర యిమ్మని పుచ్చికొని వత్తు'[౬]ననిన
"నేనాఁటఁ ద్రావుఁ బా లీశుండు వడుచ - కా నీవ త్రావితో కాదేని తోడ
నాడెడు పడుచుల కచటి[౭]కఁ బోసితివో?-యేడఁ [౮]జల్లితివో [౯]మైమెఱుఁగవు గాక
తన్నుమహాభ క్తతతి [౧౦]యుద్దేసించి - పన్నుగా 'నారగింపవె దేవ!' యనుచు
నతిభక్తిఁ బ్రార్థింప నారగించుటయు - క్షితి దుర్లభం బన్న నితరులతరమె?
యెట్టు నమ్మెడి దంచుఁ బట్టెఁ దిట్టుచును - 'నట్టెనఁ జూత'మం చామఱునాఁడు
బాలచేతనె తండ్రి వట్టించుకొనుచు - లీలతోఁ గుడి కేఁగి పాలతోఁ గోర
ముంద[౧౦]టిక్రమమున ముంద[౧౧]టఁ బెట్ట - నందికొనండయ్యె నాలింగమూర్తి
బాలముగ్ధత్వంబు ప్రవిమలభక్తి - [౧౨]యీలోకమున నెలయింపంగఁ దలఁచి.
యాశివదేవుఁడు నంతఁ గోపించి - [౧౩]"యోసి! నేఁ డేల పాలొల్లండు ద్రావ
ముక్కంటి ముట్టనే [౧౪]మూర్ఖ న్నె చెపుమ-పెక్కులు ప్రేలితి[౧౫]వక్కజంబుగను
శివునకు నని యుద్దేసించినపాలు - దవిలి నిత్యంబును ద్రావినద్రోహి!
పొట్ట వ్రచ్చెద[౧౬] నెందుఁబోయెద'వనుచుఁ-గట్టుగ్రమునఁగూడ[౧౭]ముట్టుదు మున్న
బాల వాపోవుచు బలుపిడినేఁగి - [౧౮]హాలింగ! హాలింగ! హాలింగ! యనుచు

---

౧. జూచి. ౨. మాటలేలికను. ౩. పుడు. ౪. దాఁడఁబట్టుకొనుచు నేతేర. ౫. బోయితి. కొన్నిప్రతులలో 'యెందువోయెదు' అని కలదు. 'ఎందు, అందు, ఇందులు' ప్రథమాంతముగాఁ గళగాఁ జెప్పఁబడగియున్నవి. ౬. నిచ్చితివో. ౭. జల్లితోడేహ.౮. మైయెఱుఁ, మెయ్యెఱుఁ, ౯. యుద్దేశించి. ౧౦.టి. ౧౧.ట. ౧౨. యీలోకులకు. ౧౩. యోశి! ౧౪. ఇక్కడ. 'మూర్ఖన్నె మూర్ఖొనెనె, అనునర్థమునఁ గలదు. "ముట్టునేమూర్ఖన్నె" అని యొక్క ప్రతిలోనున్నది. మఱియుఁ గొన్నింట "మూర్ఖనెనె" అని గణభంగముగాఁగలదు. ౧౫. ప్రేలరిపడుచ. ౧౬. నెందువోయెద. ౧౭. ముట్టెదు. ౧౮. హాలింగ! హాలింగ! యనుచుడగ్గఱుదు.

జేతికోరకు మున్ను[1]సేయిసాఁచుచును - నాతని కోడుఁగుడు నంతలోపలను
హరుఁ డోడకోడకు మనుచు నక్షణమ - వరదయామతిఁ దనవక్షంబుఁ దెఱవ
జగదభినుతకరడిగ భోగనాథు - నగణిత[2]దివ్యలింగాంగంబు సొరఁగ
నమ్మాత్రలో[3]నహహా! పోమె ననుచుఁ-గ్రమ్మనఁ దండ్రి [4]గూఁకటి వట్టుటయును
వెలుపలఁ [5]గూఁకటి వెండ్రుకల్ సిక్కె - వెలయ లింగంబులోపలఁ జిక్కె బాల
యిల నేఁడు నాఱునెలల కొక్కమాఱు - నలరి [6]కూఁకటివెండ్రుకలు [7]గత్తిరింప
'బాల నిశ్చలముగ్ధభావ సంపదకు - నీలోకమున దృష్ట' మిది యని పొగడ
గొడగూచి యని చెప్పఁబడి మహామహిమ-నడరెఁ దా నాముగ్ధ యాదియునుగాక

దీపదకళియారు కథ

ఏపార మఱియుఁ గాంచీపురంబునను - దీపదకళి యన దృఢభక్తియుతుఁడు
పొరుగూరి కొక్కనాఁ డరుగ నొక్కెడను-హరుఁడు జీర్ణాలయం బందుండఁ జూచి
"కటకటా! యీశుఁ డొక్కఁడ యున్నవాఁడు-పటుతరాటవిలోనఁ బగయును బెద్ద
కచ్చడంబులు గూడఁ గట్టించె మునులఁ - జెచ్చెర ముక్తులఁ జేసె దానవులఁ
గనుమాయ నెడయులే [9]దనఁగ మువ్వెట్టి - గొనిమెనవ్యాసవాద్యనిమిషవరులఁ
దిరముగా ద్వాదశాదిత్యుల నొక్క - [10]దెరువ్రనఁ బోకుండఁ దిరువుడుకొలిపె
వెలయ ననంగుఁ గాలించె నంగజుని- వెలుఁగనిపురములు వెలిఁ[11]గించెఁ బేర్చి
చెనసి దామోదరుఁ జేసె దానొుద - రుని విధిపాలు సేసెను విధిఁ బట్టి
కరుణాకరుం డని గారవింపంగ - నరుదగు సర్వసంహారంబు చేసెఁ
గావునఁ బగ పెద్ద దేవదేవునకు - నీవిపినంబులో నెట్లుండవచ్చు
గుడియును [12]వ్రస్సియుఁ [13]గూలిపోయినది-యడరుమంటపమును నరివిమైనయది
కోటయుఁ బడ్డది గూడ నయ్యెక - వాటంబు[14]లును జివ్కి వసుధఁ ద్రెళ్లినవి
ఒడల నర్థము గొన్న యుమబోటి నట్టు-పొడ లేదు శివునంద యడఁగెనో[15]కాక
భయమందిరెుంటిగోడయు[16]మీఁదఁగసువు-పై చుకొన్నదియునువనరుచు నెదుర
మును శివుఁ డిచటఁ బుట్టిననాఁటనుండి - చెనసి తమ్మళి భజించిన-చొప్ప లేదు
ఇది యేల వేయును నిచ్చట నునికి - యది ప్రమాదమ యసహాయంబుగాన

౧. చెయిసాఁచునట్టు-లాతనినోడ(ద)రుచు. ౨. లీలదివ్యాంగంబు. ౩. ననహా; ౪. కూఁకట, ౫. గూఁకట. ౬. కూఁకట. ౭. గత్తరింప. ౮. లోకులకు. ౯. దనిశెమ్ముత్తవెట్టి. ౧౦. తెఱ(ర)గునఁ. ౧౧. లుఁగించి పేర్చె. ౧౨. వ్రస్సియై, వ్రస్సియై. ౧౩. గూలుచున్నదియు. ౧౪. లుఁజివికి. ౧౫. కూడ. ౧౬. తలఁగస(సు)వు.

నిక్క మీశసంపదో యెక్కటి[౧]వీరుఁ - దొక్కఁడు నిక్కడ నున్నయప్పటికి
నూరక వట్టివిచారంబు లెల్లఁ - దా రక్షయగునె సంహారరుద్రునకు"
నని నిశ్చయించి తా నచ్చోన యుండి - తనయింటి [౨]యావత్తుధనమును మున్ను
సంచితంబగువస్తుసమితియుఁ జెల్ల - పెం చాదిగా [౩]మట్టగించి తెప్పించి
గుడియు మంటపమును గ్రొత్త గావించి - కడునొప్పఁ జట్టు నగడ్తఁ ద్రవ్వించి
కోటయుఁ గొమ్మలుఁ గొత్తడంబులుఁ గ - వాటంబులును దగువంకదారలును
బెట్టించి [౪]నంపుడుగట్ట యగడ్త - చుట్టును బోయించి యట్టళ్లు దీర్చి
పొలుపొందఁ [౫]శంకణంబులు వెక్కసన్ని - నలిఁ బడగలుఁ దోరణంబులు గట్టి
క్రొత్తడంబులఁ గోటకొమ్ముల [౬]గొడుగు - లెత్తించి బలుమగ లెందతో యనఁగ
[౭]వ్రాలినకుసులును వసులుదూలములు - తాలు గుంజ్లను నిమ్మ సాలఁ జెప్పించి
కోటకొమ్మలఁ దగుచోటఁ బంచించి - కోట యూకమమునఁ బాటించి యంత
లోఁతుగా నడబావి లోనఁ గట్టించి - [౮]పాఁతర్లఁ గొలుచు నేర్పడ సంగ్రహించి
యగ్గుడిచుట్టు బిల్వాశోకసురభి - గుగ్గులు కముకాదికుజములు వెట్టి
మరువంబు దవనంబు మాచిపత్త్రియు-వరుసను బహుపుష్పవాటికల్ నాటి
[౯]జాలవారిని దివ్వటీలను బల్ల - గోలలవారిని గుడిపూజరులను
నెడిసెలకాండ్రను నోజులవారి - బడిపని[౧౦]జనులను బంటెంబుబంట్ల
ద్వారపాలుర సువిధానుల వింక్ల - వారిఁ దలారుల వారక యేలి
వారును దాను నవారితశక్తి-[౧౧]గోరంతవ్రొద్దు మేకొని కట్టు బిగిచి
యూయతపంచమహావాద్యరవము - పాయక రేయను బగలును మ్రోయఁ
బోటరులగు నజాంభోజనాభులకుఁ - గోట సాధింప నగోచరం బనుచు
మనుజు లక్కజమంది వినుతింపుచుండ - ఘనకీర్తి నటు గొంతగాలంబు సనఁగ
ధనమెల్లఁ దన్నిమిత్తమునను సమయ - మునుకొని పరివారమునకు జీవితముఁ
బెట్టలేకున్నను [౧౨]బెగడక జగతి - చుట్టును జాల రాచుచుఁ దిరుగుచును
అంతంతఁ గవదివియల నాఁటఁ బొడిచి - యంతఁ దొల్లిటికంటె నగ్గలికముగ
మొలనున్నగంటలు మ్రోయఁ దాళంబు-లులియ నొడ్డణము గుబ్బలు గజ్జియలును
ధ్వనియింప నల్లన తాటన వృచ్ఛ - చును సువిధానంబు సువిధాన మనుచుఁ

---

౧. ధీరుఁ. ౨. యాతుర. ౩. బరికించి. ౪. చుపుడు. ౫. నంకణంబులు. ౬. గొడుగు. ౭. వాలిన. ౮. పాఁతళ్లఁ. ౯. జాలదారిని. ౧౦. వారిని. ౧౧. గోరంతప్రొద్దుమై కొనకట్టు పూడ(డి). ౧౨. బెగడంగ..

[౧]గుడిని మానిసి గొమ్మకొమ్మ దప్పకయ[౨]యడుపరిపై నున్నయ ట్లొక్కరుండు
వేయుముఖంబుల వేనవేల్విధులఁ - బాయక యట్టుల బలము సేయుచును
నీవిధంబున రాత్రులెల్ల వేగింపఁ - గా వెండి నూనియ గవదివియలకు
నొక్కింతయును లేకయున్న నూహించి - గ్రక్కున బ్రాఁకుల కణికలు వేర్చి
కవదివియలభాతిఁ గాల్చుచు మంట - లవిరళంబుగఁ బెట్టి యట్లు వేగింప
నొక్కకొలఁడు గొట్ర యొక [౩]బ్రానుమట్రయొక్కబడియ బట్ర యొక కట్టెగిట్టె
మందునకైనను బ్రాఁకనుపేరు - నెందును లేకుండ నేఁగుడు నంత
[౪]కసువునఁ బిరు (పిరి?) వెంట్లుగాఁ దాల్చి చేత - నసలారఁ గవదివియలభాతిఁ బట్టి
యిలఁ[౫] దీగదీపంబుపోలుపు వట్రిల్ల - [౬]సలి మనోవేగంబున జగతిచుట్టుఁ
దిరుగుచు మఱి కొన్నిదినములు [౬]నడవఁ - బోఁ బల్లు[౭]గుట్టెడుపూరియఁ బుడుక
సదసట్ర నలి నట్ర సరి [౮]గస్వు గట్ర - వెదకియుఁ గానక మది విచారించి
కచ్చడం బాదిగాఁ గలచీరె లెల్లఁ - జెచ్చెర వెంట్లుగాఁ జేసి ముట్టించి
దివి[౯] వెలింగెడు మెఱుగుదీగెలో నాఁగఁ - గవదివియల[౧౦]భాతిఁ గరములఁ బట్టి
వెనఁగొని తిరుగ న[౧౧]వ్వెంట్లుఁ జెల్లుడును - మసలక చీకటి మఱువునఁ జేసి
పగవారు సొత్తురో పరికింపరామి- నగుఁ బ్రమాదం [౧౨]బంచు నాత్మలోఁ దలఁచి
గ్రక్కునఁ దలవెండ్రుకల జడయల్లి - చక్కన దీపంబు సంధించిపట్టి
యింతట వేగుఁబో యిం[౧౩]కఁబ్రొద్దనుచు - నెంతయు రయమున నెప్పటియట్ల
[౧౪]జగతిచుట్టుఁ దిరుగ జడ యెల్లఁగాలి - బగబగయనఁగ దీపదకళియారి
తలగూడ దరికొనఁ దడవ శంభుండు - జలజాక్ష జలజజ శతమఖార్చితుఁడు
కంతుసంహరుఁ డంతకాంతకుఁ డత్రిని - తాంతసదానందుఁ డంబికాధవుఁడు
త్రిభువనారాధ్యుండు దివ్యశరీరుఁ - డభవుండు శివుఁడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి
ధీరు మహోదారు దీపదకళియ నారును గారుణ్యవారాశిఁ దేల్చి
"యిచ్చ యెయ్యది నీకు మెచ్చితి [౧౫]వేఁడు మిచ్చెద"నాపుడు నిలఁజాఁగిమ్రొక్కి
"మెచ్చులు వేయును వచ్చె నొండొల్ల - నిచ్చమై విన్నపం బేర్పడ వినుము
ఈవిపినంబులో నెక్కడి బడుగు - దేవరో యనఁగ శ్రీదివ్యలింగాంగ
లోకాశ్రితుఁడ! భక్తలోకకుటుంబి! - యేకాకివై యుండు టిది నీతిగాదు

౧. గూడ. ౨. యాడువరి, ౩. బ్రమాఁకు. ౪. కసువు, ౫. దీపగంభంబు. ౬. సలిపి, సనఁగ. ౭. గుట్టుక్రోఁబూరియూఁబరక. ౮. గసవుగట్ర (గాంబ్రు). ౯. వెలుంగు మెఱుంగు దీగవోయనఁగఁ. ౧౦. యట్లు. ౧౧. వ్వాట్లు. ౧౨. బనియాత్మనూహించి. ౧౩. యింతేబ్రో, ౧౪. జగిలె(లి), ౧౫. మడుగు.

అనయంబు రజతాద్రి యట్టిదుర్గంబు - మనకుఁ గల్గఁగ వేఱె మన్నెముల్ సేసి
కొనియుండ నేల యీవనదుర్గమందుఁ" -[1]జనుసనుమనుచుఁ బుష్పకవిమానంబుఁ
జక్కన నద్దేవు నెక్కించి తాను - నెక్కి దీపదకళి యెంతయునొప్ప
గుడియు మంటపమును గోటయుఁ గూడఁ-గడునర్థిఁ గొనిపోయెఁ గైలాసమునకుఁ
బురహరు మెప్పించి బొందులతోన - యరుగుభక్తులు గల రన్నిలోకముల
గుడితోన లింగంబుఁ గొనిపోవుభక్తుఁ- డడరఁగఁ గలఁడయ్య! యఖిలలోకములఁ
గడుఁగడుఁ జోద్యంబుగాఁ దె తలంపఁ - బుడమిఁ బుట్టనిభక్తిఁ బుట్టెఁ దా ననుచు
దేవదానవమానవావలి పొగడఁ - గా వీరభక్తశిఖామణి యైన
యట్టిదీపదకళియారి ముగ్ధత్వ - మిట్టలంబై యొప్పె నిల" నట్టిఁగాక

నాట్యనమిత్తండి కథ

"కడునొప్ప వెండియుఁ గంచిలోపలను-మృడుమూర్తి నాట్యనమిత్తండి యనఁగఁ
బోఁడిగా శివభక్తపుంగవుఁ డొక్క - నాఁడు శ్రీయేకామ్రనాథునిగుడికి
నాయతభక్తిమై నరిగి కూత్తాడి - నాయనారిని సదానందస్వరూపిఁ
దాండవమూర్తి నత్యద్భుతాకారు - దండిగజాసురదళనావతారు
బాలేందుశేఖరు ఫాలలోచనుని - గాలకంధరు శూలఖట్వాంగధరునిఁ
బొడగని పూజారి నడిగె "నీశ్వరుని - [3]నడు మటు వీఁగియున్నది యొక్కదెసకు
వారక కొంకరవంకర లొవ్వాయి - గారీను చేతులు వూరించిరనవియు
ముక్కొంకులును బోయి మోచియు మోవ - కొక్కవాదం బట్టు లున్నది శివున
కున్నపాదంబును నూరుమధ్యమున - నున్నది [4]యీాచవో యున్నభావమున
నిలువులువడి శివునేత్రత్రయంబు - వాలుపుగా తెప్పలు వొందకున్నవియు
మలహరుశిరమును[6] నిలువక యొక్క - వలని క ఁగొంతయు వ్రాలియున్నదియు
మృడదేవు కెంజడ[7] ముడివీడినదియుఁ - గడుఁజోద్యమిది యేమిగారణం?" బనుడు
నాశివబ్రాహ్మణుఁ డల్లన నగుచు - "నీశివునకు రోగ మిట్టులైనదియు
వాయు[8] దోషము దీని వారింపకున్నఁ - గాయజహరునకుఁ గడుఁ బ్రమాదంబు
దడసిన నింకొండు దలఁచిన శివుని - యొడలెల్లఁ గూడ నిప్పడ కొంకు[9] వోవు
దీనికి నౌషధం బే నెఱుంగుదును - బూని చేయింపుమా మా నెడు" నంచు
నాలిసేయుచుఁ బల్క నది దక్ష్యగాఁగ - నాలింగవంతుఁ డట్లాత్మఁ దలంచి

౧. యానెడు, ౨. జనుమంచునపుడు వు, ౩. నడుమునువిఱిగి. ౪. నయవి. ౫. యాఁచ. ౬. నలవోక. ౭. ముడియవీడినది. ౮. దోషంబింక, దోషంబిది. ౯. లొడవు.

తనయింటఁ గలపదార్థమ్ములు ధనము - [1]మునుకొని కొనివచ్చి ముందటఁ బెట్టి
"కోరి యింతయును జేకొనినైన నిపుడు - మారోగంబు మాన్చితేనియును
నాసతియును నేను నాసుతుల్ నీకు - దాసులమయ్యెద మాశక్తితోడ
నెట్టైన నీ వింతవట్టు పుణ్యంబు - గట్టికోవే" యనఁ గల ధనంబెల్లఁ
గొని "వాయుతైలంబుఁ గూర్చి యౌషధము - లెనయంగ వండితి" ననుచు నాముదము
నూనియ నొక్కింత నులివెచ్చఁ జేసి - చేనిచ్చెఁ దక్కిన క్రియ సెప్పుచు నతఁడు
వాయుతైలముఁ గొనివచ్చి యక్షణము - మాయాపహారుమేన మర్దనసేసి
తవిలి యావావిలిచివుళ్లు లుమ్మెత్త - చివుళులు [3]దక్కెడిచివుళు [4]లాముదము
చివుళులు పండినజిల్లేడాకులును - నివి యాదిగా మందు లిన్నియుఁ గూర్చి
చెచ్చెరఁ దనువెల్ల సేకంబుసేసి - పొచ్చెంబు లే కిస్సుమపొట్లాలఁ గాఁచి
పుచ్చుచు నరచేత వెచ్చఁ జూపుచును - నిచ్చ యెఱిఁగి కాఁక లిచ్చుచు వలయు
పథ్యంబు లారగింపంగఁ బెట్టుచును - [5]దక్ష్యంబుగా వెండి తగు క్రియల్ సేయఁ
గొన్ని దినంబులు సన్నఁ దద్భక్తుఁ - డన్నిలగలఁ జూచి "యిన్నినాళ్లయ్యె
నాపోవ నొక్కింతయైనను గుణము - సూపదు పార్వతీశుశరీర మందు
ననవేల! నిక్కము నట్టిద కాదె; - పనుగొన నే నెంత భ్రాంతిఁ బొందినను
నారంగ నడవులయాకులు నలము - వేరు వెల్లంకియు మారసంహరుని
యొడలిరోగము మాన్ప నోపునే యింక - నెడసేయనేటికి నేఁగాక శివుని
వాయుదోషమునకు వైద్యుండ"ననుచు - నాయయ్య గడునిశ్చితాత్ముఁడై యంతఁ
దలఁ కించుకయు లేక తనప్రాణమునకు - నలుగంగఁ బ్రత్యక్షుఁడై నిల్చి శివుఁడు
పార్వతీకాంతుఁడు భక్తవత్సలుఁడు - శర్వుఁ డర్వాచీనసౌమ్యస్వరూపి
గీర్వాణవంద్యుండు సర్వేశ్వరుండు - సర్వజ్ఞుఁ డజహరిశతమఖార్చితుఁడు
నాట్యలోలుండు పినాకహస్తుండు - నాట్య[7]నమిత్తండి నలిఁ గౌఁగిలించి
"మేదురకీర్తి! నీ కే మెచ్చితి వేఁడు - మాదట నిచ్చెద నభిమతార్థములు"
ననుడు "నేమియు నొల్లన భవ! మీదివ్య - తనువు వేఱొండుసందంబైనయదియు
వెండి వంకలు వోయి వెడరూపుగాక - యుండేమి గడుఁ జూడ నొప్పియున్నదియు
రోగమో! సహజమో! యోగీంద్రవంద్య! - యీగరిమంబు నా కెఱిఁగింపు" మనిన
"యిది తాండవాకార మెట్టులం[8]టేని - ముదమున నాట్యాభిముఖుఁడనై నిల్చి

---

౧. కొనివచ్చిముందటఁ గుప్పగాఁబోసి. ౨. ర, ౩. తక్కలి. ౪. లామిదెప్పు, ౫. దక్ష్యగా వెండియుఁ ద, ౬. కృత్తివాసుండు. ౭. నిమిత్తండి. ౮. మెట్లంటివేని.

‘హాహా’యనిడమరుగంబాగి నొక్కమాటు- వాయింపఁదడవసర్వములయాంబోం
జరణంబు దొంగలి చలసగాఁ జేసి - పరగంగ నక్షత్రపంక్తులు డుల్ల;[దుఁ(ద)?
వినుతమహోద్రేకవీక్షణాటోప - మున నజాన్యుత దేవముఖ్యు లడంగ
మూవలగంటల మ్రోఁతకు వెఱచి - దేవి యున్న సగంబు ధృతిఁ దన్నుఁగలయ
ఖ్యాత మహోద్ధత కరతాడనముల - నాతతదిక్తతి యవలఁ జనంగ
వడి మహోచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసపవనహతి - బడబాలనం బాఱ జడనిధు లింక
గతిని మెట్టెడుపాదఘట్టనచేత - నతులధాత్రీతలం బది ఘూళి గాఁగ
నురవడిమై జఱ్ఱఁ దిరిగి నిల్చుడును - బోరి [3]మాలి దిగ్గజంబులు వోఁకవడఁగ
[4]గ్రక్కున జాఱి టంకారంబుచేత - నెక్కొన్న కులగిరుల్ నెఱిఁ బొడిగాఁగ
నెందంగఁ బాదాగ్ర మూఁది నటింపఁ - గ్రిందటికూర్మంబు[5] గిజిగిజిగాఁగ
మహితజటాచ్ఛటా విహతి నజాండ - బహులకటాహంబు వఱియలుగాఁగ
నుకుకిరీటవిఘాతనోద్వృత్తిఁ జేసి - పొరిఁ దత్త్వ సందోహములు వెల్లగిలఁగఁ
దాండవోద్ధతిఁ జేసె ధరియింపఁ బడిన - దండిఫణీంద్రుండు దలరి రోఁజంగ
నిటుకోఁజుచున్న ఫణీంద్రు నూర్పులకు - స్ఫుటఫాలనేత్రాగ్ని భుగులన నెగయ
వడి నెగసెడినేత్రవహ్నిరోచులకు - జడలపైఁ జంద్రుఁ డాసగమును గరఁగఁ
గలయ సుధాసూతి గరఁగినకతన - బలువిడి నమృతంబు దల డిగి పఱవఁ
దలడిగి పఱతెంచు తత్సుధాపూర - మలరి ముంచుడు జీవములు వచ్చి యంత
నురమున శిరమున నొగి గళంబునను - గరముల భూషణోత్కరములై వెలిఁగి
పరగుసురాసురబ్రహ్మాచ్యుతాది - వరకపాలావళుల్ శరణు వేఁడుచును
బొబ్బలు వోఁడువంగఁ బొంగి యార్వంగ - నుబ్బి యాళతిసేయ నొగిఁ దాళగింపఁ
గ్రీడ వట్రిల జతిగీతముల్ వాడ - నాడుదుఁ బ్రమథులు సూడఁ దాండవము
కావునఁ దాండవాకార మత్యర్థి - భావించి కొలుతురు[6]భక్తు లెప్పుడును”
ననుచు నానతియిచ్చి యద్దేవదేవుఁ - డనురాగలీలమై నతుల మాగ్ధ్యమున
మించిన సాట్యు నమిత్తండి మహిమ - నంచితకనక దివ్యవిమానమునను
గొనిపోయెఁ గైలాసమునకు సద్భక్త [7]జనులు సజ్జనులును వినుతింప” మఱియు:

ఉడుమూరి కన్నప్ప కథ

“శ్రీకాళహస్తిగిరి ప్రదేశమున - శ్రీకంఠభక్తుండు లోకైకనుతుఁడు

౧. మాను. ౨. యాలనంగ. ౩. బోరి. ౪. టక్కున.....కటారంబు. ౫. గిజగిజ.
౬. భక్తులు భువిని. ౭. జనులును మునులును.

ఉడుమూరి కన్నప్పఁ డొక్కనాఁ డర్థి - నడవికి వేఁటమై సరిగి యొక్కెడను
దోడెఱుకులుఁ దాను దోఁపున నుండి - యాడ నెక్కింత నిద్రావస్థ దోఁపఁ
గలయఁగ రుద్రచిహ్నలతోడ నీశుఁ - డలరుచుఁ దపసియై యరుదెంచి తన్ను
జవుకమం దునిచి నొసల భూతివెట్టి - శివతీర్థకలశాభిషిక్తుఁ గావించి
"చనఁజన ముందట ఘనలింగమూర్తిఁ - గనియెదు; ప్రాణలింగంబు నీకదియు"
నని యుపదేశించినట్లు స్వప్నమునఁ - గని మేలుకాంచి నల్గడలు వీక్షింప
మును లేని దొకద్రోవ ముందట నున్నఁ - 'బొనరనిక్కాలయమ్యోఁబోకల'యనుచు
దన తోడి యెఱుకుల నునిచి యొక్కండ - చనఁ జన ముందటఘనలింగమూర్తి
యున్న సంతోషించి కన్నప్పదేవుఁ - డున్నత భక్తి సంయుక్తుఁడై మ్రొక్కి
"కలగన్న చోటికి గంపఁ గొంపోవ - ఫలసిద్ధి యగుటెల్ల భాగ్యంబుగాదె?
మును దపోమూర్తి సెప్పిన లింగ మిదియ - తన ప్రాణనాథుఁడౌ" ననినిశ్చయించి
"భాస గా డింక నీప్రాణలింగంబుఁ - బాసి పోఁ దగదు మా [1] పల్లియ కితని
గ్రక్కునఁ గొనిపోయి కట్టుదుఁ బాక - నిక్కడ నునుపరా దెండఁ గాలంగ
బుద్ధులు సెప్పియు బుజ్జగించియును - దద్దయుఁ గేడ్పడఁ దగ వెడ్డు వెట్టి
వలసిన వస్తువు లిలఁ దెచ్చి యిచ్చి - వలపించి కొని పోవ వలె"నని తలఁచి
పరమహర్షమున విస్ఫారితాంగుఁ డగుచు - వనముగ్ధభావన హరున కిట్లనియె
"అక్కటా! యిది యేమి హరుఁడ యొక్కరుఁడ-విక్కడ నుండుట [3] యేమి గారణము?
తల సూప కేయూరి తమ్ముళ్ళ తోడ - నలిగి వచ్చితె సెప్ప మలుక దీర్చెదను
గొరగ లుమ్మెత్తపత్తిరిఁ బూజసేయ - మరులెత్తి వచ్చితో యురుతరాటవికి;
[4]పరసఁ ద్రొక్కునఁ బడఁ జాలకీవు - సిరిగిరి నుండక సురిఁగి వచ్చితివో?
జటలకు నొడలికి సవతులువోర - నుడుపఁ జాలక వచ్చి యడవిఁ జొచ్చితివో?
చెన్నయ్య గలసినఁ జెడెఁ గులంబనుచు - నిన్ను లోకులు వెలి యన్న వచ్చితివో?
పలుమాఱు సంబికి బడిపను ల్సేయ - సొలసి వచ్చితివో యిచ్చోట డాఁగంగ
నాఁటి బ్రహ్మాయు నేఁడు నాయంబు దప్ప - వేఁటాడ వచ్చితో వేయును నేల
నాతోడి మోహంబున నన్నుఁ బ్రోవ - నేతెంచితో వేడ్క మెసఁగ నిచ్చటికి!
యెట ను(యుం?)డి వేంచేసె తెట్లు నీబ్రదుకు? - ఇట నుం(యుం?)డఁ [5]జొచ్చి [నీ వెంతగాలంబు?
ఎక్కడుగోద నిన్నిక్కడ వైచి - యెక్కడవోయె నే నేఁగెదఁ జెపుమ?

---

౧. పల్లెకు నితని. ౨. రాంగమమర. 3. కేమి. ౪. పరుస. ౫. వచ్చి.

ఒడల నర్థము గొన్న యుమబోటి యెద్ది? - యెడరైన నవ్వారె యెక్కడివారు?
కట్టిన గోచి యెక్కడ [౧]నొల్వవడితి ? వట్టేల వచ్చితి వడవి కొక్కఁడవ ?
చంక బొక్కసమును సడలియున్నదియు - శంకింప కొంపెట్టు సరియించెదయ్య!
కొండలలోన నెక్కండ వీవిట్టు - లుండంగ వెలవవా ఖండేందుమాళి ?
మృగములు నురగము ల్మితి మేరలేవు - నగవు గాదిచటనున్నను బ్రమాదంబు
ఎఱుకుఁ బన్నలు గిన్న నేఁతురు నిన్నుఁ - గఱకంఠ! మాపల్లెఁ గలదెల్ల సుఖము
అడవుల మనుబెళ్ళ కడు మంచిపాలు - నొడిపిలి పాసెంబు నుడుప నేతులును
నిప్పపూవును దేనె లెల్ల ఫలాదు - లొప్పెడు వెదురుఁబ్రాలోగిరంబులును
మఱి యట్లుఁ గాక నీ మనసు వచ్చినను - నెఱచులుఁ గఱకుట్లు లెన్నేనిఁ గలవు
రావయ్య! మ్రొక్కెద దేవదేవుండ! - ప్రేవులు మాడంగఁ జావఁదప్పినదె?"
యనుచుఁ బాదాక్రాంతుఁడైన నీశ్వరుఁడు - దనతోడఁ బలుకీమి మనసులోపలను
"నింత [౨]గాలము నుండి యిట గుడువండొ ? - కంతునిర్దళను డాఁకటఁ బల్కలేఁడు
చెవులు సిల్లులు వోవఁ జీరంగనేల - శివునకేమేనిఁ దెచ్చెదఁ గాక" యనుచుఁ
జని కందమూలాదిశాకముల్ మృగము - లును దృష్టి మాత్రలోనన పరీక్షింప
మునుకొని. "యంతకుమున్నధరిత్రిఁ - జనిన జీమూతవాహనుఁడును శిబియుఁ
గీర్తి ముఖుండును గీర్తింప నాది - కర్తకు నర్పింపఁగా నెఱుంగమిని
దమ శరీరము లొండుగ్రమమున సమసి - యమితసాహసవంతులనఁగ నిబ్భువిని
సవిశేషకీర్తిభాజను లైరి గాని - ప్రవిమలమతి లింగభాజను లగార"
యనుచు సౌందర్య మహాకాయులనఁగ - దనుజేశు లతిఘోరతప మాచరింప
నెంతయుఁబరితోష హృదయుఁడై భర్గుఁ - డంత దైత్యులకుఁ బ్రత్యక్షమైనిలిచి
"యాయధోక్షజ కమలాసనవాస - వాయతస్వర్గ మోక్షాది భోగములు
చెచ్చెర వేఁడుఁడిచ్చెద" నని యాన - తిచ్చుడు సాష్టాంగమెరఁగి దానవులు
"మాజలంధరుఁ డభిమానంబుగొన్న - యాజనార్దను పద మరిదియే మాకు
మాగజాసురునిచే మడిసినయట్టి - వాగీశ్వరత్వంబు వలెనె నిన్నడుగ
మాతారకునిచే విధూతమై చెడ్డ - యాతని యింద్రత్వ మది యేలచెప్ప
నటుగాక వ్యాఘ్రాంధకాది దానవులు - నిటలాక్షు పగతులై నీచేతఁదొల్లి
వడసిన మోక్షంబు భక్తినైతగిలి - పడయుట సోద్దెమే పాన లొండేల
దేవ! నిత్యానంద! దివ్యలింగాంగ! - దేవ! మహాదేవ! దేవాధిదేవ!

---

౧. గోలువడితి, నొల్వఁబడితి. ౨. గాలంబేని, (బేమి).

ఎల్లదై వత్వంబు లెల్ల భోగంబు - లెల్లవి యెఱుఁగుదు మొల్ల మేనియును
నీరమ్యమగు మాశరీరము లీమకు - నారగింపంగ నాహారము ల్గాఁగఁ
గరుణింపుఁ"డనుడు శ్రీకంఠుఁ డిట్లనియె - "ధరఁ గాళహస్తి భూధరసమీపమున
మృగములై పుట్టుఁడు మిమ్ము వధించి - బగుతుఁడొక్కఁడు వరిపక్వంబు సేసి
యర్పింపనేర్చుఁ గన్నప్పఁ డనంగ - "నర్పింప నపుడు మీ మ్మారగించెదను"
అనియానతిచ్చుడు నసురు లక్షణమ - చనుదెంచి ప్రజలును వనితలుఁ దారు
మృగములై లింగసమీపంబునందుఁ - దగిలి జన్మించి యెంతయుఁ బ్రీతిఁదమ్మ
నోరులకుఁ గానరాకుండ వర్తింప - వరమృగావలి సేరవచ్చిన నుబ్బి
యొక్కొక్క కోలన యొక్కొక్క మృగము - నుక్కడఁగింపుచు నుత్సవం బలరఁ
జెచ్చెరఁ గోలలు దెచ్చియక్షణమ - త్రచ్చి మెల్లన వంట దరికొల్పి కాల్చి
మంచి మాంసముగ శోధించి శోధించి - పంచినమాడ్కి ఖండించి ఖండించి
కాల్చుచుఁ బక్వంబుగాఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి - ప్రేల్చుచు వెండియుఁ గ్రియకొల్పికొల్పి
తవిలి ఖండింపుచుఁ దాఁజవిసూచి - చవియున్న లెస్స మాంసము దొప్పఁబెట్టి
చిఱుతయుఁ గఠినంబు ఛిద్రంబు మొఱకు - కఱకును గారాకు గాకుండఁజూచి
యింపారి నునుపారి కంపు సొంపారి - పెంపారి చాలనొప్పెడు బిల్వపత్రి
నలి దీటుకొనఁ గోసి తలసజ్జఁ జేసి - యలరు జుంజులు వెండ్రుకలమీఁదఁ దాల్చి
చక్కన మొగలేటి సదమలోదకము - లక్కజంబుగ రెండు పుక్కిళ్లఁ బట్టి
దాపలికరమునఁ జాపంబు శరము - లేపార వలచేత నిట మాంసమున్న
దొప్పయుఁబట్టి కన్నప్పఁ డేతెంచి - చెప్పఁగాలను దొంటి శివుమీఁది పూజ
పోనూకి తెచ్చిన పుక్కిటి నీట - మానుగా శివునకు మజ్జనం బార్చి
పటికి వెండ్రుకలపైఁ బత్రిరి రాల్చి- మఱి దొప్పఁ దెచ్చిన మాంస మర్పించి
యనయంబు నిట్లు గన్నప్పదేవుండు - ననురాగమునఁ గొల్వ, మును గొల్చుతపసి
యేతెంచి యప్పరమేశ్వరు మ్రోల - నీతెఱం గంతయు నేర్పడఁజూచి
యెక్కడి మ్లేచ్ఛుఁడో యెన్నఁటిఁగోలె - నిక్కడ నన్యాయ్య మిట్లు సేసెడిని
నేమి సేయుదు నంచు నేవగింపుచును - నామాంస ఖండంబు లటు వాఱనూకి
యపవిత్రమయ్యె శివాగార మనుచుఁ - దపసి పంచామృత స్నపనంబు సేసి
పాదోదకములు దత్పావితంబునందు - వేదోక్తముగఁ జల్లి వెండి పూజించి
వేగుండి యాతని విధ మెల్ల నరసి - వేగినఁ దపసి యుద్వృత్తిమై వచ్చి

౧. నర్పించు. ౨. సాధించి. ౩. చూచి మంచి. ౪. వోవ. ౫. వాస. ౬. వృత్తాంత మరసి.

“అక్కటా! యెంగిలి యదియు మాంసంబు - పుక్కిటినీరును బూజ్యమే పూజ;
చెప్పఁగాలను నాకు శివభక్తిగలదె? - యెప్పాట వినఁబడు[1]నే? [2]యెట్లుసైఁప
ససుధ మృగాదుండు వాఁడు; నేఁ దపసి - ననమానవిగ్రహం బన నెట్లువచ్చు?
[3]నిచ్చటఁ దొల్లియు నేనుంగుతోడఁ - జెచ్చెరఁ బోరదే చెలఁది యెట్లనిన
హారుఁడెండఁ గాలెడి ననుచు నచ్చెలఁది - పరువడిఁ దననూలు పెరచీరభాతిఁ
దిరిగివచ్చిన వృక్ష తృణగుల్మలతలఁ - బురికొల్పి మీఁదఁ గపోతముల్ దీర్చి
కరువ్రఁ బ్రతిష్ఠించి గంటయు వేది - విరచించి శిఖరంబుఁ గర మొప్పనిలిపి
ద్వారబంధంబులు దగిన వాకిళ్లు - నారంగ గర్భగృహాదులు దీర్చి
యకలంక కరవీరముకుళ ప్రభాతి - ప్రకటించి దేహళీబంధంబునందు
రమణీయ శతసహస్రదళాబ్జపంక్తు - లమరు పూజాప్రబంధానేకరచన
గావించి చెలఁది త్రికాలంబు భక్తి - భావనమై శివుఁ బాయక కొలువ
హారుమీఁదఁ జెలఁది మున్నల్లిన నూలు - గరి యంత నేతెంచి కాంచి కోపించి
“పాయకశివుమీఁదఁ[4]బాదొట్రువెట్టి-పోయెడునిది[5]యేమివురు-[6]వోకో”యనుచు
ఘనకర్ణచలిత సంగత మారుతమునఁ - బొనరిన[7] పాదొట్రుఁ బోవంగఁ [8]ద్రోచి
వెండి [9]తాఁదెచ్చిన తుండాంతరమున - నిండారు మొగలేటి నిర్మలాంబువుల
[10]సంభికాధవునకు నభిషేకమార్చి - [11]యింబులఁ గుంభస్థలంబుపైఁ బెట్టి
తెచ్చినకలువల నచ్చఁ దామరల - నిచ్చలుఁ [12]బూన్చుచు నిటలలోచనునిఁ
గరియును[13]నిట్లు త్రికాలంబుగొలువ - నరుదెంచి చెలఁది దా నాగ్రహంబంది
“కమనీయలీల నా కట్టినగుడియు - నమరుమదీయ [14]నిత్యార్చనావలియు
నెట్టికర్మియొ చెర్చి యేఁగెడు సంక - నిట్టి శివ ద్రోహ మెట్లుసైరింతు”
ననుచు నెక్కడఁబొంచికొనియుండగజము - ననుదెంచికోపించుచందంబు సూచి
యంతరాంతర మించుకైనఁ దలంప - కంతఁ బరిచ్ఛేదియై యుపాయమున
దుండాగ్రమునఁ జొచ్చి తొలుచుచుఁ జెలఁది”- దండిమదేభంబు తలకెక్కి చంపెఁ
గానయిక్కడ నమార్గము సేయుధీర - మానసుఁ డెంతవాఁడైనఁ గానిమ్ము
అట్లు నేఁడును వాఁడు నరుదెంచెనేని - యెల్లైనఁ జంపక యేఁ బోవననుచు”
వెనుకదిక్కునఁ బొంచికొని సమీపమునఁ - దనపొడసూపక తపసి యున్నెడను

౧. నెట్లుసయింప. ౨. యేను; యిట్లు. ౩. నిచ్చటనే తొల్లియేనుంగు. ౪. పాదుట్రు, పాదుట్ర. ౫. యేటి. ౬. వకో. ౭. బాదుట్రు. ౮. నూకి. ౯. ముక. ౧౦. నమ్మహాదేవునక. ౧౧. యిమ్ముల. ౧౨. బూజించి. ౧౩. నట్లత్రి. ౧౪. దివ్యార్చ.

గన్నప్ప దేవుని ఘనముగ్ధతయును - నన్నుతభక్తియు [౧]సంస్పృహత్వంబుఁ
దపసికిఁ జూపఁగఁ దలఁచి [౨]శంకరుఁడు - విపరీతగతిఁ ద్రినేత్రపరీతమైన
వదనంబు ధరియించి వలపలికంట - నుదకంబు గాఱంగ నున్నయత్తఱిని
అరుదొందఁ దొల్లిటియట్ల కన్నప్పఁ - డరుదెంచి యరుదెంచి హరుకంటినీరు
పొడఁగని బిట్టుల్కిపడి భయభ్రాంతిఁ - దొడరుచు నరుదారఁ దొల్లింటిపూజ
గ్రక్కునఁ దన చెప్పఁగాలఁ బోనూకి - పుక్కిటి నీరు[౩]ను బుగులున నుమిసి
తలవంచి పత్తిరి [౪]దులిచి మాంసంబుఁ - దలరుచు [౫]నర్పించు తదవసరమున
నానేత్రజల పరిహారార్థముగను - దా నీశ్వరునకు నంతర్ధార మెత్తు
భంగి జలంబులుఁ బత్త్రిఁబ్రుంగి - మంగళంబైయొప్పె మఱియట్లుఁ గాక
తలఁగంగ నతనిపాదహతిఁ దొలంకి - [౬]యలరి పాదోదకంబై వెల్లివిరియఁ
బొలుపుగఁ గన్నప్పపుక్కిటనీరు - గలయఁ బ్రసాదోదకం[౭]బయి తనర
నాలింగమూర్తి యపాంగోదకముల - పోల లింగోదకపూరమై తనరఁ
ద్రివిధోదకంబులుఁ ద్రినయనుమేనఁ - బ్రవిమలంబై యిట్లు భ్రాజిల్లె నంతఁ
దవిలి ప్రసాదికిఁ ద్రివిధోదకములు - ప్రవిమలమతిఁ [౮]బొందఁ బాడియ [౯]నంగ
సర్వాంగములుగూడ జలములు పర్వ - సర్వేశుభక్తుఁ డాశ్చర్యంబు నొంది
యగ్గలంబయ్యె నపాంగాస్రు లనుచు - బెగ్గిలి నేత్రమ్ము దగ్గఱి చూచి
"కటకటా! యిదియేమి గర్జంబువుట్టె - నిటలాక్ష! నీకంట నీరుగాఱెడిని
నీనింద విని గౌరి నీఱైన నాఁడు - దానించుకేనియుఁ దడి [౧౦]గంటలేదు;
జనకుచేఁ దనయునిఁ దునిమించునపుడు - కనికరంబునఁగంటఁ గ్రమ్మదు నీరు
చీర సించుచువిప్ర [౧౧]లార(ఱ?)డివైచి - కారించుతఱి నుదకము లేదు గంట
నాఱాల వాట్లు ఱివ్వనఁ దాఁకునెవ్విఁ - గాఱవు నాఁడును గంటఁ బాష్పములు;
పరసతికై పట్టువడ్డ భంగమునఁ - దొరుగవు నాఁడును దోయముల్ గంట
వెట్టికేఁగెడు [౧౨]తట్టఁ బట్టి యెత్తుడును - నట్టిచో వెడల నపాంగోదకములు
నేఁడు నీకడకంట నిర్నిమిత్తంబ - పోఁడిగా జలములు పూరించుటేమి?
ఆలుబిడ్డలఁ బాసి యడవుల గిరుల - పాలై తినని [౧౩]దుఃఖపడి యేడిచెదవా?
ఏకాకినైతి నింకేక్రియఁ బ్రోతు - లోకంబులని ధృతిలేక యేడ్చెదవా?

---

౧. సత్ప్రియత్వంబు. ౨. లింగంబు ౩. పై. ౪. దులిపి. ౫. నర్పింపఁడఁ. ౬. యలరఁ బా. ౭. బులై. ౮. బొందుపాడి. ౯. నాఁగ. ౧౦. లేదుకంట. ౧౧. ఇక్కడ రేఫప్రాస సాంకర్యము. ౧౨. కట్టె. ౧౩. చింతపడి.

కడుపుగాలంగ నాఁకటికోర్వలేక - తడవమ్యొ రాఁడని తలఁచి యేడ్చెదవొ?
అక్కడ దండిమ్మ గాలిచే నాడు - చిక్కుట నూహించి నిక్క మేడ్చెదవొ?
పనిపాటుసేయనోపక యొంటివిడిచి - చనిమెనో తమపల్లె కనుచు నేడ్చెదవొ?
అలిమజినొకపుష్ప్రమజీమూరుకొన్న - నెఱియఁ బ్రాణమునకు నెఱచియేడ్చెదవొ?
కారణం బేమి? గన్నంటఁ బుట్టెండు - నీరు గాఱఁగ నేడ్వ నీకేమి వలసె?
చెప్పవే నా?' కని చేర్చుఁ గౌఁగిటను - నప్పళింపుచును 'నాయట్టి పుత్రుండు
గలుగ నీకేల యప్పల బ్రుంగ' ననిన - పాలుపునఁగంటి యప్పాలు వాఱఁ దుడిచి
"పాసియుఁ బాయదు వ్యాసంగ" మనుచు - నీసరి లింగముల్ నిను నరరయ్య!
[1]ఊరకోనాయన్న! [2]ఊరకోతండ్రీ! [3]యూరకోనాస్వామి! [4]యూరకింతేల?
యమ్మలికము తగ దుడుగవే" యనుచు - అమ్మున నేత్రోదకమ్ము లట్లొత్తు
'నెనఁగ నాముగ్ధత కీకంటిలోని - [5]కసువఁ పొమ్మన్నట్లు గన్ను శోధించుఁ
గరతలాంగుళములఁ గనుతెప్ప లెత్తి - 'నెర నున్న'దనిపాఱ నిష్ఠించి యూఁదుఁ
బరగ నాలుక గ్రుడ్డుపైఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి - యొరయుచు నొరయుచు నెయ్యనఁజూచుఁ
జీరావిఁగొని కంటఁజేర్చి హత్తించి - చీరెల్లఁ దడిసినఁ జిక్కు వెండియును
నీకడకంట వ్రేలిడి యొత్తనొత్త - నాకడకంట ధారావలి వర్వె
నాకడకంట వ్రేలదుమ నట్లదుమ - నీకడకంట నీరెంతయుఁ దొరిగెఁ
గొలుకులు రెండు నంగుళములనదుమఁ - గలయఁగఁ గన్నెల్లఁ గొలుకులై కాఱె
నక్కన్నుఁగొలుకులు నరచేతమూయఁ - బక్కిళ్ళఁ బింజించి పాఱంగఁ దొడఁగె
నెట్టును నేత్రాశ్రు లెడతెగకున్న - నెట్టణ దుఃఖించి బిట్టువాచఱచు
నడుగులఁబడి మ్రొక్కు నంజలియొగ్గు - నడలు నిల్చును నిల్వఁబడు లేచుఁజూచుఁ
'కటకటా!' యనుచు లింగముఁ జుట్టిచుట్టి - యటయిటయేఁగుచు నాత్మలోపలను
"నాసంద భావ్యమ్ము లంద మేనియును - నాననంబునఁ దోఁప దానందచిహ్న"
సారకటాక్ష వీక్షణ జాలమైనఁ - గారుణ్య జలములు గావ యుష్ణములు
ఘర్మజలంబుల క్రమమంద మేని - ఘర్మ జలంబులు గన్నులఁగలవె?
ఒండు దుఃఖం బేని యూహించి చూడ - రెండుగన్నులఁ గాఱ కుండునే నీరు?
తానొక్క కంటనె ధార వర్వెడిని - కానోపు [6]నక్షిరోగంబు యేమేని
చెప్పఁ జిత్రము! గోడితెప్ప వెర్గినదొ? - తప్పవోనోపునో? తడికంటివిధమొ?

---

౧. ఊరకో, ఊరకు, ౨. ఊరకో, ఊరకు, ౩. ఊరుకో, ఊరకు, ౪. ఊరుకోయేల, ౫. కసవు. ౬. నిద్రించి. ౭. గంట.

నెవ్వియో పొరగప్పెనో? మాద తేవులో?-పువ్వువట్రిల్ల నాపుప్పకంటి ¹పోటో ?
మయిలవడ్డదియో దుర్మాంసదోషంబో ?- అయిరమో వెండియు నక్షిరోగంబో?
కానోపు నిట్లనుమానంబు లేదు - దీనికి ²మందుమాఁకే నే మెఱుంగ
నాయన్న! నాతండ్రి! నాయిష్ట సఖుఁడ! - నాయయ్య! నాయయ్య! నాప్రాణనాథ !
సర్వాంగసుందర! శంకర! యీవి - గు (గూ?)ర్వాణంబెట్టు దొరకొనెనయ్య! నీకు
ముక్కంటి వాఁడని మూఁడు లోకముల - నిక్కంబు వెఱతురు నిటలలోచనుఁడ!
యెన్నఁడు నీకొక్క భిన్నంబు లేదు - గన్నుఁ జూచిన నిట్టుగైకొండ్రె సురలు
కంటి చిచ్చున మున్ను గాలిన వారు - కంటివార్తకు నీకఁ ³గసలరే మగుడ;
వినుమెంత గన్ను గానని వలపైన - వనిత లిట్లంగ హీనునకుఁ జిక్కుదురె?
చూపింప నిట్లు కురూపివై యున్న - నేపార భక్తు 'లిహీ' యని నగరె
నేఁడెందుఁ ⁴బోయెనో నేత్రంబు హరికి - వాఁడిచ్చి నట్టి యనశ్వరమహిమ
పొలమున నాఁ ⁵బోతుఁ బులి గొన్నయట్టి - పొలుపయ్యె నే నెట్లు నిలువంగనేర్తు
నెవ్వరి కెఱిఁగింతు ? నెట్లు ధరింతు - నెవ్విధిఁ బోవుదు ? నేమిసేయుదును?
⁶చెప్పంగలే దొండు సేయ లే దొండు - నిప్పాటఁ జూచుచు నేనుండఁ జాల
నాకంటఁ బుట్టిన నాఁటను గోలె - శ్రీకంఠు రోగంబు సెంద దెన్నఁడును
యొప్పని కన్నుతో నున్నట్లుగాఁగఁ - గప్పెద నాలెస్సకంట నీకన్ను
నాకన్నచూ మందు నీకంటి కనుచుఁ - జేకొని శరమున ఛేదించి పుచ్చి
కలికంఠు కంటిపైఁ గన్నప్ప దేవుఁ - డలిముఖిఁ దననేత్ర మర్పింపఁదడవ
అక్కంటఁ దొరుగు ధారావళి యడఁగి - గ్రక్కున డాపలికంట నుప్పొంగఁ
గించి త్ప్రిహాస సంకలితా ననన - మంచితాంభోజాతుఁడై తననేత్ర
కమలంబుశివునేత్ర కమలమైయునికి - కమితమహోత్సాహ మాత్మఁదుల్కాడఁ
గ్రేకంట లింగంబు డాకన్నుఁ జూచి - యీకంటి కిని మందు నీకన్నె కాక
యనుమాన మింకేల యనుచుఁ దన్నేత్ర - జనితవినిర్మలజలధారదొరుగ
గందువ దనచెప్పఁ గాలి యుంగుటము - పొందించి డాకన్ను వుచ్చఁ గైకొనుడు
నంతలోపలన ప్రత్యక్షమైయప్పు - డంతకసంహారుఁ డనురాగ మెసఁగఁ
గన్నప్ప దేవర కరయుగగ్రహణ - సన్నుత హస్తుఁడై చక్కన విలువఁ
గలిత సమావలోకనమాత్ర యంద - యలరెఁ గన్నప్పని వలపలి కన్ను

---

౧. పాదో. ౨. వాపఘంబే నే మెఱుంగ. ౩. గలఁగరే. ౪. నేఁడెందువో. ౫. 'పోఁతు' సానుస్వారముగాఁ గొన్నిప్రతులలోఁ గానవచ్చును. ౬. చెప్పలే దొంథునుజేయ.

నాతనిచేఁ గొన్న యాకన్ను నిచ్చె - నో తన కన్నిచ్చెనో శివుఁడనఁగ
నంతకమున్ను వామాంబకజనిత - సంతతఘనబాష్పజలధార లుడిగి
కన్నప్ప దేవుని కన్నులు శివుని - కన్నులు[1] వోల నొక్కండైన యట్లు
కన్నప్ప దేవుని [2]కన్నుల నపుడు - నన్నుతానంద బాష్పంబులు దొరిగె
హరుకంటఁ దొల్లి త్రిపుర వీక్షణమునఁ - దొరిగిన జలములు [3]దోడయ్యె ననఁగఁ
గరుణానిరీక్షణ [4]స్ఫురితాంబుధార - విరచింప నానంద కరమగు టరుదె?
అంతటనిఖిలసురాసుర ప్రముఖు - లంతంత మ్రొక్కుచు నభయంబు వేఁడ
మస్తక విన్యస్తహస్తులై మునులు - ప్రస్తుతం బెలుఁగుచుఁ బ్రస్తుతుల్ సేయ
శివదుందుభులు మ్రోయ భువిఁ బుష్పవృష్టి - [5]ప్రవిమలంబై కుర్యఁ బ్రమథులు పొంగ
గన్నప్ప శుద్ధ ముగ్ధతయు మహాగు - ణోన్నతియును భక్తియోగ సంపదయు
నాపరాపరుఁడు ప్రత్యక్షమైయునికిఁ - గోపించి మును బొంచికొనియున్న తపసి
కనుఁగొనిసంభ్రమాక్రాంతాత్ముఁడగుచుఁ - జనుదెంచిభువిఁ జక్కఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి-
"తలఁప నీసహజ ముగ్ధత్వ మెఱుఁగమిఁ - దలఁచితి నీకహితంబు సేయంగఁ
దప్పసైరింపు గన్నప్ప! దయాత్మ! - చెప్ప నున్నదె నీవు శివుఁడవుగాక
యిట్టి ముగ్ధత్వంబు నిట్టి వీరత్వ - మిట్టి మహత్త్వంబు నెందును గలదె?
విందుమే యవికల వేదశాస్త్రములఁ - గందుమే మూఁడులోకంబులఁ దొల్లి?
బాపురే! కన్నప్ప! పరమ లింగంబ! - బాపురే! కన్నప్ప! ప్రమథవిలాస
నల్లవో! కన్నప్ప! నాలింగముగ్ధ - నల్లవో! కన్నప్ప! నల్లనైనార!"
అనుచు నిట్లాతపోధనుఁ డతిభక్తి - వినుతింప నుమబోటి విస్మయంబొందఁ
గన్నప్ప! శివుఁడు నాకాంక్షనొండొరులఁ - గన్నులఁజూచుచు నున్న యత్తఱిని
దవిలి యొండొంటితోఁ దగునన దొరసి - నివిడి యొండొంటితో నిద్దమై బెరసి
చూపులు సూపుల లోపలఁ జొచ్చి - యేపార నేకమై యెంతయు నొప్పి
కన్నప్పదేవుని కన్నుల సఖులో! - అన్నీలకంధరు కన్నుల కవలో?
తవిలి కన్నప్ప కన్గవ దర్పణములో? - భవునయనంబుల ప్రతిబింబ యుగమొ?
నెమ్మిఁ గన్నప్ప నేత్రమ్ములపాయ - గొ[6]మ్ములో? శివునేత్ర గుప్తాంకురములో?
రమణఁ గన్నప్ప నేత్రముల బీజములో? అమృతాంశుశేఖరు నక్షిఫలములో?
అనఁగఁ గన్నప్పదేవునిలోచనములు - మనసిజహరునిలోచనములై శివుని

౧. కొలికి. ౨. కనుగవ. ౩. దొడరెననంగ. ౪. స్ఫురితసుధాబ్ధి. ౫. నవిరళంబై. ౬. యుగొమ్మ(మ్ము)లో.

కన్నులు గన్నప్ప కన్నులై యిట్లు - సన్నుతి గడచి సమున్నత స్ఫురణ
నాల్గుఁ గన్నప్ప నైనారినే త్రములొ? నాల్గు నీశ్వరునయంబులో యనఁగ
మృడుని మూఁడవ కంటిక్రింద నిర్గడల - నడర రెండును రెంటునై మించి వెలుఁగఁ
జూపును జూచు తద్భ్రూపును(పము)దారు - నేపారఁ ద్రివిధంబు నేకమై యునికిఁ
దమ నేత్రములఁ దమ్ముఁదార వీక్షించు - క్రమమయ్యె శివునికిఁ గన్నప్పనికిని
నెఱి నాల్గు గన్నుల నిజదీప్తి నంత - పఱగప్పి నట్లుండె ఫాలలోచనము
కాలునే యింక నీకంటఁ జూచినను - నోలిఁబురత్రయంబొండు గల్గినను
గాలునే యింకనీకంటజూచినను - నాలక్ష్మి నందనుం డంగంబుగొన్నఁ?
గాలునే యింక నీకంటఁ జూచినను - గాలుఁడు వెండియుఁ గ్రమము దప్పినను?
గాలునే యింక నీకంటఁ జూచినను - నేలోకమును నంత్యకాలంబునాఁడు?
కన్నప్ప సదయాంబకము మున్నుశివుని - కున్న నట్లునుగాక యుగ్రాక్షుఁడండె?
[1]నాఁ డయీా కన్నప్ప నయన ముండినను - వేఁడునే సిరియాలు విందారగింప?
నాఁడ యీా కన్నప్ప నయనముండినను - బోఁడిగా సైఁచునే భ్రూణహత్యకును
ఈచారునేత్రాబ్జ మీాశునకున్నఁ - జూచునే నిమ్మవ్వసుతుచావు నాఁడు?
పంబి యీాయమృతాంబకం బున్న శివుఁడు. సంబి కన్నులుసెడ నాఁడేలచూచు?
ఈనేత్రమున్న ము న్నీశుండు బాలుఁ - బోనిచ్చునే పాముపుట్టఁ ద్రొక్కంగ?
ఇతని నేత్రంబున్న నిన్నియు నేల? - యతిదయాపరుఁ డన నుతికి నెక్కండె?
ఇతని నేత్రంబు ము న్నీశున కున్న - నతిభూమిసౌందర్యుఁ డన భువిఁ జనఁడె?
ఇట్టి నేత్రంబు ము న్నెప్పుడు నున్న - నెట్టి కాంతల మెచ్చునే హరుఁ" డనఁగఁ
గన్నప్పనేత్రంబుకతమున నీశుఁ - డెన్నంగ సర్వసంపన్నుఁడై నెగడె
కన్నప్పపాదరక్షాస్పర్శ శివుఁడు - సన్నుతభక్తవత్సలుఁ డనఁ బరగె
ఈచెప్పు నాఁడు దన్నింతసోఁకుడును - నాచంద్రుఁ డర్కసంద్యుఁ డయ్యె లోకముల
ఈచెప్పునాఁడు దన్నింతసోఁకుడును - నేచిన తీర్థమై యిల నుప్పె గంగ
ఈచెప్పుదానయ్యెనేఁ బద్మభవుఁడు - చూచున కాదె యీాశునిమస్తకంబు
శ్రీపతి గానని శ్రీమహాదేవు - శ్రీపాదభక్తుల శ్రీపాదరక్ష
పరమేష్ఠి గానని యురులింగమూర్తి - శిరమున నెప్పు విశిష్టభూషణము
చెప్పెడిదేమి? గన్నప్పపాదంబు - చెప్పు మహత్త్వంబు సెప్పఁ జిత్రంబు.
ఇతని పాదోదకాయత సిద్ధిఁ గాదె - సితకరవహాళి ప్రసిద్ధుఁడై పరగె

౧, ఇది కొన్నిప్రతులలో లేదు.

ఇతనినిర్మాల్యసంగతిఁ జేసికాదె - రతిపతిహరుఁడు నిర్మలదేహుఁ డయ్యె
ఇతనిగండూషాంబు కృతసేవఁ గాదె - జితపురత్రయుఁడై త్యుఁ డఖిలోకుఁ డయ్యె
ఇతనిప్రసాదవిహితభుక్తిఁ గాదె - క్షితిధరకన్యకాపతి నిత్యుఁ డయ్యె
ఈదేవుఁ డితనిప్రసాదంబుఁ గుడిచి - వేదశాస్త్రముల వివేకంబు గడఁచె
శివుఁడు గన్నప్పయుచ్ఛిష్టంబుఁ గుడిచి - యవికలవిధి నిషేధాతీతుఁ డయ్యె
లింగంబు గన్నప్ప యెంగిలిగాన - యంగమంతయు నుత్తమాంగమై యొప్పె
గణనాథుచేత లింగసమేతుఁ డయ్యె - గణుతింప నంబిచే ఘనభక్తుఁ డయ్యె
సన్నుతికెక్కి మాకన్నప్పచేత - సన్నుతసర్వప్రసాదాంగుఁ డయ్యె
ననుచు భక్తానీక మసమానలీల - వినుతింప జగములు విస్మయం బంద
నన్నగజాధీశుఁ డంత నందంద - కన్నప్పదేవునిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
పరగుచతుర్వర్గఫలము లాదిగను - వర మిత్తు నడుగుము వాంఛితార్థమ్ము”
లన నప్డుమందస్మితాననుండగుచు - వినుతభక్తిముకుళితహస్తుఁడై మ్రొక్కి - [నేమియను
“యెఱుఁగ మోక్షముల పేరెఱుఁగ వాంఛితము - లెఱుఁగ వేఁడుమార్గ మెఱుఁగ
ఎఱుఁగుదు నెఱుఁగుదు నెఱుఁగుదు మఱియు - మఱియును మఱియు ముమ్మాటికి నిన్న
కావునఁ గోరిక కడమయుఁ గలదె? - దేవ! మూలస్తంభ దివ్యలింగాంగ!
నీయతులితదయాన్వితదృష్టి యిట్లు - నాయందు నాఁటి కొనలు వసరింప
నాదగు సంస్పృహాపాదితదృష్టి - నీదృష్టిలోనన నెక్కొని పొదలఁ
గరుణింపు దక్కిన వరము లేనొల్లఁ - బరమాత్మ!” యని విన్నపం బాచరింప
నభిమతార్థప్రదుఁ డట్ల కన్నప్ప - కభిముఖుఁడై నిల్వ నంత నిద్దఱును
వెలయఁ దా రన్యోన్యవీక్షణానంద - కలితాత్ములై తిరుకాళత్తిపురిని
గన్నప్పదేవుఁడు గౌరీశ్వరుండు - సన్నిరీక్షణలీల నున్నవా రిపుడు
నిక్కంబు గన్నప్ప పుక్కిటినీరు - ముక్కంటి కభిషేకమున కెల్లప్రొద్దు
నేఁడును గన్నప్ప నిర్మాల్యమందుఁ - బోఁడిగా శివునకుఁ బూజ సేయుదురు
మృడుఁడు గన్నప్ప కర్పించినఁగాని - యడరంగ నేఁడును నారగింపండు
కన్నర్పితము సేసెఁ గానలోకములఁ - గన్నప్పఁ డనఁగ మహోన్నతి కెక్కె
నచ్చట నేఁడు గన్నప్పండు శివుఁడు - నచ్చెరువందంగ నట్లున్నవాఁడు.
కావునఁ దొల్లి ముగ్ధస్వభావులకు - దేవుండు కృపసేయఁ డెల్ల మి” ట్లనుచు
బసవయ్య ముగ్ధగణసమూహికథలు - పసరింప నాచెన్నబసవయ్య వినఁగ

౧. ధిపు. ౨. పదము. ౩. ననురక్తి. ౪. లేదు. ౫. బ్రసరింప. ౬. హస్తిపురిఁ.

"బృథివి నీముగ్ధ(గ్ధ?)లకథలు దాఁ జెప్పఁ - గథ లయ్యె"నని కథకథకు నవ్వుచును
నతులితానందసంగతి నున్న భక్త - వితతికి బసవఁ డున్నతలీల మ్రొక్కి
"యిప్పురాతనులందు నెఱుఁగ శే తొల్లి - యెప్పార నిత్యంబు నొక్క-భక్తుండు

కళియంబనాయనారు కథ

నలిరేఁగి కళియంబనయనా [1]రసంగ- నిల మిమ్ము నగియించు నిదియె -[2]నేమముగ
మెచ్చించె [3]శివదేవు మీ రొక్క-మాటి - కిచ్చ నవ్వట సాలదే నన్ను మనుప"
ననుచు నవ్వించుచు నవిరళభక్తి - జనితసుఖామృతవనధిఁ దేలుచును.
బసవఁడు జంగమప్రకరంబు నిట్టు - లసలార నోలగంబై యుండి రంత

సకలేశ్వరు మాదిరాజయ్య కథ

"పెద్దలతేఁడు పెన్నుద్దుల మొదలు - బుద్ధులప్రోక విబుధనిధానంబు
నమితవచోరాశి సుమనోనురాగుఁ - డమలినచిత్తుఁ డుద్యద్గుణాన్వితుఁడు
సకలవీణాప్రవీణకళావిదుండు - నకలంకనాదవిద్యాపండితుండు
వేదవేదాంతసంపాదితతత్త్వ - వాది సంసారదుర్వ్యాప్తిసంహారి.
యమనియమాదివ్రతాచారవర్తి - శమదమసద్గుణాశ్రయచరిత్రుండు
ధీరమహోదారదిక్పూర్ణకీర్తి - కారుణ్యమూర్తి నిర్గతసకలార్తి
మహితసజ్జనశిఖామణి నాఁగఁ బరగు - మహి సకలేశ్వరమాదిరాజయ్య
గారి సద్భక్తి విఖ్యాపితమహిమ - ధారుణి నెట్లన్నఁ దా విస్మయంబు
నగణితకీర్తిమై సంబెయన్పురము - దగు రాజధానిగా ధరణి యేలుచును
శ్రుతి వీర్య వితరణ రూపవివేక - చతురతరూఢి రాజ్యంబు సేయుచును
జంగమలింగైక్యసద్భక్తియుక్తి - నంగీకరించుచు నర్చ లిచ్చుచును
నెడఁబడ రాజవదుపచారములను - గడియగడియదప్ప కెడ భజుపుచును
వివిధపుష్పదళ సద్భవనాంతరమున - శివదేవు సంస్తుతిసేయుచున్నంత
రమణ బత్తీసాదిరాగంబులకును - నమర నన్నియు దండియలు నియోగించి
యేరాగ[4]మున సకలేశున కర్థి - యారాగ వీణ దా నలరి ధ్వనింప
రావణహస్తంబు బ్రహ్మవీణయును - లావణ్యవీణ కైలాసవీణయును
నాకాశవీణ పినాకివీణయు వి-వేకింప సారంగవీణయుఁ గూర్మ
వీణయు స్వాయంభు వీణయు గౌరి - వీణయుఁ గిన్నరవీణయు జనక

౧. రసనాఁగ. ౨. నీమముగ. ౩. శివునల్లు. ౪. మా.

యనునివి మొదలుగా నంఘులో మున్న - ధ్వనియించినట్టి యాదండియల్ దివిచి
తెసరుచు [౧]మొగచాళమును నవరాణ - మును మఱి సవతాణమును దీపు బెరయఁ
దాళపట్టియయుఁ గత్తెరి చోళవణియు - లీల సారణయుఁ దలిర్ప సంప్రీతి
నివ్రుడంగ "సకలేశ! నిత్యకల్యాణ! - అవధారు ప్రాణనాయక! నాదమూర్తి!
యాచును [౨]వాయించు నారాగమంద - యంచితాళప్తికి నభిముఖుం డగుచు
సదమలచిత్తుఁడై సప్తస్వరముల - నుదయించు శ్రుతు లిరువది రెండుఁ గూర్చి
ఘనతర నారాటకాప్రుళం బనెడు - ధ్వనిగూడఁ [౩]జెౌదళంబను శారికమున
[౪]ననిబద్ధ రూఢిమై నాళతిఁ జేసి - తన రెడు గమకసప్తకము సంధిల్ల
మానితంబగు మంద్రమధ్యతారములు - దానొందు లయలంకితంబులు నిగుడ
లాలిత శుద్ధసాళగములు బెరయఁ - గ్రాలుచుఁ దేశిమార్గంబులు వెలయ
లలి ద్రుతమధ్య విలంబితంబులను - నలిఁ దాళమానమానంబులు సూపి
ధాతులసంగతుల్ జాతులరీతి - భాతిగఁ గూర్చి నిబద్ధరూపమున
లాలితంబుగను వైళంబుఁ దాళంబు - సాళి పెల్లాపెల్లి జాయనుజాయి
యుచిత మొయ్యారంబు నొగిఁ బంజళంబు - ఖచరంబు విషమంబు గ్రహమోక్షణంబు
భజవణి [౫]రవణియు భరణి[౬]విశాయి - [౭]నిజవణి నివళంబు నిచయు వైధసము
నిగితి సుధాయి [౮]సన్నిగీతంబు మిశ్ర - మగు గ్రహ త్రితయంబు నంశకలలిత
గాథంబు లలి రాగ కాకును బొచ్చ - గాథంబు మఱి దేశి కాకును సింధు
నలిఁ గరుణాకాకు నఖకర్తరియును - హాళువాయియును ధరహారసమవాయి
పరగ గుండాగుండి భ్రమరలీలయును - గురుశి మోడామోడి పారిరవాళంబు
[౯]తిక్షాయిహూయలును [౧౦]రిక్షిలవిళగు - చొక్షాయియాదిగా సాగయుతాయములు
దళుకొత్త దేశాక్షి ధన్నాసి దేశి - మలహారి సకలరామక్రియ లలిత
సాళంగ నాట గుజ్జరి మేఘరంజి - వేళా[౧౧]వుళియుఁ జిత్ర వేళా[౧౨]పుళియును
మాళవి సిరియు వరాళి కాంభోజి - గౌళపంచమము బంగాళంపు గుర్జ
భైరవిద్వయమును బడపంజరంబు - నారంగ గుండక్రియయుఁ గౌశికయును
దేవక్రియయు మధ్యమావతి తోడి - యావసతంబును నాదిగాఁ గలుగు
విరచితశ్రీరాగపురుషరాగములు - సరసమై లక్ష్యలక్షణనిర్వికార
పూరితనాదగంభీరవినూత్న - సారోక్తిగీతంబు లారఁ బాడుచును

---

౧. సవరాణము. ౨. వాయించె. ౩. జోకళం. ౪. ననిబంధ. ౫. శషణియు. ౬. వితాయి ౭. నిజవణావళివణి ౮. సనగితంబు. ౯. తిక్కాయి. ౧౦. రిక్కిల. ౧౧. హురి. ౧౨. హురి.

దమతమ [1]కఖలవాద్యంబులు మ్రోయఁ - గ్రమ మొందఁ గేళికగతి నటింపుచును
వారివారికి హర్షపూరము ల్గాఁగఁ - గోరి భక్తాలి కింపార మ్రొక్కుచును
బాయక చేయును బవలు లింగార్చ - నాయతామృతవార్ధియం దోలలాడ
నఖిల సామ్రాజ్య సమంచిత సరస - సుఖముల కెమ్మెయి సొగయకున్నెడను
మల్లరసను నొక్క మండలేశ్వరుఁడు - దొల్లి యిట్టుల రాజ్య మొల్లక విడిచి
శ్రీగిరి కేఁగి [2]నిసచ్చింతాసమాధి - నాగిరి బిల్వవనాభ్యంతరమున
నున్నవా రని వారియఁరుభక్తిగుణము - హొన్నతికయు ధ్యానయోగసంపదయు
శివభక్తితత్త్వానుభవసమగ్రతయు - శివభక్తగణములచే వినఁబడుడు
నప్పుడు శ్రీగిరి కరుదెంచి రర్థిఁ - జొప్పారు మల్లరసును జూచువేడ్క
రయ మందఁగా మాదిరాజయ్యగారు - క్రియ దులుకాడ నగ్గిరి శృంగములను
స్ఫాటికపర్వతబహుశృంగములను - హాటకరత్నమయాంచితాద్రులను
బాతాళగుహల నభ్రంకషశిలల - భూతలప్రచ్ఛన్న పురవరంబులను
స్పర్శవేదుల మణిపర్వ తంబులను - దర్శనముక్తిప్రదస్థానములను
ఖగమృగనాగసంకరనివాసముల - నగణితోద్యానవనాంతరంబులను
బర్వతచూడానిపతితధారాంబు - సర్వ్వకల్ప ప్రవాహార్ధ్యస్థలముల
నంతంత నిలిచి యేకాంతదేశముల - సంతతలింగపూజనలు సల్పుచును
జనుదెంచి చనుదెంచి యనుపమబిల్వ - వన సమీపంబున ఘనతరం బైన
రుద్రాక్షశైలముల్ రుద్రాక్షతరులు - రుద్రాక్షగనులును రుద్రాక్షనదులు
భసితంపు గిరులును భసితంపుఁ దరులు - భసితంపు గనులును భసితంపునదులు
లింగ పర్వతములు లింగ వృక్షములు - లింగాకరంబులు లింగతీర్థములు
జంగమశైలముల్ జంగమతరులు - జంగమగుల్మముల్ జంగమలతలు
సల్లాపశైలముల్ సల్లాపతరులు - సల్లాపగుల్మముల్ సల్లాపలతలు
గాయకశైలముల్ గాయకతరులు - గాయకగుల్మముల్ గాయకలతలు
గాయకమృగములు గాయకాలులును - గాయకపక్షులు గాయకఫణులు
నాట్యపర్వతములు నాట్యవృక్షములు - నాట్యగుల్మంబులు నాట్యవల్లరులు
నాట్యమృగంబులు నాట్యపక్షులును - నాట్యోరగంబులు నాట్య వానరులు
దనరు కాష్ఠజ్యోతులును దృణజ్యోతు - లును వాలుకాజ్యోతులును జ్యోతినదులు
జలపర్వతంబులు జలవృక్షములును - జలవిహంగంబులు జలమృగావలులు

---

౧. రఖిల. ౨. నిశ్చింతా.

బహువర్ణవృక్షముల్ బహువర్ణశిలలు - బహువర్ణగుల్మముల్ బహువర్ణలతలు
బహురూపవృక్షముల్ బహురూపశిలలు - బహురూపగుల్మముల్ బహురూపలతలు
ఖేచరవృక్షముల్ ఖేచరగిరులు - ఖేచరగుల్మముల్ ఖేచరలతలు
హార్మ్యపర్వతములు హార్మ్యవృక్షములు - హార్మ్యగుల్మంబులు హార్మ్యవల్లరులు
మృగరూపవృక్షముల్ మృగరూపశిలలు-మృగరూపగుల్మముల్ మృగరూపలతలు
ఖగరూపవృక్షముల్ ఖగరూపశిలలు - ఖగరూపగుల్మముల్ ఖగరూపలతలు
నరరూపవృక్షముల్ నరరూపశిలలు - నరరూపగుల్మముల్ నరరూపలతలు
సురరూపవృక్షముల్ సురరూపశిలలు - సురరూపగుల్మముల్ సురరూపలతలు
సూతవృక్షములు ప్రసూతవృక్షములు - సూతశైలములు ప్రసూతశైలములు
గంధర్వవృక్షముల్ గంధర్వశిలలు - గంధర్వగుల్మముల్ గంధర్వలతలు
నీడలు దిరుగని నిత్యశైలములు - నీడలు దిరుగని నిత్యవృక్షములు
నీడలు లేని సాన్నిధ్యశైలములు - నీడలు లేని సాన్నిధ్యవృక్షములు
దూరంబునను నీడ దోఁచు శైలములు - దూరంబునను నీడ దోఁచు వృక్షములు
ప్రాద్ధాక్కసాయమై పొలుచు శైలములు-ప్రాద్ధాక్కసాయమై పొలుచువృక్షములు
తరులును గిరులును దగిలి రమింపఁ - బరగనప్పుడె పుట్టు బాలశైలములు
తరులును గిరులును దగిలి రమింపఁ - బరగ నప్పుడె పుట్టు బాలవృక్షములు
శైలము ల్గొలువఁగ శైలము లెక్కి - లీలనేఁగెడు రాజశైల సంఘంబు
వృక్షము ల్గొలువంగ వృక్షము లెక్కి - యాక్షితిఁ జనురాజవృక్షసంఘంబు
ఎక్కి వీక్షింప నీరేడులోకములు - నక్కజంబుగఁ గాంచునట్టి శైలములు
ఎక్కి వీక్షింప నీరేడులోకములు - నక్కజంబుగఁ గాంచునట్టి వృక్షములు
ఎక్కి [1]యూఁగించిన నెక్కడికైనఁ - జక్కనఁ గొనిపోవఁ జాలు శైలములు
ఎక్కి [2]యూఁగించిన నెక్కడికైనఁ - జక్కనఁ గొనిపోవఁ జాలు వృక్షములు
ఎక్కి తలంచిన నేరూపమైన - గ్రక్కున నప్పుడ కాఁజేయు గిరులు
ఎక్కి తలంచిన నేరూపమైన - గ్రక్కున నప్పుడ కాఁజేయు తరులు
సగము [3]వృక్షంబులు సగము శైలములు-సగము[4]మృగంబులు సగ మండజములు
పండువృక్షములట్ల ప్రబలుశైలములు - గొండలక్రియ గిరికొన్న వృక్షములు
ఒక్కొకగడియ కొక్కొకపండు రాలు - నక్కజం బగు గడియారవృక్షములు
ఒక్కొకగడియ కొక్కొకమాటు చెలఁగు - నక్కజం బగు గడియారశైలములు

---

౧ యూఁకించిన. ౨. యూఁకించిన. 3. మృగంబులు. ౪. వృక్షంబులు.

మొదలికి నజికిన నదికిక్రొత్తరులు - మొదలికిఁ ద్రుంచిన నదికిక్రొత్తలతలు
వైచినఁ గ్రమ్మఱ వచ్చి యచ్చటన - పై చని నెలకొను పాషాణములును
రవితోన యుదయించి దివి దాఁకఁ బెరిఁగి - రవితోన దిగఁజాఱి భువిఁ గూడుగిరులు
నాలుగువాఁకిళ్లు నలిఁ గానుపించు - నాలుగుచరుల యానడు మెక్కి చూడఁ
బురములు(ను) గాన్పించు భూరిమహత్త్వ - మరుదగు శ్రీగిరి గిరు లన గిరులు
నాలుగువాఁకిళ్లు నలిఁ గానుపించు - నాలుగు కొమ్ముల నడు మెక్కి చూడఁ
బురములు(ను) గాన్పించు భూరిమహత్త్వ - మరుదగు శ్రీగిరి తరు లనఁ దరులు
సంగతంబుగ నెక్కు జనులఁ బాతాళ - గంగ నాడించు గంగాశైలములును
సంగతంబుగ నెక్కు జనులఁ బాతాళ - గంగ నాడించు గంగావృక్షములును
చని యెక్క నయ్యష్టషష్టితీర్థములు - సనక చూపెడు నష్టషష్టిశైలములు
చనియెక్క నయ్యష్టషష్టితీర్థములు - సనకచూపెడు నష్టషష్టివృక్షములు
పోఁబోఁ దమలోన నొరయఁగ నగ్ని - దరికొని కాలంగఁ దనరుశైలములు
పోఁబోఁ దమలోన నొరయంగ నగ్ని - దరికొని కాలంగఁ దనరువృక్షములు
క్షీరపర్వతములు క్షీరవృక్షములు - క్షీరతటాకముల్ క్షీరదీర్ఘికలు
దధిపర్వతంబులు దధివృక్షములును - దధితటాకంబులు దధిదీర్ఘికలును
ఘృతపర్వతంబులు ఘృతవృక్షములును - ఘృతతటాకంబులు ఘృతదీర్ఘికలును
నమృతపర్వతములు నమృతవృక్షములు - నమృతతటాకంబు లమృతదీర్ఘికలు
రసపర్వతంబులు రసవృక్షములును - రసతటాకంబులు రసదీర్ఘికలును
కనకపర్వతములుఁ గనకవృక్షములు - గనకతటాకముల్ గనకదీర్ఘికలుఁ
గనకమృగంబులుఁ గనకోరగములుఁ - గనకభృంగంబులుఁ గనకపక్షులును
గనకంపుగుల్మముల్ గనకంపులతలుఁ - గనకంపురేణువుల్ గనకంపుటిసుముఁ
గనకంపుఁబురములుఁ గనకహర్మ్యములుఁ - గనకంపుఁగోటలుఁ గనకంపుగుళ్లు
మణిపర్వతంబులు మణివృక్షములును - మణిగుల్మవితతులు మణిలతావళులు
రత్నపర్వతములు రత్నవృక్షములు - రత్నగుల్మంబులు రత్నవల్లరులు
ఒకగొమ్మ శోకంబు నొకగొమ్మ సురభి - యొకగొమ్మ న్యగ్రోధ మొకగొమ్మ సింత
యొకగొమ్మ గురవంక యొకగొమ్మ గ్రముక - యొకగొమ్మ ఘనసార మొకగొమ్మ సెఱకు
నొకగొమ్మ సందనం బొకగొమ్మ దిలక - మొకగొమ్మ సంపకం బొకగొమ్మ గ్రోవి
యొకగొమ్మ మందార మొకగొమ్మ వకుళ - మొకగొమ్మ మారేడు నొకగొమ్మ పొన్న

---

౧. బెర్గి. ౨. కొమ్మల.

యొకపువ్వు విరవాది యొకపువ్వు మల్లె - యొకపువ్వు సేవంతి యొకపువ్వుగోఁగు
నొకపువ్వు గరవీర మొకపువ్వుగలువ - యొకపువ్వుదామర యొకపువ్వు మొల్ల
యొకపువ్వుగోరంట యొకపువ్వుజాజి - యొకపువ్వుసెంగల్వ యొకపువ్వు మొగలి
యొకపండు సహకార మొకపండునిమ్మ - యొకపండు[౧]నారింజ యొక్కపండరఁటి
యొకపండు[౨]నేరేడు నొకపండు[౩]వెలఁగ - యొకపండుఖర్జూర మొక్కపండీడ
యొకపండు దాడిమం బొకపండు[౪]మోవి - యొకపండుగంగరే గొకపండు పనస
వ్యాపించి మొదలొక్కపై [౫]యిట్లుగూడ - రూపితం బగుబహురూపవృక్షములు
ఒకదిక్కు మఱిశ్వేత మొకదిక్కు పీత - మొకదిక్కు మాంజిష్ఠ మొకదిక్కురక్త
మొక్కదిక్కుగపోత మొకదిక్కునీల - మొక్కటఁ దోఁపంగఁ బెక్కువర్ణముల
వఱలియొప్పెడు బహువర్ణశైలములు - వఱలి యొప్పెడు బహువర్ణవృక్షములు
కొంత విద్రుమమును గొంత ద్రాక్షయును గొంత దారదవల్లి గొంత దాంబూలి
యేపార మొద లొక్కపై [౬]యిట్లుగూడ - రూపితం బగు బహురూపవల్లరులు
నడర నేతెంచి లింగాంగణంబులను - సుడిగొనికసువులు దుడుచుమారుతము
లిమ్ముల [౭]లింగాలయమ్ములఁ గలయ - సమ్మార్జనము సేయు స్వల్పవర్షములు
చట్టన నేతెంచి సర్వలింగముల - చుట్టును ముగ్గులు వెట్టుసస్యములు
ఎలమి లింగము లున్నయెడల కేతెంచి - జలకంబు లార్చుచుఁ జనుతీర్థములును
నందంబుగఁ [౮]దిగిచి యాలింగములకుఁ - జందనంబులు పూయు చందనతరులు
భ్రాజంపముప్రొద్దు వటులింగములనుఁ - [౯]బూజంప నేతెంచు పుష్పవాటికలు
వేడుక [౧౦]నెప్పుడువివిధ లింగములకుఁ - గూడి ధూపములిచ్చు గుగ్గులతరులు
దనర లింగములకుఁ దగ [౧౧]నివాళులిడి - చనుతృణజ్యోతి కాష్ఠజ్యోతిచయము
నలర లింగములకు ననయంబు వచ్చి - ఫలము లర్పణసేయు బహువిధతరులు
నమరలింగములకు ననయంబు వీడి - యములుని వేదించు [౧౨]క్రముకాదితరులు
ధరణి వెండియుఁ దమతమపేళ్లమీఁదఁ - బరగ నీశ్వరనామ మరుదుగా నిలిపి
"వృక్షేశ! శర" ణని వృక్షాలయముల - వృక్షలింగముల నర్చించు వృక్షములు
"గిరినాథ! శర" ణని గిరిగహ్వరముల గిరిలింగములఁ గొల్చు గిరిసమూహంబు[లు
"మృగనాథ!శర"ణనిమృగనివాసముల-మృగలింగములఁగొల్చుమృగసమూహము

౧. నారంగ మొక్క, నారదం బొక్క. ౨. ఫలపూర. మొ. ౩. ద్రాక్ష. ౪. మొరలి. ౫. యుండి కూడ. ౬. పసరించి. ౭. లింగాంగణమ్ముల. ౮. డిగిచి. ౯. బూజించి చనుదెంచు. ౧౦. తోడ. ౧౧. నివాళించి. ౧౨. క్రమకతరువులు.

"ఖగనాథ శర"ణని ఖగమండలముల - ఖగలింగములఁగొల్చు ఖగసమూహంబు
"నురగేశ!శర"ణని యురగాలయముల-నురగలింగములఁ గొ(?)ల్చురగసంఘములు
"భృంగేశ! శర"ణని భృంగాలయముల - భృంగలింగముల నర్చించు భృంగములు
"జలనాథ! శర"ణని జలజాకరముల - జలలింగములఁగొల్చు జలజాకరములు
"తీర్థేశ! శర"ణని తీర్థాలయములఁ - దీర్థలింగములఁ బ్రార్థించుతీర్థములు
"మునినాథ! శర"ణని మునిపల్లెలందు - మునిలింగములఁగొల్చుమునిసమూహంబు
"శబరేశ! శర"ణని శబరాలయముల - శబరలింగము గొల్చుశబరసంఘములు
నుపమకు మిగిలిన యురువీరఘోర - ౧తపము లాపాదించు తాపసవరులు
నిట్టలంబుగమీఁద బుట్టలు వెరిఁగి - మెట్టలక్రియ నున్న మేటిసన్మునులు
విరచింతంబై మీఁద వృక్షముల్ మొలవ-నురువృక్షములభాతి నున్నసన్మునులు
శిలలతోడనకూడఁ గలయఁగఁ బెరిఁగి - శిలరూపములభాతి నలరు సన్మునులు
ముక్తకేశము లొడల ల్మ్రుంచిపైఁ బెరుఁగ - వ్యక్తనీలాద్రుల ట్లలరు సన్మునులు
మేదిని దలమోపి ౨మీఁదికి నూర్ధ్వ - పాదులై తపము లాపాదించు మునులు
నేకపాదాంగుష్ఠ మిలమీఁద మోపి - ప్రకట౩తపము లాపాదించుమునులు
పంచాగ్నినడుమను బయల దీర్ఘికలు- మంచి పాఁగఁదపములు సేయుమునులు
జలపత్రవాలుకానిలకందమూల - ఫలశిలాహారులై పరగుసన్మునులు
వృక్షము ల్వెట్టంగ భిక్షము ల్గుడిచి - యక్షయకాయులై యలరుసన్మునులు
పర్వతంబులువెట్ట భైక్షము ల్గుడిచి - నిర్వికల్పస్థితి నిల్చుసన్మునులు
నెనర జలక్రీడయును వనక్రీడఁ - దనరుచుఁ దనియు గంధర్వదంపతులు
నమితస్వయంభు లింగార్చనాసక్తి - నమరంగ నేతెంచు నమరవర్గములు
జలకన్యకలు నొప్పు బిలకన్యకలును - జలపురుషులు నొప్పు బిలపురుషులును
గరినివహంబులుఁ బురుషమృగములు - శరభశార్దూలాదివరమృగావలులు
గండమృగములు భేరుండ తండములుఁ - జండోరగములు శిఖండి యూథంబు
దొడరి యన్యోన్యశత్రుత్వంబు లుడిగి - యడరుచుఁ దమలోన నాడుచు నెపుడుఁ
దనరి యొప్పెడు బిల్వవనమహత్త్వంబు - గని వినుతింపుచు వనమధ్యమందు
వినయస్థుఁడై తన్ను వెదకుచువచ్చు - "ననఘుని మాదిరాజయ్య మనంబుఁ
జూచెదఁగాక" యంచును మల్లికార్జు - నాచార్యుఁ డపరిమితాంగంబుఁ దాల్చి
తెరువున కడ్డమై దివియునుభువియుఁ - బరిపూర్ణముగఁ జాఁగఁబడి యున్నఁజూచి

---

౧. తపములఁ జరియించు. ౨. మెయిక్రొని యూర్ధ్వ. ౩. వ్రతము.

పరమయోగీంద్రుఁడో? భసితంపుగిరియొ? - ధరఁ బడ్డ రుద్రాక్షధరణీరుహంబొ?
సదమలజ్యోతియో శంభురూపంబొ? - విదితచిదబ్ధిసముదితపూరంబొ?
యెచ్చోటఁ బోవరాదెల్లొకో" యనుచు-నచ్చెరువంది మాదాఖ్యుఁ "డీక్రమము
నరయుదు"నని యుత్తమాంగంబు దిక్కు - పరిగొని మూఁడేఁడు లరసికానకయుఁ
బదపద్మములమీఁదఁ బడ కిటువచ్చు - టిది దప్పు దా నంచుఁ బదపడి మగిడి
యచ్చోటనుండి యయ్యడుగులదిక్కు - గ్రచ్చర వర్షాష్టకమునకు వచ్చి
యంత భయభ్రాంతుఁడై "నీదురూప . మంతసూపక యేలయా! యిటులేప
నే నెంతవాఁడ నిన్నెఱిఁగెద ననఁగ - నానందమూర్తి! నీయడుగులు సూపి
రక్షింపవే" యని ప్రస్తుతింపుచును - బక్షద్వయము సాఁగఁబడియున్నఁ జూచి
యయ్యవసరమున నమ్మల్లికార్జు - నయ్యగా రంతఁ బ్రహసితాస్యుఁ డగుచుఁ
దనతొంటిభావంబుఁ దాల్చి "నీమనసుఁ - గనుఁగొన నిట్లైతి"ననుచు మాదాఖ్యు
"లెమ్మ"ని చెయి సాఁచి లేవంగనెత్తి - క్రమ్మఱ నందంద కౌఁగిటఁ జేర్చి
"యిట్టి సాహసి వౌదువే మమ్ముఁ జూడ - నెట్టయా వచ్చితి విచ్చటి" కనుచుఁ
దననివాసస్థానమునకుఁ దోడ్కొనుచుఁ - జని యంతలింగావసరము సేయించి
తనప్రసాదము వెట్టి యనుపమతత్త్వ - జనితానుభవసుధావనధిఁ దేల్చుచును
గొంతప్రొద్దటయుంచుకొని యుండి "యింకఁ-గొంతగాలము గ్రియాభ్రాంతిమైధరణి
నుండఁగఁదగు" నని యురుతరకీర్తి - మండితసద్గురు మల్లికార్జునుఁడు
నానతియిచ్చుడు నమ్మాదిరాజు - "తా నెట్లు వోవుదు నానందమూర్తి
తగు నిఱుపేద నిధానంబుఁ గాంచి - డిగవిడ్చి యేఁగునే [1]మగిడి కూలికిని?
కంటి మీ శ్రీపాదకమలంబు లేను - మంటి నింకేటికి మగుడుదు ననిన
మెల్లన నవ్వుచు [2]మేలు గా కనుచు - మల్లికార్జునుఁడు సముల్లాసకీర్తి
నిత్యస్వరూపవినిశ్చితం బైన - ప్రత్యయంబుల నొడఁబఱుపఁగఁ దలఁచి
"యట్టేని ర"మ్మని యట [నొ (యొ?)]క్కదుమ్మ-చెట్టు గావించి నిశ్చింత సమాధి
నిట (యుఁం?)నుండు మీవని యట యేఁగి తాను - గుటిలవేషంబున గొల్లనిభాతి
బఱపుప్రేళ్లును మొగ్గుపాదముల్ గుజ్జు - చిఱుతొడలును దొప్పచెవులును బరడు
ప్రక్కలు బీరనరములును జిదక - ముక్కును ముడిబొమల్ మొగిదోనికడుపుఁ
బొక్కిళ్లువోయిన చెక్కిళ్లు వలుద - బొక్కిఱొమ్మును బెద్దనిక్కిన మెడయుఁ
బల్లమీసములు నేర్పడు కాయకన్నుఁ - బిల్లిగడ్డంబును నల్లనిమేనుఁ

---

౧. మగుడి, మగుడఁ గూలికిని. ౨. మేలకాక.

బ్రాఁకువట్టినపండ్లు బ్రద్దచేతులును - వ్రీఁక కాళ్లును నడ్డివీపును దనర
ములుగత్తి యుచ్చుఁ గోకలుఁ జూడఁ గోడుపు - మొలతిత్తి నిడిదొడ్డ మొలకచ్చ గట్టి
గాలిదప్ప(బ్బ)ఱవెంట్రుకల్ దూలియాడ - నీలవెట్టుచు నుఱ్ఱొమెట్టుఁ జూచుచును
గుక్కలఁ బిలుచుచు జిక్కవెట్టుచును - నెక్కొన నెరగాల నిలుచుచుఁ జనుచు
గొడ్డలి నిబిరిగమ్మి గూటికండయును - దుడ్డుఁగోలయుఁ బట్టి తోడిదోడిఁ గొన్ని
మేఁకపిల్లలఁ దనచాఁకిట నిజికి - వ్రీఁక దబ్బఱవాట్ల విసరి వ్రేయుచును
గొన్ని మేఁకల రొప్పికొని వచ్చి తుమ్మ-నున్నకాయలు రాల్చియును నంతఁ బోక
యిమ్ములఁదనమీఁది[3]కొమ్మొక్కగొల్ల - గ్రమ్మఱ నఱకంగఁ గలుషించిచూచి
"నామీఁదికొమ్మల నఱకెదు రోరి - గామిడిగొల్ల ! యీకాననంబునను
మాకు నీడై యున్న యీకొమ్మకాని - చేకొని నఱకంగఁ[5]జెట్టులు లేవె ?
శంకమాలితి క్రొవ్వి చక్కమైమఱచి - యింక నాచేత నీ వెట్లు సాఁగెదవు
పాపపుగొల్ల నిన్ను బఱతుఁగాక"నుచుఁ - గోపించి తిట్టుడు గొల్లంతు నవ్వి
"బాపురే నిర్వాణి! బాపురే తపసి! - బాపురే బాపురే కోపపుంజంబ!
పాపంబుఁ బొందెదుకోపించువాఁడు - పాపిగా కేనేల పాపి నయ్యెదను
స్ఖలియించు కోపాగ్నికణములఁ జేసి - కలఁగదే మానసఘనసరోవరము
మెసఁగెడు కోపాగ్ని నింకదే చెపుమ - మసలక హృదయాబ్జమకరందధార
[6]వెలువడు కోపాగ్ని వేఁడిమిఁ జేసి - నలఁగదే సచ్చిదానందపద్మంబు
జ్ఞానంబు సొంపా! విచారంబు పెంపా?- ధ్యానంబుఫలమొ యీతామసగుణము?
నా కేమి సెప్పెద, వీకాననమున - లేకున్న వే చెట్లు నీకుఁ గూర్చుండ
నిట్టిశాంతాత్మకు లెచ్చోటఁ గలరు! - పుట్టుదురే నినుఁ బోల సంయములు!
వఱదవోవునెలుఁగు గొఱుపడంబనుచు - నెఱుఁగక యాఁత కాఁడేఁగి పట్టుడును
వడిఁ బాఱునెలుఁగంత వానినపట్టఁ - గడనున్నవాఁ 'డోరి! విడువిడు' మనుడు
'విడిచితి నది దన్ను విడువ' దన్నట్టి - వడువున విడిచిన విడుచునే [7]మాయ
పొంగి చిచ్చుఱుకంగఁ బోవుచుఁ జీర - కొంగోసరించు పెన్వెంగలియట్ల
[8]చెల్లెఁ బొమ్మని సన్న్యసింపఁబోవుచును - నిల్లప్పగించు నయ్యబ్బందియట్ల
పదపడి నూతిలోఁ బడఁబోయి తాప - వెదకుచు మెట్టెడి[9]వీఱిఁడియట్ల
జ్ఞానాత్ముఁడై సర్వసంగముల్ విడిచి - తా నాశ్రమముఁ గోరు తపసిచందమున

౧. ముఱిమిచూచు. ౨. యునుగమ్మ. ౩. కొమ్మయొక్కతఁడు. ౪. దవోరి. ౫. చెట్లు లేవెట్టు? ౬. వెలిఁగెడు. ౭. యాస. ౮. చెల్లెఁ బొమ్మని. ౯. వీఱఁడి.

నిల మఱు లోవామె రోఁకలి గొనిరండు - తలఁ జుట్టుకొనియెదఁ దా నన్నయట్లు
పాఖలేల చెఱకుపందెమం దొక్క - యీనె సిక్కిన నోడుటకాదె తలఁప
రోసి సంసారంబుఁ బాసి యెక్కింత - యాసించె నేనియు నది వెర్రిగాదె?"
అని తన్ను ముదలించుచును నట్టయెదురఁ దనతొంటి భావంబుఁ దాల్చినఁ జూచి
కనుమూసి తలవంచి "కలయ లజ్జించి - ఘనతరశోకాస్రకలితాస్యుఁ డగుచు
"నెక్కడిభక్తి? నా కెక్కడిముక్తి? - ఎక్కడఁ జూచినఁ దక్కునే మాయ
గతి మతిచైతన్య కర్మక్రియాదు - లతిశయంబై కల్గు నంతకుఁ దనదు
క్రియ యెట్టు లట్లు వర్తింపక శివుని - దయ వడయంగ నిశ్చయ మెట్లు వచ్చు?
కసుఁగాయఁ ద్రెంచినఁ గా యగుఁగాక - పసనిపండగునయ్య భ్రాంతిఁ బొందినను
శాశ్వతకీర్తి సచ్ఛీల భక్తియుక్తి - యీశ్వరుకృప లేక యేల సిద్ధించు?
కటకటా! నాయట్టి కర్మికి నిట్టి - పటునిస్పృహత్వంబు ప్రాప్తవ్య మగునె?"
యనుచున్న మాదిరాజయ్య గారలను - గనుఁగొని మల్లయ్య గౌఁగిటఁ జేర్చి
"కర్మవిదూర! దుఃఖం బింత వలదు - కర్ముల కేల మాకడకు రావచ్చు?
నీవు మర్త్యమునకుఁ బోవుటకొఱకు - నీ వికల్పము లెల్ల నేమె చేసితిమి
ఏమిగారణ మనియెదవేని వినుమ - యామహాదేవుని యానతిఁ జేసి
వసుధకు సద్భక్తివర్ధనార్థముగ - బసవండు నా యొక్క భక్తుండు వచ్చి
యున్నవాఁ డాతని యుదితగోష్ఠిస - మున్నతసుఖవార్ధి నోలలాడుచును
బరమశివాచారసరణి వర్తిల్లఁ - జరియింపవలయు నద్ధరణిలో నీవు
ఎనయంగ నార్నూఱునేఁబదియేండ్లు - సనియె నీ విట వచ్చి సంయమితిలక!
ఎన్న! నిరకేఁబదియేండ్ల కిక్కడికి - నిన్ను రప్పించికొనెద నిక్కవంబు
యటుగూడ నేనుమాటేండ్లకుఁగాని - యిట యున్కి గానేర దిప్పు డీప్సితము
నేమేనియును వేఁడు మిచ్చెద" ననుడు - నామల్లికార్జునయ్యకుఁ గేలుమొగిచి
"శ్రీయందమే పరస్త్రీ నిక్కవంబు - నాయువందమె మాయ కది జన్మభూమి
స్వర్గ మస్థిరమె యధ్రువం; బింక మోక్ష - వర్గ మందమె మున్న భర్గునిపదము
ఏమియు నొల్ల నీ వెఱుఁగవే దేవ! - స్వామి! సర్వజ్ఞాన! సకలేశ!" యనుచు
నంత నత సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి నిలుచు - నంత వారికృపఁ గళ్యాణంబునందు
బసవనియెదుటఁ బెంపెసఁగంగ నిలిచె - ననముండు మాదిరాజయ్య తత్క్షణమ

౧. కమియ.

ఇట బసవఁడు సంగమేశ్వరునందు - నటమున్న పొడగాంచి సాష్టాంగ మెఱఁగి
మ్రొక్కనమ్మాత్రన ముందటనున్న - నక్కజుండగుచు నందంద మ్రొక్కఁడును
వత్సలత్వంబు నివ్వటిలంగ నతులి - తోత్సవలీలమై నుల్లసిల్లుచును
నంచితలింగసుఖాపారసార - సంచితామృతవార్ధి ముంచి యెత్తుచును
బసవనిచేఁ బూజ వడయుచునుండె - నసలారు నాదిరాజయ్యగా రిట్టు
లీజగత్త్రయి సకలేశ్వర మాది-రాజయ్యగారి నిర్మలచరిత్రంబు
విస్తరించినఁ బ్రీతి విన్న వ్రాసినను - బ్రస్తుతభక్తి శుభంబులు సెందు
ధీమణి! సుజనచింతామణి! బుధశి - ఖామణి! ధర్మరత్నామణి! శుద్ధ
శరణజనానందకరణ! సత్పథవి - హరణ! సంతతదయాభరణచేతస్క
లలిత నిర్మలయశఃకలితదిగంత! - ఫలిత సద్భక్తి సమ్మిళితాంతరంగ!
రహితపద్భావ! విరచితసద్భావ! - మహిత తత్త్వార్థ సన్నిహితావధాన
విదిత ప్రసాద సంహితసౌఖ్యభోగ - ముదితాత్మ సంగాఖ్య మృదితేంద్రియౌఘ
ఇదియసంఖ్యాత మాహేశ్వరదివ్య - పదపద్మ సౌరభభ్రమరాయమాణ
జంగమలింగ ప్రసాదోపభోగ - సంగత సుఖసుధాశరధినిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలుకురికి సోమనాథ సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగ ఘనకరస్థలి విశ్వనాథ - వరకృపాంచితకవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చు
చను బసవపురాణమను కథయందు - ననుపమంబుగఁ దృతీయాశ్వాసమయ్యె.

---

(౧). నంస యాటు. ౨. విరహితదుర్భావ:

బసవపురాణము

చతుర్థాశ్వాసము

——:o:——

శ్రీగురులింగ! సుస్థిరదయాపాంగ! - యోగాత్మ! భక్తిమహోత్తుంగ! సంగ!

మడివాలు మాచయ్య కథ

మఱియును మడివాలు మాచయ్యనాఁగ - నలఘులేని వీరవ్రతాచారయుతుఁడు
శ్రేష్ఠుఁడు జంగమాప్రష్ఠుఁడు న్యాయ - నిష్ఠురాలాప[1] మహిష్ఠమండనుఁడు
నిష్ఠితేంద్రియగుణాన్వితుఁడు లింగైక్య - నిష్ఠాపరుఁడు సుప్రతిష్ఠితకీర్తి
భవిజనసంసర్గపథపరిత్యాగి - ప్రవిమలతత్త్వానుభవసుఖాంభోధి
పరగు భాషాప్రవ్రతపాలనశాలి - [3]దరితషడ్వర్గుఁ డాస్థానంబుజ్యోతి
రజకజాత్యావృతప్రత్యక్షరుద్రుఁ - డజరామరుం డయోనిజుఁ డవ్యయుండు
శరణపదాంభోజషట్పదుం డనఁగఁ - బరగి పెంపెసరిగె యన్పురవరంబునను
నుండంగ బసవనియురుభక్తివార్ధి - నింపారి [4]దెసలను నిట్టవోడుచుఁడుఁ
బొంగి లింగానందపూరితుం డగుచు - జంగమదర్శనాసక్తి నేతెంచి
బసవనిచేఁ బ్రశిపత్తి గైకొనుచు - నసమజంగమకోటి కర్పలిచ్చుచును
బంటింపక [5]వరుత్రంబనులు సేయుచును. - గంటి నాచేతులకసివోవ ననుచు
బాస వట్రిల్ల సద్భక్తసంఘంబు - మాసినవస్త్రముల్ మఱి మోసికొనుచు
వేవుజామున నేఁగి వేఱొక్క రేవు - గావించి యుదుకుచు [6]ఘట్టనల్ సేసి
శస్త్రసమేతుఁడై సద్భక్తవితతి - వస్త్రముల్ రజతపర్వతభాతిఁదాల్చి
పరిగొనివచ్చుచోఁ బురవీథి "భవులు - శరణులవస్త్రముల్ సంధిల్లి రేని
నోడఁ జాఁ బొడుతుఁ జుండో"యనిఘంట-నాడాడ వ్రేయుచుఁ గూడఁ జాటుచును
మఠమున కేతెంచి [7]మణుఁగులన్నియును - గఠినము ల్గాకుండ [8]ఘట్టించి మడువ
నట్టిచో జంగమం బరుదెంచి యడుగ - నెట్టికట్టంబైన [9]నిచ్చి మ్రొక్కుచును
నావస్త్రముల వార లడుగవచ్చినను - లేవన కందిచ్చు లింగసంపదను

---

౧. నిష్ఠుండు ౨. ప్రతి 3. దురితషడ్వర్గసంహారపరాపరుఁడుఁ ౪. దెసలకు. ౫. వరవు, పెక్కు ప్రతులలో 'వగువు'కలదు. ౬. గడియలు ౭. మడుపు ౮. గట్టించి ౯. నిచ్చుచుమ్రొక్కి.

అంత నద్భుతచిత్తుఁడై బసవండు - సంతతంబును విని సంస్తుతుల్ సేయ
"నలిభక్తతతివలువలుదుకుచాకి - విలసితభక్తియు నిలఁ జెప్పఁబడియె
నదిగాక యేకాకియన్మడివాలు - సదమలభక్తి భాషయు నొప్పెఁ గాని
యిట్టిసద్భక్తియు నిట్టిమహత్త్వ - మిట్టి [1]సామర్థ్యంబు నెఱుఁగ మే"మనుచు
సల్లీల ననిశంబు సంస్తుతు ల్సేయఁ - దెల్లగానటు గొన్ని దినములుసనఁగ
బఱతెంచుచో [2]ముట్టుపాటైన నొకని - నఱిముఱిఁ జంపి మాచయ్య యున్నెడను

మాచయ్య తెరువరిని జంపెనని పౌరులు బల్లహునకుఁ జెప్పుట

ఫీసువారన కెల్లవారును గూడి - ధారుణీశ్వరు సభాస్థలి కేఁగి మ్రొక్కి
"బల్లహా! వినుము నీపట్టణంబునను - బ్రల్లదుం డొకచాకి బత్తుండ ననుచు
మొలఁ గఠారముగట్టి తొలఁగండు ద్రోవ- తొలఁగించు నేబల్లిదులఁ బిఱుసనఁడు
చాటుఁ "జీరలమూట సంధిల్లి రేని - పోటు ముందఱ" [3]ననిపోటులమాట
నంగళ్లు నిలిపె భీహారము ల్మాన్చె - సంగడి నిటయట సహియింపరాదు
పురవీథి నెవ్వ రేఁ బోయినఁ జూచి - పఱిగొని [4]కనుకనిఁ బాఱంగఁ దోలు
[5]నెదురను బసి గుఱ్ఱి మేనుంగు బండి - యదియేమి సోద్దెమో కదియంగ వెఱచు
నల్లంతఁబొడగని [6]చల్లన నవసి - కల్ల వెల్లై పాఱుఁ గళలేల? నేఁడు
వింత వాఁడొకఁడు ము న్వీనమిఁగాఁ జేసి - సంతకుఁ బోవుచో సంధిల్లినంతఁ
బొడిచి మీఁదికిఁ జిమ్మెఁ బొందియు నచటఁ- బొడ లేదు మ్రింగెనో పోయెనో దివికి
నట గార్య మెఱుఁగమే [7]మవనీశ! వినుము-ఇట వచ్చితిమి నీకు నెఱిఁగింప"ననిన
బసవని దెసఁ జూచి పార్థివేశ్వరుఁడు - కసిమసంగుచు మహోగ్రత [8]నిట్టులనియె
"ఇది యేమివిపరీత మింక నెవ్వారికి - బ్రదుకంగవచ్చు నీభక్తులచేతఁ
గోక లుదుకుచాకి గ్రొవ్వి యిప్పురము - [9]లోకంబునెల్ల గల్లోలమార్చెడిని
జాకికి [10]నింతేల స్రడ్డలు జనులఁ - జేకొన కడిచెదుఁ జేరంగనీక
యిట్టిచోద్యంబు లేవెఱుఁగ [11]మేనాఁట - ముట్టినఁ జీరలు ముఱుగునే చెపుమ
పురజనులకు మున్నె చరియింపరాదు - పరదేశి కింక గాఁబొసె మాపురికి
నెంతబల్లిదుఁడో నే డ్వింతవాఁ డొకఁడు-సంత కేఁగఁగఁ జంపె శవమును లేదు

౧. చోద్యముగాన మెన్నఁడు ననుచు, ౨. ముట్టి. ౩. యను. ౪. కినుకమైఁ ౫. నెదుటను. ౬. యార్చినఁజూచి. ౭. మవనీశ్వరుండ! ౮. మన నిట్లనియె. ౯. లోకుల. ౧౦. నింతేసి స్ర(న)డ్డలే, జనులఁ ౧౧. మెన్నఁడును.

ఆకసంబున కేఁగు నట్టలుఁ గలవె? - చాకి రక్కసిక్రియ జనుల మ్రింగెడిని
తిట్టఁడు వలుకఁడు ముట్టినమాత్ర - నిట్టు సంపఁగఁ గూడునే పెఱవాండ్రఁ
బాడిఁ దలంపక బత్తుండ ననుచుఁ - బాడుగాఁ జంపు నీపౌరులనెల్ల"
ననుచుఁ బురోహితు లనుమతంబునను - ననయామికులఁ జూచి ధారుణీశ్వరుఁడు
"చాకి నచ్చోటన చంపుండు పొండు - కాక మ్రింగిన వానిఁ [1]గ్రక్కిన రండు"
అనవుడు బసవఁ డిట్లనియె నాతనికి - "విను మీఁదెఱుంగక వెడలనాడెదవు

బసవఁడు బల్లహునకు మడివాలు మాచయ్యమహిమఁ జెప్పుట

లేకులు-[2] లోకుల కాకఅపులకుఁ - "చాకిచా"కని యేల సందడించెదవు
చాకియే యతఁడు సాక్షాల్లింగమూర్తి - కాక యేటికిఁ గనుకనిఁ బలికెదవు.
కులజుండు నతఁడె యకులజుండు నతఁడె-కులము లేకయు నన్నికులములు నతఁడె
ఆనీలగళునవరావతారంబు - గాన యాతఁడు సర్వగతుఁ డెట్టులనిన
సరసిజభవప్రజడల్ జన్నిదంబులుగఁ - బరగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుఁ డతఁడ
మహితాపవర్గ సామ్రాజ్యపట్టంబు - సహజంబ పాలించు క్షత్త్రియుఁ డతఁడ
కడఁగి దుర్భవకర్మఘటవహిత్రంబు - వడి భవాంబుధిఁ ద్రిప్పు వైశ్యుండు నతఁడ
యిల సత్క్రియారంభ ఫలములు గోసి - సొలవక నూర్చెడు శూద్రుండు నతఁడ
యాదిశక్తియు ము న్నుపాదానముగను - [3]నాదబిందులు గారణంబుగఁ దగిలి
వేడుక బ్రహ్మాండవివిధభాండములఁ - గూడ వానెడు [4]నాదికుమ్మరి యతఁడ
హరియెమ్ము దండంబు సహిపతి ద్రాడు - నరసింహు పెనుపగునఖరంబు గ్రొంకి
[5]యవనిమోచినవరాహం బెఱగాఁగ - నవనిఁ గూర్మంబును నల్లమత్స్యంబు
గాలమి క్లైకోదకంబునఁ దిగిచి - లీల నటించునాజాలరి యతఁడ
చటుల సంసృతి జీవఘటచక్రకర్మ - పటుపరివర్తన భ్రమణంబుఁ గూర్చి
కీలు వొందించి యాక్రియ [6]రాటనముల-వాలి యాడించు నావడ్రంగి యతఁడ
మున్ను జీవమను లోహమునకు జ్ఞానాగ్ని-నొనరఁగఁ బదనిచ్చు కనుమరి యతఁడ
ఇచ్చుచోఁ నెఱిఁగి కల్లచ్చుల నూకి - యచ్చుల నొరగొను నగసాలి యతఁడ
హరిణమై రమియించు నజునిశిరంబు - శరమునఁ ద్రెంచిన శబరుండు నతఁడ
హరిముఖ్యకృమికీటకాదిపశువుల - వెరవునఁ బాలించు ప్రేతఁడు నతఁడ

౧. గ్రక్కినే. ౨. లేకుల. ౩. నాదుబిందువుఁగా. ౪. నాఁటి. ౫. నవలికూ. ౬. నరాటనము.

[1]ప్రకటితకపటనాటకసూత్రములను - వికృతిప్రకృతులార్చు వెంగీఁడు నతఁడ
కులనగంబులు నూకి జలధులు సల్లి - పొలము [2]వోడేర్చు నాబోయయు నతఁడ
ఏకార్ణవంబైనయెడ నజాచ్యుతులఁ - జేకొన కుదికెడుచాకియు నతఁడ
మహితభక్తాళికి మడుఁగులు సేత - మహి నిష్ఠ మడివాలుమాచయ్య యనఁగ
నిన్నియుఁ దానయై యున్నయతని - కెన్నఁద వాకగులం బది నీకుఁ దగునె?
కారణపురుషావతారుఁ డాయయ్య - చారుచరిత్ర విస్మయ మెట్టులనిన
నరసింహశార్దూలకరిదైత్యచర్మ - పరిధానుభక్తులపరిధానవితతి
గాని యొం డుదుకఁడు, వానిని నంటఁ - గానీఁడు నితరుల ఘట్టించునెపను
భక్తుల చీరల భక్తుల కిచ్చు - యుక్తసద్భక్తినియుక్తి వట్రిల్ల
జంగమం బడిగిన సమకట్టనిచ్చు - భంగిగా లింగసంపద దులుకాడఁ
జీరలువైచినవా[3] రడిగినను - వారికిఁ దమతమవస్త్రంబు లిచ్చు
నటమీఁద నతని మహత్త్వంబు వినఁగఁ - గుటిలాత్ములకు సమకూడదు మఱియు
జీర లంటినమాత్రఁ గారించుభక్తుఁ - డూరకుండునె చంప కీరు వోయినను
వల దభిమానంబు వొలివుచ్చుకొనకు - మిల నెరులేల నీ వెత్తిపోయినను
జుట్టవ్రేలను జక్కఁ జూపఁగఁగలవె? - అట్టేల ? వల" దన్నఁ గట్టుగ్రుఁ డగుచుఁ
"గారణంబులుఁ గథల్ గల్పింప కిచట - నూరక చూచుచు నుండు మీ"వన్నను
బసవని వారించి పాపాత్ముఁ డంత - వెస యామికులఁ జూచి "వే ఉపాయమునఁ

బిజ్జలుఁడు మాచయ్యను జంప నేనుఁగుఁ బంపుట

దొలఁగ కాతఁడు వచ్చుత్రోవన మీరు - [4]తలఁగ కాతనిఁ దలతలమని నిలిచి
సమదాంధగంధగజంబుఁ బైకొలిపి - సమయింపుఁ" డనవుడు జను లుత్సహింప
మావంతు లేఁగి సామజముఁ బైకొలిపి - యావీరుఁ డెదురాక కరికట్టి [5]నిలువ
నల్లంతఁ బొడగని యార్చి బొబ్బిడుచుఁ - "గల్లినాథుని భద్రగజ మొక్కనరుని

మడివాలు మాచయ్య యేనుఁగును జంపుట

యేనికదున్నకు నేల పంకించు - మానవు ల్చావక మగుడుఁడో!" యనుచు
గంటయుఁ గొడుపును గదిఖింపఁ గడవ - పంటించె నేనుఁగు బలమెల్ల నవిసె
నంతటఁ బోక మావంతులు నూక - నంతంత డగ్గఱు నంతకుమున్న

౧. ఈద్విపద కొన్ని మాతృకలయందుమాత్రము గలదు. ౨. బోదేర్చు. ౩. వారడ్డఁదడవ.
౪. తొలఁగకాతనిఁ దొలతొల. ౫. యెదుర......యార్చినఁజూచి-క.

వెన్నున నెలకొని యున్నవస్త్రములు - నన్నభోమార్గంబునం దిజేయించి
చేలిగంటయు నంద చేర్చి మైవెంచి - చేతులు సమరుచు నేతెంచి చూచి
దండిమై మావంతుతుతండంబుఁ జంపి - తుండంబుఁ జేపట్టి త్రోచి రాఁదిగిచి
యంజలిగుంజలి యల్లార్చి పేర్చి - భంజింపుచును వీరభద్రుండు దివిరె
వడి నృసింహునినైచువడున్న వైచుఁ - బడనీక లోచేతఁ బెడచేత వేయు
నచ్చుగా నార్చుచు హరుఁ డిభదైత్యు - వ్రచ్చినగతి వ్రచ్చివందజలాడుఁ
గోపించి విష్ణునికోలెమ్ము రుద్రుఁ - డేపునఁ దునిమిన ట్లిల నెమ్ము లేఱు
మాలకు మాంసంబు మఱి గొడారికిని - దోలునను గాకుండఁ దోలఁగంగ వైచి
త్రోవ నేతెంచుచోఁ దోలఁగనిబాస - గావున నతులవీరావతారుండు
నిర్మార్గమున భక్తులెల్ల నుప్పొంగ - నమ్మదకరి పొడవడంచి యక్షణమ
"ఎవ్వండు నామీఁద నేనుంగుఁ గొలిపె - నవ్వసుధేశుక్రొవ్వడఁతుఁ బొమ్మనిన
నింతవృత్తాంతంబు నెఱిఁగి బిజ్జలుఁడు - నంతకమున్నమో మల్లన వంచి
బసవనిదెసఁ జూడఁ బరమహర్షమున - వసుధేశునకు బసవనమంత్రి యనియె

బసవఁడు బిజ్జలునకు శివభక్తులమహిమఁ జెప్పుట

"వలదని వారింపవారింప వినక - చలమునఁ బంచితి జనులమాటలను
నేనుంగుఁ గోల్పడె మానంబు వోలెసెఁ - దూనిక చెడె శివద్రోహంబుఁ దగిలె

ఇరువదాండారి కథ

ధరణీశ! విను తొల్లి ద్రావిళభూమిఁ - గరయూరిచోడభూవరుని రాజ్యమున
ము న్నరవాద్దడిమువ్వురిలోన - నెన్నంగ నొకభక్తుఁ డిరువత్తుఁ డనఁగ
నపగతసర్వసంగపరీతచరితుఁ - డపరిమితప్రతాపానూనకీర్తి
సాహసాంకుఁడు శివద్రోహరగండఁ - డాహవవీరభద్రావతారుండు
సకలలోకప్రపంచకళావిరక్తుఁ - డకుటిలచిత్తుఁ డత్యద్భుతకీర్తి
సకలశాస్త్రాభ్యాసశౌర్యాన్వితుండుఁ - బ్రకటశివాచారపరుఁ డనఁ బరగి
యావనప్రారంభమందు సద్భక్తి - భావనుఁడై భయభ్రాంతుల మీఱి
విస్మయలీల శ్రౌతస్మార్తవిహిత - భస్మరుద్రాక్షవిస్ఫారాంగుఁ డగుచు
వరభక్తసంఘాహాచరణారవింద - పరిచరణక్రియాపరవశుఁ డగుచు

౧. నందు సంధించి. ౨. దిమరుచు. ౩. యెదిరి. ౪. ౫. ౬. యార్చిమైవెంచి. ౭. విఱిచిన బ్లెమ్ములువిఱుచు. ౮. నన్నట్లుగాఁ. ౯. యేతెంచి. ౧౦. మున్నఱువత్తాడి.

శివభక్తులకు నెగ్గుసేయు పాతకుల - నవిచారమునఁ జంపునట్టినేమంబు
ప్రాణస్థలంబుగాఁ బ్రమథోక్తశివపు - రాణార్థపదవిశారదుఁ డన నొప్పి
యుండంగఁ జోడమహోర్వీతలేశు - శుండాల మతిరౌద్రపిండితం బగుచుఁ
గలితమదో[1]ద్రేకజలధార లొలుక - వలవేగమున ననివారితవృత్తి
విడివడి యప్పురవీథి నేతెంచు - నెడ నొక్కభక్తుండు గడజాము లేచి
వేవునో ప్రొద్దని వేవేగ మంచి - పూఁదోఁటలు సొచ్చి భావించి చూచి
పరగిన-[2]పెనుగాలిబలువునఁ జేసి - చిరిఁగినతేకులఛిద్రపుష్పములు
క్రిగ్గాలి దూలఁదాఁకినఁ బొంగి తుదలు - బుగ్గరించినయట్టి మొగ్గపుష్పములు
సుడిగాలిఁ గడివోయి తొడిమలు వదలి-పడియున్న యాస్వయంపతితపుష్పములు
[3]మఱుఁగులఁ గొమ్మలమాటులఁ దుదల-[4]నోఱపున నున్నపర్యుషితపుష్పములు
బహుకీటకోత్కరనిహతిచేఁ దావి - రహితమైయున్న యుపహతపుష్పములు
కావని వర్జించి కమనీయమైన - తావి యొంపిరిగొని తనరుపుష్పములు
సజ్జ నిండఁగఁ గోసి సంభ్రమం బడర - సజ్జనభక్తుఁ డాసామజంబెదుర
హరపూజనోత్సవపరవశుం డగుచు - నరుదెంచుచోట నక్కరి గూడిముట్టి
తుండాగ్రమునఁ బట్టి [5]తూలించివైచి-రెండుకొమ్ముల నొక్క రుండంబుగాఁడఁ
బ్రాణవియోగతాపమున భక్తుండు - "ప్రాణేశ! శివశివ ! పరమాత్మ!" యనిన
మొఱఁగు [6]వినేతెంచి యుబువదాండారి - మలహరభక్తునిపలుకుగా నెఱిఁగి
బిట్టుల్కిపడి మదిఁ [7]గట్టుగ్రుఁ డగుచు-"నిట్టియార్తారవం [8]బేమొకో!" యనుచు
బఱతెంచి భక్తునిపాటు భద్రేభ - మఱిముఱితనము నల్లంతటఁ గాంచి
నిశితకుఠారసన్నిహితుఁడై పొంగి-'పశువ! త్రుంచెద[9]నిన్నుఁ బఱవకు' మనుచు
మార్కొన నతనికి మలయుచు గజము-మార్కొని యెదిరె నున్మదము వట్రిల్ల
నేనికరక్కసుఁ డీశ్వరుమీఁదఁ - గానక పఱతెంచుగతియునుబోలె.
దీకొనఁ[10] గని, మదోద్రేకవిజృంభి - తాకారుఁడై పేర్చి యార్చి మైవెంచి
సంహారరుద్రుని చాడ్పునఁ గోప - రంహస్స్ఫురణమయి సింహనాదంబు
పూరించి చూపఱ దూరించిపాఱ - వారించి మదకరిఁ గారింతు ననుచుఁ
బఱతెంచి తొండంబుఁ బట్టి రాఁదివిచి-[11]మఱి నేల [12]కొఱగిన మావంతుఁ బట్టి

౧. ద్రిక్త. ౨. తేకులు బలుగాలి నెడలి-చిరిఁగియున్నట్టియా. ౩. మఱుఁగుల. ౪. నొదవుల. ౫. తూలించి. ౬. కేతెంచిన. ౭. గట్టుగ్రమగుచు. ౮. బిదియేమి. ౯. దున్న. ౧౦. కఠి. ౧౧. పిఱఁదికి నూఁకి పైకెఱఁగి మాఁవంతు. ౧౨. కొఱఁగిన, కొఱగనమ్మాత్ర.

మఱియించి యొకగాలఁ బుడమికినూ(?)కి-మెడఁద్రొక్కి పెడబొబ్బలిడుచు ఘీంకరింపఁగ
హస్తికుంభస్థలన్యస్తస్వకీయ - హస్తకుఠారుఁడై యట ప్రయ్యఁదివియ
శుంభద్గజేంద్రంబు కుంభినిఁ ద్రెళ్లె - దంభోళిచేఁ బర్వతము ద్రెళ్లినట్లు;
లిట చోళభూవిభుఁ డింతయు నెఱిఁగి - యట వచ్చి యిఱువత్తు నడుగుల కెరఁగి
నిటలాగ్రహస్తుఁడై నిలిచి భావించి - "కటకటా! భక్తునిఁ గారించె గజము
హరుభక్తులకు మున్న జాచ్యుతాదులును-సరియుఁ గారన్న నిక్కరి చావు సరిమె?
ఏనుంగు వశు వదియేమి దా నెఱుఁగు - నేనుంగు నేలిన యే ద్రోహిఁ గాక
చచ్చెద నాచావుసరి యన్న నోరు - పుచ్చు నన్నైనను జచ్చి శుద్ధుండ"
ననుచు నప్పుడ యిర్వదాండారిమ్రోల - జనపతి దనశిరంబునకుఁ దా నలుగ
నట్టి-చో శివుఁడు ప్రత్యక్షమై చోళ - [1]పట్టవర్ధను భయభక్తియుక్తికిని
ఇఱువదాండారి మహిష్ఠభక్తికిని - గఱకంఠుఁ డజుఁడు శంకరుఁ డక్షయుండు
మెచ్చి భక్తునిప్రాణ మిచ్చి మానంతుఁ - జెచ్చెర నపుడ సంజీవితుఁ జేసె
నంతఁ బ్రాణము మత్తదంతికి నొసఁగె- యెంతయు మహిమ నయ్యిఱువదాండారి
నాచోడవల్లభు నతిదయాదృష్టిఁ - జూచి కైలాసవాసులఁ జేసె శివుఁడు
మదియించి భక్తుని మడియించి నేనుఁ - గదియు నప్పుడ చచ్చె నాచోడనృపతి
ప్రేమం బెలర్పఁగ "భృత్యాపరాధ(?) - స్వామినోదండ" యన్పదువు నిష్ఠించి
తనకరిద్రోహంబు దనద్రోహముగను - దన కగ్గె నన్న నీతప్పున కింక
గుఱి యెట్టు బిజ్జలక్షోణీశ! నీవ - సఱసంగఁ దలఁచితి భయ మాత్మ లేక.

బావూరి బ్రహ్మయ్యగారి కథ

మఱియు బావూరిబ్రహ్మయనాఁగ నొక్క - గఱకంఠు భక్తుఁ డఖండితకీర్తి
వీరమాహేశ్వరాచారవ్రతస్థుఁ - డారూఢగాఢ మహత్త్వకాంతుండు
[2]మంగళభక్తిక్రియాంగభాషాంగ - సంగతచరితుఁ డభంగప్రతాపి
స్థైర్యసంపన్నుండు శౌర్యపండితుఁడు - ధైర్యప్రపూర్ణుం డవార్యవీర్యుండు
సత్యవచోరాశి శరణాగ్రగణ్యుఁ - డత్యుత్తమోత్తముఁ డనఁగ నిబ్భువిని
బరగ జంగమలింగపాదారవింద - పరిచరణక్రియాపరతంత్రలీల
నలయక పువ్వుఁదోఁటలు వెక్కు గూర్చి - తొలుకోడి కూయంగ బలువిడి నేఁగి
పూవులు గొనివచ్చి పుష్పమాలికలు - భావించి సంధించి భక్తుల [3]కిచ్చి

౧. పట్టభద్రుని. ౨. జంగమ. ౩. కిచ్చు, నట్టి.

యట్టికాయకలభ్రియందు నిత్యంబు - చట్టన జంగమార్చనలు సల్పుచును
వర్తిల్ల మఱియొక్కవాదంబునందుఁ - గర్త గారీసుండ కాఁ బ్రతిష్ఠించి
కలునందిఁ బుల్లును బులగంబు మేపి;-యిలయెల్ల నెఱుఁగ జొన్నలు లింగముగను
జేసి ఔరా! యనిపించి భాసురభక్తి - వాసనమై నుండ వడి నొక్కనాఁడు
ధరణీశుఁ డొక్కఁడు దంత్రంబుఁ దాను - బరమండలంబులపైఁ బోయి పోయి
బావూరిచేరువఁ బ్రాగ్దిశయందుఁ - బూవుఁదోఁటలచెంత భూపతి విడిసి
యున్నెడ నతనిమహోద్దండగజము - తన్నుఁ దా మఱచి మదగ్రస్త మగుచుఁ
గడిఁదిమావంతునిఁ బడ ఝూళిసేసి - విడివడె దండెల్ల విఱియఁ ద్రోలుచును
నీడకు నులుకుచు నింగిప్రేయుచును - జాడ మల్లార్చుచు జనులఁ జంపుచును
ననివారితోద్వృత్తిఁ జనుదెంచుగజముఁ-గనియు బావూరిబ్రహ్మన లెక్కగొనక
వచ్చుచో మదకరి వడిగొని యెదుర - నుచ్చాటనము సేసి హాంయన్చునదుర
బిట్టుల్కి సంధులు వ్రిదిలి ఘీల్లనుచు - [2]నెట్టోడి తుండంబు నిటలంబుఁ గూర్చి
వెనువెనుకకు భీతిఁ జని నదీతీర - మునఁ బడి చనలేక మూర్ఛిల్లి యపుడు
జీవంబు విడుచుడు మావంతు లేఁగి - యావిభునకు నిట్టులనిరి బెగ్గిలుచు
"విడివడి మదకరి వడిగొని పఱచు - నెడ నొక్కభక్తయ్య యీ-పల్లెనుండి
చని పుష్పములు గోసికొని వచ్చునెడను-గని మహోద్రిక్తమై కదియముట్టుడును
గాదన కేతెంచి కరతలం బార్చి - "చా! దున్న! నిలు" మని జంకింపఁ దడవ
వెనువెనుకకు భీతిఁ జని నదీతీర - మున విడ్చె జీవంబు" నన విని విభుఁడు
"[1]నాయయ్య నాగజం [3]బట్లింత యేచె - నో" యని [4]వగచుచు నెయ్యన వచ్చి
యమ్మహాత్మునిచరణమ్ముల కెరఁగి - "యిమ్మదకరి నీకు నెదురించుతప్పు
సైరింపు" మని చక్కఁ జాఁగి మ్రొక్కుడును-గారుణ్యరసవార్ధి కడలున ముంచి
[5]యమ్మహీజనులెల్ల నాశ్చర్యమంద - బమ్మయ్య మదకరిప్రాణ మట్లిచ్చెఁ
బరగ బ్రహ్మయగారిశరణు సొచ్చుడును-జరితార్థుఁ డయ్యె భూవరుఁడు వెండియును
సజ్జనభక్తులచరితంబు లిట్లు - బిజ్జలక్షోణీశ! పెక్కు వర్ణింప
[6]వెరవటె మార్కొన్నఁబోరిగొండ్రు వెఱచి-శరణన్నఁ బ్రోతురు హరభక్తవరులు
గాన యిన్నియుఁ జెప్పఁగాఁ బనిలేదు - భూనాథ! మనవలతేని, [7]లే పోదము
కలియుగరుద్రుఁడుగాక మాచయ్య - తలఁపఁగ మర్త్యుఁడే ధరణీశ! యిదియ
"[8]కర్జంబు" నావుడు బిజ్జలుఁ డంత - లజ్జయు సిగ్గును బుజగింపంగ

౧. యనియడువ. ౨. నెట్టాడి, నెట్టోడిసి(?) ౩. నీ. ఠ. ౯ట్లింత. ౪. వెఱచుచు. ౫. య-మ్మహా. ౬. నెరవిఁడి. ౭. పోవుదము. ౮. కజ్జంబు.

బసవన్న బిజ్జలుని మాచయ్యకడకుఁ బిలుచుకొనిపోవుట

'నవ్వుఁగాక'యని వచ్చి యఖిలంబు నెఱుఁగ-భువి సమస్తాంగము ల్వ్రాంద నల్లంతఁ
బడియున్న బండారి బసవయ్య వచ్చి - మడివాలుమాచయ్యయడుగుల కెఱఁగె
ననమానలీలఁ బెం పెసఁగఁ గీర్తించి-బసవఁ డిట్లని విన్నపము సేయఁ దొడఁగె
"వలదని వారింపఁ జలమున ముక్కు - వాలియించుకొన్నట్టు పురులు వోనాడి
యిక్కడ రానోడి యెప్పటఁగోలె - నక్కడ సాష్టాంగుఁడై యున్నవాఁడు
పక్షికిఁ దొడ దేల పాశుపతంబు? ఈక్షితీశ్వరుఁ డన నెంతటివాఁడు?
ఎదురు నీకెవ్వఁ డీరేడులోకముల - సదయాత్మ! యీతప్పు సైరింపవలయు"

మాచయ్య బిజ్జలుని యేనుఁగును బ్రదికించుట

నని విన్నవించిన నట్ల కా కనుచు - జననాథు లెమ్మనఁ బనిచి తత్క్షణమ
యట్టయుఁ బొట్టయు నస్థులుఁ గూడఁ - బెట్టించి జనులు విభీతులై చూడ
భసితంబు దునియలపైఁ జల్లి యతని - యసమగజేంద్రంబు నెసఁగి తొల్లాఁడు
పొడిచిపైచినపీనుఁ గుడువీథిఁ దాఁకి - పడ నప్డు సభ భయభ్రాంతులై బెదర
బొందికిఁ బ్రాణంబుఁ బోసి మాచయ్య - యందఱుఁ జూడంగ నంతరిక్షమున
నున్నవస్త్రములకు నెన్నొగ్గి జనులు - సన్నుతిసేయఁగఁ జనియెఁ జాటుచును
బసవఁడు మాచయ్య పాదము ల్గొలిచి-యసమాను మతమున కనిచి యేతెంచె
సకలనియోగంబు జనపాలకుండు - ముకుళితహస్తులై మ్రొక్కుచు నుండ

మాచయ్య బసవనిగీతమును విని కోపించుట

అంత మాచయ దొంటియట్ల సద్భక్తి - సంతతసత్క్రియాస్పదలీల నడవ
మఱికొన్ని దినముల కడ లేక బసవఁ - డఱిముఱి నొకగీత మానతిచ్చుడును
భక్తులు దనయొద్దఁ బాడఁగఁ దడవ-"యుక్తియే" యనుచు మహోగ్రతతోడ
'శివశివ' యని కేలు సెవులఁ జేర్చుచును - 'నవనీతుఁ డిట్టుండె హా కల్లినాథ!
చెల్లబో! దీనులఁ జేసి శరణుల - కెల్లను దా నొకయిచ్చువాఁ డయ్యె
ఎన్నఁడు గ్రోఁతి యయ్యెను? వెక్కిరింప - నెన్నఁడు గలచె నిం కెక్కడిభక్తి
దోసంబు గాదె భక్తులు దీని వింద్రె - బాసలు గీసలు వాట వాపకుఁడు
మాయొద్ద' ననుచును మాచయ్య గినిసి - కాయకంబున కరుగంగ నిక్కడను

బసవన్న మాచయ్యకడ కేఁగి మన్నింపవేఁడుట

నంత నంతయు విని యాత్మలోఁ గలఁగి - యంతంత ధరణి సాష్టాంగంబు లిడుచు
బసవఁడు భక్తజనసహాయుఁ డగుచు - వెస నేఁగుదెంచి భయసమగ్రవృత్తి
మడివాలుమాచయ్య యడుగులపొంతఁ - బుడమి సర్వాంగముల్ వొందంగ మ్రొక్కి
"యాక్రాంత సంతతాహంకార నిరతు - నక్రమాలాపు నిర్వక్రాపరాధు
నూర్జితక్రోధు వివర్జితసత్యు - దుర్జనాచారు ననిర్జితకాము
నజ్ఞానపుంజంబు నపగతశౌచు - విజ్ఞానహీను వివేకవిదూరు
నిర్భాగ్యచూడామణిని భక్తిరహితు - దుర్భావకు నవినీతుని నన్ను నింకఁ
గాచి రక్షింపవే కారుణ్యపాత్ర! - యేచినమద్గర్వమెల్ల మాయించి
లాలితంబుగ నాల్గు లక్షలమీఁద - నోలి [1]సర్వదినాల్గువేలగీతములు
గావించు టిది [2]యెగ్గు గని యేవగించు - భావన నాకయ్యె నీవు గైకొనమి
నాయత ప్రీతి నోయనకున్న నింకఁ - జా! యనవయ్య నాసంగయ్యదేవ!"
యనుచు ని ట్లాత్మనిందాతిదీనోక్తు - లను విన్నవించుడు వినసట్ల వినియు
జంగమపరతంత్రుఁ డంగావికారి - లింగదమాచఁ డాలీఢశౌర్యుండు
"నధముఁడా! క్రొవ్వితే? హరభక్తు లరయ - నధములే? నీ వొకయర్థాధిపతివె?
అడిగెడువారు లే కయ్య నీ వింత - బడగవైతివి; మజ! బాపురే!" యనుచు
"అట్టియాచకుల నే నటు గందుఁగాని - యిట్టి త్యాగులఁ గాన మేలోకములను
పాన లిన్నియు నేల? బసవ! నీయిచ్చు - నేనికదున్నలు నిలఁ బచ్చమన్న
గుట్టుపుగాడిదల్ గుటిలంపుసతులు - నెట్టుకోకలు బ్రాఁతియే శరణులకు
నీదిక్కుఁ జూడుమా నాదుజంగమము - పేదఱికము లేని పెల్లు సూపెదను
[3]నదిగో" మ్మనుచుఁ జల్ల నందంద నెగయు - సదమలోదకకణజాలమంతయును
మరకత [4]నీలనిర్మల పుష్యరాగ - వరవజ్ర విద్రుమ వైడూర్యముఖ్య
వినుతరత్నాచలవిశతిమై వెలుఁగ - నిమ్నఁడు ఖద్యోతమ [5]ట్లిరవిఁ(?)దోఁప
నట పౌరు లత్యద్భుతాక్రాంతు లగుచు - నిట బిజ్జలుఁడుఁ దారు నేతెంచి చూడ
నమరి మాచయ యుండఁ బ్రమథప్రసాద - విమలపుష్పాంచితవృష్టి పైఁగురియ
బసవని నభిమతఫలములఁ దనుప - ససమాత్ముఁ డర్చితుఁడై యున్నయట్లు
జంగమం బొప్పె నాలింగావతార - సంగతి మాచయ్య సద్భక్తిమహిమ

---

౧. నిర్వది. ౨. యెట్లుఁగని యెలుఁగింను. ౩. నదకొ. ౪. మౌక్తికమణి. ౫. ట్లిటివిరి.

మెఱుఁగఁగఁ జాలక యిన్నిరూపములు - వటులఁగఁ దాల్చినతెఱఁగునుబోలె
అట్టిజంగమసభాభ్యంతరాళమున - నొట్టిన రత్నంపుఁదిట్టలకటుత
భక్తుల కేనసూ బండారి నన్న - యుక్తి నబ్బసవరా జండె వెండియును
వారక య్యా మడివాలుమాచయ్య - గారల శ్రీపాదకంజంబులకును
మున్ను సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కుచుఁ జేరి - సన్నుతి సేయుచు శరణు వేఁడుచును
"నీమహత్త్వముఁ జూడ నే నెంతవాఁడ - ధీమణి! సంగయ్య! దేవ! సర్వజ్ఞ!
నీవు శంకరుఁడవు నేను గింకరుఁడ - నీవు నిర్మలుఁడవు నేను దుర్మలుఁడ
నీవు విజ్ఞానివి నే నవిజ్ఞాని - నీ వమృతాంగుండ వే విషాంగుండ
నీవు మహాదాత వేఁ గృపణుండ - నీవు పశుపతివి నేఁ బశుజీవి
స్వామి! త్రైలోక్యచూడామణి వీవు - భూమి నిర్భాగ్యచూడామణి నేను
బూరి నిట్టి దుర్గుణంబులప్రోకలోన - నరయంగఁ గలదె నాయందు సద్గుణము
రక్షింపు మిట్టిగర్వస్ఫూర్తు నన్ను - శిక్షింపవే యయ్య! జీయ్య నాదైన
యపరాధశతసహస్రావలి సైఁచి - విపరీతమహిమాఢ్య! వేయునునేల? "
అనుచున్న బసవన్న నందంద కౌఁగ - టను జేర్చి కారుణ్యవనధి నోలార్చి(ర్చె?)
"కలుగునే కాదె లింగంబునందైనఁ - దలఁపఁ గోపప్రసాదంబులు రెండు
చేరింటికైనఁ జెచ్చెరఁ [1]గడువఁగొను - వారు సేపట్టరు వాయించికాని
ధర నంతకంటెను దమభృత్యవితతి - [2]నోరయక చేపట్టుదురె యట్లుఁగాక
యందులమాలిన్య మడఁపఁగఁ గాక - యెందుఁ జీరల కల్గునే రజకుండు?
అట్టిద బసవయ్యఁ బట్టి మాచయ్య - ఘట్టించి నిర్మలత్వంబు నొందించె
నెన్నంగ వేమాఱు నెంతగాఁచినను - వన్నెక్కుఁగాదె సువర్ణంబు మిగుల
నింతింతగాఁ జేయ నిక్షుఖండంబు - నంతకంతకుఁ దీపు లధిక మౌఁగాదె
అంపానఁ [3]గోసిన అాచిన నెఱియఁ - గంపెక్కుఁగాదె శ్రీగంధంబునకును
అాచిన మడివాలుమాచయ్య యొరసి - చూచుడు బసవయ్య శుద్ధసద్భక్తి
తనరంగ నేఁడుగదా! తుదముట్టె" - ననుచు భక్తాళి కీర్తనసేయుచుండ
ముకుళీకృత వికంపితకరాబ్జుఁడైన - సుకుమారు బసవయ్యఁ జూచి మాచయ్య
"విను మహంకారించినను భక్తియగునె - విని యెఱుంగవె పురాతనులలోపలను

---

౧. గడుపు(డ్పు?)విలుచు. ౨. నరయక. ౩. ద్రెంచిన.

మాచయ్య బసవన్నకు శంకరదాసికథఁ జెప్పుట

జడయ శంకరమహాస్థానంబు నందు - నడిసన్నశరణుండు శంకరదాసి
కాలకర్మాకర్మకలితమహేంద్ర - జాలవిలోలనిర్మూలనశాలి
జన్మజరామరణోన్మదాపహుఁడు - చిన్మయానందవశీకృతాత్ముఁడు
రౌద్రమహోద్రేకరంజితవీర - భద్రుండు ప్రత్యక్షఫాలలోచనుఁడు
దండితాజాండ కరండదోర్దండ - మండితాడంబరతాండవమూర్తి
విలసితకీర్తినిర్మలుఁడు సంసార - తలగుండుగండఁ డతర్క్యప్రతాపి
నాఁగఁ బ్రఖ్యాపితానశ్వరలీల - వీఁగుచుఁ బ్రచ్ఛన్నవేషంబునందు
బొంతకు గంతకుఁ బ్రోవిడి పోవు - నంతకు విక్రయం బార్చి తెప్పించి
యక్కజం బందఁ గాయకలబ్ధి [1]నిత్య - మెక్కువుఁ దఱుఁగవు [2]నేను మానికలు
జంగమకోట్లకు సముచితార్చనలు - భంగిగాఁ జలుపుచుఁ బ్రభుఁ డున్నయెడను
దేవరదాసయ్య సూడంగ వచ్చి - వేడుక మదిఁ [3]దులుకాడంగ మ్రొక్కి
యొక్కింత సుఖగోష్ఠి నుండి వీడ్కొనుచుఁ-జక్కన మఠమేఁగి [4]సదయుఁడవోలెఁ
"గటకటా! యింతలింగ [5]సదర్థుఁ డయ్యు-నిట యీఁగకును దవు డింటిలో లేదు
శంకరదాసి లసద్భక్తిమహిమ - మింక నెన్నటి కంచు [6]నెడ్డవగచుచు
నక్కటికను దుగ్గళవ్వకుఁ జెప్పి - చిక్క గంపెడుకొల్చు శీఘ్రంబ పనుప
"నట్టట్టె! పుత్తెంచెనటె కొల్చు దాసి - యట్టిదకాక మేలయ్యె నెంతయును
గొలుచున కిచ్చె మున్నొక్కయుఁ జించి-యిల నేమియడుగునో యీ మాకుఁగలదె?
తలఁచి పుత్తెంచె నంతయు చాలదెట్లు - వలవదు తన కేడ గల విన్నియనుచుఁ
బిడికిట నొకమాటు వృదుకంగఁదడవ - పిడికిటిలో ననె యడఁగె గంపెడును
[7]నత్తవనిధియును నంద లయించెఁ - దొత్తడిసంపద దొలఁగెఁ దత్క్షణమ
కూడు మందునకైనఁ గొలు [8]చిన్ని లేక - యూడకాడకు గాదియలు వాడువాఱ
దాసి మున్వడసినతవనిధి యట్లు - దాసయ్య దివుచుడుఁ దత్క్షణమాత్ర
పరిభవాద్భుతశోక పారవశ్యమున - దురపిల్లు దాసికి దుగ్గళవ్వనియె

దుగ్గళవ్వ దేవరదాసయ్యకు శంకరదాసిమహిమ చెప్పుట

"కలవానియట్ల నిక్కంబు నీ వొక్క - బులుసరితనమునఁ బుచ్చితి కొలుచుఁ

౧. నిక్క. ౨. నేడు. ౩. దొలు. ౪. సథనుండ. ౫. సమర్థుఁ. ౬. నెనవగచుచును, నెడ్డవగచుచు. ౭. నత్తప. ౮. చింత.

దనర నేనుఁగుపంక్తు దాఁబట్టిచూచు - మనుజుండు బ్రదుకునే మడియఁగాక
నెట్టన శరణుల నిలుకడ లరసి - పట్టిచూడంగ సీప్రాప్తియే చెపుమ
మృడుఁడు ప్రసన్నుఁడై యడు గడుగుమన-[1]నడిగెనే గెలిగొని యడకించెఁగాక
[2]యదియేల చేయుకాయకలబ్ధి యెంత? - కదలకయుండు జంగమసంఖ్య యెంత?
యక్కజంబైన కాయకలబ్ధి నిత్య - మెక్కువు దఱఁగవు నేను మానికలు
జంగమకోటుల సంతుష్టి సేయు - లింగసదర్థుల లేమి యెట్టిదియో?

ఈశ్వరుఁడు శంకరదాసికి మూఁడవకన్ను నిచ్చిన కథ

ఖండేందుధరుఁడు లోకత్రయంబునను - వెండియు నాయయ్య వెలయింపఁదలఁచి
'యడుగు'మటంచుఁ బ్రత్యక్షమై నిలువఁ- జడిముడిపడక సంస్మితవక్త్రుఁ డగుచుఁ
గర్తలకర్త మత్కర్తవై నీవు - వర్తింప నింకొండువరమేల వేఁడ
కడుఁగాక యేమియు నడుగమి సిగ్గు - వడియెద వడిగెదఁ బగలింటియట్ల
రాత్రియు నూఁదిదారంబు గ్రువ్వంగ - నేత్రములకు దృష్టి నెక్కొల్పుమనుడు"
వరదుండు దరహాసవదనాబ్జుఁ డగుచుఁ - గరమర్థి మిక్కిలికన్నిచ్చుటయును
హరునిచేఁ బడసిన యామూఁడికన్ను - పరదైవ దోర్దర్పహరణార్థమగుట
శంకరదాసి నిశ్శంకితవృత్తి - శంకరేతర సర్వ సమయారి యగుట
నిటలతటాంబకోత్కట చటులాగ్ని - పటుదృష్టివాతను బలువేల్పులెల్లఁ
జిటచిటఁ బ్రేలుచుఁ జటచటఁ బాసి - పటపటఁ బగులఁగఁ గటకటాయనక
వేల్పన్న పేరికి వెనుకొని [3]పుట్టు - మాల్పఁగ మఱికొన్ని వేల్పులు వ్రోయి
బలువిడి శివశరణుల మర్వు సొచ్చి - తలఁకుచు మ్రొక్కు-వేల్పులనెల్లఁ గాచి
యనయము ముద్వెట్టిగొనుచును [5]బడుగు-పనులు వంపఁగఁ జేసి బ్రదుకుదమనుచు
[6]మసనక ముంగిటికసువులు నూక - [7]కొసనక మానక కొట్నంబు దినముఁ
బుట్టెఁడు దంపంగఁ బోలక మఠము - చుట్టును జాల రాఁజుచునుండు పెద్ద
పోటికట్టెలు వాలమున మోచి తేరఁ - గాటిపాపఁడు వసిఁ గాచుచునుండఁ
గడుభక్తితోఁ గిటకంబు మైలారుఁ - డడర నెప్పుడు గొడగిడి తోడ నడవ
జేరి యాకడమ[8]చేటికాత్రేఁడు - దారలువట్ట నుద్యత్కీర్తు లులియఁ
దక్కిన[9]యాపెఱదైవంబులెల్ల - నొక్కటఁ బనులు సేయుచుఁ గొల్చియుండ

౧. యడిగెనేగెలిగోన. ౨. యదియేమిసే, యదియెల్లఁజే. 3. పట్టు. ౪. భారవుల. ౫. బడుగు? ౬. మసలకు. ౭. కొసరక, మారక. ౮. జెట్టికాత్రేఁడు. ౯. పెంతర, జంతర.

నెప్పి యష్టాదశయోగపీఠములు-దప్పక [1]యేఁటేటఁ గప్పంబు [2]లరువ
'ముక్కంటి! నీయింటికుక్కల'మనుచు-జక్కులు గిక్కులు మ్రొక్కుచుఁ గొలువఁ
దగిలి వారలమహత్త్వము విని యంత - జగదేకమల్లఁ డసహ్యాభావమున

జగదేకమల్లని కథ

హరి నడంచుటయొ బ్రహ్మాదిదేవతలఁ - బొరిమాల్చుటయొ బుడిబుడి వేలుపులను
[3]బఱచుట సోద్యమే కఱకంఠుచేత - నెఱయ ఫాలాంభీలనేత్రంబు వడసి
ముక్కన్ను వడయు(వాఁడౌ?)ట నిక్కమేనియును-జక్కన విష్ణుని సమదృష్టినిలిచి
వేయేల వడఁకక పోయినఁ జాలుఁ - బో!" యని కల్యాణపురమధ్యమందు
గోవిందు ప్రతిమ యుక్కనను గావించి-భావించి యటమీఁదఁ బంచలోహములఁ
బోయించి కడుసాంగముగఁ బ్రతిష్ఠించి - పాయక రేయును బగలును గొలువ
శంకరదాసి యచ్చటి కేఁగుదెంచి - యంకకాఁడునుబోలె హరభక్తు లలర
నఱిముఱి మొగవాడ దెఱచి వీక్షింపఁ - బఱియలై విష్ణుప్రతిమ నుగ్గుడు
నట[4]మున్న మీఁదిలోహంబెల్లఁ గరఁగి - యిట వాదములఁబడ నేతెంచినట్టు
లరుదేర విష్ణునిఁ [5]బొరిమాల్చెఁ గూలఁ-బరసమయులు భయభ్రాంతులై [6]పఱవఁ
గట్టుగ్రలీల శంకరదాసమయ్య - యిట్టు వర్తింపంగ నిల నరు ల్వొగడ
నెఱుఁగవే విని చూచి యేఁ జెప్పనేల - కఱకంఠునకునైనఁ గావ శక్యంబె ?
భక్తులసద్గోష్ఠిఁ బాయకుండినను - భక్తియు భయమును బాటిల్లఁగాక
భక్తులసద్గోష్ఠిఁ బాసియుండినను - భక్తియు భయమును బఱపఱ గాదె!
ఇదియేమిసోద్యమో యీశుఁడే యెఱుఁగు - విదితంబుగా మఱి చదువఁ బెట్టినను
గలమతియును జెడ్డకారణం బయ్యె - నిల నిన్నియును జెప్పనేల? ర"మ్మనుచు
వందుచుఁ గుందుచు [7]వనట నిర్వురును - సందంద సాష్టాంగు లగుచు నేతెంచి

దుగ్గళవ్వయు దేవరదాసియు శంకరదాసయ్యను మన్నింపవేఁడుట

"కావవే జియ్య! శంకరదాసమయ్య! - దేవ! దెసయు దిక్కు నీవ మా"కనుచు
మ్రొక్కుచుఁ గరములు మోడ్చినఁ జూచి-"యక్కటా! మీరెవ్వరయ్య [8]రోచెల్ల!
దాసిదేవయ్యగారా! [9]సరణార్తి - మీఁసర్వారమా? మీ కిట్లు దగునె?
ఇట విజయంచేయు క్షేమికార్యంబొ? - [10]ఎటపయనం బిట్టు లేఁగుచున్నారొ?

---

౧. యేఁడేఁట. ౨. లిడుచు. ౩. బఱపుట. ౪. యున్న. ౫. బరిమార్చె. ౬. పర్వ. ౭. వడి నిరువురును. ౮. రోచెల్ల. ౯. శరణార్థి. ౧౦. ఎటకైనఁబయన మైరేఁ

కరుణించి యిచ్చటి కరుగుదెంచితిరో?-హరహర ! మము మఱనరుగదె యెందు?
నిట్టిభయంబును నిట్టినిగర్వ - మిట్టి భక్తియుఁ గల్గునే యితరులకు
బాపురే! దాసయ్య! బసగులాదరువ! - బాపురే! దాసయ్య! భక్తులప్రాప!
వచ్చితే [౧]యేమేనిఁ దెచ్చితే మాకు; - నిచ్చితే బ్రదుకు మా[౨]యాసరయ్యకును
కోకమ్మి పడసినకొలుచు గాదియల - లేకేమి కొనిరావుగాక యేమియును
నేటంపుసంపద లెం దేఁగనింక - మాట [౩]లేటికిని రమ్మా పాఱఁ గొనుచు
వీసము నాసము విడువంగ ముడువ - నోసరించినధనం బుండునో యిచటఁ
ద్రవ్యమా!" యనుచు నద్దాసయ్యచేతఁ - ద్రవ్వింప జంగమాస్థానదేశమున
నక్కజం బంద నంపంప కడాని - [౪]నక్కులై వెజలంగ నక్కజంబంది
యాదాసియును దుగ్గళవ్వయుఁ జూఁగి - పాదాబ్జములమీఁదఁ బడి లేవకున్న
"నూలికి మొదలును గూలియు [౫]నిచ్చు - నోలికిఁ గొలుచిచ్చి చేలఁ గొన్నట్టి
యీఁగి చెల్లింపక యెట్లునాచేతఁ - జాఁగద" వనిపోయి శంభుని నాఁగు
కడుఁగాక యింకొండు[౬]దడ(డు?)పల్లి యిచ్చి-పడయుము పుట్టెఁడుపందుము నుముక
కుడిచికట్టిన [౭]బడుగులచేత నెంతేఁ - బడసిచ్చికొనుమ యిమ్మడియు ముమ్మడియు
గాఁదేని పేదల[౮]సాదులచేతి - యాదీవనలన మేలయ్యెడిఁ బొమ్ము
బడుగుభక్తులకాళ్లపైఁ బడ్డఁగలదె - కుడువఁగఁ గట్టఁగ విడువఁగ ముడువ
నేదియుఁ గాదేని పాదము [౯]ల్వేడుదు - లేదన్నఁ బోవునే పేదలమునుక
యిన్నియుఁ జెప్పఁగానేల యీపసిఁడి-మన్నైనఁ గొనిపొండు గొన్ని పెర్కులను
ననవుడు "నిల్లెల యానతిచ్చెదరు ? - త్రినయన [౧౦]యతిగర్వతిమిరాంధు నన్ను
నపరాధశతసహస్రపరీతకృత్యు - నుపమింపరాని గర్వోపేతచిత్తుఁ
గరుణఁ దప్పులసైఁచి కావవే!" యనుచు - శరణు వేఁడుచును బ్రశంసించుచున్న
సదయాత్ముఁడై యంత శంకరదాసి - ముదమున భక్తసమూహి గీర్తింప
నిరుపుర లేవంగనెత్తి కారుణ్య - శరధి నోలార్చి ప్రసాదింపఁ దడవ
అవలఁ దొల్లిటికంటె నతిశయంబగుచుఁ - దవనిధి దేడరదాసయ్య కలరె
గర్వించినను నట్లకాక సద్భక్తి - నిర్వాహ మొందంగ నేర్చునే బసవ.

మాచయ్య బసవన్నకు నిమ్మవ్వ కథఁ జెప్పుట

"అదియునుగాక నిమ్మవ్వయనంగ - సదమలసత్క్రియాస్పద భక్తినిరత

---

౧. బసగు. ౨. యాసురయ్య. ౩. లేమిటికి. ౪. నక్కులు. ౫. నిచ్చి యోలికిఁ. ౬. కడపల్లె. ౭. బడుగుల. ౮. సాదల. ౯. ల్వేడుదు. ౧౦. పరగర్వ.

యకుటిల వీరవ్రతాచారయుక్త - ప్రకటజంగమలింగ పరతంత్రచిత్త
సంసారరహిత నిష్కళ మహిమాన - తంస సజ్జనసముద్యద్గుణోపేత
హారభక్తులింగ్లకు నర్ఘ్యపణ్యములు - కరమర్థి మోచుచుఁ గాయకం బలరఁ
గొడుకు భక్తులయింట్లఁ గోవులఁ గాన - నుడుగక కాయకోద్యోగలబ్ధమున
జంగమాసక్తి లసద్భక్తియుక్తి - సంగతి దినములు [1] జరపుచున్నెడను

సిరియాలుని కథ

నంచితమతి సిరియాలుండు నాఁగఁ - గంచిలో నిత్య జంగమము లేవురకు
నిష్టాన్నపానాదులీప్సితార్థములు - దుష్టిగా నందిచ్చుశిష్టవ్రతమునఁ
జరియించుచుండంగ సర్వేశ్వరుండు - సిరియాలు భక్తిలోఁ దరయఁగఁ దలఁచి
కృతక తపోధనాకృతి నేఁగుదేర - హితజంగ[2]మార్గమై యేతెంచి సెట్టి
మస్తకవిన్యస్తహస్తుఁడై తపసిఁ - బ్రస్తుతింపుచుఁ బదాబ్జంబుల కెరఁగి [ప"
"స్వామి! వే వేంచేయవే!మహాపురుష!- నీ[3]మనుమనినిత్యనేమంబుసలుప "
నని విన్నవించుడు నత్తపోధనుఁడు - "ననఘ! మాయిచ్చ సేయఁగ నోపుదేని
నింతకంటెను సుఖం బెద్ది మా"కనుచు - సంతసంబందుచు సదయుఁడ పోలె
సిరియాలుఁ గరుణాభిషిక్తుఁ జేయుచును-నరమాంస మొక్కొక్క వెరపున నడుగ
"సర్వజ్ఞ! మీమనోజ్ఞంబైనయట్టి - సర్వలక్షణగుణ సంపూర్ణుఁ డొక్క
వరపుత్త్రుఁ డున్నాఁడు, నరమాంస మింకఁ-బొరుగింటికిని విల్వఁ బోమెదనయ్య?
అరుదైన మీ వ్రతోద్యాపన నేఁడు - కరమర్థిఁ జెల్లింతు క్షణముగొ"మ్మనుచు
నడుగులఁ బడి సిరియాలుండు దపసి - నొడఁ[4]బర్చి యింటికి వడి నేఁగుదెంచి
తన సాధ్వి కొయ్యన తత్కార్యధార - వినిపింప "నీవేల వెఱచెద" వనుచు
సంగళవ్వయు నప్డు చదివెడుపుత్త్రు - మంగళంబలరఁ గ్రమ్మనఁ దోడితెచ్చి
"మనయింటఁ బండువుదినము నేఁ"డనుచుఁ - గనుఁగొని వధ్యశృంగారంబు సేసి
శాలుని ముక్తివిలోలు సిరాలు - లీలయుఁబోలెఁ దల్లియును దండ్రియును
నిండారుమనమున నిహతుఁ గావించి - ఖండించి నానాప్రకారము ల్గాఁగ
శాకంబు లొడఁగూర్చి జనులెర్గకుండ - శ్రీకంఠమూర్తిఁ జెచ్చెరఁ బిల్చి తెచ్చి
శ్రీపాదయుగళాభిషేకంబు సేసి - యాపాదజలము లత్యర్థిఁ బ్రాశించి
సంచితోన్నతసుఖాసనమున నునిచి - మించి యర్చించి పూజించి వడ్డించి

౧. సలుపు. ౨. మార్థియై. ౩. మనఖిడి నిత్తైనేమము? ౪. బఱచింటికి,

యంగనయును సెట్టి సాష్టాంగ మెఱఁగఁ - బొంగి తాపసి శాకములు వేఱువేఱ
బరికించి చూచి వేర్పడ శిరోమాంస - మరసి యెయ్యెడఁగాన కంత నిట్లనియె:
"తలసూచియైనను దనయుని మీఁది - వలపు దక్కింపంగ వచ్చుఁ బొమ్మనియె
తలదాఁచుకొన్నారు; తగవయ్య! బాలు - తలగొని యిఁక మీరు ధన్యులుగారు
ఏమియు లేదు శిరోమాంస మిట్లు - నేమంబునకుఁ జెల్లునే? యాగమోక్తి
దాన "సర్వస్య గాత్రస్య శిరః ప్ర - ధానం" బనెడుమాట గానేర దింక
ననవుడుఁ బతియును సతియును బెదరి-"యనఘ! మహాత్మ! యి ట్లానతీఁదగునె
ఉపమింపఁ గేశదుష్టపరీతశాక - ముపహతం బనఁబడునో యని వెఱచి
పుచ్చితి మఱియు నిప్పుడు చండసంగ - సెచ్చెరఁ బాకంబు సేసెఁదా" ననుచు
మఱి తెచ్చి యాశిరోమాంస మర్పింపఁ - గఱకంఠమూర్తి గన్గొంట వీక్షించి
"యిల నెట్టియన్నదాతలు నిన్నుఁబోలఁ-గలరయ్య! యింతయుఁ గడుసాంగమయ్యె
నేనాఁటఁ బ్రతి వోల్పలేని యభీష్ట - దానంబు సేసితి దీనికిఁ దగఁగ
నీవలపట మేము నీవు దాపటను - దేవతార్చనములు దీర్చి [1]సపంక్తిఁ
గడుఁ బ్రీతితోడ లింగప్రసాదంబు - గుడువనినాఁడు నా కొడఁబాటు గాదు
కంటి మంటినని యాకాంక్ష నిదేమి - కొంటిమో తింటిమో కొడుకుమాంసంబు
నిచ్చ సేయంగ ము న్నిచ్చినక్షణము - పుచ్చుకో నీవ యేఁ బోయెద నింక"
ననవుడు సెట్టి భయభ్రాంతిఁ బొంది - వనితఁ జూచుడు "నింక ననుమానమేల ?
ర"మ్మంచు లింగార్చనమ్ము సేయించి - క్రమ్మన వడ్డింపఁగాఁ దపోధనుఁడు
"నతిథిపూజలు సేయునవసరంబునను - సుతులును దారు నుత్సుకలీలతోడఁ
బొత్తునఁ గుడుతు రట్లుత్తమపురుషు - లి త్తఱి నీకైన నెట్లు సేయాదు
నిప్పుడు గానరాఁ డేఁడి మీసుతుఁడు - చెప్పమే యిప్పుడు సిరియాల! నీకు
నెన్నఁ బుత్త్రులు లేనియింట మా కెట్టు - లన్నదానముఁగొన నర్హమా చెపుమ
ధృతి 'నపుత్త్రస్య గతి ర్నాస్తి'యనఁగ-గతిహీను లిండ్లఁగుడుతురె సంయములు
కాన పుత్త్రుఁడు గలఁడేని పిల్పింపు - లేనినాఁ డొల్లము పాన లే"లనినఁ
జకితదేహుఁ డగుచుఁ జయ్యన మ్రొక్కి -"యకలంక! మీ రప్ప డన్నారు నేను
విన్నాఁడఁ బుత్త్రుఁడునున్నాఁడు సదువు-చున్నాఁడొ!యాడుచునున్నాఁడొ పిదపఁ
జనుదెంచి మఱి మీప్రసాదంబు వాఁడు - గొనియెడిఁగాక భోజన మాచరించి

---

౧. మాపంక్తి.

రక్షింపవే యోగిరములు శాకములు - అక్షయాత్మక! చల్లనారకయుండ"
ననుచు మ్రొక్కుడును దదంగనఁ జూచి - "పనిచిన 'సౌఁగాక'యని పిల్వరాదె
తల్లి నిల్చిన రానితనయులు గలరె - తెల్లంబుగా నాల్గుదిక్కుల నిలిచి
యెలుఁగెత్తి పిలువుమా యేము వినంగ - నలరుచు రాకేమి యట్లయుండెడినో"
అనవుడు "నుత్తరం బాడంగ నేల" - యనుచు నేతెంచి తూర్పాదిగా నిలిచి
చెలఁగుచుఁ దాపసిచెప్పినయట్లు - లెలుఁగెత్తి సుతుఁ దల్లి విలువఁగఁదొడఁగె

సంగళప్ప కొడుకును బిలుచుట

"పూర్వజన్మార్జితభూరికర్మములు - గుర్వణఁగించు నాకొడుక! రావయ్య!
దక్షిణాధీశ్వరుదర్ప మడంచు - దక్షతగల్గు నాత్మజుఁడ రావయ్య!
విరసపశ్చాజ్జన్మమరణదుఃఖములు - [2]పరిమాల్పఁ జాలు నాపుత్త్ర! రావయ్య!
ఉత్తరంబేలు నుదాత్తయోగీంద్రు - చిత్తంబునకు వచ్చుశిశువ! రావయ్య!
అలరు నాకోపభోగాతీతపదము - లలనకై నేఁడు నాయయ్య! రావయ్య!
దండధరోద్దండ దండప్రశక్తి - ఖండింపనోపు పుత్త్రుండ! రావన్న!
పాయనివ్యామోహపాశబంధములు - కోయఁగఁజాలు నాకుఱ్ఱ! రావన్న!
ద్రవిణాదికేషణత్రయ విజృంభణము - తవులునఁ బడనినాతండ్రి! రావన్న!
సురరాజనుతుఁడు విశ్రుతతపోవేషి - వరదుఁడై నాఁడు నావడుగ! రావన్న!
అంతకాంతకమూర్తియగు తవరాజు - సంతసంబంద నాసామి! రావన్న!
ఘోరనిస్సార సంసారవారాశి - పార మీఁదించుపాపండ! రావన్న!
అంచితాగణ్య పుణ్యప్రాప్తి నమరు - కాంచీవిలాసు నగ్రజుఁడ రావన్న!
దివిజకన్యకలతో దివి ముక్తికన్య - కవయనున్నది భక్తికాంతుండ! రావె!
దండడి మీయయ్య దక్షిణభుజము - నందంద యదరెనినన్న! రావన్న
భానుఁ డెంతేనియుఁ బడుమట వ్రాలె - శ్రీనిలయుండ! నాసీరాల! రావె!
స్వాదొంద నర్థేశసఖుసన్నిధిఁ బ్ర - సాదంబుఁ గొనఁగ నాగాదిలి! రావె!"
అనుచు నాలుగుదిక్కులందు నందంద - తనయునిఁ బిల్చుశబ్దంబులోపలను
జనితమై దిక్కులసంజ్ఞలు దోఁప - వనితాలలామ విల్వంగ నంతటను
గుండలంబులు గ్రాలఁ[3]గూఁకటి వ్రేల - [4]మండనం బొలయ సౌమ్యపుఘంట లులియ
రావిరేకయుఁ దూల భావంబు వోల - నావిధియు నదల హర్షంబు వొదల

౧. తనయుండుగలఁడె? ౨. పరిమాల్పఁ జాలునాపట్టి. ౩. గూఁకటల్ వ్రా(వ్రే)ల. ౪. మండలం.

నందెలు మ్రోయ మోహరింగన డాయ-సందేహ [1]ముడుగ నాశ్చర్యంబు [2]దొడుగఁ
జూపఱు గీర్తింప సురలు శంకింపఁ - దాపసి వీక్షింపఁ దండ్రి మై వెంపఁ
దల్లి గౌఁగిలింపఁ దురితంబు దోఁప - ముల్లోకములుఁ జూడ ముద్దు దుల్కాడఁ
బఱతెంచె సుతుఁడు; నప్పటనీశ్వరుఁడు-కలకంఠుఁడజుఁడుమాకాంతుఁ డుగ్రాక్షుఁ
డసురుం డాసిరియాలుకట్టెదుర - నక్షణంబునన ప్రత్యక్షమై నిలువ
నంతలో [3]సిరియాలుఁ డతివయు సుతుఁడు-నంతంత ధరణి సాష్టాంగులై మ్రొక్కి-
కలగని మేల్కన్నకరణి నద్భుతము - నలుకొత్తఁ జెలఁగి కీర్తనలు సేయఁగను
"శ్రీశ వాణీశ సురేశ సన్మునిగ-ణేశ దిశాధీశు లెలమి నంకింప
నారుద్రగణములు నాపురాతనులు - వీరభద్రాదులు సేరి కొల్వంగ
సద్భక్తు లతులితోత్సవలీలఁ దనర - నద్భుతాక్రాంతాత్ములై [4]నరు ల్వొగడ
నలరి పండసంగ నాప్తవర్గంబు - నలతిరువెంగాణిసంగఁ దత్సఖుల
నంచితమతి సిరియాలు సీరాళుఁ - గంచెడువాడలుఁ గైలాసమునకుఁ
బ్రవిమలకనకదివ్యవిమానపంక్తి - దివిఁ దేజరిల్ల సద్దేవదేవుండు
గొనిపోయెఁ, గైలాసమున సిరియాలుఁ - డనుపమ ప్రమథగణాస్థానమందు
భవుఁ జూచి తనుఁ జూచి ప్రమథులఁ జూచి - భువిఁ దన పెట్టిన పుత్త్రునిఁ జూచి
"పుడమిఁ బుత్త్రునిఁ జంపి మృడునిచే మగుడఁ- బడసి కైలాస మేర్పడఁ జూఱగొనిన
యిటువంటివాఁ డెవ్వఁడేఁ దొల్లి యిపుడు- నట యిట గలఁడె నాయట్టి భక్తుండు
ఏనకా" కని మది నెంతయుఁ గ్రొవ్వి - తా నహంకారించి తలఁపంగఁ దడవ
చిఱునవ్వు నవ్వుచు శివుఁ డది యెఱిఁగి-'చిఱుతొండ రమ్మ'ని చెయిపట్టికొనుచు
నిమ్మహీతలమున కేతెంచి యపుడ - క్రమ్మఱ నిమ్మవ్వకడ నిల్వఁబడుపఁ

నిమ్మవ్వ కథ

బడఁతియు బిట్టుల్కిపడి సంభ్రమమున - నడుగుల కెరఁగి పాదాబ్జముల్ గడిగి
యంగన ప్రచ్ఛన్నలింగమూర్తులకు - సాంగోచితక్రియాభ్యర్చనల్ సేసి
పంచభక్ష్యంబులుఁ బాయసాన్నాదు - లంచితప్రీతిఁ గావించున య్యెడను
భువిఁబథిశ్రాంతులఁబోలె సెట్టియును - శివుఁడును వెడ నిద్ర సేయుచున్నెడను
నిమ్మవ్వ యర్ఘ్యపణ్యమ్ముల కేఁగఁ - గ్రమ్మన గోవులఁ గాచి బాలుండు
నలసి యాఁకొని వచ్చి "యమ్మమ్మ!" యనుచుఁ-దలుపు[5]గ్రక్కుననూకి తల్లి లేకున్న

౧. మణఁగ. ౨. దొణఁగ. ౩. జిఱుతొండఁ. ౪. నరులుప్పొడ. ౫. గ్రక్కున.

నటయిట వరికించి యందొక్కబూరె - కుటిలాత్ముఁడై పుచ్చికొని నమలంగ
నంతటిలోన నిమ్మవ్వ యేతెంచి - యంతంతఁ 'జీ! కుక్క!' [౧]యని యిల్లుసొచ్చి
"పడుచు పాపముచేసె మృడునోగిరములు-[౨]దొడికిలి తినె శివద్రోహి వీఁ"డనుచుఁ
బచ్చిచెక్కలఁ దలఁ బగులంగనడిచి - చచ్చినపీనుఁగు జఱజఱ నీడ్చె
అననేల? పుత్త్రమోహంబు సీమంత-యును లేక కొడుకు చావొపులెర్గకుండ
గాడిలోపల వైచి కసువు పైడిగిచి - వేడుక మదిఁ దులుకాడంగ మఱియుఁ
బాకయత్నము సేయ బాలునిచావు - నేకాంతమున శివుఁ డెఱిఁగింపఁ దలఁచి
"చిఱుతొండ! చూచితే! చిత్ర మివ్వనిత - తఱుసంటు[౩]యాఁకలి ధరియింపలేక
క్రమ మెర్గఁ డొకబూరె గ్రక్కున డిగిచి - నమలెనో నమలఁడో నాతి వీక్షించి
'పాకమింతయుః వృథాపాకంబుసేసె - యీకుక్క ద్రోహి వీఁడేల నా'కనుచు
నఱిముఱిఁ బట్టి నిజాత్మజుఁ జంపి - జఱజఱ నీడ్చి యాచక్కటి వైచె
నదె చూడు" మనుచుఁ బాదాంగుష్ఠమునను-బొదివిన కసువెల్ల బోవనూకుడును
జూచి శిరఃకంప మాచరించుచును - నాచిఱుతొండఁ డత్యాశ్చర్య మందె
నంగన వాకప్రయత్నాంతమందు - జంగమములకు మైజలకంబు [౪]సేసి
యతులలింగోపచర్యల నర్చ లిచ్చి - యతివ వడ్డించు నయ్యవసరంబునను
నింతిపుత్త్రునిఁజంపు టెఱుఁగనియట్ల - యంతకాంతకమూర్తి యప్పు డిట్లనియె
"ఇంతి! నీపుత్త్రుఁడా యింతకమున్న - నెంతయు నాఁకొని యిట సీరిచీరి
యెక్కడ బోయెనో? యెట్లున్నవాఁడొ? -అక్కటా! డస్సెఁ గదమ్మ! బాలుఁడు
కరుణమాలినయట్టి కాంతవు గదవె? - హరహర! చెయ్యాడ దారగింపంగఁ
బెంపమే కాన మీ బిడ్డలఁ దొల్లి - యింపొనె కీను మే మింట నేమేని
వండినఁ దిన; నెట్టివారైన శిసువు - లుండంగఁ దార కైకొందురే యిట్లు?
కనికరం బింతయు మనసున లేక - వనిత! మాకేటికి వడ్డించి తవ్వ!
పసిబిడ్డ లుండంగఁ బాడిగా దిట్లు - మసలక సుతుఁ బిల్వుమా యాల నివల"
ననవుడు "నట్లగు నగు నాఁటదాన - ననియె చూచెదవయ్య! యయ్య నీమాయ
లెఱుఁగుదు నెఱుఁగుదు నే బేలఁ.గాను - కఱకంఠ! యిదియేల కథలువన్నెదవు
ననుఁ జూచి [౫]సిరిమాలుఁ [౬]డని తలంచితివో? - పనియులే దారగింపక పోవరాదు
ప్రామిఁడి[౭]మై మేడుపడియెడు దానఁ - గామి నీవెఱుఁగవే కడయింటిపొడువ

౧. యనుచిలు. ౨. దొడికిలెసే. ౩. యాఁకటపరియింపలేక. ౪. చిరియాలు. ౫. లార్చి.
౬. చిఱుతొండఁడని. ౭. నై (పై) మైదుపడియెడు.

కామించి సుతుఁ జంపి క్రమ్మఱఁ బిలువఁ - గామారి! నీయిచ్చ కైలాసమెల్లఁ
దనద్రోహమునఁ జేసి తాఁ బోయెఁబొలిసి-గొనకొని యాద్రోహిఁగూడునే తలఁప"
నన [1]సిరియాలుండు విని యంత శోక-వనధిఁ దేలుచుఁ దలవంచి లజ్జించి
యడఁకుచు నిశ్చేష్టితాత్ముఁడై యుండఁ - బడఁతి నిర్మలభక్తిభాతికి మెచ్చి
యంతకుమున్న నిజాకృతిఁ దాల్చి - యంతకాంతకుఁడు ప్రత్యక్షమై నిలువ
"నోహో! ఇదేమయ్య! యుచితమే యిట్టు-లాహా! మహాత్మ! మహాత్ములగుణమే?
అఱిముఱిఁ జన్నుఁబా లర్థించి యేడ్చు-చిఱుతచే నొకపిండికరు(ఱు?)డిచ్చి తల్లి
తనచన్ను మఱపించి కొనిపోయినట్లు - చనరాదు నిమ్మిచే సందేహపడకు
మొదలికిఁ బ్రాణంబు నొడలు ప్రాణమున-గొడఁబడియున్నట్టు ఉభయనామములు
నమరెను లింగజంగమమూర్తి విడిచి - భ్రమకు హేతువులగు భావము ల్దాల్ప
నవ్వగే నిన్నును నన్నును భక్తు - లివ్వేషబంబుల కెల్ల లోనైన
నేల యీబహురూపు [3]లే నేమి నిన్ను-సోల వెల్తిగ మున్ను సూచితినయ్య!
ముక్కంటివై మఱి మూఁడు[4]నుగన్ను - లక్కజంబుగ నున్న నవియు లేకున్న
హరరూపమైయున్న నరరూపమైన - గురురూప కాదె సద్గురుసన్నిహితులు
కటకటా! [5]యిల్లాల కళవళించెదవు? - వెఱవకు వెఱవకు వేఁటకాఁ దలఁప
వేమేల గుండయ్య ప్రాయంబు నడయ - నేయుబ్బుకప్పతో నేఁగితి చెప్పుమ
భోగయ్య యింటికిఁ [6]బోయిననాఁడు - ఏగౌరిసహితమై యేఁగితి చెప్పుమ
దాసయ్యచే వస్త్రదానంబు గొనఁగ - నేసోమకళఁ దాల్చి యేఁగితి చెప్పుమ
మాసకంజారుని మందిరంబునకు - నేనంది నెక్కి నీ వేఁగితి చెప్పుమ
ఈచిఱుతొండని యింటికి నీవు - నేచతుర్భుజముల నేఁగితో చెప్పుమ
కావున నీచమత్కారము ల్గాను - మీవేడబము లెల్ల [8]నే మెఱుంగుదుము
ఎట్టైననుండు మీ విట్టారగింపఁ - [9]బెట్టుదు నీయాన ప్రిదిలితినేని"
అనుచు నిష్ఠించి నిమ్మవ్వ పల్కంగ - మనసిజాంతకుఁడు మెల్లన నవ్వుదనర
"నట్టైన నవుఁగాక" యని యారగింపఁ - బెట్ట నా[10]సిరియాల సెట్టి కిట్లనియెఁ
గనుభక్తిఁ జండేశకాటకోటాదు - లడరంగఁ దండ్రుల నాప్తులఁ దప్ప
నడచినఁ జంపరే? నఱకరే మగుడఁ - బఱయరే? వేఁడరే ప్రత్యక్షమైన
విను మట్లుఁగాక ద్రావిడదేశమందుఁ - జనిన పురాతన శరణులలోన

---

౧. జిఱుతొండండు. ౨. చేతికిఁబిండి. ౩. లేమేని మున్ను, లేవైనమున్ను. ౪. ముక్కన్ను. ౫. నీవేల. ౬. యార్తి. ౭. బోయెడి. ౮. నే నెఱుంగుదును. ౯. బెట్టక నాయాన. ౧౦. చిఱుతొండ.

నరసింగనయనారుని కథ

నరసింగ[1]మొన్న యనారనురాజు - ధరణి మద్భక్తిఁ దాతనియగ్రమహిషి
కరమర్థి నాయూరిపరమేశుఁ గొలువ - నరుగుచోఁ బూజార్హమగుపుష్పమొకటి
పుచ్చి మూర్కొనుడును బువ్వులవడుగు - నచ్చెల్వ నాసికం బప్పుడ కోయ
నచ్చోటి కప్పుడ యచ్చోడనృపతి - వచ్చుడు సతితోడ వనితలు మ్రొక్కి
"దేవ! తప్పేమియుఁ గావింప దిచట - దేవి వోవుచు నొక్కపూవుమూర్కొన్న
లింగార్థమై యున్న చెంగల్వపూవు - నంగన మూర్కొనె నని ముక్కుఁ గోసి
వైచె నీపూజారివడు" గని చెప్ప - "నో చెల్ల! తగ దిట్టు లుచితమే నీకు"
ననుచుఁ బూవులవడుగు నప్పుడ వీడ్వఁ - బనిచి "నీ కిది భక్తిపాటియే వడుగ!
యెట్టివివేకివై తిటమున్న పువ్వు - ముట్టినచెయి మొట్టమొదటికిఁ గోసి
మఱికదా కోయుట మగువ నాసికము - ఎఱుఁగవు నిన్ను [2]నా కేమనఁ గలదు?"
అనుచు నిజాంగన నచటికిఁ బిలువఁ - బనిచి భూపతి [3]వాఁడి [4]బాడిత యెత్తి
"నిన్ను నీ వెఱుఁగక యన్నెక్కి క్రొవ్వి - మున్నీశ్వరార్థమై యున్నపూవునకుఁ
జాఁచిన చెయ్యేది సక్కన నప్పుడు - చాఁచినట్లే చాఁపుచాఁపు ర"మ్మనుచు
ముట్టిన[5]యంగుళుల్ మొదలికి నఱికి - పట్టఁ జూచిన మణికట్టు ఖండించి
[6]తివిచిన మోచెయ్యిఁ ద్రెవ్వంగ నఱికి - యవిచారమున మొదలంట వదల్ప
నత్తఱి నేము ప్రత్యక్షమై నిలిచి - తుత్తునియలై యున్నయత్తన్వి చేయి
మును గోసివైచినముక్కును నొసఁగి - జననాథునకు నంత సామీప్యముక్తి
యిచ్చినఁ గైకొండె యీజనవ్రాత-మచ్చెరువందుచు నర్థిఁ గీర్తింప

కొట్టరువు చోడనికథ

అట్టునుగాక [8]ము[illegible] [9]పట్టంబుదేవి - కొట్టరువందు మాకొల్చుఁ గుడ్చునను
గర్భిణియాక తద్గర్భంబులోనె - యర్భకు సహితంబ హరియింపఁ దడవ
కోరి మోక్షము వేఁడికొనఁడె మెచ్చినను - నారచోడఁడు! మఱి యట్ల నే మెచ్చి
భంగిగా నభిమతఫల మడుగుమనఁ - [10]గింగాణమును జేయ దంగనఁ జూడు
తప్పుసేసిన మహోద్ధతభక్తియుక్తిఁ - దప్పేమి సంపెఁ బో తన్వి దనూజు
నడుగంగవలదె ప్రత్యక్షమై యున్న - యెక? నింతిమాహాత్మ్య మేమనవచ్చు

---

౧. మున్నయ. ౨. నే నేమనఁ. ౩. తాన. ౪. బాడిస -ద,- ౫. వ్రేళ్లను; నంగుళులను. ౬. తివిరిన. ౭. లంతవిడ్పింప. ౮. యా. ౯. పట్టంపు. ౧౦. కింగాణి.

నడిగినఁ జంపితి వడుగఁ దనూజు - మడియించి పిల్చితి మాఱి పిల్వ దలిన
[1]ఇట్టిట్టిభక్తు లనేకు లుండంగ - నెట్టయా -[2]సిరియాల! యేనకా కంటి
భక్తితో గర్వించి పలుకుటయెల్ల - యుక్తియే?" యనుచుఁ దద్భక్తవత్సలుఁడు
బాలుని నంత సప్రాణుఁ గావించి - కైలాసమున [3]కన్పెఁ గమనీయలీల
"జంగమలింగపూజనము వీక్షింప - భంగిఁ జతుర్వర్గ ఫలములకంటె
నుత్కృష్ట"మని ధరనుండె నిమ్మన్న - సత్క్రియలం దెల్లఁ జనునె గర్వోక్తి
యట్టిదకాక యహంకరించినను - బట్టిచ్చునే భక్తి బసవకుమార!
హరుఁడు దా వెండియు [4]సంతఁ బోనీక - సిరియాల! రమ్మని చెయి వట్టికొనుచు

హలాయుధుని కథ

సరసర భక్తవేషంబులతోడ - ధర హలాయుధుఁ డున్నపురికి నేతేర
నాహలాయుధుఁడు సన్యర్ఘ[5]దుల్కాడ - మాహేశ్వరులకు సమ్మతిఁ జాఁగి మ్రొక్కి
సవినయసంభ్రమవివశాత్ముఁ డగుచు - నవసరోచితసత్క్రియాదులఁ దనిపి
ముక్కంటిమూర్తికి ముదము వహింప - మక్కువ సుఖగోష్ఠి మాటలాడుచును
"నెంతదవ్వులనుండి యేఁగుదెంచితిరో? - యెంతయేనియుఁ బథశ్రాంతులువోలె
నున్నవా"రని యుట్లు విన్నవించుడును - నన్నీలగళమూర్తి యతని కిట్లనియె
"ధరణి మహాభక్తదర్శనార్థంబు - చరియింతు జంగమోత్కరములోపలను
నరుదంద ననయంబు నాడుచుండుదుము - కరమర్థి భక్తులే గతియఁగా మేము
మముఁ దమపాలిలింగముగ వారంత - నమితసంగతిఁ గొనియాడుచుండుదు[6]రు
తిరునీలకంఠుండు వరగొండపతియుఁ - గరికాలచోడండు సరియనురాజు
యెలయదంగుళిమారఁ దేశాధినాథుఁ - డిలఁ జేదిరాజు వాగీశనైనారు
చేరమ శ్వపచయ్యగారు సోమాసి-మారుండు పిళ్లనైనా" రనఁబరగు
వీరాదిగా భక్తవితతిచే నెల్ల - నారాధనలు గొన్నవార మీక్రియను
నీడాడ యని చెప్పనేల! యిద్ధర[7]నిఁ - గూడ నేఁజూరనిభక్తులయిండ్లు లేవు
మమ్మెఱుంగనిభక్తుఁ డిమ్మహి లేఁడు - ఇమ్మహిఁ బెద్దగాలమ్ము మా[8]సుఖవు
మును పెట్టివారు మెచ్చనియట్టి భక్తజనము లెన్నఁగ మాదినములు గడచెఁ
జేపట్టి మము రూపుసేసినవార - లేపారు భక్తుల [9]నేకులు గలరు
నరిది మా బ్రదుకు మున్నాదిఁ బుట్టినది - పెరఁగినది నిరాళపురమను వీడు

౧. ఇట్టిభక్తు లనేకు లీభువినుండ. ౨. చిఱుతొండ. ౩. కంపెఁ. ౪. నంటిటఁ బోక. ౫. దొల్కాడ. ౬. ము?. ౭. నములుగొన్నార. ౮. సుఖపు ౯. య్యోగ్యతాననిన. అ.

పుట్టితిఁగాని యిభ్భువిఁ దల్లిదండ్రు - లిట్టివారనియెగ్గ నేమనిచెప్ప
నింపార నిమ్మవ్వ యెత్తి చన్నిచ్చి - పెంపఁగఁ బెరిఁగితి బిడ్డనిభాతి
నడరఁ గెంభాషిభోగయ్య సెట్టార్చి - నడపింప భువి నడుగిడఁ గఱచితిని
బడిపను లేమేనిఁ బంపుచు నంబి - కనుఁగొని పిలువంగ నుడువ నేర్చితిని
గనుఁగూర్మిఁ జెన్నయ్యగారిపొత్తునను - దొడుకొని కుడుపంగఁ గుడువనేర్చితిని
అఱకొఱ లేక దాసయ్యమచ్చునను - గఱచితి వస్త్రంబు గట్ట నంతటను
గడఁకతోఁ గుఱుతుక్రుమ్మడిఁ గోసిమాకు-జడఁ గట్టె మానకంజారుండు మఱియు
మిండండనై యాడుచుండంగఁ జూచి - వెండి బల్లహుఁ డొక్కవేలుఁడఁ గావించె
ఇమ్మిండనికి [1]ధనం బెక్కడిదనుచు - ముమ్మడిపడి సేసె మొన్నయధరుఁడు
అంత దాసూరామపమం దహర్నిశముఁ - గాంతాసుఖోపభోగంబు లందుచును
నరుదెంచి మొన్న నాసిరియాలునింట - వరపుత్రుఁ గంటి దేవరఁ గూడుకొనిమె
భువిని నాసుఖదుఃఖములు నీకుఁ జెప్ప - కెవరికిఁ జెప్పుదు నే హలాయుధుఁడ!

జంగమరూపధారి యగు శివుఁడు

హలాయుధునకు సిరియాలుమహిమఁ జెప్పుట

అట్లునుగాక చోద్యంబు వెండియును - నెట్లన్న వినవయ్య! యేఁ జూడఁజూడ
సిరియాలుఁ డాకంచిపురి యేడువాడ , లరుదుగాఁ గొనిపోవ నంపలోపలను
గలసి పుత్రుఁడు వోయెఁ గైలాసమునకు.నిలఁ జిఱుతొండని కెన యెందుఁగలరె?
మలహరుఁ డాతనిమనసులోఁ దరయఁ - దలఁచి శంకరకింకరులు మొదల్గాఁగఁ
గడఁగి వ్రతస్థులఁ దొడఁగి పుత్తేర - నడిగినట్టుల వారి కతిభక్తియుక్తిఁ
జెఱకురసంబు నీప్సితవస్తువులును - నఱలేక యందిచ్చి కఱకంఠుఁగొలువ
నదిగాక హరుఁ డిరువదియొక్కదినము - వదిగొని కంచిలో వాన [2]గుర్పింపఁ
గడఁగి నిత్యము నేగురొడయల కన్న - మిడుచుండఁ దపసులం దెచటలేకున్నఁ
బరముండు దాస తాపసిక్రియ నంత- నరుదెంచి సిరియా[3]లువరపుత్రు నడుగఁ
గడునర్థిఁ గొడుకు శాకములు గావించి-మృడుని మెప్పించి యప్పుడు సుతు మగుడఁ
బడసి కైలాస మేర్పడఁ జూఱగొనియె - నడరంగ నున్నారె మందు నాఁడేము.
అట్టిభక్తుఁడు గలఁడయ్య లోకములఁ - బెట్టంగవచ్చునే పుట్టినసుతుని
మచ్చరంబున భక్తిమాటలాడంగ - నచ్చుఁగా''కని పేర్చి [4]హెచ్చి కీర్తింప

౧. (వయం బెటుగున (బెసెయుచు) నుచు. ౨. గావింప. ౩. ల. ౪. పేర్చి.

“శివ!శివ! ఇది యేమి సెప్పెదవయ్య! - శివుఁడేమి నరులభక్షింప రక్కసుఁడె?
శిశువు సద్భక్తుని [1]సిరియాల నంబి - పశువరింపఁగఁ జంప భక్తిహీనుండె?
మీ రొడయలుగాన మీమాట బొంకు-నారాదు గాక యేనాఁటఁ బోలగునె?”
అని మిథ్య సేయఁగ నామ్మృడుమూర్తి-“విను హలాయుధ! పురాతనులలోపలను
సతుల నిచ్చినవా రసంఖ్యాతకోట్లు - సుతుల నిచ్చినవారు శతకోటికోట్లు
తమ్ము నిచ్చినవారు దారనంతంబు - నిమ్మహి లేరన నిది నీకుఁ దగునె?
హరుఁడు భక్తులమనం బరయంగఁ దలఁచి - యరుదైన వస్తువు లరుదెంచి వేఁడ
నరగలిగొన కిత్తు రట్ల భక్తులును - ధరఁ బుట్టెనే భక్తి సిరియాలుతలనె?
కలికాలమునను వేఁడెఁగావున నిట్లు - చిఱుతొండఁడును బెట్టె సీరాలు బాలు
సరయింపు నమ్మ వే ధరణిలోపలను - గరమర్థి నూహార సిరియాలుచరిత
మేటియై చను భక్తకూటువలందుఁ - బాటలుగాఁ గట్టి పాడెడువారుఁ
బ్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్యకావ్యముల - విస్తారముగఁ జేసి వినుతించువారు
నటుగాక సాంగభాషాంగక్రియాంగ - పటునాటకంబుల నటియించువారు
మునుమాకి వీరు వా రననేల కూడి - కనుఁగొన ఓళ్ల కోఁకళ్లఁ బాడెదరు
అనుమాన మొక్కింతయును లేదు దీని”-కనవిని కలుషించి యాహలాయుధుఁడు

హలాయుధుఁడు సిరియాలు కథవిని కోపించి
శివునకును, సిరియాలునకును వెలివెట్టుట

“అట్టట్టు-[2]వేఁడె నా హరుఁడు మాంసంబు;. పెట్టె[3]నా చిఱుతొండసెట్టితనూజు?
భక్తవత్సలుఁ డెట్లు భక్తుని మ్రింగె? - భక్తుఁడేనియు నెట్లు భక్తునిఁ జంపె?
హరహరా! యట్టిదేవర యట్టిభక్తుఁ - డరుదగు లేదువో సరసమాసంబు
తల్లి రక్కసియైనఁ దా నెట్లు బ్రదికె? - నల్లవో శివుఁడు దానవుఁడయ్యె నయ్య!
ముదిసి ముప్పున నింత మది [4]మరుల్వొంది - మదనారికిని ధృతిమాలంగఁ దగునె?
కోమటి బుద్ధుల కోలాసఁ జేసి - కామించి సుతుఁజంపెఁగాక యెట్లన్న
ముట్టరు భక్తులు మున్ను మాంసంబుఁ - బెట్టుదురే తన్నుఁ బెద్ద సేయుదురె?
అడిగెఁబో మనసులోఁ దరయఁ దప్పేలు?-కొడుకుఁ జంపఁగఁ గత్తిఁగొన్న యంతటనె
మృడుఁడు జాణండేని మెచ్చంగవలదె?- కడుఁగడు మోహించెఁగాక పుత్త్రునకు
మఱికి యట్లుగాక యచ్చిఱుతొండఁ డరయ - నెఱవణిగల భక్తినిరతుఁడేనియును

౧. చిఱుతొండ. ౨. వేఁడెనే. ౩. నే. ౪. మఱుంబొంద.

[1]నోరవోఁ జూచునే యొగిఁ దన్నుఁడాఁచి-[2]యారఁ బ్రాణంబున గాసించె నతఁడు
తమసుతుఁడైన జంగమము గాఁడెట్లు? - సమయింపఁగూడునే శంక దా లేక!
పొరుగింటిచిచ్చైనఁ దరికొనుఁగాని - దరికొనదే [3]యిట్లు దమయింటిచిచ్చు
వెలుపలిదుఃఖంబు వెలిఁ బోయెననిన - బోలుపయ్యె నిట్లుండవలవదే భక్తి?
మృడునకు నరమాంసమే కాని యొండు - మెడకుఁ బోదయ్యెనో మేలయ్యెననుచుఁ
దలరకీశ్వరుమీఁదఁ దా నింతభక్తి - గలవాఁడు శాకపాకములు గావించి
యన్నీలగళునకుఁ దన్నేల పెట్టఁ - డెన్నంగ నిది భక్తహింస గాదెట్లు
తనయుని నొప్పించెఁ దన్ను వంచించె-ననుమాట [4]కోడి పుత్త్రు నపుడ పిలువఁ
బంచెఁగా "కష్టు డర్పించితిఁ బిలువఁ - బంచుట యిదిభక్తి[5]పాటిగా దింక"
ననియెనే చిఱుతొండఁ డట్లునుగాక - చనుదెంచి యర్థించి చంపించినట్టి
మనసిజారియును మ్రింగఁగ(?)గొండి యయ్యె-ననుమాటకంజిపుత్త్రుని నపుడుమిసెఁ
గాక త్రేన్పులు గఱుగఱున వెడలఁ - జేకొని యారగించనె కడుపార
సెట్టికిఁ గర్మంబుఁ దిట్టు దేవరకుఁ - గట్టిలె నింతియ[6]-కాదె కావునను
భక్తుని మ్రింగిన పచ్చిరక్కసుఁడు - భక్తుని జంపఁ జాల్పడు సూనెగాఁడు
నిది యొక్కకథయుఁగా నిల రచియించి-చదువుమూఢులకు నసంఖ్యాతులకును
వెలియఁజంద్రో" యని వ్రేసెఁ జేతాళ- మలుక రెట్టింపంగ నాహలాయుధుఁడు
అంత నత్యంత భయభ్రాంతిఁ బొంది - యంత కారియు సిరియాళుండు నతని
యక్కజంబైన కోపాటోపదృష్టి - కొక్కింత గెలఁకుల [7]కోసరించుచును
నుల్లము ల్గలఁగ నెండోరుల మొగంబు - లల్లన చూచుచుఁ దల డించుచును
నున్నయిద్దఱ హాలాయుధుఁడు వీక్షించి-"మన్నింపఁదగు జంగమములుగా మిమ్ము
నిట క్రిందిమాటల కేఁడప్పవట్ట - నిటమీఁద సిరియాలు నీశ్వరువార్త
మఱచి యాడితిరేని మాభక్తు లెడకు - మఱి మీరు హరుని కోమటి తోడివార"
లనవ్రడు నుత్తరం బాడంగ వెఱచి - మనసిజారియును నుమాకాంతఁ దలఁపఁ

పార్వతి సంగళవ్వతో నేతెంచి.
తమపతుల వెలిదీర్ప హాలాయుధుని వేఁడుట

బార్వతియును దాను భక్తియక్క సుదతి - సర్వాంగములు దాల్చి చనుదెంచునట్లు
సంగళవ్వయుఁ దానుఁ జనుదేరఁ గాంచి-జంగమాకృతిఁగని చని హాలాయుధుఁడు

౧. ఒరవోసఁ. ౨. యరయఁ ౩. యిల్లు. ౪. కంజిపుత్త్రుని నప్డపిల్వ. ౫. పాడి. ౬. కావున, మఱియు. ౭. కోసరింపుచును. ౮. పు.

మ్రొక్కి తోడ్తెచ్చిసముచితక్రియాదు - లక్కఁజంబుగఁ జేయ నంబిక యనియె
"నఖిలంబు నెఱుఁగంగ నజజనార్దనుల - ముఖమున బొమ్మున మునిత లుండియును
వారక తమతమ వలచినవారిఁ - గోరి పొందుదు వారిగుణ మేమి సెప్పఁ
బాలుపొందఁగాఁ దనపురుషునిగాని - కలనైన నెఱుఁగదు గౌరి దా నట్టి
పరమపతివ్రతాపరల మట్లయ్య - హరపాదభక్తినిరంతరాత్ములము
'ఒడలాదిగా హలాయుధుఁడు భక్తులకు - నడిగినవస్తువు లెడపక యిచ్చు'
ననుచు సద్భక్తసభాంతరంబులను - ఘనతరంబుగఁ జెప్పఁగా విని యేము
వచ్చితి మట్ల మావాంఛితార్థంబు - లిచ్చిదీవనఁ బొందవే హలాయుధుఁడ!
మహితశివాచారమార్గానుపాల! - సహజైకలింగనిష్ఠాపరతంత్ర!
విదితసద్భక్తి సంపత్సుఖామాత్ర! - సదమలసర్వప్రసాదైకగాత్ర!
జంగమశృంగార! సత్యగంభీర! - లింగానువర్తి! యభంగురకీర్తి!
సెట్టణ శరణుండ! నిర్మలాంగుండ! - ధట్టుండ! మోక్షవిద్యాపండితుండ!"
అంచు నగ్గింపఁగా నాహలాయుధుఁడు - నంచిత ప్రీతి [1]దుల్కాడఁ గేల్మొగిచి
"వ్యక్తిమై భక్తులవరువుఁడ బ్రస్తు - తోక్తుల కోర్తునే? యొడయ లిచ్చెదరు
మాభక్తు లతులసామర్థ్యు లిట్లవిర - [2]తాభీష్టవస్తువు లడుగుఁ డేమేని."
అనవుడుఁ [3]"జిఱుతొండఘనునాతియిదియ; ననఘ! యీశ్వరునియర్ధాంగన నేను
బతి బాహ్యులై యున్న పతు లేఁగొలయ - బతు లేమిగొల భక్తి బాహ్యు లేనియును
గావునఁ దప్పులు వోవిడ్చి స్నేహ - భావన నతిదయాఁభాసంబు దాల్చి
పతులకు నతులసద్భక్తి భిక్షంబుఁ - బ్రతిభమై మాకు సౌభాగ్యభిక్షంబుఁ
బెట్టవే?" యనుచు సంస్పృహభాతిఁ గరుణ - వుట్ట నాశైలేంద్రపుత్రి వేఁడంగ
నటమున్న చిఱుతొండనతివ యుమ్రొక్క - నిటహలాయుధుఁడు మహేశ్వరావలియు
హరునకు సెట్టికి నభయంబు లొసఁగఁ - బరమాత్ముఁ డజుఁడు శ్రీపార్వతీశ్వరుఁడు

శివుఁడు ప్రత్యక్షమై హలాయుధు ననుగ్రహించుట

కంతుసంహరుఁడు శ్రీకంఠుఁ డుగ్రాక్షుఁ - డంతకుమున్న ప్రత్యక్షమై నిలువ
నలరుచుఁ బ్రమథరుద్రానేకకోట్లు - జలధి డగ్గఱి యిరుగెలఁకులఁ గొలువ
వెనుకదిక్కునఁ దిరువెంగాణిసంగ - యును సిరియాలుండు [4]దనరఁ గీర్తింప
ముందఱ నందంద మ్రొక్కుచు భక్త - సందోహ మచలితానందంబు నొంద

౧. దొ. ౨. తాభీప్సితార్థంబు. ౩. సిరియాల. ౪. నను గీర్తిసేయ.

దివిజదానవపద్మభవహరిముఖ్యు - లవికల వరణస్థులై ప్రశంసింప
సర్వసన్మునులు నాశీర్వాదనాద - పూర్వకంబుగ హస్తములు దలఁ దాల్పఁ
దుంబురునారదాదులు ప్రీతిఁ బాడఁ - బంచిన దేవతూర్యంబులు సెలఁగఁ
గరికాలసిరియాలచరితాదికథలు - బిరుదదండఁ బాఠకు లంతంతఁ జదువ
నటమున్న నిటలతటాక్షపదాబ్జ - ఘటితఫాలస్థల పటుదేహుఁ డగుచు
జనితనేత్రానంద సలిలాభిషిక్త - వినుతవక్త్రాంబుజ విలసనుం డగుచు
గద్గదప్రోద్భూత కంఠరాంచితస - ముద్గత స్తవన సంయుతదేహుఁ డగుచు
సవినయసంభ్రమ సంస్పృహానంద - వివశాంతరంగాది విభ్రముం డగుచు
నున్నహలాయుధు నన్నీలగళుఁడు - చెన్నొందఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి సంప్రీతి
నాహలాయుధునియుద్యద్భక్తిమతికి - సాహసంబునకు నసాధ్యనిష్ఠకును
మెచ్చె నచ్చెరువు నన్మోలి దొట్రుకొనఁగఁ - జెచ్చెర నతులితశ్రీలింగమూర్తి
మెఱుఁగులఁ గన్నులు మిఱుమిట్లువోవ - నఱలేఁడుకనక దివ్యవిమానపంక్తి
యవిరళంబై వెల్గ నతఁడు వాలించు - నవపురంబులు గూడ శివభక్తవితతి
నాహలాయుధుని యత్యద్భుతభక్తి - మాహాత్మ్య మలరార మహిజను ల్వొగడ
లాలితానందసల్లీల దలిర్పఁ - గైలాసమునకుఁ జక్కనఁ గొనిపోయె
సిరియాల దర్పాపహరణార్థముగను-హరుఁ డిల మెఱయించె నాహలాయుధునిఁ
గావున నెందును గర్వోక్తిభక్తి - భావన కెక్కునే బసవకుమార!

మిండనైనారు కథ

మఱియును సద్భక్తిమహితమండనుఁడు - మిఱుమిండనైనారు మేదురకీర్తి
జంగమారాధనాశ్రాంతనితాంత - సంగతసుఖ విగతాంగవికారి
యతులశాపానుగ్రహాసమగ్రకీర్తి - యతిశయశుద్ధశైవైకమానసుఁడు
దుష్టజనోద్దండదోర్దళనుండు - శిష్టజనోత్కృష్ట శీలపాలనుఁడు
ధరణిఁ [2]జెంగొండనా విరచింపఁబడ్డ - పురవరంబందు సుస్థిరభక్తియుక్తి
నెలనెల శివరాత్రి నీమంబు భక్తి - వలగొని పండ్రెండువర్షము ల్సలిపి
యిచ్చమైఁ బదు[3]మూఁడవేఁటి యంత్యమున - వచ్చి చెల్లంతిరువాలూరఁ బరగు
వాల్మీకిదేవునివాసంబునం ద - కల్మషభక్తి జాగరము సెల్లించి
పాపవిధ్వంసుని భక్తులుఁదాను - గోపురంబున నిష్టగోష్ఠి నున్నెడను

---

౧. సమర్థమూర్తి. ౨. బెంగొండ. ౩. మూఁటియేఁటి.

ఒడయనంబి వాల్మీకదేవునిగుడికి వచ్చుట

నరుదందఁగా నంబి యరసునఁ జన్మ - వరగృహంబున నుండి వాల్మీకిదేవు
గుడికి నేతెంచునయ్యెడఁ బౌరజనులు - గెడఁగూడి తన్నిరుగెలఁకులఁ గొలువ
సంతసంబున గ్రంతక్రంతల [౧]నిల్కి - యంతంత జనులు ఘేయని జయవెట్ట
గద్యపద్యాద్యనవద్యకావ్యముల - హృద్యంబుగా సత్కవీశ్వరు లొవ్వగడఁ
బరిహాసకు [౨]లేసరఁ బాఠకుల్ బట్లు - వరగుణాంకస్థలుగైవారము ల్సేయ
గాయకు ల్దాళము ల్గదియించి మ్రొక్కఁ - దాయక తాపసప్రభులు దీవింప
వసిగొని వారికి వాంఛితార్థంబు - లొసఁగుచు నంతంత మసలి నిల్చుచును
బదనఖకాంతి భూభామవక్షోజ - పదకరత్నప్రభా ప్రఖ్యమై వెలుఁగ
రాజిత[౩]భూషణ ప్రభలు దిగ్గజశి - రోజమౌక్తికములరుచి నుల్లసిల్ల
నతులదివ్యాంగదీధితు లుదయార్క - నతిశయాత్మజ్యోతిగతిఁ [౪]బ్రజ్వరిల్ల
స్థిరదశనద్యుతుల్ శృంగారలక్ష్మి - వరముఖముకురభాస్వరలీల వెలుఁగ
వరదృజ్మరీచు లావాల్మీకిదేవు - చరణాబ్జరుచిరవిస్ఫురణఁ బొల్పార
మకుటమాణిక్యాంశుమంజరు ల్పరగి - రికలితశేఖరాకృతిఁ బ్రజ్వరిల్ల
వరవిటాకృతిఁ [౫]బొల్చి హరునిరవద్య - కరుణామృతాటోపకలితవారాశిఁ
దేలుచుఁ బసిఁడి బొందియకోల వట్టి - క్రాలుచుఁ గేరుచు సోలుచుఁ గతులు
తడఁబడఁ ద్రొక్కుచుదండయిచ్చుచును-బడసిచూచుచుబయ[౬]ల్వాడిచియాడుచును
సంగడికాండ్రను జప్పరించుచును - నంగ మెక్కంగ దిగంగఁ జూచుచును
బాలఁతిభావముఁ దలపోయుచు నాత్మ - విజయంబు మెఱయుచు విఱ్ఱవీఁగుచును
నెక్కుడువిటచేష్ట లేపార నెదిరి - లెక్కసేయక సుఖలీల నంపంపు
సంబవు లిడుకొని సరసర నొడయ - నంబి సద్భక్తగణవ్రాతమునకు
మ్రొక్కక కరములు మోడ్పక యందంద - చిక్కక స్రుక్కక చక్కన వచ్చి
గుడి సొచ్చి తననిత్యపడి వేఁడికొనఁగ - మిడమిడ మిడుకుచు మిఱుమిండఁ డనియె

ఒడయనంబిగర్వమునకు మిఱుమిండఁడు కుపితుఁడై వెలివెట్టుట

నోరి యేఁడెవ్వఁడురా? రాజవాళి - ఢీరదిగ్గజములఁ జీరికిఁ గొనక
క్రొవ్వొ! మాభక్తులకొలఁ దెఱుంగండు - నవ్వాలువీఁకేశుఁ డడ్డమే తనకు
ఫాలాక్షుఁ డలిగిన భక్తులు గావఁ - జాలుదు రట్టివ పోలగుఁగాక!

---

౧. నిలిచి. ౨. లేకర. ౩. భూషిత. ౪. దేజరిల్ల. ౫. దాల్చి, ౬. లాడసి, ల్దాడసి.

అతులమహోద్ధతాయతమహాభక్త-తతి యగ్గలెనే గావఁ దరమె యీశునకు?
కడుఁగడు గర్విష్ఠయై కానఁ డాతనిని - గుడి వెడలింపుఁడు గూడదు చూడ"
ననవుడు విన్నవా రాశ్చర్యమందఁ - జనుదెంచి యొక్కపూజారి కేల్మొగిచి
"దేవ! మున్నెఱుఁగవే? యీవాలుమీఁక - దేవదేవుఁడ లస్త్రీవితెదులఁ గూడ
నచ్చెరువంద నీయయ్యపాటలకు - మెచ్చియో భక్తికి మెచ్చియో మెఱుఁగఁ
బడి నిత్యవేమాఁడ లెడపక యిచ్చు - నడిగిన వెండియుఁ గడపఁ డేమియును
గొడుకని మన్నించుఁ గడుముద్దు సేయు - నెడవోవు లంజియయింటికిఁ దాన
యనురాగహేతు సర్వార్థసంపదలఁ - దనిపి నంబికి విటత్వంబు సెల్లించు
నిల విదూషకుభాతి నిరువురవలపు - లలర నన్యోన్యగుణాంకన లేసియుఁ
గ మర్థిఁ దాన నాగరకున ట్లతని - సరసోచితాలాపసంపదఁ దనుపు
ధరఁ దాన పీఠమర్దకులీల నెల్ల - పరిచర్యలును బడిపనులును జేయు
నన్నియు నననేల నమ్ముడుపోయి - యున్నాఁడు శివుఁడు నంబెన్నకు" ననిన
"నీతఁడా నంబి? మున్నితనికా శివుఁడు - ప్రీతితోఁ బడివెట్టుఁ? బెద్దమేలయ్యె
నీతనిబగిలియు నితనికిఁ గూర్చు - నాతనినిహారిమిఁ జూతఁ డి"ట్లనుచు
"నంబియు గింబియు నంబికిఁ గూర్చు - నంబుండు గింబుండు సకలభక్తులకు
వెలియఁ జండో" యని ప్రేయించె ఘంట - నలిరేఁగి మిఱుమిండనల్లసైనారు
అట యున్నవారెల్ల నక్కజంబంద - "నిటయున్కి ౧పాటిగా దింకరం" డనుడు
ముఖమంటపంబున మును గొలువున్న - యఖిలభక్తులయాగ్రహంబు నాలించి
భయభక్తియుక్తియు భక్తైకదేహ - తయు నంబి కెఱిఁగింపఁ దలఁచి శంకరుఁడు

వాల్మీకేశుఁడు సాకారుఁడై మిఱుమిండనికి వెలిచి యాడయనంబితో
చాటుగాఁ బాఱిపోవుట

నయ్యా!యనుడు నేమియయ్యా!యనెడుత-దియ్య(?)వాక్యంబు నజ్జియ్య యడంచి
గ్రక్కునఁ జేసన్నఁ గదియంగఁ బిలిచి - చక్కన సాకారసన్మూర్తిఁ దాల్చి
వడవడవడఁకుచు వాల్మీకదేవుఁ - డాడయనంబిని దన పెడకచ్చఁ ౨జక్కఁ
బట్టించుకొనుచు సద్భక్తసమూహి - కట్టెదురఁ జనంగ గడుభయమంది
చప్పుడుగాకుండ జలహారి దెసకు - నప్పుడ తోలఁగి యొయ్యన నగ్గలిడుచు

౧. పాడి. ౨. జంకఁ.

*మదుకుచు దీపములఁ మఱుఁగు వెట్టుచును - నొదుఁగుచు మూలలకొసరించుచును
గాలిసన్నడఁపుచుఁ గరములు గోడ - తాలూఁదికొనుచును వ్రాలించుకొన్న
లాలితనవపుష్పమాలావిలంబి - కీలనపంక్తుల క్రేవలఁదారి
[1]తలఁకున డెందంబు తటతట [2]నదర - [3]నలఁగుచు గర్భగృహాంతంబు వెడలి
మెల్లనమెల్లన మెట్టుచుఁ దొలఁగి - యల్లనల్లనఁ దల్పులంజకుఁ జేరి
సంగతి జాలకసమితులఁదొంగి - తొంగిచూచుచు నెడఁ దొలఁగి నిల్చుచును
బోవకుండఁగ నోడి పోవంగనోడి - యావాలుమీకేసుఁ డాత్మఁగలంగ
సంపలు వ్రిదుల సంచలనంబు వొదల - సందడిదొలఁగి పూజారుల మొఱఁగి
ఘనభక్తనిచయంబుఁగనుఁగొన నెఱచు - చును గరాగ్రములు దృష్టులకడ్డమిడుచు
స్రుక్కుచు సరగున సాకనాసి వెడలి - చక్కనగుడి వెన్కదిక్కున కరిగి
మెగుదుదురో(?)యని వగవంగ వెనుక - [4]మగిడియాలించుచు బెగడుచుఁజనుచుఁ
జొక్కాకుగాలికి స్రుక్కుచునిక్కి - నిక్కిచూచుచు నలుదిక్కులరయుచుఁ
[5]జెంగిచెంగి చనుచుఁ బొంగలి వంగి - వంగిపాఱుచుఁ దొంగితొంగి తాఱుచును
నటమున్నకలుకోట యందొక్కతాయి - స్ఫుటపదాంగుళమున భువిఁబడనూఁకి
కడుభయంబున గండికను దూఱి వెడలి - వడిగొని కుఱుజంగ నిడుజంగ [6]గునుకు
పరువు బాటయఁబెట్టి పఱచ ముందటను - ధరనొప్పి క్రోశమాత్రంబున నొక్క
వరవిచిత్రోద్యానవన మున్నఁ జూచి - యరుగక దిగ్భ్రమితాత్ముఁడై నిలిచి
"యారోయిది యటంచు నూరుగా దురుత-రారణ్యమో యూరు నడవియుఁగాదు
హృద్యశాఖాతతి నిత్తరు లొప్ప - నుద్యానవనముగా నోపు నీవనము
గాని మ్రిదియు నూరుగాకున్నఁ జాలుఁ - గాని ఘోరాటవియైన నుద్యాన
వనమైనననుచు నల్లన వనాంతరము - చనఁజొచ్చి తొంటి తెర్వునకుఁ దొలంగి
మూఁక చింతలపడి మోకపూమిల్ల - వాఁక నొప్పెడు సరోవరము నీక్షించి
పారిజాతవకుళ బంధూకకర్ణి - కారక్రముకకోవిదారము లడచి
చందన ఘనసార చంపకాశోక - మందార తరువుల కందువదాఁటి
యిమ్ముల మాదీఫలమ్ముల కురవ - కమ్ముల నారికెళమ్ముల క్రేవ
మాగధీకరవీరమాలతీకుంద - నాగకేసర వికీర్ణస్థలి నడుమ

---

* ఈరెండు ద్విపదలు గొన్ని ప్రతులలో లేవు. ౧. రలఁగు. ౨. నదర. ౩. నలుకను. ౪. మగుడి. ౫. జంగివంగి. ౬. లిగుచు.

మల్లికావిద్రుమ మాధవీద్రాక్ష - వల్లరీవేల్లన వల్లీలఁదనరి
లలితతదీయ కిసలయ ప్రసూన - ఫలమంజరుల ప్రభఁబ్రజ్వరిల్లుచును
బంబి పున్నాగ రంభాపరివేష్టి - తంబగు సంతానధరణీరుహంబు
పొడఁగని ముందట గుడియకాఁ దలఁచి - యడుగెత్తకతిసంశయాత్మ్ముఁడై చూచి
యీవనమధ్యమందిది యొక్క-గుడియొ? - కావింపఁబడియున్న ఘనకల్పతరువొ?
ఈతరుశాఖల హేమకుంభములొ? - భాతివిద్రుమలతాప్రసవ మంజరులొ?
ఈమంజరులలోన నిదిరత్నపంక్తి - యో మల్లికాతతియో! పుష్పతతియొ?
ఈపుష్పపంక్తిమాఁకెనయుఁ గాదనుచు - నేపారి యిట్లున్న యెలమివేష్టించి
ప్రాఁకుగట్టినయట్టి మానంపుగుడియొ ? - ప్రాకటపుష్ప విస్ఫార గుల్మములొ ?
ఈగుల్మమధ్య మహీజరాజునకు - బాగొందఁజల్లని పవనంబు నొసఁగఁ
జాలుపచ్చని పట్టునాలవట్టములొ? - గ్రాలుచునున్నట్టి కదళీదళములొ?
ఈకదళీదళానీకంబు సుట్టి - ప్రాకారములలీలఁ బ్రజ్వరిల్లెడిని
వినుతికెక్కిన కల్పవృక్షంబయిఁదియ - ననుమాన మొక్కింతయును లేవలదనుచు
శీతలంబై కడుఁజెన్నొందుచున్న - యాతరుచ్ఛాయ కట్లల్లన యేగి
భువి నిపతితపుష్పములు గద్దెగాఁగ - శివుఁడు సుఖాసనాసీనుఁడై యంత
నెగయు నిట్టూర్పులునిగుడఁగ నోమ్ము-నిగుడించుకొనినంపిమొగముఁజూచుచును
సంగతాసన ఘర్మజలములు గరత-లాంగుళంబులఁబుచ్చి యవలవైచుచును
నలిఁ గదళీదళచలన సంకలిత - మలయానిలమునకు వసను వెట్టుచును
నానావిధానేకనవపుష్పగమ - శానూనవాసన కాత్మఁ జొక్కుచును
ఘనసారచందన తమ్మ్మజ సౌరభము - తనువు (పు?) సంగతికిఁడెందంబు నొగ్గుచును
బరిమళాహ్రాత భృంగపఙ్క్తిపనిహతిఁ - దొరుగు పుష్పాడికిని శిరము సాఁపుచును
హిమకర శేఖరుఁ డమృతాంగుఁడిట్లు - గమనోపతాపోపశమము వహింప
నొయ్యనొయ్యన నంబి కన్మదం బడఁగ-నయ్యెడ భక్తి భయంబాత్మఁ దొడఁగ
"నయ్యా! ఇదేమయ్య! జియ్య! నీయట్టి - యయ్యకు నిట్టి భయం బాత్మఁదోఁచు
టింతవట్రిల్లు టదేమొకో?" యనిన - నంత వాల్మీకేశుఁ డతని కిట్లనియె.

వాల్మీకేశుఁడు శివభక్తులమహిమ నొడయనంబికిఁ జెప్పుట

"నవికలవేద వేదాంతపురాణ - వివిధశాస్త్రార్థ సంవిత్ప్రమాణముల

---

౧. గుడిగాఁ దలంచి. ౨. వల్వదనుచు. ౩. నిపతితపైన పుష్పాలగద్దె ౪. జొన్నుచున. ౫. మకో?

మాకును మద్భక్త మండలికిని వి-వేకింపఁగా నెద్ది వేఱుభేదంబు ?
భక్తులకేన చూ ప్రాణంబు నాకు - భక్తుల దేహంబు పరమార్థ మిదియు
మద్భక్తసేవయ మత్పాదసేవ - మద్భక్తదేహంబు మాదు దేహంబు
మద్భక్త వినుతియ మద్గుణవినుతి - మద్భక్తనిందయే మత్తత్త్వనింద
సన్నుతలీల మాజంగమావలిని - మన్నింపకున్నను మఱి నిష్ఫలంబు
శంభు పూజనముదా "[1]స్థావరే నిష్ఫలం భవే"త్తని శ్రుతు ల్వాకొడిఁ[2]గాదె !
భక్త్యైకదేహుండ భక్తవత్సలుఁడ - భక్తసత్ప్రాణుండ భక్తాశ్రితుండ
భక్తపరాధీనయుక్తుండ నటు - భక్తి కేఁగూర్చుట ప్రఖ్యాతి గాదె

బాణుని కథ

ఎట్టన్న! పరమాహేశ్వరభక్తి - నెట్టణ గలుగు నిశ్చలాత్మకుఁడు
బాణుండు నాఁగ సద్భక్తిక్రియాధురీణుండు లింగమూర్తికి సాంగముగను
వేయుమాఱులు నిత్యవిధి నేమముగను - బాయక పూజలు సేయుచునుండ
దేహధర్మములకుఁ దెఱపి లేకున్న - బాహుసహస్రంబు బాణున కిచ్చి
యది యొక్క-మాఱు వేయవసరంబులను - సదమలభక్తిఁ జలుపఁ జేసినను
"బాణునకును మెచ్చి బాహుసహస్ర - మేణాంకధరుఁ డిప్పు డిచ్చెఁ దా"ననుచు
సందర్శనాసక్తిఁ జనుదెంచుభక్త - సందోహశివకథాసంగతి నుండ
"నటమున్న చేయులింగార్చనలకును - నిట యెడలేకున్న [3]నెల్లొకో" యనుచు
నడిసను లింగావసరములు సేసి - తోడఁగి ప్రసాదంబుఁ గుడుచునంతకును
వారించి చొరనీక వాకిట నిలిచి - యేరికైనను [4]నేన యిల గోష్ఠి యిచ్చి
వాకిటికాపులవాఁడనై యతని - వాకిలి గావనే లోక మెఱుంగ

సిట్టవ్వ కథ

చెండియు నమ్ముదిగొండ యన్పురిని - దండియై కరికాలమండలేశ్వరుఁడు
కావేరి గట్టింపఁ గడఁగి యిల్లాది-చోవ 'నీకై యేను వోయెద' నంచుఁ
బిట్టవ్వ భక్తికిఁ బ్రియపడి కాదె - వెట్టికిఁ జనుదెల్ల విను మట్లుఁగాక

కలికామదేవుని కథ

నిత్యార్థమగు స్వామిభృత్యసంబంధ - కృత్యసద్భావనక్రియ దులుకాడ

---

౧. స్థావరం. ౨. గాన. ౩. నెట్లకో. ౪. నేఁగ నిల.

"నక్కటా! స్వామిదివ్యాంఘ్రికంజంబు - లొక్కింతయును గందునో యనకిట్లు
సంబిన మర్మమేలంబున నొడయ-సంబి యన్వాఁడు భయం బింత లేక
వెడపను ల్వంపఁగ వేశ్యయింటికిని - నెడయును బుచ్చంగ నిశ్లెఁజెంగియును
వారక యత్తిరునాలూర భక్తు - లూరక చూచుచు నున్నారు గాని
తారొండొ శివుఁ బంపఁదగ దన్నవారు - గారొండొ సంబి వేశ్యొక్క-(?)భృత్యుఁ
బనిపాటు సేయ నేర్పడ నియమింప - రనసేల వేయును" ననుచు నుగ్రమునఁ
గలికామదేవుఁ డగ్గణము నీయూరు - దలఁచిన నీవార్త దడవినయపుడ
మెట్టిబల్లిదునైనఁ బట్టి భంజింప - నట్టిచో నే నేఁగి యట్లొడఁబఱచి
చక్కన నాతనిఁ సమ్ముఖంబునందు - నొక్కటిసేయనే యొం డిఁకనేల ?
చేయొగ్గి మీతాతచేత మాతాత - యాయతిచూపి ప్రాఁతప్పగొన్నాఁడె
అడిగినప్పుడు నీకు నర్థమిచ్చుటయు - బడిపను లేమేనిఁ బాటిఁ జేయుటయు?
మిక్కిలి భక్తినిమిత్తంబు గాదె - యెక్కడఁగాఁగ నీ కేఁగూర్చుటెల్లఁ?
గావున మా భక్తగణములనడుమ - నీ వహంకారించి నిలువ నెవ్వఁడవు?
భ్రాంతి "సంసర్గజాః పాపగుణా భవంతి" యన్చదువు డా వసుధ నాకయ్యె
నీకారణంబునఁ గాక భక్తులకు - మాకును నొల్లమి మనసునఁ గలదె?"
అని యిట్లు పెక్కు దృష్టాంతరంబులను - మనసిజహరుఁడు సంబనకుఁ దెల్లముగ
భక్తుల మహిమయు భక్తుల ఘనత - భక్తుల నడవళ్లుఁ బాటించి తెలిపి
నయమును నధికవినయమును భక్తి - భయమును దత్త్వనిర్ణయము సంధించి
ప్రథితజంగమమహాభక్తస్థలంబు - పథముఁ జూపుడుఁ జాఁగఁబడి మ్రొక్కి సంబి
'సద్గురుమూర్తి! జగద్గీతకీర్తి! - హృద్గతంబైయున్న మద్గర్వ మడఁచి
సద్గతిఁ జూపి నిజంగమభక్తి - తద్గతుఁ జేసితి ధన్యుండనైతి
నరిగి దైన్యముఁ జూపి యభయంబు వేఁడి - శరణని ప్రార్థించి సంస్తుతుల్ సేసి
యడుగులఁ బడి బంటనై యాడిపాడి - ఫడయఁదు నెత్లైన భక్తులకరుణఁ
జూడుమా! యింక నీసుతుభక్తి" యనుచు - నాడాడ భక్తాళి కభిముఖుం డగుచు
నందంద బారెంట నంత నూరెంట - నంకించి ధరణి సాష్టాంగంబు లిడుచు
దాళముల్ గ్రంగన ధ్వనియించి మ్రొక్కి - వేళానుకూలవిలోలరాగములఁ
బరగు మహాభక్తచరితలు నాద-భరితమై చనఁ దిరుపాటలు సేసి
పాడుచు నొక్కొక్క-భక్తునిచరిత - వేడుకఁ బొగడు నవ్విధ మెట్టులనిన

ఏనుమూర్తినైనారు కథ

లీలమైఁ దన ప్రాణలింగంబునకుఁ ద్రి-కాలంబునందును మేలిచందనము
ననురక్తి నియతిగా నర్పింపుచుండ - ధనమెల్లఁ జందనంబునకు సమయుడుఁ
గడులేమి పుట్టిన గంధ మెబ్భంగి - గడియింపఁజాల కయ్యెడ నిర్ణయించి
[1]తలఁపఁగ నేల దాఁ గలిమిసుభక్తి - కలిమిగా కర్థంబు కలిమియే కలిమి
నామనంబునఁ జంపు లేమియే భక్తి - లేమిగా కర్థంబు లేమియే లేమి
తనువుండ మనసుండఁ దల్లడం బంద - నను మెచ్చునే ప్రాణనాథుఁ డీశుండు
తనువెల్లఁగూడ గంధముగాఁగఁ దిగిచి - యనుష(ర)క్తి నిత్యంబు నర్పింతు నింక
నెత్తురు వెడలిన నిగ్గు దేరినను - నిత్తఱిఁ దనుగుణం బింతసూపినను
మెఱుఁగు లేవడియైన మించు సడలిన- నెఱిఁ జందనమునకుఁ గొఱఁత దోఁచినను
జాయ దప్పిన నెఱి సామాన్యమైనఁ- బూయుచో [2]నరలినఁ బొలుపు [3]గందినను
గంపొందు వలచినఁ గడలు గట్టినను - గెంపు దక్కువమైనఁ గ్రియ వెల్తియైనఁ
దనుపు లేకున్నఁ బూఁతకు రాకయున్న - నునుపు గాకున్న వాసనకుఁ దేకున్న
మఱి కదా శివునకు మాకు సంకంబు - అఱిముఱితనమిప్పు డదియేల!" యనుచు
ముదమున వలపలిమోఁచేయి సానఁ - గడియించి తిగిచి శ్రీగంధంబు వడసి
శివున కర్పించి భజించి మెప్పించి - భువి నరుల్ సూడఁ జూడ విమాన మెక్కి
మృడుపురంబునకు నప్పుడు బొందితోడ - నడచిన యేనుమూర్తినయనారిబంట

కడమలసంబి కథ

ప్రాణలింగమునకుఁ బ్రతిదినంబునను - జాణత వెలయ నిజవ్రతంబుగను
గడు నర్థితోడ నఖండదీపంబు - లెడపక నిత్య వేయేసి ముట్టింప
నదియ నిమిత్తమై యర్థంబు సమయ - మదిలోన నెక్కానుమానంబు లేక
"తనువు దక్కంగ నర్థంబెల్ల సమసెఁ - దనువు నివేదించు తఱి యయ్యె నింకఁ
దలయును మేనును దరికొల్పి పెద్ద - వెలుఁగు వెట్టెద" నంచు వెంట్రుకల్ విచ్చి
జ్వాలనంబునకుఁ బట్టి శంభు మెప్పించి - వెలసిన యాకడమలసంబిబంట

గుగ్గులుకలియారు కథ

ఆసక్తిమై మహిసాక్షి ధూపంబు - బాసగా వెండియుఁ బ్రాణేశ్వరునకు
నేఁడునాఁ డనకుండ నిత్యనేమముగ - మూఁడుసంధ్యల ధూపముగ సమర్పింప

---

౧. తలఁకఁగ. ౨. నరివి. ౩. దప్పినను.

నాలిమం౧ళసూత్ర మది యాదిగాఁగ - లీల నర్థంబు సెల్లించున త్తఱిని
౧దిరుపరంథానువుం దురగేశ్వరేశుఁ - డురగకన్యక లతిస్ఫురణమైఁ బాడ
సోలి ముందటి కింత ప్రాలుడు ధరణి-పాలుఁడు మును నెక్కుపాయంబులందుఁ
జక్కాల్పఁ జాలక సంచలింపంగ - నక్కడి కేఁగి యత్యర్థిఁ దుల్కాడ
"వలసినయంత గుగ్గిలము నాకిండు - నిలిపెదఁ జక్కఁగా నిటలాక్షు" ననుడు
మహి నెక్కనోఁకగా మహిసాక్షివోసి-మహిపతి యొప్పించి మహిఁజాఁగిమ్రొక్కి-
యలరుచుఁగై కొని యఖిలంబునెఱుఁగ-బలువుగానొకపటు(ట?)వలిచించిచిమొక్క-
దిక్కిశుతోడ సంధించి వేఱొక్క - దిక్కు శస్త్రంబుతోఁ దిగిచి బంధించి
గ్రక్కున శస్త్రంబుఁ ౨ంఠంబునందు - నెక్కొల్పి వెనుకకు ౩నిగుడంగఁ దడవ
యెప్పటియట్ల నాగేశుండు నిలిచి - యప్పుడు ప్రత్యక్షుడై కరుణింప
నలి దీటుకొన నపునర్భవలీల - వెలసిన గుగ్గులుకలియారిబంట

అరివాళునయనారి కథ

లీల వెంపియఁ దనలింగంబునకుఁ బ్రి - కాలంబు నియమంబుగా రాజనంబు
ప్రాలోగిరము సమర్పణసేసి తాను - నాలింగ౪లీనమై యట్లువర్తింపఁ
దమ మొల్లమంతయుఁ దత్కారణమున-సమయుడు నెందుపాయము లేమిఁ జేసి
కొడవలి గడియించికొనుచుఁ గైకూలి - నడి రాజనములకు నొడఁబాటు చేసి
పట్టిననియమంబు ౫ప్రతి వాల్చుచుండ - నట్టిచోఁ గూలియుఁ బుట్టకయున్న
౬నిట్టుపవాస మేద్దినము లుండంగ - నెట్టకేలకు బియ్య మిరుస గల్గినను
సరసరఁ గొనివచ్చు సంభ్రమంబునను- ధరఁ దాఁకి పడిన నెత్తఁగ రాక ప్రాలు
౮నెరియలపాలైనఁ "బురహర! నీకుఁ - గరమర్థి నర్పింపఁగా నేఁగుదెంచు
నర్తికి విచ్ఛిన్నమయ్యె నేనింకఁ - జత్తునకా" కంచుసంశయం బుడిగి
పెడకచ్చఁ గొడవలి మెడఁ బెట్టి మూఁపు - తడుపంట సంధించి తన్నుంగఁ దడవ
పరమేశ్వరుం డట్టి బాసకు మెచ్చి - ధరణిఁ బ్రసన్నుఁడై కరుణఁ జూచుడును
బరమపునర్భవప్రాప్తుఁ డై యున్న - యరివాళునయనారి కనుఁగు భృత్యుండ

అడిభక్తుని కథ

మఱియును నప్పాండ్యమండలంబునను - మఱియొండు గాయకం బెఱుఁగమిఁ జేసి

---

౧. దిరువరంబాపయం. ౨. చింబె(ది)నొక్క. ౩. నీల్గంగఁ. ౪.లింగిస్మై. ౫. ప్రతిపాల్చు ౬. నిట్టిపవాస. ౭. బియ్యము రివెత్తరాక. ౮. సరియల,

వలమెత్తి నీటిలో [1]వైవంగఁ దడవ - వలఁ దొల్త వచ్చిన వలుఁదమత్స్యంబు
నదియు శివప్రీతి యనిపోవ విడుచు - నిదియ నేమముగాఁగ నితరమత్స్యముల
నంగడిఁ బోకార్చి యందుల లబ్ధి - జంగమారాధనల్ సలుపుచు లీలఁ
జరియింప దినములు సనఁగ వేటయును - బరికింప నేనాళ్లువాఱమి డస్సి
వలఁగొని మఱునాఁడు [2]వైవంగఁ దొలుత-వలనుగా నంకు సువర్ణమత్స్యంబు
వచ్చిన నదియు శివప్రీతి యనుచు - నచ్చోన పోవిడ్చి యవల వైచుడును
నమ్మీన వచ్చుడు నా రేవు విడిచి - మెమ్మెయి వల వైవ నెప్పటి మీన
తగులంగ విడునంగఁ దగులంగఁ విడువఁ - బగలెల్ల నమ్మీన పట్టునడంగ
"నాత్మేశునకుఁ బ్రియంబన్న మత్స్యంబు-నాత్మార్థమై [3]కొను టనుచితం"బనుచు
నింటికి నేతెంచి యిట రాత్రి పుచ్చి - తొంటి యేటికిఁ బోక తూర్పు దీర్ఘికను
వల మెత్తివైచుడుఁ దొలినాఁటిమీన - యలరుచు వచ్చుడు నట్ల పోవిడిచి
మఱి వైవ నమ్మీన మసలి వచ్చుడును-జిఱునవ్వు నవ్వుచు "శివునిమత్స్యంబు
నేడ చూచినదాన యీ[4]యేట వైవ - నాడ [5]యీశ్వరు మీన మరుదెంచెనేని
వలఁ జేతఁ బట్టనా వ్రత మిదియనుచు - వలమెత్తి యూఁకించి వైచి తివ్పుడును
వలతోన తొడిఁబడి వచ్చి ముక్కన్ను - నలిఁ జతుర్భుజములు నందివాహనము
నమరంగ శివుఁడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి - ప్రమథేంద్రపదవి యారంగ నిచ్చుడును
నా నిరంతరపరమానందసుఖము - లానుచునున్నట్టి యడిభక్తబంట

ఏణాధినాథుని కథ

అనయంబు [6]భూతిరుద్రాక్షధారణులఁ - దన ప్రాణలింగభావన విశ్వసించు
నిదియ నేమముగాఁగ నేలాపురమున - సదమలలీల రాజ్యంబుఁ జేయుచును
నెడఁబడ గెలిపించె నోడినవీటఁ - బడి భరం బేఁగి కప్పంబులు గొనుచు
నవనీశులకు నెల్ల నక్కఁగొట్టుగుచు - భువిఁ బ్రవర్తింప నభ్యాహతు లొక్క-
దళవాయి శాసనధారిఁ గావించి - బలసహితంబుగాఁ బనుపఁగఁ దడవ
తనతంత్రమును దానుఁ జనుదెంచి తాఁకి - యని సేయు భూతిరుద్రాక్షధారణుని
గని 'శివశివ' యంచుఁ గరవాలు వైచి-చనుదెంచి భువిఁ జక్కఁ జాఁగిలి మ్రొక్క- [యుఁ
'నెటువోదుపో' మ్మంచు-నట యేఁగుదెంచి-స్ఫుటశక్తిఁ గరవాలుఁ బూఁచి [7]వైచుట

౧. ౨. వయ్యంగఁ. ౩. కొనఁడను;కొనసను. ౪. నేయ, వయ్యా? ౫. నీ. ౬. నలఁడేసు.
౭. ప్రేయుడును.

'దాలింగ'మనిమ్రొక్కఁ దనకంఠమందు-వాలంబు మున్నువ్రామాలగాఁ జేసి
యక్షురుం డపుడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి - యక్షరత్వంబు దయామతి నొసఁగ
క్షోణి లసత్కీర్తిఁ గొఱలినయట్టి - యేణాధినాథుని యిలుపుట్టుబంట

చేదివల్లభుని కథ

అట్టు విభూతిరుద్రాక్షధారులను - నెట్టును శివుఁ డనియెడిభక్తియుక్తిఁ
జరియించుచుండంగఁ బరరాష్ట్రపతులు - దురమునఁ దన చేత విరథులై పాఱి
రుద్రభక్తులభాతి రూఢిగాఁ బంచ - ముద్రధారులఁ బదుమువ్వురఁ జేసి
పనుచుడుఁ గపటలాంఛనధారు లపుడు - చనుదేర నతిభక్తివినమితుం డగుచు
దారు[1]ణాంచితనిశాతక్రూరశస్త్ర - ధారల [2]జర్జరితంబు సేయంగఁ
బరికించియు నితరభావంబు లేక - గురురూపకాఁగఁ గైకొని మ్రొక్క నపుడ
ప్రత్యక్షమై నిల్చి పార్వతీనాథుఁ - డత్యుత్తమంబు నిత్యత్వంబు నొసఁగ
సల్లలితోన్నతిఁ జనిన విముక్తి - వల్లభుఁడగు చేదివల్లభుబంట

కరయూరిచోడని కథ

సంగతంబుగ నట్ల శాసనధరుల - భంగిగాఁ దనప్రాణలింగంబ యనుచుఁ
బరమవిశ్వాస సద్భక్తిభావమునఁ - బరగుచో నన్యభూపతులపై దండు
వుచ్చుడు ముప్పదిరెండుకల తలలు - నచ్చెరువుగఁ గొట్టి తెచ్చుచో నందు
నెత్తుట నొకదల జొత్తిల్లి బిగిసి - యత్తఱి జడతల యనుపోల్కి నున్నఁ
గనుఁగొని 'హరహరా!'యని తత్క్షణంబ-తనతలఁ దఱిగి యత్తలమీఁదఁ బెట్ట
నంతటిలోనఁ బ్రత్యక్షమై నిల్చి - కంతుసంహారుఁడు మోక్షము గరుణింప
మును జడతల కిచ్చె ముడితల యనఁగఁ - జను కరయూరిచోడని బంటుబంట

కళియంబనైనారు కథ

పనిసేయ నోపక బానిసకొడుకు - చని లింగధారియై చనుదేరఁ దడవ
బానిసకొడు కనుభావంబు లేక - తా నీసుఁ డనుచుఁ బాదంబులు గడుగ
"మన సిరియక[3]కొడ్కు-మల్లండు వీనిఁ - గనుఁగొనవే కాళ్లు గడిగెద!" వనుచుఁ
జులుకఁగాఁ బూర్వంబుఁ దలఁచి పల్కుచును-బొలఁతి జలంబులు వోయకున్నంత
"నాలిసేసితి గదా హరమూర్తి" ననుచు - నాలిచేతులు రెండు నప్పుడ నఱికి
మలహరుకారుణ్యనిలయుఁ డైనట్టి - కళియంబనైనారిగాదిలిబంట

---

౧. దాఁచిన. ౨. దనువు జర్జరితంబుసేయ (?) ౩. కన్న.

ఇరువదాండారి కథ

జంగమలింగభావ్యద్భక్తియుక్తి - సంగతిదినములు [౧]జరపుచునుండ
నంతకాంతకుఁడు భక్తాకృతి వచ్చి - బొంతయుఁ గచ్చడంబును దాఁప నిచ్చి
యంత నప్పుడ యదృశ్యము సేసి పిదప - బొంతయుఁ గచ్చడంబును వేఁడఁ దడవ
చెచ్చెరఁ దనదాఁచి నచ్చోట వెదకి - యెచ్చోటఁ గానక "యెత్తున కెత్తు
ననఘ! మీ కిచ్చెద" నని తులాయష్టిఁ - దనర [౨]వేఱొకబొంతయును గచ్చడంబు
నొక్కదిక్కునఁ బెట్టి యున్నదిక్కునను - బెక్కువస్త్రంబులు నెక్కల్పి తూఁప
సమము గాకుండినఁ దమయింటఁ గలుగు - సమితాంబరంబులు నర్థంబుఁ దాను
వచ్చి యత్తుల నెక్క వరదుఁ డక్షణమ - మెచ్చి యాప్రమథత్వ మిచ్చెడు ధరణిఁ
బాండురాంగునిభక్తిఁ బరగిన యిర్వ - దాండారి కనుగులంబైన భృత్యుండ.

ఏంగులిమారయ్య కథ

జంగమార్థంబకా సకలార్థములును - భంగిగాఁ జలుపుచుఁ [౩]బరగుదుర్దశను
నడవంగ శివుఁడొకనాఁడు వర్షమునఁ - దడియుచు నర్ధరాత్రం బేఁగుదేర
'వరతపోధనమూర్తి వడఁకెడు' ననుచు - వరుసతోఁ దనపాక వ్రచ్చి కాల్పంగ
'నాఁకొంటి' ననవుడు నట తొలునాఁడు - వీఁకతోఁ నలికినవిత్తులు నీళ్ల
[౪]విదళించికొని తెచ్చి వేఁపి దంపించి - సుదతియుఁ దాను నుత్సుకలీలతోడఁ
బాకయత్నము సేసి భక్తి వడ్డించి - శ్రీకంఠు నపుడ మెచ్చించి విముక్తి
సంగతి సుఖలీలఁ జనినట్టి యళియ - దంగులిమారయ్య [౫]లెంగిలిబంట.

గణపాలుని కథ

భవి నొక్కరునిఁ దనభువి నుండనీక - శివసహితులఁ జేయఁ జేకొనకున్న
వేదార్థములు దెల్పి యాదిఁ జూపియును - గాదన్న దృష్టసంపాదనఁ జూపి
యడిగిన [౬]నెంతర్థమైనను నిచ్చి - యొడఁబఱుపంగ సర్వోపాయములను
గఱకంఠభక్తుండు గానొల్లకున్న - మఱి చంపునదియె నేమముగ వర్తింపఁ
బరమేశ్వరుఁడు దనబాసలోఁ దరయ - నగుదెంచి [౭]వెలమఁడై "యరి యప్పనంబు
[౮]గానుక గట్నంబుఁ గడఁగి సుంకంబు - పూనిక వెట్టియుఁ బోరి [౯]నెన్నుఁ బన్ను
[౧౦]నరువ నేమియుఁ దన్ను నల[౧౧]జడి వెట్ట - ధరణీశ! తగ"దంచుఁ దా మొఱలిడఁగ

---

౧. సలుపుచు. ౨. రెండొక. ౩. బరమహర్షమున. ౪. విదలిం. ౫. లెంగల. ౬. నెంతైన నర్థంబులిచ్చి. ౭. వెలువ(మఁ)డై? ౮. గానిక. ౯. న. ౧౦. నరయి, ౧౧. పట.

"వాకిటికాఁపులవారల మొఱఁగి - యోకాఁప! నీవెట్లొకో వచ్చి తిపుడు
సర్వమాన్యము నీకు గుర్వుగా నిత్తు - శర్వభక్తుండవై చరియింపు" మనుడుఁ
"దనకు [1]నోమ్మదుభక్తి తనవంశమందు-మునుభక్తు [2]లెవ్వరుమనరిట్టు"లనుడు
"మనుపఁగ మాపూఁట మఱి యట్లుఁగాక-ధన మిత్తు మన మిత్తుఁ దనరాజ్య మిత్తు
నోడఁబడు" మనుడు సర్వోపాయములను - నోడఁబడకున్న మహోగ్రతతోడ
జళిపించి యసమనిశాతఖడ్గమునఁ - దల ద్రెవ్వ వ్రేయుచోఁ దత్క్షణమాత్ర
హరుఁడు ప్రత్యక్షమై 'యడుగడు'మన్న-"వరమూర్తి! నీయిచ్చువరము లేనొల్ల
నంగద భక్తుండవగు" మంచు శివుని - లింగసహితుఁ జేసి లీలమైఁ బ్రమథ
గణవంద్యు సద్భక్తిగతిఁజూపి ప్రమథ- గణమూర్తియై యున్న గణపాలుబంట.

కుమ్మరగుండయ్యగారి కథ

పరగిన[3]యప్పెనుపట్టపులూరఁ - దిరునీలకంఠదేవరగుడి కేఁగి
యొక్కనాఁ డేతెంచుచున్నెడ రాత్రి - గ్రక్కునఁ జీకటిఁ గానంగలేక
వెలఁది యొక్కతె హర్మ్యతలమున నుండి-యిల నెత్తి చల్లుచో నెంగిలినీరు
పైనిండ"హరహరా! ప్రాణేశ!" యనుడు-మానిని యేతెంచి మహిఁ జాఁగి మ్రొక్కి-
యట తోడుకొనిపోయి యభ్యంజనాది - పటుతరసత్క్రియాపరిపూర్ణుఁ జేసి
క్షమఁగొనియనుచుడుఁజను దేర[4]ఁ దడవ-రమణి"వారాంగనార్థమునిక్కి"తనుచుఁ
గట్టుగ్రమునఁ బతిఁ గవయకున్నెడను - "అట్టేల డాయ ర"మ్మని కొంగువట్టి
తరళాక్షిఁ దిగిచిన "దన్ను ముట్టినను - దిరునీలకంఠదేవరయాన" యనుడు
నాసతి నంటక యట్లకాకనుచు - బాసతోడన యెను(ఁ?)బదియేండ్లు సలుప
నప్పరముఁడు భక్తుఁడై వచ్చి యొక్క - గప్పెర నేనిచ్చి క్రమ్మఱవచ్చి
యట్ల కప్పెర యదృశ్యము సేసి యడుగ - నెట్లును గానక యింతియుఁ బతియు
వడవడ వడఁకుడు వరతపోమూర్తి - "వెడమాటలను బోను వేయేల నమ్మఁ
గప్పెర[5]గొనకున్న గాంతయుఁబతియుఁ-జెప్పినశపథంబు సేయుఁడువచ్చి(డటంచు?)"
కుంభిని జనులెల్లఁ గూడి చూడంగ - గంభీరజలములఁ గామినిఁ బతిని
దండి గుండముముంపఁ దత్క్షణమాత్ర - మిండప్రాయంబులై మీఁదికి నెగయ
నటమున్న ప్రత్యక్షమై ధర నిల్చి - నిటలాక్షుఁ డతిదయాన్వితభావమున
నెప్పటట్టుల భువి నెను(ఁ?)బదియేండ్లు - నొప్పార సుఖలీల నునుప మీఁదటను
మండితానందప్రమథవైభవమున - నిండారు కుమ్మరగుండయ్యబంట.

---

౧. నోపదు, మోపదు. ౨. లెన్నఁడు. ౩.యప్పె(గ హిప్పరిగె), యక్కటూర. ౪.నిచట. ౫. గొనిరండు.

పూసలనయనారు కథ

రూఢిగా విక్రమచోడఁడు ధరణిఁ - గూడఁగఁ బసిఁడిని గుడి నియోగించి
లింగప్రతిష్ఠ సల్లీలఁ జేయంగ - మంగళం బలరార మానసంబునను
దానును రత్నవిమానమయంబు - గానొక్కగుడిగట్టి కాలకంధరుని
నాసక్తి మెప్పించి యరిగినయట్టి - పూసలనయనారి దాసానుదాసి

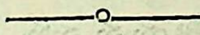
మఱికొందఱ కథలు

ధర రాజ్యమొల్లక తిరుముడి దాల్చి - పరము నమ్మినతిరుపాలునిబంటఁ
దిరునావకిపురీశుకరుణఁ బ్రాణేశు - నిరవెర్గి కొల్చినతిరు[1]కుర్వైబంట
ధర రోహిణియుఁ దాను హరుకృపఁ జనిన - తిరుపూరి [2]తిరుమూలదేవునిబంట
ననయంబు భక్తసహస్రార్చలందుఁ - జెనసి ముక్తికిఁజను[3]చిఱుపులిబంటఁ
బడి నిత్య మొకమాడ భర్గుచేఁ గొనుచు-నడరుచిఱుత్తొ(త్తు)ణయని బంటుబంటఁ
జన్నపురాతనశరణులబంట - నున్ననూతనభక్తయూథంబుబంట
నిటమీఁద శివుఁగొల్చి యీప్సితార్థములు - పటుతరంబుగఁ గాంచు భక్తులబంట
ననుచు భక్తులచరిత్రాంకన లిట్టు - లనురక్తిఁ దిరుపాట లమరఁ బాడుచును
వింతవేడుక వుట్ట వినుతి సేయుచును - నంతంతఁ జాఁగి సాష్టాంగంబు లిడుచు
మ్రొక్కుచుఁ గరములు మోడ్చుచు“మీరె-దిక్కను దెసయును దేవ!”మాకనుచు
“[4]మీబంట మీదూత మీడింగరీఁడ - మీబిడ్డ [5]మీపన్న మీలెంకవాఁడ
మీదత్తి [4]మీప్రాఁత మీధర్మకవిలె - మీదాసి ననుఁ గావరే దయతోడ”
ననుచు నంబన్న భక్తావలిఁ జేర - వెనుక నంతంత నవ్విభుఁ డేఁగుదేర
నభయార్థి యగునంబి నట్ల కైకొనుచు - నభవున కెదురేఁగి యందఱు మ్రొక్క
మిఱుమిండనయనారు మెఱవణి మెచ్చి - కఱకంఠుఁ డాభక్తగణసహితంబు
కైలాసవాసులఁ గాఁజేసె; నంబి - భూలోకమునను సల్లీలతో నునిచెఁ
గావున భక్తుఁడు గర్వింప భక్తి - భావన కెక్కునే బసవకుమార!”
అని యిట్లు మాచయ్య యతిభక్తియుక్తిఁ - జనిన సద్భక్తులచరితము ల్దెలిపి
బుద్ధులు నీతులుఁ బోలంగఁ జెప్పి - పెద్దైనగర్వంబుపెల్లు మాయించి
మెఱుఁగులఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుపోవ - వఱలెడు రత్నపర్వతము లత్యర్థి
నాజంగమంబున కర్పించి బసవ - రాజువీడ్కొలుప నిరంతరభక్తి

---

౧. కుర్వై; నెఱేఁగికొల్చిన తిరుకురుబులి. ౨. తిరువూరి. ౩. చిఱువురి. ౪. మీదూత మీబంట మీడింగరీఁడ - మీదయలోవాఁడ మీప్రాఁతవాఁడ. ౫. మీపన్న.

నబ్బసవండు వాదాక్రాంతుఁ డగుచు - నుబ్బుచు భక్తాలియును దాను నరిగె
నప్పౌరు లెల్ల సాష్టాంగులై మ్రొక్కి - "తప్పదు దేవర దా నీతఁ"డనుచుఁ
గరములు నిజమస్తకంబులఁ దాల్చి - యరిగిరి ధారుణీశ్వరుఁడును దారు
మహిఁ దొంటియట్టుల మాచయ్యభక్తి-మహిమమై(ద్రిభువనమాన్యుఁడై యుండె
మడివాలుమాచయ్య మహనీయచరిత - మడరంగఁ జదివిన నర్థిమై విన్న
హరుభక్తి బుద్ధి దృష్టాదృష్టసిద్ధి - సరసవచశ్శుద్ధిసంపద లొందు
గురుభక్తివిస్తార! గురుభక్తిసార! - గురుభక్తిపరతంత్ర! గురుభక్తితంత్ర!
జంగమసుఖకృత్య! జంగమభృత్య! - జంగమహితచర్య! జంగమధుర్య!
లింగార్చనాసక్త! లింగసద్భక్త! - లింగలీన! ప్రాణలింగధురీణ!
సత్ప్రసాదోపాంగ! సత్ప్రసాదాంగ - సత్ప్రసాదపరీక్ష! సత్ప్రసాదాక్ష
సర్వస్థలైకభాస్వద్భక్తిసౌఖ్య! - సర్వస్థలైకభాస్వర సంగనాఖ్య!
ఇదియసంఖ్యాత మాహేశ్వరదివ్య - పదపద్మసౌరభభ్రమరాయమాణ
జంగమలింగ ప్రసాదోపభోగ - సంగత సుఖసుధాశరధినిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలకురికి సోమనాథ - సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగ ఘనకరస్థలి విశ్వనాథ - వర కృపాంచిత కవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చనుబసవపురాణ మనుకథయందు - ననుపమంబుగఁ జతుర్థాశ్వాస మయ్యె.

బసవపురాణము

పంచమాశ్వాసము

కిన్నరబ్రహ్మయ్య కథ

శ్రీకర! భక్తిరత్నాకర! దోష - భీకర! విమలగుణాకర! సంగ!
ఇమ్మహి వెండియు నీశ్వరభక్తుఁ - డిమ్ములఁ గిన్నర[1] బమ్మయనాఁగ
వీరవ్రతైకనిష్ఠారమణుండు - సార [2]శివాచార పారాయణుండు
లోకైకపూజ్యుఁ డలోకానుసారి - యేకాంతభక్తిమహిష్ఠుఁ డుండన్నఁడు
నఘటితనాద విద్యాపండితుండు - నఘవినాశనకారణావతారుండు
విదితకారుణ్య సముదితానురాగ - హృదయుండు సర్వజీవదయాపరుండు
సల్లలితుం డన శరణమార్గమున - కెల్లయై భక్తిమహిష్ఠతఁ బరగి
భక్తులకును వర్పుఁబనులు సేయుచును-వ్యక్తిగాఁ [3]బోండవార యుక్తిపెంపునను
గాయకంబులు వెక్కు గఱచుటఁ జేసి - వేయువిధంబుల విత్త మార్జించి
నిర్వంచకస్థితి శర్వభక్తులకు - సర్వధనంబులు సమయంగ నంతఁ
గ్రీడార్థమై మఱి కిన్నరవీణ - వేడుక నొకనాఁడు వినిపింపఁ దడవ
కిన్నరేశ్వరవంద్యుఁ డన్నారదాది - సన్నుతనాదానుషక్తుండు మెచ్చి
పరగంగఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్య నాఁగ - ధరణిఁ బేరిచ్చి నిత్యముఁ బడిగాఁగ
నొక్కమాడయుఱూకయును బొతికయును-మక్కువఁ గరుణింపమహినరుల్వొగడఁ
జేకొని జంగమానీకంబునకు స-దాకాలమును నర్పితము సేయుచుండ

కిన్నరబ్రహ్మయ బసవనియొద్దకుఁ బోవుట

బసవనియసమరసద్భక్తిసౌరభము - వసుధపై వెల్లివిరిసి దెస లగ్రప
రాగిల్లి కిన్నరబ్రహ్మయ్య సనియె - వేగంబె బసవని వీక్షించువేడ్క
బసవఁడు గిన్నరబ్రహ్మయ్యరాక - యెసకంబుతో సంగమేశ్వరునంద
కని యెదురేఁగి చక్కన చాఁగిమ్రొక్కి-యనునయోచితసత్క్రియాదులఁ దనిపె
గరమొగ్గి పాదోదకప్రసాదములు-నిరతిశయప్రీతి నిత్యంబుఁ గొనుచు

---

౧. బ్రహ్మయ. ౨. వీరా. 3. బోడూర. ౪. విభ్రాజితభక్తి-రసవార్ధి...నిట్టవోడువ.

సవిశేషతత్త్వానుభవభవ్యగోష్ఠిఁ - దవులుచు బసవఁ డుత్సవలీల నుండ
నంత వినోదార్థమై యొక్కనాఁడు - సంతోషచిత్తుఁడై చని కిన్నరయ్య
యాపురంబునఁ ద్రిపురాంతకదేవు - గోపురాంతరమునఁ గూర్చున్న యెడను

గొఱియ కథ

వారాంగనార్థమై వధియింప విలిచి - కోరి మిండం డొకగొఱియఁ జేపట్టి
యవ్వీథిఁ జనఁ జనఁ [౧]ద్రి(ది?)వ్వంగఁ ద్రాడు-ద్రెవ్వడు గొఱియ దద్దేవాలయంబు
సఱతెంచి సొచ్చుడుఁ [౨]బైపడి వాఁడుఁ - బఱతేరఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్య గాంచి
"పోవక నిలునిలు బాప్ప! యీగొఱియ - దేవాలయముఁ జొచ్చెఁ గావున కోడి
యింకఁ జంపుట దోస మిట్లుగాదేని - కొంకక వెలసెప్పి కొను[౩]ము రెట్టైన
మృడుభక్తు లొప్పింతు రే శరణన్న - జడనరులైనను జంపంగనీరు
చరజీవులకు నెల్లఁ జావును నొప్పి - సరియకాదే యెందుఁ జర్చించిచూడ
నీకు దీనినిఁ జంప నేమమే! చెపుమ - యాకాంత దీని[౪]నే యచ్చొత్తినదియె?
పడయరానిది భువిఁబసిఁడియకాదె? - కడుఁగాక మాఁడైన నడిగిన నిత్తు
నదె కొమ్ము" నావుడు "నక్కటా! యిట్టి-చదురుండుఁ గలఁడయ్య జగతిలోపలను
గుడిసొచ్చు[౫]మడిసొచ్చు గుండంబుసొచ్చు - విడుతురే గొఱియల విలిచినవారు.?
త్రోవ నదెట్టులు ద్రోలఁగకవచ్చు? - నీవకా కిభ్భువి నీతిమంతుఁడవు—
ఎఱుఁగ మే మెన్నఁడు నిటువంటి వెందుఁ - గొఱగాదు దడసినఁ గోపించు లంజె
'పెట్టెద వెల' యని బిగిసెడుఁబెద్ద - ఇట్టి దయాపరుఁ డెచ్చోటఁగలఁడు?
చరజీవులకునెల్లఁ జావును నొప్పి - సరియె తా ననియెడుఁ జర్చింపనట్ల
మనుజులప్రాణంబు మఱి వేయుమాడ-లననేల యిన్నియు నతఁడు బొంకెడినె?
వేయిచ్చియైనను విడిపించు[౮] గొఱియ- యీయయ్య[౭]సంపఁగనీఁడు వో"మ్మనుచుఁ
బోవవచ్చిన "బాప్ప! పోవకు"మనుచు - వేవేగఁ దెప్పించి వేయుమాడలను
నిచ్చి "బొంకినఁ బోవనీఁజుమ్ము [౬]రోరి!-యచ్చొత్తి విడుతు నే నటమీఁద దెఱుంగ"
ననవుడు 'నౌఁగాక' యని మాడలెన్ని-కొని లంజెయింటికిఁ జనిచని మగిడి
"గొఱియ లేకున్నఁ బెద్ద ఱకమే?"యనుచు-మఱియొక్క గొఱియఁ గ్రమ్మఱవిల్చికొ
బోయినఁ జారసీక పొలఁతి గోపించి-"చా! యెట్టిమిండఁడ చనుసను మింక[నుచుఁ
సరివిటుల్ నవ్వంగఁ జక్క నాయిల్లు - చొర సిగ్గుగా దెట్లు శూన్యంపుగొల్ల! ౹

౧. దెవ్వఁగా. ౨.బరువడి. ౩.మిన్నదైన. ౪.పైన. ౫.గిడి. ౬.గాని. ౭.గొనిపోవ. ౮. గొఱియ-న.

చదివెదు వెక్కలు శ్లాఘ్యమే? పసిఁడి - వెదవెట్టఁ [1]బంతు నే వీథులనెల్ల
ఇస్సిరో ! లంజెర్కమే యిట్లు నీకు - దుస్సి కట్టుదుగాక. దొంతరలెల్ల
బ్రతుకంగనోపునే పడఁతి యిాసారె - నెదిరి నేమనఁ జాలు నే లింకఁ బడుపు
బాజుఁగులు గొఱియలఁ బోకార్పఁగలరు- ప్రజలకుఁ దనకును బట్టుగ్రాసంబు
మఱి! బాపురే! లంజె మనెమఁ బొమ్మనఁగ-గుజగుజలకు నెల్ల [2]గుఱిమైతినింక
నగుబాటు వట్రిల్లె నాతులలోన - మొగమెత్తనేర్తునే? మున్నెఱుఁగవొకో!
అభిమానకర్త దా నగుట నీ" వనుచు-నభిమాన మెడలంగ నతివవల్కుడును
"బాయఁ జూ పెనుఁబెనుఁబందువు[3]లందు-వేమేల గొఱియల వేయుమాడలకు
విలిపించి మఱి కదుపులభంగిఁ దెత్తు - వలసినంతర్థంబు వ్ర(వ్య?)యమున కిత్తుఁ
జిన్నవోనిత్తునే చెలువలలోనఁ - జెన్నుగాఁ బందువుసేయు మిా" వనిన
"వేల్పుల కని మున్ను విలిచినగొఱియఁ - బొల్పడి తేకున్నఁ బందువుసేయ
వెఱతుము సంపునో వేల్పు ద"మ్మనిన-నఱిముఱి 'నట్లకా' కనుచుఁ దత్క్షణమ
కామాంధునకు నొక్కగార్యంబుఁగాన - రామి దెల్లముగాన రయమున వచ్చి
గొఱియఁ బట్టుడుఁ దద్దఁ గోపించి చూచి - పరువడిఁ గిన్నర బ్రహ్మయ్య [4]యెదిరి
"పట్టకుపట్టకు బసవరా[5]జాన - పట్టినఁ దలఁ దెగఁగొట్టుదు నింక
నంజుదురే శరణాగతవజ్ర-పంజరం బిదియె మా భక్తులబిరుద"
మనుచుఁ దగ్గఱుడు వాఁ డలుగు[6]వెర్కనను -గినిసి రౌద్రోద్రేకమునఁ బొంగివ్రేసి
నిశితఖడ్గాయుధనిహతుఁ గావింపఁ - బశుపతిగుడి వెలిఁ బడియె శిరంబు
'భాస హీనునిబొంది వాడియే శివు ని-వాసంబునం దుండ దోస' మన్నట్టు
లట్టయు నీడ్పించి [7]యగడ్తవైపించెఁ - గట్టలు గట్టి మూఁకలు సూచుచుండ
[8](నంత నావృత్తాంత మక్కర్మిబంధు - లెంతయు విని తమయిచ్చలో వగచి
తగువారుఁ దాముసు ధరణీశుఁజేరి - వగచుచు నేడ్చుచు జగతీశుకనిరి)
"త ప్పేమియును లేదు దమవాఁడు గొఱయ - చొప్పనఁజనిగుడిసొచ్చి పట్టుడును
భక్తుఁడు గిన్నర బ్రహ్మయ్య నాఁగ - శక్తిమంతుఁడుగాన చంపె" నావుడును
నుర్వీశ్వరుండు గోపోద్రేకవహ్ని - వర్వ నిట్లనిపల్కె బసవయ్యఁ జూచి
"హరుభక్తు లధికదయాపరు లండ్రు - నిరపరాధులఁజంప నీతియే మీకు

---

౧. బుత్తు. ౨. గొలఁదైతి. ౩. సేయ. ౪. యెయిది, పలికె, యెఱిఁగి. ౫. రాజదియు. ౬. వెర్కుడును, ౭. యగడితవైచె. (దీనినిగూర్చి పీఠికలో చూడుడు.) ౮. (నక్కర్మిమట్లాలఁ బక్కాలునంత-గ్రక్కున బిజ్జలుకడ మొఱలిడుచు).

మనుజులఁ బ్రోలిలో మననీరు గాక - పనియేమి గొఱియలక్షును వీరికిఁ జెప్పుఁడ
మామీఁద నొకరాజు మఱి చెప్పఁ గలఁడె?-భూమిలో' నన్నట్లు వొడిచివై చెదరు
రాజులకు నిరపరాధులఁ జంపు - టోజయే? భక్తుల కుచితంబు గలదె?
కాలఁ దన్నుట మాంసఖండంబు లిడుట - బాలునిఁ జంపుట తాలవైచుటయుఁ
గులములు సెడిపోయి కుడుచుట దండ్రి-తలఁ దెగఁగొట్టుట దన్వి నిచ్చుటయుఁ
దమ్ము [1]దొరలఁ జాల ధర్మంబు లండ్రు - ఎమ్మెయిఁ దగదండు కెదిరి[2] దొరలిన
మీర యేలుదురు గా కీరాష్ట్ర మెల్ల. - ధారుణి యేలంగఁ దమ కింకఁ బాసె
నప్పటి కప్పటి కదియేల [3]వెఱవ - నొప్పకో రాజ్యంబు దప్పేమి" యనుడుఁ
"గర్జంబు మీఁదెఱుంగక పల్కు టెల్ల - బిజ్జలక్షోణీశ! పెద్దఱికంబె?
ధర్మము ల్కర్మలు దప్పదు రెండు - ధర్మముల్ భక్తులు దప్పరు వినుము
కిన్నరబ్రహ్మయ్య సన్నుతకీర్తి - పిన్నవాఁడే యూరకున్నను జంప?
నట్టేల? యెద్దీనె ననుటయు గొందిఁ-గట్టుద మనువారు గల రెట్లు సెపుమ.
ఏర్పడఁ గార్యాంశ మెఱుఁగుము మాట-లార్పుము తగువారి నరయఁగఁ బంపు
మఱి యెందుఁబోయెడు మర్యాద లెల్ల - నెఱుఁగుదు గాకేమి యింతయు" ననినఁ
దన ప్రధానులఁ[4]జూచి ధారుణీశ్వరుఁడు - పనిచినఁ ద్రిపురాంతకునిగుడి కేఁగి
కిన్నరబ్రహ్మయ్యఁ గన్నంత మ్రొక్కి - "అన్నన్న! తగునె? నీయట్టిభక్తుండు
హింసకు లోనాట కేమికారణము? - సంసారి నేటికి సరిచేసికొంటి
విగమెడ దునిమెద విదియేమిపుట్టె - జగములలో రిత్తసడి వచ్చె నీకుఁ
గొఱగానిజంతుల కొయ్యనగాండ్ర - గొఱియల వార్తలు గూడునే త్రవ్వ
భూమీశ్వరుఁడు మమ్ముఁ బుత్తెంచె నరయ-నేమని చెప్పెదు మింక" నావుడును
"నివియేల వెడమాట లిన్నియు వాఁడు-తివియఁదివియఁ ద్రాడు ద్రెవ్వెడుగొఱియ
గుడిసొచ్చెడును 'బట్టఁగూడదు దీని-విడువుము కాదేని వెలసెప్పి కొనుము.
ఇమ్మడి ముమ్మడి యిచ్చెద' ననిన - నెమ్మెయి నొల్లక 'యిట్టిభక్తుండు
వేయిచ్చినైనను విడిపించుఁ గాని - యీయయ్య[5] గొనిపోవనిచ్చునే' యనిన
'విండ్రె యీమాటలు వేయుమాడలకుఁ-గొండ్రె మెచ్చోటను గొఱియ'నన్నట్టు
వెక్కసం బందంగ వేయుమాడలను - జక్కఁగ నెన్నితిఁ జోకంబు ద్రోచి
'మెప్పాట[6] మగిడిన నీఁజుమ్ము' రనుచుఁ - జెప్పి యచ్చొత్తితి శివలాంఛనంబు

---

౧. దొర్లిన. ౨. దొర్లినను. 3. వెఱతు—ము(ప్పఁగో). ౪. బిల్చి. ౫. సంపంగనీఁడు వొమ్మనుడు. ౬. మగుడిన.

౧౯

కాంత దన్నెంతయుఁ గడనఁబల్కెనను - నెంతయుఁ గొన్నాఁడ నే ధనం బనక
కొండ[1]క వ్రొద్దుండి వెండి యేతెంచి - మిండండు బసవనిమెడఁ ద్రాడు వెట్ట
వలదని వారింప నలుగు వెటకినఁ - దలఁ ద్రుంచివైచితిఁ ద ప్పెవ్వరిదియొ?
అక్లాట కీ త్రిపురారియె సాక్షి - పట్టినఁ బలికింతు నిట్టని చెపుఁడ"
అనవుడు నతివిస్మయాక్రాంతు లగుచు - జననాథునకు నిట్లు వినుపింపఁ దడవ
"నద్దిరా! భక్తుని యఱుఁగొడ్డతనము - విద్దె లాడెడుఁగాక విందుమే తొల్లి
విపరీత మిందఱు వినఁ 'బలికింతుఁ - ద్రిపురారి' నను టెల్లఁ గపటమో నిజమొ?
చూతముకాక!" యంచును బిజ్జలుండు - నేతెంచె నధికవిభూతి భాతిగను
బసవఁడుఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్య పాద - బిసరుహాక్రాంతుఁడై ప్రీతి మెలర్ప
'శృంగారములకీలు శివుకరవాలు - మంగళత్వమునికి మానంబుమనికి
విజయంబుత్రుళ్లు వివేకంబుపెల్లు - నిజగుణస్తుతి యూఁత నిష్ఠలచేఁత
సత్యంబుభాతి యాస్థానంబుజ్యోతి - ప్రత్యయంబులరాజు భావుక మోజు
యోగంబుతునియ విరాగంబుగనియ - యాగముంబులతెల్ల [2]హర్షంపుటెల్ల
శాంతంబుప్రోగు సజ్జనభక్తిబాగు - దాంతత పెంపు వ్రతాపంబుసొంపు'
నని యసమానసమంచితార్థముల - వినయపూర్వకముగా వినుతి సేయుచును
నుండంగ, నఖిలనియోగంబు గొలువఁ - దండతండముల భక్తవ్రాత మలర
గుడివడు గటమున్న కుంచియకోల - పొడసూప కేఁగినయెడఁ గిన్నరయ్య
దరహసితాస్యుఁడై తలుపులదిక్కు - నరగంట నొక్కింతి యఱలేక చూడ
నఱిముఱి నటమున్న యప్పురాంతకుఁడు - వెఱచితల్పులువాఱఁ దెఱచె జోద్యముగ
"దాసికిఁ దెఱచె మఱ దలుపు లనంగ - నాసకలము విందు మది గానఁ బడియెఁ
దనరుచుఁ ద్రిపురాంతకునికవాటములు-గనుఁగొననంతలో నన పాసి పడియె
బాపురే! కిన్నరబ్రహ్మయ్య యింక - నోపుఁబోఁ బలికింప నీపురాంతకుని"
ననుచుఁ జూపఱు గనుఁగొని ప్రస్తుతింపఁ-జనుదెంచి బ్రహ్మయ్య సంతోష మలర

కిన్నరబ్రహ్మయ్య పిలువ శివుఁ డోయని పల్కుట

"మనసిజక్రీడాంతమునఁ జెయివ్రేసి - వనితపాలిండ్లు నీవని నిశ్చయించి
యడరఁగ నాతఁ 'డయ్యా!' యని పిలువ-నొడయనంబన్నకు నోయన్న శివుఁడ!
వెలయఁగ[3] దాసమయ్యలవాదులోన - నిలఁ బిపీలిక[4]యందుఁ బలికిన శివుఁడ!

---

౧. కొండె. ౨. హర్షంబుయొ(లె?)ల్ల. 3. దాసుమయ్యల. ౪. లోన.

మున్ను బాపూరిబ్రహ్మన్నకుఁ బలికి - జొన్నలు నీవమై యున్న శంకరుఁడ !
పలుకవే నాబారిఁ బాఱ"తన్నట్లు - లలుఁగుమోహణమున హస్తంబు దొడిగి
కిన్నరబ్రహ్మయ్య సెన్ను [1]దుల్కాడఁ - బన్నగధరుమహాభక్తులఁ దలఁచి
యాయతి నభిముఖుండై "త్రిపురాంత-కా" యని పిలుచుడు "నో[2]"యనుచుండఁ
బిట్టుల్కి మూర్ఛిల్లి [3]బిమ్మిటిఁ బొంది - నెట్టోడి లింగసన్నిహితులు దక్క
ఖగమృగోరగ నరకరితురగాదు - లగు సమస్తచరాచరాది జంతువులు
నుక్కఱి వ్రగ్గి యట్లున్నవియున్న - చక్కటిఁ బ్రాణము ల్గ్రిక్కన విడిచె
నాకటకం బిట యట కానఁబడియె - లోకంబులెల్లఁ గల్లోలంబు నొందె
నీక్షితి గంపించె నినుఁ డస్తమించె - నక్షత్రములు డుల్లె నగములు వ్రెల్లె
నంబుధు లింకెఁ గూర్మంబుఁ దలంకె - నంబరం బిల వ్రొగ్గె నహిపతి స్రగ్గె
ననిలుండు దూలఁగె స్వాహాపతి మలఁగె - వనజనాభుఁ డులికె వనజజుఁ డలికె
సమసుప్తిఁ బొందించి జగములఁ ద్రుంచి-ప్రమథులు లోకముల్ దమమయంబుగను
నాడుచుఁ బాడుచు నసమానలీలఁ- [4]గ్రీడింప మఱియు సత్క్రియ [5]దులుకాడ
నవికలానేకభక్తావళి వేర్చి - సవిశేషగతి మహోత్సవములు సలుప
బాయక రేయును బగలును గూడ - మ్రోయంగ నేడ్దినంబులు సన్నపిదప
భువనోపకారార్థబుద్ధిమై బసవఁ - డవిరళగతిఁ గిన్నరన్నకు మ్రొక్కి
"సజ్జనశృంగార! సత్యగంభీర! - యిజ్జగదాధార! యీశ్వరాకార!
మంగళగుణధామ! మహిమాభిరామ! - లింగాభిరూప! యభంగప్రతాప!
నిర్జితాహంకార! నిఖిలోపకార! - దుర్జనదూర! విధూతసంసార!
కారుణ్యపాత్ర! యకల్మషగాత్ర! - వీరవ్రతాచార్య! విపరీతశౌర్య!
యంచితాగణ్య నిరంతరపుణ్య! - సంచితసుఖలీల! శరణవిలోల!
సన్నుతకీర్తి! సాక్షాద్రుద్రమూర్తి! - కిన్నరబ్రహ్మయ్య! కృపసేయు"మనిన
బసవయ్యచే-వ్రేసి ప్రహసితుండగుచు-ససమాక్షుఁజూచి 'హే'[7] యనుచువారింపఁ
దొల్లిటియట్ల యద్భుతలీల నడరె - నెల్లలోకములు మహిష్ఠతఁ బరగెఁ
గటకంబుసూడ నెప్పటియట్ల ప్రబలె - నిట చరాచరజీవు లెల్లను బ్రదికె
బిజ్జలుఁ డంతలో బిమ్మిటి దెలిసి - యజ్జనౌఘముఁ దాను సాష్టాంగ మెరఁగి
"యభయమే జియ్య ! యత్యద్భుతకీర్తి !-యభయమే దేవ ! మహామహిమాఢ్య!

---

౧. దొల్కాడః ౨. యనిపలుక. ౩. బిమ్మట (టి) ౪. గ్రీడింపుచుండ. ౫. దోఁపమఱియుః. ౬. భక్తిఁబ్రణామి. ౭. యని నివారింప.

కిన్నరబ్రహ్మయ్య! గీర్వాణవంద్య! - కన్నులు గానని కష్టలోకులము
అజ్ఞానజీవుల మపగతమతుల - మజ్ఞుల మధికసర్వాపరాధులము
కడసన్న నీదువిఖ్యాపితమహిమ - కడ మెఱుంగెద మనఁగా మాతరంబె?
నీయాజ్ఞఁ దలమోచి నిటలలోచనుఁడు - 'నో'యనెఁ బిలిచిన 'హో'యన్న నుడిగె
నింతటిలోన నీరేడులోకములు - సంతాపవర్తన సమసుప్తిఁబొందె
[1]నిప్పుడు గరుణింప నిట్లుల్లసిల్లెఁ - జెప్పఁ జిత్రముగాదె యెప్పాటనైనఁ
బరగంగ నిహలోకపరలోకములకు - హరుఁడవు నీవ శంకరుఁడవు నీవ
భవుఁడవు నీవ సద్భక్తుండ వీవ - భువిలోన మఱి చెప్పఁ బోల్పంగఁ గలరె?
నిద్దంబుగా నీట నద్దము వాల - నద్దము మాకింక నన్యథా లేదు
ఒక్కమాకేల, బ్రహ్మోక్తజీవులకు - నిక్కంబు చెస దిక్కు నీవ కావెట్లు
కావున మముఁ గటాక్షప్రేక్షణమున - భావింపవే కృపాభావం బెలర్ప"
ననుచు మఱియుమ్రొక్కియభినుతిసేయఁ-గనుఁగొని దరహాసకలితాస్యుఁడగుచుఁ
"గఱకంఠభక్తుల కఱగొఱలేక - వెఱచి బ్రదుకు వొమ్ము వేయునునేల?"
నని మును విశిరస్కుఁ డైనమానవుని - జనులెల్లరు నెఱుంగ సప్రాణుఁజేసి
చనియెఁ గిన్నరబ్రహ్మ శరణుండు భక్త-జనులును బసవఁడు ననురాగమంద
'నిశ్చయం బీతఁడే నిటలాక్షుఁ'డనుచు-నాశ్చర్యహృదయుఁడై యరిగె బిజ్జలుఁడు
అంత నట్టులు గిన్నరయ్య సద్భక్తి-కాంతుఁడై త్రిభువన[2]ఖ్యాతిమై నుండెఁ
బసరింపఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్యచరిత - మసలారఁ జదివిన నర్థిమై విన్న
భక్తియు సకలవిరక్తియు సహజ - భుక్తియు నభిమతభోగము ల్గలుగు.

కలకేతబ్రహ్మయ్య కథ

మఱికలకేత బ్రహ్మయనాఁగ నొక్క - నెఱవాది భక్తుండు నిర్మలకీర్తి
జంగమవిశ్వాసి లింగాభిమాని - ([3]సంగతచరితుఁ డభంగప్రతాపి
నిర్మూలితోభయ కర్మసంచయుఁడు - భర్మలోష్టైక సద్భావగోచరుఁడు
మహిత జీవన్ముక్తి మానసవర్తి - సహజలింగైక్యనిష్ఠాసమన్వితుఁడు
లోకైకనుతుఁడు దృణీకృతలోకుఁ - డేకాంగవీరుఁ డపాకృత కర్మి
శుద్ధలింగాత్మ ప్రసిద్ధానుభవుఁడు - సిద్ధమహాద్భుత శీలుండు నాఁగఁ)

౧. నప్పుడ........నట్టుల్ల. ౨. ఖ్యాతుఁడై యుం. 3. సంగతశుద్ధ ప్రసాదానుభవుఁడు-స్థైర్యసంపన్నుండు శౌర్యపండితుఁడు - ధైర్యప్రపూర్ణుండవార్యవీర్యుండు - సత్యవచోరాశి శరణాగ్రగణ్యుఁ - డత్యుత్తమోత్తముఁ డనభువిఁదనరి—ఇట్లు రెండుమాతృకలందుఁ గలదు.

దగిలి గిల్కయు దక్షుతలకొమ్మువోలెఁ - దగరుకొమ్మునుబట్టి తనవేష మమరఁ
గోరి త్రివిక్రము కోలెమ్మువోలె - నారంగ నొక గుదియయుఁ జేతఁబట్టి
కలకేతవేష మింపలరంగఁ దాల్చి - నలువొప్ప భక్తుల నగళులకేఁగి
"పరసమయంబులఁ బారిమాల్పఁ దాఁకు - ధరరుద్రు నిటలాగ్నితగఁ గేఁగుదెంచె
జినదర్శనంబులఁ జిట్టు ముట్టాడు - మన వీరభద్రుని మదకరివచ్చె
నిమ్మహిభక్తుల యిలువిందు వచ్చె - నమ్మహాప్రమథచయము ౧ముద్దు వచ్చె
దుగళవ్వగారి సుతుం డేఁగుదెంచె - మొగిసంగళవ్వ తమ్ముఁడు వీఁడె వచ్చె
నమ్మలా! రక్కలా" రని నగించుచును - నిమ్ముల నిత్యంబు నిరుసయుఁ గొల్చి
కొనివచ్చి జంగమకోటి కత్యర్థి - సనయంబుఁ బరిచర్య లాచరింపుచును
సన్నుతభక్తి సమున్నతలీల - నున్నెడ నియతిమై నొక్కభక్తుండు
భావిగాఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్యఁ జూడ - నేతెంచి యేతెంచి యేఁగఁ జాలమిని
గలకేతబ్రహ్మయ్యగారి సన్నిధిని - నలసి పథశ్రాంతుఁడై పడియున్న
"డస్సి శరీరంబు గ్రుస్సి పాదములు - వ్రస్సి యెంతయును శ్రమంపడి యిట్లు
చనుదేర నీకింతవని ³గలదయ్య!" - అనవుడు నాయయ్య యంతవీక్షించి
"నంబి కీశుఁడు దొల్లి నలిఁ బడివెట్టు - నింబుగా జనులెల్ల నెఱుఁగఁగ నిపుడు
పడివెట్టుఁ గిన్నరబ్రహ్మయ్యగారి - కెడపక యని నరు ల్పుడిబుళ్లు వోవ
విని చూడవచ్చితి వినవె దారిద్ర్య-ఘనదుఃఖ మార్చునో యనుబుద్ధిఁ జేసి
వంతయు గింతయు వట్రిల్లె నిచటి - కెంతద వ్వట చెప్పవే యయ్య మతము
చనిమెద నాయయ్యఁ గనుఁగొన్నఁ గాని-తనకదప్పివో" దని తథ్యంబు వలుక
"నిప్పాట నది యొక్కయొప్పగా నతనిఁ - జెప్పకు సెప్పకు నేకూలి గాని
పని వెలఁగొని చేయుబంట్లకు రాశి - గొనవచ్చునే తనకూలియే తక్క
ఫలములు గుఱుతిడు భక్తుల కెట్టు - లలవడు లింగనిరంతరసుఖము
పదవులు గిదవులు వళ్లును గిల్లు - మదనారి సద్భక్తమండలి కరుదె?
యంతద వ్వింక నె ట్లరిగెదు డస్సి - యెంత యర్థంబైన నెత్తికొ" మ్మనుచు
నడరఁగఁ జేగుదియయు ⁵రాలప్రోకఁ - దడయ కొండొంటితోఁ దాఁకింపఁ దడవ
తంగెడుపూవులు ధరణిఁ బ్రోవిడ్డ - భంగి నర్థంబున్నఁ బైచీర గప్పి
కనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు వెల్లి - గొన నర్థి మోపెత్తికొనుచు భక్తుండు
వలివేగమున వచ్చి వచ్చి యెంతేని - బలువిడిఁ జక్కన బసవనమంత్రి

---

౧. నే. ౨. ముందు. 3. గల్గెనయ్య. ౪. దృష్టివో. ౫. రాలువీఁక.

నగరోపకంఠంబునను మోపువైచి - దిగదిగఁబోయి తాఁ దెచ్చినక్రమము
వచ్చిన దాదిగా వార్తయుఁ బూస - గ్రుచ్చినయట్లుగా గురువుగాఁ జెప్పి
"బసవన్న! కలకేతబ్రహ్మయ్య మాకు - నొసఁగినర్థము మోవ నొకఁడ నేనోపఁ
బనుపవే వేఱొక్కవరిచారు మాకు" - ననవుడు బసవఁ డత్యాశ్చర్యమంది
"యిట్టివా రగుదురే యీశ్వరభక్తు - లెట్టున్న వారల నేమనవచ్చుఁ?
గాయకం బలరంగఁ గలకేతవిద్య - యాయయ్యమహిమ దా నతివిస్మయంబు
కల్పవృక్షం బీగి ఘన మందమేని - యల్పభోగమకాక యపవర్గ మెద్ది?
చింతామణులయీగి [1]చెప్పదండేని - చింతింప శాశ్వతసిద్ధి యందెద్ది?
మేరువుఁ జెప్పదమే పైఁడిదక్కఁ - గోరి యందొకపైనఁ గొనఁ దినఁ [2]గలదె?
కామధేనువు నిత్యమే మున్న దాను - కామించువారికిఁ గార్యముల్ సలుపఁ
గలకేతబ్రహ్మయ్యగారిమహత్త్వ - మిల గారవింపంగ నిన్నిటికంటె
నతిశయలీల సర్వార్థసిద్ధులకు - నతిశయస్థితిహేతు వగుచున్నయదియుఁ
గిన్నరబ్రహ్మయ్యఁ గీడ్పడఁ బలుకఁ - జన్నె యొండొరుల కాశరణుండు దక్కఁ
గానోపు నతఁడు సాత్మ్యాత్సంగమేశుఁ - [3]డేనాఁటి కితరుల కేల చొప్పడును
దనుఁజూప కిబ్భంగి ధరణి వర్తించు - ననువుగా కతఁడేమి యల్పుఁడే" యనుచు
భక్తునకును దోడు వరిచారు నిచ్చి - [4]వ్యక్తసందర్శనాసక్తి నేతెంచి
బసవఁడు కలకేతబ్రహ్మయ్యగారి - కసలార నందంద సాష్టాంగ మెరఁగి
యాంజలీకృతకరకంజుఁడై నేత్ర - సంజనితానందజలరాశి [5]మునిఁగి
మెసక మెక్కఁగ నుతియించుచు నున్న - బసవనిఁ గలకేతబ్రహ్మయ్య యనియె
"బసవ! [6]యీకిన్నరబ్రహ్మయ్య భువిని - బసరింపఁగా నిట్టిభక్తుండు గలఁడె?
ఒడయసంబికి మున్న వడివెట్టు శివుఁడు - పడివెట్టు గిన్నరబ్రహ్మయ్య కిపుడు
పలికించుటయు నిత్యపడిగొనుటయును - వెలయ నయ్యిరువురవృత్తి[7]యొకాక
ముట్టఁగొల్చిన ఫలం బిట్టుండ వలదె? - వట్టిమాట [8]లవేల వలయు వస్తువులు
నిటలాక్షు [9]వేఁడక నిక్క మున్నవియె?-కటకటా! మే మింతగాలంబుఁ గొలుచు
టక్కటా! నిష్ఫలం[10]బయ్యె నిత్యంబు - నొక్కొక్కవాతికయును గొనలేదు
శివపూజఫలము సేసేతఁ గొన్నట్లు - [11]తవిలి యాతనికి నంతన సమకూఱెఁ
బున్నెంబు మాలినపొడ(డు?)వలమెల్ల - నెన్నంగ నున్నార మే మేమి గొఱయు

[1] (జెప్పదంటే. [2] నేది? [3] డేనాటని. [4] వ్యక్తి. [5] జేలి [6] మి. [7] యకాక. [8] లు నేల. [9] నడుగకఁ, గొల్వక. [10] బయెశివపూజ-యొ. [11] భువివముబోంట్లకుఁ బొందంగఁదరమె?

మృడుఁ బూజసేసి [1]ప్రేల్మిడితోడఁ బసిఁడి-పడయు టరిదిగాదె పగలెల్లఁ బనులు
ముక్కుఁ జెమట వెండి యక్కునఁ దొరుగఁ- జిక్కఁజేసినను గుంచెఁడుగాని లేవు
ఇన్నియుఁ జెప్పఁగనేల మాకిన్న - రన్నకుఁ జెప్ప వ్ర(వ్య?)యంబును బెద్ద
ఒకమాటు రజతమహోర్వీధరంబు - నకుఁ జని యేతెంచుటకు మెచ్చువచ్చె
నచ్చుగా శివుని 'నో'యనిపించె ననుచుఁ- జెచ్చెరఁ దనుఁ జూడవచ్చువార్గలరు
వ్ర(వ్య?)యమున కర్థంబు వలయునో శివుఁడు- దయపడి యిచ్చు నర్థమునకుఁ దోడు
బిలిబిలికాయకంబులు సేసి పడసి - యిలఁ బాతినర్థంబు నిసుమంత గలదు
శంకరదాసయ్యచరణము ల్గొలుచు - [3]లెంకల కెట్లును లేదనరాదు
బసవ! మీ బ్రహ్మాయ కెసఁగఁగఁ జెప్పి - వెసఁబండ్లు వుత్తెమ్ము వేనవే లయిన
నిదె యర్థ మిచ్చెద నిటువంటి" దనుచుఁ- బదడు సేపట్టుడుఁ బసిఁడియై వెలుఁగ
బసవఁ డక్కజమంది ప్రణుతింపుచుండ-వెసఁ గిన్నరయ్య యీవృత్తాంత మెఱిఁగి
పఱతెంచి కలకేత బ్రహ్మయ్యగారి - [4]కెఱుకువ దులుకాడ నిలఁ జాఁగిమ్రొక్కఁ*
గలకేత బ్రహ్మయ్య [5]యలకిన్నరయ్య - నలరుచుఁ గౌఁగిట నందంద చేర్చి
యతిదయామృతవార్ధి నభిషిక్తుఁ జేసి - [6]నుతనిష్ప్రపంచసన్మతికీలు సూపి
యప్రతర్క్యాదిలింగప్రాణమథన - సుప్రసన్నానుభవప్రాప్తుఁ జేసి
యిరువుర లింగావసరము సేయించి - సరసోచితక్రియాసంతుష్టిఁ జేసి
బసవనఁ గిన్నర బ్రహ్మయ్యగారి - మసలక వీడ్కొల్పి యసమానలీలఁ
గలకేత బ్రహ్మయ్య నలిఁ దొంటియట్ల - విలసితభక్తి నిశ్చలలీల నుండెఁ
గలకేత బ్రహ్మయ్యఘనచరిత్రంబు - వెలయఁగఁ జదివిన వినిన వ్రాసినను
నభవుకారుణ్యకటాక్షేక్షణమున - నభిమతఫలసిద్ధియగు నక్షణంబ.

మోళిగమారయ్య కథ

మఱియును మోళిగమారయ్య యనఁగఁ - గఱకంఠు సద్భక్తగణ [9]విలాసంబు
ప్రచ్ఛన్నరుద్రుఁ డవిచ్ఛిన్నకీర్తి - స్వచ్ఛసదాచారసంపత్ప్రపూర్తి
విజితకామక్రోధవిమలమానసుఁడు - నిజగతి లింగైక్యనిష్ఠాపరుండు
మంగళచరితుఁడు లింగసదర్థుఁ - డంగవికారదూరైకవర్తనుఁడు

---

౧. వెల్మిడిలోన. ౨. రలకు. ౩. లెంకుల. ౪. కఱుకువ...నందందమ్రొక్కి. ౫. అంజలీ కృతకరకంజుఁడై నేత్ర, సంజనితానంద జలరాశిదొరుగ. ఇది యొకప్రతిలో నధికముగా నున్నది. ౬. గార్గిన్న. ౭. హితప్రాణలింగ, ౮. తాలాపసంపదఁదనిపి. ౯. విలాసుండు.

సవిశేషజంగమార్చనపరతంత్రుఁ - డవికలవిధినిషేధవివర్జితుండు
ప్రవిమలాంగుఁడు నిష్ప్రపంచగుణాఢ్యుఁ - డవిరళతత్త్వానుభవసుఖాంభోధి
కర్మాపహారుఁడు లింగప్రాణమధన - మర్మజ్ఞుఁ డన లసన్మహిమఁ బెంపారి
యనయంబు నతులఘోరాటవికేఁగి - ఘనతరంబుగ మోచి కట్టెలు దెచ్చి
యంగడి విక్రయం ౧బార్చి తెప్పించి - జంగమారాధన సలుపుచునుండు.
రసరసాయనములు బసవని నగర - నసలార భోగించి యాదట౨బోక
జంగమకోటి నిచ్చలు నొక్కమాటు - భంగిగా నారగింపఁగఁ బెట్ట వచ్చి
"బసవ! మారని యట్టిభక్తులు గలరె? - వసుధలో నీయింటిరసరసాయనము
లతనినగరఁ గాంచు నంబకళంబు - ప్రతివచ్చునే యెన్నిభంగులనైన
ననిశంబు నతనికాయకలబ్ధి యెంత - యననేల నేఁడు నాఁడనక తూమెండు
సంతతంబును గూడు జంగమకోటి - సంతుష్టి సేయు టాశ్చర్యంబు గాదె?
బాపు! మోళిగమార! భక్తివిస్తార - బాపురే" యని మ్రోలఁ బ్రస్తుతి సేయ
నసలార విస్మితుం డగుచు నేతెంచి - బసవఁడు ప్రచ్ఛన్నభావంబు నొంది
మోళిగమారయ్య ముద్దియఁ గాంచి - లాలితోద్యత్సముల్లాస మెలర్ప
'శరణార్థి'యని చక్కఁజాఁగిమ్రొక్కుడును-దరుణియునటమున్న 'శరణార్థి'యనుచు
నడుగుల కర్ఘ్యపణ్యంబులు దేర - నొడఁబడ కెటఁ గెదరో యనుమతిని
"అమ్మమ్మ! మాలింగ మాకొన్నవాఁడు-క్రమ్మన వడ్డింపు రమ్ము మెలె"మ్మనుచు
సరసర లింగావసరము సెల్లించి - పరికించి యం దొక్కవడిగంబు క్రింద
విడియలతో రెండువేలమాడలును - ౩నడకి యమ్మకు శరణార్థి సేయుచును
సదమలలింగప్రసాదంబు గొనుచు - విదితముత్పులకసముదితాత్ముఁ డగుచు
ధర నిరుపేద నిధానంబుఁ గన్న - కరణిని హర్షాశ్రుకణములు దొరుగ
"నిదిగదా భవదుఃఖగదకు(ము?) సౌషధము; - ఇదిగదా భక్తిమహిష్ఠతపంట;
ఇదిగదా నాపుట్టినింటికల్పకము! - ఇదిగదా ముక్తికి నిక్క దా" ననుచుఁ
బొంగి ప్రసాదైకభోగియై తద్గృ - హాంగణంబున నిల్చి యాత్మలోపలను
నీసదనం బంత నింతఁ గన్నంత - దోసంబులెల్ల విఘాతము ల్గావె
యీనగరద్వార మిఱియ నేతెంచు - నానరుఁ డపుడ కృతార్థుండు గాఁడె
యీసీమలోఁ జరియించు జంతువులు - చేసినభాగ్యంబు సెప్పంగఁ దరమె
యీగృహాంతర రేణు విసుమంత నొసల - ౪ బాగొందు నతనికి భక్తి వర్ధిలదె?

---

౧. బార్చినలబ్ధి. ౨. లేక. ౩. నడికి. ౪. బాగొందఁబూసిన.

కడిఁదిపాతకము లిక్కడఁ బ్రసాదంబు - గుడిచినఁ [౧]జెడు సమకూఱ దేనియును
నొడఁబడ నిచ్చటికడువనీ రైనఁ - బుడిసెఁడు ద్రావినఁ బొలియుఁ బాపములు"
నని తలపోయుచుఁ జనియె నాబసవఁ - డనురాగచిత్తుఁడై; యంత నిక్కడను
మధ్యాహ్నమగుటయు మారయ్య లింగ - తద్ధ్యానసుఖనిరంతరసక్తి యగుచు
వాకిటఁ గట్టెలు వైచి యేతేర - నాకాంత యెదురేఁగి యడుగులు [౨]గడుగ
భంగిగా జంగమ[౩]ప్రణిపత్తి [౪]దీర్చి- లింగార్చనంబు సల్లీలఁ జేయుచును
బడిగంబు క్రిందట బసవఁడు మున్న - [౫]యడకిన మాడల విడియలు గాంచి
"యెక్కడివిడియ లిం? దెవ్వరు వచ్చి - రిక్కడి?" కని తనయింతి నడ్గుడును
"దేవ! యొక్కయ్య యేతెంచి వారగించె - భావింప నటమీఁది పను లే నెఱుంగ
నప్పుడ విచ్చేసె" నని విన్నవింపఁ- "[౬]దప్పదు బసవఁడు దాన కానోపుఁ
గడు నర్థసంపదగల భక్తు లరసి - బడుగుభక్తులఁ బ్రోవఁ బాడియ కాదె?
దాత గాఁడే యిట్లు దాఁ బ్రోవ కెవరు - ప్రోతురు మేలయ్యెఁ బో బ్రదికితిమి
తనబిడ్డఁడని [౭]మనఁ దలఁచి యిచ్చుటకిఁ - జనుదెంచె నింతియ చాలదే మాకు
నిమ్ముల మాలింగ మిచ్చిన కాయ - కమ్మ యీపూఁటకుఁ గలిగున్న" దనుచుఁ
జక్కన నిద్దఱు జంగమంబులకు - నొక్కొక్క విడియ నియోగించి మ్రొక్కి
సదమలస్థితి నున్న జంగమకోటి - [౮]పద పద్మములు గడ్గి భక్తితో వారి
శ్రీపాదజలములు సిలికింపఁ గట్టె - మోపు [౯]గడానియై యేపారి వెలుఁగ
వేడుక మదిఁ దులుకాడ వేయేసి - మాడలమెత్తుగాఁ గూడ ఖండించి
యున్నజంగమకోటి కొక్కొక్కనక్క - చెన్నుగా నర్పణ సేసి మ్రొక్కుడును
నక్కజం బందుచు నాజంగమములు - గ్రక్కున బసవనికడఁ బ్రసగించి
"మిక్కిలి భక్తికి నిక్కంబు నియతి- కెక్కుడుచేఁతకు నెల్లయై పరగు
మోళిగమారయ్యఁ బోలంగ భక్తు- లేలోకమునఁ గలరే" యని పొగడ
బసవఁడు బిట్టుల్కిపడి యేఁగుదెంచి - "యసదృశ కావవే"యని సాఁగిమ్రొక్క
"నన్నన్న! యిట్లేల యానతిచ్చెదవు ?-ని న్నన్న దేమేని మునొండు గలదె?
[౧౦]బడుగు భక్తులకెల్లఁ బ్రాణంబు నిన్నుఁ-గడ [౧౧]సన్న భక్తులు గలరె యిబ్భువిని
మాబోటిభక్తులమనికియు నునికి - నీబయిసియె కాదె నిఖిలోపకార!
విని యెఱుఁగము దొల్లి విడియ లనంగఁ - గనుఁగొనఁబడియె నీకారణంబునను

౧. జను. ౨. గడిగి. ౩. ప్రతిపత్తి, ౪. దీర్ప, ౫. యడికిన, యడఁచిన. ౬. దప్పఁడు ౭. మమ్ముఁ. ౮. పదములుగడిగివేభక్తితో. ౯. సువర్ణమైదీపించి. ౧౦. బడుగు. ౧౧. చిన.

బాపు! భాగ్యప్రాణీ! బాపు! కృపాత్మ! - బాపురే! ధనవంత! బాపు! కీర్తిశ!
నల్లనో బసవయ్య నాకిచ్చినట్టు - లెల్లభక్తాళికి నిత్తయ్య! తొల్లి
మడివాలుమాచయ్య మనుమల మమ్ము - విడువక నడుపుకో వేయును నేల?"
అని పెక్కుభంగుల నాలి సేయంగ - ఘనతరశోకాంబుకలితాస్యుఁడగుచుఁ
"గనకాద్రియరయునే కాకిగుణంబు - నినుముగుణ మరయునే పరుసంబు
గుణనిధి వీవు దుర్గుణనిధి నేను - గణుతింపఁ గలదె సద్గుణము నాయందు
వెలివాడఁ గలుగునే వేదఘోషంబు - సిల నావమునఁ గల్గునే [1]రాగిముంత
తలఁపఁ గుంపటిలోనఁ దామరదుంప - మొలచునే యిన్నియు ముదలింప నేల
గతవివేకునిఁ గావఁగాఁ దగు నీవ - గతి దయాభావ! సంగయదేవ!" యనుచు
మారయ్య పాదపద్మంబుల కెరఁగి - సారాంచితోక్తుల సంస్తుతింపుచును
నభయంబు వేఁడుచు నడుగులమీఁద-నభయాత్ముఁడై యున్నఁ [2]జయ్యన నెత్తి
యసలారఁ గౌఁగిట నందంద చేర్చి - బసవని కారుణ్యరసవార్ధిఁ దేల్చి
యలరంగ మృదుమధురాంచితాలాప - ములఁ బ్రబోధించుచు నలి దులుకాడ
మారయ్యగారికి మఱియును మ్రొక్కి - యారఁగ బసవరాజు జరిగె; నంతటను
మోళిగమారయ్య ముందటియట్ల - లాలితభక్తిసల్లీలమై నుండె;
నారఁగ మోళిగమారయ్యగారి - చారుచరిత్రంబు సదివిన విన్న
నిత్యప్రసాదవినిర్మలాత్మీయ - సత్యసుఖంబులు సల్లీలఁ గలుగు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్యగారి కథ

పరగంగఁ గన్నడబ్రహ్మయ్య నాఁగ - ధర నొప్పు సద్భక్తిపరుఁడు వెండియును
దర్పితసంసారదళనుండు జంగ - మార్పితప్రాణదేహార్థాభిమాని
యద్భుతచరితుఁ డుద్యద్భక్తియుక్తి - సద్భావనోపేత చరలింగమూర్తి
సారవీరవ్రతాచారుండు జంగ - మారాధకులలోన నగ్రగణ్యుండు
సంచితబాహ్యపూజాపరతంత్రుఁ - డంచితాంతస్సపర్యాపరాయణుఁడు
నిరవద్యహృద్య వినిర్మలభక్తి - పరతంత్రుఁ డన లసచ్చరితఁ బెంపారి
కత్తియు బలపంబుఁ గావిచీరయును - గత్తెర యిసుము నక్షతలును ముండ్ల
బంతియు నీలికప్పడమును ద్రిండు - [3]మంతరకాటుక మఱి చండవేది
సెలగోల యొంటట్టచెప్పులుఁ [4]శబీఁకె - యెలుకులబూడిదయును వాటుబొలుఁ

[1]. చెంబుచిట్టి. [2]. జక్కన. [3]. మంతకాటుకయును. [4]. పీఁక, క్రొత్త.

గుక్కలవాకట్టుఁ గొంకినారసము - గ్రుక్కనఁ గంకటిరజ్జువు నమర
సూచీముఖంబైనఁ జొనుపంగరాని - యేచినచీకటి నిండ్ల పంచలకుఁ
జిడిముడిపలుకులఁ జేరి యుల్వరసి - గడియకన్నంబును గడపకన్నంబు
గోడకన్నంబును గుఱినేలకన్న - మోడక త్రవ్వి యి ల్లొయ్యన చొచ్చి
పరికించుచో భక్తభవనంబులైన - సరసరదీపంబు సంధించి వారి
పాదాబ్జములమీఁదఁ బడి మేలుకొలిపి - పాదోదకంబు ప్రసాదంబుఁ గొనుచు
"శరణనియెడి సత్యశరణులయిండ్ల - వరువుఁడ బ్రహ్మఁ డన్వాఁడ నే" ననుచు
నెడనెడ నేఁగుచు నితరు లిండ్లైనఁ - దడయక పదపదార్థంబులు దేవి
కొనివచ్చి జంగమకోటికి వరువుఁ- బను లాచరించు చిప్పాట వర్తింప
జంగమ[3] మొకనాఁడు చాల నేతేర - భంగిగా నిది పట్టపగలని యనక
"నేలకన్నంబిడి నిఖిలేశునగరఁ - జాలనర్థముఁ దెత్తుఁ జక్కన" యనుచు
నరుగుచో బసవఁడు పురవీథిఁ గాంచి-యరుదొంద భువిని సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కఁ
"బట్టము గత్తియు బలపంబుఁ గన్న - పెట్టఁ బోవలయు నా కిట్టున్న భంగి
నొంశడెడ ధనములే దొసర బిజ్జలుని - బండారమిలు సూప బసవ! ర"మ్మనినఁ
బ్రత్యుత్తరం బీనిబాస గావునను - సత్యనుచిత మన 'కట్లకా' కనుచుఁ
గన్నడ బ్రహ్మయ్య గారిఁ దోడ్కొనుచుఁ-గన్నంపుము ల్లెల్లఁ గరమర్థిఁ గొనుచు
నునుపరియునుబోలె నోడక నగరు - చనఁజొచ్చి బండారుసదనంబుఁ జూప
గడియకన్నం బిడఁగాఁ బదడల్లఁ - గడసన్నపసిఁడియై పుడమి వెలుంగఁ
జొచ్చి పెట్టెలలోనిసొమ్మెల్లఁ గొనుచు - విచ్చేసె బ్రహ్మయ్య యచ్చెరువంద
నంగరక్షకులెల్ల నరిగి యట్లున్న - భంగిన యవ్వార్తఁ బతి కెఱిఁగింప [చును
'బసవఁడునా బారిఁబాఱెఁ బొ'మ్మనుచుఁ - గసిమసంగుచు మహోగ్రమున రేఁగు
నవ్వులు గీఁటుచు "నక్కటా! తన్ను - శివభక్తుఁడని విశ్వసించుటయెల్ల
వఱితిపాలుగఁ జేసెఁ జఱుతవాఁ డనక - యఱలేక మన్నించునంతయుఁ గంటిఁ
బట్టపగలు గన్న పెట్టించె బసవఁ - డెట్టకో ప్రాణంబుఁ బట్టియున్నాఁడు
అడిగిన వలసినంతర్థ మీనెట్టు - లడరఁగ విశ్వాసియయ్యె నిట్లింత
కెత్తకొన్నాఁ డింక నిటమీఁద నెంత- కెత్తికోనున్నాఁడొ యెఱుఁగరా" దనుచుఁ

---

౧. లేని. ౨. లయిండ్లఁ. 3. మఁలొక. ౪. జేడ. ౫. కలుదారరిగి. ౬. తను. ౭. టంతయుఁ గలిగె. ౮. నయంతర్థమీనె-య.

గన్నులమంటలు గ్రమ్మ నేతెంచి - కన్నంబువాకిటికనకంబుఁ జూచి
యతివిస్మయాక్రాంతమతిఁ జిట్టమిడిచి - గతకోపుఁడై క్షితిపతి యిట్టులనియె
"నెక్కడిపసిఁడిప్రో వెక్కడి దొంగ - యెక్కడికన్న మిదేమి వన్నితివి?
బసవనమంత్రి! యేర్పడఁ జెప్పు"మనిన - వసుధేశునకు బసవనమంత్రి యనియె
"భక్తుండు గన్నడబ్రహ్మయ్యనాఁగ - వ్యక్తలింగం బసియుక్తప్రతాపి
కన్నడబ్రహ్మయ్యగారిమహాత్మ్య - మెన్నఁగ శక్యమే యీశునకైన
నాతని శ్రీచరణాంగుష్ఠయుగము - ఖ్యాతిగాఁ గల్పవృక్షములకు నూఁత
ఆమహా[1]త్మునియమృతావలోకనము - కామధేనువులసంఘముపుట్టినిల్లు
చింతింప నాతనిచిత్తంబుచిగురు - చింతామణులకు నిరంతరాశ్రయము
అరయంగ నతనిహస్తాంగుళస్పర్శ - విరచింపఁగాఁ బర్సవేదులగనులు
నతని శ్రీపాదసంగతి ముక్తిభూమి - యతనిప్రసాదంబు నమృతంబుతేట
యతనికోపంబు సంహారకారణము - నతనికారుణ్యంబ యపవర్గ మింత
నణిమాదిసిద్ధులు నాతనిబంట్లు - గణుతింప నింత లింగసదర్థుఁ డయ్యుఁ
బట్టిననియమంబుఁ బాయక కన్న - పెట్టినర్థమెకాని ముట్టఁడు సేత
'నిది గుమార్గము భక్తియే' యనవలదు - ఇదియె తా సన్మార్గ మెట్టు లంటేని
యిలఁ జూదమునఁ బాండవులు భ్రష్టులైరి-నలిజూదమునమూర్ఖు నగజేశుఁగూడె
వేఁటాడి రాముండు వెలఁది గోల్పడియె-వేఁటాడి యెఱుకు దా విశ్వేశుఁ గలసెఁ
బరసతీవశ్యులై నరపతుల్ ద్రుంగఁ - బరసతీవశ్యుఁడై హరుఁగూడె నంబి
చంపి మాండవ్యుండు సరిఁ గొ[2]ర్తఁబడియెఁ- జంపి చండుండు ప్రసాదంబుఁ గనియె
బొంకిన బ్రహ్మకు భువిఁ బుట్టుమాలె - బొంకి చిర్తొండండు బొందితోఁ జనియె
గొఱియమ్రుచ్చని శూద్రకుఁడు నఱకువడెఁ-గఱకంఠుగణనంది గలసెఁదెర్వడిచి
రమణ "రాజ్యాంతే నరక" మన ముక్తి - విమలతఁ గనిరి చేరమయుఁ జోడండుఁ
గాన యెట్లును నమార్గం బనరాదు-తా నీశ్వరార్థ మస్తలఁపునఁ జేసి
ధర "నధర్మో ధర్మతాం వ్రజే" త్తనఁగ - హరునివాక్యముగాన యట్టిద పథము
నిన్నియు ననవేల యిందఱకంటెఁ - గన్నడబ్రహ్మయ్య గతి యెట్టిదనిన
నెప్పుడు జంగమం బేతెంచు నింటి - కప్పుడకాని పోఁ డసహాయలీల
నిది పగ లిది రాత్రి యెట్లొకో యనుచు- మదిలోన లేదణుమాత్రంబు భయము
నదియును శివభక్త సదనంబ యేని - ముదమునఁ బేర్సెప్పి మ్రొక్కుచువచ్చు

---

౧. పురుషుదివ్యావ. ౨. నర్కఁబడియె.

నిల్లిల్లుఁ దప్పక యితరాలయముల - నెల్లయర్థము దెచ్చి నిహాపరంబులకు
దూరమైనట్టి లుబ్ధులయిండ్లు సొచ్చి - వారలఁ జరితార్థవంతులఁ జేయ
జనియించినట్టి ప్రాక్తనపురుషుండు- నననేల కడువిస్మయము గాదె తలఁప
ముట్టిన త్రవ్విన మెట్టిన తావు - పట్టినకైదువు ల్వాసిఁగిమయంబు
ప్రాకటంబుగ నిన్ను రక్షింపఁదలఁచి-కాక బ్రహ్మయకు శ్లాఘ్యమె పదార్థంబు
లెక్కకుమిక్కిలి లేకున్నఁ దప్ప - తక్కినబండరు లెక్కలు సూడు"
మనుచు నబ్బనవఁ డత్యనురాగలీలఁ - గనుఁగొని బండరుకవిలియ నదువ
నక్కజం బందుచు ననశీనుఁ డుండె- నిక్కడ బ్రహ్మయ్య యింటి కేతేర
సుదతియుఁ బతికి నుత్సుకత దుల్కాడ - నెదురేఁగి యడుగుల కెఱఁగి కన్నంపు
ముట్టులఁ జేతిసొమ్మును నందుకొనుడుఁ - జట్టన బ్రహ్మయ్య జంగమావలికి
ముదమంది ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కెఁ దత్క్షణమ-ముదితయుఁ దాను సముదితసద్భక్తి
మించి వెలుంగంగఁ బంచభక్ష్యములు - నంచితంబైన దివ్యాన్నపానములు
గావించినట్టి పక్వంబులు జంగ - మావలి కంత సమర్పణ నేసి
వారిప్రసాదసుధారసవార్ధి - నారంగఁ దేలుచు నాదట మఱియు
ధనధాన్యవస్త్రవాహనభూషణములఁ - దనిపి జంగమలసత్కరుణాభివృద్ధిఁ
గన్నడబ్రహ్మయ్య [1]మున్నెట్టు లట్ల - సన్నుతభక్తిమహోన్నతి నుండెఁ
గన్నడబ్రహ్మయ్య ఘనచరిత్రంబు - విన్నను జదివిన విస్తరించినను
మృడుదయామృతరస మిళితేక్షణమున - నొడఁగూడువారి కిష్టోపభోగములు

ముసిఁడిచౌడయ్య కథ

అసదృశలీలఁ బెంపారి వెండియును - ముసిఁడిచౌడయ్య నాముక్కంటిగణము
నిఖిలసజ్జనభక్త ముఖముకురంబు - సుఖశీలసంబంధ సుపథప్రచారి
అఫలార్థకృతసత్క్రియాసమన్వితుఁడు - సఫలీకృతామోఘ సత్యప్రతాపి
తజ్జ్ఞుఁడు సంసారతలగుండగండఁ - డజ్ఞానజనదూరుఁ డపగతభయుఁడు
వీరరసాంభోధి గారణపురుషుఁ-డారూఢదివ్యామృతావలోకనుఁడు
నధికశాపానుగ్రహసమర్థుఁ డఖిల - విధినిషేధక్రియా విరహితాత్మకుఁడు
అక్షయకీర్తిదృష్టాదృష్టలోక - సాక్షికప్రత్యయచరలింగమూర్తి
స్వసమయభూతి శాసనజనాధారుఁ - డసమానవీరభద్రసమానుఁ డనఁగఁ

---

౧. మున్నున్న, మున్నిటి.

బరగుచు నాఁబోతు భక్తుఁడు దపసి - మరణంబు నొందిన మగిడించు బాస
నడచుచో నంబుధి నది యడ్డ[1]మైన - నడఁగించి త్రోవన యరిగెడుబాస
భక్తిసత్క్రియలు దప్పక చేయుబాస - వ్యక్తిగా భక్తినియుక్తిఁ బెంపారి
భువి నొప్పి ముసిఁడి యన్పురవరంబునను - సవిశేషభక్తిమైఁ జౌడయ్య యుండ
బసవనిభక్తిసౌభాగ్యమహత్త్వ - మసలార విని [2]దర్శనాసక్తిఁ జేసి
భక్తులుఁ దానును బరమానురాగ - యుక్తులై చనుదెంచుచుండ నొక్కెడను
జాలదోయిటనెత్తి చల్లిన నిసుము - రాలనియట్టి యరణ్యాంతరమున
ముసిఁడివృక్షంబు లొప్పెసఁగ నెల్లెడల - పసిఁడి[3]కొండలభాతిఁ బండి వెలుంగ
"నసలార ముసిఁడిపం డ్లారగింపంగ - నెసఁగ లింగములకు నిష్టమైనయది"
యనుచు భక్తానీక మానతిచ్చుడును - విని సంస్మితానన విలసితుం డగుచుఁ
జనిచని ముసిఁడివృక్షంబుల మొదలఁ - దనకరవా లూని దట్టుఁడై నిలిచి
'యారగింపవె దేవ!' యని విన్నవింప - వారివారిక గణవ్రాత మేతెంచి
నమృతాంశుధరునకు [4]నర్పించి వేడ్క - నమృతాంశుధరుభక్తు లారగించుచును
"ముసిఁడిచౌడయ యనుముందటిపేర - యెసఁగుఁబో జగముల [5]నెట్లును నింక"
ననుచుఁ బ్రస్తర లాడుచును సంతసమునఁ-జనుదేరఁ గల్యాణమునఁ[6]కు సంప్రీతి
యెసకమెక్కఁగ సంగమేశ్వరునంద - బసవన్న సౌడయ్య భావంబు గాంచి
చక్కన నెదురేఁగి జగతీతలమునఁ - జక్కఁ జాఁగిలఁబడి మ్రొక్కి తోడ్తెచ్చి
యుచితోపచారనియుక్తిఁ గావించి - యచలాత్మ ముసిఁడిచౌడయ్య నేప్రొద్దు
సంగమేశ్వరునంద సద్భక్తిక్రియలు - భంగిగాఁ గొలుచు[7]చు బసవయ్య సలుప
నసమానలీలఁ గళ్యాణంబునందు - ముసిఁడిచౌడయమహోల్లసనప్రయుక్తి
నెడపక సద్భక్తి కెల్లయైయిట్లు - నడచుచు మఱియొక్కనాఁ డుత్సవమున
నార్యులు దీవించి యనుప వివాహ - కార్యార్థమై యరుగంగఁ గట్టెదురఁ
గటకంబు రాజమార్గంబునఁ జెలఁగి - నటియించు భక్తగణంబులనడుమ
ఘనవిమానస్థుఁడై గగనమార్గమునఁ - జనుదెంచు తవరాజుశవము వీక్షించి
"వావిరి తవరాజవల్లభుచేత - దీవెన లందకపోవంగఁ దగునె?
పరిణయంబున కిత్తపస్వి యేతేర - కరిగెడువాఁడఁ గా నటు నిలుఁ డనుచు
నలుఁగుమోహాణమున హస్తంబు దొడిగి-జళిపించి మొనసూపి నలిరేఁగి యార్చి

౧.పడిన. ౨.తదీయా. 3.కుండల. ౪.నర్పితంబనుచు. ౫.నెల్లను. ౬.లసద్వృత్తి. ౭.దు భక్తులుగొలువ.

యరుదెంచి డగ్గఱి "యయ్యగారలకు - శరణార్థి శరణార్థి శరణార్థి" యనుడు
"శివమస్తు శివమస్తు శివమ" స్తటంచుఁ - దవిలి తోడ్తోడన తపసి దీవింప
"డిగు డిగు గొరగ! నాకగపడి తింక - నగవు గా దిచట నున్నను సయిరింప
నందివాహన! నీకు నరవాహనంబు - పొందగునే చూచి భువి నరు ల్నగఁగ"
ననుచుఁ బాదము వట్టి యల్లార్చి తివియఁ - గనుఁగొని దరహాసకలితాస్యుఁడగుచు
ధరడిగ్గి ము[1]సిఁడిం చౌడరసు నందంద - కర మభిలాషమైఁ గౌఁగిటఁ జేర్ప
సత్యస్వరూపుఁడు సౌడరాయండు - నత్యద్భుతాక్రాంతులై నరు ల్వొగడఁ
దోడ్తోన తవరాజుఁ దోడ్కొని పెండ్లి - కేత్తెఱ[2] దళుకొత్త నేఁగంగ నవలఁ
బొలమేర వటవృక్షముల సమీపమున - నలిరేఁగి గోపాలకులు నటింపుచును
గము[3]లేర్చి యుద్దించి కాల్గన్నవారిఁ - దమలోనఁ గేలివాదంబు[4]వుట్టుటయు
"గోకులపతియాన గుఱి[5]యది మీకు - మాకును బసవనిమఱ్ఱియ" యనుడు
న్యగ్రోధములఁ[6]యర్త నడచుచు సజ్జ-నాగ్రగణ్యుండు సౌడయ్య యాలించి
పసులవాండ్రనుగూడఁ "[7]బద రిదియేమి - బసవనిమఱ్ఱి యన్పలుకయ్యె" ననినఁ
బ్రెబ్బొంత పెయ్యలపెద్ద యందొకఁడు - "నిబ్బసవనివార్త యెఱుఁగుదుఁ గొంత
యట తాతచే వింటి నని తమతాత - చిటిపొటివాండ్రకుఁ జెప్పె మాకెల్ల
నలుక రెట్టింప రెం డాఁబోతు లిచట - [8]మలయుచు నేడ్దినంబులు వోరఁబోర
నెత్తురు వఱదలై నేలయంతయును - జొత్తిల్ల నొకపోతు సొలసి చచ్చుడును
నచ్చోన[9] పాఁతినఁ జెచ్చెర మొలచె - నచ్చుగా నీమఱ్ఱి యట్లుగావునను
బసవనిమఱ్ఱి యన్పలు కయ్యెనంచు - రసలార మఱియుఁ జోద్యం బట్లుఁగాక
కఱచిన మాంసంబు గతి నుండుఁ బండ్లు - విఱిచినరక్తంబువిధి నీరుగాఱు
నేనాఁట మఱ్ఱిపా లెఱ్ఱనైయున్నె - తా నమ్మరే [10]చూడఁ దథ్య" మిట్లనుచు
వారించి "యిదివ్రాఁతవా"ర్తని యొద్ది - వారెల్ల [11]నుడుప నవారితవృత్తి
పసరింపఁ "గ్రొత్తేమి ప్రాఁతేమి యింక - బసవనిమ్మృతి సెవిఁ బడ్డపిమ్మటను
మురియుచు బసవఁడు ముందఱఁ జనక - పరిణయంబున కేఁగఁ బంతమే నాకుఁ
బడయకపోయెడుపలుకులే?"లనుచుఁ - బెడబొబ్బలిడుచుసంప్రీతినార్చుచును[నిలువ
"వెడలుము వెడలుము నృపభేంద్ర!" యనుచు - [12]వడినెద్దియయలుగున వటమూఁది

౧. చౌడయ్య. ౨. ముదమున నేఁగ నప్పాట. ౩. లేరియుద్దింప. ౪. లువుట్టె. ౫. యచె. ౬. చెంతనరుగుచు. ౭. బదురి, బసమి. ౮. నలిరేఁగి యేడుదినమ్ములువోర. ౯. ప్రాఁతినఁ. ౧౦. జూపఁదప్పది. ౧౧. నుడువ. ౧౨. నడరంగనటముపై నలుఁగుసాఁచుడును.

నటమున్న నంది[1]పాఁ తదరి యద్ధరణి - పటపటఁ బగులంగ వటవిటపంబు
చట్టన వ్రేళ్లతోఁ జటచటఁ మనఁగఁ - గట్టగస ల్లంత మిట్టిపడంగ
నందఱు నతివిస్మయాక్రాంతులుగను - నందుండి [2]యూఁకించి యవనికి నుఱికి
నిలిచి [3]నిట్రించి ఘణిల్లుణి ల్లనఁగ - నలరుచు అంకె లందంద వైచుచును
వాల మల్లార్చుచుఁ గాలఁ ద్రవ్వుచును - నేలఁ గోరాడుచు నీడ కుర్కుచును
నుడువీథి కెగయుచు నోడలు వెంపుచును-వడిగొని పఱచుచు[4]నిడుజంగ లిడుచుఁ
దగిలి గద్దించుచుఁ దలఁకుచు మూతి- యుగిలించికొని మొగంబెత్తిచూచుచును
జిఱుపెండ వెట్టుచుఁజిఱలు వొడ్చుచును-గుఱుజంగలిడుచు దిక్కులుసూచికొనుచు
గెలఁకులఁదన్నుచుఁ గ్రేళ్లువాఱుచును-[5]బులుగఱ చుమియుచుఁ మలఁగినాకుచును
బోరన నెగయుచుఁ బొంగుచుఁగొమ్ము-లోరగించుచు మలయుచు వంగికొనుచు
నూఁకర ల్వెట్టుచు నురవడింపుచును - మూఁకకు నెగయుచు ముస్సు ముస్సనుచుఁ
జవుడయ్యఁ జూచుచు సంతసిల్లుచును-దవులంబు సేయుచుఁ దపసి వెన్కొనుచు
బాసికంబును నాఁటి పసపుటక్షతలు - నాసమంచితసుగంధానులేపనము
లొనరంగ వింత చెన్నొలయంగ గంట-లును మువ్వలును గజ్జెలును మ్రోయుచుండ
నంతంతఁ దనరారి యాలజేఁ డుండ - సంతోషమున ముస్డిచౌడరాయండు
బడిసివైచుచుఁ జేరి మెడఁ గౌఁగిలించి - యడుగులు గడిగి పుష్పాంజలు లిచ్చి
యాయతధూపదీపాదు లొనర్చి - నేయుఁ బాలును బొట్టనిండ వడ్డించి
"నడవుము నడవుము [6]నందెన్న ! నీవు - నడవ కేఁ బెండ్లికి నడవ [7]నిక్కంబు"
అనవుడు లోకంబు లచ్చెరువంది - వినుతింపఁ దద్భక్తజను లుత్సహింప
[8]నందఱ ముందఱ నరుగు నత్తపసి - ముందఱ నాఁబోతు మురియుచు నడవ
నరుగఁగ నరుగఁగ నంత ముందఱను - నురవడి నుప్పొంగి యుడువీథి దాఁకి
హిద్దొర యనునది యిల నిండిపాఱఁ - దద్దయు నుద్వృత్తి ధరఁ దన్ని నిలిచి
"ఎఱుఁగవే వారాసు లెల్ల నొక్కయ్య- యఱచేతిలోనన యణఁగుట మఱియు
భవి పుట్టి యొల్లక భువి ముదలింప - సవిశేషభక్తప్రసాది దాసయ్య
కాపె నిక్క బోకార్చి కాల్నడయంద - యీ దేశమంతయు నెఱుఁగంగ దాఁటె
మఱియు గజ్జేశ్వరునుసణయ్య దన్ను - మఱచి శివార్చనామగ్నుఁడై నడుమ
నుండఁ బై రానోడి రెండుదిక్కులను - ఖండితంబై నీవకావె పాఱితివి?

౧. పోత. ౨. యంకించి. ౩. దృష్టించి. ౪. వటము మూర్కొనుచు ౫. పులఁగఱనై చుమ.
౬. నందెన్న' అనియే కలదు. ౭. నీయాన. ౮. నందఱి.

వెడ[1]వాఁగ యేమని వెల్లిసూపెదవు - అడఁగుము ద్రోవయి"మ్మనుచుఁ జౌడయ్య
అలుఁగుమోహణమున హస్తంబు దొడిగి-జళిపింప నీరెల్లఁ జల్లనఁ బాసి
నీరిపర్వత మన నింగి నుప్పొంగి - తారాపథంబునఁ దా నిట్టవొడిచె
నాకాశగంగచే హరుభక్తమహిమ - నేకాంతమున విన నేఁగినయట్లు
[2]అయ్యేఱు ముసిఁడిచౌడయ్యకు వెఱచి - చయ్యన నేఁగె రసాతలంబునకు
నన్నట్లు త్రోవనీ రతిముఱిఁ బఱవ - మిన్నక నడుమెల్లఁ దిన్నెలై యుండ
"రండురం డిపుడు [3]నీరము నడుమడువ-రెండుగా వనుమాట రిత్తయ్యె"ననుచు
ముసిఁడి చౌడయగారు ముందఱ నడవ - నసమభక్తానీక మానందలీల
నంతంత నిలుచుచు నార్చుచుఁ గుప్పి - గంతులు వైచుచు గతికి నిల్చుచును
నెడనెడ నార్చుచుఁ బెడబొబ్బ లిడుచు - వడిఁ బిల్లమెఱములు వైచుచు లేచి
పరువులు వెట్టుచు నరుగ ముందఱను - నరుదారఁ దపసియు నాఁబోతు నడవ
దరహసితోల్లాసవరవక్త్రుఁ డగుచు - నరిగెఁ జౌడయ్య దా నద్దరి నిలిచి
"పెల్లున లోకంబు [4]లెల్లను ముంప - గొల్లన నడచు నీ త్రుళ్లెల్ల నడఁగె"
ననుచు నమ్ముసిఁడిచౌడయ్య సద్భక్త - జనసహితంబుగా ననురాగలీల
నరిగి యొప్పారఁ దత్పరిణయక్రియలు - పరితోషమతి [5]నసమాప్తంబు గావించి
బగుతు లెదుర్కొన మగిడి కల్యాణ-నగరంబు వీథుల నడతెంచుచుండఁ
దపసియు నాఁబోతుఁ దనతోడ నడవ - విపరీత మతి నరుల్ విభ్రాంతిఁ బొంద
జయజయధ్వను లాకసము నిండి చెలఁగ-రయమునఁ బఱతెంచి రమణి యొకర్తు
భావించి చౌడయ్యపాదము ల్నొసలు - మోవంగ ధరఁజాఁగి మ్రొక్కినఁ జూచి
యనునయం బొదవ "శతాయుష్య" మనుచుఁ-జనుదెంచి[6]తమనిజస్థాన దేశమునఁ
దొల్లింటియట్ల యద్భుతలీల నుండ - నల్లకన్యక మృతమైన మర్నాఁడు
జనకాదు లేడ్చుచుఁ గొని వచ్చివచ్చి - కనుఁగొని చౌడయ్యగారికి మ్రొక్కి-
"నిన్న మీపాదముల్ నెన్నుదు రిఱయ - సన్నుతి మ్రొక్కిన సతి నేఁడు సచ్చె
నీదీవనయుఁ దప్పెనే" యని వారు - పాదము ల్విడువక పలవరింపంగఁ
[7]"దొలదొలఁ"డనుచును 'ద్రోవ కడ్డంబు-నిలిచి వాచర్వాక నిలునిలుఁ' డనుచుఁ
గంపరం బవనిపై దింపించి మహిమ - వొంపిరిగొన నోరవోవఁ దట్టుచును

౧. వ్రంత యిదియేల వెల్లిసూపఁగను. ౨. అయ్యేడ. 3. నీర్నడుమ వ్రేసినను. ౪. లుల్లడి (డింపంగ). ౫. జేసి బహుమాన మెసఁగ. ౬. తన. ౭. దొలఁగుఁడటంచును. ౮. వనుచునా త్రో.

‘నెనయ దీవించువా రేండ్లేల యిత్తు’ - రనుపలు కప్పడ యాలంబు గాఁగ
నిశితఖడ్గం బార్చి నిఖిలంబు నెఱుఁగ - ‘శిశువ! లె’మ్మని పేరఁ జీరఁగఁ దడవ
[1]కట్టులు వటు కనఁగాఁ దెగి నిద్ర - బిట్టుల్కి తెప్పిఱినట్టును బోలె
నతిసంభ్రమాక్రాంతమతిఁ దేఱిచూచి - యతివ సోడయ్యకు సాష్టాంగ మెరఁగె
తల్లియుఁ దండ్రియుఁ దమపుత్త్రితోన - యుల్లంబు దళుకొత్త నొగిఁ జాల మ్రొక్కి
“ముసిఁడిచౌడాచార్య! యసమానశౌర్య - వసమె నీగరిమంబు వర్ణింపఁ దలఁపఁ
బ్రాణోపకారికిఁ బ్రత్యుపకార - మేణాంకధరమూర్తి యిలఁ జేయఁ గలదె?
దాసులఁగా మమ్ము దయ నుద్ధరింపు - మీసంసరణవార్ధి [3]యింకఁదోఁపంగ”
నంచు విన్నప మాచరించుడు మువుర - నంచితప్రాణలింగాంగులఁ జేసి
గతవత్సరంబులు గాక మూవురకు - శతవత్సరాయు వాయతిఁ గరుణింపఁ
“ప్రాణదానము సేయఁ బరులవశంబె? - ఏణాంకధగునకు నిల నరు[4]దన్న
జా నొంపఁగ ముసిఁడిచౌడయ్య ప్రాణ - దానంబు సేసెఁ జిత్రము సిత్ర” మనుచు
మ్రొక్కుచు లోకంబు వెక్కసపడఁగ - నెక్కుడుకీర్తికి నెల్లయై యంత
మహనీయసద్భక్తిమహిమ దుల్కాడ - సహజై కలింగి యాచౌడయ్య నడవ
నతనిమహోద్భుతోన్నతిఁ జూడఁజాల - కతిమతిహీనులై యన్యదర్శనులు
“తొడ[5]సూడుపోతుల జడలతమ్మళ్లఁ - బడయుఁ దానటె చూ సబంబులఁ గన్నఁ
జవుడయ్యగారలచందంబు సూత - మవుఁగాక తప్పేమి” యనుచు దుర్బుద్ధి
గోనెగర్భం బిడి మానిసి రూపు - దా నిల్పి [6]బూడిది దళముగాఁ బూసి
యన్నిగంచువల రుద్రాక్షము లూన్చి - జన్నిదంబులు వేట్టి జడలను బెట్టి
యడ్డపాత్తి సించి కచ్చడము సంధించి - కడపట నొకవాడుగుడికడ వైచి
యింతట నంతట నెఱుఁగని యట్లు - సంతల నిలిచి దూషకులు సెలంగ
“నక్కటా! గుడికడ [7]నదియొక్కదపసి - దిక్కుమాలినపీన్గు ద్రెళ్ళి యున్నదియు
కుడువఁ గట్ట విడువ ముడువ లేదనియొ! - బడుగుఁబీనుఁగుగాన భక్తులు రారు
ఎల్లవారికిఁ బ్రాణ మేమి నిత్యంబు? - చెల్లఁబో! యెవ్వరుఁ జేర రివ్వేడకు
నెట్టు సూడఁగవచ్చు నింక ధర్మంపు - గట్టియమైనను [8]బెట్టుదం” డనుచు
దమ్మళ్లఁ గొందఱఁ దపసులఁ బిలిచి - గ్రమ్మన నొకవిమానమ్ముఁ గల్పించి

---

౧. కట్టెనకట్లపు చట్టనఁ దెగఁగ - బిట్టుల్కి నిద్రఁ దప్పిఱినట్లు వొరలి. ౨. రునకు నిలనరుదయ్య. ౩. యినుక. ౪. దెన్న. ౫. తొడఁగూడ(డుపో)బో. (తొడుగూడుపో?) ౬. బూడిదె. ౭. నడె. ౮. బెట్టుదమ.

"గుడికడ౧ నెన్నటఁగోలె నున్నదియొ? - పడికి ౨వచ్చెడుఁజేరి పట్టరా"దనుచుఁ
దార యాకృతకంపుఁదపసిశవంబుఁ - జేరి విమానంబుఁజేర్చి సంధించి
జగదభినుతుఁ డగు చౌడయ్య గారి - నగరిపొంతను విమానంబు రాఁబనిచి
యల్లంత నల్లంత నపహసింపుచును - గల్లరిలోకులగము లేఁగుదేర*
నడతెంచు నవ్విమానంబులో శవముఁ - బొడఁగని చౌడయ్య గడుదూరమంద
కృతకంపుశవముగా మతిలోన నెఱిఁగి- యతిదరహసితాస్యుఁ డగుచు నుప్పొంగి
"యవికలాజాండంబు లలిగినఁ జెఱుపఁ - దవిలి కూర్చినఁ గావ దక్షులైనట్టి
మదనారి భక్తులమహిమఁ దలంప - నిది యెంత పెద్ద దానీరూపమునకుఁ
బడయుదు నొడలును బ్రాణంబు"ననుచు - మృడభక్తమండలియడుగులు దలఁచి
వడిగొని డగ్గఱి వాలూర్చి ౩జాచి - విడిసేసి గాయంబు గడుమొనసూపి
యందుండి ౪లంఘించి యావిమానంబు - నందున్నకృతకాంగు హస్తంబు వట్టి
గ్రమ్మనఁ "దపసి లే లె"మ్మని పిలువ - నమ్మాత్రలోన జీవాంగుఁడై లేచి
ముసిఁడిచౌడయకంటె ముందఱ నిలిచి - వసుధపైఁ దజ్జనావలి సోద్యమందఁ
జవుడయ్యగారి శ్రీచరణాబ్జములకుఁ - దవిలి సాష్టాంగుఁడై తా మ్రొక్కి నిలిచి
"హరుఁడవు నీవ సద్గురుఁడవు నీవ - కరుణింపు మీపాదుకాతతి మోవ
ఖ్యాతిగా భవదీయకారుణ్యగర్భ - జాతుండ నన్యథా ౫నీతు లెఱుంగ"
నంచుఁ బ్రార్థన సేయు నాతని నపుడ - సంచితగురులింగ సంగతుఁ జేసి
యతుల కోపోద్రిక్తుఁడై కసిమసఁగి - కృతకులఁ దునుమంగ మతిఁదలంచుడును
బరవాదు లతిభయభ్రాంతాత్ము లగుచు-నరుదెంచి యంతంత ధరఁ జాఁగిమ్రొక్కి
"యసమాన ముసిఁడిచౌడాచార్యవర్య! - దెసయును దిక్కును దేవ! యెడ్గడయు
నీవ మా కన్యథాభావంబు లేదు - కావవే యజ్ఞానజీవుల శఠుల
సకలాపరాధుల సైరించి మమ్ము - సుకృతవంతులఁ జేయు సుజనాగ్రగణ్య!"
యని విన్నవించుచు నభయంబు వేఁడ - ఘనకృపామతి నార్తజనశరణ్యుండు
సజ్జనశ్రేష్ఠుండు చౌడరాయండు - సజ్జనానీక మత్యర్థిఁ గీర్తింప
గతపూర్వలాంఛనాకృతులఁ గావించి - యతులితశివసమయస్థులఁ జేసి
యసదృశలీల సమ్మునిఁడిచౌడయ్య - వసుధ నెప్పటియట్ల వర్తించుచుండె

౧. నిన్నటఁ(గూలియు)..యు. ౨. యువచ్చెడిఁ, వ్రేసెడిఁజేరి. * ఇచట "వినరాని శబ్దంబు వినఁగఁ బాడుచును, ఘనవిఘ్ననామంబు గణుతించిచదువ" అని యొక్క ప్రతియందుఁ గలదు. ౩. విడిని, దిగిచి. ౪. జళిపించి. ౫. రీతు.

మునిఁడిచౌడయగారి యసదృశచరిత - మసలార వినిన సత్యర్థి వ్రాసినను
జదివిన సద్భక్తిసంపద లొందు - మదనారికరుణఁ బ్రమథలీల దనరు.

సురియ చౌడయ్య కథ

వరకీర్తి సురియచౌడరసునా మఱియుఁ - బరికింపఁ గారణపురుషరత్నంబు
లింగధర్మజ్ఞాని లింగాభిమాని - లింగయోగానంద సంగతాత్మకుఁడు
గాఢవీరవ్రతారూఢప్రతాపి - గూఢలింగైక్య నిరూఢమానసుఁడు
ఉభయలింగప్రసాదోపభోగుండు - త్రిభువనపూజ్యుండు శుభకరకీర్తి
శుద్ధాంతరంగప్రబుద్ధుండు గతవి - రుద్ధకర్మేంద్రియబుద్ధీంద్రియుండు
సదమల [౧]కీర్తి భాస్వత్పుణ్యమూర్తి - సదయాత్ముఁ డపగతసంసారభయుఁడు
శిష్టమహోత్కృష్టశీలపాలనుఁడు - ఇష్టాష్టవిధభక్తిపుష్టిచేతనుఁడు
కాయనియుక్తవికారదూరుండు - మాయాప్రపంచావిధేయవర్తనుఁడు
నన విలసిల్లి కళ్యాణంబునందు - ననయంబు నేఁడు నాఁడనక మున్ప్రొద్దు
భంగిగా సద్గురుభావంబు నందు - జంగమకోటి కర్చనలు సేయుచును
బాయసాహారముల్ వంచభక్ష్యములు - నాయతభక్తిదివ్యాన్నపానములు
డెక్కొనగూడ వడ్డించి సంప్రీతి - మ్రొక్కి కరాంబుజంబులు దలమోపి
“పాయక శ్రుతి“[3]రసా న్భక్తస్యజిహ్వా-గ్రే” యని యేప్రొద్దు మ్రోయుఁ గావునను
నారంగ నీజంగమావతారమున - నారగింపవె దేవ!” యని విన్నవించి
జంగమం బారగింపంగఁ దానంత - లింగార్చనక్రియాసంగతి నిలిచి
పొరి మజ్జనోదకంబులకట మున్న - పరముపై నానందబాష్పముల్ దొరుగఁ
బూజించు నవపుష్పరాజికి మున్న - రాజాంకుపై హృత్సరోజంబు విరియ
ధూపవాసనకు ముఁ ధూర్జటి మ్రోల - వ్యాపితాంతర్గతవాసన దనర
వెలుఁగు నీరాజనంబుల కటమున్న - మలహరునంద యాత్మజ్యోతి ప్రబల
వినివేదితపదార్థవితతికి మున్న - తనప్రాణపద మీశ్వరున కర్పితముగ
లింగార్చనముఁ[౪] దాను బొంగి చేయుచును - నంగచేష్టలకు నంతంతఁ బాయుచును
సుభగలింగముఁ జూచి చూచి క్రాలుచును-నభవామృతం బాని యూని వ్రాలుచును
సురుచిరోక్తుల సోలిసోలి పాడుచును - స్థిరసుఖాంబుధిఁ దేలి తేలి యాడుచును
మంగళోన్నతబహిరంగంబు నంత - రంగంబుఁ దనప్రాణలింగస్థ మగుచు

---

౧. మర్మ. ౨. స్ఫూర్తి. 3. “భక్తజిహ్వాగ్ర - కేయని ” అని దిద్దిన గణము కుదురును.
౪. బొంగి పొంగి.

సమరెడు నిత్యలింగార్చనవేళ - సముచితనైవేద్య సమయంబునందు
మెఱవడిమై సురె వెఱికి ప్రాణమున - కొఱగోసినట్టుల యొకదెసఁ జేర్చి
జంగమలింగావసరము సెల్లించు - భంగిగాఁ దనప్రాణ లింగంబునకును
బళ్లెరమున నెల్లపదపదార్థములు - పెల్లుగా వడ్డించి పేరువేరునను
నరుదొందఁ గడిగడి కందిచ్చుచుండఁ - గరమర్థితోఁ గడిగడి కందుకొనుచు
భక్తవత్సలుఁ డగు పరమేశ్వరుండు - వ్యక్తిగాఁ జేసేత నారగించుడును
ముప్రొద్దుఁ బ్రాణలింగప్రసాదంబు - సుప్రసన్నత జంగమప్రసాదంబు
గూడ భోగించుచు [1]రూఢి వెంపార - వేడుకఁ జౌడయ్య విహరించుచుండ
"హరునకు నిత్యంబుఁ గరికాలచోడ - నరపతి [2]యారోగణము నెమ్మిఁ జలుపఁ
బలకలనేఱిన ప్రసంగుఁ బ్రాలు - నలవడ మున్నూఁటయఱువదివుట్లు
ననయంబుఁ బత్రశాకాదులలోని - కననేల ముప్పందు మట మిరియాలు
నారగింపనె కాని యప్పదార్థముల - పేరీశ్వరుఁ డెఱుంగ నేరఁ"డనంగఁ
గమియంగఁ బదపదార్థములు వడ్డించి - నమర సాయుధుఁడయి యవల నిల్చుండ
నప్పట కప్పటి కాస్వాదనములఁ - జప్పుడు వినఁబడ నెప్పుడు శివుఁడు
ననురాగలీల నెక్కొన నారగించె - ననఁగ విందుము దొల్లి యదియునుగాక
మాచరచెన్నయ్య మహనీయకీర్తి - యాదట మదిఁ దులుకాడఁ దొల్నాఁటి
యంబకళంబు జిహ్వాగ్రంబు వళ్లె-రంబుగాఁ దన కర్పితం బాచరింప
శివుఁ డారగించెఁ బ్రసిద్ధిగా నందు - రవిరళప్రీతి మైనట్లు వెండియును
నీరచోడవ్వ దాక్షారామమందు - నారగింపఁగఁ జవిమైనఁ గంపించెఁ
గుడుకతోడన మఱి గడి యెత్త నోడి - తడయక పులగంబు దాసిచేఁ బనుపఁ
"బుత్తెంచె మాయక్క పులగంబు నీకుఁ - జిత్తజాంతక! యిదే చేకొను" మనినఁ
బ్రీతిమైఁ జెయిసాఁచి భీమేశుఁ డతివ - చేతిపులగముఁ జెచ్చెరఁ బుచ్చికొనుచు
నారోగణము సేసి యందఱుఁ జూడఁ - గోరఁ గ్రంగనవైచె గుడివెలి ననఁగ
వినఁబడె మఱియును మును గథలందుఁ - గనుఁగొనఁబడియె నేఁ డనురాగలీలఁ
గటకాపఁ జౌడయ్యగారిచేఁ గళ్లు - నిటలాక్షుఁ డారగించుట నిప్పు" డనుచు
నఖిలభక్తావళి యంతఁ గీర్తింప - సుఖలీల నుండె నాసురియచౌడయ్య
సురియచౌడయగారిచరితంబు వినినఁ - గరమర్థిఁ జదివిన గారవించినను

---

౧. రూఢి. ౨. యారోగిణము.

సహజజంగమలింగసదయాభివినుత - నిహిత ప్రసాదవినిర్మలచరిత
స్వానుభవాతిశయానందమలరు - మానిత[1]సద్భక్తిమహిమ వర్ధిల్లు

తెలుఁగు జొమ్మయ్య కథ

మలహరసద్భక్తి[2]మహితుండు మఱియుఁ - దెలుఁగుజొమ్మయ్య నాఁ ద్రిమలాప
సంతత సద్భక్తి సహజసౌభాగ్య-వంతుఁడు సర్వజీవదయాపరుండు [హారుఁడు
పుణ్యపాపోన్ముక్తపూతమానసుఁ డ-గణ్యపుణ్యోదయకారణాత్మకుఁడు
ఆనందకలిత మహాప్రసాదావ-ధానసంధాన విద్యావిశారదుఁడు
నశ్రాంతశుద్ధశివాచారయుతుఁడు - విశ్రుతాంచితకీర్తి వీరసత్తముఁడు
లోకహితార్థుఁ డలోకుండు శివప-దైకనిష్ఠాపూరితాంతరంగుండు
కలియుగజనితమృగవ్యాధరుద్రుఁ - డలఘుపరాక్రముఁ డసమానదాని
శివభక్తిపరతంత్రసిద్ధుండు సకల - భువనపావనుఁ డన భువి నుల్లసిల్లి
లింగార్చనక్రియాలీల నల్పుచును - జంగమారాధనాసక్తిఁ గ్రాలుచును
ఘనరూఢిఁ గళ్యాణకటకంబునందు - ననురాగలీల జొమ్మయ్య వర్తింప
నంత నిక్కడ శివానందుండు నా ని-రంతరలింగతద్ధ్యానాత్ముఁ డగుచుఁ
బరమపరానందపారవశ్యమునఁ - బరమకాష్ఠీభూతభావనఁ దగిలి
శ్రీశైలమున సమంచితనిర్ఝరప్ర-దేశంబునను సమాధిస్థుఁడై యుండఁ
బదనఖంబులు భువిఁ బర్వి వెల్గుచును - విదితమై క్రిందికి వేళులు వాఱి
నలిఁ గరస్థలి నఖములు వెలుంగుచును - దెలుపారి మీఁదితీఁగలభాతిఁ బ్రబల
నురుముక్తకేశంబు లొడలు గప్పంగ - ధర నీలగిరిమాడ్కి గురుమూర్తి దనర
నాయయ్య శిష్యుఁ డత్యాయతభక్తిఁ - బాయక కొల్చుచుఁ బరతంత్రలీల
ననయంబుఁ గందమూలాహారుఁ డగుచు - ననుషక్తిఁ దానును నచటన యుండ
నంత వినోదార్థు లగుచు గంధర్వ - కాంతలుఁ బతులు నక్కడ పోయి పోయి
"తెల్లఁదీగలతోడ నల్లఁదనంబు - నల్లది యెట్టిదో?" యనుచు "దూరమున
శిలయొకో శిలకుఁ దీగలు [3]గల్గునెట్టు - లిల వృక్షమో వృక్షమే నాకు లెవ్వి?
ముదిమెల్గు గానోపుఁ గదలఁ జాలక య-య దె యున్న" దనుచు నంతంత వీక్షింప
సుదతులఁ బురుషులఁ జూపులఁ జూచి-యదయుఁడై శిష్యుఁ డత్యాగ్రహంబొదవ
"గానరా! పరమయోగానందమూర్తిఁ - దా నన్యభావనఁ దలఁపంగఁ దగునె?

౧. శివభక్తి, ౨. కలితుండు. 3. గల్గెనెట్టు?

యజ్ఞానులార! మృగాకృతిగాఁగఁ - దజ్ఞునిఁ బోల్చినతప్పునఁ బోయి
పుట్టుఁడు మృగములై భువి"నంచు నప్పు - డిట్టలంబుగ శాప మిచ్చుడు వారు
నంత భయభ్రాంతు లగుచు ¹నతఁడును-యంతంతఁ బ్రణమిల్లి "యక్కటా! మీర
లానతిచ్చినయట్టు లన్నియు నేల - కానమి మాయందుఁ గలిగె నెంతయును
నదియును మున్నపహాస్యభావమున - మది నొందు దలఁచినమార్గంబు గాదు
ఐనను జాల నజ్ఞానంబు గలదు - తా నెట్టు దప్పునే తమకర్మఫలము?
ఇన్నియు ననినేల? యీశాపమోక్ష- మెన్నఁడు మా? కింక నెయ్యది దెఱఁగు?
ఇప్పుడు దయసేయవే మహాపురుష! - తప్పులు సైరించి దయతోడ" ననినఁ
"దప్ప దమోఘంబుఁ దమశాప మనినఁ - జెప్పెడి దొండేమి సెచ్చెరమీరు
పుట్టుఁడు మృగములై భువిని గళ్యాణ-పట్టణాంకితవన ప్రాంతంబునందు
శూలిభక్తుఁడు దెలుగుజొమ్మయ్య ²నా నఁగ - భూలోకపావనుఁ డాలింగమూర్తి
చే మీకు మరణంబు సిద్ధించెనేని - కామించు శాపమోక్షంబగు ³మఱియు
నాయయ్యచేఁ జచ్చునమ్మాత్రఁ జేసి- పాయనిముక్తిసంపదయు సిద్ధించు"
ననవుడు నట్లకా కనుచు ⁴గంధర్వు - లనురాగమునఁ గటకాంతికంబునకు
మృగములై తొల్లింటిమెలఁతలుఁ బతులుఁ - దగిలి యరణ్యమధ్యమునఁ జనింప
మదిలోనఁ దెలుఁగుజొమ్మయ గారిరాక- కెదురుసూచుచునున్న యెడనొక్కనాఁడు
నలరుచు నయ్యరణ్యాంతరంబునను - దెలుఁగుజొమ్మయ్య వత్తిరిఁ గోయుటకును
మెల్లన యేఁగఁగ మృగము "లితండ - తెల్లంబు గానోపుఁ దెలుఁగుజొమ్మయ్య"
యనుచుఁజుట్టును నిల్చి యఱచుచునెందుఁ-జననీక యరికట్టుకొనె నొక్కమృగము
"మరణంబుమీచేత ⁵మాకైనఁగాని - కరుణాత్మ! శాపమోక్షంబు ⁶దా లేదు
వేమకమై నిత్యవిధికైన వేట - లాడవే మామీఁద నఖిలోపకార!
గంధర్వులం దొక్కగార్యకారణము - సంధిల్లి మాకిట్టి శాపంబు వచ్చె"
ననుచుఁ దద్వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి- "కనుఁగొన శాపమోక్షంబగుటకును
దా నిక్క మిదియు మీచే నేము సావఁ - గా నప్డు దివ్యవిమానము ల్వచ్చి
కొనిపోవుఁ గైలాసమునకుఁ దత్క్షణమ - జనులకు నెల్ల దృష్టప్రత్యయముగ
నరయ శాపంబె ము న్నాయయ్య యీగి-వరము గాకిది మాకుఁ బరికించిచూడ
నవధరింపఁగఁగల దది యెట్టులనినఁ - దవిలి ము న్నేము గంధర్వలోకులము

---

౧. గంధర్వు-లంతంత. ౨. మఱిగల్గకున్న. ౩. గా. ౪. నీవు. ౫. బుగాంచుటకును-మహి మీఁద మీచేత మఱిమృతిఁబొంద-మహనీయ.

అమలాత్మ! మాకింక నపవర్గపదవి - సమకూరు మీచేతఁ జచ్చుటఁ జేసి
యడిగాన మమ్ము దయామతిఁ జూచి - బ్రదికింపవే” యని ప్రస్తుతింపంగ
నక్షయమూర్తి దివ్యజ్ఞానదృష్టి - నీక్షించి తత్కార్య మిట్లొట మెఱిఁగి
యరుగుట పాలించి యంతన మగిడి - కరమర్థిఁ గొంతవత్తిరిఁ గొసికొనుచు
సరసర ననమానశరణాగ్రగణ్యుఁ -డరుదెంచి [1]కనుఁగొని యనురాగలీలఁ
బచ్చనితలచుట్టుఁ బచ్చకు[2]ప్పసము - నచ్చెరువుగ విల్లు నమ్ములు నట్టి
నండనవన మరణ్యంబుపై విడియు - చందంబునను సహజక్రియఁ బొల్చు
బలువేఁటకాఁడు, నాపంచాస్యమీఁడు - చలమును బలమును గలజాగిలములు
దనుఁ బరివేష్టించికొని యేఁగుదేర - ననఘుండు జొమ్మయ్య నన నరణ్యమున
నమ్మృగావలి యుబ్బి జొమ్మయ్య మీఁదఁ - గ్రమ్మనఁ జనుదేరఁగా వేఁటకాఁడు
నడి గేల డుయ్యడు సారమేయములు - నడర నంకమపోలె విడిపించికొనుచుఁ
బొంగి మనోవేగమునఁ గూడ ముట్టి - యంగద మృగముల నార్చుచు స్రేయఁ
గుక్కలఁ జంకించి కోలల కెగసి - చక్కన జొమ్మయ్య శరముల కెదిరి
చచ్చుచు శాపమోక్షంబులు గాంచి - యచ్చోన గంధర్వులై నిల్చి తెలుఁగు
జొమ్మయ్యగారిపాదమ్ముల కెరఁగి - సమ్మదలీలఁ బ్రశంస సేయుచును
నతనిచే మరణంబు లగుటను జేసి - యతులితాగణ్యపుణ్యప్రాప్తిఁ బొంది
ప్రవిమలకనక [3]దివ్యవిమానములను - శివలోకమునకుఁ జెచ్చెర నేఁగుచుండఁ
గ్రూరత [4]నెగిరెడు కుక్కల మొఱఁగి - తారేయుశరములఁ దప్పించుకొనుచు
జొమ్మయ్యచేతన క్రమ్మనఁ జచ్చి - యమ్మృగరూపంబు లణఁగి మ్రొక్కుచును
గంధర్వులై కనకవిమానచయము - సంధిల్ల నేఁగు టాశ్చర్యంబు గాదె
“యదె కుక్కలేఁగు నా నంతలోపలను- నిదె పోయెఁబోయెనా నెగసిపోయెడును
ఎప్పాటనైనఁ దా రేయుబాణములు - తప్పునే? తాఁకియుఁ దాఁక వయ్యెడిని
మృగముల కేనాఁట మించివెలుంగు - గగనంబునను గనకవిమానపంక్తి
మేదినిఁ గారణమృగరూపధారు- లాది వీ రెవ్వరో యాతఁడ మెఱుఁగు
నితరుఁడే జొమ్మయ్య యిహలోకరుద్రుఁ - డతులకారణపురుషావతారుండు”
నని తోడివేఁటకాండ్రచ్చెరువంది - వినుతింప నిబ్బంగి వేఁట లాడుచును
నిచ్చటిమృగముల నెరిఁ బాలియించి - యచ్చుగా శివపురి కనుపుచు[5]న్నుండి
యుర్వీశుఁ డాదిగా నొక్కొక్క[6]నాఁడు - సర్వజనంబులుఁ జనుదెంచి చూడ

---

౧. వేవిన నను. ౨. కుబుసము. 3. విమానమ్ములెక్కి. ౪. నెగడెడు. ౫. నుండె-నుర్వీ. ౬. మాటు.

హరభక్తవితతియు [౧]నరుదెంచి [౨]చూడ-“నరు”దని పొగడ జొమ్మయ్య వీక్షించి
“పృథుగురుధ్యానమ న్భిందిపాలమునఁ - బ్రథితసంసారమత్త పంచాస్యుఁ ద్రుంచి
మను భక్తదర్శనం బను ముద్గరమునఁ - జనుపురాకృతకర్మమను దుప్పిఁ జంపి
గుర్వాజ్ఞ యనుకత్తి కుంతంబునందుఁ - బూర్వాశ్రమంబను పులిఁ బడఁబొడిచి
సుజ్ఞానమను వాఁడి సురియఁ జేపట్టి - యజ్ఞానమను వరాహంబుఁ జెండాడి
యాయతి సద్భక్తి యను తోమరమున-మాయాప్రపంచ మన్మనుఁబోతుఁ[౩]దునిమి
వినుతశివాచారమను కుఠారమున - జినలోకపథమను చివ్వంగిఁ జదిపి
విమలప్రసాదమ న్విల్లు పూరించి - భ్రమితేంద్రియము లనఁ బడు నిర్ల నేసి
భాషాప్రణీతమన్బడు బల్లగోల - నీషణత్రయమను నెలుఁగు కన్నొడిచి
హరమహత్త్వంబను నడ్డాయుధమునఁ-బరవాదులను మృగోత్కరముఁ గీటడఁచి
వెలసిన [౪]యాబలు వేటకానికిని - నిలమృగంబులఁ జంపు టిదియెంత వెద్ద
యదిగాక పరికింప నరుగుచో నతని - పదఘట్టనలఁ జచ్చుబహుజంతువులకు
నగు మోక్షమనిన జొమ్మయ్యచేఁ జచ్చు-మృగము లేఁగుట సోద్యమే శివపురికి”
ననుచు సబ్బసవయ్య యర్థిమైఁ బొగడ - ఘనకీర్తిఁ గళ్యాణకటకంబునందుఁ
జోద్యతరంబుగా జొమ్మయ్య సిరస - ముద్యద్గుణాంకుఁడై యుండెఁ దెల్లముగఁ
దెలుఁగు జొమ్మయ్య నిర్మలచరిత్రంబు - నలవోకఁ జదివిన నర్థిమై విన్న
[౫]రాజ్యాభిషిక్తుఁడై రంజిల్లుఁ బ్రీతిఁ - బూజ్యత [౬]లింగసామ్రాజ్యంబుఁ బొందు.
సారజంగమపాదసరసిజయుగ్మ - ధారాళమకరందధౌతశిరస్క!
శారదనీరదహారనీహార - తారామరాహారధౌతయశస్క!
యంచితకర్ణరసాయనకల్ప - సంచితపరిపాకసత్యవచస్క!
మహనీయరుద్రాక్షమాలికాభూతి - విహితమండనకాంతి విలసదురస్క!
సంగాఖ్య! సమసుఖసదమలప్రాణ - లింగనిరంతర లీనమనస్క!
ఇది యసంఖ్యాతమాహేశ్వరదివ్య - పదపద్మసౌరభభ్రమరాయమాణ
జంగమలింగప్రసాదోపభోగ - సంగతసుఖసుధాశరధినిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలుకురికిసోమనాథ - సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగఘనకరస్థలి విశ్వనాథ - వరకృపాంచితకవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చను బసవపురాణమను కథయందు - ననుపమంబుగఁ బంచమాశ్వాస మయ్యె.

———o———

౧. ననయంబు. ౨. చూచి-య. ౩. ద్రుంచి. ౪. నెఱి. ౫. రాజితభక్తి సామ్రాజ్యంబు నొందు. ౬. నభిమతభోగముల్ గలుగు.

బసవపురాణము

షష్ఠాశ్వాసము

ఏకాంత రామయ్యగారి కథ

శ్రీమన్మహాభక్త చిరతరవరద - యామృతపూరవిహారసంగాఖ్య
మఱియు నేకాంత రామయ్య నా నొక్క - నెఱవాది భక్తుండు గఱకంఠమూర్తి
శమదమస్ఫురణానుషక్తుండు జైన - సమయకోలాహలుఁ డమితప్రతాపి
యతులితశివసమయప్రతిపాలుఁ - డతిశయవీరభద్రావతారుండు
నిస్పృహేంద్రియగుణాన్వితచేతనుఁడు - నస్పృశ్య భవిజనుఁ డపగతభయుఁడు
లింగసమ్యగ్జ్ఞాని లింగావధాని - లింగగంభీరుఁ డభంగురకీర్తి
యేకాంతభక్తి సుశ్లోకుఁడు మర్త్య - లోకపావనుఁడు త్రిలోకవంద్యుండు
ధీరమహోదారశూరగంభీర - సారగుణస్తోమధౌరేయుఁ డనఁగ
నెగడి నిత్యక్రియానియతప్రయుక్తి - దగిలి శివార్చనాంతమున నత్యర్థిఁ
బ్రమథలోకమున కుద్యమలీల నరిగి - విమలాత్మవీరక వీరభద్రాది
గణ నికాయములకుఁ బ్రణమిల్లి వారి - గుణకీర్తనలు సేసి కోర్కి దైవాఱ
శివభక్తి తత్త్వానుభవ సదేకాంత - [2]సవిశేషసుఖసుధాశరధి నోలాడి
మెప్పటి[3]య ట్లిల కెలమి నేతెంచి - ముప్పూఁట నిమ్మార్గమునఁ జరింపంగ
బసవనిభక్తి సంపత్సముద్రంబు - దెసల ధగాస్థలి దివి నిట్టవొడువ
స్వచ్ఛందు సందర్శనేచ్ఛ నేతెంచి - ప్రచ్ఛన్నయుక్తి నబ్బసవనిఁ జూచి
"యాకటకమునందు నేకాంతరాముఁ - డేకాకియై చరియించుచునుండ
నొక్కజైనుఁడు సెప్పు లూడ్వకవచ్చి - చక్కన శివనివాసంబుఁ జొచ్చుడును
లోపల రామయ్య గోపించి చూచి - "యీపాపమున కింక నేగుఱె గలదు
రోరి! జైనుఁడ! తగ దుడురాజధరున - గారాంతరముఁ జెప్పుఁగాళ్లఁ జొరంగఁ;
గడవఁ జొచ్చితివని మృడునకుఁ జాఁగఁ - బడి మ్రొక్కు చెప్పులు వాఱంగ వైచి.
యటుగాక తక్కిన నంతకోద్దండ - పటుదండ బాధలపాలైతి పొమ్ము

---

౧. మర్త్యజ్ఞుండు. ౨. సవినయ. ౩. యట్లట్లయెలమి.

ఇంకఁ జెప్పులతోన [1]యిట్లుంటివేని - శంకింప కిప్పుడ సందుసందులకు
నఱకుదు" ననవుడుఁ బిఱుసన కతఁడు - "నఱిముఱి నింతేల యాగ్రహించెదవు?
ముక్కంటిగుళ్లకు దిక్కు గల్గితివి - నిక్కపుభక్తుండ! నీకేల వెఱతు
గుడి వసదియ వేల్పు-లోడయండు జినుఁడు - నుడువకు కాదేనిఁ బడయుమా [3]మగిడి
దల దర్గియిప్పుడ మలహరుచేత; - నిల నీవె భక్తుండ వితఁ[2]డె వే"ల్పనిన
"నితనిఁ జంపుట [4]యిది యెంత దలంపఁ - [5]బ్రతినఁజూపమి భక్తిపంతంబు గాదు
శిరమిత్తుఁ బడయుదు జినసముదాయంబు- శిరము ద్రుంపుదు బాసఁ జెల్లింతు"ననుచు
శ్రీకంఠభక్తికిఁ జేవ యెక్కంగ - నేకాంతరామయ్య యిట్లని పలికె
"శిర మిచ్చి పడయుట యరిది యంటేని - బరవాది! [6]వినుర మాభక్తులమహిమ
యొక్కభక్తుండు జం[7]బూర్హహాకాళుఁ - డక్కజంబుగ శిర మభవున కిచ్చి
యిలయెల్ల నెఱుఁగంగ నెలమితోఁ బడసెఁ- దల నట్టతోఁ గీలుకొలిపి ప్రాణంబు
అట వార్తగలిగి యాకటకంబునందుఁ - బటుమతి గోవిందభట్టారకుండు
శివునినిర్మాల్య మిచ్చిన మస్తకంబు - [8]తవిలిచి కొను టిది దప్పు దప్పనుచుఁ
గఱకంఠునకుఁ దల[9]దఱిగి పూజించి- నెఱయ మూన్నాళ్లకు మఱియొండుశిరము
వడసె వెండియు నొక్కభక్తుఁ డిట్టిదియుఁ - గడు నపహాస్యంబుగాఁ బ్రతిప్పించి
మూఁడుదినంబులు ముక్కంటి యచట- లేఁడొ తాఁ జచ్చినవాఁడొ కా కనుచు
మొఱటద వంకయ్య యఱిముఱి శిరము- తఱుగంగ మొలవఁగఁ దఱుగఁగ మొలవఁ
దఱిగెడు తలలును దఱుఁగని భక్తిఁ - దఱుఁగమిగాఁ జేసి తదవసరమునఁ
బూన్చెడి శిరమును బూన్పనిశిరముఁ - [10]బూన్చినసిమ్మటఁ బుచ్చెడు శిరము
మొలచెడు శిరమును మొలచిన శిరము- మొలవఁగ లోలోన నలిఁ దోఁచుశిరము
తఱిగెడు శిరమును దఱుగని శిరము - తఱుగక తనుదాన యొఱఁగెడుశిరము
సరసర హరుమీఁద సంధిల్లుశిరముఁ - బోరి నొయ్యనొయ్యన పొడవగుశిరము
కన్నులార్చుశిరముఁ గాదనుశిరము - మిన్నక శివుమ్రోల మెలఁగెడిశిరము
నున్నతి మీఁదన యుండెడుశిరము - సన్నసేయుశిరము జరిగెడుశిరము
నారుచుశిరము నౌనౌ ననుశిరముఁ - గేరెడుశిరమును దారెడుశిరముఁ
బారుతెంచుశిరంబుఁ బైపడుశిరము - గారవంబున శివుఁ గలసెడిశిరము

---

౧. ఇట్లుండితేని. ౨. టొ, నొ. ౩. మసడి ౪. యెంతయిదియుఁదలంప. ౫. ప్రతిఁజూప పండుట (కునికిదా). ౬. వినర. ౭. బురి. ౮. తవిలించినిలుపుట. ౯. పఱిగి, ౧౦. బూన్పంగ నొయ్యనఁబొందగుశిరము,

[౧] ననలంబుమీఁదను నలరెడుశిరము - ననలంబు మ్రింగుచు నటయుండుశిరము
బొబ్బిడుశిరమును నుబ్బెడుశిరము - గుబ్బనఁబడి తద్ద గునిసెడుశిరము
నాలుక ల్గ్రోయుచునలి గొనుశిరము - శూలిని వెక్కిరించుచు నుండుశిరము
నుఱికుఱ్కిపడుశిర మొఱగెడుశిరము - మఱియు సంధిల్లుచు [౨]మఱపడుశిరము
పొగడెడుశిరమును నగియెడుశిరముఁ - దెగడెడుశిరమును దీవించుశిరము
శరణనుశిరమును జయవెట్టుశిరము - సరసమాడుశిరముఁ జదివెడుశిరము
[౩]మలరెడుశిరమును మార్కొనుశిరము - [౪]దలఁకకీశ్వరుతోడఁ దాఁకెడుశిరము
'శాప'నుశిరమును బాడెడుశిరముఁ - 'జాపంద'యని శివు జంకించుశిరము
నిప్పాటఁ [౫]బసికమై నీశ్వరుఁ బూన్పఁ - గుప్పలుగొని తల ల్గుడిఁ బిక్కటిల్ల
మారారి విస్మయమానసుం డగుచు - "నోరోరి ! వంక! నా కూరుపు వోదు
ఓడితినన్నను మేడెమువొడువఁ - బాడియే నీవీరభక్తికి నిలువ
నావశంబే?" యని దేవదేవుండు - నావంకతండె శ్రీహస్తంబు వట్టి
యనురాగమునఁ బొల్చు నత్తలలెల్లఁ - దనలింగమూర్తిలోనన ధరియించె
శంకించుచును నరు ల్సంస్తుతి సేయ - వంకయ్య శివునిమాఱంకమై గెలిచె
నిటువంటి భక్తు లనేకులు గలరు - కుటిలాత్మ! విన నీకుఁ గొలఁది గాదెట్లు
నెఱుఁగవే తొల్లి మీయేడ్గడవారిఁ - బఱపిన మాశివభక్తులమహిమ;
తిరునావలూరను పురిఁ దిరునావ - కరిశుండనఁగ జైనగురుఁ డొక్కరుండు
జినసమయాచార్యుఁ డనఁ జనునట్టె - మును శూలకుట్టెత్తి పుణ్ల్గుచు నేలఁ
బడి పొరలుచుఁ బ్రాణపరితాపమందు - నెడ వారి [౬]తోఁబుట్టు వేతెంచి చూచి
"యీమంత్రతంత్రలూలామాలములను - నోమలదేహి! నీ కుడుగదు నొప్పి
బ్రదుకంగవలతేని భక్తి[౭]సమ్మతిని - మదనసంహరు దివ్యమంత్రంబు గఱవు
వేగంబ నీకు నీరోగమయ్యెడును - రాగిలి యీప్సితార్థములు వొందెడిని"
ననవుడు "భక్తుండ నయ్యెదనింక - ననుమాన మొక్కింతయును వల"దనుచు
శపథంబు సేయుడుఁ జయ్యన నతివ - త్రిపురారిభక్తులఁ దివుటఁ దలంచి
యనుపమదివ్యపంచాక్షరీమంత్ర - మున భసిత మలంది మొల దిగఁదుడువ
శూలకు ట్టుడుగుడుఁ జోద్యంబు నొంది - యాలలనకు నతఁడష్టాంగమెరఁగి
"పడఁతి! నీకతమున బ్రదికితి నింక - నడర భక్తుండనే నయ్యెద"ననుచు

---

౧. ఈ రెండుపాదములు నొకప్రతిలోఁగలవు. ౨. మఱుపడు. ౩. పఃలసెడు. ౪. దలర.
౫. బసిగమై. ౬. తోఁబుట్టుగే.

శ్రీపతినాథునాజ్ఞాపనఁ జేసి - నాపగలూరికి నరిగి యక్కడను
నిలఁ బంకమందున్న జలరుహమట్ల - వెలివాడనున్న నిర్మలసుచరిత్రు
గురుమూర్తిఁ గదిసి యత్తిరునావకరిశుఁ-డరుదంద సాష్టాంగుఁడై మ్రొక్కి నిలువ
ముదమునఁ దద్గురుమూర్తియు[2] నతనిఁ - బదపడి శివభక్తిపరుఁ జేయఁ దలఁచి
తనదుకృపావలోకనమాత్రఁ[1] జేసి - ఘనపురాకృతకర్మ కల్మషం బడఁచి
భసితసద్వైశ్వర్యపట్టంబు గట్టి - నొసలి దుర్లేఖలు [3]గసిమసి నేసి
శివతీర్థకలశాభిషేక మొనర్చి - సవిశేషలింగ[4] సంస్కార మొనర్చి
సంచిత శివహస్త సంగతుఁ జేసి - పంచభూత[5]వికారపథమునఁ బాపి
యంగలింగనియుక్తి మంగళక్రియల - సంగత[6]సత్యప్రసాదాంగుఁ జేసి
విగతవాయుప్రాణవిధు లాచరించి - నెగడ లింగప్రాణనిష్ఠితుఁ జేసి
సిద్ధమంత్రమునఁ బ్రసిద్ధుఁ గావించి - [7]శుద్ధాత్ముఁ జిన్మయజ్యోతిఁ గీలించి
వినుతజీవన్ముక్తికిని హేతువైన - యనుపమ శివరహస్యార్థము దెలిపి
తమకరుణాప్రసాదముఁ గృపసేసి - విమల సద్భక్తిసంవేత్తఁ గావింపఁ
దిరునావకరిశియుఁ దేజిష్ణులీలఁ - బరమశివాచార పారవశ్యమున
భవభక్తవితతికి భువిఁ జాఁగిమ్రొక్కి - శివమహోత్సవములు సేయఁగఁ బనిచి
వాహనవస్త్రసువర్ణాభరణస - మూహార్చనక్రియ లుమ్మదమునఁ జలిపి
వలపారఁ దనమనోవాక్కాయకర్మ - ములఁ బ్రాణదేహార్థముల నివేదించి
భూతిరుద్రాక్షవిభూషణపరమ - పూతవ్రతస్థుఁడై భువిఁ బ్రవర్తింప
"నన్యదర్శనమార్గుఁ డమ్యో వీఁ" డనుచు-నన్యాయమున జైను లందఱు నతని
[8]గరికిఁ బెట్టుడు భద్రకరి ముట్ట నోడెఁ - గరిచర్మధరుబంటుఁ గరి యేమి సేయు?
విషము వెట్టుడుఁ గుడ్చి విజయుఁడై నిలిచె-విషసంహరునిబంటు విష మేమి సేయు?
[9]బహ్వాగ్నిఁ ద్రోవఁ బైఁబడ నాతె వహ్ని[10]-జిహ్మాంతకునిబంటుఁ జిచ్చేమి సేయు?
జలముల ముంపుడుఁ జాలవు ముంప - జలమౌళిబంటును జల మేమి సేయు?
జంపంగ నే క్రియఁ జాలక తమ్ముఁ - జంపునో యితఁడని శరణుసొచ్చుడును
గంటకులగు జైనకర్ములఁ గాచి - తొంటిలాంఛనములు దుడిపించి యంత
రుద్రాక్షభసితాదిరూపితపంచ - ముద్రాధరులఁ జేసి రౌద్రముతోడ
వెస జైనప్రతిమల విట[11]తాటమాడి - వసదులన్నియు వ్రచ్చి వైపించెఁ గాదె
లలి జైనసమయకోలాహలుఁ డనఁగఁ - గలుగు మా తిరునావకరిశి దేవుండు

---

౧. నంత. ౨. నతని. ౩. గసిబిసి. ౪. సంస్కారుగాఁ జేసి. ౫. శరీరబంధంబు. ౬. సద్యః. ౭. శుద్ధాత్మఁజిన్మయ. ౮. కరినిగొల్చుడు. ౯. బ్రహ్మాగ్ని.. ౧౦. జిహ్వ. ౧౧. తటమార్చి.

ఇరుత్తాండికథ

ఓరి! చెల్లఁ దిరువాలూర మఱియు - మారారిభక్తుఁడు మహినిరుత్తాండి
యనఁగ నొక్కయ్య జాత్యంధుఁడై యుండి - మనసిజహరునకు మజ్జనార్థముగ
గుడిముందఱను నొక్క కొలను గావింపఁ - గడఁగి కుద్దాలంబుఁ గంపయుఁ గొనుచుఁ
ద్రవ్వుచు నొకశంకుదరి నొకశంకుఁ - డ్రెవ్వని త్రాట సంధించి చేపట్టి
మ్రాకు వెంటన యెడ తాఁకుచుఁ జుట్టి - ప్రోఁకగాఁ బోయుచుఁ బ్రొద్దులు పుచ్చ
జినసమయులు "దీనిఁ జెరుపుదఁ[1]" డనుచుఁ - గనుఁగొని పెక్కు విఘ్నములు గావింపఁ
[2]దలఁక కెప్పటియట్ల త్రవ్వుచునుండ - నిలమ్రాఁకుఁ ద్రెంచి శంకులు వాఱవైవఁ
గఱకంఠుచే నప్డు కన్నులు వడసి - యఱిముఱి వసదులు వెఱికి వేఁటాడి
జినసమయులనెల్లఁ జీకులఁ జేసి - కనఁబర్చెఁ గాదె మాగణ మిరుత్తాండి

పిళ్లనైనారు కథ

మఱియు శ్రీకాళినా మహినొప్పు పురిని - నెఱిశివబ్రాహ్మణునికి నుదయించె
నలరి కుమారుని యంశంబునందు - నలువొప్పఁగాఁ బిళ్ళనయనా రనంగ
జనకుఁ[3] డర్కుటఁబెట్టికొని యొకనాఁడు - చని సరోవరతీరమున బాలు నునిచి
తా నఘమర్షణస్నానంబు చేయఁ - గా నభోవీథిని గౌరియు శివుఁడు
మానితదివ్యవిమాననిరూఢ - యానులై చనిచని "యల్ల బాలుండు
మనకుమారునియట్ల" యనుచు నగ్గిరిజ - కనుఁగవఁ జూచుడుఁ జనుఁగవ నేఁప
నవనీతలంబున కరుదెంచి బాలుఁ - గవుఁగిటఁ జేర్చి కూఁకటి ముడుకుచును
దేవి దా శాంభవదీక్షితుఁ జేసి - భావించి శివభక్తిపరునిఁ గావించి
కడుపారఁ జనుఁబాలు గుడిపి పసిండి - కుడుకతో వెండియుఁ గొన్ని నేనిచ్చి
గౌరి దా నీశ్వరు కడ కేఁగె నంత - నీరఁ గ్రుంకిన ధరణీసురోత్తముఁడు
భోరున లేచి విస్ఫారదివ్యాంగ - చారుదీధితిఁ గ్రాలు సత్పుత్రుఁ గాంచి
"ఓరి! చన్నిచ్చినవా రెవ్వ రిచట - నో రెక్కడివి పైఁడికోరయుఁ బాలు
నెవ్వ రేతెంచిరి యెక్కడి కేఁగి - రెవ్వాల నున్నవా రిట చెప్పు" మనుచు
జన్నిదంబునను జేసాఁచి వ్రేయుడును - దిన్నని నగవును సన్నపుటేడ్పు
కన్నులఁ దొరిగెడు చిన్ని బాష్పములు - గ్రన్నన సెలవులఁ గాఱుదుగ్ధములు

---

౧. మ. ౨. పలక. ౩. డు నొకనాఁడు జనచంకఁబెట్టి. ౪. ట.

చెన్నొలయఁగఁ గోరఁ జేతఁ గప్పుచును-"అన్నన్న! నన్నేటి కడిచెదు వినుము
దివి [౧]నల్లవోయెడు దేవదేవేశు - కవనుండి యయ్యుమాకాంత యేతెంచె -[౨]
యురుజటాజూటభాస్వరుకడ నుండి - చిరమణిమకుటభాస్వర యేఁగుదెంచె
తగఁ జంద్రరేఖావతంసుని నిల్పి - సుగుణావతంస దత్సుదతి యేతెంచె
ముక్కంటివానిసమ్ముఖమున నుండి - యిక్కంటితో నొక్కయింతి యేతెంచె
కరమొప్ప నీలకంధరుకడనుండి - సరసరఁ గంబుకంధర యేఁగుదెంచె
ఘనచందనాంకువక్షఃస్థలిఁ బాసి - స్తనచందనాంకవక్షఃస్థలి వచ్చె
ఉరగేంద్రహారుని యూరులనుండి - వరరత్నహార సుందరి యేఁగుదెంచె
యామహోక్షగమను నఱమేననుండి - కామిని వరహంసగమన యేతెంచె
ముల్లోకములఱేని ముందఱ నుండి - ముల్లోకముల కెల్లఁ దల్లి యేతెంచె
చన్నిచ్చెఁ గడుపార మన్నించి మఱియుఁ - గొన్నివాలు వసిండికోరలోఁ బిదికి
నిలిపి వచ్చినసీలగళునిపాలికిని - బాలఁతి యల్లదె చూడు వోయెడి" ననిన
నామహీసురుఁడద్భుతాత్ముఁడై యయ్యు-మామహేశ్వరులకుమహిఁ జాఁగిమ్రొక్కి
కొడుకుఁ దా నఱకట నిడుకొని వచ్చి - మడఁదియుఁ దాను సమ్మద లీల నుండఁ
బార్వతీస్తనపయఃపాన ప్రశక్తి - సర్వజ్ఞతయు వచస్సంసిద్ధి దనరి
వేవిన గుడికేఁగి వేనవేల్విధుల - భావించి పార్వతిఁ బ్రస్తుతించుడును
అంబిక స్వర్ణతాళంబు లొసంగ - దుంబురునారదాదుల మీఱిపాడఁ
గరమర్థితోడ శ్రీకాళినాథుండు - విరచితంబై యొప్పు వెలిగొడుగులును
నక్షయనిధియు ముత్యాలపందిరియు - నీక్షితిఁ బ్రతిలేని హేమాసనంబు
ఖండేందుధరుఁ డప్డు గరుణింపఁ గనక - దండెయందల మెక్కి తా వైభవమున
భాతిగా ధారలు పరమతధూమ - కేతువు నాఁగఁ బ్రఖ్యాతమై మ్రోయ
నురుతరలీలఁ గులోత్తుంగచోడ - ధరణీశు శివభక్తిపరునిఁ గావించి
యలరుచు సుగతసహస్రద్వయంబు - గొలువఁగ జనుబౌద్ధగురుఁ బాఱఁద్రోలి
లీలమై మఱి రెండువేల బౌద్ధులను - బాలించి శివభక్తిపరులఁ గావించి
తిరుమఱక్కడయను పురిని బ్రహ్మేశు - చిరకవాటములు సుస్థితిఁ దెఱపించి
తిరు [3]నావలూరు నాఁబరగునప్పురికి - నరుదెంచి జైనులనందు జయించి
యిల సర్వదష్టుఁడై యాల్గినయట్టి - [౪]వెలమనిప్రాణముఁల్ వేగంబె పడసి
మధురేశుదేవి సమ్మతమునఁ జేసి - మధుర కేతెంచుడు మనుజేశుకడకు

౧.నదేపోయెడు. ౨.యేతెంచి (తర్వాతఁగూడ ద్వ్యర్థకము లేయున్నవి). 3.పాళనాయనా. ౪.వెలుఁగ.

జైనులు బౌద్ధులు సనుదెంచి యపుడు - "జ్ఞానసంబంధినాఁగా నొక్కశిశువు
నాతత వేదబాహ్యసమయధూమ - కేతుండు నాఁ గ్రొవ్వి యేతెంచినాఁడు
పురి వెడలింపుము నరనాథయనిన - "గురుఁడలే యచ్చోడనరపతి కతఁడు
నూరక వెడలించుటుచితంబుగాదు - వారి నోడింపుఁ డేవాదునసైన"
ననుడు జైనులు వదునెనిమిదివేలు - చనియెట్లుఁ దర్కింపఁజాలక నిలిచి
నర్ధరాత్రంబప్పు డతఁడున్నయింట - స్పర్ధమైఁ జిచ్చిడ జ్వాలనుండు వెఱచి
యెదుర నిల్వఁగఁబడ్డ "నేమేమిరోరి! - సదనంబు గాల్పనా చనుదెంచి తీవు
విహ్వలుఁ గావించి వీరభద్రుండు - జిహ్వలు నీరెండు సేతులుఁ దొల్లి
కోసివైవఁగ నున్నకొఱఁత నీముక్కు - గోసివైపించి నేఁ గోప మఱిఁగెదవు
జైనుల గీనుల శక్తిసూచెదము - దీనఁ దప్పేమి యీభూనాథుమేనఁ
బ్రాపించి యుష్ణజ్వరస్వరూపమునఁ - దాపమొందింపుము దహన! కాచితిని"
యనవుడు నతని దేహంబునఁ బొంది - ఘనతరజ్వరరూపమునఁగొని కాల్ప
మంగయక్కరసి యమ్మండలేశ్వరుని - యంగన తనపతియనుమతంబునను
తా నప్డు రప్పించి జ్ఞానసంబంధి - కానాతి సాష్టాంగమై విన్నవింప
"వారెవ్వరేఁ గలరారాజు నోడలి - యీరుజఁ బాపంగ నింతయు వలదు
వలపల మాపాలు వామభాగంబు - బలహీనులార! మీపాలు మంత్రింపుఁ"
డంచునను భూతి మంత్రించి చల్లుడును - సంచితంబుగ మేనిసగమును బాసి
వామభాగముననఁ జ్వర మిన్మడింప - నామునుల్మంత్రింప నగ్గలంబైన
"నారోగ ముడుపవే శ్రీరుద్రమూర్తి - యీరుజ మాన్పవే కారుణ్యపాత్ర
నాతెవులార్పవే సల్లనైనార - యీతాపమడఁపవే యీడ్యచరిత్ర
నాగడఁ బాపవే యోగీంద్రవంద్య! - యీగహనజ్వర మిగిరింపు తండ్రి"
యని పెక్కువిధుల మహారవం బులియ - జనపతి ప్రార్థింప జ్ఞానసంబంధి
క్రమ్మన భసితంబుఁ గలయఁగఁ జల్లి - మూమ్మాఱు దిగఁదుడ్చి ముట్టినంతటను
బాఱటిపాండ్యేశుడువాలుపారమున్న - పొఱడువోయినవీపుపొఱడుమానుటయు
భావింపఁ బొంకమ్యోఁ జావకపోవు - నావీఁపు పొఱడని యాడుమాటయును
గూనిపాండ్యుండను హీనత్వ ముడిగి - తా నొప్పె నంత సుందరపాండ్యుఁ డనఁగ
రెట్టించి దాపటఁ దొట్టినజ్వరము - చట్టన నుడుగుడు సతియును దాను

---

౧. పను. ౨. యెను. ౩. పలము. ౪. రాల. ౫. దర్శిరు. ౬. ల్మాన్పవే. ౭. ముడుపవే.
౮. మెడలింపు.

భువి సమస్తాంగము లొప్పొందంగ మ్రొక్కి - యవసరోచితసత్క్రియాదు లొనర్ప
"నిఁక నేమిటి కట యేఁజేఁగొం" డనిన - శంకరమూర్తికి జైను లిట్లనిరి
"జినమంత్రలేఖయు శివమంత్రలేఖ - యును నగ్నిలో వైవ నొగిఁ గాలకున్న
వారిదె గెలు"పని వా ర్చుడువుడును - ధారుణీశ్వరుఁ జూచి "దాసఁ దప్పేమి
పసిఁడితో నొక గుక్కపల్లు దూఁచుడును-బసిఁడియునెముకయుఁ బ్రతివోల్పఁదగునె
పాలకావడి తూన్కి జాలఁ [1]దూన్చుడును- బాలును జాలును బ్రతియె తలంప
మలయజంబులు వట్టిమ్రాఁకులుఁ [2]దూన్ప-మలయజంబులు వట్టిమ్రాఁకులు సరియె
శివమంత్రలేఖయు జినమంత్రలేఖ - తవిలి కూర్చిన నేమి దత్తుల్య మగునె"
యంచును "శివ"యను నక్షరద్వయము - పంచవర్ణాఢ్యుండు పత్రిక వ్రాయ
మండలాధీశుండు రెండు లేఖలును - మండెడు పెనుభగు మంటలో వైవఁ
గరమెత్తు నంతన సురసురఁ గమరి - పరవాదిజినమంత్రపత్రంబు గాలె
హరమంత్రపత్ర మయ్యగ్నిఁ గన్న - సరసిజదళమట్ల కర మొప్పియున్న
జినమును ల్బల నచ్చియును దోఁక సావ - కనిరి "ముమ్మాటికి నరయఁగవలయు
శివమంత్రలేఖయు జినమంత్రలేఖ - తవిలి కావేరిమధ్యంబున వైవ
నేటఁ బోయినపత్ర మోటపత్రంబు - నేటికి నెదురెక్కెడిది నిజం" బనినఁ
"బిడికిటఁ గోమటిఁ బొడువంగ మఱియుఁ-బొడువుమాయనుక్రియఁబోవంగరాదు
ఊరక పోసీకు మోడినవారి - ధారుణిజనులెల్లఁ దల లెత్తిచూడ
నెట్టఁగాఁ గాల్పించి యిచ్చట నినుప-కొఱ్ఱులఁ[3]దివియింపు కువలయేశ్వరుఁడ!"
యనవుడు నవుఁగాక యని జినమునులు - జనపతియును దారుఁ జనుదెంచి యంత
నాకులు కావేరియందు వైచుడును - జేకొన నెదురెక్కె శివ మంత్రలేఖ
వారిమంత్రం బాకు వఱదనే కలసెఁ - బూరించు నే చమత్కారమంత్రములు
అంత నాపిల్లనైనాకు భూనాథు - సంతోష మలరార సద్భక్తిఁ జేసి
పదునెనిమిదివేలు మొదలిజైనులను - బాదిగొని పిలిపించి పోరిఁబోరిఁ బట్టి
యచ్చెరువందఁ గులచ్చిరియారు - చెచ్చెర నటమున్న చేయించినట్టి
కాలియున్న యినుపశూలంబులందు - నోలిఁ [4]దివ్యించుచు వ్రాలి యిద్ధరణిఁ
బరగఁగ దిరువూరఁ బఱపుట వినవె - యురుభక్తియుక్తిమై నోరి జైనుండ!

నిడుమారని కథ

పుడమినట్టులు సెప్పఁబడియె వెండియును - నిడుమారఁడనునొక్క నిఖిలేశ్వరుండు

---

౧. బూన్చు. ౨. బూన్ప. ౩. దీయింపు. ౪. దీపిం.

దన యేలుభూమి దాఁ దక్కఁ దక్కెల్ల - జినమార్గవర్తు లాటను [1]నిషేధించి
మందునకైన భస్మత్రిపుండ్రాంగి - యొందును లేకున్న నెట్లొకో యనుచు
మది విచారించుచు మనుజేశుఁ డుండఁ - దదవసరంబున మదనారిభక్తి
మానసుఁడగు శివజ్ఞానసంబంధి - నా నప్పు డా పాండ్యభూనాథుధరణి
కేతెంచి వీరమాహేశ్వరోద్యుక్తి - భాతిగాఁ బ్రభవించి పరవాదులైన
జినమార్గవర్తుల నినుపకొఱ్ఱులను - గనలఁగఁ దివియించె ననుచు నీవార్త
విని యట నిడుమారవిశ్వంభరేశుఁ - డనఘుఁడు దన దేశమున నెన్నఁబడ్డ
జినపదాచార్యుల జినమంత్రయుతుల . నననేల పేరు వారనక రాఁబనిచి
"క్షితి నవాంతరశాస్త్రమతములు వన్ని - శ్రుతిబాహ్యులై చను మతిహీనులార!
పశుకర్మ నొకనరుఁ బరమేశుఁ డనుచుఁ - బశుపతి నెఱుఁగని పశుజీవులార!
ఘోసపరి శూన్య దుర్బోధలఁ దగిలి - భసితం[2]బలందని పాతకులార!
అద్వైతకర్మమాయాకుయుక్తులను - సద్వ్యాధిఁ జెందని చండాలురార!
అజ్ఞానబోధల కాలయం బగుచు - విజ్ఞానరతి లేని విద్వేషులార!
[3]యెట్టొకో నా ప్రజ నింతగాలంబు- బట్టి దుర్బోధలపాలు సేసితిరి
అటుచూడుఁడా యిప్పు డభవుసద్భక్తుఁ - డతెఁ పిళ్లనాయినా రాపాండ్యభూమి
సర్వప్రమాణదృష్ట ప్రత్యయముల - శర్వుఁడ కర్తగాఁ జనఁ బ్రతిష్ఠించి
జినబౌద్ధసమయంబు లను పేళ్లు దుడిచి-మునులఁ దివ్యించె నాయినుపకొఱ్ఱులను
గాన కొల్వుండు మా శ్రీనీలగళుని - గానినాఁ డిందఱుఁ గ్రాఁగినకొర్ల
భువిఁ దలక్రిందుగాఁ దివియింతు" ననుచు - శివభక్తవర్యుఁ డాశిష్టేశ్వరుండు
నిశితఖడ్గాయుధాన్వితహస్తుఁ డగుచుఁ - బశువరింపుచుఁ గొర్లపాలు సేయుచును
నంతలో శివభక్తులగు జినమునుల - సంతోషచిత్తుఁడై చనఁ గాచెఁ గాదె
నిడుమార భూనాథు మృదుభక్తిమహిమ - నడిసన్న లెఱుఁగవే జైనకష్టుండ!

నమినంది కథ

మఱియును నమినంది మాభక్తుఁ డొకఁడు - వఱలుఁ జెల్లత్తిరువాలూరిలోనఁ
దిరిగి యార్జించి [4]నే దెచ్చి భర్గునకుఁ - బరువడి వేయుదీపములు ముట్టించు
వ్రతతత్పరతఁ బ్రీతి వర్తింపుచుండఁ - గుతగులై జైనులు గూడి యయ్యార
భక్తుఁ డొక్కఁ డితనిఁ బొఱఁగఁ దోలు- యుక్తులెట్లని పెక్కు లూహించి చూచి

---

౧. విశేషించి. ౨. బుఁ బూయని పాపాత్ములార. ౩. యెట్టకో. ౪. నెయ్.

యల్ల పాడ్గుడిలో సహస్రదీపంబు - లెల్లెడ ముట్టించుచోనిది నిజవ్రతము
నీమార నిశనికి నెవ్వరు నెయ్యి - వోయకుండినఁ దాన పోయెడిఁగాక
యంచు నాలోచించి యతనికి ఘృతము - నించుకయును బోయ నీకున్న వచ్చి
"ప్రాణేశ! నేయి మెప్పాటనులేదు - ప్రాణము ల్విడుతు దీపంబు లాఱినను"
అంచుఁ బరిచ్ఛేది యగుడు నద్దేవుఁ - డంచితప్రీతిఁ బ్రత్యక్షమై నిల్చి
"వరదసోమయ యర్ఘ్యపణ్యంబులందుఁ - బరువడిఁ దొల్లి దీపము లెత్తినట్లు
సజ్జనలీల మజ్జనబావిలోని - యజ్జలంబులు వోయ నలరు దీపములు
కానక యన్యాయకారులై యున్న - జైనుల పసులును జచ్చెడు నేఁడ"
యని దేవదేశుఁ డానతిచ్చుడును - విని మహానందసంజనితాస్యుఁ డగుచుఁ
గొలనిజలంబులఁ గోటిదీపంబు - లలరఁగ ముట్టించి యాడుచున్నడను
నఱవంగ నొక్క-నెయ్యయును లేకుండ - నఱిమిఱిఁ బసులెల్ల హతమైనఁజూచి
"యిది యేమి సోద్యమో యింతలోఁ బసులు-మెదలవు గదలవు మృతిఁబొంచె నల్ల
పాటిదేవరచేతఁ బడసి దీపములు - కోటానకోటి యీకొలని నీరోసి
ముట్టించినాఁడటే యిట్టిచోద్యంబుఁ - బుట్టునె శివభక్తు లెట్టివారుండ్రొ?
యిట నెయ్యి వోయంగనీక యుండినను - గటకటా శాపించెఁ గాక యత్తపసి
కాదేని [1]బిట్టపిట్టగఁ బసు ల్చచ్చు - నా దీనఁ దప్పేమి పోదండుగాక"
యనుచు నేతెంచి సాష్టాంగులై మ్రొక్కి - వినుతింపుచుండ నాఘనకృపామూర్తి
పసులప్రాణంబిచ్చి పరగ జైనులకు - నొసఁగఁడే శివదీక్ష యోరి జైనుండ!

సాంఖ్యతొండని కథ

వెండియు విను సాంఖ్యతొండండు సోడ - మండలంబున శాంతమంగయన్పురిని
బౌద్ధునికడుపునఁ బ్రభవించి మఱి ప్ర - బుద్ధుఁడై బౌద్ధవిరుద్ధసంగతిని
దొలుమేని తనపుణ్యఫలమునఁ జేసి - వలగొని శివభక్తివాసన నిగుడ
"భక్తుండనైనను బ్రదుకంగ నీరు - భక్తుండఁ గాకున్న బ్రదుకు [2]దానేల
యీమాటఁ బదిట లింగార్చకుం డనెడు - నామంబు వినఁగ రా దేమి కర్మంబొ?
యిట్టి భవద్భక్తిహీనుకడుపునను - బుట్టింపఁ దగునయ్య భూతేశ్వరుండ!
యేలయా నన్నింతయీశ్వర! కరుణ-మాలి పుట్టించితి మలధారియింట
నిండారుసద్భక్తి నిను భజియింప - నొం డుపాయమ్ము లే దొగి నట్లఁగాక

---

౧. టిది. ౨. భూనుతులొ, వార్గలరొ, వారలరొ. ౩. కాదెబిట్టకబిట్టుగా. ౪. త్వ. ౫. దాలేదు.

సిద్ధంబు వేదవిరుద్ధంబు జైన - బౌద్ధచార్వాకదుష్పథసమయములు
మూఁడును నిర్మూలముగఁ జేయు దనుక-మూఁడు ఱాలనువైతు ముప్ప్రొద్దునిన్ను
నిది నిజవ్రత"మంచు నిలఁ బ్రవర్తింప - నది వెల్లివిరిసి యేన్నాళ్లు వాఱంగ
గుడి కేఁగరామిని గుదగుదమనుచుఁ - గుడువక యేన్నాళ్లు గడచినపిదప
నేఱు డొంకిన గుడి కేఁగియు "లెక్క - నేఱ నేమిటికి ఱా లెన్నివైచినను
మిసిమింతుఁడవు గావు మృడ! దేవ! యేను - విసివితి నివియేల వేయును నింక
నీయొక్కటియె చాలుఁ బో" యని పెద్ద-ఱా యెత్తికొనిపోయి "కో"యని వైవ
శివలింగ మంతలోఁ జేతులు సాఁచి - యవుదలఁ బడకుండ నాఁగి నవ్వుచును
"మెచ్చితి వరము నీ కిచ్చితి నడుగు - మిచ్చ యెయ్యది"యన నిలఁజాఁగి మ్రొక్కి
"హరియును బ్రహ్మయు నాది నంత్యంబు - పరికించి కానని యురులింగమూర్తి
వేనవేల్విధముల వేదంబు లరసి - కానక వెదకెడు ఘనలింగమూర్తి
సకలసిద్ధాంతశాస్త్రపురాణయుక్తి - నిక మిట్టి దనరాని నిజలింగమూర్తి
సనకసనందనమునిముఖ్యవితతి - మనములు గడచిన మహాలింగమూర్తి
శేషవాసుకి బహుజిహ్వోక్త వినుతి - భాషలు గడచిన పటులింగమూర్తి
కంటి మీ శ్రీపాదకమలంబు లేను - మంటిఁ జాలదె నాకు మఱియొండ దేల?
మల్లెమొగ్గల వైవ మదనుని వేఁడి - [౩]వెల్లఁగాఁ జేసితి దెల్లంబుగాదె
ఱాలవైచినఁ గరుణాలోకనమునఁ - బాలించితివి భక్తిపరునిగా నన్ను
నన్యాయమున నీకు నహితంబు సేయ - ధన్యత్వ మీఁగి సోద్యముగాదె జియ్య!
స్తుతియును నిందయు హితము నహితము-మతిఁ దలంచినను సమానము ల్గావె
భక్తవత్సల! భక్తపరతంత్ర! భర్గ - ముక్తివల్లభ! దయామూర్తివి గాన
నిందించి సంబన్న నీగుణకీర్తిఁ - జెంది మల్హణుఁడును జేరరె నిన్నుఁ
గావున నక్క గటాక్షప్రేక్షణమున - భావించి యీఱాయి పువ్వుఱాయిగను
అలవడ నీయుత్తమాంగంబుదెసను - నెలమి నుండఁగఁ జేయు మెల్లగుళ్లందు"
ననుచు నవ్వేద[౪]బాహ్యంపు మార్గములు-దునిమి వైవఁడె సాంఖ్యతొండఁడు జైన!

గోవూరి బ్రహ్మయ్య కథ

మఱియుఁ గోవూరి బ్రహ్మయ నాఁగ నొక్క - గఱకంఠుభక్తుఁ డఖండితకీర్తి
జినమునులకుఁ దనకును దర్కమైన - జినసమయుఁడు వాదమున సిగ్గువడియు

౧. [illegible] ౩. వెల్లఁగాఁజేసిన వేల్పవునీవు, తెల్లంబుగాఁగ. ౪. బాహ్యపుసమయములు.

వటమహీజాత మచ్చటనున్నఁ జూచి-"యటుగాక దృష్ట మివ్వటముఁగాల్చెదవొ
పడసెదో చెప్పుమా భక్తుఁడ" యనిన-"మడియింపఁగూడ దేఁ బడసెద" నన్న
మంత్రతంత్రములచే మఱిగాల్చినఁ గు-మంత్రకుతంత్రకుమాయాపహారి
వసుధ నీఱైయున్నవటముపై నపుడు - భసితంబు సల్లి మెప్పటియట్లు నిలిపి
వఱలఁగఁ గోపూరివసదులన్నియును - జెఱపఁడే బ్రహ్మయ్య సిగ్గేది జైన!

తేడరదాసయ్య కథ

మఱియును విను పోట్లచెఱు వనుపురిని - వఱలంగ నేణ్ణూరు వసదులు గట్టె
నెలయ ము న్నిరువదివేల్జినమునులు - గొలువఁగ జినకులగురుఁ డొక్కరుండు
నాబల్లహునకు ముఖ్యాచార్యుఁడగుచుఁ - దాబుద్ధిసెప్పుచుఁ దగఁ బ్రబోధింప
క్షితిపతియైన [1]యాసింగబల్లహుని - యతివ సుగ్గలదేవి యకలంకచిత్త
తానును దేడరదాసయ్య వరద - యానూనసద్భక్తిమానస గాన
తమగురుస్వాములౌ దాసిదేవునకు - రమణి యాస్థితి విన్నపము సేసి హితులఁ
బుచ్చుడు నప్పు డప్పోట్లచెర్వునకు - నచ్చెరు వందంగ వచ్చునయ్యెడను
జినమును ల్వొక్క గుచ్చితములు సేయఁ-గని నూఁకుచును లెక్కగొనకేఁగుదేర
నగ్గురు శ్రీచరణాంబుజంబులకు - సుగ్గలదేవి యుత్సుకలీల మ్రొక్కి
భామ గురుప్రసాదామృతాంభోధి - లో ముదంబారఁ దేలుచు మునుంగుచును
వేఱొకతావున విడియింప నతఁడు - మీఱివచ్చుట నటమీఁద నెట్లగునో
యనివచ్చి జినమును ల్వొనిపింప రాజు - జినసమయుఁడుగాన వనిత కిట్లనియె
"సతి కొక్కగతియును బతి కొక్కగతియు - నతివ! యేలోకంబునందైనఁ గలదె
యెక్కడిగురువులు నేనాఁటిబుధులు - చక్కన నంపుము జైనులు విన్న
విపరీత మగు నింక వేయును నేల - చపలాక్షి! యనుపు మీసాముల" ననిన
నధికకోపోద్రిక్తయై "వీరిరాక - యధమజైనులపెంపు లడఁపనె కాదె
పురుషునకు సతికిఁ బెరు వొకఁడైన - గురుశిష్యులకు వేఱె తెరువులు గలవె
స్త్రీవివాహమునాఁడు సేసినబాస - నీవ విచారించుకో వేయునేల ?
గడియించికో భార్యగలదేని యోర్తు-విడువుము నన్ను నే మృడుఁగాని యొల్లఁ
గాదేని యోడింపు వేదశాస్త్రాది - వాదతర్కప్రతివాదంబులందు"
నంచు సుగ్గలదేవి మించిపల్కుడును - గుచ్చితులగు జైన[3]కూళలందఱను

---

౧. దే. ౨. లింటెటివి. ౩. గురులనం.

బిలిపించి బ్లి హుకొలువున వారి – వలపట నవరత్నకలితమై తనరు
సింహాసనాసీనుఁ జేసి యాజైన – సంహారుఁ డైనట్టి సద్గురుదేవు
దాసయ్యపాదము ల్డాసి యొత్తుచును – నాసుగ్గలవయుండె నాజినమునులు
[1]మంత్రతంత్రానేకమాయాదులను గు-యంత్రమహేంద్రజాలాదివిద్యలను
అద్వైతశూన్యమాయావాదకర్మ – విద్వేషమున[2] జైనవితతి దర్కింప
వేదవేదాంతాదివాద సిద్ధాంత – వాదతర్కముల సంపాదించి మించి
న్యాయవైశేషికాద్యఖిలవాగ్ద్రష్ట – ధీయుతోక్తులఁ బెక్కుతెఱఁగులు సూపి
"యద్వితీయుఁడు రామనాథుఁడే కర్త – సద్విధిసర్వము సర్వేశ్వరుండు
శ్రుతి "యేకఏవ రుద్రో" యనుతత్త్వ – గతి "లింగమధ్యే జగత్సర్వ" మనియు
రతి "లింగబాహ్యాత్పరం నాస్తి"యనియు – సతత మిట్టులు శ్రుతి చాటెడిఁగాని
యీక్షింప నింతయు నీశ్వరమయము – దక్షత గల్గెనా తర్కింపుఁ" డనిన
"నింకఁ దర్కింపంగ నేది? యంతయును – శంకరుఁ డనియెడు సచరాచరంబు
వలదుపో గుడి కేఁగి కొలిచెద మనఁగఁ – గలఁ డంతటను గఱకంఠుఁడు మఱియు
నంగజహరుఁడు సరాచరంబులకు – నంగమో జీవమో యాత్మయో చెపుమ"
యనిన [3]"శ్రమణులార! యాదిప్రశ్నకును – వినుఁ డుత్తరంబ"ని వెండి యిట్లనియె
"నీరాష్ట్రములకెల్ల నీరాజుదక్క – ధారుణి మఱి చెప్ప లే రను టెల్ల
నోలి సమస్తపిపీలికాదులును – మాలలు బోయలు మహిపతియనుటె
సర్వేశు [4]సుగుణవిచారితవృత్తి – సర్వంబునందును సంకీర్ణపదమె
యదిగాక వినుఁ డీశ్వరాద్వైత మనుట – యిదియు సర్వాద్వైతమే యట్లుఁగాక
గుడికేఁగి మీకింకఁ గొలువనేలనిన – వెడఁగుప్రశ్నకు మీరు వినుఁ డుత్తరంబు
సర్వగతంబైన చంద్రాతపమున – సర్వశిలలు నుండఁ జంద్రకాంతంబు
స్రవియించు నాకెంటిసామరస్యమున – స్రవియించునే యున్నశైలములెల్ల
శిలలపై వెన్నెల గలుగదే [5]కలిగి – ఫలమేమి యది వ్రాణపదముగా దట్లు
చంద్రికకొఱక తచ్చంద్రకాంతంబు – చంద్రాశ్మముకొఱక చంద్రిక యరయ
సర్వగతుండగు శర్వులోపలను – సర్వంబు నుండంగ శరణునిమనసు
కరఁగు రెంటికి సమకళ [6]గల్గుఁగాన – కరఁగునే తక్కిననరులచిత్తములు
నఖిలంబు లింగమధ్యంబున లేదె – యఖిలంబు నుండియు నందేమిఫలము

౧. యంత్రతంత్రార్థమాయావాదములఁగు. ౨. నసద్వృత్తిఁదర్కింప. ౩. తృప. ౪. ఁడగుణ. ౫. కలిమి. ౬. గల్గు.

శరణునికొఱకె శంకరునిలీలయును - శరణునిహృదయంబు శంకరుకొఱక
మొదవుఁగాఁపును దనయదియ కాఁదలఁచు- మొదవున కటు ప్రాణపదముగా క్రేపు
బ్రదుకుఁగాఁపును రెంటిపరిణామమంద- మొదవుగాఁపును నెఱుంగదు క్రేపుఁగాని
మది లింగభక్తసన్మథనంబునంద - బ్రదుకు నెంతయుఁ బ్రాణపథముగానుండు
స్వాతివాన గురియు జలములోనెల్ల - నేతటి ? గఱిఁగొన దిట్టిచిన్కులకె
కాని నోర్దెఱవదు గఱి చిప్ప యొకటి - తానెల్ల వానలఁ దడియుచు నుండు
నుభయసంగతిఁ జేసి యుదయించు రత్న - మభవుని శరణుని యనువును నట్ల
కావున లింగభక్తస్నేహలీల - మీవశంబె యెఱుంగఁ గావలులార !
రమణమై నాడంబరమకాక లింగ - సమధనసుఖములజాడ లేలింక
యంగమో జీవమో యాత్మయో యనిన - వెంగలిప్రశ్నకు వినుఁ డుత్తరంబు
అంగంబు పూర్వకర్మాన శేషంబు - నంగంబు సుఖదుఃఖసంగతినెలవు
నంగంబు పుణ్యపాపాలయం బట్టి - యంగంబు శివుఁడుగా దది పోవనిండు
జీవుఁడు శివుఁడని భావింతురేని - జీవుఁడు మలినుఁడు శివుఁడు నిర్మలుఁడు
జీవుఁడు దుష్కర్మి శివుఁడు నిష్కర్మి - జీవుఁడు సకళుఁడు శివుఁడు నిష్కళుఁడు
జీవుఁడు పశుమూర్తి శివుఁడు పశుపతి - జీవుఁ డముక్తుండు శివుఁడు ముక్తుండు
జీవుఁడు సభవుండు శివుఁ డభవుండు - జీవుఁ డనిత్యుండు శివుఁడు నిత్యుండు
జీవుఁ డశుద్ధుండు శివుఁడు శుద్ధుండు - జీవుఁడు మృతదుఃఖి శివుఁ డమృతుండు
జీవుఁడు సంసారి శివుఁ డసంసారి - జీవుఁడు సందేహి శివుఁ డసందేహి
కావున జీవుఁడు దేవుఁడు గాఁడు - పోవఁగ నిం డది పోలుపుగా దింక
నాత్మయుఁ బరమాత్మ యనరాదు వినుఁడు-ఆత్మ దాఁ బంచభూతాత్మకం బయ్యు
నాత్మ దాఁ బంచేంద్రియాత్మకం బయ్యు - నాత్మ దా దేహగుణాత్మకం బయ్యు
నుండుఁ గావున నాత్మయును గాఁడు శివుఁ డ-ఖండిత సూక్ష్మవికస్వరలీల
సకలముఁ గపటనాటకసూత్రములను - బ్రకటించు చైతన్యభావంబు శివుఁడు
అందు "నణోరణీయా" ననఁజొచ్చి - నందు లేకున్నట్టి శంభుఁడు శివుఁడు
నూవులలోపలి నూనియయట్ల - భావింపఁ గాష్ఠంబుపావకునట్లు
పూనిపాషాణంబులో నిను మట్ల - తా నేత్రములలోని తద్రూపమట్ల
యలవడఁ బాలలోపల నేయియట్ల - జలకుంభములలోని చంద్రునియట్ల
వెలుఁగు నద్దంబులోపలి నీడయట్ల - తలఁపఁ బూసలలోని దారంబునట్ల

౧. గఱిఁగొన. ౨. సుమ...జాడలేదింక.

ఘటపటాదులలోని గగనంబునట్ల - పటికంపుశిలలోని భావంబునట్ల
వెలయ బీజములోని వృక్షంబునట్ల - నలరు శబ్దంబులోపలి యర్థమట్ల
పర్వతంబులలోని ప్రతిశబ్దమట్ల - సర్వంబునందును శర్వుండునట్ల
ముల్లు గుట్టఁ దెఱపి మెల్లెడ లేక - మెల్లచోఁ దానయై యిట్లున్నవాఁడు
ఈశుండు సకలలోకేశుండు గర్మ - నాశుండు నాదురామేశుండె" యనిన
"యవ్వనేని దాసయ్య! యఖిలంబునందు - శివునకుఁ గల్గువిశేషంబు లెవ్వి?
శివుఁడు నిత్యుం డటె యవి యనిత్యములు-శివుఁడునని త్యుఁడో శివుఁ డందు లేఁడో
శివుఁడు దైవంబటె యవి యదైవములు-శివుఁడు నదైవమో శివుఁ డందు లేఁడో
శివుఁడటే పశుపతి యవి పశురాశి-శివుఁడును బశువమో శివుఁ డందు లేఁడో
యందొక్కటైనను హరుని గుణంబుఁ - జెందంగవలవదా యిందులో" ననిన
నన్యాయవాదుల నతిగులఁ జూచి - ధన్యుఁడు[1] దేవరదాసి యిట్లనియె
"నూనియగాఁ జేసి నూల్కొను దీప - మా[2]నినూవులందును నలరునే చెపుఁడ
నువ్వులఁ గల్గునే నూనియ గుణము - నువ్వులలోపల నూనియ లేదె
యీశునిగుణమేల నిన్నిటఁ బొందు - నీశుఁడు దానెట్టు లిన్నిట లేఁడు
నువ్వులలోపల నూనియ గలదు - నువ్వులుగల్గునే నూనియలోన
సర్వజ్ఞునందును సర్వంబునుండు - సర్వజ్ఞుఁ డుండునే సర్వంబునందు
నీహేతువులకెల్ల నిట్లు చూడుండు - యూహింపఁగా లేకయును గలవిధము
మథనపక్వక్రియామానంబునందుఁ - బ్రథితంబుగా మీఁదఁ బరము గాన్పించుఁ
గలుగంగవలెనన్నఁ గలుగు జ్ఞానికిని - కలుగ దజ్ఞానికివలె నన్న నైన
సర్వజ్ఞుఁ డిట్టుండు సర్వంబునందు - సర్వప్రమాణాదిసంసిద్ధ మిదియు"
ననవుడు జినమును లపహసింపుచును - మనమునఁ దలపోసి మఱియు నిట్లనిరి
"పెక్కులెఱుంగుట పెద్ద మేలయ్యె - నిక్కమింతయుఁ గూడ నిటలాక్షుఁ డేని
కలుగునే మలమూత్రములు విడ్చు[3]తావు - నిల మెట్టవచ్చునే యిది సెప్పు"మనిన
కూడ జైనులనెల్లఁ గూళలఁ జేసి - దాడలు వడునట్లు దాసి యిట్లనియె
"మెఱుఁగరె జైనులా! రెన్నఁడు మీర-లెఱుఁగనికార్యమే యిది మీకుఁ గ్రొత్త
మృడుఁడు లేఁడనియెడు జడకర్మవాది - నడుతలమెట్టిరో నడుతు మేప్రొద్దు
మనసిజహరుఁడు లేఁడని పల్కు నధమ - మనుజులనోళ్లు మామర్గడంబులకుఁ
గింకిరిపడకుఁడీ బొంక నే నేర - నింక నే మడిగిన నిట్ల చెప్పెదను

౧. దేవర. ౨. నూనెయం. 3. తావు.

భావింప నీరెండుతావులు దక్క - దేవదేవుఁడు లేనితా వున్న దెట్లు
సకలంబుఁ దానయై సకలంబునందు - నికము దాఁబొందని నేర్పరి యతఁడు
సకలంబుఁ బుట్టించి సకలంబునందు - నికము వుట్టకయున్న నేర్పరి యతఁడు
సకలంబు నడపుచు సకలంబునందు - నికము దానడవని నిర్గుణి యతఁడు
సకలంబుఁ ద్రుంగించి సకలంబునందు - నికము ద్రుంగనియట్టి నిత్యుఁ డతఁడు
సకలముఁ దనలోన సందు లేకునికి - సకలము నడఁచెడు జాణఁ డతఁడు
సకలంబుఁ దననిజాజ్ఞాప్రభావమునఁ - బ్రకటించు [1]చైతన్యభావకుఁ డతఁడు
సకలంబు లీల నిచ్ఛామాత్ర నిలిపి - వికృతంబు లార్చు నిర్వికృతి యతఁడు
కలిగి యంతటిలోనఁ గలుగనివాఁడు - కలఁ డన్న వారికిఁ గలిగుండువాఁడు
తలఁపుల మిగిలిన తత్త్వంబువాఁడు - తలఁచినవారికిఁ దన్నిచ్చువాఁడు
కొలఁదికి మీఱిన గుణములవాఁడు - కొలఁది యెఱింగినఁ గూడుండువాఁడు
వలపింపరానట్టి వలపులవాఁడు - వలచినఁ బాయక వరమిచ్చువాఁడు
గమియింపరానట్టి గమకంబువాఁడు - గమియించువారికిఁ గడనూపువాఁడు
పట్టంగఁజూచినఁ బ్రభనూపువాఁడు - పట్టిన మఱి బట్టబయ లగువాఁడు
వినికికి మిగిలిన వేషంబువాఁడు - వినునంతలోనన విహరించువాఁడు
దృష్టికిఁ దాఁటిన తేజంబువాఁడు - దృష్టించి చూచినఁ దెలి వగువాఁడు
వాసనగడచిన వర్తనవాఁడు - వాసనమైఁ గూడ వర్తించువాఁడు
చవులకు మీఱిన సారంబువాఁడు - చవులఁబాసినఁ బాఁ బ్రసన్నుఁడౌవాఁడు
పలుకులు గడచిన బాసలవాఁడు - [2]పలుకు లెఱింగిన ఫలియించువాఁడు
[3]భక్తవత్సలుఁడనఁ బరగినవాఁడు - శక్తి కతీతుఁడై సడిసన్నవాఁడు
యుక్తికిమీఱిన యుక్తులవాఁడు - వ్యక్తి సాక్షాల్లింగమై యున్నవాఁడు
కావున మాలింగదేవునిమహిమ - భావింప నెఱుఁగ మీ ప్రాప్తియకాదు
రామనాథుండు సర్వంబును నగుట - భూమి నభక్తులఁ బొందకుండుటయు
నప్రసిద్ధపుమాట లనవల దిపుడు - సుప్రసిద్ధముగ దృష్టప్రత్యయముగఁ
జూపెద మీరడ్డనోపెద రేని - యీపొట్లచెఱువులో నెన్నఁగఁబడ్డ
వసదు లేణ్ణూరును వ్రచ్చివైపింతు - పనుల మిమ్మేమని పఱుతు నే" ననిన
"నెన్నిమార్గంబుల నీతనిఁ జెరుప - కున్నఁ" గాఁ దని జైను లూహించి చూచి
"దృష్టాంత మిప్పుడు దృష్టమౌఁగాని - దుష్టోరగంబునఁ దొడికింత" మనుచు

---

౧. సర్వజ్ఞభావకుఁ. ౨. ఫలికినయట్లున్నఁ బైఁబడునాఁడు. ౩. భక్తికతీతమై పరగిన.

వాసుకి మెచ్చక వ్రాలి నాలుకలు - గ్రోసెడు నన్నట్టి ఘోరసర్పంబు
గడువలోపలఁ బెట్టి, "కలఁడయ్య! యిందు-[1]మృడుసర్వగతుఁ డని నొడివెద"వనిన
"కలఁ డనుమానమే ఘటములోపలను-కలుగఁడేనియు సర్వగతుఁడె రామయ్య"
యనుచు నూతనపురాతన మహాభక్త - జన పాదపద్మ సంస్మరణాత్ముఁ డగుచు
నిర్భయుఁడై చేరి నిలిచి తత్కుంభ - గర్భస్థ మైయున్న దుర్భరోరగము
రోఁజుచుఁ బొంగుచు [2]మ్రోగుచు లోనఁ - దాఁ జప్పరించుచు దాపలడఁచుచు
నెడనెడఁ గడువలోఁ బడఁ గడచుచును - గడవడించుచు భుజంగము విజృంభింప
"రామనాథుండు [3]సర్వగతుఁ డవ్యయుఁడు - రామేశుభక్తు లీభూమి నుత్తములు
పరముఁ గొల్వనివారు పరమపాతకులు - నరు లెల్ల వింటిరే నాశపథంబు"
నంచు నాఘటములో హస్తంబు దోడిగి-పొంచున్న సర్పంబుఁ గుంచి తివ్చుడును
పటికంపులింగమై స్ఫుటకాంతిఁ జేసి - చటుల భాస్కరకరపటల మంతయును
వితతటముగ దిశాతటములఁగప్పఁ - గుటిలాన్యసమయ విఘటనతదీయ
పటుతరకరతల ఘటితమై వెలుఁగ - నటుగూడ జనులు ఖే యని జయవెట్టఁ
దటుకున జైనులు గుటిలత యడఁగి - ఘటితఫాలస్థల కరకంజులుగను
సుగ్గలదేవి యౌత్సుక్యంబు దనర - నగ్గురుదేవుఁ దా నగ్గించుచుండ
బల్లహుఁ డాదిగా నెల్లజైనులును - దల్లడం బందుచు ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి
రంత దేడరదాసమయ్య బల్లహుని - సంతోషమున లింగసహితుఁగాఁ జేసి
యిట దర్కము త్తరించుటఁ జేసి యల్ల - పటికలింగంబు నప్పట్టణంబునను
నుత్తరేశ్వరుఁడన నొగిఁ బ్రతిష్ఠించి - యత్తఱి నాదాసమయ్య యేణ్ణూరు
వసదులు వ్రప్పించివైచి జైనులకు - నొసఁగఁడే శివదీక్ష యోరిజైనుండ!

హిరియ నాచయ్యగారి కథ

మారుడిగనుపురి మఱియొక్కభక్తుఁ - డారంగ హిరియనాచయ్యగారనఁగఁ
బరు లెఱుంగకయుండ భక్తుఁడైయుండఁ - బరవాదిజైనులు ప్రల్లదంబునను
నేడ సూచినఁ దామె మెలమిని వెయ్యి- యేడునూర్వసదుల కెది వాడవనుచు
నొక్కశివాలయం బున్నఁ [4]వ్రప్పించి - చక్కన నచటి పూజారిఁ గారింపఁ
"బరవాదిజైనులఁ బఱపక యింకఁ - బరమున కారగింపఁగఁ బెట్టరాదు
తప్పగుఁ దడసిన నిప్పరి" యనుచు - నప్పుడ నాచిదేవయ్య దా వెడలి

౧. మృడుఁడు సర్వంబని. ౨. మ్రోయుచు. ౩. సర్వసమక్షముండు. ౪. ద్రవ్వించి.

పదినాళ్ళలోనన పండ్రెండువేలు - మదనారి సద్భక్తమండలిఁ దాను
నెలమి దలిర్ప వేయేణ్ణూరు లింగ-ములఁ బండ్లకెత్తించి వలివేగమునను
నడతెంచి చుట్టు మారుడిగపై విడిసి-"బడుగు [౧]బాఁపఁడు బట్టు వరదేశి మొదలు
తడయక జైనులు దక్కఁ దక్కొల్ల - వెడలుఁడో"యని యెల్ల వినఁగఁ జాటించి
యందులో దేరసు లనఁ బదుమువ్వు - రందఱ వారించి హరభక్తు లలరఁ
దలపడి తాఁకి జైనులఁగూడ ముట్టి - తలపట్లు పట్టి యుద్ధంబు సేయుచును
దమకంబుమైఁ దార తమతమశిరము - లమితకోపోద్రిక్తులై తఱిగికొని
యెలమి నత్తలలు డాపలికరంబులను - వలచేతఁ గరవాలములు జళిపించి
చెలఁగి యత్యంత విజృంభితులగుచు - నలరుచుఁ దూఁగాడ నలుఁగులు వెలుఁగఁ
గునియుచు నాడుచుఁ గోయని యార్వ - జినమును ల్భీతి మూర్ఛిల్లి వాపోవఁ
మునుమాడి యాజినమునుల మోదుచును - గనికని శిరములు దునిమివైచుచును
రూఢిమై నాడుచుఁ బాడుచు వెయ్యి - యేడునూర్వసదులఁ గూడ లెక్కించి
జినరూపముల తలల్ సిద్రుపలుసేసి - జినవసదులమీఁది సిడములు నూకి
యొక్కొక్కలింగంబు నొక్కొక్కవసది-నక్కజంబుగ నిల్పి యఖిలంబు నెఱుఁగ
నారంగఁ దలలతో నట్టలుగూర్చి-ధారుణి వెలయరే తేరసు లనఁగ
నాచిదేవయ్య యనశ్వరమహిమ - నీచుఁడ! యెఱుఁగవే నిన్నఁటివార్త!
పాటవేల్పని మీరు వాటించు జినుని - చేటెఱుంగరె యొండు సెప్పనే లింకఁ
బఱచుట సోద్యమే పశువుల మిమ్ము - మఱియును నా హుళిగఱ యనుపురిని

సోమన్నగారి కథ

శూలిభక్తుండు దా సోమన్న యనఁ ద్రి-కాలంబుఁ జేయు లింగస్పర్శనంబు
నేమంబుగాఁ గోరి భూమి వర్తింపఁ-గా మఱియొకనాఁడు గన్నులు నొవ్వఁ
గడుసంకటంబునఁ గానంగరామి - గుడికిఁ బోనేరక కుడువక యున్నఁ
దానొక్కరుఁడ తక్కఁ దత్పురినెల్ల - జైనుల కాన యసహ్యాభావమున
"కుడువ కుండఁగనేల గుడికడ కేము - దోడుకొనిపోయెద మడరఁగ నిపుడు"
అంచు జైనులు దోడికొంచుఁ దత్కార్య-వంచకు లర్హన్నవసదికి నేఁగి
"మ్రొక్కుము వీఁడె మీముక్కంటి"యనినఁ-గ్రక్కున జినుతలఁ గరములువెట్టి
పుడికి లింగాకృతి వడువుననున్న-దొడఁగి ముమ్మాఱు ప్రేల్మిడి మ్రొక్కి-మ్రొక్కి-

౧. బ్రాహ్మఁడు

వలగొని సర్వాంగములును సంధిల్ల - నిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన "నింక లే చాలు
జినుఁడు ప్రసన్నుఁడై తనుఁగొల్వనిచ్చెఁ-బనిలేదు మాబుద్ధిగొని యిటు బ్రదుకు"
మనవుడు సోమన్న యాగ్రహం బంది - "జినునికి గినునికిఁ జేతు లెత్తుదునె
చా, ఛన్నలార! సాక్షాల్లింగమూర్తిఁ - జూపెద రం"డంచు లోపలి కేఁగి
కన్నులఁ గట్టిన ¹కవణంబు వుచ్చి - మున్ను లేచుచు బల్మిఁ గన్నులు దెఱవ
నటమున్న జినరూప మటయట వాసి - పటపటఁ బగులుచు నిటయటవడఁగ
నిటలతటానలోత్కటచటులాత్ముఁ - డట జినప్రతిమామధ్యంబున నిలిచె
ఖ్యాపితార్వాచీనరూపంబు దనర - గోపతివాహనుఁ డేపు ²దలిర్ప
సురహాన్నవసదిన సోమేశుఁ డనఁగఁ - బరగె మా సోమన్న భక్తికి మెచ్చి
ముంజేతికంకణంబున కద్ద మేల - భంజింపఁబడు జినప్రతిమయ సాక్షి
యిలఁ బ్రసిద్ధము నేఁడు నెఱుఁగుదు గాదె - హులిగెఱలోపల నోరి జైనుండ!

వైజకవ్వ కథ

నొండి బరవళిగ వెలఁది వైజవ్వ - ఖండేందుధరపాదకమలాంతరంగ
మగఁ డాదిగాఁ బురి మనుజు లందఱును - నగవఁగ జినమార్గపరులై నడవ
నాతిమగం డొక్కనాఁడు జైనులకుఁ - బ్రీతితోఁ బర్వంబు వెట్టునయ్యెడను
దరళాక్షి వదపదార్థములు గావించి - వరుఁడు జైనులఁ బిలువంగఁ బోయినను
దరుణియు నప్పదార్థములు వీక్షించి- "హరమూర్తి యొకఁడైన నరుగు దేఁడయ్యె
బరికింపఁ దాఁ జేయు పాయసాన్నములు-పరమేశ! యితరులపా"లయ్యె ననుచుఁ
గడుఁగడు దుఃఖాగ్నిఁ గ్రాఁగుచు నున్న-యెడఁ దపోవేషియై మృడుఁడ యేతేరఁ
బడఁతియుఁ గడుభయంపడి యప్డు వులికి-పడి వడి సంతోషపడి చక్కఁ జాఁగఁ
బడి పలుమఱు మ్రొక్కఁ బడి పాదధూళిఁ-బడి పొరలుచును బైఁ బడి వైజకవ్వ
యాదిదేవునిమూర్తియగు తపరాజు - పాదంబులు గడిగి ప్రాశించి మ్రొక్కి-
సముచితసత్కారసంపదఁ దనిపి - యమలిన దేహు సుఖాసీనుఁ జేసి
పదపదార్థమ్ములుఁ బక్వాన్నములును - గదలీదళం బిడి కన్నుదనియఁగ
నష్టింపఁ దపసియు వడి నారగింప - సద్దులు సేయుచుఁ జప్పరింపంగ
సంతోషమునఁ గుడ్వఁ జనుదెంచి జైను - లంత కాంతకమూర్తి నల్లంతఁ గాంచి
యంతన మిగిడిపో నధిపుఁ డేతెంచు - సంతన తపసియు నట్లదృశ్యముగఁ

౧. కవళంబు, కమలంబు. ౨. దీపింప.

“బాపోసి వైజి! తాపసి యెం దణంగె? - గాసిపడక చూపు తపసులచేతఁ
గన్నంతటను జూడఁ గాదను తపసి - కెన్నదల్ గగ్గె నీకిటు గుడ్వఁబెట్టఁ
గూడునే తెసయిల్లు వాడు సేసితివి - యేడ దాఁచితి చెప్పు బూడిదగొట్టు
మగనియాజ్ఞకు మీఱఁదగునె యి ల్లేమి - తగులమో కాక యత్తపసికి నీకు
సమ్మతంబగునేని చను” మని యతివ - సమ్మెటఁ గొని చాటుచాటున ప్రేయ
నతివయు లెక్క సేయక శివుఁ దలఁపఁ - బతి ప్రేయ ప్రే ళ్లెల్ల సతిమీఁదఁ బడక
పిట్టారగింపంగఁ బెట్ట శంభుండు - పిట్టవ్వకై రాచవెట్టికిఁ బోయి
సోలుచుఁ గ్రాలుచుఁ బ్రేలఁగింపుచును - నాలంబు సేయుచుఁ గోలలవారు
నలుకమై 'వడుగ! పొ'మ్మని ప్రేయ ప్రేట్లు-కలయఁ జోడని నియోగముఁ దాఁకినట్లు
వసదులు నిండఁగ వాడలనడుమ - మసలిన తమ జైనపసులను దాఁక
త్రట్లను గట్టి ముచ్చట్లను జుట్టి - ప్రేట్లతోడన తమవీపు తో ళ్లెగయ
నులికుల్కి వీఁగి వీపులు విర్చుకొనుచుఁ-గెలకు లారయుచుఁ జేతులు నొగ్గికొనుచు
నుఱికుర్కి పడుచు దిబ్బ అమానుఁ డనుచు-వెఱవేఁకు లందుచు విభ్రాంతు లగుచు
హోయని జడియుచు నుపతపించుచును-వా యెత్తి యేడ్చుచు వసదు లెక్కుచును
నందుండి యుఱుకుచు నైదవెట్టుచును-సందుల కేఁగుచుఁ గ్రిందు సొచ్చుచును
చెఱువులమునుఁగుచుఁ జెట్లఁ బ్రాఁకుచును-బఱచుచునొండొరుమఱువుసొచ్చుచును
ప్రేట్లకు నులుకుచు విహ్వలు లగుచుఁ-ద్రట్లంటె చూచుచుఁ'దమకర్మ'మనుచు
జినువెన్క డాఁగుచుఁ'జిక్కితి'మనుచుఁ-గనుకనిఁ జనుచు'నెక్కడ సొత్తు'మనుచు
'వచ్చెఁజా'వనుచు'దైవమెఱుంగు'ననుచు-'నొచ్చితి'మనుచును వెచ్చనూర్చుచును
దలలు గుండులతోడఁ దాఁకించికొనుచు-నిలఁబడి పొరలుచు 'నెల్లాకో'యనుచుఁ
దొరిగెడి మేని నెత్తురు లంటియంటి-పొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ 'బొక్కితి' మనుచుఁ
'జొరఁ జోటు'లే దంచు సొమ్మసిల్లుచును-'హరుకృత్యమో కాక'యనుచు నిబ్భంగి
సంతాపమున ప్రేట్ల జైనులు వొరల - సంతలో నొకబుద్ధిమంతుఁ డీక్షించి
“చాటున నొక ప్రేటు సతి ప్రేయఁ జాటు - చాటున నీజైనకోటిఁ దాఁకెడిని
యక్కజంబుగను నినాంశులు వోలె - నొక్కొక్క ప్రేటు వేయు ముఖములఁ గాఁగ
శ్రీచంద్రముని వోయి చెఱువుపాలయ్యె-నాచార్యముని వోయి యగడితఁ బడియె
వరచంద్రమునివోయి వసదెక్కియుఱికె-సరహతముని వోయి యడవులఁ గలసె

---

౧. కొప్పు, రించు. ౨. నబ్బుర మిదియనుచు.

ఘనసేంద్రమునిప్రాణ ముషతాప మొందె-విపులేంద్రముని వీపు విక్కన విఱిగె
రాజేంద్రముని బిట్టు ప్రాణముల్ విడిచె - నీజినకులగురుఁ డింతలోఁ బొలిసె
నింతయుఁ గూడ నొక్కింతయై మడిసెఁ-గంతుసంహరుచెద్ది గానోపు" ననుచు
నతిన కడ్డము సొచ్చి యతని వారింప - నతగులపై వ్రాలున వ్వేళిటు లుడిగె
భార్య సద్భక్తితాత్పర్యరా లగుట-యార్యేతరుఁ డెఱింగి యల్లొర్గనట్టు
"అన్నంబు వెట్టితి వన్నన్న మున్న - తన్నెఱుంగకయుండఁ దపసి కొక్కనికి
నటుగాక శిక్షించి తండర నిప్పు - డిటు మునీంద్రుల కెల్ల నెగ్గు సేసితివి
ముదిగొరగల తంత్రములు మంత్రములును - మదిమది నిన్నేల బ్రదుకంగనిచ్చు
వెఱతుము తమయిల్లు వెడలుమిూ"యనుచు-సతిముఖేఁ ద్రోచుడు నవ్వైజకవ్వ
చనుదెంచి చనుదెంచి జైనాలయంబుఁ - 'గని శివాలయ మిది గానోపు'ననుచు
వనిత ము న్నిలు వెలువడమిగాఁ జేసి - కని వసదియు గుడియును నెఱుంగమిని
'ముక్కంటి శరణ'ంచు మోడ్పుఁగేలమర-మ్రొక్కుచు వసది యమ్ముద్దియగదియ
నటజినప్రతిరూప మప్పుడ వ్రస్సి-యటయుట వడఁగఁ దదభ్యంతరమున
నుదయించె సద్భక్తాస్పదలింగమూర్తి - ముదిత సముదితసమ్మదలీలఁ దనరఁ
"బురుషుఁడు శివభక్తివిరహితుఁ డేని - బురుషుని మిాఱుట దరుణికిఁ బథము
దుర్గతిఁ బొంద డెందును బతిఁ బాసి - భర్గుని గొనియాడు పడఁతియు నట్ల
చనఁగ నాలాయని యను మునిభార్య-యనసూయయు బురుషుఁడు సభక్తుఁడైన
బాసి శంభుని గొల్చి పడసెను గాదె - భాసురంబగు మోక్షపదవి వెండియును
నిల యెల్ల నెఱుఁగఁగఁ దిలకవ్వనాఁగ - వెలఁది యీశ్వరభక్తి విముఖుఁడైనట్టి
మగనిఁ బాయుడు వాఁడు డెగనున్న యెడను-యెగిది శివాలయం బింతి సొచ్చుడును
వెనుకొని యేతెంచి పెనిమిటి శివుని - వెనుక దాఁగిన నాతి గినియుచుఁ గొంగు
నట్టె తివ్వఁ బురుషభావమైయుండె - నెట్టన శివభక్తి నిష్ఠగాఁ జేసి
యనుచుఁ జెప్పఁగ విందు మాద్యోక్తులందుఁ-గనుఁగొనఁబడియె నీకాంత సద్భక్తి"
యని యసంఖ్యాతభక్తావలి వొగడ-జననికాయంబు ఖే యని జయవెట్ట
నాజినమును లెల్ల నాశ్చర్యమంది - వైజకవ్వకు మ్రొక్కి వడిఁ బ్రస్తుతింప
వైజవ్వ భావోద్భవంబొటఁ జేసి-వైజనాథుం డన వసుధపై వెలసి
భ్రాజిల్లు టెఱుఁగవే బరవళిగందు - వైజకవ్వ మహిమ యోజైనకూళ!
చన్న సద్భక్తుల శౌర్యాతిశయము - లెన్న ననంతంబు లిన్నియు నేల

నాఁటి [1]లింగము నేఁడు నవసెనే చెపుమ-నాఁటి[2]భక్తమహిమ నవసెనే నేఁడు
చిటిపొటిసమయంబు లిటువంటి వడఁప - నట నెద్దలేల నే మైనఁ జాలుదుము
గబ్బున జైనమార్గమె యాది యనుచు - నిబ్బంది జినమును లీయబ్బలూర
మెట్టి మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ - నెట్టణ వాదంబు నిల్చి గెల్చినను
"నటువోన దింకఁ బ్రత్యక్షప్రమాణ-మిటుసూపుమా" యని యటు మొదలింప
"హిరియవసదినాఁగఁ బరినెన్నఁబడ్డ - యురుజినాలయ మినుఁ డుదయహానంత
లోనన గోడలతోనన కూలి - తానప్డు మీవేల్పుతలయును బగిలి
నేలపాలయ్యోనేనియు నీసుబంటఁ - జాలుఁబో యిదియ దృష్టముచూడుఁ"డనుచు
వచ్చినంతటిలోన నసదియుఁగూడ - వ్రచ్చి వందఱ లాడునడుపునఁ ద్రెళ్లె
జినురూప మంతఁ దుత్తునియలైపడియె - జనులు జైనులును నాశ్చర్యంబు నొంద
నిలువ దప్పరిఁ గూలు నేఁడును నసది - యిలయెల్ల నెఱుఁగరే యిన్నియునేల
ముదిలంజెపడు పట్లు ముందటికథలు - పదరి చూపఁగలేని [3]పండవే నేఁగు
వరకీర్తి మొరటుదవంకయ్యగారి - వరువుడఁ బిఱుసనవచ్చునే నాకు
యిప్పుడ శిరమిచ్చి యిప్పుడ మగుడ - నొప్పనే పడయంగ నోరి జైనుండ
యిప్పుడ శిరమిచ్చి యేడుదినంబు - లిప్పురవీథులనెల్లను మెఱసి
తలనడయుదు ధరాస్థలియెల్ల నెఱుఁగ - దలతలచూడను గలదురా శక్తి
యటమీఁదఁ గళ్యాణకటకంబునందు - నటయిట మందునకైన లేకుండ
వసదు లన్నియు వ్రచ్చి వందఱలాడి - వెస జినప్రతిమల విసమాల్తు నిదియు
బాస మి మ్మరుగాలిపసుల నింకొండు - చేసిన నిం కొండు సిద్ధియుఁ గలదె"
యనవుడు"నట్లకా"కని యొక్కటెసను - జినసమయస్థులు సేరిచూడంగ
బసవఁడు సహితంబు భక్తనికాయ - మెసకంబుతోఁ గొలు విచ్చి కూర్చుండ
నాబిజ్జలుఁడు దంత్ర మప్పరాంతరము - నాబాలవృద్ధాదు లంతంతఁ జూడ
నచ్చెరు వంద నేకాంతరామయ్య - కచ్చించికొని యంకకాఁడునుబోలె
దరహాసకాంతి వక్త్రమునఁ దుల్కాడ - నరుదొంద భక్తగణాళికిమ్రొక్కి
యార్చి బొబ్బిడి పొంగి యలుఁగు గంఠమునఁ-జేర్చిక్రుమ్మడి యొక్కటేతసంధించి
యాసురంబుగ నల్గ నప్ప డట్టకును - బాసి శిరము కేల "బాపు బా" పనఁగ
బసవఁడు గీర్తింప భక్తసమూహా - మసమానలీలఁ గో యని పొంగియార్వ

౧. నిష్ఠయు. ౨. భక్తి. ౩. పండనేనేను.

తుష్మాత లేశుఁడు శిరఃకంపపూర్వముగఁ - జేతులు రెండును శిరమునఁ దాల్ప
వారక జయజయధ్వనులు ఘూర్ణిల్ల - పౌరజనములు విభ్రాంతులై చూడ
నవికలసకలవాద్యధ్వను లెసలఁగ - వివిధనాటకమహోత్సవము లొప్పార
వలచేత నలుఁగు డాపలిచేత శిరము - దులుకాడ వీథివీథుల మెఱయుచును
జతులు వెట్టఁగఁ దాళగతుల కాఁపుచును - క్షితిఁగటారముమీఁదఁ జేరినిల్పుచును
శరణార్థి సేయుచు జయవెట్టుఁడనుచుఁ - బిరిగొని యార్చుచుఁ బెడబొబ్బ లిడుచు
నిప్పాటఁ గలయంగ నేఁడుదినంబు - లప్పరి మెఱసి యేకాంత రామయ్య
వచ్చి యప్పరుఁ గుడివాఁకిట నిలిచి - "వచ్చెనా బాస శ్రవణులార!" యనుచు
నేకాంగవీరుఁ డలోకానుసారుఁ - డేకాంత రాముఁ డపాకృతకర్మి
చక్కన శిర మట్ట సంధింపఁ దడవ - నొక్కింత కొక దెస కోరవో యుండె
'హరుఁడు వేల్పగుట' కేకాంతరామయ్య-శిరములోకుల కెల్ల గుఱి' యన్నయట్లు
ఏకాంత రామయ్య శ్రీకరమహిమ-లోకాంతమయ్యెఁ ద్రిలోకంబులందుఁ
[2]బ్రత్యక్ష మీతఁడే పరమేశుఁ డనుచు - నత్యద్భుతాక్రాంతులై జను ల్వొగడ
'గడుదురాత్ములఁ జూడఁ గా దని తమకుఁ - బెడమొగం బిడె' నని భీతిల్లినట్లు
జనపాలునిచేత జయపత్ర మిచ్చి-జినసమయులువచ్చి శివభక్త వితతి
ముందటి దెసఁ జాఁగి మ్రొక్కఁగఁబడిన - యందఱి మొగములయం దచ్చులొత్తి
యారిచి పెడబొబ్బ లందంద యిడుచు - వీరమహేశ్వరవితతి యుప్పొంగి
వెనుకొని వసదుల విఱుగఁగొట్టుచును - జినప్రతిమలతల ల్చిదిమివైచుచును
నసమానలీలఁ గల్యాణంబునందు - వసదియు జినుఁ డనువార్త లేకుండఁ
గసిమసంగుచుఁ జంపి గ్రాసివెట్టుచును - వసుధలో జిను లనువారి నందఱను
నేలపాలుగఁ జేసి నిఖిలంబు నెఱుఁగఁ - గాలకంధరుభక్తగణసమూహంబు
అనుపమశౌర్యు నేకాంతరామయ్య - ననురాగలీలమైఁ గొనియాడుచుండ
ననయంబు బసవఁడు దనసంగమేశుఁ - డని భక్తిఁ గొల్వ నేకాంతరామయ్య
వరకీర్తిమై నిట్లు వర్తింపుచుండె - ధర లసద్భక్తివిస్ఫురణమై మఱియుఁ
బ్రథితుఁ డీయేకాంతరామయ్య దివ్య - కథ విన్నవ్రాసిన గౌరవించినను
జలహాలహాలవహ్నిశస్త్రాస్త్రబాధ - సలి నాగ మృగరోగములభయం బణఁగు
విపులదృష్టాదృష్టవివిధసౌఖ్యములు - నపవర్గములు గల్గు హరుకృపఁ జేసి.

౧ యొప్పటి. ౨. ప్రత్యయ.

ఘోడ్డలదేవు బాచయ్యగారి కథ

ధీరుండు ఘోడ్డలదేవుబాచయ్య - గారు నా వెండియుఁ గఱకంఠమూర్తి
నిర్గతేంద్రియవైరివర్గదుర్గుణుఁడు - భర్గనిరర్గళాంతర్గతధ్యాని
యుగ్రాక్షభక్తగణాగ్రగణ్యుండు - నిగ్రహానుగ్రహోదగ్రశౌర్యుండు
కష్ట గుణా శ్లిష్ట దుష్ట జనారి - శిష్ట జనానంద పుష్టి పాలకుఁడు
దుర్భావరహితుఁ డగర్భసంభవుఁడు - నిర్భవాశ్రయుఁ డపునర్భవశాలి
శాంతుండు దాంతుండు సదమలభక్తి - కాంతుండు నిర్జితావాంతరసముఁః
పరదైవ పర్వతప్రథితదంభోళి - పరదైవసందోహతరుకుఠారంబు
పరదైవశుండాలపంచాననుండు - పరదైవవార్ధిసంభత్కుంభజుండు
"త్రినయనునతులితోద్రిక్తశౌర్యంబు - చనునందికేశ్వరు సర్వజ్ఞతయును
భృంగినాథుని యేకలింగనిష్ఠయును - భంగిగా నవ్వీరభద్రురౌద్రంబు
భృగుదధీచ్యాదులపృథుశాపశక్తి - తగుగౌతమాదుల తీర్కప్రయుక్తి
గురునాథుఁ డిన్నియుఁగూడ బాచాంక - వరదివ్యమూర్తిగా విరచించెనొక్క
కానినాఁ డిటువంటి కలియుగరుద్ర - మానితపృథుదివ్యమహిమ యెట్లోనరు"
ననుచు లోకంబు లత్యర్థిఁ గీర్తింప - ననురాగలీల నూనిన భక్తియుక్తి
'సిద్ధాంతముల శ్రుతిస్మృతిమూలములను - బద్ధవేదాంతసంపాది తోక్తులను
న్యాయవైశేషికాద్యఖిలశాస్త్రములు - నాయతబహుపురాణాగమార్థముల
సహజానుమానాదిసర్వప్రమాణ - బహుతర్కవాదజల్పవితండములను
వెలయు నుత్పత్తిస్థితిలయకారణుఁడు - నలరు నిత్యానందుఁ డంబికాధవుఁడు
పశుపతి దాఁగర్త వలువేల్పులెల్లఁ - బశువులే' యని ప్రతిపాలన సేసి
జినసమయస్థులశిరములు దునిమి - మును విష్ణుసమయులముక్కులు గోసి
యద్వైతులను హాతాహతముగాఁదోలి - విద్వేషవాదుల విటతాటమార్చి
చార్వాకవాదుల గర్వం బడంచి - సర్వేశుభక్తియే యుర్వి నిష్ఠించి
దిట్టయా ఘోడ్డలదేవుబాచయ్య - యిట్టిసద్భక్తిమహిష్ఠుఁడై నడవ
నెడనెడ సౌరాష్ట్రి మేఁగి యేఁటేఁటఁ - గడు నర్థితోడ జాగరము సెల్లించు
దిన మేఁగుదెంచుడుఁ'దివుట సౌరాష్ట్ర-మున జాగరము సేయఁజనియెద'ననుచు
బిజ్జలునకు వినిపింపఁగ నతఁడు - "కర్జ మెంతేనియుఁ గలదు వోరాదు
కొట్టరువునఁ బల్లు గొలువఁగనలయు - నిట్టేల చెల్లు నీ కిరుదెస కొలువు

బాలెంతలంజియపడుపట్ల రాచ - యూళిగంబును భక్తియనుగూర్చి నడప
సౌరాష్ట్రమున కీవు సనుము గాదేని - సౌరాష్ట్రనాథుఁడు సనుదేర నిమ్ము
శివరాత్రి గివరాత్రి సేయుట మాను - తవిలి యీయూళిగంబు దప్పింపరాదు"
అనుచు నప్పరవాదులనుమతంబునను - జనపతి వారించుడును బోక నిలిచి
"ముదలించి పలుకుడు మూర్ఖుఁడై పోక-యదియుఁగష్టముగాదె యతఁడన్నయట్లు
వచ్చు నిచ్చటికొండె వరదుఁడు నాకు-నచ్చటి కేఁగున ట్లయ్యెడు నొండె
దీనఁ దప్పినదేమి నానిజవ్రతము - తా నెట్లు శివునకుఁ దప్పింపవచ్చు"
ననుచు నిశ్చింతాత్ముఁడై యున్నయెడను-ఘనుఁడుసోమేశుఁ డాదినము దొల్నాఁడు
[1]మడఁపులేఖయు నందిపడగయుఁ గొనుచుఁ-బడిహారిక్రియఁబట్టపగలె యేతెంచి
కొట్టరువునఁ బల్లు గొలిపించుచుండ - నట్టిచో బాచయ్య కాతఁ డిట్లనియె
"సౌరాష్ట్రనాథుండు సనుదెంచుచుండి - భోరన ముందఱఁ బుత్తెంచె నన్ను
శంకరు నానతిఁ జదువుకో లేఖ - యింకిటపూఁటకు నేఁగుదెంచెడిని
నాసక్తిమై నింక ననిశంబు మీని - వాసంబునన యుండవలయుఁ గావునను
నీపెద్దగాదియలోపలఁ గొలుచు - వేపోయఁబనుపుము నెపలి సోమేశుఁ
డచ్చోటఁ బ్రత్యక్షమయ్యెడి" ననుచు-నచ్చుగాఁ జెప్పుచు నతఁ డదృశ్యముగఁ
"జనుదెంచు నిచటికి సౌరాష్ట్రనాథుఁ - డనుమాన ముడుగుఁడీ యదియెట్టు లనిన
వచ్చెనే మున్ను రావణుని మన్నించి - యచ్చోన చిక్కెఁగా కనిపల్కవలదు
భక్తుఁడే యతఁడు దపఃఫలోన్నతిని - శక్తిమంతుఁడు గాక చర్చించిచూడ
భక్తులచేఁ బట్టువడుఁగాక శివుఁడు - భక్తిహీనులకేల పట్టిచ్చు శివుఁడు
విలసితభక్తి సద్విధి మెచ్చికాదె - యెలమి గుడ్డవ్వకు నెదురుగా వచ్చి
కదల కట్టుల చిక్కెఁగాదె సోమేశుఁ - డదియేల నావిండె గనుపురంబునను
గావునఁ జూడంగఁ గందు మిప్పరిని - దేవుని రాకకు దృష్ట మిచ్చటికి
పడిహారి భావనఁ బఱతెంచె నతఁడు - నడర సౌరాష్ట్రనాయకుఁడ కానోపు
సకళనిష్కలభావ సన్నుతశక్తి - నిక మెట్టి పడిహారులకు నున్నదెట్లు
వచ్చె ని ట్లానతియిచ్చె లోకులకు - నచ్చెరువుగ నెల్లి [3]యరుదెంచుఁజుండి
యిట యదృశ్యుండయ్యె నీశుండ"యనుచుఁ-గటకంబునరులు విఖ్యాతిసేయంగఁ
దవిలి సమ్మదసముద్భవవారి గ్రమ్మ - శివునియానతి లేఖ శిరమునఁ దాల్చి
పుర మప్డు శుభముగా విరచింపఁబంపి - కరమనురక్తి బాచరుసు వెండియును

౧, ముసుపు. ౨. కెట్లు. 3. యరుదెంతునంచు, ని.

బసవయ్య మొదలుగాభక్తులు దాను - ననము మొడ్డోలగంబై యున్న యెడను
వింతచే నానందవిభ్రమం బెసఁగ - నంతంతఁ బాడంగ నంతంత నాడ
నడెవచ్చె వచ్చె వియన్మండలమున - నడెవచ్చెవచ్చె సోమేశుండనంగ
నీరధు లేడు ఘూర్ణిల్లినభాతి - సారగంభీరవాద్యారవం బెసఁగ
¹భోరన మ్రోయుచప్పుడు వినఁబడఁగ - సౌరాష్ట్రనాథుఁ డాశ్చర్యం బెలర్పఁ
దివిరి కొట్టరువు గాదియ వ్రచ్చికొనుచు - భువిఁ బ్రతిష్ఠుండయ్యె నవని గంపింప
'సిద్ధరామయ్య దా శ్రీగిరి కేఁగి - శుద్ధాత్ము మల్లికార్జునునిఁ బ్రార్థించి
కొనుచు నాసొన్నలికను పురంబునకుఁ - దానెట్లు రప్పింపఁగా నేరఁడయ్యె
నిప్పు డిచ్చటనుండి యీబాచతండె - రప్పించుకొనియెఁ గేరఁగ సోమనాథు
నిట్టిధన్యుఁడు గల్గునే' యని భక్తు - లిట్టలంబుగ నుతియించుచునుండ
నచ్చెరువందుచు నాబిజ్జలుండు - వచ్చి సాష్టాంగుఁడై వడిఁ బ్రణమిల్లి
సకలనియోగంబు జయవెట్ట బసవఁ - డకలంకలీల బాచయ్య నంకింప
వలివేగమున గాదియలు వడఁద్రోచి - నెలకట్టుకట్టించి నిమిషమాత్రమున
వరరత్నఖచితసువర్ణాలయంబు - విరచించి కోటగోపురము లెత్తించి
ప్రవిమలోద్యద్భక్తి బాచిరాజయ్య - శివరాత్రినియమంబు సెల్లించెనంత
నలిఁ గొట్టరువు సోమనాథుఁ డనంగ - వెలసె లోకావలి వినుతింపుచుండఁ
జెల్లఁగా పొడ్డలదేవు బాచయ్య - సల్లీల సద్భక్తి కెల్లయై పరగ
లలితన్యసమయ కోలాహలమహిమ - కిల బిజ్జలుండు సహింపక మఱియుఁ
గుమతియై యప్పరిసమయులుఁ దాను - రమణఁ బ్రతాపనారాయణపురిని
గోవిందప్రతిమ సద్భావం బెలర్ప - గావించి యొకగుడిఁ గట్టించి మంచి
దినమున నతనిఁ బ్రతిష్ఠగావించి - యనురాగలీలమై నంతఁ ²గొల్విచ్చి
యున్నెడ నఖిలనియోగంబు గొలువ - నన్నరేంద్రుండు దా నందఱఁ జూచి
"బాచిరా జటయేమి భక్తుండ ననియె - యేచియో యీకార్య మెఱుఁగఁడో
తా లెక్కసేయక తమకొలువోల్లఁడో లీల నిట్టి యొడ్డోలగంబులకుఁ [యొఱఁగి
జనుదేరకుండు టే"మని యాగ్రహింప- మనుజేశునకు బసవనమంత్రి యనియెఁ
దవిలి నీయుడిగంబుఁ దప్పించెనేని - బవరంబు ముట్టినఁ బాఱెనేనియును
దప్పని దండింపఁ దగ వగుఁ గాక - యిప్పరదైవంబు ³లిండ్లిండ్లకడకు
నేల రా వనవచ్చునే పతి నీవు - జోళవాళిక కాక వేళవాళికిని

౧. భోరన. ౨. గొల్వించి. 3. లిండ్లకునరని.

వత్తురే యన్యదైవంబులయిండ్లు - చొత్తురే భక్తులు సూతురే విండ్రె
లింగైకనిష్ఠావిలీనుండు భృంగి - యంగజారాతికి నతివ యైనట్టి
యర్ధనారికి మ్రొక్క కభవునిదక్షి - [1]ణార్ధ మేర్పఱిచియు నటమ్రొక్కెననిన
నిట వేయునేల మాహేశ్వరవితతి - చిటిపొటివేల్పులఁ జేరికిఁ గొండ్రె
వినవె ఘంటాకర్ణుఁ డనుప్రమథుండు - మును పరశబ్దంబు వినననేమంబు
గాన ఘంటలు ఘణఘణయని మ్రోయ - వీనుల నొకవేనవేలు ధరించి
లోకంబులందు ఘంటాకర్ణుఁ డనఁగఁ - బ్రాకటంబుగఁ జెప్పఁబడియె వెండియును

అరియమ కథ

అదియట్టు లెఱుఁగవే యరియమనాఁగ - మొదల సర్వద్దాడి ముప్పురలోన
వెలయ మహేంద్రమంగళ మనుపురిని - నెలకొన్న సద్భక్తినిష్ఠ పెక్కువను
దనయొద్ద నొండొకదైవంబుఁ బేరు - కొనువారి తలఁ దెగఁ దునుముదు ననుచు
నున్నెడ నింటికి నొక్క బ్రాహ్మణుఁడు - సన్నుతి రుద్రంబుఁ జదువుచు వచ్చి
భిక్షంబు వేడుడుఁ బ్రీతిమైఁ దాన - భిక్షంబు గొనివచ్చి పెట్టంగ నురిలి
యందులో నొకమెదు కవనిపైఁబడ్డ - సందడింపుచు నన్యశబ్దంబుఁ బలుకఁ
గట్టుగ్రమునఁ జేతిచట్టువంబునను - గిట్టి యాభూసురు పొట్ట వ్రచ్చుడును
"నక్కటికము లేక యరియమనాఁగ - నొక్కభక్తుఁడు సంపె నొక్కవిద్వాంసు
'ధరబ్రాహ్మణో నహంతవ్య' యనంగఁ - బరగిన వేదోక్తిఁ బరపరసేసి
స్వాధ్యాయపరుఁడగు సద్బ్రాహ్మణుండు - వధ్యుఁడే యూరకవధియింపఁ దగునె
యడుగ భిక్షంబు వెట్టెడిది గాదేని - గడపెడి దింతియకాక చంపుదురె"
యనుచు భూసురులాగ్రహంబునఁగూడి - జననాథునకు నంత వినిపింపఁ దడవ
యప్పుడ పిలిపించి యరియమరాజుఁ - "[3]దప్పేమి మును జేసెఁ జెప్పుమా విప్రు
నేలచంపితి నీతియే యింత బుద్ధి - మాలుదురే భక్తి మదిఁ గల్గుఫలమె
చెప్పు కాచెద మేమి[4]సేసె నాతండు - చెప్పవే నీయు సరిసేసెద మిట్లు
చెల్లునే' యనవుడుఁ జెఱునవ్వు నవ్వి - "చొల్లువాఱుడుమాటలెల్ల నేమిటికిఁ
జంపితి నట్లైనఁ జంపినవిధము - చంపంగఁ దగుతప్పు శంభుఁడ యెఱుఁగుఁ
గావఁ జంపఁగఁ గర్త దేవుఁడ కాక - కావఁ జంపఁగ మీరు గర్తలె" యనుడు

---

౧. ణార్ధంబరయేర్పఱచట. ౨. అదియెల్ల. ౩. తప్పేమిసేసె నీవిప్రుండుసెపుమ. ౪. సేసి నాఁడెతఁడు.

"భవికీటకంబుతో శివభక్తిపరుని - భువి సరిసేయుట యవినీతి" యనక
ధరణీశ్వరుండు మదగ్రస్తుఁ డగుచు - సరిసేయఁ బంచుడు సరియను మగిడి
వచ్చుచో నొకశివావాసంబులోను - సొచ్చి చేతాళంబు లిచ్చుచు నిట్టి
పరమపాతకుఁ డనఁబడు ద్రోహితోడ-సరి సావఁదగునయ్య పరమాత్మ"యనుడు
సరియనురాజు లింగైకనిష్ఠుకును - బరమనిర్మలభక్తిభాతికి మెచ్చి
"పరదైవనామదుర్భాషణుతోడ - సరిసేయవచ్చునే శరణుని"ననుచు
నక్షణమాత్ర నెయ్యంబుతోఁ దనదు - వక్షంబు దెఱచి యావరలింగమూర్తిఁ
'జొరుచొరు'మనుడు నాయరియమరాజు - కరమర్థితో లింగగర్భంబు సొచ్చె
నత్తఱి 'నదెపోయె నదెపోయె' ననుచు - నత్తలవరు లేఁగునంతకు మున్న
వెలుపల మూరెఁడు మొలకచ్చతోఁక-వెలయ లింగంబులోపలఁ బ్రవేశించె
భంగిగా మాశివభక్తు లెవ్వేడల - వెంగళివేల్పుల [1]వినఁగ నొల్లమికి
యరిపామగట్టిన యయ్యంబరంబు - కరిగాదె నేఁడును గానవచ్చెడిని

వీరశంకరుని కథ

వీరశంకరుఁ డన వెండియు నొక్క - మారారిభక్తుని చారిత్ర వినుము
కల నైనఁ బరసమయుల దైవములను - దలఁపఁడు ముట్టఁడు వలుకఁడు దోడ
నదియె నేమముగ సమ్మదలీల నడవ - నదియొక్కనాఁడు స్వప్నావస్థయందు
"నంటితి నొకబొద్ధు"నని కల గాంచి - కంటగించుచు మేలుకని విచారించి
"కుక్క ముట్టిన కడ్వకును విధి యేమి - చక్కనఁ గాల్చినఁ జాలున కాదె"
యని కృతనిశ్చయుఁ డగుచు శ్రీగిరికిఁ - జనుదెంచి హాటకేశ్వర దేవునొద్ద
విస్ఫులింగంబులు వెడలుచు నగ్ని - ప్రస్ఫురింపఁగ బగబగయను నినుప
పెనముపైఁ గూర్చుండి భీకరోద్వృత్తిఁ - గనలెడు నయ్యినుపపెనము కాఁకకును
రెట్టించి ముప్పదిరెం డాయుధముల - దట్టుండు గెలసంబు దా నాచరించి
మదనారి మెప్పించి మహితసాయుజ్య-పదవిఁ దత్ క్షణమాత్రఁ బడసెఁ గావునను
నంతకాంతకుభక్తు లన్యదైవముల - నంతయు నొల్లమి సహజంబు వినుము

శివలెంక మంచయ్యగారి కథ

శివలెంకమంచయ్య శ్రీకాశిలోనఁ - దవిలి విశ్వేశ్వరస్థానంబునందుఁ
దప్పక శివునకుఁ దనపదివ్రేళ్లు - ముప్పూటఁ బూజించి యప్పుడ పడయు

౧. వేఁడ.

జను లద్భుతం బంది వినుతింపనట్లు - యనయంబు వర్తించుచును రూఢి వెలయ
నక్కజం బందఁగ నన్యదర్శనుల - ముక్కుపైఁ గత్తియ నొక్కి మప్పురిని
నెత్తించి 'వీరమాహేశ్వరపదమె - యుత్తమ మీశ్వరుఁ డొక్కండె కర్త'
యని ప్రతిష్ఠింపంగ నన్యదర్శనులు - చని యంత వారణాసిని గదాధరుని
గుడిసమీపంబునఁ గూర్చుండి గర్వ - మడరఁ దర్కోన్ముఖులై పిలిపింపఁ
బసిగమై మంచెనభట్టారకుండు - ననదృశమహిమ దుల్కాడ నేతేర
సమయులు దమతమశాస్త్రంబు లెత్తి-భ్రమగొని యొక్కొక్క ప్రశ్న సేయుడును
నయ్యాయి శాస్త్రసూక్త్యర్థంబులందు - నయ్యాయి సమయుల కియ్యకోలుగను
నిపుణతమై సకలపురాణశాస్త్ర - విపులార్థవాదము ల్విఖ్యాతి వెలయఁ
జూపుచు వెండియు శ్రుతిసంహితాది - రూపితార్థంబుల రూఢిగాఁ బ్రశ్న
సేయుడు లెంకమంచెనపండితులకు - నాయెడ సమయులు వాయెత్త నోడి
"చదువులు గిదువులు సాలుఁబో"వేయు-[1]నదియేల దృష్ట మే మయినను గలదె
యనవుడుఁ "దనక తా నరుగ నవ్విష్ణుఁ-గొనిపోయి విశ్వేశ్వరునకు మ్రొక్కింతు
నింకఁ"జూడుం డంచు లెంకమంచెయ్య - యంకించి నరు లెల్ల నటు ప్రస్తుతింప
మారారి సద్భక్తమండలిఁ దలఁచి - "యోరోరివిష్ణు! నీకొడయఁ డైనట్టి
విశ్వేశునకు మ్రొక్క నెడలి ర"మ్మనుడు - నశ్వరపరదర్శనస్థులు వడఁక
శ్రీరమణుండు మంచెన పండితయ్య - గారి యానతికిని గడగడ వడఁకి
మ్రొక్కుచు నత్తిరుముట్టంబు నెడలి - చక్కఁ దెర్వునఁ బాదచారియై నడవ
శివ లెంక మంచెయ్య శివభక్తవితతి - దవిలి ముందట మహోత్సవలీలఁ జనఁగ
నగ్గదాధరు వెన్క నన్యదర్శనులు - నగ్గలికము సెడి యరుదెంచుచుండ
నక్కజంబుగ నటు హరిఁగొనివచ్చి - మ్రొక్కించె విశ్వేశ్వరునకు మంచెయ్య
భువి"శివభక్తః ప్రభు ర్మమ" యనఁగ - నవిరళంబయ్యెఁ గేశవునివాక్యంబు
మంచెనపండితు ల్మఱి తన్నుఁ బిలువఁ - 'బంచినపని సేసి బ్రదుకుదు' ననుచుఁ
జక్కనఁ జనుదెంచి మ్రొక్కె నంతటను-'జిక్కె' నంచును గూడి శివభక్తు లలర
"నదిగాదె నేఁడును హరి విశ్వనాథు - నెదుర మ్రొక్కినయట్టు లిల నున్నవాఁడు
నేవాదులును విష్ణు లేవంగనెత్తఁ - జూవె చాలక యిట్లు సూచుచున్నారు
హరునకుఁ బ్రతిలేమి యన్నియు నేల- ధరఁ జాఁగఁబడియున్న హరిరూప సాక్షి.

---

[1] నిదియేలన్పృష్టాంబ (మిటుచూపగలవో) మేఁజూపఁగలదె. తా. కృష్ణ.

భక్తులయాజ్ఞలోపలివాఁడు హరియు - భక్తు లల్గినఁ జెడు బ్రదుకుఁ గూర్చినను
ధరణి నెట్లన్న శంకరదాసి యనఁగఁ - బరికింప రెండవఫాలలోచనుఁడు
ఇట యల్గిచూచిన నితరదైవంబు - లటవ్రయ్యలై పడు నన్యదర్శనులు
తొల్లియు జగదేకమల్లఁ డన్పెద్ద - బల్లహుఁ నొద్ద సంపాదన సేయ
బిలిబిలి పరసమయులు దల్లడిల్ల - నలిగి శంకరదాసుమయ్య సూచుడును
ఫాలకరాళవిశాలనేత్రాంత - కీలావళీస్ఫురత్కాలాగ్ని గ్రమ్మఁ
గ్రక్కున నచటి నారాయణప్రతిమ - వ్రక్కలయ్యెనుగాదె వసుధ మెఱుంగ
నరయ [1]శూన్యాలయంబై యున్నయట్టి - తిరుమట్ట మది దాన కరిగాదె చూడఁ
గావున మాహిభక్తగణములమహిమ - నీ వేమిమెఱుఁగుదు నిఖిలేశ్వరుండ
యన నేలవేయు నన్నైన బాచరసు - ఘనమహత్త్వముసూతుగాదె తొల్లియును
యణఁకించి పలుకఁ దత్క్షణమాత్ర నీవ - ప్రణుతింప సోమేశు రప్పించుకొనఁడె
[2]కొట్టరువునఁ బల్లు గోటానకోట్లు - పెట్టియు మనుజులవేళ్లు వ్రాయండు
కదియఁ బంచాక్షరి కవిలియవ్రాసి - చదువు లెక్కలు [3]వెర సది దప్పకుండ
నెఱుఁగుదుగాదె మున్నేఁ జెప్పనేల - మెఱుఁగుదుగాకేమి యిటమీఁదిపనులు"
నంచును వృత్తాంతమంతయుఁ బసవఁ - డంచితమతి విన్నవించి పుచ్చుడును
'వాద మన్నను బోవవలయుట తగవు-గాదె' యంచును సముద్గతకోపుఁడగుచుఁ
జనుదెంచి భక్తులఁ గని మ్రొక్కి నిలువ - జననాథుఁ డాగ్రహంబున నిట్టులనియె
"నరుడగు నఖిలలోకాధీశుఁడైన - హరిప్రతిష్ఠకు నమాత్యవ్రాతమెల్లఁ
జనుదేర నీవేల చనుదేర విచటి" - కనుడుఁ గోపోద్దీపితాంగుఁడై [4]పొంగి
"పుట్టఁ బుట్టువుమాలి చుట్టుముట్టాఁడు - నిట్టిట్టివేలుపు లెట్టు నరేంద్ర !
కర్త లనిమెదవు కర్త లిం దెవరు - కర్తలకర్త మత్కర్తయ కాదె
కర్తవ్య మింతయుఁ గర్త శంభుండు - కర్తవ్య మెందును గర్తకు సరియె
కర్త ప్రధానుండు గాక తక్కెల్లఁ - గర్తయు హర్తయుఁగలఁడె వేఱొకఁడు
హరియును గిరియును నజుఁడును గిజుఁడు - సురలును గిరలును హరునిసమంబె
యిల 'మమ కర్తా మహేశ్వర' యనుచుఁ - బలికెడు విష్ణుఁడు వరమేశుఁ డగునె
యటుగాక స్థితికర్త యందమే విష్ణుఁ - డిట పుత్రు రక్షింప నేలోకో లేఁడు
నలువ దైవంబనుపలుకులు మున్నె - పొలిసెఁగాదే తల[5]వాలిసినయపుడు
కాఁడువో యుత్పత్తికర్తయు నజుఁడు - పోఁడిగాఁ దనతలఁ బుట్టించుకొనఁడె

౧. శివ. ౨. కొట్టారమున. ౩. నెరుసది. ౪. పోయిన.

ధర జినబౌద్ధులు దైవంబులేని - నరరూపులై యుండుదురె మహాత్మ్యంగి
పశుకర్ములగు వేదబాహ్యులువారు - పశుపతు లగుదురె ప్రత్యక్షమిదియు
ననసేల 'హాస్తినాహన్యమానోఽస్తి - యన¹నిరీశ్వరుని విశ్వాలయుఁ డనఁగ
నేనుఁగు వెన్కొని యెగిది ²మట్టాడు - చోనైన వసదులు సొరరెట్టివారు
మాయ ³దైవం బనుమాట లేమిటికి - మాయ దానట పేరు మఱి దైవమగునె
హరునధికారులు నజుఁడును హరియు - నరయంగ శ్రుతిబాహ్యు లాయున్నము
నెవ్వండు గర్త యీయేవురియందు - నెవ్విదర్శనము లి ట్లెన్నఁగ నాఱు [గురు
శ్రుతి "ఏకఏవరుద్రో"యన్నయట్టు - లితరదైవంబుల నెన్న నేమిటికి
వేదంబు దైవమే వేయును నేల - నాదిసోమకుచేత నపహృతంబగునె
తలరునే పృథివియు దైవమేనియును - నిలయమై యుండునే మలమూత్రములకు
నెఱయ దైవమె నీరు నిట్టపాటులను - వఱలునె యణఁగునె యటఁచేతియందు
ననలుఁడు దైవ మే నటు భంగపడునె - మును సర్వభక్షుఁడై చనునె లోకముల
నక్కరువలి దైవ మండ్రేని నొక్క - దిక్కున నుండునే దిక్పాలుఁ డనఁగఁ
దలఁపఁ నాకాశంబు దైవమండ్రేని - ప్రళయంబుఁ బొందునే ప్రమథులచేత
నిలుకాల నిలువఁగ నేరక తిరుగు - నిల దినేశుండు సర్వేశ్వరుం డగునె
యానిశాపతి దైవ మన నెట్లువచ్చు - ⁴నానాఁటికిని గళానష్టతఁ బొందు
నఖిలంబునకుఁ గర్త యాత్మయేనియును-సుఖదుఃఖములఁబొందిసొగయుచునున్నె
కావున మున్నిట్లొకం డొకొక్కటికి - దైవంబు లేనియుఁ దారు పుట్టుదురె
కర్మంబ యంతకుఁ గర్తయంటేని - గర్మం బచిత్తు దక్కర్తయు జడుఁడు
నెట్టన్న నన్యాయ మేమేనిఁజేయ - నట్టివానిఁ బఱప నధికారి గలఁడొ
⁵తనకుఁదాఁబఱపునో తత్కర్మఫలము-⁶తనకుఁ దాఁ బంధించుకొనునో తత్కర్త
కావునఁ బఱప నొక్కఁడు గర్తగలఁడు - భావనఁ దత్కర్మఫలములు గుడుపు
నిలను గర్మాధీశుఁ డీశుండు గర్మ - ఫలదాత మాయుమాపతియె దైవంబు
కర్మంబు గర్తయేఁ గ్రతువునఁ బుణ్య - కర్మి యంచును దక్షుఁ గడతేర్పవలదె?
పితృవధసేసిన యతికర్మఫలము - నతని బొందఁగనీక యఖిలంబు నెఱుఁగ
మేటికర్మము గర్త మృడుఁడు గాఁడేని - కాటకోటని కేల కైలాస మిచ్చె
నటు 'కృతంకర్మశుభాశుభం' బనెడి - చిటిపొటివాదము లెల్లల వెయ్యేడను

---

౧. ఁగనీశ్వరుని. ౨. ముట్టాడు. ౩. యెదైవమన్నాట. ౪. నానాటికిపుడును నష్టంబుఁ బొందు. ౫. ౬. తనుఁదాన.

కోయని శ్రుతియు 'నేకో రుద్ర ఉచ్య-తే' యనుఁగాన మాదేవుండె కర్త
హరిముఖ్యు లీశుఁ బంచావరణములఁ - [1]బరిచరులై కొల్చుపశువులు గాక
కర్తలే యొక్కొ-క్క- కార్యకారణవి-వర్తన[3]మాత్రన వా రెట్టు లనినఁ
బనిసేయు[4]బంట్లెల్ల మును దమచేయు - పనికె కర్తలుగాక ఫలకర్త లెట్లు
కాన కర్తలకర్త మానీలగళుఁడు - దీనికి నిం కొండు దృష్టంబు లేల
పరమేశు చుట్టును ధర నూర నూరఁ - బరిచరులై హరిప్రముఖులు గొలువ
నప్రతిమాకారుఁ డగులింగమూర్తి - కీప్రతిమాకారులే సమానంబు
నిర్మలనిత్యనిష్కర్మదేహునకు - దుర్మల దుష్ట దుష్కర్ములు సరియె
శుద్ధ ప్రసిద్ధానిరుద్ధ దేహున క-సిద్ధ బౌద్ధాశుద్ధ జీవులు సరియె
చావుఁ బుట్టువులేని దేవదేవునకు - చావుఁబుట్టువుగల దేవత ల్సరియె
బ్రహ్మమాయాకారపశుపాశపతికి - బ్రహ్మేంద్రహరిముఖ్యపశువులు సరియె
శంకరునకు ధృతకంకాళునకును - శంకితు లగుచున్న కింకరు ల్సరియె [లెనమె
ప్రళయంబుఁ బొందించు ప్రళయరుద్రునకుఁ-బ్రళయంబుఁ బొందెడు పలువేల్పు
మునిగణార్చిత పాద వనజాతునకును - మునిశాపదగ్ధులౌ పినుఁగులుసరియె
పూజితుండగు లింగపుంగవునకును - పూజించికొలిచెడి పూజరు ల్సరియె
సిరిమహాదేవుఁ డౌసిరిగిరిపతికి - సిరివాసుదేవాదిసురలు సమంబె
నలిమూఁడుగన్నులుగల త్రినేత్రునకు - నల రెండుగన్నులయతగులు సరియె
హాలాహలాగ్ని సంహారశౌర్యునకు - హాలాహలాగ్నిహతాంగులు సరియె
త్రిపురదైత్యాంత కోద్రిక్త వీర్యునకుఁ - ద్రిపురదైత్యోపద్రవపతితు ల్సరియె
అంధకాద్యసురదర్పాపహారునకు - నంధకాద్యసురభయభ్రాంతు లెనయె
హరికమలజకపాలాస్థి ధారునకు - హరికమలజసురాసుర తతి సరియె
యావిర్భవింపనియభవున కరయ - దేవకీపుత్త్రాది దేవత ల్సరియె
లింగమూర్తికి జగత్సంగతాత్మునకు - లింగమధ్యములోని లెంగులుసరియె
సర్వజ్ఞుతోడ నసర్వజ్ఞు లెనయె - సర్వేశుతోడ ననర్వేశు లెనయె
పొడ్డలదేవుతో సోమేశుతోడ - సడ్డలదైవము ల్సరిచింప సరియె
హరుఁడు సర్వేశ్వరుం డభవుండు శివుఁడు - పరముఁడు పశుపతి పరమేశ్వరుండు
శ్రీమహాదేవుఁ డన్నామంబు లున్న- వే మహి నిటువంటి యితర వేల్పులకు(?)

౧. బరికరు. ౨. వారమైకొల్చి(బదుకుదుగ్గా)డె. 3. ధారులైవర్తింతురెట్లు. ౪. బంట్లుదాఁబసపడి.

రమణఁ 'దద్విష్ణోః పరం పద' మనఁగ - నమర విష్ణునకుఁ బరమమైనపదము
శ్రుతి "సదా పశ్యంతి సూరయో"యనఁగ - గతకర్మ లీశుండ కాఁ గనియుండఁ
గుమతులై కర్మశాస్త్రముల వెంబడిని-భ్రమసియో యిలఁగుక్క-పాలు ద్రాగుటనో
మఱి నామ మేసియో మతిమాలినట్టి-యఱవపాఱులమాట లవనీశ వినకు
మపునర్భవత్వంబు నచ్యుతత్వంబు - నుపమింప విష్ణున కున్నదే యెందు
పూని మాభృగుశాపమున నచ్యుతుండు - తా నుదయింపఁడే దశజన్మములను
సామ మా 'విష్ణుః పితామహో' త్తనఁ బి-తామహునకు హరి దాఁబుట్టఁ గాదె
యజునిగుదంబున హరి పుట్టుటకును - నిజనామ మది యధోక్షజుఁడయ్యెఁ గాదె
యదిగాక యదితి కింద్రానుజుఁ డనఁగ - నుదయించెఁ గాదె పయోజనాభుండు
ఆదట ద్వాపరమందు విష్ణుండు - బాదరాయణుఁ డనఁ బ్రభవించెఁగాదె
యయ్యుగంబునను ము న్నచ్యుతుం డుదయ-మయ్యెనుగాదె కృష్ణాఖ్యుండునాఁగ
విష్ణుఁ డొక్కొక్కెడ విలయంబుఁ బొంద - విష్ణుత్వ మర్థించి విశ్వేశుఁ గొలిచి
యొక్కొక్కఁ డుదయించె నొగి విష్ణుఁడనఁగ-నెక్కడఁ బట్టి యింకెన్ని జన్మములు
నతనిబాములు విను మవనిపాలుండ - శ్రుతిమూలముగఁ జూడు ప్రతివాద[1]మునక
తగిలి దూర్వాసుండు దన్నినఁగాదె - నగధరువక్షంబునను మచ్చయయ్యె
హరిని రుక్మిణిఁ గూడ నట్లును గాక - కరమర్థితో బండిగట్టి తోలండె
యమృతాబ్ధిసేవన నయ్యుపమన్యుఁ - డుమియఁడే కుత్తుకనున్న కేశవుని
హరిని జలంధరుం డనునొక్కయసుర - పొరిమూర్ఛెఁగాదె నభోమార్గమునను
చలమరి యొక జరాసంధునకోడి - యిలదుర్గమును బన్నఁడే కేశవుండు
సవిష్ణు నిభదానవాదిరాక్షసులు - మువ్వురు సలపట్టు లెవ్వరు వినరె ?
యేచి విష్ణుండు దధీచిఁ జక్రమున - వైచుడు పీ పొగ్గి యాచక్ర మపుడ
తునియలుగాఁ గొట్టుచును నతం[2]డెగుదఁ- గనుకనిఁ దలవీడఁగాఁ బాఱెఁ గాదె
మును మృగచండాలమును గార్దభంబు - వనజాక్షు ప్రాణంబు సనఁగాచెఁగాదె
హరుఁడు విసము ద్రాగి యమృతంబుఁ బనుప-హరి మగఁటిమి[3]విడ్చియాఁటదిగాఁడె
బలిఁగిట్టి భువిఁ గొన్న పాపంబుకతన - యిలగోలుపడి హరి జలధి సొరండె
యాలిఁ గోల్పడి రాముఁ డట బ్రహ్మహత్య-పాలయి ధర మట్టు భ్రమరించెఁ గాదె
పోటరి విష్ణుండు బోయచేఁ గాల - నేటువ డీల్గఁడే యిల యెల్ల నెఱుఁగ

౧. మేల. ౨. డెగువ, నెదుకేఁగ. ౩. చెడి.

వేయేల [1]వ్రేవాడ వెన్న ముచ్చిలుచుఁ - బోయి జంకాడఁడే పొలఁతులతోడ
నోలి నందీశ్వరు నూర్పులఁ దగిలి - పోలేక వచ్చుచుఁ బోవుచుండఁడె
హరి దాన దైవంబ నని జగం బెఱుఁగ - నురులింగమూర్తిచే నుబ్బణంగఁడె
మృడుఁ బెక్కుయుగములు మేఘరూపమునఁ - గొడుకు నర్థించి దాఁ గొలువఁడే
మత్స్యావతారంబు మడియించి కాదె - మత్స్యకేతనవైరి మఱి తలఁ జుట్టె [శార్ఙ్గ
పరగఁ దత్కూర్మకపాలంబు గాదె - హరుహారమధ్యంబునం దున్నయదియు
బ్రాఁతిగా నాదివరాహదంష్ట్రంబు - ఖ్యాత మీశ్వరుచేతఁ గాదె యున్నయదియు
శరభరూపము దాల్చి పొరిమాల్చి కాదె - నరసింహుతోలు శంకరుఁడు దాఁగట్టె
పొట్టి త్రివిక్రము నెట్టెమ్ము గాదె - పట్టె ఖట్వాంగము భాతి శంకరుఁడు
నగ్రజుఁడగు విష్ణు నక్కళేబరము - నుగ్రాక్షుమూఁపున నున్నదే కాదె
మాదేవదేవుని పాదపీఠమునఁ - గాదె లక్ష్మీశ్వరుక న్నున్నయదియు
మృడుఁడు విష్వక్సేనుఁ బొడిచి యెత్తుడును - గడఁగి శూలంబునఁ గాదె యున్నాఁడు
అత్తఱిఁ గలికేతుఁడై కేశవుండు - నెత్తురు వఱపఁడే నిటలాక్షుమ్రోల
సంతతంబును శ్రుతిసన "హరిగుంహ - రంతం"బనుచు మ్రోయు రౌద్రభావమున
[2]హరిని హరించుట హరిహరుండయ్యె - హరుఁడు సేతోజాతహరుఁ డఘహరుఁడు
శ్రుతులు "యజ్ఞస్య శిరోభిన్న"మనఁగఁ - గ్రతుపురుషుని జంపఁ గడుఁగోపమునను
వెనుకొని తునుమఁడే వీరభద్రుండు - చని కేశవునితల జన్నంబులోన
నవలేపమునఁ బొంది దివిజాధ్వరమునఁ - దివిరి విష్ణుఁడు దలఁదెగఁ గొట్టువడఁడె
యతఁ డేల యెవ్వఁ డహంకరించినను - రతిపతిహరునిచే బ్రతుకఁగఁగలఁడె
వసిగొని హరియు దేవతలు నెత్తంగ - వెస నోపిరే యక్షవినిహితతృణము
మించి మున్ బ్రహ్మ గర్వించిన శివుఁడు - త్రుంచినైవఁడె వానిపంచమ శిరము
హరిణమై కూఁతురివరియింప నజుని - హరియింపఁడే మృగవ్యాధ రుద్రుండు
అతనిపుత్రుండు నహంకారియగుడు - క్షితి నుష్ట్రమైయుండఁ జేయఁడే హరుఁడు
వాసుదేవుండు దైవంబనియెత్తు - వ్యాసునిచేయి నిహత మయ్యెఁ గాదె
యదిగాక గర్వించినట్టి రావణుని - నదుమఁడే శివుఁడు పాదాంగుష్ఠ మంద
మలహరుతో మాఱుమలసి కాముండు - నిలయెల్ల నెఱుఁగ నేఁటోటఁ గాలండె
కాలుని శ్వేతునికై చంపెఁ గాదె - శూలంబునను బొడ్చి సురలెల్ల నదర

౧. వ్రేపల్లె. ౨. హరిని హరింపఁడె హరిహరుం డనెడి.

దక్షుండు గర్వించి తలఁగోలుపడుట - సాక్షిగా దెట్లు మేషంబుశిరంబు
ఆది దా నఖిలలోకాధ్యక్షుఁ డన్నఁ - గాదె భగాదిత్యు కన్నులు వెఱికె
దూషించి పలుక రుద్రుం డనుగణము - పూషునిపం డ్లూడఁబొడిచెను గాదె
తానచూ యీజగత్ప్రాణుఁడ నన్నఁ - బూని త్రుంపఁడె పవమానునికాళ్లు
ద్రోహిచే నాఁడాహుతుల్ గొని కుడిచి - బాహుజిహ్వాలు గోలుపడియెఁ బావకుఁడు
ననిమిషాధిపుచేయి యదితినాసికము - దునుమఁడే వీరభద్రుండు రౌద్రమున
నమృతాంశుమేను వాదాంగుష్ఠమునను - జమరఁడే యతఁడు యజ్ఞమున కేతేర
నయ్యైన మును సరస్వతి ముక్కుఁ గోసి-¹వయ్యఁడే నాఁటియధ్వరములోపలను
వెండియుఁ గ్రొవ్విన వేల్పుల నెల్ల - దండించుచును జగద్రక్షణార్థముగ
ముల్లోకములఁ గూడ ముంచినగంగ - మల్లికాదలభాతి పూళిఁ దాల్పండె
త్రిపురంబు లతిదుర్నిరీక్ష్యమై తిరుగఁ - ద్రిపురారి వోఁడేర్చుతివుటఁ గాల్పండె
నే లెల్ల మోవఁగఁ జాలిన శేషు - వ్రేలిముద్రికగాఁగఁ దాలిచెఁ గాదె
సంగతి విషవహ్ని జంబూఫలంబు - మ్రింగినభావన మ్రింగఁడే హరుఁడు
సంఘక కరిదైత్య వ్యాఘ్ర లాలాజ - లంధరాదుల నిర్దళనము సేయండె
యింతింతవనులకు నీశ్వరుం డేల - కంతుసంహరు నొక్కగణము సాలండె
యొకశివగణముచే సకలలోకములు - ప్రకటంబుగాఁ జెడుఁ బ్రభవించు మించు
నన మహాదేవు మహత్త్వంబునకును - నెన యున్నదే యింక నిన్నియు నేల
నిత్యుండ నేన యనిత్యు లందఱును - సత్య మిట్లనుచు సజ్జనసాక్షికముగ
నిత్యస్వరూప వినిశ్చితదృష్టి - ప్రత్యయంబుగఁ దాల్పఁబడియున్నయట్టి
హరివిరించుల కపాలాస్థిమాలికలు - కరి గాదె యీశుండు కర్త యాటకును
నదిగాక యుపమన్యుఁ డను మునిచేతఁ - బదపడి శివదీక్షఁ బడసి విష్ణుండు
²సొంపున నింద్రనీలంపులింగంబు - నింపార సజ్జయం దిడి కొల్చెఁ గాదె
వెన్నుండు దా నిత్య వేయుఁదామరల-నున్నతిఁ బూన్ప నం దొకటి లేకున్నఁ
గన్నప్డువుచ్చి శ్రీకంఠుఁ బూజించి - కన్నును నాఁటి చక్రముఁ బడయండె
మత్స్యావతారుఁడై మఱి లంకలోన - మత్స్యకేశ్వరు నిల్పి మఱి కొల్చెఁగాదె
మున్ను దోరసముద్రముఁ గూర్మనాథుఁ-బన్నుగాఁ గూర్ముండు భక్తిఁగొల్వండె
శ్రీరాముఁడును నట్ల సేతువు నిల్పి - శ్రీరామనాథు నర్చించుట వినమె

---

౧. వెయ్యఁడే యధ్వరవేళఁ దెల్లముగ. ౨. పెంపున.

యూది క్షీరారామమందు విష్ణుండు - గాదె రామేశ్వరుఁ గడు నర్థిఁ గొలిచె
ద్వారావతిని నిల్పి తాఁ గొల్చెఁ గాదె - కోరి గోవిందేశు గోవిందుఁ డర్థి
బ్రహ్మ యలంపూర భక్తితో నిల్పి - బ్రహ్మేశ్వరునిఁ గాదె పాయక కొల్చె
నింద్రుండు పుష్పగిరీంద్రంబు మీఁద - నింద్రేశు నిడి కాదె యెప్పుడుఁ గొలుచు
వారణాసిని నిల్పి వ్యాసుఁడు గాదె - కోరి వ్యాసేశ్వరుఁ గొల్చు సంతతము
ననయంబు వారణాసిని మునీంద్రులును - దనుజామరాదులు దమతమ పేళ్ల
నొక్కొక్క లింగంబు నక్కడ నిలిపి - యక్కజంబుగఁ గొల్చు టది [1]దెల్లగాదె
యభవుఁ డక్షయుఁడు మహాదాని దక్క - నభిమతార్థము నిచ్చు [2]నధిపు లున్నారె
యవ్విష్ణుఁ డాబ్రహ్మ యజ్జినముఖ్యు - [3]లెవ్వరే నెవరికే నిచ్చిరే పదము
హరివిరించిప్రముఖామరదైత్య - నరగరుడోరగవరమునీంద్రులకు
నీశ్వరుఁ డొసఁగిన యాప్సితార్థముల - శాశ్వతలీల సజ్జనసాక్షికముగ
నిచ్చిన సకలలోకేశ్వరు మహిమ - గ్రచ్చరఁ బడసిన గణముల వినుము
చేతులు రెండు సంప్రీతిఁ బూజింప - భాతిగాఁ జేతులు భానున కిచ్చెఁ
గన్నులు రెండు సమున్నతిఁ బూన్పఁ - గన్నుల ప్రోవిడెఁ గాళిదాసునకు
నాసక్తి శివనాగుమయ్యకుఁ గన్న - లేసోమవారంబు నెడపక యీఁడె
భానునిచేఁ బోని లోనికుష్ఠడఁచి - పూని [4]మయూరుని మే నిచ్చెఁ గాదె
హరిచేతఁ బోని దుర్భరమైన కుష్ఠు - హరియింపఁ డే దండి యర్థిఁ గీర్తింప
భువిజనులెల్లను బొగడుచునుండఁ - దవనిధి దేడర[5]దాసయ్య కీఁడె
ధూపవేళను ఘంటతోఁ గొనిపోఁడె - యేపార మెచ్చి యోహిళుఁ దనపురికిఁ
గరికాల [6]చోడుకుఁ గనకవర్షంబు - నరులెల్ల నెఱుఁగంగఁ గురియించెఁ గాదె
మిగిలినబాసకు మెచ్చి ప్రాయంబు - మగుడఁగ నీఁడె కుమ్మరగుండయకును
అక్కడఁ బ్రమథులు నక్కజంబంద - నెక్కిన గద్దియ యీఁడె చేరమకు
నిమ్మవ్వకై యేడ్దినమ్ములు సూఱ - యిమ్మలఁ బ్రమథలోకమ్మున విడఁడె
చెనసి బొమ్మయ్య చంపినమృగంబులను - ననయంబుఁ గైలాసమునకుఁ గొంపోఁడె
పూని యేడ్దినములపీనుఁగు బ్రదుకు - మానుగాఁ గదిరె రెమ్మవ్వ కిచ్చెఁ గాదె
మలయరాజయ్య నిర్మల విమానమున - నలిగొన బొందితోనన కొనిపోఁడె
నిర్జితసంసారునిఁ గుమారపాల - ఘూర్జరుఁ దంత్రంబుఁ గొనిపోయెఁ గాదె

---

౧. నిక్క. ౨. నధిపు. ౩. లెవ్వరెవ్వరికిచ్చి రేమేమిపదవి. ౪. మయూరుకు. ౫. దాసికియ్యండె. ౬. చోడన్కి.

లలి నూరివారి పిళ్లయనయనారు - వెలయఁగఁ దనలోనఁ గలపికొనండె
వరగొండ పెరుమాణి నరులెల్ల నెఱుఁగఁ - గర మర్థిఁ గొనిపోఁడె కైలాసమునకు
మ్రోలఁ బాడఁగఁ దాళములతోడ నంబిఁ - గైలాసమునకు శంకరుఁడు గొంపోఁడె
యెలమి షోడశగణముల నిరతముగ - వెలయఁ బీఠంబుల నిలుపఁడే మఱియు
తేరసగణముల వీరసద్భక్తి - గారవించుచు మెచ్చి కరుణించెఁగాదె
పొంచి మృగార్థియై పోరి నిద్రవోని - చెంచున కొసఁగఁడే శివరాత్రిఫలము
చన్న సద్భక్తులచరిత లనంత - మెన్న నే లిపుడు నీ వెఱుఁగంగ శివుఁడు
వసుధఁ బేర్కొను మడివాలు మాచయ్య - యదృశుఁడగు కిన్నరయ్య యాదిగను
నచ్చుగా భక్తుల కభిమతఫలము - లిచ్చుచునున్న వాఁ డిట్లు గావునను
గంతుసంహారు కెన గలదనుచదువు - లింతయు శివుఁ డను నేకాత్మమతము
విను"యథాశివమయోవిష్ణు" వన్మాట-లును ద్రిమూర్తులునొక్కటనుదురుక్తులును
అష్టమూర్తులు రుద్రుఁ డనుకుయుక్తులును - దుష్టమానవుల భక్తుల కెన సేసి
పలుకుటయువినంగఁ బాతకంబొందుఁ - గలదేని పనిసెప్ప పిలిపించి తనుఁడు
భూములు సూచుచు మోములు వాంచి - గామడ్చినట్టు లంగంబులు మఱచి
యుక్కఱి స్రుక్కి యయ్యారుపు లుడిగి - నక్కిళ్లు వడి గ్రుక్కుమిక్కున లేక
యున్నవారలఁ జూచి యుత్తరం బడిగి - యన్న రేంద్రాధముఁ డట్లు లజ్జింప
క్రొవ్వెసంగిరి దార్కికులు గూసి కుక్క - దువ్వఁ దెచ్చికొనిన యవ్విధంబయ్యె
నీక్షితి బాచయ్య యితరమర్త్యండె - సాక్షాత్త్రినేత్రుండు సత్య మి ట్లనుచు
కొలువు దిగ్గనలేచి బిలిబిలి తార్కి - కులుఁ దాను నేఁగె బిజ్జలుఁడు దక్షిణమ
బాచిరాజయ్యయు బసవయ్యముఖ్య - మైచను నిఖిలభక్తావళి యంత
చనుశీలసద్భక్తి సౌభాగ్యమహిమ - దనరార జనులెల్ల ఘనకీర్తి సేయ
రాచిన సద్భక్తిగోచరుం డగుచు - బాచిరాజయ్య యెప్పటియట్ల యుండె
బాచిరాజయ్య విభ్రాజితచరిత - మేచినవీరమాహేశ్వరసభలఁ
జదివిన విన్నను సంస్తుతించినను - సదమలసద్భక్తి సౌఖ్యసారంబు
సహజైకలింగనిష్ఠాపరత్వంబు - మహితశివాచార మహిమయుఁ బొందు
నాతతసకలపురాతనచరిత - గీతానుభవసుఖకేలీవిలోల
విహితశాస్త్రపురాణవేదవేదాంత - మహితరహస్యార్థమార్గానుపాల
తనుమనోధన నివేదనభక్తివినయ - జనితానురాగాత్మసద్భక్తిజాల

విదిత ప్రసాదసవినయసౌఖ్యప్ర-ముదితాంతరంగసమున్నతలీల
హృన్మందిరాంతర్నిహితగురుధ్యాన - మన్మిత్ర సంగనామాత్య సుశీల.
ఇది యసంఖ్యాతమాహేశ్వరదివ్య - పదపద్మసౌరభ భ్రమరాయమాణ
జంమగలింగప్రసాదోప భోగ - సంగతసుఖసుధాశరధి నిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలుకురికిసోమనాథ - సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగ ఘనకరస్థల విశ్వనాథ - వరకృపాంచిత కవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చను బసవపురాణ మనుకథయందు - ననుపమంబుగను షష్ఠాశ్వాసమయ్యె.

బ స వ పు రా ణ ము

స ప్త మా శ్వా స ము

:o:

శ్రీశ్రితకంధర శ్రీపాదయుగ స-మాశ్రిత సంగనామాత్య సత్కృత్య
మఱియును భక్తధీమణి లసత్కీర్తి - కలకంఠభక్తాగ్రగణ్యుఁ డుత్తముఁడు
నసలార శివనాగుమయ్య సంప్రీతి - బసవనిచేఁ బ్రణిపత్తిఁ గైకొనుచు
ననయంబు భక్తిసుఖామృతాపార - ననధి నిమగ్నుఁడై వర్తింపుచుండ
బుడిబుళ్లువోవుచు భూసురులెల్లఁ - బుడమిఱేశుకొలువుకుఁ బోయి యిట్లనిరి
వ్యక్తిగా విను పెద్దభక్తులు పెద్ద - భక్తులంచును మన బసవయ్య వారిఁ
గడుఁగడుఁగొనియాడుఁబడుఁ గాళ్లమీఁద-కుడిచిడించినయది గుడుచు వెండియును
వెఱవక సభ్యునివిధి మిమ్ముఁ గదియుఁ –: దఱియంగఁజొచ్చు నంతర్నివాసములు
వారును బురవీథి వచ్చుచోఁ దమ్ముఁ - జీరికిఁ గైకోరు [1]సెంబలివారు
కథలేల కళ్యాణకటక మంతయును - బ్రథితంబు మాలలపాలయ్యె నింక
నెక్కడివర్ణంబు లెక్కడినీతు - లెక్కడిధర్మంబు లి ట్లేల చెల్లు
రాజులఁ బొరయుఁ దద్రాష్ట్రంబుపాప - మోజమాలినవారి నోగిఁ బర్పకున్న
విసఁజెప్పకున్నఁ దజ్జననాథుపాప - మనఘ పురోహితులను నవశ్యమును
బొందుఁగావునఁ జెప్ప భూమీశ వలసె-నెందుఁ బాపం బింకఁ బొందదు మమ్ము
ధ్రువము "రాజానుమతో ధర్మ"యనుట-యవనీశ యెఱుఁగవే యనుడుఁ గోపించి
వసుధేశ్వరుఁడు బసవనఁ బిల్వఁబనుప - ననమాని నందలం బర్థి నెక్కించి
శివనాగుమయ్యకుఁ జే యిచ్చికొనుచుఁ - దివిరి యే తేరఁ దద్ద్విజులు వీక్షించి
యదిగో మహారాజ యంతటఁ బోక - కదియవచ్చెడు [3]మాలఁగలప నిచ్చటికి
డెందంబునను భయం బందమి సూడు - మందలం బెక్కించి యతనిఁ దెచ్చెడిని
ఇంక నేరి కితండు శంకించు ననినఁ - గింకతో నగరివాకిలి సొరకుండ
వెలుపలికొల్వున విభుఁడున్న యెడను - నులుకక బసవయ్య యున్నతంబుగను
శివనాగుమయ్యకు సింహాసనముగ - భువిఁ దనపైఁచీర పుచ్చి పెట్టుచును

---

౧. సెంబలివారు. ౨. మాన. 3. మాలుఁ. ౪. కప్పు.

"శిలిశిసపని యేమి పృథివీశ" యనినఁ - గలుషంబు గ్రమ్మ బిజ్జలుఁ డిట్టు లనియె
"నాదిఁ దలంప వర్ణాష్టాదశముల - భేదంబు ²లవి నేఁడు వేఱ్వేఱన్నయవియె
కులసంకరము సేయఁగూడునే మాలఁ³ - గలపితి కళ్యాణకటక మంతయును
నీతలఁ బుట్టెనే నిటలాక్షుభక్తి - నీతి⁴హీనుఁడ కుర్యనే వర్ణ మింకఁ
బండునే యింక మీ రుండినభూమి - యొండేల మీకు మే మోడుదు" మనుడు
వసుధేశ్వరునకు నవార్యవీర్యుండు - బసవఁడు సద్భక్తిపండితుండనియె
"మనుజేశ గొడగెర మాచలదేవిఁ - జెనసి యుత్తమవంశఁ జేసెద మనుచు
స్వర్ణధేనువులోన సతి నుంచి మునుఁగ - నిర్ణిమిత్తమ పాలు నిండఁగఁ బోసి
యా హోమెఁ బూర్వాశ్రయం బని తొల-యాపడఁతికి మ్రొక్కి యంతటఁ బోక
⁴యంగద యట్టిగ్రామాంత్యజురాలి - యెంగిలిపా ల్గ్రోవి ⁵రేవంబు లేక
నదియేల వేయును నసఁ గథ లందు - గదుగదు కేమి యక్కనకధేనువును
వండఁ దర్గినమాడ్కి ఖండముల్గాఁగఁ - జెండుచుఁ దమలోనఁ జే ప్రేసికొనుచు
బనత సోమాదుల బలగంబుపాలు - వెనుకచట్టలు సతుర్వేదులపాలు
కోలెమ్ము దా నుపాద్దేలయ్యపాలు - వాలమ్ము బ్రహ్మవిద్వాంసులపాలు
బరులు షడంగులపాలు మున్నడుక - లురముసైతము ప్రభాకరభట్లపాలు
సమపట్ట సన్నపుటెముకలుఁ బ్రక్క - టెముకలు వ్యాకరణమువారిపాలు
తొలఁకుజల్లియుఁ ద్రివేదులవారిపాలు - బలుడెక్క సిఱుడెక్క వాళ్లమిక్కిళ్లు
పరదేశి విద్యార్థిపాలంచు నిట్లు - చెరలుచు గోహత్య సేసినయూర
⁶మాలల యాత్ర్యాటిమాలల పచ్చి - మాలలమాటలు వోలునే వినఁగ
వేదంబు లాదియో విధికల్పితంబు - లాదియో జాతుల కది యెట్టు లనినఁ
జనువేదచోదితజాతులు రెండు - వినుము ప్రవర్తకంబును నివర్తకము
భవకర్మసంస్కారి భువిఁ బ్రవర్తకుఁడు - శివకర్మసంస్కారి భువి నివర్తకుఁడు
సన్నుతవేదార్థచరితంబు లుండ - మొన్నఁ బుట్టినకులమ్ములమాటలేల
⁷ప్రస్తుతమగునట్టిజాతులు గావె - యష్టాదశంబులు నవియేల చెప్ప
మిక్కిలి పదునెనిమిదివర్ణములకు - నిక్క మారయ భక్తనిచయంబుకులము
భాగ్యహీనుండు దాఁ బసిఁడిఁబట్టిన న-యోగ్యంపులోష్టమై యున్నట్లు శివుస

---

౧. లు. ౨. హీనకురియు. ౩. వల. ౪. యంగన. ౫. రేవ్యాంబు. ౬. మాలుల (లక)
౭. ప్రష్టోక్త.

ప్రతిబింబమూర్తియౌ భక్తుఁడు భవికి-మఱిఁజూడఁ మానవాకృతి నుండు ధరణిఁ
గావున శివభక్తగణములమహిమ - భావింపఁ దలఁప నీస్రష్టయే చెపుమ
కరివైరితోడఁ గుక్కలు వోల్ప సరియె - కరితోడ గ్రామసూకరములు సరియె
జలధితో నిలఁ జౌటిపడియలు సరియె - వడి గంగతో వెడవ్రంతలు సరియె
తపనుతో ఖద్యోతతతు లెల్ల సరియె-యుపమింపఁ జంద్రుతో నుడుపంక్తి సరియె
మేరువుతోఁ బెఱిమెట్టలు సరియె - పారిజాతంబుతోఁ బ్రబ్బిల్లి సరియె
శివనాగుమయ్యతోఁ జెనఁటియాద్విజులు - నవనీశ సరియౌఁగా రది యెట్టులనిన
భక్తుండు శ్రీపతిపండితుం డీశు - భక్తుని కిలఁ గోటిబ్రాహ్మణులైన
నెన యన్ననాలుక నేఁ గోసివైతు - ననుచు ననంతపాలుని సభాస్థలిని
నెక్కానఁగాఁ జంద్రనిష్ఠలు గాదె - చక్కన పొత్తిపచ్చడమున ముడిచె
తా నేమి చెప్ప భక్తానీక మింద్ల - శ్వానంబులకు ద్విజు లసరిరామి వినవె

కల్లిదేవయ్యగారి కథ

యల్లహావినహాళ యనుపురంబునను - కల్లిదేవయ్య నాఁగా [1]మహాత్ముండు
శ్రీరుద్ర నపరావతారంబు గాని - ధారుణి మనుజావతారుండు గాఁడు
ఒకరాత్రి పరదేశి యున్న నయ్యూర - నొకవాముసంపుచు నుండు సంతతము
అప్పాటఁ గల్లిదేవయ్యను గఱచి - యప్పాము దాఁ జచ్చె నఖిలంబు నెఱుఁగ
కరుణాకరుఁడు గాన కల్లిదేవయ్య - యురగంబుఁ బడసి యయ్యూరన యుండ
సహజసన్నుతశీల సంబంధయుక్తి - మహిమ దుల్కాడంగ మఱియొక్కనాఁడు
తమదాసి యర్ఘ్యపణ్యములకుఁ బోవు - సమయంబునం దొక్కసద్విజుచేయి
తన్నుఁ జోఁకుడు నష్ట తనతలకడువ - నన్నెలపై వ్రేసి యచ్చోన పాఁత్రి
యత్తఱి భసితాంగి యగుచు వేఱొక్క-క్రొత్తబిందియ మోచికొని పోవఁగాంచి
కొత్తిఁ జూడుఁడు గండక్రొవ్వుఁదనంబు-నుత్తమద్విజుఁడు దా నొఱసెఁ దన్ననుచు
భాండ మచ్చోటనే పాఱంగ వైచి-యొండు భాండముఁ గొని యొరవోయెడిని
[2]ఎచట బ్రాహ్మణులకు నితరులముట్ట - నుచితంబు గాదుగా కొరులకు ద్విజుల
ముట్టఁగ రా దనునిట్టిధర్మములు - పుట్టునే యని కూడి భూసురు లపుడు
కలియుగరుద్రునిఁ గల్లిదేవయ్యఁ - బిలిపించి కౌటిల్యకలితవాక్యములఁ
'దలపోయ నూరిలోపల నొక్కమాట - పలు కెన్నఁడును వినఁబడదు మీవలన

౧. మహాత్తరుఁడు, మహోత్తముఁడు. ౨. ఎచటను బ్రాహ్మల కితరుల.

కల్లి దేవయగారు ప్రల్లదు లనఁగ - నెల్లెడ వినము మీ రల్లసర్పమును
బడసినవాఁ డొండెఁ బొడగంటి మిపుడు - పొడగంటి మెన్నఁడుఁ బొడగాన రాఁడ.
మంచివారని మిమ్ము మన్నింతు మేము - క్రించుబోయత మమ్ముఁ గొంచెంబు సేసెఁ
[2]జంటివిప్రుఁడు గాఁడు సాక్షాద్వసిష్ఠు - [3]వంటియుత్కృష్టవిద్వాంసుఁ డట్లయ్యు
వేదులవారి దామోదర[4]యజ్వ - గాదిలియగు త్రివిక్రమసోమయాజి
సమిథల కీగుళ్లసంది వా[5]నంగఁ - బ్రమసెనో దాను నప్పాట వచ్చుచును
దనుఁ జో[6]కె వీరిచే యనుచు మీఁదాసి - తనతలకడువ యత్తజి వ్రేసెఁ బగుల
వినుము శూద్రులుముట్టినను బ్రాహ్మణులకు - మునుసచేలస్నానములు సేయవలయు
నని చెప్పఁ[7]గాక యీయధమవంశజుల - కును ద్విజులను ముట్టఁ జన దని కలదె
యేనీతి యేధర్మ మేపురాణోక్తి - యేనాఁటిభక్తి సహింపఁగఁ దగునె
మగువ నచ్చోటన మాయించు టపుడు - దగవుగా దని కాక దండింప లేఁడె
భూమిఁ బుట్టనిమార్గములు సేయఁదగునె - యే మెదు రెదుర మి మ్మేమందుమింక'
ననవుడుఁ గల్లి దేవయ్య యిం కేల - ననుమాన మనుచు ని ట్లనియె వారలకు
'నింటిదాసులకు నె ట్లంటనౌ భక్త - లింటికుక్కలకు మి మ్మంట[8]రా దనిన
బ్రాహ్మణు లేమీరు? "బ్రహ్మచరంతి - బ్రాహ్మణా" యన మీకుబ్రాహ్మ్య మెక్కడిది
పాస లేటికిఁ బరబ్రహ్మం బనంగ - దీనికి నర్థంబుఁ దెలుపుఁడా చాలఁ
బరమేశ్వరుం డన్నఁ బరమాత్ముఁ డన్నఁ - బరికింపఁగాఁ బరబ్రహ్మం బటన్న
హరుఁడె కా కొరులకుఁ బరశబ్ద మెద్ది - పరశబ్ద ముత్కర్షపరము గావునను
నొరులకుఁ గల్గుచే యుత్కర్షపదము - హరియును బ్రహ్మయుఁ బరమాత్మ లెట్టు
లరయంగ వేదశాస్త్రార్థంబులందు - హరిముఖ్యు లెల్ల జీవాత్ముల కాన
ధరణిఁ బరబ్రహ్మ హరుఁడు బ్రహ్మంబు - చరియించువారు మాసద్భక్తవరులు
హరియును బ్రహ్మయు నమరవల్లభుఁడు - పరము నర్చన సేయుభక్తులు గారె
శ్రుతిని "బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధి-పతి" యనిమెఱుఁగాదె శ్రుతిసమూహంబు
కావున బ్రహ్మమార్గం బెద్ది మిమ్ము - భావింప ముట్ట సంభాషింపఁ దగునె
యేతెఱంగునఁ బాసె నెఱుఁగరే మీరు - జాతిశూద్రత్వంబు ప్రేతవిముక్తి
రుద్రేతరక్రియల్ రూపింపఁగలవా - రుద్రుండు దక్కంగ శ్రుతికర్త గలఁడొ
మృడునిభక్తులతోడ మీ రెల్ల సరియె - నుడువులు గలవేని నో రెత్తుఁ' డనిన

---

౧. దేవ(వు)నివారు. ౨. జంద. ౩. వంది. ౪. యొజ్జ. ౫. గాడ. ౬. గా. ౭. బసన్న. ౮. గలరో.

'నక్కటా యిదియేల యందఱు[1]మమ్ముఁ - గుక్కలకంటెను దక్కువగాఁగఁ
బలికెదు మీఁపిన్న పాపచెద్దయంబు - కొలఁదియే మొదలికి గుద్దలిగొంటి
ముదలింప ముదలింప ముల్లు(లువు?)చ్చి పెద్ద-పద రడ్చిన ట్లమ్యో నది సెప్పనేల
చదివింతుగాక మీఁశ్వానంబు నొక్క - పదఖండవర్గంబు ననస యొం డైన'
నని విప్రు లందఱు నాగ్రహింపంగ - విని కల్లి దేవయ్య విప్రులఁ జూచి
యనియె 'రోఁకటి పాట లట్ల వేదములు - [2]పనుగొన మాశివభక్తులయిండ్ల
సారమేయములకు ధారుణి' ననుచు - నారంగఁ గల్లి దేవయ్య నవ్వుచును
డాఁబిల్చె వేదపితామహాఖ్యుండు - నాఁ బొల్చుశునకంబు నలిఁ జిట్ట[3]మిడిచి
'యుచ్చుచ్చిరే శంకరోచ్ఛిష్టభోగి - యుచ్చుచ్చిరే ప్రణవోదాత్తయోగి
యుచ్చుచ్చిరేయాగమోత్కృష్టభరిత - యుచ్చుచ్చిరే మహాంహోదూరచరిత
యుచ్చుచ్చిరే వీరసచ్చరనిరత - యు(చ్చు)చ్చిరేయపునర్భవోన్నతస్థిరత'
యని యిటు లెలుఁగించునమ్మాత్రలోనఁ-జనుదెంచి శునకంబుదనకు మ్రొక్కుడును
వరదయాంచితసుధావార్ధి నోలార్చి - యరుదొందఁ గల్లి దేవయ్య యిట్లనియె
'నేవేదమం దైన నెత్తి యందొక్క - తా వనుష్ఠింపుమా యీవిప్రులెదుర'
ననవుడు శునకచర్మావృతరుద్రుఁ - డనుష క్తిఁ బద్మాసనాసీనుఁ డగుచుఁ
గఱకంఠు నాత్మాబ్జకర్ణికఁ జేర్చి - గుఱి నాదిశక్తి నాకుంచనఁ గూర్చి
యాసూర్యు మెట్టి సుధాసూతిఁ గట్టి - నాసాగ్రమునదృష్టి నలి నాఁటుకొలిపి
యకలంక మృదుమధురకళానియుక్తి - సుకరనాదోక్తి విశుద్ధస్వరమునఁ
ద్ర్యక్షరబిందు నాద ప్రయుక్తాంచి - తాక్షర మోంకారమట్లుచ్చరించి
నంతలోననె తద్ధరామరానీక - మంతంతధరణి సాష్టాంగంబు లిడఁగ
దయనుదాత్తానుదాత్తస్వరిత ప్ర - చయములు సాంగమై సంధిల్లి తనరఁ
బదమును గ్రమమును [4]బాటయు జటయు - విదితంబుగా నాల్గువేదంబు లందు
నొక్కొక్కటావృత్తి యొగి ననుష్ఠింపఁ - గ్రక్కునఁ దాలేచి కల్లి దేవయ్య
"హా మాను వేదపితామహా" యనుచుఁ-దామాన్చె శునకమన్యయనంబు సేఁత
వింటిరే చెవులార విప్రు లందఱును - గంటిరే భక్తుల ఘనమహత్త్వంబు
ననుచు నాకల్లి దేవయ్య వేదంబు - జను లెఱుంగఁగఁ గుక్కఁ జదివించె మఱియు
నఘువైరి సిద్ధరామయ్యగారింట - ను ఘెకాళికాఁడన నొకగుక్క గలదు

---

౧. (దమ్ము. ౨. పనుగొను. ౩. లిడుమ. ౪. పాఠి, పాడి.

దీనికి గురు వది దానిమహత్త్వ - మే నైన నొకనాఁటి కెఱుఁగ వెంజీయును
గారవింపఁగ మహా¹కాళయ్యగారి - సారమేయంబును జంబూకిలోన
వాదంబునం దిట్లు వేదంబు సదివెఁ - గాదె యీమర్త్యలోకం బెల్ల నెఱుఁగఁ
గాన విప్రులు భక్తగణములయిండ్ల - శ్వానంబులకు నెట్లు సరి యనవచ్చు
శివచిత్తుఁ డన నొక్క శివభక్తిపరుఁడు - తవిలి విప్రులతోడి తర్కంబునందు
సకలవేద పురాణశాస్త్రపారీణు - లొకకోటివిప్రులు నొక్కభక్తునకు
సరియుఁగా రని వేదశాస్త్రంబులందు - విరచించి ²చెప్పడు ద్విజులంతఁబోక
చర్చలు సదువులు సమ్మతికలిమిఁ - గూర్చి యాడుట శబ్దకోవిదత్వంబు
కాన యిన్నియు నేల కలదె ప్రత్యయము - దీని కింతయుఁ జెప్పఁగా నేమి యనిన
విద్దెలాడుచుచున్న ద్విజులతో నొక్క - పెద్దభక్తుని చెప్పవెట్టి తూఁచుడును
సూరిభూసుర లెల్ల నొక్కటఁ దూన్కి - రారైరి యాపాదరతుకుఁ దొల్లి
కాన విప్రులు భక్తగణములచెప్ప - తో నైన నెన గారు వాన లేమిటికి.

బిబ్బబాచయ్యగారి కథ

గోబ్బూరిలోపల నిబ్బరంబుగను - బిబ్బబాచయగారి పృథుమహత్త్వంబు
వర్ణింప శివునకు వశముగా దనిన - వర్ణింప నెంతటివాఁడ నట్లయ్యు
³నీమాజనము వారిచే మున్నువడ్డ - ⁴నాములు సెప్పెద భూమీశ వినుము
జంగమలింగప్రసాదంబు దనకు - నంగంబుఁ బ్రాణంబునై చరింపుచును
నగ్రహారంబులో నం దొక్కపాల - నగ్రగణ్యుఁడు నాఁగ నాశ్రమధర్మ
మతలోకపథవివర్జితుఁడౌచు వేద - మతభక్తిపథము సుస్థితిగా భజించి
యామట రెండు మూఁ డామటఁ బదిటఁ - గామించి ఘనదేవకార్యంబులైనఁ
గర మర్థి బాహుకంధరకర్ణవితతి - నురమున శిరమున నుపవీతముగాను
జెన్నొంద భక్తు చెప్పులబిళ్ల - లున్నతి ధరియించి యొగి భస్మ మలఁది
బండియుఁ బాణకయుఁ బచ్చనవెట్టి - బండి నెల్లెడ నందిపడగలు గట్టి
యెలమి దవిర్చ మువ్వలు నురుగజ్జియలు ఘంటలును నందియలు సామరములు
భాసురరుద్రాక్షబహువలయములు - బాసికంబులు స్వర్ణపట్టము లూన్చి
నోరాజమూర్తిఁ గైకొన్న కుజ్జులను - గారవంబున బండి గట్టి ముందటను
జాఁగు బళా యనుశబ్దముల్ మ్రోయఁ - గాఁ గేళికలతోడఁ గర మర్థి నేఁగి

---

౧. కాళవ్వ. ౨. చెపుడుదద్దివ్వజు. ౩. భూమీసురులు. ౪. న.

శరణపదాంభోజ సంస్పర్శఫాల - సురుచిరభక్తిమై సొంపు నింపార
స్ఫుటచరణాబ్జ సంఘట రేణుపటల - ఘటితోత్తమాంగుఁడై ఘనహర్ష మలర
లీలఁ దత్పాదసలిల సుధావార్ధి - కేళీవిలోలైక మేళనం బొలయ
ఘనతర దివ్యలింగ ప్రసాద సద-య నమో నమస్తే మహాలింగ యనుచు
శ్రీగురు ప్రతిబింబ సిద్ధలింగోప - భోగోపభోగానురాగుఁడై మఱియు
నొలికిన డించిన యున్న ప్రసాద - మలరుచు ముంచి గంపల బండిఁ బోసి
య ప్రతిలీల గణప్రసాదంబు - సుప్రసన్నాత్మ నుత్సుకత దుల్కాడ
నెప్పటివినుకులు నెప్పటి చెన్ను - నొప్పారఁ దెచ్చి గొబ్బూరిలోపలను
సుప్రసిద్ధముగఁ దా రాప్రసాదంబు - ముప్పొరిద్దుఁ గుడువంగ విప్రవర్గంబు
బుడిబుళ్లువోవుచున్నెడఁ నొక్కభక్తుఁ - డడరఁ బండువు సేయ నయ్యూరిలోనఁ
బరితోషమతి బిబ్బబాచయ్యగారు - కరమర్థిఁ దొల్లిటిక్రమమున నేఁగి
జంగమశ్రీపాద జలజసౌరభ్య - సంగతరుచిరోత్తమాంగుఁడై పొంగి
యలరుచుఁ జెందుచు వలసినవన్ను - వలఁ బ్రసాదామృత వనధి నోలాడి
నలిదీటుకొనఁ దద్గణప్రసాదంబు - నిలఁ జిల్కకుండ గంపల ముంచి పోసి
ముందటిక్రియ బండిముందట వెనుక - నందంబుగా నిట యట నటింపంగ
గొడగులు గొడగులు గూడి క్రిక్కిఱియఁ - బడగలుఁ బడగలు ముడివడి వాల
మంగళారవములు మధురమై చెలఁగ - సంగీతరీతులు సరసమై యులియఁ
బాయక చాఁగు బళాయనురవము - ఘే యని యటుగూడిమ్రోయుచునుండ
బొబ్బలు వొడువంగ నుబ్బి యార్వంగ - బిబ్బబాచయగారు గొబ్బూరుసొరఁగ
వినఁబడె మున్నెల్ల వీరిదుర్జనత - కనుఁగొనఁబడియె నేఁ డనుచు భూసురులు
నేతెంచి"హో నిలుఁ డెందువచ్చెదరు-మీ తెఱం గిది యేమి మిగిలియున్నదియు
పెండ్లి[1]కేఁగుటో యిట్లు బం ళ్లిది యేమి - దండ్లువచ్చెనో మీఁదఁ దల్లడంబేల
యంకాన కేఁగెద రార్పు బొబ్బలను - శంకరభక్తుండు సచ్చెనో యిట్లు
పోలంగఁ గొంగనిఁ బొడిచి వంగనిని - వ్రాలంగఁ దిగచితి రేల బింకంబు
నడగరంబులు వట్టిచాఁగుబళాలు - గొడగులుఁ బడగలు దడఁబడుటలును
జేరమువలె నొండె శివపురంబునకు - బోరన నిపుడేమి పోవుచున్నారొ
యక్కుమాలిన భంగి నగ్రహారంబు - చక్కన మీ కెట్లు చనఁ జేర వచ్చు

---

౧. పు. ౨. కేఁగదరేమి, కేఁగదరిట్లు.

నిగుఁ గులభ్రష్టులయిండ్ల యెంగిళ్లు - గులహీనులెంగిళ్లుఁ గూడంగఁ దేవి
బాడినిండగఁబోసి పైఁ జీరగప్పి - తండుఁ జేకొని పెద్దగొండ సేసెదరు
ప్రకటింప నింతేల పట్టినఁ జూప - నొకవిశేషంబైన నున్నదే యిందు
విద్దె లాడక యూరు వెడలుఁడీ యింత - వెద్దఱికముతోన పెక్కులే లనిన
చా! కాఱు లేమని చదువుచున్నారు!-మీకొలఁదియె మమ్ము మీఱి పల్కంగఁ
బన్నగధరుభక్తిపరులకు మీకు - నెన్నిచాళులపెట్టు లెన్నిచూడంగఁ
దలఁప మీనోరికిఁ దగుకడిఁ గొనరు - వెలి కుఱుకవె గ్రుడ్లు కొలఁదిమీఱినను
మీ రేడ మే మేడ మీకును మాకుఁ - గారణంబేమి యీయూరేల మాకు
జంగమలింగప్రసాదంబు బ్రమసి - యెంగి లెంగిలి యంచుఁ ద్రుంగిచూచెదరు
శరణప్రసాదదూషకు లతిఘోర - నరకాగ్నిఁ బడుదురు నా మున్న వినరె
యటమీఁదిచే టింక నదియేల చెప్ప - నిట వచ్చు మరణంబు నెఱుఁగరు మీగు
ప్రణుత ప్రసాదప్రభావ ప్రశక్తి - గణుతించి చూడ డగ్గఱఁగ మీనశమె
భక్తులపాలికిఁ బరమామృతంబు - భక్తిహీనుల కిది ప్రళయానలంబు
వలదు కార్చిచ్చులోపలి మిడ్తలట్లు - పొలిసిపోవనెకాక నిలువఁగఁగలరె
మీఱిపల్కుటయెల్ల మీకుండెఁగాక - పాఱులఁ జంపుట వరమశౌర్యంబె
యనవుడు బిబ్బబాచయ్యగారలను - గనుఁగొని యవ్విప్రజను లాగ్రహించి
యెంగిలికూడు భుజంగమో పులియొ - శృంగియో యబ్బాచిగొంగఁ జేసెదరు
బట్టులపిన్న యప్పనగారిమంచ - చట్టనపెద్ది విశస్తులకూచి
దుష్టదామోదర ధూర్తభాస్కరుఁడ - శిష్టులబలభద్ర చిమ్మికేతప్ప
తొలఁగు మాజటదోవతుల దర్భసంబె - లలఁ బెట్టి యప్టికోలలుగొనిరండు
పట్టుఁడా యెడ్లను బలుపులు దెగఁగఁ - గొట్టుఁడా చని కూడముట్టుఁ డింకేల
చింపుఁడు మొగవాడ ద్రెంపుఁడు వడగ - లుంపుఁడు బండివోకుండఁ జూతండు
అని సందడించునయ్యధమాపౌరులను - గని బిబ్బబాచయ్యగారు గోపించి
యోడులా రేటికి నుత్తలపడఁగఁ - జూడ శక్యంబేనిఁ జూతురుగాక
తొలతొలఁ డనుచు విప్రుల నదల్చుచును-నలిఁబ్రసాదముమీఁదివలువఁ బోనూకి
యంజలి ముంచెత్తునమ్మాత్రలోన - కెంజాయయో యెఱ్ఱసంజయో మెఱపొ
హాకాదు నిప్పులో యది మంట యనుచు - నాకులతను విప్రు లతిభీతిఁబొంద

---

౧. పాఱులను.

న నె చూడుండని చల్లుసమ్మాత్రలోన - పొదలి భుగుల్భుగుల్భుగులన నెగసి
నిటలతటాంబకోత్కట చటులాగ్ని - పటుదృష్టిఁ బురము లొక్కటఁ గాలునట్లు
నట యిట విప్రాలయంబులన్నియును - నటుగూడ దరికొని యాహుతుల్గొనఁగ
శ్రీధరభట్టిల్లు సిచ్చునఁగలసె - మాధవప్పనయిల్లు మంటపా లయ్యె
గ్రుడ్డిగోపిందుని గుడిసెయుఁ గమరె - దొడ్డభాస్కరునిల్లు దొడీఁదొడిఁ గాలె
కొమ్మనఘటశాశి కొంపయుఁ గమలె - బమ్మనభట్టిల్లు భగ్గన మండె
వామనప్పనయిల్లు వాసము ల్వెక్క - సోమయాజులయిల్లు సురసురఁ గమరె
త్రేదులవారిల్లు దెరువునఁ గలసె - నాదిత్యకూచియి ల్లప్పుడ ప్రోలిసె
మచ్చ తాడనయిల్లు మంటిపా లయ్యె - బచ్చలి కేశవుపాకయు మడిసె
వాసుదేవునియిల్లు వహ్ని నేకొనియె - మాసకొమ్మనయిల్లు మసిమసియయ్యె
వసిగొని సన్న్యాసివామనమఠము - వసదిమంటపమును బసుమానఁగలసెఁ
గుశదర్భపిన్నయ్యకొంప పైఁ జిచ్చు - నశనంబువారియి ల్లది యందికొనియె
నీ డాడ యననేల యిన్నియు మడిసెఁ-గూడఁగ శివదూషకుల యిండ్లనుచుఁ
బ్రళయాగ్నిలోనార్చు ప్రమథులయట్లు - లలరి భక్తానీక మార్వఁగ ద్విజులు
మసలి యిండులలోన మడిసెడువారు - వెసనేఁగుదెంచుచు [1]వెండీల్గువారు
తలలంటుకొని కాలఁ దల్లడపడుచు - నిలగుళ్లలోపలి కేఁగెడువారు
గడ్డము ల్మీసలు గమరంగ నచటి - గడ్డిగబావులు గని యుర్కువారు
చీరలు దరికొనఁ జిడిముడి పడుచు - మారారిభక్తుల మఱువుగొన్వారు
మించఁగాలకమున్న మృడుభక్తు లిండ్లఁ - బంచలఁ బెరడులఁ బొంచుండువారు
తనువుల శిఖ దరికొని కాలఁగాలఁ - జని చని భక్తుల శర ణనువారు
పలుపకమును బిబ్బబాచయ్యగారి - పిఱుదన నిల్చియుబ్బతిమ్రుక్కువారు
చిచ్చునవెడవెడ వెచ్చుచు నగము - నచ్చియు నిబ్బంగి నగము సావకయుఁ
బప్పుకేశవభట్టు దొప్పనపెద్ది - తప్పకం బైతన బొప్పనత్రేది
సింగరా జాదెన చిప్పనకూచి - మంగన ఘుడిసాసి నంగన్నపిన్న
దబ్బరాదిత్యుండు సబ్బనయ్యయును - గబ్బుమైలారుండు సుబ్బనమంచి
యడ్డగాబైతన దొడ్డనకూచి - బొడ్డురాఘవభట్టు గడ్డముపెద్ది
వీరాదిగాఁగ గొబ్బూరిగ్రామణులు - మారారిభక్తుల మాకు దిక్కనుచుఁ

---

౧. వేవీల్గు. ౨. దుకొనికాల్వ.

బసువుల మనుచు నబ్రహ్మణ్యమనుచు - దిశలకు నోళులు దెఱచి యేడ్చుచును
వెక్కుచు నంతంతఁ జిక్కుచుఁ గూడ - స్రుక్కుచు ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కుచుఁ జేరి
దీనుల నపగతజ్ఞానుల దురభి - మానులఁ బుణ్యవిహీనుల ఖలుల
భ్రష్టుల నవగుణాశ్లిష్టుల నధిక - దుష్టుల నిలఁ గడుఁ గష్టుల జడులఁ
గ్రోధుల నధికాపరాధుల నతివి - రోధుల జ్వలనవిరోధుల మమ్ముఁ
గావరే దీవనఁ బ్రోవరే తప్పు - ¹ద్రావరే చలిగాలిఁ ద్రోవరే యింక
నూరు ముక్కాజన మేజయుఁడు ²సేసె నగ్ర - హార మింతటనుండి మీ రుద్ధరించి
పోరని బునర్ధారఁ బోయరే ³మాకుఁ - గరుణించి మీ ⁴బ్రహ్మపురుల మే మనుచు
నావిప్రజనులు సాష్టాంగులై మ్రొక్కి - లేవక యున్న నాలించి లెండనుచు
నా ప్రసాదమునకు నంజలియొగ్గి - సుప్రసన్నాత్ములై చూడఁగఁ దడవ
గహనప్రసాదాగ్ని గ్రక్కున నాఱి - సహజ సంసిద్ధ ప్రసాదభావమునఁ
బ్రస్తుతింపఁగ బిబ్బబాచయ్యగారి - హస్తంబులందుఁ బ్రశస్తమై నిలిచె
నిప్పాటఁ బాపల యిండు లన్నియును - నెప్పటిక్రియ నొప్పె నెఱుఁగరే జనులు
మెన్నఁగ ధరణీశ యేండ్లుఁ బూండ్లేల - మొన్నటివార్త యింకిన్నియు నేల
యనమాత్రుఁ గొలువని యుగ్రజుండైన - వసుధమాలలమాల వాఁడ కాకెట్లు
మాలఁడు శివుఁ గొల్చి మాలఁడు వెంపు - మాలఁడు రెంటికి మాలఁడీయుక్తి
మాలఁడే యాతని మాలఁ డక్క త్రాటి - మాలలు భువిఁ బచ్చి⁵మాలలు గాక
సెంబలియని మెనే చెన్నయ్యయింట - సంబకళముగ్రోలునప్పుడు శివుఁడు
మాదర చెన్నయ్య ⁶మహిమ మెఱింగి - మా దేవభక్తులు మాలలు నాఁగఁ
గూడునే బాఁపనకూళ⁷రువులకుఁ - గాఁడుగాఁడని నీచగతివిరోధింప.

మాదరదూడయ్యగారి కథ

నవనీశ! వినవెట్లు శివునిభక్తుండు - ధ్రువకీర్తి మాదరదూడయ్య నాఁగ
మఱియొప్ప నాయయ్య మహిమ మెట్లనిన - నెఱయఁగ మెయిచెడ్డకఱకుఁ బాఱుండు
⁸పసి వెన్కనడు రేయి వెసఁ బోయిపోయి - మసలక దూడయ్య మందిరం బఱుత
సారమజ్జన జలపూరితపంక - మూరులు దరియంగ నొగిఁ జొచ్చి వెడలి
కూడఁ గాళ్లు గడిగికొని ప్రభాతమునఁ - జూడఁ బూర్వచ్ఛాయ శోభిల్లియున్న

---

౧. గ్రోవక్కే. ౨. విడ్చి, విడ్చి. ౩. తమకు. ౪. ధర్మ. ౫. మా(లులు)లరు. ౬. మెర్గియెర్గి ౭. అపు, పురువ. ౮. పసియేఁగ వెనుకను.

నావిప్రుఁ డత్యద్భుతాక్రాంతుఁ డగుచు - భావించి యప్పుడ పరు విడి యేగి
మాదరదూడయ్య మజ్జనోదకని - పాదితం బగుటొంపిఁ బడి పొర్లిపొర్లి
యాడుచుఁ దనువు దివ్యాంగమై యున్న - నాడనా మాదరదూడయ్యగారి
పాదాబ్జములమీఁదఁబడి కృపనడసి - భూదేవకులుఁ డంతఁబోయె నింటికిని
జూడుఁడా మాదరదూడయ్య యిట్టు - లాడినచోటనే ళ్లప్పయుగారు
[1]పడిలేచి ఔంపిఁదాఁగడిగిన యంత - నడఁగెఁగుష్ఠవ్యాధి హరహరా తొల్లి
యాదిత్యుఁడును మనోహరుఁడనుగణము - పాదోదకములను బడసెఁ దా మేను
నని చెప్ప వినబఁడు నాద్యోక్తులందుఁ - గనుఁగొంటిమిపుడు నిక్కంబుగా ననుచు
వినుతింపుచును నరుల్ విభ్రాంతిఁబొంద - విని వారివారికిఁ జను దెంచి యచటఁ
బొరల నేడ్నూర్వురు భూసురోత్తముల - కరయఁ గుష్ఠవ్యాధులణఁగుట వినవె.

బానసభీమయ్యగారి కథ

పృథివిలో బానసభీమయ్య నాఁగఁ - బ్రథితుండు మెయిసెడ్డ పాఱులకెల్ల
మేనులు కృప[2]సేయుటేనాఁట వినవె - భూనాథ! జనులెల్లఁ బాగడఁగమఱియుఁ
జక్కన ముచ్చట్లు జరపఁగనేల - యిక్కర్మచండాలు రెంతటివారు.

శ్వపచయ్యగారి కథ

సామవేదులు నాఁగఁ సద్బ్రాహ్మణుండు - శ్రీమతి నాకాశగామియై యరుగ
శ్వపచయ్య నాఁగ నీశ్వరభక్తుఁడొకఁడు - విపినాంతరమున సద్విధి నోగిరంబు
లొనరించుచును మీఁదఁ జనుసామవేదిఁ - గని పొందునో వీనికర్మంపుదృష్టు
లనుచు నోగిరముఁజెప్పన మూయఁదడవ - కని సామవేదులు కలకల నగుచు
శ్వపచుండుఁ దాను మాంసంబు వండెడిని-కపటుండు మాపొడగని మూసెఁజెప్ప
ఇట్టిదుర్జనుఁ డగునే యని తలఁపఁ - జట్టనఁ దన్మంత్రశక్తి యఱంగి
యంతరిక్షంబున నాడుదోవతులు - నంత నబ్బువిఁ బడ్డ నతఁ డప్డు వచ్చి
శ్వపచయ్యగారి శ్రీచరణాబ్జములకు - నపరిమిత ప్రీతి నందంద మ్రొక్కి-
శివదీక్ష వారిచే శిష్యుఁడై పడసి-నవిశేషమగు తత్ప్రసాదంబు మహిమఁ
జేసి కొంపోవఁడే శివలోకమునకు - నాసక్తి ముప్పదియా ఱూళ్లవారిఁ
గాన పురాతనగణములనాఁడు - లేనిమార్గము పుట్టెనే నేఁడు భక్తి

---

౧. పడియుఁ లేచినయౌంపిగడిగికొన్నంత. ౨. సేయుటేనియు.

శ్వపచుఁడై సనులింగసహితుఁడైయున్న-నుపమింపసద్బ్రాహ్మణోత్తమోత్తముఁడు
త్రిపురారిఁ గొల్వని ద్విజముఖ్యుఁడైన - శ్వపచాధములకంటెఁ జాలంగఁగీడు

ఉద్భటుని కథ

[1]అదిగాక బల్లకియను పురంబునను - నుదుభటుఁ డన నొప్ప నొక్కభక్తుండు
పరభోజరాజను నరనాయకునకు - గురువయి శివదీక్షఁ గరుణించి మఱియు
వేదశాస్త్రార్థ సంపాదితయుక్తి - నాదేశమున నన్యవాదంబు లణఁచి
క్షోణీశునకుఁ బాడు జొమ్మవ్వనాఁగఁ - [2]బ్రాణేశసద్భక్తి పరురాలుగాన
నతివయుఁ దాను సమంచితభక్తి - గతినిరంతర సుఖస్థితిఁ దేలుచుండ
మనుజు లత్యద్భుత మానసులగుచుఁ - బనువుచు నిట్టి సద్బ్రాహ్మణోత్తముఁడు
కులహీనులును దాను గూడియున్నాఁడు - తలఁపంగఁ బెద్దలు దార యిబ్భవిని
ననుచు సబ్భోజరాజున కెఱిఁగింప - వినియుఁ దొల్లిటియట్ల కొనియాడుచుండఁ
బరమేశ్వరుండు నుద్భటయ్యగారి - వరభక్తి మహిమ యివ్వసుమతిలోన
నరుదుగా మెఱయింతునని యమ్మహాత్ముఁ-గరమర్థితోఁదన్న కాఁగూర్చుకొనుడు
దహనక్రియలు సేయఁ దత్సమీపమున - మహి నెదు రేచూచు మఱ్ఱిభూతములు
[3]గిదియొక్కటి సాల కేణ్నారు నచటి - పొగదాఁకి కైలాసమున కష్టు వోవ
నందొక్కభూత మాహారార్థమేఁగి - వందుచు మఱుపూఁట వచ్చి భూతములఁ
గానక యేడ్చుచుఁ గటకటాయనుచు - నూనక వాచర్వమహి మెల్ల నద్రువ
గూయిడ నిది యేమొకో యంచు జనని - కాయంబు భోజుండు గ్రక్కున వచ్చి
యెవ్వ రేడ్చినవార లేమికారణము - నెవ్విధంబునఁగాని యేడ్పుడుగ నన
"వినవయ్య పండ్రెండువే లేండ్లనుండి - మనుజేశ యుద్భటు మరణంబుఁ గోరి
యేడునూఱులీమఱ్ఱి నెలమి భూతములు - నేడకు నేఁగక యెదురు సూచుచును
నుండె నే నేఁగితి నుదరాగ్నిఁ జేసి - యుండంగఁ జాల కొక్కండ చిక్కితిని
పెనుపొందఁగాఁ గూటిపేద దోడ్డప్పె - నని యాడుమాట నాయంద సంధిల్లె
నెలమి నొక్కటిసాల కేడ్నూఱుభూత-ములునుద్భటునిఁగాల్చు పొగ దాఁకఁదక
కైలాసమున కేఁగ గతిచెడి తాన - భూలోకమునఁజిక్కి పొగిలెదఁదండ్రి
గ్రచ్చుఱ నీనంగఁ గాచి నక్కలకు - నిచ్చినయ ట్లయ్యె నీడితకీర్తి

[1] అద్భుతంబుగబల్లకనుపట్టణమున నుద్భటుం. [2] బాణేశ. [3] గసి, గిరి. [4] నూఱ్వా తములీమఱ్ఱినెలమి.

మఱియేలవేయును నెఱయఁబండించి - యఱప డిగ్గినయట్టు లమ్మెనురీశ
మును నెల్లవేగియుఁ దినికి చాబిడ్డఁ - గనినచందంబయ్యె జనపాలతిలక !
తివిరినిండఁగముంచి [1]యవియఁగఁద్రోచు - నవివేకి నైతిఁ బేరాసగాఁ జేసి
యింతగాలంబుంట యిది వృథయయ్యెఁ - జింతింప కెట్లు ధరింతు భూనాథ
యింక నైనకు గట్టలిందువైపించు - బొంకు-ిగాదేఁగెదఁ బొగదాఁకఁదడవ
వినుము నేఁ గైలాసమునకు నేఁగుటకు - జనులకు నెల్ల దృష్టముగ నీయున్న
వటము నేళులతోన వడిఁ బెఱికికొని - యిటయందఱునుజూడనటయేఁగుదాన
ననవుడుఁ బౌరు లత్యద్భుతంబంద - జననాథుఁ [2]డోఁగాక యనుచు హర్షించి
గ్రక్కున మలయజకాష్ఠము ల్వేర్చి - యక్కజం బంద దివ్యాంబరావలులు
పేని ముప్పిరిగొల్పి పేరిననేతి - లో నించి యాయగ్నిలో దరికొల్ప
భుగులుభుగుల్లనఁ బొగ మట్టిమీఁది- కెగయులోనన దిగదిగఁ బఱతెంచి
భోజుఁడుఁ దనమిత్ర పుత్ర బాంధవులు - నాజనావళియును సమ్మతిన్నాఁక
భూతంబు లైఁ బొగ వొలయంగఁదడవ - ఖ్యాతిగామఱ్ఱి వృక్షముఁగూడఁ బెఱికి
కొనుచు నక్కైలాసమున కేఁగె భోజ - జననాథజనయూథ సహితంబుగాఁగఁ
జెల్లమీ యుడ్భట దేవునిమహిమ - ముల్లోకముల ధరావల్లభ వినవె

కక్కయ్య కథ

నిక్కంబు నెండియు నిఖిలేశ్వరుండ - ముక్కంటిగణము దాఁ గక్కయ్యనాఁగ
నీద్విజులకు వైరి యొఱుఁగవే యొక్క - విద్వాంసుఁ డీనగరద్వారమందుఁ
బాటియైన పురాణభట్టును బోలెఁ - గా పెరుక్క లెల్ల నక్కజమందివినఁగఁ
బరగఁగ బ్రహ్మకపాలంబు వట్టి - హరుఁడు భిక్షించె ము న్ననిమెఱిఁగాని
నఱలుశూలమున విష్వక్సేనుఁ బొడిచి - మఱి విష్ణునడిచిన తెఱఁగు సెప్పండు
వెరవున బలిఁగట్టి నెండియుఁ బెఱిగి - హరిమీఁదికెత్తెఁ గా లనిమెఱిఁగాని
యట్టిత్రివిక్రము నెట్టెమ్ము విఱిచి - పట్టె నీశ్వరుఁ డని ప్రతిభసెప్పండు
వ్యాసుండు చేయెత్తె నననిమెఱిఁ గాని - వ్యాసుని చేయి నిహతమైన దనఁడు
హరుఁడు యజ్ఞములోన నలిగి కేశవుని - శిరము ద్రుంచినచోటు సెప్పండు సదివి
నరసింహరూపమై హరి హిరణ్యాక్షు - హరియించె మున్నుదా ననిమెఱిఁగాని
శరభమురూపముదాల్చి నరసింహుఁ ద్రుంచి-హరుఁడు దిత్తొల్చిన[3]యది సదునండు

---

౧. యనయగ. ౨. నాకే. ౩. యచటుసద్వండు.

మసలి "సర్వం విష్ణుమయ"మనుచోటు - నెసఁగఁ జెప్పెఁడుగాని యసమలోచనుఁడు
నరుదగు సర్వసంహారంబుసేయు - హరియు సర్వము ద్రుంగెనని చదువండు
హరికర్త జగముల కనిమెడిఁగాని - హరికిని భర్త యీశ్వరుఁడని యనఁడు
హరి విశ్వనామాంకుఁ డనిమెడిఁగాని - హరుఁడు విశ్వేశ్వరుఁడని చదువండు
హరి పరాశక్తి దా ననిమెడిఁగాని - హరుఁడు పరాపరుఁ డని చదువండు
హరి మహామాయ దా ననిమెడిఁగాని - హరుఁడు మహాదేవుఁ డని చదువండు
హరిహరుఁ డనెడు శబ్దార్థ మెర్గమిని - హరిహరుఁడన నొక్కఁ డనిమెడిఁగాని
హరిని హరించుట యదిగారణముగ - హరిహరుఁడును మారహరుఁడు ననండు
పక్షపాతి పురాణభట్టు యథార్థ - మీక్షింపఁ డఱచెడు నితరేతరముల
శివనిందచేసెడి యవినీతుఁ జంప - నవుఁ బుస్తకము గాల్ప నవుఁ బథం బిదియ
యనుచు మాకక్కయ్య యాశివద్రోహిఁ-బొనరుచు నలిగి డొంకెనఁబడఁ బొడిచి
తలదర్గి పొట్టలోపలఁ బెట్టి కిట్టి - యలరుచు నున్నెడ నక్షణంబునన
ప్రక్కలైచూడఁ బౌరాణికుమేను - విక్కన విరియుచు విలవిల యనుచుఁ
బ్రువ్వులప్రోకమై రూపఱియున్న - నివ్విప్ర లెఱుఁగరే యిన్నియునేల
శోహరకక్కయ్య మాహాత్మ్యమెఱిఁగి - యూహింప భక్తుల నొం డనఁజనునె

భోగయ్యగారి కథ

మఱియుఁ గెంబాగిలో మహిఁ జెప్పనొప్పు - కఱకంఠభక్తుఁ డకల్మషకీర్తి
భోగయ్యనాఁగ నెప్పుడుఁ బరమాను - రాగుఁడై జంగమార్చన సేయఁజేయఁ
గఱకంఠుఁ డాయయ్య మెఱయింపఁదలఁచి-పెఱవానిక్రియనొక్క పెయ్యశవంబు
మోచికొనుచు రుద్రముద్రాసమేతుఁ - డై చూప అద్భుతం బంద నేతేరఁ
బొడగనిసర్వాంగములుఁబొంద మ్రొక్కి--మెడనున్న పెయ్యఁదామెడఁబెట్టుకొనుచు
దోడుకొనివచ్చి యుత్సుకలీలతోడ - నడుగులుగడుగ నామృడమూర్తి యనిమెఁ
జచ్చిన పెయ్యమాంసము నారగింప - నిచ్చ నేమముగాఁగ నిన్న నేఁ బోయి
ధీయుత వినవయ్య దేడరదాసిఁ - జేయఁ బాకము నేసిపెట్టవే యనిన
నడిగి వచ్చెద దుగ్గళవ్వఁ దా ననుచు - నెడనేసె నాఁకొంటి నింక నీవైనఁ
బెట్టవే వండించి పెయ్య నా కనిన - నట్టిదకా కంచు నపుడు భోగయ్య

౧. బొడ్చిలిగెచి. ౨. కట్టి.

తౌరామ్లలవణయుక్తముగ మాంసంబు - సారంబుగా వండి చయ్యన మఱియు
శాకము ల్గావించి సంధిల్లఁ బెక్కు - వాకంబు లొడఁగూర్చి భద్రమూర్తికిని
ఆరగింపఁగఁ బెట్టినంత నయ్యగ్ర - హారంబు భూసురు లందఱుఁ గూడి
గుండులు బడియలు గొని పాఱిపాఱి - యొండొరుఁగడవంగనుద్వృత్తి నరిగి
నఱుకుఁడుతలతల్పు లుఱుకుఁడు గుడిసెఁ-బెఱుకుఁడుభోగయ్యఁబఱుపుఁడు వెదకి
పట్టుఁడు దల వచ్చిబడియలఁ బగులఁ - గొట్టుఁడు మాదిగకొయ్యఁ బోనీక
నగ్రహారంబు గాదయ్యె నిట్లనుచు- నాగ్రహంబున విప్రు లందఱుఁ బలుక
హరమూర్తియును నంతనట్లదృశ్యముగ - వరకీర్తి భోగిదేనయ్య గోపించి
యంత్యజు లంత్యజు లని యఱచెదరు - అంత్యజులకుఁ జొర నది యెట్లువచ్చు
నరుదుగ మీయట్టి యగ్రజన్మలకు - హరభక్తులిండులు సొరఁగరా దనిన
నిటలాక్షభక్తుల నిందించి మీకుఁ - బటురౌరవము లంటఁ బ్రాప్తియే చెపుఁడ
కూడదు శివదూషకుల మిమ్మునంటఁ - [1]జూడఁగఁ బ్రతిమాటలాడఁ గావునను
ఖలులారయిండ్లువృత్తులు నూచు మీరు-తలఁగిగట్టికొనుఁడు మాదాతలు మేముఁ
బోయెదమనుచు నబ్భోగయ్య వెడలి - యాసూరిమునిమంద కరుగ నయ్యెడను
శైవులయిండుల శైవలింగములు - దేవాలయముల ప్రతిష్ఠలింగములు
నమితస్వయంభు లింగాదిలింగములు - తమతమ సింహాసనములను విడిచి
తలుపులు వడనూకి తారు లింగములు - జలధారిగాఁ దూఱి చనులింగములును
పూవుఱా వడనూకి పోవులింగములు - బావి నదృశ్యమై పఱచులింగములు
కలయ నంతంత గంతులువైచివైచి - యలరుచుఁ జెలఁగుచు నరుగులింగములు
[3]నురవడి వట్రిల్ల నొండొంటెఁ గడవఁ - బరువడిఁ దమకించి పాఱులింగములు
నెల్లవారును జూడ నిలమీఁద నొక్క- నల్లేటిపొడవున డొల్లులింగములు
ఖేచరత్వమున నేఁగెడు లింగములను - భూచరత్వంబునఁ బోవులింగములు
ననిలవేగంబున నరుగులింగములు - చనలేక మెల్లన చనులింగములును
నివిధంబునను గెంబావిలింగములు - భావించి భోగయ్యపజ్జనె యరుగ
లింగపర్వత మేఁగులీలఁ బొల్పార - లింగభక్తాలి గేలికలు సేయుచును
నాడుచుఁ బాడుచు నరుగ నిక్కడను - బాడువాఱెనుబురిభాగ్యంబు దొలఁగె
నవని గంపించె నస్యావలు లెండె - భువివృక్షములువ్రాలెఁ బాడిచెఁజుక్కలును

౧. జూడఁగాఁ బ్రతిమాటలాడఁగారాదు. ౨. బొడ్చు, నడ్చు. ౩. ఉరవడి.

నప్పురి నిండంగ నంధకారంబు - గప్పె నెల్లెడ నంటకంబులు ప్రబ్బె
బావులుఁ జెఱువులుఁ బద్మాకరములు - వావిరి నూతులు వరుపట్లు వట్టె
వనములు ఫలపుష్పవాటిక ల్గమరెఁ - గనుఁగొనఁ బశుపక్షిగణ మర్వఁదొణఁగె
ధరణిఁ ద్రొక్కినతావు దరికొని కాల - దొరకొనియెను గాలి ధూళియు నెగసెఁ
తవిలి యుబ్బంగి నుత్పాతము ల్వుట్ట - భువిసర్వజనులు నబ్భూసురావలియు
భోగయ్య వోవఁగఁ బురములింగములు - భోగయ్య వెనుకొనిపోయెఁ బోవుటయు
నింతింతగార్యంబు లిలఁబుట్టె ననుచు - సంతాపచిత్తులై చయ్యన నేఁగి
శరణు సొచ్చితి మంచు జయజయయంచు-నరికట్టుకొనుచు సాష్టాంగంబు లిడుచుఁ
గావవే మముఁ బాపకర్మల భోగి - దేవయ్య దెస దిక్కు నీవ మా కనుచు
నవుదల ల్వంచుచు నయ్యా మీధర్మ - కవిలెల మంచును గడుదైన్యపడుచు
సభయాత్ములై యున్న చండివిప్రులను-నభయంబులొసఁగి భోగయ్య తత్క్షణమ
మరలి కెంబావికి నరుదెంచె లింగ - పరికరుఁడగుచు నన్నరులు గీర్తింప
నాలింగములు భక్తి కటశాసనముగ - నోలి నన్యోన్యశివాలయంబులను
బెద్దపీఠంబులఁ బిన్నలింగములు - బెద్దలింగంబులఁ బిన్నపీఠములఁ
భీమలింగంబులు రామపీఠముల - రామలింగంబులు భీమపీఠములఁ
స్ఫటికలింగంబులు బాణపీఠముల - స్ఫటికపీఠంబుల బాణలింగములు
గనుఁగొన నిబ్బంగిఁ గ్రక్కున నిలిచె - జనులకు నిదియె దృష్టప్రత్యయముగఁ
బొనరుచుఁ గెంబావి భోగిదేవయ్య - వెనువెంటఁ జనివచ్చి పీటఁ బీఠముల
నిలిచిన లింగమూర్తులు సాక్షిగాదె - మలహామభక్తులు కులజు లౌటకును.

గుడ్డవ్వగారి కథ

నరనాథ గుడ్డవ్వ నాఁగ వెండియును - బరు లెల్లఁ దను బెద్దభక్తురా లనఁగఁ
బట్టినంతన తెగిపడియెడి కుష్ఠు - వట్టి రూపఱియున్న నట్టిచో నొక్క
నాఁడు నావిందిగె నాఁబురవీథిఁ - బోఁడిగా గుడ్డవ్వపోవ భూసురులు
"నలుకలే కీయగ్రహారంబులోని - కులిపిఁజంగెత రాక నిలు నిలు మనుచుఁ
బాపిష్ఠులగునట్టి పాఱులఁజూచి - శాపించుచును నింక సౌరాష్ట్రి మేఁగి
కాయంబువడయ కీగ్రామంబు సొత్తు-నే యంచు నాత్మఁ బ్రాణేశ్వరు నిలిపి
సముదిత సౌరాష్ట్రాభిముఖియౌచుఁ బోవఁ - బదయుగమువిరిసి కదలరాకున్న

౧. జంగత. ౨. మురిసి.

[1]మోఁకరించుచువంగి మొగినేఁగ నేఁగ – మోఁకాళ్లఁ జేతులు మురియనిల్వకయు
గ్రక్కునఁ ద్రోవఁ బొరలిపొర్లి[2]పోవ – ప్రక్కలై మే నెల్ల విక్కనవిరియ
నంతలో నధికదయార్ద్రిభావమునఁ – గంతుసంహరుఁడు స్వాకారంబుఁ దాల్చి
యచ్చుగా సౌరాష్ట్రమం దుండి యెదురు – వచ్చి సోమేశుండు వనిత దేహంబు
దివ్యాంగముగఁ జేయఁ దెలిన మ్రొక్కుడును – భవ్యుండు వెండియుఁ బటుదయామతిని
అడు గడ్గు నీ కీప్సితార్థ మిచ్చెదను – బడఁతి మెచ్చితి నీదుభక్తికి ననిన
మన్మనోరమ్యనిర్మలభావగమ్య – సన్మతి మీపదాబ్జప్రేక్షణమున
జన్మము నేఁడు దా సఫలతనొందె – నున్మదవ్యాధి గుణోద్వృత్తి యణఁగె
ననమాంక్ష యింక నొండభిమతార్థముల – దొసఁగేలఁ బెన్నిధి దొరకొనియుండఁ
జరగడుగఁ గఁబోవు వెరవిండ్లుగలరె – వరద నీ విట్లు సుస్థిలలీలఁ దనరి
యిక్కడ నుండు నాకింతియ చాలుఁ – దక్కినవరములచిక్కు లేనొల్ల
ననుడు నావిందిగె యనుపురంబునను – దనరు సోమేశుఁ డత్యద్భుతలింగ
మూర్తిఁ జేకొనియుండె ముదితగుడ్డవ్వ – కీర్తి లోకముల నంకింపఁగఁబడియె
నటమీఁద నాయమ్మపటుభక్తి మహిమ – మట యీశ్వరునకై ననరిదిదానెన్న
వనిత మున్నపహసించిన ద్విజాధముల – తనువులు సెడిమెగుస్థనిరూఢివలన
గుడ్డవ్వయని ధరఁగొనియాడుచుండ – గుడ్డవ్వభక్తికి గుడ్డమై పఱగె
నటుగాన కులహీనులన నెట్లువచ్చు – నిటలాక్షుభక్తుల నిఖిలేశ్వరుండ
కని ప్రతిష్ఠాపూర్వకం బైన పిదపఁ – జెనసి లింగము కాక శిల యనఁజను నె
యతిశయలింగదీక్షితుఁడైనయట్టి – వ్రతి నంత్యజుండనిమతిఁ జూడనగునె
హరసన్నిహితుఁ బూర్వమరయుటయెల్ల – హరుశిలయన్నయట్లధికపాతకము
మేదినీవల్లభ మేరువు సోఁకి – కాదె తచ్ఛాయన కాకి వట్రిల్లు
భృంగసంస్పర్శఁ బతంగంబుదొంటి – యంగంబునకుఁ బాయుటది దెల్లగాదె
వారిధిఁ దటినీప్రవాహముల్ గలయఁ – బేరున్నదే వేఱ పెక్కులేమిటికి
సిద్ధరసస్పర్శఁ జేసి యోఁగాదె – శుద్ధసువర్ణంబు శుద్ధతామ్రంబు
గురుకరస్పర్శచేఁ గులమెక్కడేట – యరిది యేయట్లయంత్యజుఁడునగ్రజుండు
ధర "నుమామాతాపితారుద్ర"యనఁగ – సరినొక్కదల్లి ప్రజలకు వేఱద్ది
యొప్పెడుమాణిక్య మొక మసికొక – నెప్పాటఁ బొదివిన నిలఁ గాంతిసెడునె

---

౧. మోఁకరించుకొ. ౨. పొరల్ వోవ.

హరభక్తుఁ డధమజాత్యావృతుఁడయ్యు-ధర నున్న నేమి యాతనిప్రాప్తి సెడునె
రాజీవ మరయఁ బంకేజంబు గాదె - పూజకు నది యెట్లు పూజ్యమై పరగెఁ
గాష్ఠోద్భవంబయ్యుఁ గాదె పవిత్ర - నిష్ఠితంబై పొల్చె నెఱి ననలంబు
యెట్టిదుర్జాతిని బుట్టిన నేమి - యెట్టును శివభక్తుఁ డిలఁ బవిత్రుండు
నీయగ్రజన్మల కెల్లను గురువు - బోయెతకును గాదె పుట్టె వ్యాసుండు
పూర్వద్విజాచార్యుఁ డుర్వి వసిష్ఠుఁ - డూర్వశియనులంజె కుదయించెఁ గాదె
మాతంగుఁ డనఁగ బ్రహ్మర్షి యొకండు - మాతంగికిని గాదె మహిఁ బ్రభవించె
శునకగార్దభ మేచ్ఛశుకదర్దురాది - జనితమునీంద్రాదిజాతము లెల్ల
శివభక్తిఁ గాదె విశిష్టమై పరగె - నవనీశ యెఱుఁగవే యందఱ ననిన
విని బిజ్జలుఁడు రోషవిహ్వలుఁ డగుచుఁ - గనుఁగొని బసవరాజునకు నిట్లనియెఁ
"బనిలేనిమాటలుఁ బాటలుఁ గథలు - విన విరుద్ధము లాడ వేసర వీవు
బత్తులఁ జదిమినఁ బాలు గాఱెడినె - నెత్తురు గాఱెడినే యొల్లఁ జదువ
యిట్టిమార్గములు ము న్నెఱుఁగ మే" మనిన-దట్టుఁడు బసవయ్య దా నంత లేచి
"భర్గునిఁ గాదని పలుద్రోవ లేఁగు - దుర్గుణు లగు శివద్రోహులతోడ
నడరఁగ వేదభరాక్రాంతు లనఁగఁ - బడిన బ్రాహ్మణ గార్దభంబులతోడ
మహిత ప్రణవదివ్యమంత్రోపదేశ - రహితులై చనువ్రతభ్రష్టులతోడఁ
జాల దధీచ్యాదిశాపాగ్నిశిఖలఁ - గాలినకర్మచండాలురతోడఁ
బట్టిప్రాణముతోడఁ బశువు వధించు - కట్టిఁడు లగు పశుకర్మలతోడ
౧జన్ననుదొరలినఁ జాగఁగఁబెట్టు - మన్నట్టి యధికపాపాత్ములతోడ
వీసానకై యెట్టి దోసాన కైనఁ - జేసాఁచికొను కర్మజీవులతోడ
మానుగా సురపాటిగా నర్థి సోమ - పానంబు గావించు పాఱులతోడ
నిన్నియుఁ జెప్పంగ నేల తాఁ జంపి - జన్నిసంపె నను దుర్జాతులతోడఁ
బ్రతిసేసి యాడినఁ బాపంబువచ్చుఁ - బ్రతినసూపమి భక్తిపంతంబుగాదు
శివనాగుమయగారి శ్రీహస్తమంద - నివిడి చూపెదఁ బాలు నీ వన్నయట్లు
నీమహీసురులలో నెన్నఁగఁబడ్డ - సోమయాజులఁ దర్గి చూపుఁడా నీళ్లు
అటుగాక తక్కినఁ గటకంబుచుట్టుఁ - గుటిలాత్ములను ౨దొడుగులఁబఱపింపు
మనుచు బిజ్జలభూసురానుమతమునఁ - జని సదాసిద్ధ బసవచక్రవర్తి

---

౧. జన్నని. ౨. దోడుగుల.

శ్రీ

శివనాగుమయగారి శ్రీపాదములకు - భువి సమస్తాంగము ల్వొందంగ మ్రొక్కి
సన్నుతలింగపసాయితశత్రు - సన్నద్ధుఁడై మదిఁ జెన్ను దుల్కాడ
సరస మాడినయట్లు పారి నాగుమయ్య - కరతలాంభోజంబు గరములఁబట్టి
యొత్తుడుఁ బింజించి యుడువీథిఁ దాఁకి - యత్తఱి క్షీరధారావలి వర్వె
శివభక్తి కామధేనువు బసవనికిఁ - దవిలి చన్నవిసి యిబ్బవిఁ గాఱునట్లు
కరుణించి శంభుండు గనకవర్షంబు - కరికాల¹చోడుకుఁ గురియించె నాఁడు
యసలార నేఁడు దివ్యామృతవృష్టి - బసవనికిఁ గురిసె భక్తవత్సలుఁడు
దుర్మలత్రితయ విఘాతమైనట్టి - నిర్మలదేహంబు నిజ మట్ల కాదె
రుధిరమాంసాది నిరూపితం బగునె - యధమదేహులకుఁ గా కని నరు ల్వొగడ
దివ్యామృతాంగ దీధితి దేజరిల్లెఁ - బ్రవ్యక్తమై జగత్ప్రీత్యయం బమర
నఖిలభక్తౌఘంబు నసదృశలింగ - సుఖసమేతాత్ములై చూడ బిజ్జలుఁడు
నందంద నాగిదేవయ్యపాదార - విందంబులకుఁ జాఁగి వినమితుఁ డగుచు
సకలలోకంబులు జయవెట్టుచుండ - నకుటిలభక్తిమై నంతంత మ్రొక్కి
యజ్ఞానజీవుల మపగతమతుల - మజ్ఞుల మధికగర్వాపరాధులము
శరణన్నఁగాచు మీబిరుదు నేఁడింకఁ-బరమాత్మ మఱవంగఁ బాడియే యనుచు
శరణు వేఁడుచు నున్న చండివిప్రులను-గరుణఁజూచుచు వారిఁ గాంచి నవ్వుచును
బసవఁ డుద్యత్సముల్లసనం బెలర్ప - నసమగజంబు నాగయ్య నెక్కించి
తానును బిఱుఁదెక్కి తననివాసమున - కానందలీల నొప్పారంగ నరిగె
శివనాగుమయగారి ప్రవిమలచరిత - మవిరళప్రీతి దుల్కాడంగ వినినఁ
జదివిన వ్రాసిన సద్భక్తిమహిమ - లొదవు చతుర్వర్గపదములు నెందు

కళ్యాణపురమునఁ గల భక్తులు

రుద్రునిమాఱట రూపంబు లనఁగ - భద్రేభసంహారు ప్రతినిధు లనఁగ
కళ్యాణమున నిత్యకల్యాణభక్తి - తౌల్యనిరర్గళ లాలిత్యముగను
మడివాలుమాచయ్య మాదిరాజయ్య - బడవరబ్రహ్మయ్య బాచిరాజయ్య
కిన్నరబ్రహ్మయ్య గేశిరాజయ్య - కన్నడబ్రహ్మయ్య గల్లిదేవయ్య
మోళిగమారయ్య ముసిఁడిచౌడయ్య - శూలదబ్రహ్మయ్య సుఱియచౌడయ్య
కలికేతబ్రహ్మయ్య గక్కయ్యగారు- తెలుఁగేసు మసనయ్య దెలుఁగుజొమ్మయ్య
శాంతదేవుండును జమ్మయ్య బాస - వంతుకేసయ్య యేకాంతరామయ్య

---

౧. చోడనికి (ముక్తై). ౨. బసవనికిఁ గురియించె.

యుత్తమాంగదకేశి హొన్నయ్య గండ - గత్తెరనాచయ్య గాలాగ్నిరుద్రి
శృంగిబొప్పయగారు [౧]సిగురుచందయ్య - డింగరిమల్లయ్య సంగమేశ్వరుఁడు
కదిరెరెమ్మయ మహాకాళయ్యగారు - పదుమరసును బురాణదమాయిభట్టు
నుదరదరామయ్య యోగిదేవయ్య - యుదయమరసుగారు హొన్నయ్యగారు
ధవళయ్యగారు బొంతాదేవిగారు - సవరద[౨]చిక్కయ్య సారెనాయండు
శివముద్దుదేవుండు సిక్కదేవుండు - శివరాత్రిసంగయ్య యవిముగతయ్య
చండేశుచామయ్య ముండబ్రహ్మయ్య - బంకి[౩]య రేవణ్ణ [౪]యిండెసోమన్న
హాటకేశ్వరునిబ్రహ్మయ మహాబలుఁడు - కోటేశుచామయ్య గొగ్గయ్యగారు
దుమ్మదబ్రహ్మయ్య ధూర్జటికేశి - యెమ్మెసంగయ గపిలేశు విస్సయ్య
నొణిమేశుచిక్కయ నులుకచందయ్య - గణదాసిమాదన్న [౫]గంటిమల్లయ్య
మురహాటకేతయ్య హారవిహొల్లయ్య - గిరిగేటుసింగయ్య గురజకాళవ్వ
బానసభీమయ్య భాస్కరయ్యయును - గోనియమల్లయ్య గొగ్గయ్యగారు
ఉళ్లయ్యమధుపయ్య యనిమిషకేశి - హొల్లయ్య గోడలమల్లయ్యగారు హా ళళ|
ఓలెబ్రహ్మయ కరహాళమల్లయ్య - బాలబ్రహ్మయగారు పణిహారిబాచి
కవిలెబ్రహ్మయ బందికారమల్లయ్య - యవకరకేతయ్య శివనాగుమయ్య
నిజలింగచిక్కయ్య నిర్లజ్జశాంతి - నిజభావుఁడును నిత్యనేమదమైలి
యంకబ్రహ్మయ గరహాళబ్రహ్మయ్య - సుంకేశుబంకయ్య లెంకమంచయ్య
యేలేశుబ్రహ్మయ్య యీడెబ్రహ్మయ్య - మైలనబ్రహ్మయ్య మాయిదేవయ్య
చక్కెరబ్రహ్మయ్య శరణయ్యగారు - చిక్కబ్రహ్మయ్యయు సిరిగిరయ్యయును
వీరమారయ్యయు వీరలింగయ్య - వీరబ్రహ్మయ్యయు వీరభావయ్య
వీరనాగయ్యయు వీరకల్లయ్య - వీరభోగయ్యయు విమలదేవయ్య
[౬]కక్కయ్య గల్లయ్య గాటకోటయ్య - చిక్కయ్య వీరయ్య శ్రీసూరసాని
కొండగుడ్డెతయ్య గుండయ్యగారు - చండేశుబ్రహ్మయ్య శంకరయ్యయును
అమృతదేవయ్యయు ననిమిషయ్యయును - విమలదేవుండును వీరాదిగాఁగ
శివభక్తిసంపదల్ సిలివిలివోవ - సవిశేషభక్తి దృష్టప్రత్యయములఁ
జూపుచుసద్భక్తి సురుచిరమహిమ - నేపారువీర మాహేశ్వరావలికి

౧. శివకుమారుండు. ౨. చిక్కయ్యగారు. 3. యుడే. ౪. ముండ. ౫. కరియ. ౬. చిక్కబ్రహ్మయ్యయు శ్రీగిరయ్యయును-కక్కయ్య నల్లయ్య కాటకోటయ్య.

భక్తమహత్త్వంబు భక్తాభివృద్ధి - భక్తచరిత్ర ప్రభావవైభవము
కన్నవారలు సెప్ప విన్నవారలును - నున్నతశివభక్తి యుక్తిమైఁ దగిలి
దేవలకులు మంత్రదీక్షాన్వితులును - శైవపాశుపతాదిశాసనధరులు
వారివారిక లింగవంతులై చూచి - వారివారిక లింగవంతులై కూడి
వీరమాహేశ్వరాచార నిరూఢి - భూరిప్రసాదోప భోగులై నడవ

బోయల తగవు

బోయ లందఱుఁ గూడి భూమీశుకడకుఁ-బోయి "యుత్పాతముల్పుట్టె నీపురిని
శ్రీకంఠశివులు గౌరీనాథశివులు - లోకేశశివులుద్రిలోచనశివులు
నీశానశివులు మహేశ్వరశివులు - పాశమోచనశివు ల్వరమాత్మశివులు
శాశ్వతశివులు గణేశ్వరశివులు - విశ్వేశశివులును విమలాత్మశివులు
త్రిపురాంతకశివులు త్రినయనశివులు - ద్విపదైత్యహారిశివు ల్దేవేశశివులు
నురులింగశివులును నుగ్రాక్షశివులు - హరశివులును బరమానంద శివులు
ధర్మశివులును విద్యాధరశివులు - నిర్మలశివులును నిష్కళశివులు
మొదలుగాఁగల శైవముఖ్యు లందఱును-నిదియేమి మతములో మెఱుఁగంగరాదు
బసవయ్యతోఁ యంపు భక్తులఁజూచి - వసుధఁ దారును లింగవంతుల మనుచుఁ
దొడఁగి ప్రసాదంబుఁ గుడుచుచున్నారు - నడరఁగ మా కించు కైనను నిడరు
నిర్మాల్యరిలో మల్లజియ్యయు బొల్ల - జియ్యయు నిత్తురే చెల్లునే యిట్లు
విను మహారాజ మావృత్తి నిర్మాల్య - మొనరఁగ మాకు వచ్చినలొంటి విధము
పసులఁ గావఁగఁబోయి బాలుఁడు దొల్లి-యిసుకలింగము నేసి మెలమిఁబైఁబిదుక
నేలరా మొదవుల పాలెల్ల నేల-పాలు సేసెద వంచుఁ గాలఁ దన్నుడును
గఁడగి తండ్రియనక గ్రక్కునఁ గాళ్లు - గడికండలుగఁ జేసి మృడుని మెప్పించి
మాదేవుచేతఁ బ్రసాదంబు వడసి - యాదిఁ జండేశ్వరుఁ డట్ల మాకిచ్చె
నంతటనుండి భోగింతు మిట్టులు ని - రంతరవంశ పరంపర మేము
నిప్పరి వీరమాహేశ్వరు లనఁగ - నిప్పు డేలా చెల్ల నిచ్చెద మనుచు
బసవయ్య యంత్రము ల్వన్నుటఁ జేసి - పొసపరి మాతోడఁ బోరుచున్నారు
చెల్లింపఁదగు నని చెప్పఁ గాదేని - వల్లభ నీయింటి వాకిట నగ్ని
గుండముల్ ద్రవ్వించికొని కాల్డు" మనిన - నిండుఁగోపముతోడ నిఖిలేశ్వరుండు
బసవయ్యఁ దోడ్తేరఁ బనుచుడు బసవఁ - డసమానలీలమై నరుగుదెంచుడును
"గడ గూడి బోయలఁ గెడపుటిదేమి - వడిఁబ్రసాదము మీరు గుడుచుటిదేమి

యాదిమార్గమొ బల్మిమో దీనిఁ జెపుమ - కాదేని నాడికో కార్య మేమైన
యనారక కుడుచుట యుచితమే యనిన - ధారుణీశ్వరునితోఁ దా నిట్టు లనియె
నిచ్చట గలదు సందేహంబు కభవుఁ - డిచ్చిన తెఱఁగు మీ రెఱుఁగరే వినుఁడు
బాణలింగములందుఁ స్ఫటికంబులందు - బ్రాణలింగములందుఁ బాష్యరాగాది
లింగంబులందును లేదు ప్రసాద - మంగజహరునికి నాగమోక్తముగ
ధర మానవులు మహేశ్వరుప్రసాదంబు-ధరియించినను గొన్నఁ దారు సూచినను
నరయక దాఁటిన నరకాగ్నిశిఖల - నెరియుదు రని శ్రుతు లెందును వినరె
శ్రీగురుకరుణానురాగ ప్రసాద - మాగమవిధ్యుక్త మగు ప్రసాదంబు
సుప్రసన్నానంద శుద్ధప్రసాద - మప్రతర్క్యాది లింగప్రసాదంబు
పరమపవిత్ర సంపత్ప్రసాదంబు - స్థిరభవరోగౌషధీప్రసాదంబు
సత్యప్రసాదంబు నిత్యప్రసాద - మత్యుత్తమోత్తమం బగుప్రసాదంబు
గరళకంధరు కృపాకలితప్రసాద - మరుదగుసంగమేశ్వరు ప్రసాదంబు
మలదేహులకు మీకుఁ దలమె భోగింప - మలహరుభక్తుల యిలుపుట్టువృత్తి
పూని లింగప్రసాదానూనసుఖము - మానవులకుఁ బొందఁగా నెట్లువచ్చు
నేనుఁగుపన్నగునే గాడిదలకు - నేనాఁటఁ గన్నులఁ గానరు గాక
యిచ్చుచోఁ గెడిపితిమే ప్రసాదంబు - నిచ్చినకొన్నచో నున్నఁడుఁగలదె
యిదియేల వెడగత లిన్నియుఁ బన్న - గుదగుదపడక నెమ్మదినుండుఁ" డనిన
"వారాణసి గయఁ గేదారఁబునందు - సౌరాష్ట్రముననుఁ దాక్షారామమునను
శ్రీగిరియందును సేతుపురోగ - మాగమస్థానంబులం దెల్ల మాకుఁ
జెల్లఁగ మీ రెట్లు చెల్లఁగనీరు - బల్లిదమైన మా ప్రాణంబులైన
విడుతుముగాక మామడిగూటివృత్తి - విడుతుమే యిదియేమి విపరీతవృత్తి"
యనుచు బోయలు లేచి కనుకనిఁ బలుకఁ - గనుఁగొని బసవయ్య గన్నులనగుచు
పట్టియూకులు గాలి వడిఁ దూలుఁగాక - మెట్టలు దూలునే మెట్టిగాడ్పునను
బెండ్లు దేలెడిఁగాక పేరేట నైన - గుండ్లు దేలునె మఱి తం డ్లవియేల
బలువునఁగొన హరిబ్రహ్మాదులకును - గొలఁది గా దనిన మీకొలఁదియె తొరల
శివలదు మీ రెంతటివారు గావునను-చల ముడ్గి లోలఁగుఁడు తెలివిడిఁ గొనుఁడు
శైవశివాలయస్థానంబు దక్క - నేపీట నేనాఁట నిలఁ దొల్లి నేఁడు

---

౧. ఖింక. ౨. వలవదుమీ రెంత.

నెన్నఁడే వీరమాహేశ్వరు లిండ్లఁ - గొన్నచోటులు చెల్పికొనుఁడ యిచ్చెదము
యారయ మును శైవు లైనను నేమి - వీరమాహేశ్వరాచారు లైరేని
గనుకనిఁ బ్రాణలింగప్రసాదంబుఁ - గొననిత్తురే మీకుఁ గుటిలాత్ములార
కోలాస లేల పైఁ గొసరఁ గుచంబు - గూలఁబడ్డ ట్లగుఁ గూడనిమ్మనిన
[1]నేదియునేల మీ కిష్ట మేనియును - మాదేవునకును శ్రీమన్మహేశునకు
బాలచంద్రప్రభా భాసురాంకునకుఁ - గాలకాలునకు మానీలకంఠునకు
సర్పకుండలునకు సంగమేశ్వరున - కర్పింతుఁ గాలకూటాదులు నేఁడు
రండ ప్రసాదంబు గొండ యిచ్చెదము - పొండ యింతకుఁజాలకుండి"ననను[2]
"నక్కటా బసవయ్య! యందఱమమ్మ-నొక్క వెట్టునఁ జంప నొండుపాయమునఁ
జాలక యిదిమేలు మేలు వో శృంగి - కాలకూటంబు మ్రింగంగఁ బంచెదవు
నలి దీటుకొనఁగఁ బ్రాణంబు గల్గినను - బలుసాకు దిని యైన బ్రదుకంగ వచ్చు
నద్దిరా తాఁజచ్చి యది గుడ్తు రెవరు - దొడ్డవో బసవయ్యతోడివాదంబు
వడిఁగొలుకునకేఁగి బడిగంటఁ జావఁ - బడిన మూషకములభంగి వట్రిల్లె
నేచి కొల్లకుఁబోయి యెదు[3]రెదుర్గాను - బైచీర గోల్పడ్డభావన దోఁచు
జాలిఁబడి కనకసాములు దమక - వేలిచికొన్నయావిధ మగుఁ దమకుఁ
బగవారిబిడ్డల నగవులఁ జంపు - పగిదిఁ జేసిన జోదు బసవనమంత్రి!
యీరసం బిదియేల యే మింతవెఱ్ఱి - వారము గాముపో వలవ దిన్నియును
ధరభక్తు లెవ్వారే హరునకుఁ దొల్లి - గరళ మర్పించుట గలదేని యిమ్మ
తవిలిచెప్పము ప్రసాదంబని విషము - నెవ రేని మునుగొన్న నేముఁ గొనెదము
మేలిప్రసాదంబు మ్రింగ మీపాలు - కాలకూటంబు మాపాలె నేఁడింక
నె ట్టిచ్చెదయ్య కీమాను ప్రసాద - మట్టవుఁబో విష మనియె యిచ్చెదవొ
నీవకో విషములు దేవుని కిచ్చి - చావకున్నను దప్పఁ(?)సాదంబు మీర
చేకొండు వేయేల మీకును మాకుఁ - బ్రాకటంబుగ నింక భాస దా నిదియ
యనుడుబిజ్జలుఁ డుభయానుమతమునఁ - జనుదెంచె దేవదేవుని గుడికడకు
బుడిబుల్లినోవుచు బోయలు వచ్చి - రడరఁగఁ దమకాకిపడగలు దూల

బసవన్న విష మారగించుట

బసవఁ డసంఖ్యాతభక్తులుఁ దాను - నసమానలీలమై నరిగియచ్చటను

---

౧. కాదేని శుద్ధలింగప్రసాదంబు-నేదియునేల. ౨. నాఁడు, ఊరకుండుండు మీర లుర్వీ శునొద్ద - వీఱిడిమాటలు విడఁబుచ్చి యనిన. 3. దురుదురుగ.

గాలకూటము శృంగి ఘనవత్సనాభి - హాలాహలంబును నాదిగాఁగలుగు
విషము లన్నియుఁ గూర్చి వేగ నూఱించి - విషమతరంబగు విషసారభంబు
గాలి సోఁకినమాత్ర నోలి జంతువులు - వ్రాలి యచ్చటన జీవంబులు విడువఁ
బై నాకసంబునఁ బాఱువిహగ వి-తానంబు దొప్పన ధరఁబడి చావ
రాగిల్ల నూఱినఁ బ్రేగులు దెగెడిఁ - ద్రాగిన బ్రదుకంగఁ దా నెట్లువచ్చు
ననుచు నబ్బోయలు కనుకనిఁ బఱవ - ఘనఘోరగరళంబు లెనయంగఁ గలపి
పసిఁడికొప్పెరల ని౨ పెనఁగఁగ నినిచి - యసమసద్భక్త సభాభ్యంతరమునఁ
గొప్పెర ల్దీయించి కూడ నర్పించి - యప్పుడు ధూపదీపాదు లొనర్చి
పంచమహావాద్యపటలంబు లులియ - సంచితకీర్తి బసవచక్రవర్తి
యామడివాలు మాచయ్యయాదిగను - కామారిసద్భక్త గణలింగములకు
నతిభక్తి సాష్టాంగుఁడై ప్రణమిల్లి - చతురత సరససంస్తుతిపూర్వకముగ
ముద్రవుచ్చుడును విషోద్రేకవహ్ని - రుద్రుమూఁడవకంటి రౌద్రాగ్ని కరణి
భుగులుభుగుల్లనఁ బొగలి కెంబొగలు - నెగయ విషార్చులగగనంబుఁ గప్పెఁ
బటువహ్నిగొని చెడిసాఱె భానుండు - నిటయటపడియె నీరేడు లోకములు
భూలోకమెల్లఁ గల్లోలంబు నొందె - వ్రాలి మూర్ఛిల్లె జీవంబు లన్నియును
నిల మంగలమునఁ బ్రేలులు ౧సిట్లుగొన్న-పొలుపున ధరణిఁ జుక్కలు డ్రెల్లిపడియెఁ
పొగగొన్నమాత్రన దిగులు సొచ్చుడును - విగతచేతనులైరి దిగధీశులెల్ల
నిండె ధూమంబు బ్రహ్మాండమంతయును - గొండలు గాటుకకొండలై తోఁచె
బడబానలంబున జడధులు గలఁగె - నడరెఁగల్పాంతాగ్నియని బ్రహ్మనడఁకె
నీలవర్ణంబు దా నెక్కొన్ననాఁటి - హాలాహలం బని హరి దల్లడిల్లె
గుత్తుకవిష మెట్లొకో పోయె వెడలి- నత్తఱి నని రుద్రుఁ డతిభయంబందె
నెగసె రుద్రునిఫాలనేత్రాగ్ని యనుచు - నొగి గణాడంబరోద్యోగంబు దనరె
నేలయు నింగియు నెక్కొన నిట్టి - హాలాహలాగ్నిమయంబగు నంత
మాయీశుభక్తుల మహిమ లిన్నియును-బోయలార వినుండు బుడిబుల్లు మాని
కంటిమి కానము వింటిమి వినము - నుంటిమి లే మను నుక్తులు వలదు
అరయంగ నఖిలలోకాలోకములను - బరమేశుభక్తులు వరమపావనులు
నద్వితీయుండు వినాకియే కర్త - సద్విధి నేమె ప్రసాదయోగ్యులము
నిట్టిద కాదనునట్టి ద్రోహులకుఁ - గట్టితి౨నెఱిగెల్తుఁ గాలకూటాగ్ని

౧. సిట్లినట్టి. ౨. నొర, నెఱ.

శాపింతు నఱికింతు సందుసందులకుఁ - ద్రోపింతు హాండ్ర నధోగతి ననుచు
దండియై బసవనదండనాయకుఁడు - చండేశనుతుఁడు శ్రీసంగమేశునకు
సర్వాంకునకుఁ దద్విషంబు సద్భక్తి - దర్పం బెలర్ప సమర్పణచేసి
పసిగమై నారగింపఁగ నార్చిపేర్చి - వెస ననివారితోద్వృత్తిఁ జెలంగి
యరగలిగొనక కొప్పెరలకు నొరగి - పరమ మాహేశ్వరప్రకర ముప్పొంగి
జుట్టంబు "బ హ్వాపి స్తోక మేవాపి - శిష్ట మన్నం విమిశ్రిత" మనుఁ గాన
పసిఁడిగలంతెలఁ బసిఁడికోరలను - బసిఁడికర్పరములఁ బసిఁడిముంతలను
వారక యిటుగూడ వడ్డించికొనుచు - మారారి కర్పించి మహనీయలీల
"చిందకక్రోలుము సిక్కయ్యదేవ - సందడిసేయకు సంగయ్యదేవ
తెచ్చెదఁజుమ్మయ్య త్రిపురారిదేవ - విచ్చేసి కూర్చుండు విమలాత్మదేవ
కాలకంఠయ్యకుఁ జాలదు దెండు - చాలుఁబో నీకు సిరాళదేవయ్య
వేగ మింతేలయ్య విరుపాక్షదేవ - యీగరిఁ జెడుఁ జాలు భోగయ్య కింకఁ
జాలదో తెత్తునా శంకరాచార్య - ఫాలలోచన పట్టు వట్టు మీసారె
మెంతైన నాస్వాదమే పురాతయ్య - చింతింపలేదువో శివదేవుఁ డింక
మిగిలిన నాక చూ జగదేవతందె - నగవులఁ బోదువో గగనేశ్వరుండ
కొంకకుగొంకకు శంకరదేవ - యింకను దెత్తునా లెంకమంచయ్య
పాడియే వలదనఁ బర్వతదేవ - కూడ వడ్డింపుఁడీ గురుదేవనికిని
శివశివ తనియండు సిన్నదేవుండు- ప్రవిమలదేవుండు బాస సెల్లించె
ముద్దులాడక పట్టు మూర్తిదేవయ్య - దొడ్డయే మెంతైన ధూర్జటిదేవ
సంబరపడకయ్య సర్వజ్ఞదేవ - కెంబావిభోగయ్య గేలియే నీకు
నీకొల్లఁ దెఱుఁగమే నిజభావదేవ - మా కేమి పట్టుము మహాలింగదేవ
సంతసంబే నీకుఁ జంద్రశేఖరుఁడ- మంతనం బేల నిర్మలదేవ నీకు
[౧]నుసులకు నుసులకు గుసుమేశ్వరుండ - కసిమసంగెదవేల కల్లి దేవయ్య
[౨]సద్ద లిం తేలయ్య షొడ్డలదేవ - వడ్డింతుమే నీకు దొడ్డలింగయ్య
మీసలు దీర్పకు మిండసంగయ్య - బాసలువలుకకు బల్లాణదేవ
కడుపారఁ గ్రోలుమా కళ్యాణదేవ - గుడికెఁడుదెత్తునా గొల్లవరాయ
చిక్కంగనీకుమా శ్రీగిరినాథ - మొక్కలం బిదియేల ముదునూరిదాసి

౧, మసులకు మసులకు మాహే. ౨. శ్రద్ధ.

గ్రక్కునఁ గ్రోలుమీ కటకంత దేవ - వెక్కసం బేలయ్య విమలాత్మ దేవ
గొగ్గవ్వ మహాదేవి గుడ్డలదేవి - దుగ్గళదేవి సద్యోజాత దేవి
యమ్మవ్వ సకళవ్వ యచలదేవమ్మ - నిమ్మవ్వ శాంతవ్వ బమ్మలదేవి
కాళవ్వ గేతవ్వ గామలదేవి - షోళశిబసవమ్మ సోమలదేవి
సంగవ్వ శివదేవి సాకలదేవి - లింగవ్వ రెబ్బవ్వ మంగళదేవి
ప్రమథవ్వ బాచవ్వ పదుమలదేవి - విమలవ్వ సెల్లవ్వ వీరభద్రవ్వ
చిక్కలరామవ్వ సిద్ధలదేవి - యక్కవ్వ సోడవ్వ యానందదేవి
హొల్లవ్వ గల్లవ్వ హొన్నలదేవి- హల్లవ్వ మల్లవ్వ యనిమిషదేవి
కేతలదేవి పురాతవ్వ మీర - లేతెంచి కూర్చుండఁ డీబంతి ననుచు
సల్లీల నెండియుఁ జతురతాన్యోన్య - సల్లాపసూక్తులు సరసమై తనర
నిట్టిసందడి యెన్నఁ డెఱుఁగ మే మనుచు - దట్టుఁడు బసవన దా నెర్గుననుచు
దమ్మయ్య కడు పారెఁ దడవకు మనుచు-నిమ్మాటికిని మిక్కి లింకఁదే ననుచు
నోయన సడలింపు మొడ్డాణ మనుచు - నీయాన నాపొట్ట నిండెరా యనుచుఁ
గడుపు దిగ్గడిని నీల్గకుము నీ వనుచుఁ - గడుపు వెర్గినఁ దెత్తుగాకేమి యనుచు
నయ్యకుఁ దలమున్క లయ్యెఁ బొమ్మనుచు-నియ్యయ్య కింతట నేమయ్యెననుచు
నిది పెద్ద గాదుమో యీ యయ్య కనుచు - వదలింపు గట్టిననలువ నీ వనుచుఁ
బోనిత్తునే [1]నుస్లిపోయిన ననుచు - మానుఁడా సరసము ల్మాతోడ ననుచు
నాయయ్యఁ జూడుఁడీ యాస్వాదమనుచు-నీయందు నేమేనిఁ బోయెనే యనుచు
నుత్తమాంగమున నో రున్నఁగాకనుచుఁ-జిత్తము నున్నట్లు చెప్పెఁబొమ్మనుచు
గప్పెర నిండినఁగాని పోననుచు - గుప్పునఁదెమ్ము వేరొక్కని గ్రుక్కెఁ డనుచుఁ
దలయూఁపులకు రాకు దండ్రి నీ వనుచు-వలెనటె మాతోడ వాగ్వాద మనుచుఁ
గడుపు దా మాయయ్య వడసెరా యనుచు-బడుగుమాట లనేల బంతిలో ననుచు
దప్పిపోవునె యాఁది త్రావిన ననుచుఁ-గొప్పెరకును గంతు గొందుఁగా కనుచుఁ
[2]క్రేళ్లువాఱక యారగింపు రమ్మనుచు-నల్లవో బలిసెరా నాయయ్య యనుచు
నేలతెచ్చెదు దేకు మిచ్చటి కనుచు - మేలుబంతికి[3] నీవ చాలుదే యనుచు
నోయయ్య తెత్తునా యొక్కింత యనుచు-నాయయ్య చాలురా నాకింక ననుచు
ద్రేన్పకపోదునే దేవ యే ననుచు - ద్రేన్పఁగ నైనను దెఱపి లే దనుచుఁ

---

౧. నుడుల్ వో. ౨. కెల్లు. ౩. నిదిసాలునే.

బళ్లెరం బలుఁగులువాఱెరా యనుచుఁ - బెల్లు వడ్డించితి ప్రేలెద వనుచు
నోలుకఁబోయకు మఱి యోయయ్య యనుచు- నోలికినబసవనికుండుఁగాకనుచు
దెరలోని కొప్పెరల్ దెంగు దెండనుచు- హరహర దాఁచెదమయ్య నీ కనుచుఁ
గొని తెచ్చి వడ్డింపఁ గ్రోలుచు భక్త- జనులఁ దో తెండంచు ననురాగలీల
శివున కర్పింపుచు శివశివ యనుచు - నవధానవంతులై యారగింపుచును
జుఱ్ఱుజుఱ్ఱనఁగొని సొగయుచు గఱ్ఱు - గఱ్ఱనఁ ద్రేన్చుచుఁ గాళ్లు సాఁచుచును
నిక్కుచు నీల్గుచు నక్కలింపుచును - జొక్కుచుఁ జోలుచుఁ జక్కలింపుచును
నక్కలిపడి తెప్ప లల్ల మోడ్చుచును- గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచుఁ గుత్తుక బంటి
గ్రోలుచు [1]నలరుచుఁ గ్రాలుచు నాత్మ - సోలుచు సుఖవార్ధిఁ దేలుచు వేడ్క
వ్రాలుచు మెఱయుచు పక్షంబులందు - నోలిఁ బళ్లెరముది క్కొయ్యాన మరలి
చూచుచు నించుకించుక వుచ్చికొనుచు - లేచుచుఁ జెలఁగుచు లీలఁ దలిర్ప
నాడుచుఁ గప్పెరలఱచేత నోలయఁ - బాడుచు నుఱుకుచుఁ బరువు వెట్టుచును
మురియుచుఁగునియుచు [2]ముఱుకటింపుచును-యొరగాలసలుచుచు సరసమాడుచు
నేతెంచి మ్రొక్కుచుఁ జేతులుసాఁచి - ప్రీతిఁబ్రసాదంబుఁ బెట్టించికొనుచుఁ[ను
గర మనురక్తిమైఁ గౌఁగిలింపుచును - నరుదొందఁ బొత్తుల నారగింపుచును
నొండొరుముంగట నున్నపళ్లెరము - లొండొరు లొడియుచు నుబ్బియార్చుచును
విషమాత్మసద్భక్త వితతి యిబ్భంగి - విషమవిక్రమలీల విషకేళి సలుప
దండియై బసవనదండనాయకుఁడు - చండేశవరద ప్రసాద శేషంబు
గొట్టరువులవారిఁ గుంచెలవారి - గొట్టుబోయల నాలనట్టాలవారి
పట్టపుదేవుల భ్రాతల హితులఁ - జుట్టాలఁ బక్కాల సుతులఁ బౌత్రులను
బండారులను నడబాళ్లఁ బ్రెగ్గడల - దండనాయకులను దంత్రపాలకుల
దాసజనులను విశ్వాసుల భట్ల - దాసీజనముల విలాసినీజనులఁ
దతవితతాది వాద్యవిశారదులను - జతురగాయక నిజస్తవపాఠకులను
బండిత నర్తక పరిహాసకులను - మండితసత్కవి మండలి నెల్లఁ
బంతులు సాగఁగఁ బంచి వారలకు - వింతవేడుక వుట్టి విషము వోయింపఁ
గాలకూటము వారిపాలికి నెయ్యి - పాలునై యుండఁగ బసవన్న మఱియుఁ
గాలాగ్నిరుద్రుని గణనాథు దాయ - కోలాహలంబును గుంజరోత్తంసు

---

౧. నాత్మలోఁగొని సుఖవార్ధిఁ-దేలుచు వేడ్కలఁ(గ్రాలుచు మఱియు. ౨. ముఱుకటింపుచును.

గంగాధరప్రియు సంగరవిజయు - లింగసన్నాహంబు మంగళకీర్తి
జవుదంతితిలకంబు జగదేకవీరు - భవదుఃఖభంజనుఁ బంచాస్యబలుని
నంతకదర్పసంహారు దుర్విప్ర - దంతభగ్నంబు సదాశివమూర్తి
భద్రేభసుందరుఁ బరవాదివీర - విద్రావణుని వీరభద్రావతారు
నప్రమత్తునిఁ ద్రిపురాంతకు జంగ-మ ప్రసాదము దెండు మావంతులార
యనుచుఁ బేర్కొని యివి యాదిగాఁ గలుగు-వినుతేభవితతి నుద్వృత్తిఁ దెప్పించి
యప్రతిబలుఁ దెండు హయరాజుఁ దెండు-సుప్రసన్నునిఁ దెండు సుభగునిఁ దెండు
ధర్మకీర్తినిఁ దెండు దవరాజుఁ దెండు - కర్మసంహారుఁ దెండు నిర్మలుఁ దెండు
వాయువేగునిఁ దెండు వరదునిఁ దెండు-దాయజయంపముఁ దెండు దత్త్వజ్ఞుఁ దెండు
సృష్టిపాలకుఁ దెండు సితాంగుఁ దెండు-దుష్టమర్దనుఁ దెండు దుర్దాంతుఁ దెండు
చంద్రాతపముఁ దెండు శాశ్వతుఁ దెండు-ఇంద్రాయుధమ్ముఁ దెం డీశానుఁ దెండు
చేరమప్రియుఁ దెండు శృంగారిఁ దెండు - వారణాసినిఁ దెండు వాహకులార
యనుచుఁ బేర్కొని యివియాదిగాఁ గలుగు-వినుతాశ్వవితతి నుద్వృత్తిఁ దెప్పించి
కూడ నేనుఁగులకు గుఱ్ఱంబులకును - వేడుకఁ బోయించె విషమెల్లసమయ
నడలుచుబోయలు గడగడ వడఁక - మృడుభక్తమండలి మెచ్చి కీర్తింపఁ
బ్రమథకారుణ్య విస్ఫారప్రసాద - విమల పుష్పాంచితవృష్టి పైఁ గురియ
గగనస్థులై రుద్రగణములు సూడ - నొగి దివ్యదుందుభు లొక్కట మ్రోయ
బిజ్జలుఁ డద్భుతోపేతుఁడై మ్రొక్క - యజ్ఞనౌఘంబు వాయక జయపెట్ట
భవలతాంచితదాత్ర పరమపవిత్ర - శివగణస్తోత్ర విశిష్టచారిత్ర
సదమలగాత్ర ప్రసాదైకపాత్ర - విదితసజ్జనమిత్ర విజ్ఞాననేత్ర
ప్రోద్గతసూత్ర మహోద్గురుపుత్ర - సద్గుణైకచ్ఛత్ర జంగమక్షేత్ర
యతిదయామాత్ర దుఃఖాబ్ధివహిత్ర - ప్రతివాదిజైత్ర సద్భక్తికళత్ర
చన "నరిర్మిత్రం విషం పథ్య" మనఁగఁ-బనుపడుశ్రుత్యుక్తి బసవ! నీకయ్యె
బాపురే మాతండ్రి భక్తివర్ధనుఁడ - బాపురే మాయయ్య ఖ్యాపితశౌర్య
నల్లవో బసవయ్య నందీశమూర్తి - నల్లవో బసవ యనశ్వరకీర్తి
గరళంబు దొల్లి జగద్ధితార్థముగ - హరుఁ డారగించుచో నట మ్రింగ వెఱచి
కాదె విషం బుంచెఁ గంఠంబునందు - నాదేవు మాహాత్మ్య మదియెంతో పెద్ద
కాలకూటముకంటెఁ గడు నుగ్రవిషము - తా లెక్కసేయక దండనాయకుఁడు

అంచితభక్త హితార్థంబుగాఁగ - వంచనలే కారగించెఁ గడ్వార
నమృతంబు ద్రావియు నమరసంఘంబు-సమసుప్తిఁ బొందెడు జగ మెల్ల నెఱుఁగ
బసవయ్యఁ జూడుఁడా విసముద్రావియును - నసమానలీల దివ్యాంగుఁడై నిలిచె
ననుచు లోకము లెల్ల నచ్చెరువంది - వినుతింప బోయలు విభ్రాంతిఁ బొంది
సంతాపచిత్తులై సంస్తుతింపుచును - సంతంత సాష్టాంగులై ప్రణమిల్లి
"యభయమే బసవయ్య యతికృపాంభోధి-యభయమే బసవయ్య యద్భుతచరిత
యిమ్మెయి సరివారమే బసవయ్య - తమ్ముఁ బఱుప మీకుఁ దలఁప శౌర్యంబె
పోల దుర్జనుతోడి పొందునకంటె - జాల మేలండ్రు సజ్జనవిరోధంబు
కావున మము నెట్లుఁ గాచి రక్షింపు - మావికలతఁ ద్రోచి దీవనఁబొందు
దేవ దెసయు దిక్కు నీవ మా" కనుచు - వేవిధంబుల నిట్లు విన్నవించుడును
జూచె దయాదృష్టిఁ గాచె వీడ్వడఁగఁ - ద్రోచె వాదములెల్ల నేచెఁ బ్రఖ్యాతి
మాపె బోయలపెంపుఁ జూపెఁ బ్రసాద-మోపి లే దనినూకెఁ బాపె బోయలను
నిలిచెఁ జలింపక తలఁచెఁ బ్రస్తవము - గెలిచె సద్భక్తిమైఁ బొలిచె బీరమునఁ
జేర్చె భక్తావలిఁ గూర్చె నాద్యోక్తిఁ - దీర్చె సన్మార్గంబు నోర్చెఁ దర్కమునఁ
బండించె నిశ్చలభక్తి లోకముల - నిండించె బసవయ్య నిర్మలకీర్తి

జగదేవ దండనాయకుని కథ

వెండియు జగదేవ దండనాయకుఁడు - నిండారుసద్భక్తి నిధి కర్మయోగి
యభిమతలీలమై విభవంబుమెఱసి - శుభకార్య మాచరించుచు నొక్కనాఁడు
నేతెంచి వీరమాహేశ్వర తిలక - ప్రీతిమెలర్ప విభూతిఁ గైకొనుము
అసలార మాయింట నారగించినను - బసవనమంత్రి యేఁ బ్రదుకుదు ననిన
నగుమొగం బలరార జగదేవమంత్రి - నోగిఁ జూచి బసవయ్య యొండేమి చెప్ప
సర్వజ్ఞునెట్టణ శరణులరాక - కోర్వఁగ నెమ్మెయి నోపుదే యనిన
నవుఁగాక యనుచు రయంబున నేఁగి - వివిధపక్వాన్నాది వితతులు గూర్చి
సరసర బసవయ్య సనుదేకమున్న - గరమభిషేకంబుఁ గావింత మనుచుఁ
[౧]జానపిప ట్లల్కి సద్భక్తియుక్తి - గానక బాఁపల కాళ్లు గడ్గుటయుఁ
బరిచారకునిచేత బసవయ్య యెఱిఁగి - యరుగుట సాలించి యాగ్రహింపంగ
జగదేవుఁ డంతలోఁ జనుదేరఁగాంచి - భుగభుగకోపాగ్ని మెగయ ముందటను
తెరచీర వట్టించి చొర నెట్లువచ్చు - నరుగుము భక్తజనాళిలో వెడలి

---

౧. చానిపి, చానమి.

కులదైవ మిలువేల్పు మలహరుఁ డుండఁ - బలుద్రోవలనుబోవఁ బాడియే నీకుఁ
గలికంటు శుద్ధనిష్కలభక్తియుక్తి - జలభుల కదియేల సమకూడుఁ జెపుమ
ముల్లోకనాథుని ముట్టఁ గొల్చియును - గల్లరిలోకుల ¹కుణియింపఁ దగునె
హరునకు మజ్జనం బార్చుచేతులను - ²నరవి విప్రులకాళ్లు సరి గడ్గఁ దగునె
శివపాదజలములు శిరమునఁదాల్చి - భవులకాళులనీళ్లు పైఁ జల్లఁదగునె
శ్రీమహాదేవుఁ బూజించుచేతులను - నామాలకుక్కల నర్చింపఁ దగునె
పురహరార్చితునకు మున్నెత్తుకేలు - ధరనెత్తఁ గూడునే త్రాటిమాలలకు
సదమలలింగ ప్రసాదజీవికిని - విదిత మీశ్వరభక్తి విముఖులైనట్టి
కర్మచండాలురఁ గలసి కుడ్చుటయుఁ - గర్మంబు గుడుచుట గాదె యెట్లనిన
నదియును దివ్యాగమార్థంబులందు - మదనారిసద్భక్త మందిరంబులను
మెలఁగుపుత్రకళత్ర మిత్రగోత్రాది - బలఁగంబు లింగాన్వితులు గాకయున్న
నొండేమి యిలఁ గూడియున్న యంతటను - చండాలమిశ్రదోషంబు వాటిల్లు
"దర్శనా దపి పాపదా" యనుఁ గాన - దర్శనాలాప సంస్పర్శన శయన
సంపర్కభోజనాసన దానములకు - నింపారునే భక్తుఁ డితరులమెడను
బశుపతిసద్భక్తి పథ మేమిచెప్పఁ - బశువులసద్భక్తి పరులఁజేయండె

ఏలేశ్వరు కేతయ్యగారి కథ

ఖ్యాత మేలేశ్వరు కేతయ్యనా న-జాతభక్తుండు దచ్చరిత మెట్లనిన
చిత్ర మత్యద్భుతశీలప్రయుక్తి - పుత్రమిత్రకళత్రగోత్రవర్గంబు
దాసిసె బంటు గోపాలుండు పశువు - శ్వానంబు మఱియు మార్జాల మాదిగను
గృహచారకుల నెల్ల మహనీయలీల - మహిఁ బ్రాణలింగసన్నిహితులఁ జేసి
తానును భవులను దలఁపఁ డల్లంత - నైనఁ జూడఁడు మాటలాడఁడు వినఁడు
ముట్టఁడు వరసీమ మెట్టఁ డెయ్యెడలఁ - బెట్టఁడు వారిచేఁ బెట్టించికొనఁడు
తా విల్వఁ డమ్మఁ డెంతయు భాగ్యమునను-బోవఁ డెరవునోయి పొం దిడికొనఁడు
తానమై పొరయఁ డింతటి కేమి యనఁడు - మానుగా నావంత యేనిఁ బోనీఁడు
భవి పరిత్యాగులై భువిఁ బ్రవర్తింప - శివభక్తులకు నిది శిష్టత్వ మనఁగ
నిట్టు వర్తింప నేలేశు కేతయ్య - నెట్టణభక్తివిసీతిని జనులు
నెడనెడ నొక్కొక్క నెు గ్గొనరింపఁ - దొడఁబడ కాయయ్య నడచుచు నుండఁ

౧. క్షమియింపఁ, ౨. నరకవిప్రుల

బుడుకఁడు భవులంచుఁ బోయి పొందీఁడు - నడుగఁడు భక్తుఁడ ననుచు నింకేల
వెదపడ న్నెడకుండ విత్తులు సేన - వెదవెట్టఁగా కేమి యిది సూతఁ డనుచు
నలిగి విత్తులగాదియలఁ జిచ్చువెట్టి - యలరుచు ద్రోహు లంతంత వీక్షింప
నేలేశు కేతయ్య యెఱిఁగి నవ్వుచును - గాలుఁగా కేమని గ్రక్కున నచటి
నీరు[1]పాణ్కలనిండ నించి తెప్పించి - యారకుండఁగఁ జేన నంతటఁగలయ
విత్తించికొని కొండ్ర వేలకు మిగుల - నత్తఱిఁ బండఁజె ననురాగలీల
మును పేళ్లపాళ బ్రహ్మాన నాఁగ భువిని - వినఁ జెప్పఁ జిత్రంబు విత్తు లల్కకయ
చేను వండించె నాఁ జెప్పఁగఁబరగుఁ - దా నేఁడు వీరిచేఁ గానఁగఁబడియె
మదనారిభక్తుల మహిమ దలంప - నిది సోద్యమే యంచు నిల బుధు ల్పొగడఁ
బనువుచు వెండియుఁ బాపిష్ఠులైన - జను లంతఁబోక యసహ్యాభావమునఁ
బసు లేడ తా రేడ బగి తేడ జగతిఁ - బసరించి కుడిచెడి పగిది గా కనుచు
జంత్రంబువన్ని క్రచ్చులమ్రుచ్చులకును - యంత్రించి పసులఁ దారంతఁబట్టింపఁ
దలరి కొక్కటియును దప్పకయుండఁ - [2]బాలమునపసులను బాలమున వెడల
నటుగొనిపోవుచో నరుగుచునుండి - యిటప్రాణనాథుఁ డుండుటఁజేసి పసులు
పండినపొలమునఁ బదువయు మొలవ - నిండినకొలఁకుల నీర్గలచోట
మఱచియైనను బులు గఱవక నీరు - దఱియుచో మూతులు దడియంగనీక
యేడునాళ్లునుగూడ నిటు సనుచుండ - చూడ నక్కజ మైనఁ జోరు లూహించి
యిది యేమి చోద్యమో యిట వట్టి తెచ్చి - నది యాదిగా మేయ వంటవుసిల్లు
నుండినఫలమేమి రెండుమూన్నాళ్లు - లుండినఁ జచ్చు నొక్కండును పసదు
వట్టి కర్మంబేల కట్టికొనంగ - నిట్టున్న భంగిఁ బోనిం డని విడువ
గ్రక్కున మగిడి యు బ్బెక్కి యంతంత - నెక్కడ నిలువక యెగసి దాఁటుచును
తోఁకలు వీపులతోఁ గీలుకొలిపి - వీఁక వచ్చినదారి విడువక పట్టి
యేడునాళ్లకు మును పేతెంచు తెరువు - నేడుజాలకుఁ గూడ నేఁగుడు నచట
నేలేశు కేతయ్య యెడదవ్వులందు - కీలరుఁబాడగాంచి కినియుచు దొడ్డి
పలుగాఁడి నిడి వ్రతభ్రష్టుల దిక్కు - పలుకుట సూచుట పాతకం బనుచుఁ
జొరనీక నూకుడుఁ జొప్పయుఁ గసువు - పసులు వాపంబంచుఁ బడిగొనివైవఁ
జొప్పదిక్కున నంత సూడక వ్రతము - తప్పమయ్యా యని తా[3]రర్చునట్లు

---

౧. పాణంకల. ౨. బొలములో పసులనుఁ బొలములోవిడిచి. ౩. రార్చు.

నెలుఁగెత్తి కూడి యంబేయని [1]యఱచుఁ-దల లెత్తి వంచు నాల్కలు వెడలించు
తెట్టుపైమూతులు వెట్టి యన్నగరి - చుట్టును వాచర్చు శోకంబు లడర
దొడ్డిలోపలఁ దారు దొల్లి భజించు-దొడ్డలింగముఁ దొంగితొంగి చూచుచును
దాఁటఁగ దలపోయు-[2]దర్పంబుపేర్మి - దాఁటఁగ నోడుఁ గేతయ్య రమ్మనక
యాపసు లిభ్భంగి నలమటపడఁగ - లోపలఁ గట్టిన క్రేపు లిల్లెఱఁగి
తప్పనో తమతమతల్లులు నియమ - మప్పాట నని యర్వ కాలింపకున్న
లేఁగలఁబుడుకుచు లీలఁ గేతయ్య - మూఁగియర్చుచు మేఁతముట్టకుండుటయు
శీలము ల్దప్పమి వోలఁగా నెఱిఁగి - యాలోకు లత్యద్భుతాక్రాంతులుగను
బలుగాల్లు దెఱపింప నలరుచుఁ బసులు - వలివేగమున వచ్చివచ్చి యొండొండ
[3]యూఁకర ల్గొట్టుచు నుత్తలపడుచు - వీఁకఁ గన్నులు విచ్చివిచ్చి చూచుచును
దలలు లింగంబుతోఁ దాఁకించికొనుచు-వలగొని వచ్చుచు వడి మూరుకొనుచు
నిట లింగవిముఖులై యేఁగుటఁగోలె - నటపూరికజ్జియు నంటకుండుటకు
సత్య మీలింగంబు సాక్ష్యమన్నట్లు - నిత్యలింగస్పర్శ నియమము ల్సలిపి
గ్రక్కున కేతయ్యగారి పాదముల - కొక్కింత వంగుచు మ్రొక్కి తత్క్షణమ
ముప్పిరిగొనిపాఱి చొప్పయుఁ గసువు - నప్పుడు దమకడుపార మేయుచును
నెడనెడ నుదకంబు లేఁగి త్రావుచును-వడి నాకుచును జాఁగఁబడుచు లేచుచును
బొడుగులు సేపంగఁ బొదలి నెయ్యమున-మొదవు లంబేయని మునుకొని యఱవఁ
బసులఁ గేతయ్య సేపట్టుట యెఱిఁగి - పసిగొని క్రేపులు వార కర్చుచును
విడువఁ దల్లులడాసి కుడువఁగ నియతి - నడరంగనఱచెఁ దా రట్లకావునను
నేలేశు కేతయ్య యింటియాపసులు - పాలింపఁగా శివభక్తుల యనిన
నితరులఁ గలయంగ నెవ్విధిఁ గూడు-మఱిఁ దలఁపఁగ [4]గురుమార్గమే యిదియు

సవరద నాచయ్య కథ

సవరద నాచయ్య యువిదకుఁ దొల్లి - కవలవా రుదయింప గ్రక్కున మున్న
యుదయించు బాలున కొక్క లింగంబు - నుదయించు లోనన నొగి సమర్పించి
యున్న బాలునికి వే ఱొక్క లింగంబు - మున్నుగల్పింపమి నన్నాతి దడసి
పతికిని వినిపింపఁ బథహీనుఁడయ్యె - సుతుఁ బాఱివైపుఁడు చూడఁగ రాదు
శరణోక్తి గురులింగ సన్నిహితంబు - నరయ నర్ధోదయంబైనష్ట వలయు
నని నాచిదేవయ్య యఖిలంబు నెఱుఁగఁ-దనయు విసర్జించె ననుచు నాద్యోక్తి

---

౧. అఱవ. ౨. తప్పనుమతిని. ౩. యూఁకరల్. ౪. నిదిమార్గంబు మఱియు.

మార్గంబులుండఁ గుమార్గంబులూఁది - మార్గమే యాత్రాటిమాలలఁ గలయఁ
బశుపాశపతి యుండఁ బశువుల[1]పంద - పశుజీవులకుఁ బెట్టు పందలఁ బట్టి
సోడంబుతో ముక్కు మోడుగాఁ గోసి - కూఁడ నిట్టికఁ బ్రామ కేడఁ బోవచ్చు
ఖండేందుధరుఁ డిట్టికర్మల యొద్ద - నుండునే మాభక్తులొద్దనే కాక
రాచిన శుద్ధశివాచార మహిమ - నీచుఁడ యెఱుఁగంగ నీ కేలవచ్చు
దృష్టిహీనుండు దా దీప మే మెఱుఁగు - నష్టకర్ణునకును నాద మేమిటికి
జ్వరపీడితుఁడు వాలచవి యే మెఱుంగు - సరి గప్ప లెఱుఁగునే జడనిధిలోఁతు
వానరం బెఱుఁగునే వరరత్నమహిమ - శ్వానం బెఱుంగునే స్వర్గలోకంబు
శా నేర్చునే పుష్పరసమున కేఁగ - కాన నేర్చునె రవిఁ గౌశికవితతి
యజ్ఞానజీవుల కతులితభక్తి - ప్రాజ్ఞత యిదియేల ప్రాపించుఁ జెపుమ
ముంగిటిపెన్నిధి దంగేటిజున్ను - నంగిటనూరెడు నమృతం బనంగఁ
జను నేకలింగ నిష్ఠాభక్తియుక్తిఁ - జనకదుష్పథములఁ జరియించు టెల్ల
రాజితాంచితరత్నరాజ ముండంగ - గాజుపెంచిక లేఱ గమియించినట్లు
తవరాజ మమరి ముందఱఁ బ్రోకయుండ - తవుడు బొక్కెదునని తలఁచినయట్లు
దొడ్డిలోసురధేను [2]వొడ్డుగాఁ గురియ - గొడ్డుఁ[3]బిదుకఁగుఁడఁ గొనియేఁగినట్లు
నక్కజంబగుచు వజ్రాయుధంబుండ - మొక్కలసురియకు మోహించినట్లు
పొట్టపొర్వఁగల్ప భూరుహంబుండ - నట్టివృక్షమునకు నడి నేఁగునట్లు
నొదవంగ నక్షేట నోడ యుండంగ - వద రూఁదినట్టు లీవసుమతిలోన
మంగళంబగుభక్తి మార్గ ముండంగ - వెంగలులై కర్మవిధి యూఁది చెడుట
"స్మృతి తేన సహ సంవసే" త్తని మ్రొయ- మతిహీనులకు నేల గతమగుబుద్ధి
నెఱి నెన్నిమాఱులు నీళ్లలోపలను - గొఱుపడం బుదికిన నుఱి తెల్లనగునె
యేనాఁట బ్రద్దల నెంత గట్టినను - శ్వానంబుతోఁక దాఁ జక్కన యగునె
మానక జలములలోన నేప్రొద్దు - నానిన శిల మెత్తగా నేర్చునెట్లు
నెడపక పాలు దా నెన్నిపోసినను - విడుచునే సర్పంబు విస మొకింతైనఁ
బొలుపుగాఁ దేనియ వోసి నూఱినను - నిలఁ దీయనై యుండునే వేఁపనార
పన్నుగా నే లెంత ప్రామి కడిగిన - మన్నుఁ దాఁ బోవునే మఱియట్లుఁగాక
పసిఁడినాఁగటఁ బెక్కుభంగుల దున్ని - వెస ముల్కవిత్తులు వెదవెట్టినట్లు

---

౧. బండ. ౨. వొడ్డుక, వొడ్డుకొన్కు ౩. జీఁటఁగ.

ఘనసారవృక్షముల్ ఖండించి వెల్గు - పెనుజెముళ్లకుఁ జుట్టుఁ బెట్టినయట్లు
నగ్గిలోపల మూత్ర మఱిమఱిఁ బోసి - డగ్గఱి వేల్వఁ దొడంగినయట్లు
లచ్చుగా నర్ఘ్య[1]పణ్యమ్ములు దెచ్చి - యిచ్చఁ గుక్కలకాళ్ల లిలఁ బూన్చినట్లు
లోడునఁ బోసిన యుదకంబులట్లు - నీడమాలిన ధరణీరుహం బట్లు
రాజితలింగపరాఙ్ముఖానేక - పూజలు నిష్ఫలంబులు గావె తలఁపఁ
ద్ర్యక్షపరాఙ్ముఖక్రతు వాచరించి - దక్షుఁ డెఱుంగవే తలఁ గోలుపడియెఁ
బరశురాముఁడు దొల్లి బాఁపల కర్థి-ధర యిచ్చి యెఱుఁగవే తా నేమి గనియె
నిల యెల్ల నెఱుఁగ విప్రులనె పూజించి - బలి బంధనంబునఁ బడఁడె తెల్లముగ
నడరంగ గౌతముఁ డగ్రజన్ములకుఁ - గుడువఁ బెట్టియ కాదె గోహత్యఁ జెందె
వేదజ్ఞులగు కోటివిప్రుల కన్న - మాదటఁ బెట్టిన యట్టిఫలంబు
త్ర్యక్షభక్తున కొక్క భిక్షంబు వెట్టు - నక్షయఫలమున కసమాన మనుట
వ్యక్తమైయుండఁ గుయుక్తుల నడవ - భక్తియుఁ జెడు దానఫలము నిష్ఫలము'
నని పెక్కుభంగుల నానతిచ్చుడును - విని శోకజలసమన్వితనేత్రుఁ డగుచు
జగదేవుఁ డాభక్త జననికాయంబు - మొగిఁ బ్రస్తుతింపుచు మోడ్పుఁగే లమరఁ
"గర్మబద్ధుఁడనైతిఁ గష్టుఁడ ఖలుఁడ - దుర్మదోపేతుఁడ దుష్కృతాలయుఁడఁ
బ్రజ్ఞావిహీనుఁడఁ బరమపాతకుఁడ - నజ్ఞాని నధిక సర్వాపరాధుండ
శంకమాలిన యనాచారుండ దీని - కింకఁ బ్రాయశ్చిత్త మేమియు లేదు
పాస లేటికి విడ్తుఁ బ్రాణంబు గెలస-మానతి యిండు నా" కని మ్రొక్కి నిలువఁ
గనుఁగొని బసవయ్య ఘనభక్త వితతి - యనుమతంబునఁ గూడ నతని కిట్లనియె
"గొంకక విను మఱి కొన్నిదినముల - కింక శివద్రోహ మిట పుట్టఁగలదు
మడియింపు ద్రోహిని మా కెక్కెఁ గెలస-మడరఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెడి శివుఁ డప్డు
ఈనిర్ణయమునకు నీశానగణ వి - తాన మెంతయు మెచ్చి తత్ప్రస్తవంబు
నిమ్ములఁ గరుణించి యిచ్చిరి నీకు - నమ్ము మమ్మాటికి లెమ్ము లె" మ్మనుడు
[2]సంగద మోడ్పుఁగే లలికంబుఁ జేర్చి - పొంగుచు వీరతాంబూలంబు గొనుడు
జగదేవశరణుని నగరికి బసవఁ - డగణిత భక్తసహాయుఁడై యరిగె
నసలార నుచితక్రియాదులఁ దనిసి - బసవన్న యసమసద్భక్తులుఁ దాను
ననయంబు భక్తి సుధామృతాపార - వనధి నిమగ్నుఁడై వర్తింపుచుండె.

---

౧. పాద్యమ్ములు. ౨. సంగతి నిటలానఁ గెంగేలుసేర్చి.

అల్లయ్య మధుపయ్యల కథ

మఱియంత నల్లయ్య మధుపయ్య యనఁగ - గఱకంఠుభక్తు లకర్మసంచయులు
లింగైకనిష్ఠావిలీనమానసులు - జంగమారాధనాసక్తచేతసులు
పరమశివాచార పరవర్త్మనిరతు - లురుతరకీర్తి నియుక్తులు నాఁగ
నసమానలీలఁ గళ్యాణంబునందు - బసవఁడు దారు నప్పాట వర్తింప
నంత బిజ్జలుఁడు దాఁ గొంతకాలమున - కంతకు ప్రోలికి నరుగంగఁ దలఁచి
బసవని మహిమయు భక్తి మహత్త్వ - మెసకంబు నెఱిఁగియు నెఱుఁగనియట్లు
పొదలిన యజ్ఞానబోధగాఁ జేసి - మదియించి యల్లయ్య మధుపయ్యగారి
తప్పేమియునులేక చొప్పగా దనక - రప్పించి కన్నులు వుప్పించె నంత
'కాలకాలునిభక్త గణములమహిమ - లేల తా మున్నను నెఱుఁగునుగాదె
యక్కట చెడఁజూచె నవనీశుఁ డింక - నిక్కటకంబున కెక్కడిబ్రదుకు
మృడుభక్తు లలిగినఁ జెడఁడె తా' ననుచు - జడిగొని నరులెల్ల బుడిబుళ్లుపోవ
బసవఁడు మొదలుగా నసమాక్షుభక్తు - లసమకోపోద్దీపితాంగులై పొంగి
మసలక యల్లయ్య మధుపయ్యగారి - కసలారఁగాఁ గన్ను లప్పుడ పడసి
'యింక నుండఁగఁగూడ దీయూర' ననుచు - శంకరభక్తులు జగదేవమంత్రిఁ
'బనిచినతొల్లింటి బాసగైకొనుము - తునుము శివద్రోహి' ననుచు బిజ్జలుని
నొసలిరేఖలు గసిబిసిచేసి రాజ్య - మసమాక్షుకవిలియ నటు దుడిపించి
బల్లహుకటకంబు వదటిపాల్సేసి - యెల్లవారును జూడ నీక్షణంబునను
'ఙాడఁగుఁ [1]గటకంబు వాడగుఁగూడఁ - బాడగు' ననుచు శాపంబు లిచ్చుచును
రాచినమడివాలుమాచయ్యగారు - నాచౌడరాయఁ డేకాంతరామయ్య
కిన్నరబ్రహ్మయ్య గేశిరాజయ్య - కన్నడబ్రహ్మయ్య గక్కయ్యగారు
మాదిరాజయ్యయు మసణయ్యగారు - నాదిగా నప్పురి యఖిలభక్తులును
దండిజంగమకోటి దనతోడ నడవ - బండారుబసవనదండనాయకుఁడు
నెనఁగఁ గప్పడిసంగమేశ్వరంబునకు - వెస నేఁగె బిజ్జలు నెసకంబు దలఁగ
గటకటా కఱకంఠు గణములు వోవఁ - గటకంబుభాగ్యంబు గ్రక్కునఁ దొలఁగె
భూకంపమయ్యెను భువి నర్ధరాత్రి - కాకు లఱచె వంటకంబులు వ్రచ్చె
ధరఁ బడె నుల్కలత్తఱి ఱాల వాన - గురిసె భాస్కరచంద్రపరివేషమయ్యె

---

[1] గళ్యాణపట్టణంబింకఁ.

దివిదీటుకట్టె వేసవి మూఁగె మంచు - గవిసెను మధ్యాహ్నకాలంబు నందు
కడు నుగ్రరూపుఁడై కాలుండు గానఁ - బడియెను బట్టణ ప్రాంత దేశమునఁ
బొరిఁబొరి గవిసెఁ గావిరి యెల్లయెడల - ధరణీశ్వరుఁడు గాంచెఁ దలలేని నీడ
రవి యుదయించు తత్ప్రస్తవంబునను - దివిఁ బ్రతిసూర్యులు దీపించి రింక
నెంతగానున్నదో యిటమీఁదననుచు - సంతాపచిత్తులై జనులు భీతిల్ల
నిక్కడ జగదేవుఁడింటి కేతేరఁ - జక్కన నాయయ్య జనని వీక్షించి
"శివగణద్రోహంబు సెవిఁ బడ్డయపుడ-యవిచారమున వారి హరియింపవలయుఁ
జాలరేఁ దారేని సమయంగవలయుఁ - గాలకాలుని భక్తగణమార్గ మిదియ
సమయింపఁజాలక చండియై తాను - సమయన్ప్రాణవంచక కుటిలునకుఁ
గుపితున కజ్ఞున కపజీవితునకు - విపరీతచరితుండు విషమలోచనుఁడు
మెచ్చునే వానికి మిక్కిలి భక్తి - యిచ్చునే కూర్చునే యిన్నియునేల
క్రితము నీప్రాణ పరిత్యాగమునకు - మతిమెచ్చి యవసరోచిత మిచ్చి నిన్నుఁ
బంచి యేఁగిరి కాక భక్తులాద్రోహిఁ - ద్రుంచుట కోడియే తొలఁగిరె చెపుమ
యందొక్కఁ డలిగిన నవికలాజాండ - సందోహములు గాలి డిందకయున్నె
దక్షుఁడు క్రొవ్వి యదక్షుఁడై తొల్లి - దక్ష మఖక్షయదక్షుఁ బల్కుటయు
వినఁగఁజాలక తాన తనకోపవహ్నిఁ - గనలుట వినవె యాగౌరి దక్షణమ
యదిగాక యుపమన్యుఁ డభవునినింద - మది విన కపుడ భస్మంబయ్యెఁగాదె
కావున శివభక్తగణనింద వినియు - నీ వూరకుండుట నీతియే వానిఁ
జంపియే కుడువఁగఁ జనుదెంచి తిపుడు - పంపుడుకళ్లు నీ కింపారు నెట్లు
ఛీ! కుక్క! చేఁజేత శివప్రసాదంబు - చేకొని కుడువఁగ సిగ్గట్టులేదు
వచ్చి కదుక్కుదుగాక "శ్వానంబునట్లు - నుచ్చుచ్చురే" యని యొగిఁ జిట్టమిడిచి
వెడలి వాకిటిదెస మృడుప్రసాదంబు-కుడుకతోఁ గొనివచ్చి పుడమిఁబోయుడును
'దగ. దగు' ననుచును దాఁ గుక్కభాతి - జగదేవుఁ డిట్లు ప్రసాదంబు గుడువ
మల్లబ్రహ్మయ లన మహి వీరభక్తి - కెల్లయై న ర్తిల్లు నెడ నర్ధరాత్రి
నీవార్త విని జగదేవునికడకు - వేవేగఁ జనుదెంచి వెండివారెల్లనను
దారును నాప్రసాదం బారగించి - యారాత్రి కొల్వున కరిగి బిజ్జలుని
నల్లంతఁ బొడగని యలుఁగులు వెలికి - జల్లున నలిగి యాసభ దల్లడిల్ల
నొక్కట మువ్వురు నుద్వృత్తి నెగసి - చక్కడ్చిపొడ్చి జర్జరితంబు సేసి
యలుకమై గడిగడి యనుచు బిజ్జలుని - తలగోసి పొట్టలోపలఁ బెట్టి కిట్టి

౧. వుగాకచ్చుగుక్కనుచు.

'తా ననంఖ్యాతుల యాఁపతి యదియు - నీనరాధముఁ బోలియించితి మేను
అధికులౌ భక్తుల కహితంబుసేయు - నధము లందఱును నివ్విధిఁ బోదు' రనుచు
గాయముల్ ౧ బిగియుచుఁ గతులుద్రొక్కుచును - తాయముల్గొనుచుదండలనటింపు
బొంగిబొబ్బిడుచుఁ జెలంగి యార్చుచును - లింగభక్తుల కెదుర్లేరు వొండనుచు [చును
బిండుగాఁ బౌరులు బిజ్జలునితల - గుండుగండా! యని ఘూర్ణిల్లుచుండ
మఁగిడి యామల్ల బ్రహ్మయగారుఁ దాను - నగరు వెల్వడి తన నగరికి వచ్చి
తల్లికి నందంద ధరఁజాఁగిమ్రొక్కి - నల్లలితాంగి ప్రసాదంబు వడసి
'పరమపాతకు నట్టి భక్తనిగ్రహునిఁ - బొరిగొన్నయంతన పోవ దాద్రోహి
నప్పుడేచంపక యరుదెంచినట్టి - తప్పున కింకొండు దండ మున్నదియు'
ననుచు నజ్జగదేవుఁ డంతలోపలను - తనశిరంబున కల్గికొని విమానములఁ
బుత్రమిత్రకళత్ర గోత్రాదులను వి - చిత్రంబుగా నష్ట శివలోకమునకుఁ
గొనిపోయెఁ గటకంబుజనులెల్ల బెదరి - కనుకనిఁ బఱవంగఁ గ్రందుపుట్టుటయుఁ
గన్నభక్తులు వార్తవిన్నభక్తులును - నున్నభక్తులుఁబోయి రొక్కొక్కయెడకు
నంతరాజ్యార్థమై యనిచేసి యతని - సంతాన మెల్ల నిస్సంతాన మయ్యె
వీఁకఁ గొట్టములలో వెలిఁగె గుజ్జములు - తోఁకల నిప్పులు దొరుగ నక్షణమ
కరులును గరులును గన్నంత నెదిరి - పోరిఁబోరిఁదాఁకి జర్జరితమైపడియె
బ్రమసి యమాత్యాది భటవర్గ మెల్లఁ - దమలోనఁ జచ్చిరి సమరంబు సేసి
బసవని సత్యశాపమునఁగాఁజేసి - పసచెడి కటకంబు వాడమ్యె నంత
వినియె నంతయు నట సనియెఁ గూడలికిఁ - గనియె సద్గురువు సంగయదేవు నచట
భక్తులుఁదానును బరమానురాగ - యుక్తి నబ్బసవయ్య యుండె సుప్రీతి
నంత నాగురువు సమంచితనాద - సంతతపూజాది సత్క్రియావలుల
ముంచి భజించి కీర్తించి మెప్పించి - మించి విన్నప మాచరించి ప్రార్థించి
"దేవ సద్గురుమూర్తి దివ్యలింగాంగ - దేవ నాసంగయ్యదేవ ప్రాణేశ
నీదుసద్భక్తప్రసాదంబుఁ గుడిచి - యాదట బ్రదికి యింతైతిఁ గావునను
భవభవంబుల వారి పన్నఁ గాఁదగుదు - భువివారి ఋణమునఁ బోవుటగలదు
అంతియకాని నిన్నడిగినచోటు - నెంతైన నేమైన నిచ్చినచోటు
గలతప్పుసైరించి కాచినచోటు - గలదేని చెప్పుమా కానమీయందు
పుట్టిన మొదలును బోకయుఁ బఁరయ - వట్టికొల్వున నిన్ను ముట్టఁగొల్చితిని
వెట్టిచేసిన నీకు వెయ్యేఁడులైన - నెట్టును మేలకా కెగ్గేమి తలఁప

౧. బిగిచియుఁ గతికిఁ ద్రొక్కుచు.

నూర కిట్లనుచుట యుచితమే నీకు - నారంగఁ బ్రమథులయాన నీయాన
వృషభవాహన విన్నవించుట వినక - వృషభంబు నీకెట్లు విడువంగ వచ్చు
నొల్లనొండేమియు నోటంబుగాదు - వల్లభాయడుగను వర మీఁక నిన్ను
బరమపరానంద పరవశీభూత - నిరవధితత్త్వవిస్ఫురణ పెంపునను
గలిమనోవాక్కాయ కర్మచైతన్య - రతులు నీయంద విశ్రాంతంబు నొంద
జేయుము నీయాజ్ఞఁ జేసి యేతెంచి - చేయంగఁ గలపను ల్సేసితి నింక"
ననుడు దయామతి సద్గురుమూర్తి - తనతోంటి భావంబుదాల్చి యత్క్షణమ
సంగయదేవుఁడు సదనాంతరంబు - భంగిగా వెడలుడు బసవయ్యసూచి
సన్నుత తద్గురు చరణాబ్జయుగము - [3]నెన్నుదు రిఱియంగ సన్నుతిమ్రొక్కి
యానందబాష్ప సమంచితవార్ధి - తా నిట్టవోడువ గద్గదకంఠ మమర
ముత్పులకలు మేన మొగి నిండ హర్ష - తత్పరుఁడైయున్నఁ దనయు లే నెత్తి
చక్కన తనదు ప్రసాదంబువెట్టి - యక్కున నందంద యప్పళింపుచును
గొడుకు లోపలఁ జేర్చికొని గురుమూర్తి-గుడి సొచ్చె నిరువురఁ బొడగానరాదు
పసగొని సకలభక్త సమూహిసూడ - బసవయ్య గురువుగర్భంబుసొచ్చుటకు
సంగయదేవుండు సద్గురుభాతి - భంగిగా నేతెంచి బసవయ్య నిట్టు
తనయందు సంధించికొనుటకు నంత - ఘనతరలీల జంగమకోటి యలర
సరుదగులింగ తూర్యంబులు మ్రోయ - ధరఁ బుష్పవృష్టిదాఁ బరిగొని కురియఁ
గోయని భక్తనికాయ మెల్లెడల - గేయని బలుమాఱుఁ గీర్తన సేయ
జయజయారవములు సందడింపంగఁ - గ్రియఁగొని వినుకులుఁ గేళిక ల్దనర
మాదిరాజయ్యయు మాచిదేవుండు - నాదిగాఁ గలభక్తు లనురాగలీల
గలవె యుత్పత్తిస్థితిలయప్రపంచ-ములు బసవయ్యకుఁ దలఁచిచూడంగ
గాలిలోపల సురగాలినాఁ బుట్టి - గాలిలోనన వెండిఁ గలసినయట్లు
శరనిధిఁ గడలునా జనియించి వెండి - శరనిధిలోనన సమసిన యట్లు
నుడువీథియందు విద్యుల్లతవుట్టి - యుడువీథియందుఁ దా నడఁగినయట్లు
జలములయందు వర్షాఫలం బమరి - జలములలోనన సమసినయట్లు
సద్గురుకారుణ్య సంగతిఁ బుట్టి - సద్గురుకారుణ్య సంపదఁ దనరి
సద్గురుగర్భవిశ్రాంతిమై నిపుడు - తద్గతుఁడై లింగ తత్త్వంబుఁ బొందె
నట్టిదకాదె గుర్వంఘ్రియుగంబు - ముట్టఁగఁ గొల్చినయట్టి భక్తాలి
హృదయాంబుజంబుల నీబసవయ్య - కదలక పువ్వును గంపునుబోలె

---

౧. నాకు నీ వరమడ్గఁబడవ. ౨. రతిమతుల్ నీయందఁ శ్రమమునఁబొంద. ౩. చెన్నొందగదిసిసము.

నలి నున్నవాఁడుగా కిలవేలుగలదె - మలహరుభక్తులఁ గలకాల మెల్ల
భక్తహితార్థమై ప్రభవించెఁగాక - వ్యక్తిగా నతఁ డీశ్వరాంశంబ కాఁడె
యని నుతింపుచుఁ దొంటియట్ల సద్భక్తి - జనితసుఖామృత వనధిమధ్యమున
నోలలాడుచు నుండి రురుతరానంద - లీలమై నటు గొంతగాల మింపారఁ
బ్రస్తుతింపంగ సద్భక్తి విస్ఫురణఁ - బ్రస్తుతికెక్కిన బసవని చరితఁ
జెప్పితి భక్తులచే విన్నమాడ్కిఁ - దప్పకుండఁగను యథాశక్తిఁ జేసి
యిమ్మహి నీశున కెఱుఁగంగరాని - యమ్మహాబసవని యద్భుత చరిత
వర్ణింప నెంతటివాఁడ నట్లయ్యు - వర్ణనచేసితి వారిన కాని
యేయెడ నన్యథా యెఱుఁగ నే ననెడి - యీయొక్కబలిమి మహిస్థలకలిమి
నదియనుగాక మహాభక్తవరుల - సదమల దివ్యప్రశంసగాఁ జేసి
భావించినాదు వాక్పావనార్థంబు - గావింప మేటియీకథ రచించితిని
బసవపురాణంబుఁ బాటించి వినిన - నసలారుఁబో ప్రసాదానందసిద్ధి
బసవపురాణంబుఁ బాటించి వినిన - వసియించు సద్భక్తి వాసనమహిమ
బసవపురాణంబుఁ బాటించి వినినఁ - బసిగొమై ప్రాపించు భక్తులకరుణ
బసవపురాణంబుఁ బాటించి వినినఁ - బసరించు లింగానుభవనిత్యసుఖము
బసవపురాణంబుఁ బాటించి వినిన - నెసకంబుతోఁ గల్గు నీప్సితార్థములు
బసవపురాణంబు భక్తి వ్రాయించి - వసదిగాఁ జదివెడువారల కెల్ల
దురితము లాపదల్ ద్రోహంబులెల్ల - హరియించు నెంతయు హరుకృపఁ జేసి
యీపురాణం బెవ్వరేఁ దమయింట - నేపార నిడికొన్న నిహపరసిద్ధి
శరణోపకార బసవపురాణార్థ - విరచిత త్రిభువన విఖ్యాతచరిత!
శరణోపకార బసవపురాణార్థ - వరభుక్తిముక్తి సంవర్ధనభరిత!
శరణోపకార బసవపురాణార్థ - సరససమంచిత సత్యవాగ్జాల!
గొబ్బూరి మాదన్న కూరిమిశిష్య! - గొబ్బూరిసంగ సద్గుణ సముత్తుంగ!
ఇది యసంఖ్యాత మాహేశ్వర దివ్య - పదపద్మసౌరభభ్రమరాయమాణ
జంగమలింగప్రసాదోప భోగ - సంగత సుఖ సుధాశరధి నిమగ్న
సుకృతాత్మ పాలుకురికి సోమనాథ - సుకవిప్రణీతమై శోభిల్లి తనరి
చరలింగఘనకరస్థల విశ్వనాథ - వరకృపాంచిత కవిత్వస్ఫూర్తిఁ బేర్చి
చను బసవపురాణ మనుకథయందు - ననుపమంబుగ సప్తమాశ్వాసమయ్యె.

ముఖ్య సంజ్ఞా పదములు

(బసవపురాణ పీఠిక)

———:0:———

గ

పుట

బ

భ

స

[పీఠికలో ౭౩ మొదలు ౮౦ పేజీలవఱకు గల ౮ పేజీలలోని ముఖ్యసంజ్ఞాపదములు పీఠిక ముఖ్యసంజ్ఞాపదముల సూచిలో తార్కనయినవి. కాన నవి యిట్లు ప్రత్యేకముగ కూర్పబడినవి.]

ముఖ్యసంజ్ఞాపదములు

(బసవపురాణము)

———:0:———

ద

ధ

న

ప

మ

య

ర

ష

స

హ

క్ష

ANDHRA PATRIKA PRESS.